

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL – DAVID AGHMASHENEBELI
NATIONAL DEFENCE ACADEMY OF GEORGIA

თანამედროვეობის გლობალური გამოწვევები

GLOBAL CHALLENGES OF MODERNITY

სამეცნიერო კონფერენციის ნაშრომთა კრებული
COLLECTION OF PAPERS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE
გორი, GORI 2025

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL - DAVID AGHMASHENEBELI NATIONAL DEFENCE
ACADEMY OF GEORGIA

თანამედროვეობის გლობალური გამოწვევები

GLOBAL CHALLENGES OF MODERNITY

სამეცნიერო კონფერენციის ნაშრომთა კრებული
COLLECTION OF PAPERS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE

გორი, GORI
2025

სარედაქციო კოლეგია

**სარედაქციო კოლეგიის
ხელმძღვანელი**

პოლკოვნიკი ზურაბ ზერეკიძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის რექტორის მოადგილე

სარედაქციო კოლეგიის წევრები
პოლკოვნიკი ირაკლი უჩაძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
ხელმძღვანელი

ვიცე-პოლკოვნიკი არკადი ანთია

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
თავდაცვის ანალიზის მიმართულების უფროსი

ნიკოლოზ სამხარაძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
თავდაცვის ანალიზის მიმართულების პროფესორი

არჩილ ჩაჩხიანი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
თავდაცვის ანალიზის მიმართულების ასოცირებული
პროფესორი

ნინო ოხანაშვილი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
თავდაცვის ანალიზის მიმართულების ასისტენტ
პროფესორი

ვიცე-პოლკოვნიკი
ლევან გოზალიშვილი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების უფროსი

ლევან ნიკოლეიშვილი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების პროფესორი

შადიმან ბიჭაძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების
ასოცირებული პროფესორი

**© საავტორო უფლებები დაცულია
გამომცემლობა:**

სსიპ - დავით აღმაშენებლის
სახელობის

საქართველოს ეროვნული
თავდაცვის აკადემია 2025

ISBN-978-9941-8-6033-1

ქეთევან ჩახავა	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების ასისტენტ პროფესორი
პოლკოვნიკ ჯაბა ზალოშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის სახელმწიფო რესურსების მართვის მიმართულების უფროსი
გიორგი კბილცეცხლაშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის სახელმწიფო რესურსების მართვის მიმართულების პროფესორი
ვიცე-პოლკოვნიკი ნიკოლოზ ხაჩიძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ხელმძღვანელი
ვიცე-პოლკოვნიკი ზვიად აბუთიძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ინფორმატიკის მიმართულების უფროსის მოვალეობის შემსრულებელი
ალექსი ბურდულაძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ინფორმატიკის მიმართულების პროფესორი
ნანი არაბული	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ინფორმატიკის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
რომეო გალდავა	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ინფორმატიკის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
გიორგი კაკაშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ინფორმატიკის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
ლევან ჭოლიკიძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ინფორმატიკის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
ვიცე-პოლკოვნიკი იოსებ ტურაშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების უფროსი
ქეთევან ჭიაბრიშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების პროფესორი

რუსუდან დალაქიშვილი-ჭიჭინაძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
თინათინ ჟორჟოლიანი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
შალვა კვეზერელი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
გივი დუჩიძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
ვიცე-პოლკოვნიკი ომარ თურმანიძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების უფროსი
ლევან გეგეშიძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების პროფესორი
პოლკოვნიკი გიორგი ლადიაშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველო-ლოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი
ნიკოლოზ ესიტაშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი
თინათინ კროპაძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი
ქეთევან კვესელავა	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი
ზურაბ სამხარაძე	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი
კომპიუტერული დიზაინერი მარიშა ძულიაშვილი	სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის სოციალური მედია მარკეტინგის და გრაფიკული დიზაინის მთავარი სპეციალისტი

EDITORIAL BOARD

Head of the Editorial Board

Colonel Zurab Zerekidze

Deputy Rector of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Members of the Editorial Board

Colonel Irakli Uchadze

Head of MA Program of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Lieutenant Colonel Arkadi Antia

Head of MA Program in Defence Analysis at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Nikoloz Samkharadze

Professor of MA Program in Defense Analysis at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Archil Chachkhiani

Associate Professor of MA Program in Defense Analysis at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Nino Okhanashvili

Assistant Professor of MA Program in Defense Analysis at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Lieutenant Colonel Levan Gozalishvili

Head of MA Program in Security Studies at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Levan Nikoleishvili

Professor of MA Program in Security Studies at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Shadiman Bitsadze

Associate Professor of MA Program in Security Studies at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

© ALL RIGHTS RESERVED

PUBLISHING:

LEPL - DAVID AGHMASHENEBELI
NATIONAL DEFENCE ACADEMY OF
GEORGIA 2025

ISBN-978-9941-8-6033-1

Ketevan Chakhava	Assistant Professor of MA Program in Security Studies at LEPL–David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Colonel Jaba Zaloshvili	Head of MA Program in State Resource Management at LEPL–David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Giorgi Kbiltsetskhlashvili	Professor of MA Program in State Resource Management at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Lieutenant Colonel Nikoloz Khachidze	Head of the Bachelor's at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Lieutenant Colonel Zviad Abutidze	Acting Chief of the Bachelor's program in Informatics at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Aleksi Burduladze	Professor of the Bachelor's Program in Informatics at LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Nani Arabuli	Associate Professor of the Bachelor's Program in Informatics at LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Romeo Galdava	Associate Professor of the Bachelor's Program in Informatics at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Giorgi Kakashvili	Associate Professor of the Bachelor's Program in Informatics at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Levan Cholikidze	Associate Professor of the Bachelor's Program in Informatics at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Lieutenant Colonel Ioseb Turashvili	Head of the Bachelor's Program in Management at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Ketevan Chiabrishvili	Professor of the Bachelor's Program in Management at LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Rusudan Dalakishvili-Chichinadze	Associate Professor of the Bachelor's Program in Management at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Tinatin Jorjoliani	Associate Professor of the Bachelor's Program in Management at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Shalva Kvezereli	Associate Professor of the Bachelor's Program in Management at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Givi Duchidze	Associate Professor of the Bachelor's Program in Management at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Lieutenant Colonel Omar Turmanidze	Head of the Bachelor's Program in Defence and Security at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Levan Gegeshidze	Professor of the Bachelor's Program in Defence and Security at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Colonel Giorgi Laghiashvili	Head of the Scientific Research Center of LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Nikoloz Esitashvili	Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Tinatin Kropadze	Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Zurab Samkharadze	Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Ketevan Kveselava	Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Computer Designer Marisha Dzuliashvili	SMM and Graphic Design Main Specialist of PR Department of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შინაარსი

ქეთევან მესხიძე ჩინეთის სამხედრო პოლიტიკა, ამბიციები და სტრატეგიული სვლა კონტინენტური სახელმწიფოდან საზღვაო ჰეგემონობამდე	12
რამაზ ჩიჩუა კონფლიქტები ორგანიზაციებში	23
ივანე ბალახაშვილი აღსრულებად გადაწყვეტილებასა და სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობას შორის კავშირი (საფრანგეთის მაგალითზე)	31
ქეთევან კვესელავა, ზურაბ სამხარაძე, ირაკლი ბოჭორიშვილი, ლიანა თედეშვილი, ლევან ჯიქიძე ხელოვნური ინტელექტის როლი ვებსაიტების შექმნაში	39
პოლკოვნიკი ჯამბულ ზალოშვილი ხელოვნური ინტელექტი და მისი გავლენა გლობალურ ეკონომიკასა და საზოგადოებაზე....	46
პოლკოვნიკი მამუკა სამხარაძე, შადიმან ბიწაძე „თურქული სამყარო“ გლობალური გეოპოლიტიკური ცვლილებების ჭრილში - პერსპექტივები და გამოწვევები	53
ნინო მაღრაძე, ზურაბ გარაყანიძე ტურიზმის სექტორის ფინანსური გამოწვევები აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში: ხელმისაწვდომობისა და მდგრადი განვითარების პერსპექტივა	64
რომეო გალდავა, ნანა არაბული, გიორგი კოხრიძე ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების (ICT) სფეროს განვითარების დინამიკა და ძირითადი ტენდენციები	72
ნინო ოხანაშვილი რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსია ნეოკლასიკური რეალიზმის ჭრილში	86
პეტრე გელაშვილი საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირება საქართველოში	94
თორნიკე ზედელაშვილი აშშ-ს ახალი ხედვა ტექნოლოგიური განვითარებისთვის	101
ვიცე პოლკოვნიკი ლევან გოზალიშვილი ნატოს კრიზისი და ძალაუფლების გადანაწილება მსოფლიო პოლიტიკაში	107
სოფიკო მეტრეველი კონფლიქტები და სოციალური დესტრუქცია: თანამედროვეობის გლობალური პერსპექტივა	117
შოთა ოთხოზორია რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაზე	125

გიორგი კაკაშვილი ბლოკჩეინთა ინტერპერაბელურობა: CHAINLINK-ის CCIP-ის მისი მნიშვნელობა	141
ბესიკ ჯაჯანიძე ინდივიდის ოპერაციული კოდი ფსიქოლოგიური და იდეოლოგიური რწმენების სისტემის გავლენა გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე	149
ქეთევან ჭიაბრიშვილი, რუსუდან დალაქიშვილი-ჭიჭინაძე, შალვა კვეზერელი პიროვნების ძირითადი მახასიათებლები და გავლენა სამუშაოს შესრულებაზე.....	161
ლაშა ნოზაძე, ლევან ჭოლიკიძე ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება სამხედრო დანიშნულებით.....	172
გიორგი ჯინჭარაძე ტექნოლოგიური განვითარების გავლენა სამხედრო ოპერაციაზე, დრონები და ხელოვნური ინტელექტი	181
სოფიკო ცხელიშვილი დიდი ენობრივი მოდელების გამოყენება სწავლა-სწავლების პროცესში, გამოწვევები და პერსპექტივები	187
არჩილ ჩაჩხიანი საქართველოსა და ამიერკავკასიის ადმინისტრაციული და ეთნოპოლიტიკური მოწყობის ერთი რუსულ-ბოლშევიკური გეგმისა და ვერსიის შესახებ	199
თინათინ ჟორჟოლიანი კულტურისა და ინოვაციის ურთიერთქმედება ქართულ ბიზნესში	214
თათია მარდალეიშვილი ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლა ციფრულ ეპოქაში: საგანმანათლებლო სტრატეგიები	229
იოსებ გაბარავეი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების მიმოხილვა პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების კონტექსტში	237
ლევან ნიკოლეიშვილი ომის შემდგომი ევროპული უსაფრთხოების დისკუსიები	248
ლევან გეგეშიძე, ვიცე-პოლკოვნიკი ომარ თურმანიძე ინდოეთის დიდი სტრატეგია	255
გიგი დუჩიძე კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობა და მდგრადი განვითარების სტრატეგიები	263
გიორგი ბერიძე საქართველოს სამხედრო სტრატეგიის პერიოდიზაცია	270
თეა ბიძინაშვილი, გენო მორჩილაძე, ირმა ბახტურიძე გლობალური კრიზისები და მათი გავლენა თავდაცვის პოლიტიკაზე	285

CONTENTS

Ketevan Meskhidze China's Military Policy, Ambitions and Strategic Move from Mainland Power to Maritime Hegemony	13
Ramaz Chichua Conflicts in Organizations	24
Ivane Balakhashvili The Repationship Between an Enforceable Decision and the Absence of a Delay Effect of Lawsuits (on the example of Franse)	32
Ketevan Kveselava, Zurab Samkharadze, Irakli Bochorishvili, Liana Tedeshvili, Levan Jikidze The Role of Artificial Intelligence in the Development of Websites	40
Colonel Jambul Zaloshvili Artificial Intelligence and its Impact on the Global Economi and Society	47
Mamuka Samkharadze, Shadiman Bitsadze The Turkish World in the Cantext of Global and Geopolitical Changes – Perspectives and Challenges	54
Nino Maghradze, Zurab Garakanidze Financial Challenges in the Tourism Sector in eastern European Countries: Accessibility and Sustainable Development Perspectives	65
Romeo Galdava, Nana Arabuli, Giorgi Kokhreidze Dynamics and Main Trends in the Development of the Field of Information and Communication Technologies (ICT)	73
Nino Okhanashvili Annecsation of Crimea by the Russia in the Context of Neoclassical Realism	87
Petre Gelashvili Informational and Psychological Warfare in Georgia	96
Thornike Zedelashvili The US's New Vision for Technological	102
Lieutenant Colonel Levan Gozalishvili NATO Crisis and the Redistribution of Power in World Politics	108
Sofiko Metreveli Conflicts and Social Destruction: a Global Perspective of Modernity	118
Shota Otkhozoria The Impact of the Russia-Ukraine War on the Contemporary International System	126

Giorgi Kakashvili	
Blockchain interoperability: the significance of chainlink's CCIP	142
Besik Jajanidze	
The Individual's Operational Code Influence of Psychological and Ideological Belief Systems on the Decision-making process	150
Ketevan Chiabrishvili, Rusudan Dalakishvili-Chichinadze, Shalva Kvezereli	
Key Personality Traits and Their Impact on Job Performance	162
Lasha Nozadze, Levan Cholikidze	
The USA of Artificial Intelligence for Military Purposes	174
Georgi Jintcharadze	
The Impact of Technological Developments on Military Operations Drones and Artificial Intelligence	182
Sofiko Tskhelishvili	
The Usage of Great Linguistic Models in the Teaching-learning Process	188
Archil Chachkhiani	
On a One Russian-Bolshevik Plan and Version of the Administrative and Ethnopolitical Arrangement of Georgia and Transcaucasia.....	200
Tinatin Zhorzholiani	
The Intersection of Culture and Innovation in Georgian Businessin Business	215
Tatia Mardaleishvili	
Countering Holocaust Denial and Distortion in the Digital Age: Educational Strategies	230
Ioseb Gabaraevi	
Overview of Georgian Constitutional Court Decisions in the Context of the Rightcourt Right to Respect for Private and Family Life	238
Levan Nikoleishvili	
Post-war European Security Discussiondiscussion	249
Levan Gegeshidze, Lieutenant Colonel Omar Turmanidze	
Grand Strategy of India	256
Givi Duchidze	
Corporate Social Responsibility and Sustainable Development Strategiesstrategies	264
Giorgi Beridze	
Periodization of Georgia's Military Strategymilitary Strategy.....	271
Thea Bidzinashvili, Geno Morchiladze, Irma Bakhturidze	
Global Crises and Their Impact on Defense Policy.....	287

ჩინეთის სამხედრო პოლიტიკა, ამბიციები და სტრატეგიული სვლა კონტინენტური სახელმწიფოდან საზღვაო ჰეგემონობამდე

ქეთევან მესხიძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
საერთაშორისო ურთიერთობების აკადემიური დოქტორი

აბსტრაქტი

ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მმართველი თაობების ცვლასა და სი ძინპინის ხელმძღვანელობით ჩინეთის მეხუთე თაობის ლიდერებისთვის ძალაუფლების საბოლოო გადაცემასთან ერთად, გააქტიურდა დისკუსია უმაღლეს ეშელონებში ქვეყნის საგარეო ვექტორისა და სამხედრო პოლიტიკის საკითხებთან დაკავშირებით. ახალი ხელისუფლების პირველი ნაბიჯები, მაგალითად, ჩინეთის მკვეთრი გააქტიურება და გამკაცრებული ქვეყა აღმოსავლეთ და სამხრეთ ჩინეთის ზღვების სადავო ტერიტორიულ ზონებში, პეკინის სამხედრო პოლიტიკის განვითარების ახალი ეტაპის დასაწყისზე საუბრის საშუალებას იძლევა.

გასული ათწლეულების განმავლობაში, ჩინეთი, საერთაშორისო ასპარეზზე ჩრდილში ყოფნას ამჯობინებდა, თავს არიდებდა ლიდერობას, პრინციპულად არ ერთიანდებოდა სამხედრო ალიანსებში და არ აყალიბებდა სამხედრო ბაზებს საზღვარგარეთ. ამჟამად ეს პრინციპები შეცვლილია და გადახედვას ექვემდებარება, რაც ლოგიკურად განპირობებულია პეკინის საგარეო და სამხედრო პოლიტიკის ევოლუციით. აქედან გამომდინარე, დღესდღეობით სწორედ ჩინეთი განიხილება უდიდეს გამოწვევად შეერთებული შტატებისთვის, რომლის სიძლიერის ერთ-ერთ მთავარ ინსტრუმენტს მისი სამხედრო-საზღვაო ფლოტი წარმოადგენს. იგი უძლიერესია მსოფლიოში. მისი საშუალებით ვაშინგტონს შეუძლია საკუთარი სამოხედო დომინირების გაფართოვება მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში და საკვანძო საზღვაო-სატრანსპორტო მარშრუტების ბლოკირება მსოფლიოს მასშტაბით. პეკინს კარგად ესმის და გაცნობიერებული აქვს, რომ შეერთებულ შტატებთან კონკურენციაში, მას ამავედროულად მოუწევს სწორედ მის სამხედრო-საზღვაო ძალებთან დაპირისპირება. აქედან გამომდინარე, ძალისხმევას არ იშურებს და აქტიურად აძლიერებს სამხედრო-საზღვაო ძალებს, რასაც ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ ჩინეთმა საზღვაო ხომალდების რაოდენობით გადააჭარბა კიდევ შეერთებული შტატების საზღვაო ფლოტს. 2017-2019 წლებში მან შეავსო საკუთარი ფლოტი იმაზე მეტი რაოდენობის გემებით, ვიდრე ინდოეთმა, იაპონიამ, ავსტრალიამ, საფრანგეთმა და დიდმა ბრიტანეთმა ერთად აღებულმა. მაგრამ, როგორც ამბობენ, „ეშაკი - დეტალებშია“. საინტერესოა, დაასრულებს თუ არა ჩინეთი შეერთებული შტატების სამხედრო-საზღვაო ფლოტის დომინირებას?

სტატიაში განხილულია ჩინეთის სამხედრო პოლიტიკა, ამბიციები და მისწრაფება კონტინენტური სახელმწიფოდან საზღვაო ძალად გარდაქმნასთან დაკავშირებით, რასაც ქვეყანა ნაბიჯ-ნაბიჯ, ეტაპობრივად ახორციელებს. ნაშრომში აქცენტირება ხდება პეკინის სტრატეგიაზე, რომელიც შესაძლოა განხილულ იქნას ორ ფაზად: საზღვაო დომინირება - პირველ კუნძულთა ჯაჭვში 2023 წლამდე და უზენაესობა მეორე კუნძულთა ჯაჭვში - 2050 წლისთვის. გადის რა პეკინი ერთმანეთის მიყოლებით ამ სტრატეგიულ საფეხურებს, შეერთებულ შტატებში განგამის სიგნალი ირთვება, რამდენადაც მშვიდობას ინარჩუნებს სწორედ ძალთა წონასწორობა, რომლის დარღვევასაც ჩინეთი ბოლო პერიოდში მიზანმიმართულად ცდილობს.

საკვანძო სიტყვები: სამხედრო-საზღვაო ფლოტი, საზღვაო მარშრუტები, საზღვაო ჰეგემონი, ავიამზიდები, „მარგალიტის სიმების“ ქსელი.

CHINA'S MILITARY POLICY, AMBITIONS AND STRATEGIC MOVE FROM MAINLAND POWER TO MARITIME HEGEMONY

KETEVAN MESKHIDZE

Associate Professor of Master's program in Security Studies of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Academic Doctor of International Relations

ABSTRACT

With the change of generations of Chinese leadership and the final transfer of power to China's fifth generation of leaders under the leadership of Xi Jinping, discussions regarding the country's foreign and military policies have intensified at the highest echelons of power. The first steps of the new government, for example, the sharp activation and tightening of China's behavior in the disputed territorial zones of the East and South China Seas, allow us to speak about the beginning of a new stage in the development of Beijing's military policy.

Over the past decades, China has preferred to remain in the shadows on the international stage, avoiding leadership, generally not joining military alliances or establishing military bases abroad. Currently, these principles have changed and are subject to revision, which is naturally due to the evolution of Beijing's foreign and military policy. Therefore, today China is considered the greatest challenge to the United States, one of the main instruments of its strength is its navy. It is the most powerful in the world. With it, Washington can extend its military dominance to any corner of the world and block key maritime transport routes around the world. Beijing understands and is aware that in competing with the United States, it will also have to confront its military and naval forces. Therefore, it spares no effort and actively strengthens its military and naval forces, which is confirmed by the fact that China has even surpassed the United States Navy in the number of naval vessels. Between 2017 and 2019, the country's fleet added more ships than the fleets of India, Japan, Australia, France and the UK combined. But, as they say, "the magic is in the details." Will China End US Navy Dominance?

The article discusses China's military policy, ambitions, and aspirations to transform from a continental state into a maritime power, which the country is implementing step by step. The paper focuses on Beijing's strategy, which can be considered in two phases: maritime dominance in the first island chain by 2023 and supremacy in the second island chain by 2050. As Beijing moves through these strategic steps one after another, alarm bells are ringing in the United States, as the peace in the world is maintained by a balance of power that China has been deliberately trying to upset in recent times.

Keywords: Navy, sea routes, maritime hegemon, aircraft carriers, "string of pearls" network.

შესავალი

გლობალიზაციის ეპოქაში ძალაუფლების ნამდვილ საზომს საზღვაო ფლოტი წარმოადგენს, რომელიც ქვეყნის უსაფრთხოების დაცვის საიმედო გარანტიაა. ამასთან, მთავრობები მიდრეკილნი არიან უფრო დელიკატურად აწარმოონ მოლაპარაკებები მოწინააღმდეგესთან, რომელსაც მათ სანაპიროებზე ჯარის დესანტირება შეუძლია. გარდა ამისა, ძლიერი საზღვაო ფლოტი იძლევა არა მხოლოდ დიპლომატიურ ბერკეტს მოლაპარაკებებში, არამედ ხელს უწყობს საზღვაო ვაჭრობის განვითარებას. იმის გათვალისწინებით, რომ გლობალიზაცია წარმოადგენს ბიზნესის წარმოების განუყოფელ ნაწილს, ეროვნული მიწოდების ჯაჭვები გადაჭმულია ოკეანეებსა და კონტინენტებზე. აღნიშნული გარემოება განსაკუთრებით თვალში საცემია ჩინეთთან მიმართებაში, რამეთუ მისი სავაჭრო ურთიერთობების დიდი ნაწილი სწორედ ზღვის საშუალებით ხორციელდება. ამიტომ იგი კონტინენტური სახელმწიფოდან საზღვაო ძალად გარდაქმნისკენ მიისწრაფის.

საიდუმლოს არავისთვის წარმოადგენს, რომ პეკინის 2/3 და მსოფლიო საზღვაო ექსპორტის 1/3 - ძალაუფლების სრულზე გადის. უფრო მეტიც, ჩინეთში ნავთობის მიწოდების 80 % სწორედ ამ სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე სრულზე შეუფერხებლად გავლაზე დამოკიდებულია. მთავარ საზღვაო მარშრუტების კვეთაზე ჩინეთის გეოგრაფიულ მდებარეობას, რომელიც მშვიდობიანობის დროს მისთვის კეთილდღეობის მომტანია, შესაძლოა ყველაზე მოწყვლადად გადააქციოს ქვეყანა კონფლიქტის აღმოცენების შემთხვევაში. ამდენად, ჩინეთი, რაც უფრო მეტად ინტეგრირდება მსოფლიო ეკონომიკაში, მით უფრო მეტად ექცევა საკუთარი გეოგრაფიული მდებარეობის ტყვეობაში. ამჟამად, მისი ვაჭრობის მოცულობის დაახლოებით 90% ხორციელდება ზღვის საშუალებით, ხოლო მთლიანი შიდა პროდუქტის 70%-ს - სანაპირო რაიონების წარმოება ქმნის.

მსოფლიო საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციის ინფორმაციით, ჩინეთი ფლობს მსოფლიოს ოცი უმსხვილესი პორტის ნახევარს, რაც აშკარად მიუთითებს გახსნილობის პოლიტიკისა და რეფორმების დაწყებიდან ქვეყნის საზღვაო ეკონომიკის მნიშვნელოვან ზრდაზე.

თუმცა, ეკონომიკური მოღვაწეობის სანაპირო რეგიონებზე კონცენტრაციიდან გამომდინარე, ჩინეთი ვერ ახერხებდა საკუთარი ტერიტორიული სიღრმეების სრულად გამოყენებას, რამაც საფუძველი ჩაუყარა ახალი სტრატეგიული დოქტრინის შემუშავებას, რომელიც მიმართული იყო ამ ვითარების გამოსწორებისკენ.

ამდენად, უსაფრთხოებასა და ეკონომიკას შორის ურთიერთქმედება მოითხოვს ძლიერ საზღვაო ფლოტს, რაც ჩინეთს კარგად აქვს გაცნობიერებული და პეკინი - კონტინენტური სახელმწიფოდან საზღვაო ძალად გარდაქმნისკენ მიისწრაფის.

საკითხი მით უფრო აქტუალურია XXI საუკუნეში ჩინეთის ამბიციებისა და აღზევების ფონზე, რაც მთელი მსოფლიოს შემფოთებას იწვევს.

ჩინეთის სამხედრო-საზღვაო სტრუქტურისა და მისი მიზნების გასაგებად, საჭიროა ჩავწვდეთ მისი გეოსტრატეგიული ვითარების განმსაზღვრელ ფაქტორებს. აქ უპირველეს ყოვლისა, ყურადღება გამახვილებულ უნდა იქნას კუნძულების პირველი ჯაჭვის კონცეფციაზე, რომელიც ჯერ კიდევ ათწლეულების წინ ჩინელი დამპყრობლებისთვის ძირითად მიმართულებად იქცა.

კუნძულების ჯაჭვის კონცეფცია შემოღებულ იქნა 1980-იან წლებში ჩინეთის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის ადმირალის ლიუ ჰუანცინის მიერ, რომელსაც შემდგომ თანამედროვე ჩინეთის საზღვაო ფლოტის „მამასაც“ უწოდებდნენ. აღნიშნული ჯაჭვი განსაზღვრავს შეერთებული შტატების საზღვაო ძალების მოქმედების ოპერატიულ რესურსს და ამავედროულად, ჩინეთის სამხედრო ფლოტის მთავარ შეზღუდვებს. აღნიშნული კუნძულების

ჯაჭვიდან საკვანძო მნიშვნელობის მატარებელია ორი მათგანი. პირველი, რომელიც გადაჭიმულია იაპონიის კუნძულებიდან - რიუკიუს (ნანსეი), ტაივანსა და ფილიპინების ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილზე, უზვევს ბორნეოსთან და მიემართება ვიეტნამისკენ. მას ჩინეთი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს სახელმწიფოს ფუნდამენტური ინტერესების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. ინტერპრეტაციიდან გამომდინარე, იგი შესაძლოა ასევე განხილულ იქნას როგორც გავლენის სფერო ან ბუფერული ზონა. რიგი ანალიტიკოსებისა, მას ჩინეთის დიდ კედელსაც კი ადარებენ, რომელიც აკავებს ჩინეთის საზღვაო ექსპანსიას. იმის გათვალისწინებით, რომ კუნძულების პირველ ჯაჭვში შემავალი ქვეყნების უმეტესობა შეერთებული შტატების მოკავშირეები ან პარტნიორები არიან, პეკინი მას ღიად განიხილავს როგორც შეკავების სიმბოლოს და ვაშინგტონს ადანაშაულებს მეორე ცივი ომის გაღვივებაში. ამავდროულად, კუნძულების პირველი ჯაჭვი ეფექტურად ბლოკავს ჩინეთის წვდომას ღია ოკეანეში და ზრდის ეფექტური ბლოკადის რისკებს კონფლიქტების აღმოცენების შემთხვევაში.

მისი სტრატეგია შესაძლოა განხილულ იქნას ორ ფაზად. საზღვაო დომინირება - პირველ კუნძულთა ჯაჭვში - 2030 წლისთვის და საზღვაო უზენაესობა მეორე კუნძულთა ჯაჭვში - 2050 წლისთვის¹. როდესაც პეკინი ერთმანეთის მიყოლებით ამ სტრატეგიულ საფეხურებს გადის, შეერთებულ შტატებში განგაშის სიგნალი ირთვება, რადგან მშვიდობას ინარჩუნებს სწორედ ძალთა წონასწორობა და ეს მშვიდობა გაგრძელდება იქამდე, ვიდრე ეს წონასწორობა იარსებებს.

კვლევის მეთოდოლოგია:

ნაშრომი დაფუძნებულია სოციალური კვლევის თვისებრივ მეთოდზე. კერძოდ, მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის მიზნით კვლევა განხორციელებულ იქნა პროცესის მიდევნების (Process Tracing), შემთხვევის შესწავლისა (Case Study) და თვისებრივი კონტენტ-ანალიზის მეთოდებზე დაყრდნობით. აგრეთვე, კვლევის პროცესში მოხდა მეორეული სამეცნიერო-ლიტერატურული წყაროების ანალიზი, რათა შექმნილიყო ბაზისი შესასწავლ საკითხთან დაკავშირებით კვლევის გასაგრძელებლად.

ძირითადი ნაწილი

ჩინეთის 3000 წელზე მეტი ხნის ისტორიის განმავლობაში, სამხედრო-საზღვაო ფლოტს არასოდეს უთამაშია წამყვანი როლი მის სტრატეგიაში, თუ არ ჩავთვლით ექსპედიციებთან დაკავშირებულ XV საუკუნის დასაწყისს, რომელიც 30 წელზე ნაკლები გრძელდებოდა. ჩინეთის იმპერატორები, როგორც წესი, ორიენტირებულნი იყვნენ სახმელეთო ძალების განვითარებაზე, რაც განპირობებული იყო ციური იმპერიის გეოგრაფიული ფაქტორითა და ქვეყნის შიდა პრობლემებით. დროთა განმავლობაში ევროპულ სახელმწიფოთა დინამიურ განვითარებასთან ერთად, ყურადღების მიღმა დარჩენილი სამხედრო-საზღვაო ძალები ჩინეთისთვის დიდ პრობლემად იქცა. სწორედ საზღვაო სამხედრო მოქმედებათა თეატრში სისუსტე და ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა გახდა დამცირების საუკუნის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, რომლის სიმბოლურ დასაწყისად განიხილება XIX საუკუნის ორმოციანი წლები - ბრიტანეთის იმპერიასთან დამარცხება ოპიუმის ომში. შედეგად, აქედან მოყოლებული, ათწლეულების განმავლობაში, ჩინელები იძულებულნი იყვნენ დამორჩილებოდნენ არა მხოლოდ დასავლეთის სახელმწიფოთა დიქტატს, არამედ იაპონიის დიქტატურასაც, რომელმაც 1894-95 წლების ომის შემდეგ ხელში ჩაიგდო კონტროლი ფორმოსასა (კუნძულ ტაივანის პორტუგალიური სახელწოდება) და კორეაზე, რამაც შეცვალა ძალთა ბალანსი აზიაში და საფუძველი ჩაუყარა კიდევ ერთ, ბევრად უფრო სისხლიან - ჩინეთ-იაპონიის მეორე ომს.

1839 წლის პირველი ოპიუმის ომის შემდეგ, ჩინეთი ძლზე უკმაყოფილო დარჩა, რამდე-

1 Bernard D. Cole, „The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century,“ 2nd edition, (Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2010), p. 176

ნადაც ბრიტანეთის საზღვაო ძალების შემოჭრამ გამოიწვია მთელი რიგი ინციდენტები, რამაც ძალადობრივი კონფლიქტი გააღვივა ძლიერ კოლონიალურ ძალებსა და დაუცველ ჩინეთს შორის², მაგრამ ამბავი ამით არ დასრულებულა. ფრანგების ძლიერმა შეტევებმა გამოიწვია მეორე ოპიუმის ომი. მოგვიანებით კი, იაპონია არაერთხელ შეიჭრა ჩინეთის ტერიტორიაზე. ლოგიკურად ჩნდება კითხვა: როგორ აღმოჩნდნენ უცხო ქვეყნები ჩინეთში? ისინი მოვიდნენ ზღვით. ამ კოლექტიურ მეხსიერებას ჩინელები დამცირების საუკუნესაც კი უწოდებენ, რომელიც თანამედროვე საზღვაო ძალების არ არსებობის გამო დაიწყო. თეორიულად, დამცირების საუკუნე დასრულდა 1949 წელს, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის გამოცხადებით. თუმცა, ეს არ ნიშნავდა ჩინეთის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის აღორძინებას. იგი იყო სუსტი, თავისი ჩამორჩენილობიდან გამომდინარე და დარჩა სახმელეთო ძალების დაქვემდებარებაში, რაც ქმნიდა გარკვეულ პრობლემებს, რამდენადაც ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის შექმნით ტაივანზე ჩამოყალიბებულ იქნა ჩინეთის რესპუბლიკაც.

ჯერ კიდევ 1996 წელს, შეერთებული შტატების საზღვაო ძალებმა გაგზავნეს ავიაშუიძების ორი საბრძოლო ჯგუფი ტაივანის სანაპირო წყლებში პატრულირებისთვის, რადგან ავტონომიური კუნძული პირველი დემოკრატიული არჩევნების ჩასატარებლად ემზადებოდა³. ავიაშუიძები იყვნენ ამერიკის უზენაესობის დემონსტრირების საუკეთესო მაგალითი. ჩინეთის მცირე ფლოტს საზღვაო ამფიბიური ოპერაციების (საზღვაო დესანტის გადასხმის) ჩატარების შესაძლებლობაც კი არ ქონდა⁴. ამიტომ, უკან დაიხიეს და ტაივანში განვითარებულ მოვლენებს გვერდიდან უმწეოდ აკვირდებოდნენ. ეს ეპიზოდი დამცირების საუკუნის ექოსავით გაისმა და გარდამტეხიც აღმოჩნდა პეკინისთვის.

ჩინეთის გაერთიანება კომუნისტებისთვის გრძელვადიან, მაგრამ იმ დროისთვის მიუღწეველ მიზნად იქცა, საზღვაო ამფიბიური ოპერაციების (საზღვაო დესანტის გადასხმის) ჩატარების შესაძლებლობების არ ქონის გამო.

ახლა ჩინეთი ცდილობს ძველი შეცდომების გამოსწორებას. პეკინის საზღვაო მისწრაფებები უსაფუძვლო ნამდვილად არ არის და მხოლოდ ისტორიული გაკვეთილების ნაწილად არ უნდა იქნას განხილული.

1970-იანი წლების დასასრულს, დენ სიაოპინის მიერ ინიცირებული გახსნილობის პოლიტიკისა და რეფორმების პერიოდში დაიწყო ჩინელმა სტრატეგებმა სამხედრო-საზღვაო ფლოტისთვის დიდი მნიშვნელობის მინიჭება. მთავარი ფაქტორი, რამაც დააჩქარა ფლოტის განვითარება, იყო ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის შესვლა გლობალიზაციის სტრუქტურებში და მისთვის საზღვაო ვაჭრობისთვის შესაძლებლობების გახსნა. 2001 წელს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გაწევრიანებისა და დასავლური ინვესტიციების შემოღების შემდეგ, ჩინეთის კეთილდღეობა, რაც პარტიის ლეგიტიმურობის მთავარ ელემენტს წარმოადგენდა, დამოკიდებული გახდა საზღვაო მარშრუტებზე თავისუფალ წვდომაზე. აღნიშნული სტრატეგიული მოწყვლადობის კარგ ილუსტრაციას წარმოადგენს 2003 წელს შეერთებული შტატების ერაყში შეჭრის შემდეგ ჰუ ძინტაოს მიერ გაკეთებული განცხადება იმასთან დაკავშირებით, რომ მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრირებული ჩინეთი ძალადის დილემის წინაშე აღმოჩნდა.

საჭირო იყო მოქმედება და მართლაც, ტაივანის სრუტის კრიზისის შემდეგ, ჩინეთმა დაიწყო

2 Richard S. Horowitz, „East Asia in the World, Twelve Events That Shaped the Modern International Order,” Part III, - The Opium Wars of 1839-1860, Published by Cambridge University Press, 2020, pp.164-187

3 Joel Wuthnow Derek Grossman Phillip C. „Saunders Andrew Scobell Andrew N.D. Yang, Crossing The Strait, China’s Military prepares for War with Taiwan,” National Defense University Press, Washington, D.C. 2022, p.21;

4 Weuve C., Li Nan. „China’s aircraft carrier ambitions” // Naval War College Review. 2010. Vol. 63. № 1. Available at: <http://www.usnwc.edu/getattachment/99679d4b-cbc1-4291-933e-a520ea231565/China-s-Aircraft-Carrier-Ambitions--An-Update> (გადამოწმებულ იქნა: 25.02.2025);

თანამედროვე საზღვაო ძალების აღმშენებლობა⁵. ჩინეთის სახალხო განმათავისუფლებელი არმიის ფლოტი ყიდულობდა რუსულ გამანადგურებლებსა და ტექნოლოგიებს, რათა თავად შეექმნა საზღვაო გემების ქარხნები და დაეწყო მასობრივი წარმოება. უზრუნველყვეს ტექნოლოგიების გადაცემა, შექმნეს საზღვაო გემთმშენებლობის ინდუსტრია, დააპროექტეს საბრძოლო ხომალდები მასობრივი წარმოებისთვის⁶ და ა.შ. ეს პროცესი იმდენად ეტაპობრივი და გარკვეულწილად, ექსპერიმენტულიც იყო, რომ მისი დიდი ნაწილი მედია-საშუალებების ყურადღების მიღმა დარჩა.

ამ დროიდან მოყოლებული, ჩინეთმა ააშენა სრულიად თანამედროვე არმია⁷. პეკინის ამჟამინდელი საზღვაო პოლიტიკა ითვალისწინებს სანაპირო ზოლის გასწვრივ მოწინააღმდეგის ხომალდების არ დაშვებას შესაბამისი თავდაცვითი კომპლექსების გამოყენებით. ამ კომპლექსურ მიდგომაში შედის სხვადასხვა ტიპის რაკეტები, საჰაერო თავდაცვის სისტემები, ისევე, როგორც ელექტრონული ბრძოლის მექანიზმები, რომლებსაც შეუძლიათ მოწინააღმდეგის ძალების განეიტრალება. ამერიკულ და ჩინურ სამხედრო გემებს შორის ტექნოლოგიური უფსკრული ძალზე მცირეა. განსაკუთრებით კი გამანადგურებლებსა და კრეისერებს შორის. არსებობს მცდარი წარმოდგენები იმასთან დაკავშირებით, რომ ჩინეთი მოძველებულ ხომალდებს უკეთებს რესტავრაციას, მაგრამ რეალობა ცხადყოფს, რომ იგი აშენებს ახალ, თანამედროვე ხომალდებს, რომელიც სრულად შეესაბამება მომავალი საზღვაო ჰეგემონის ამბიციებს⁸. ამის ნათელი მაგალითია ახალი თაობის ავიაშემოღობი - „ფუძიანი“, აღჭურვილი უახლესი იარაღითა და ტექნოლოგიებით. ტონაჟის მიხედვით, იგი თითქმის 40%-ით აღემატება აქამდე არსებულ ჩინურ ავიაშემოღობებს, რის გამოც შეერთებულ შტატებს იგი სუპერავიაშემოღობების კატეგორიებში შეჰყავს. „ფუძიანი“ ასევე წარმოადგენს ჩინეთის პირველ შიდა დაპროექტებულ და აშენებულ ავიაშემოღობს, რაც მნიშვნელოვანი ეტაპია ჩინეთის სამხედრო ინდუსტრიული კომპლექსისთვის⁹. მას ახლა ოფიციალურად შეუძლია აწარმოოს საზღვაო-საბრძოლო ხომალდების სრული სპექტრი, რომლებიც დაკავშირებულია თანამედროვე საზღვაო ომებთან. შეერთებული შტატების საზღვაო ძალები, რა თქმა უნდა, ლიდერობს და კვლავაც რჩება მსოფლიოს უძლიერეს ძალთა ჯაჭვის სათვეში, მაგრამ ჩინეთის მზარდი საზღვაო ძალა ცდილობს არსებულ მოცემულობის შეცვლას.

ოფიციალურად, ჩინეთის საზღვაო ძალები მსოფლიოში ყველაზე დიდია. შეერთებული შტატების თავდაცვის დეპარტამენტის მიერ 2020 წელს გამოქვეყნებული ანგარიშის თანახმად, ჩინეთის საზღვაო განმათავისუფლებელი არმიის საზღვაო ძალებმა გადააჭარბა შეერთებული შტატების საზღვაო ძალებს სამხედრო ხომალდების რაოდენობით¹⁰. ჩინეთს 360 ხომალდი ჰყავს, ხოლო შეერთებულ შტატებს - 297 და ეს სხვაობა დროთა განმავლობაში სავარაუდოდ, უფრო გაიზრდება. მიუხედავად იმისა, რომ რიცხვები არ ასახავს ძალაუფლების რეალურ დონეს და შეერთებული შტატების საზღვაო ძალები კვლავაც ყველაზე ძლიერია, მომავალში, 2050 წლისთვის, ჩინეთის მზარდი საზღვაო ძალა დიდი ალბათობით რადიკალურად შეცვლის ძალთა ბალანსს, შესაბამისად, კონტინენტური მნიშვნელობის სახელმწიფო გადაიქცევა

5 Anthony H. Cordesman, Joseph Kendall, „Chinese Military Modernization,” A Comparative Analysis, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2016, pp.501-554,

6 Friedman Norman, „World Naval Developments: China Buys Russian Destroyers,” Volume 123/3/1,129, 1997, <https://www.usni.org/magazines/proceedings/1997/march/world-naval-developments-china-buys-russian-destroyers>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025);

7 B.D. Cole, „Naval developments in China. The last decade and the future” // Proceedings of «PLA in the next decade» conference. 2011. 31 October – 1 November;

8 Sandeep Dewan, „China’s Maritime Ambitions and the PLA Navy” (New Delhi, India: Vij Books, 2013), p. 18.

9 „ჩინეთმა მესამე ავიაშემოღობი შეიყვანა ექსპლუატაციაში”, News hub, 2022, <https://newshub.ge/news/msoffio/chinetma-me-same-aviamzidi-sheikvana-eksplotatsiashi> (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025);

10 „Military and Security Developments Involving The People’s Republic of China 2020”, Annual Report to Congress, Office of The Secretary of Defense <https://media.defense.gov/2020/sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-dod-china-military-power-report-final.pdf> (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025);

საზღვაო სახელმწიფოდ და ჩინეთი დაიკავებს 21-ე საუკუნის საზღვაო სახელმწიფოს კვარცხლბეკს.

პეკინის საზღვაო ძალების ბირთვი არის ის, რასაც ჩვეულებრივ, წვდომისა და მანევრირების შეზღუდვის სისტემებს¹¹ უწოდებენ. სარაკეტო, საჰაერო თვდაცვისა და ელექტრონული საშუალებების ამ მრავალრიცხოვან სისტემებს შეუძლიათ მოწინააღმდეგის სამხედრო ხომალდების, სახმელეთო ჯარების, თანამგზავრებისა თუ ლოგისტიკური კერების განადგურება და განეიტრალება. ჩინეთმა დიდი ინვესტიცია ჩადო სისტემაში, რომელიც ზღუდავს წვდომასა და მანევრის საშუალებას მის სანაპიროსთან და ამ პროცესში შეიმუშავა ტრადიციული ლეტალური იარაღიც, რომელსაც შეუძლია სისტემის მიერ შექმნილი ხარვეზების გამოიყენება დამანგრეველი კონტრშეტევისთვის.

სიცხადისთვის უნდა ითქვას, რომ 1996 წელს, ტაივანის სრუტიის კრიზისის დროს, ჩინეთის თავდაცვითი იარაღი ქვეყნის სანაპირო ზოლის დასაცავად კი არ იყო საკმარისი. მცირე ზომის სარაკეტო არსენალის ეფექტიანობა მხოლოდ ტაივანსა და სამხრეთ კორეაში არსებულ ამერიკულ ბაზებზე შესაძლებელი იერიშით შემოიფარგლებოდა. თუმცა, 2003 წლისთვის ჩინეთმა გააფართოვა თავისი არსენალი ასობით რაკეტით, რაც უკვე სრულად უზრუნველყოფს მისი სანაპირო ზოლის დაცვას. 2010 წლისთვის კი მათი ინვენტარი გაიზარდა და მოკლე დისტანციაზე მოქმედი ბალისტიკური რაკეტების რაოდენობამ 1000-ს გადააჭარბა. ასევე აღსანიშნავია, რომ 2016-დან 2018 წლამდე ჩინეთის ხარჯებმა თავდაცვის სფეროში კოლოსალურ მაჩვენებელს მიაღწია, რამაც სწრაფი სამხედრო მოდერნიზაციის გახორციელების საშუალება მისცა მათ. სამხედრო ანალიტიკოსთა შეფასებით, ამჟამად ჩინეთის სამხედრო-სარაკეტო ძალებს შესაძლოა შეიარაღებაში ჰქონდეთ დაახლოებით 1500 მცირე (შორ დისტანციაზე), 450 საშუალო და 160 ერთეული მცირე რადიუსის მოქმედების ბალისტიკური რაკეტა; ასევე, სახმელეთო ბაზირების ასობით შორი მოქმედების ფრთოსანი რაკეტა, რომელთა მოქმედების სავარაუდო დიაპაზონი 1700 კმ-ია და შეუძლია სამიზნეების განადგურება როგორც კუნძულების მთელი პირველი ჯაჭვის გასწვრივ, ისე მის ფარგლებს გარეთ - იაპონიის, სამხრეთ კორეის, ტაივანისა და ფილიპინების ჩათვლით¹². ამრიგად, ჩინეთის სამხედრო არსენალშია ათასობით მოკლე და ასობით საშუალო მანძილზე მოქმედი ბალისტიკური რაკეტა¹³, რომლებსაც შეუძლია ამერიკულ გუამამდე მიღწევა.

1996 წელთან შედარებით, ვითარება მნიშვნელოვნად შეიცვალა და 2008 წლიდან, ამერიკული ავიაბზიდები ტაივანის სრუტეში ვეღარ შედიან. უცხოური სამხედრო გემები, რა თქმა უნდა უახლოვდებიან კონტინენტურ ჩინეთს, მაგრამ მხოლოდ წყალღაში, რადგან არ შექმნან ზედმეტი პროვოკაციები. ამჟამად ჩინეთის საზღვაო ფლოტილის ძალა გამყარებულია სახმელეთო ბაზირების რაკეტებით, რაც ფლოტს საერთაშორისო წყლებში საკუთარი პრეტენზიების ღიად დემონსტრირებასთან ერთდ, ყვითელ, აღმოსავლეთ ჩინეთისა თუ სამხრეთ ჩინეთის ზღვების წყლებში მოქმედების სულ უფრო მეტ შესაძლებლობას აძლევს¹⁴. უხეში შეფასებით, ჩინეთს ამჟამად აქვს მსოფლიოში ყველაზე მრავალრიცხოვანი საზღვაო ფლოტი, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ეს სტატისტიკა საკმაოდ ფარდობითი და გაბერილია პატარა საპატრულო გემებით. ხოლო თუ მხედველობაში მივიღებთ მხოლოდ დიდ ხომალდებს, ჩინეთის საზღვაო ძალები ამჟამად 121 ხომალდისგან შედგება, ხოლო

11 იქვე

12 Townshend A., Thomas-Noone B., Steward M., „Averting Crisis: American strategy, military spending and collective defence in the Indo-Pacific“, United States Studies Centre; 2019. URL: <https://www.usssc.edu.au/analysis/averting-crisis-american-strategy-military-spending-and-collective-defence-in-the-indo-pacific>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025);

13 იქვე, Sandeep Dewan, 2013, p. 18;

14 M. Daniel Hartnett, „China's Evolving Interests and Activities in the East China Sea,“ in Michael A. McDevitt et al., The Long Littoral Project: East China and Yellow Seas—A Maritime Perspective on Indo-Pacific Security (Alexandria, VA: CNA, September 2012), pp. 83-86,

აშშ-ის იგივე სეგმენტი - 162 გემს ითვლის. ფლოტის ზომისა და შესაძლებლობების უკეთ აღსაქმელად, მიზანშეწონილია მათი შედარება ტონაჟის მიხედვით. ამ თვალსაზრისით, 2019 წლის მონაცემებით, მთლიანი ტონაჟის შესაბამისად, შეერთებული შტატების საზღვაო ძალები ორჯერ აღემატებოდა ჩინეთის საზღვაო ძალებს: 4,6 მილიონ ტონა - 1, 8 მილიონი ტონის წინააღმდეგ, რაც იმას ნიშნავს, რომ შეერთებული შტატების საზღაო საბრძოლო ფლოტი კვლავ საუკეთესოა და ლიდერობს საბრძოლო შესაძლებლობების თვალსაზრისით¹⁵.

მიუხედავად ამისა, ჩინეთის სახალხო განმათავისუფლებელი არმიის ფლოტის ზრდა საკმაოდ შთამბეჭდავია და პეკინის მთავრობა სავარაუდოდ, აქ არ გაჩერდება. ამ ყველაფერთან ერთად, ჩინეთის საზღვაო ძალების გეგმების უმეტესი ნაწილი რჩება სახელმწიფო საიდუმლოდ, მაგრამ წარსულის გაანალიზების საფუძველზე შესაძლებელია მომდევნო ათწლეულის პროგნოზირება. სავარაუდოდ, თუ გემთმშენებლობის ინდუსტრია არ დააგდებს ტემს, ჩინეთს, დიდი ალბათობით, ეყოლება 5 ან 6 ავიაშიდი 2030 წლისთვის¹⁶, რაც მნიშვნელოვანი ზრდაა არსებულ ვითარებასთან შედარებით. რა თქმა უნდა, ეს რიცხვი ჩამოუვარდება 11 ამერიკულ ავიაშიდს, მაგრამ საგულისხმოა, რომ ჩინეთის სტრატეგიული მიზნები უფრო ლოკალურია. აშშ-ის საზღვაო ძალები მოქმედებენ მსოფლიოს ყველა საბრძოლო მოქმედებათა თეატრში, მაშინ, როდესაც ჩინეთის საზღვაო ძალები უმთვრესად ფოკუსირებულნი არიან კუნძულების პირველ ჯაჭვზე - არქიპელაგთა ხაზზე, რომელიც გადაჭიმულია ბორნეოდან ფილიპინებამდე, ტაივანსა და იაპონიამდე. 2030 წლისთვის, სავარაუდოდ, ჩინეთის საზღვაო ძალები სწორედ ამ სივრცეში გეგმავენ გაბატონებას. ანუ, დომინირებას მოიპოვებენ ყვითელ, აღმოსავლეთ ჩინეთსა და სამხრეთ ჩინეთის ზღვების წყლებში. კუნძულების პირველ ჯაჭვში უპირატესობის მისაღწევად პეკინს არ სჭირდება ვაშინგტონთან გემების რაოდენობისა თუ ტონაჟის თვალსაზრისით ჭიდილი. მისთვის საკმარისი იქნება მხოლოდ ამ სივრცის დაფარვა, სადაც კონფლიქტის შემთხვევაში ჩინეთის არმია დიდი ალბათობით, იმოქმედებს სახმელეთო ბაზირების რაკეტებისა და კონტინენტიდან გამოფრენილი სამხედრო თვითმფრინავების საფარქვეშ. მოწინააღმდეგის ნებისმიერი ფლოტი კი პირველი კუნძულის ჯაჭვში მუდმივად იქნება რაკეტებისა და ტორპედირების სამიზნე. ჩინეთის სადავო ტერიტორიები იქნება ეს ყვითელ, აღმოსავლეთ ჩინეთისა თუ სამხრეთ ჩინეთის ზღვაში, ამ სტრატეგიულ მიზანს ემსახურება. ამასთან, პეკინის კონტროლქვეშ მყოფი თითოეული კუნძული წარმოადგენს კიდევ ერთ დამატებით პლაცდარმს გამანადგურებელი იარაღის განსათავსებლად, რაც შესაძლოა განხილულ იქნას, როგორც ერთ-ერთი ეფექტური ბერკეტი უცხოური საზღვაო ძალების გაძევებისა და მანევრის თავიდან ასაცილებლად იმ ტერიტორიებიდან, რომელებსაც ჩინეთი თავის საკუთრებად მიიჩნევს¹⁷.

მოცემული სტრატეგიის პირველი ეტაპის წყალობით, პეკინი იმედოვნებს 2030 წლისთვის საზღვაო დომინირების მიაღწევას. უფრო შორეული სტრატეგიის გათვალისწინებით, გემთმშენებლობის ამჟამინდელი ტემპის მხედველობაში მიღებით, 2050 წლისთვის პეკინში ვარაუდობენ, რომ მათ არსენალში იქნება 10 ავიაშიდი, ხოლო სახალხო განმათავისუფლებელი არმიის საზღვაო კორპუსის რაოდენობა 100 000-მდე გაიზრდება.

აღნიშნული მომენტისთვის ჩინეთის საზღვაო ძალები თავისი შესაძლებლობების თვალსაზრისით, დაემსგავსება აშშ-ის საზღვაო ფლოტს, რომლის წყალობითაც მას შეეძლება უფრო თამამი პოლიტიკის გატარება. კერძოდ, პეკინი შეძლებს მისი საზღაო ხომალდების,

15 იქვე, Sandeep Dewan, 2013, p. 18.6

16 Peter Suci, „China’s Navy: 6 Aircraft Carriers and 370 Warships by 2030,“ published by U.S. Department of Defense, 2024, <https://www.19fortyfive.com/2024/12/chinas-navy-6-aircraft-carriers-and-370-warships-by-2030/>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)

17 „Military and Security Developments Involving The People’s Republic of China 2020“, Annual Report to Congress, Office of The Secretary of Defense, <https://media.defense.gov/2020/sep/01/2002488689/-1/-1/2020-dod-china-military-power-report-final.pdf>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025);

ავიამზიდებისა თუ ამფიბიების შესაძლებლობების საზღვრების გამოცდას. მათი საზღვაო ძალები სავარაუდოდ, გააქტიურდება ინდოეთისა და წყნარ ოკეანეებში. პეკინი გააფართოვებს ლოგისტიკურ შესაძლებლობებს მთელ მსოფლიოში, რაც ოკეანეში მყოფი საზღვაო ფლოტის ძირითადი კომპონენტია. მათ უკვე აქვთ ბაზა ჯიბუტიში და მიმდინარეობს მოლაპარაკებები მსგავსი ბაზების შექმნასთან დაკავშირებით კამბოჯაში, შრილანკასა და სოლომონის კუნძულებზე¹⁸. მეორე ფაზისთვის ჩინეთს ექნება ბაზების ვრცელი სია, რომელიც იქნება მისი ძალის პროექციების მთავარი გასაღები.

პეკინის მიერ ძალაუფლების აქტიური დაგროვება ემსახურება გრძელვადიან გეოპოლიტიკურ მიზანს, კერძოდ, ჩინეთის საზღვაო ძალების მიერ ზღვაზე კონტროლსა და შესაძლებლობების შექმნას ოკეანეში მანევრებისა და შემაკავებელი მოქმედებების საწარმოებლად, რამდენადაც კარგად აცნობიერებენ, რომ მთავრობები მოწინააღმდეგესთან უფრო დელიკატურად აწარმოებენ მოლაპარაკებებს, თუ ამ მოწინააღმდეგეს მათ სანაპიროებზე ჯარის დესანტირება შეუძლია. გარდა ამისა, საზღვაო ძალები ხელს უწყობს ბიზნესისა და საზღვაო ვაჭრობის განვითარებას. თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ეროვნული მნიშვნელობის მიწოდების ჯაჭვები ვრცელდება მთელ მსოფლიოში. საერთაშორისო ეკონომიკის შეუფერხებელი ფუნქციონირება კრიტიკულია ჩინეთის სოციალური სტაბილურობისა და ეროვნული კეთილდღეობისთვის. ვაჭრობის უმეტესი ნაწილი საზღვაო გზით ხორციელდება და მალაკის სრუტის ბლოკადამ შესაძლოა სერიოზულად დააზიანოს პეკინის მთლიანი შიდა პროდუქტი. ამდენად, ურთიერთდაკავშირებული ეკონომიკა და უსაფრთხოება - მოითხოვს ოკეანეში მოქმედი ძლიერი ფლოტის შექმნას. 2050 წლისთვის ჩინეთის ფლოტი იქნება მნიშვნელოვანი ძალა მსოფლიო გეოპოლიტიკურ რუკაზე. მიუხედავად იმისა, თუ რა სტატუსით იქნება ტაივანში ჩინეთი, იგი შეეცდება ბუფერული ზონის შექმნას წყნარ ოკეანეში საზღვაო-საკომუნიკაციო ხაზებისთვის, რომელიც გაივლის ყვითელ აღმოსავლეთ და სამხრეთ ჩინეთის ზღვებში. შედეგად, ჩინეთის ფლოტი მიიღებს ტაქტიკურ უპირატესობას მეორე კუნძულების ჯაჭვის ათვისების შემდეგ, რომელიც გადაჭიმულია იაპონიიდან მიკრონეზიამდე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ გუამი, რომელიც მდებარეობს კუნძულების მეორე ჯაჭვის ცენტრში გახდება სტრატეგიული საყრდენი ძალის პროექციებისთვის. საგულისხმოა, რომ გუამი ამჟამად მასპინძლობს ათასობით ამერიკელ სამხედროსა და სტრატეგიულ სამხედრო ბაზებს, მათ შორის საზღვაო და საჰაერო ძალების ბაზასაც. პეკინიც და ვაშინგტონიც შეეცდებიან ახალი ასეთი სამხედრო ობიექტების დაფუძნებას წყნარი ოკეანის მასშტაბით. ანუ, ამ სამხედრო ლოგისტიკის, როგორც უსაფრთხოების ქსელის გაზრდას, მიკრონეზიის კუნძულებზე ექსკლუზიური წვდომის შესანარჩუნებლად.

ამავდროულად, შეერთებული შტატების მოკავშირეები, როგორიცაა იაპონია და სამხრეთ კორეა, რომლებსაც ჰყავთ საკუთარი საკმაოდ ძლიერი ფლოტები, სავარაუდოდ, უფრო გააქტიურდებიან. ეს ყველაფერი ერთად მიუწვდომელს ხდის მესამე კუნძულების ჯაჭვს, რომელიც გადის წყნარი ოკეანის ცენტრზე. აქ არის ჰავაის კუნძულები, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სტრატეგიული ობიექტია ამ მონაკვეთში. ნაკლებსავარაუდოა, რომ ჩინეთის საზღვაო შესაძლებლობები გაფართოვდეს ჰავაის კუნძულებამდე, მაგრამ როგორც ამერიკული ხომალდები შედიან ჩინეთის სანაპირო წყლებში თავისუფალი საზღვაო გადაადგილების ეგიდით, ასევე ჩინური გემებიც შევლენ ამერიკულ სანაპირო წყლებში, ანუ მათი ინტერესის სფეროში - ნავიგაციის თავისუფლების დემონსტრირებისთვის. თუმცა, მთავარი დაპირისპირება მათ შორის სავარაუდოდ, მოსალოდნელია სადღაც პირველ და მეორე კუნძულების ჯაჭვებს შორის არსებულ სივრცეში. ამავდროულად, ინდოეთის ოკეანეშიც

18 Alexander Wooley, „Beijing is Going Places – and Building Naval Bases“, 2023, <https://foreignpolicy.com/2023/07/27/china-military-naval-bases-plan-infrastructure/>, (ბოლოს გადამოწმებული იქნა 02.02.2025)

არსებობს ორი გეოპოლიტიკური მნიშვნელობის კუნძულების ჯაჭვური ხაზი. პირველი - გვადარიდან მალდივის კუნძულების გავლით დიეგო გარსიამდე და მეორე - ჯიბუტიდან კენიის გავლით მოზამბიკამდე. ამ ხაზებს, რომლებსაც მე-4 და მე-5 კუნძულების ჯაჭვს უწოდებენ, დიდი სტრატეგიული დატვირთვის მატარებელია¹⁹. დიეგო გარსია - ბრიტანეთის ტერიტორიაა და ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კუნძულია ინდოეთის ოკეანეში. აქ არის დიდი ამერიკული ბაზა და სავარაუდოდ, ეს კუნძული იქნება წამყვანი როლის შემსრულებელი და საკონტროლო პუნქტი მომავალი საზღვაო ოპერაციების დროს.

თავის მხრივ, ჩინეთი - ე.წ. „მარგალიტის სიმების“ ქსელის სტრატეგიის²⁰ გამოყენებით შეეცდება ჩინური გემებისთვის ხელმისაწვდომი პორტების რაოდენობის გაზრდას, რომლებიც მის დაქვემდებარებაში იქნება და მათი გამოყენებით პეკინი შეძლებს გემების საწვავითა და ტექნიკური მომსახურებით უზრუნველყოფას. მიანმარი, ომანი, პაკისტანი, შრილანკა, კენია და მოზამბიკი - ახალი ჩინური ბაზების ყველაზე სავარაუდო განლაგების ადგილებია. ასეა თუ ისე, რაც უფრო დიდია პეკინის საზღვაო წარმომადგენლითობა, მით უფრო მეტი დიპლომატიური ბერკეტი აქვს მას მოლაპარაკებებში, რაც განსაკუთრებით სასარგებლოა სტრატეგიული რესურსების კონტროლის უზრუნველსაყოფად. თუმცა, აქვე აღნიშნულ უნდა იქნას, რომ მიუხედავად ამისა, ჩინეთის გაფართოვება ინდოეთის ოკეანეში დამოკიდებული იქნება ინდოეთის პოლიტიკურ ნებაზე. ჩვენთვის ჯერ არ არის ცნობილი როგორ ჩამოყალიბდება ინდოეთის გეოპოლიტიკური სცენა. აქ ბევრი რამაა დამოკიდებული მის მზადყოფნაზე დიდი „საზღვაო თამაშების“ დასაწყებად. გარდა ამისა, არ უნდა დაგვავიწყდეს ოთხი წამყვანი სახემწიფოს - ინდოეთის, ავსტრალიის, იაპონიისა და შეერთებული შტატების სტრატეგიული კოალიციის - QUAD-ის როლი და მნიშვნელობა, ანუ უსაფრთხოების ოთხმხრივი დიალოგი, რომელსაც სათავეში უდგას ვაშინგტონი და მიზნად ისახავს სწორედ ჩინეთის მზარდი საზღვაო მისწრაფებების შეკავებას აღნიშნული ქვეყნების რესურსების გამოყენებით²¹. მოცემული „ოთხეულის“ სტრატეგიული კოალიცია, ფაქტიურად, შესაძლოა განხილულ იქნას როგორც პასუხი ჩინეთის საგარეო პოლიტიკასა და ინდოეთისა და წყნარი ოკეანის რეგიონის უსაფრთხოების არქიტექტურის საფუძველი. მას შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი ითამაშოს მომავალში, მაგრამ ამ ეტაპზე, ცხადია, ჩინეთის საზღვაო ძალები არსებულ ბალანსში საკმაო ქაოსის შემოტანას ცდილობს.

დასკვნა

ამრიგად, შეჯამების სახით შესაძლოა ითქვას, რომ ამ ეტაპზე ჩინეთის საზღვაო ძალები პრიორიტეტს ანიჭებენ კუნძულების პირველ ჯაჭვში გაბატონებას და პარალელურად, პრეტენზიების უფლებას იმყარებენ მეორე კუნძულების ჯაჭვში. ანუ, 2050 წლისთვის ჩინეთის საზღვაო ძალები სავარაუდოდ, შეეცდებიან კონტროლის დამყარებას საზღვაო-საკომუნიკაციო ხაზებზე, რაც პრიორიტეტს მიანიჭებს წვდომისა და მანევრირების შეზღუდვებს პირველ მთავარ ჯაჭვზე, ხოლო მეორე მთავარ ჯაჭვზე უფრო ცხადი პრეტენზიები გაჩნდება და ჩინეთი დაიწყებს მე-3, მე-4 და მე-5 კუნძულთა ჯაჭვებს შორის წყლების შესწავლას მომავალი გეოპოლიტიკური მიზნებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ის საზღვაო ძალები რჩება მსოფლიოს დომინანტურ საზღვაო ძალად, ნელი, მაგრამ მტკიცე ნაბიჯებით ჩინელები დროთა განმავლობაში გახდებიან მიმდებარე ტერიტორიების ჰეგემონები, რადგან

19 Kyrlo Cyril Kutcher, „China in the Indo-Pacific: Alfred Mahan and the Island Chains, Australian Institute of International Affairs,“ 2024, <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/china-in-the-indo-pacific-alfred-mahan-and-the-island-chains/#:~:text=Thus%2C%20another%2C%20the%20fourth%2C,Ocean%20will%20constitute%20the%20fifth,> (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025);

20 A. Sterioti, „The Significance of China’s ‘String of Pearls Strategy’,“ University of San Diego School of Law, pdf, 2017;

21 Scott W. Harold. (2020). U.S.- Japan Alliance Conference. Regional Perspectives on the Quadrilateral Dialogue and Free and Open Indo-Pacific. https://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF414.html, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)

კარგად აცნობიერებენ, რომ გამარჯვება წყალზე - გამარჯვებაა ხმელეთზე გადაულახავი დაბრკოლებების შესაქმნელად.

ბიბლიოგრაფია

- სტატია: „ჩინეთმა მესამე ავიამზიდი შეიყვანა ექსპლუატაციაში“, News hub, 2022, <https://newshub.ge/news/msofllo/chinetma-mesame-aviamzidi-sheikvana-eksploatatsiashi>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Anthony H. Cordesman, Joseph Kendal, Chinese Military Modernization, A Comparative Analysis, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2016, pp.501-554,
- Anthony Sterioti, The Significance of China's 'String of Pearls Strategy', University of San Diego School of Law, pdf, 2017;
- Bernard D. Cole, The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century, 2nd edition, (Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2010), p. 176.
- Darshana M. Baruah, Nitya Labh, and Jessica Greely. Mapping the Indian Ocean Region, 2023, rb.gy/8bd37b, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Daniel M. Hartnett, „China's Evolving Interests and Activities in the East China Sea,“ in Michael A. McDevitt et al., The Long Littoral Project: East China and Yellow Seas—A Maritime Perspective on Indo-Pacific Security (Alexandria, VA: CNA, September 2012), pp. 83-86,
- Friedman Norman, World Naval Developments: China Buys Russian Destroyers, 1997, Volume 123/3/1,129, rb.gy/guxq37, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Joel Wuthnow Derek Grossman Phillip C. Saunders Andrew Scobell Andrew N.D. Yang, Crossing The Strait, China's Military prepares for War with Taiwan, National Defense University Press, Washington, D.C. 2022, p.21;
- Kyrylo Cyril Kutcher, China in the Indo-Pacific: Alfred Mahan and the Island Chains, Australian Institute of International Affairs, 2024, rb.gy/l7qei3, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Military and Security Developments Involving The People's Republic of China 2020, Annual Report to Congress, <https://media.defense.gov/2020/sep/01/2002488689/-1/-1/2020-dod-china-military-power-report-final.pdf>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Peter Suci, China's Navy: 6 Aircraft Carriers and 370 Warships by 2030, published by U.S. Department of Defense, 2024, <https://www.19fortyfive.com/2024/12/chinas-navy-6-aircraft-carriers-and-370-warships-by-2030/>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Richard S. Horowitz, East Asia in the World, Twelve Events That Shaped the Modern International Order, Part III, - The Opium Wars of 1839-1860, Published by Cambridge University Press, 2020, pp.164-187
- Robert Farly, „What Makes a Real „Blue Water Navy“? Here's a List,“ 2021, <https://nationalinterest.org/blog/reboot/what-makes-real-blue-water-navy-heres-list-183441> (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Sandeep Dewan, China's Maritime Ambitions and the PLA Navy (New Delhi, India: Vij Books, 2013), p. 18.
- Scott David., the Indo-Pacific in US Strategy: responding to Power Shifts. Volume 3, Issue 2 (The „Indo-Pacific“ - Regional Dynamics in the 21 st Century's New geopolitical Center of Gravity), 2018, pp. 19-43;
- Scott W. Harold., U.S.- Japan Alliance Conference. Regional Perspectives on the Quadrilateral Dialogue and Free and Open Indo-Pacific, 2020, https://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF414.html, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025)
- Townshend A., Thomas-Noone B., Steward M., Averting Crisis: American strategy, military spending and collective defence in the Indo-Pacific // United States Studies Centre. 2019. rb.gy/e1tinm, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025);
- Wooley Alexander, Beijing is Going Places – and Building Naval Bases, 2023, <https://foreignpolicy.com/2023/07/27/china-military-naval-bases-plan-infrastructure/>, (ბოლოს გადამოწმებულ იქნა 02.02.2025).

კონფლიქტები ორგანიზაციებში

რამაზ ჩიჩუა

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მოწვეული სპეციალისტი,
სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია პრობლემა, რომელიც აქტუალურია ჩვენს დროში - კონფლიქტები ორგანიზაციებში. ნაშრომში განხილულია ორგანიზაციული კონფლიქტების ძირითადი მიზეზები, მათი კლასიფიკაცია, ასევე კონფლიქტების მართვის დადებითი და უარყოფითი მხარეები. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა კონფლიქტის მართვის სტრატეგიებს, როგორცაა თავიდან აცილება, კონკურენცია, კომპრომისი და თანამშრომლობა. გაანალიზებულია კონფლიქტების კონსტრუქციული მოგვარების მეთოდები. ორგანიზაციაში თანამშრომლობა ბუნებრივი მოვლენაა, რომელიც წარმოიქმნება ორგანიზაციის შიგნით თანამშრომლებსა და განყოფილებებს შორის ურთიერთქმედების პროცესში. ეს შეიძლება გამოწვეული იყოს მიზნების, ღირებულებების, რესურსების და მართვის სტილის განსხვავებებით. ავტორს მიერ განხილულია კონფლიქტების ძირითადი ცნებები და არსი. გაანალიზებულია მათი გადაჭრისა და კონფლიქტური სიტუაციების პრევენციის მეთოდები, რადგან კონფლიქტოლოგიაში არსებობს კონფლიქტების მართვის მრავალფეროვანი მეთოდები, რომლებიც თავის მხრივ იყოფა ჯგუფებად გამოყენების სფეროების მიხედვით. სტატიაში ასევე განხილულია ორგანიზაციებში კონფლიქტების თავისებურებები, მათი წარმოშობის მიზეზები. გამახვილებულია ყურადღება, რომ კონფლიქტის ეფექტურად მართვის უნარი დამოკიდებულია ბევრ ფაქტორზე: დისფუნქციური შედეგების მასშტაბები, კონფლიქტის მიზეზების აღმოფხვრა ან შენარჩუნება, ახალი კონფლიქტის წარმოშობის ალბათობა. ნაშრომში ასახულია კონფლიქტურ სიტუაციებში ქცევის ძირითადი წესები. ამ სტატიაში გაეცნობით კონფლიქტის მიზეზებს, ტიპებს და როგორ მართოთ იგი. ამის საფუძველზე შეგიძლიათ გადაწყვიტოთ კონფლიქტიდან გამოსვლის საუკეთესო სტრატეგია. კონფლიქტს ეფექტური მენეჯმენტი არა მხოლოდ ამცირებს კონფლიქტების სტრუქტურულ გავლენას, არამედ ხელს უწყობს კონფლიქტის რისკის შემცირებას.

საკვანძო სიტყვები: კონფლიქტი, ორგანიზაცია, კონფლიქტური სიტუაცია, ინციდენტი, მენეჯერი.

CONFLICTS IN ORGANIZATIONS

RAMAZ CHICHUA

Invited specialist of Bachelor's Program of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Academic Doctor of Social Sciences

ABSTRACT

The article discusses a problem that is relevant in our time - conflicts in organizations. The paper discusses the main causes of organizational conflicts, their classification, as well as the pros and cons of conflict management. Special attention is paid to conflict management strategies such as avoidance, competition, compromise, and cooperation. Methods for constructive conflict resolution are analyzed. Collaboration in an organization is a natural phenomenon that arises in the process of interaction between employees and departments within an organization. This may be due to differences in goals, values, resources, and management styles. The author discusses the basic concepts and essence of conflicts. Methods for resolving and preventing conflict situations are analyzed, as there are a variety of conflict management methods in conflictology, which are in turn divided into groups according to their areas of application. The article also discusses the characteristics of conflicts in organizations and the causes of their occurrence. It is emphasized that the ability to effectively manage conflict depends on many factors: the scale of dysfunctional consequences, the elimination or maintenance of the causes of the conflict, the likelihood of a new conflict. The paper outlines the basic rules of behavior in conflict situations. In this article, you will learn about the causes, types, and management of conflict. Based on this, you can decide on the best strategy for resolving the conflict. Effective conflict management not only reduces the structural impact of conflicts, but also helps reduce the risk of conflict.

Keywords: conflict, organization, conflict situation, incident, manager.

შესავალი

კონფლიქტების პრობლემა ყოველთვის აქტუალური იყო და წარმოადგენს კვლევის ობიექტს სამეცნიერო საქმიანობის სხვადასხვა დარგში. ორგანიზაციებში, კონფლიქტების მოვლენები საკმაოდ ხშირია. იმისათვის, რომ ამან ზიანი არ მიაყენოს კომპანიას, ყველა თანამშრომლის განწყობას და მუშაობის ეფექტუეობას, მენეჯერს უნდა ჰქონდეს გარკვეული ცოდნა და უნარები, რათა უშუალოდ მოახდინოს გავლენა წარმოშობილ კონფლიქტზე, რათა თავიდან აიცილოს იგი. ამ საკითხზე კვლევა ჩატარა მენეჯმენტის, ფსიქოლოგიის და კონფლიქტოლოგიის როგორც უცხოელმა, ისე ადგილობრივმა მეცნიერებმა: შარანოვი იუ.ა., მალიშევი ა.ა., ზი.გერტ ვ., კიტოვი A.I., Trenev V.A. და მრავალი სხვა. კონფლიქტები კაცობრიობის ისტორიის განუყოფელი ნაწილია, რომელზედაც ემყარება ადამიანებს შორის ურთიერთობების მთელი განვითარება.¹ თანამედროვე სამყაროში ნებისმიერ ადამიანს, რა სფეროშიც არ უნდა მუშაობდეს, პირველ რიგში საქმე აქვს ადამიანებთან, რადგანაც მრავალი ისტორიული კონფლიქტი დაკავშირებულია ადამიანთა მსხვერპლთა დიდ რაოდენობასთან. აღსაღნიშნავია, რომ ყველა ისტორიული მომენტი დაკავშირებულია კონფლიქტებთან, რომლებიც ატარებენ ფსიქოლოგიურ, ემოციურ და კულტურულ დატვირთვას.

ძირითადი ნაწილი

ამჟამად არ არსებობს „კონფლიქტების“ ცნების მკაფიო ინტერპრეტაცია. მეცნიერები თანხმდებიან კონფლიქტების სტრუქტურული ელემენტების აღწერაზე, მაგრამ რადიკალურად განსხვავდებიან ამ კონცეფციის ინტერპრეტაციაში. ფსიქოლოგების თვალსაზრისით, კონფლიქტი არის სხვადასხვა ღირებულებების, ინტერესების, შეხედულებების, სურვილებისა და ემოციური მდგომარეობის მქონე ადამიანების ურთიერთქმედება. კონფლიქტის მიზეზები შეიძლება იყოს როგორც ობიექტური, ასევე სუბიექტური. კონფლიქტების გამომწვევი მიზეზები ნებისმიერი კონფლიქტის მოგვარების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კომპონენტია. კონფლიქტის განვითარებისა და ესკალაციის მამოძრავებელი ძალა კონფლიქტის გამომწვევი მიზეზებია.² მიზეზებს აქვს სტრუქტურა, ამ მიზეზებით აუცილებელია, რომ შევძლოთ განასხვავოთ პარამეტრების ცვლილებები თავად მიზეზებში, ზოგადად კონფლიქტის მიზეზებისგან.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოვლენილია მიზეზების ოთხი ძირითადი ჯგუფი:

1. სუბიექტური მიზეზები (პირადი);
2. ობიექტური მიზეზები;
3. სოციალური და ფსიქოლოგიური;
4. ორგანიზაციული მიზეზები.

ნაშრომში ჩვენს მიერ განხილულა ორგანიზაციული კონფლიქტის მიზეზები. ნებისმიერი ორგანიზაცია არის ერთგვარი საზოგადოება, რომელსაც აერთიანებს კონკრეტული საერთო მიზანი. მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ამ ორგანიზაციაში თითოეული ადამიანი ასევე მისდევს თავის კონკრეტულ მიზნებსა და ამოცანებს. ყოველჯერზე მთელ თავის ძალისხმევას მიმართავს მათ მისაღწევად. მაშასადამე, ძნელი არ არის ვივარაუდოთ, რომ ინტენსიური ურთიერთქმედება „პიროვნება-ადამიანის“ სისტემაში გაჯერებულია ინტერპერსონალური და ჯგუფთაშორისი წინააღმდეგობებით. ინტერპერსონალური ურთიერთობები ხშირად ხდება კონფლიქტის პირობებში. პრობლემა ის არის, რომ კონფლიქტები ადამიანური ურთიერთობების აუცილებელი ნაწილია და ამიტომ იარსებებს მანამ, სანამ ადამიანი არსებობს.

1 В.И. Андреев Конфликтология: искусство спора, ведения переговоров, разрешения конфлик тов. 2005. С. 172

2 А.Я. Анцупов Конфликтология / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ. – 2004. – С. 552

ბევრი კამათი მიმდინარეობს ორგანიზაციისთვის კონფლიქტების მნიშვნელობაზე, არის თუ არა ისინი ორგანიზაციის განვითარების ძრავა, თუ პირიქით, ანელევენ მის განვითარებას.

რა არის კონფლიქტი?

კონფლიქტი არის საპირისპიროდ მიმართული, ერთმანეთთან შეუთავსებელი ტენდენციების შეჯახება: ან ინდივიდის ცნობიერებაში, ან ინტერპერსონალურ ურთიერთობებში, ან ადამიანთა ჯგუფებში.³ კონფლიქტი არის ინციდენტის შედეგი, რომელიც ხდება დაგროვილი წინააღმდეგობების გამო, რომლის მოგვარებასაც ადამიანები ცდილობენ დახმარებისა თუ მოქმედებების გზით. ორგანიზაციის შემდგომი წარმატებული ფუნქციონირებისთვის აუცილებელია კონფლიქტების მოგვარება, ეს ნიშნავს, რომ აუცილებელია კონფლიქტური სიტუაციის აღმოფხვრა და ინციდენტის ამოწურვა.

როგორ მწიფდება კონფლიქტები ორგანიზაციაში? როგორც წესი, ეს პროცესი მოიცავს შემდეგ ეტაპებს: კონფლიქტური მიზეზების არსებობა ორგანიზაციის შიგნით ინდივიდებს ან ჯგუფებს შორის. გარდა ამისა, ეს დაპირისპირება გაცნობიერებულია, თითოეული მხარე დარწმუნებულია, რომ მათი ოპონენტები აუცილებლად ჩაერევიან ან უკვე ჩაერივნ და ხელი შეუშალოს ამ მიზეზების მიღწევაში. შემდეგ არის აშკარა მოქმედებები, რომლებიც რეალურად ქმნიან ამ ჩარევას. შედეგად, კონფლიქტი მოხსნილია ან მოგვარდება.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ თითქმის ყველა ეტაპზე არის შესაძლებელი წარმოშობილი კონფლიქტის თავიდანვე აღმოფხვრის.

კონფლიქტური სიტუაციის სწორად ჩამოყალიბება ფუნდამენტურ როლს თამაშობს კონფლიქტის გადაწყვეტაში.

კონფლიქტის ჩამოყალიბების ძირითადი წესები მოიცავს შემდეგს:

1. მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, რომ კონფლიქტური სიტუაცია არის ის, რაც უნდა მოგვარდეს.
2. კონფლიქტური სიტუაცია ყოველთვის ჩნდება კონფლიქტამდე.
3. კონფლიქტური სიტუაციის სწორი ფორმულირება შეიცავს მისი მოგვარების ალბათობის 80%-ს.
4. სანამ კონფლიქტური სიტუაციის ძირეული მიზეზი არ აღმოჩნდება, აუცილებელია მუდმივად დაუსვათ საკუთარ თავს კითხვები „რატომ?“ “რისთვის?“.
5. შეეცადეთ ჩამოაყალიბოთ კონფლიქტური სიტუაცია, თავიდან აიცილოთ სიტყვების გამეორება მომხდარი კონფლიქტის აღწერიდან.
6. ლაკონურობა- ნიჭის დაა. გამოიყენეთ ეს განცხადება კონფლიქტური სიტუაციის ჩამოყალიბებისას.

ორგანიზაციაში კონფლიქტების ძირითადი მიზეზები

აუცილებელია კონფლიქტების გამომწვევი მიზეზების გათვალისწინება, რადგან ისინი ავლენენ მათი წარმოშობის წყაროებს და წინასწარ განსაზღვრავენ მათი მიმდინარეობის ხასიათს, ასევე მოგვარების მეთოდებსაც.

კონფლიქტების წარმოშობის ძირითადი მიზეზები შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად: ორგანიზაციის სტრუქტურასთან ან მის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული ფაქტორები და ინტერპერსონალური ურთიერთობები.

ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ მიზეზად ითვლება რესურსებისთვის კონკურენცია. რესურსები ყოველთვის შეზღუდულია და მათი განაწილების აუცილებლობა თითქმის

3 К.В. Решетникова Конфликты в системе управления: Учеб. пособие / К.В. Решетникова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 175 с.

ყოველთვის იწვევს სხვადასხვა სახის კონფლიქტებს. უმსხვილეს ორგანიზაციებში რესურსი ლიმიტირებულია, ამიტომ ფინანსური, ადამიანური, ნედლეული და მატერიალური რესურსები სხვადასხვა ჯგუფს შორის მენეჯმენტის მიერ ისე უნდა იყოს დალაგებული, რომ ორგანიზაციის მიზნები ეფექტურად იყოს მიაღწეული.

შემდეგი ყველაზე გავრცელებული მიზეზი არის ამოცანების ურთიერთდამოკიდებულება. როდესაც ერთი ადამიანი ან ჯგუფი დამოკიდებულია სხვა ადამიანზე ან ჯგუფზე დავალების შესასრულებლად, ყოველთვის არის კონფლიქტის პოტენციალი. ყველა ორგანიზაცია არის სისტემა, რომელიც შედგება ურთიერთდაკავშირებული ელემენტებისაგან, თუ ერთი განყოფილება ან ადამიანი არ მუშაობს სწორად, ამოცანების ურთიერთდამოკიდებულებამ შეიძლება გამოიწვიოს კონფლიქტი. აუცილებლად გასათვალისწინებელია ორგანიზაციის რომელიმე ჯგუფისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრება. როდესაც უსიამოვნება ხდება, თითოეული ჩართული მხარე ცდილობს სიტუაციიდან დისტანცირებას, რითაც ქმნის კონფლიქტს. ეს ასევე შეიძლება შეიცავდეს უზუსტობებს, ინფორმაციის დამახინჯებას ან მის სრულ არარსებობას. ამ მონაცემების უყურადღებობა იწვევს კონფლიქტის ბიძგის გაღვივებას.

არ უნდა დაგვავიწყდეს ისეთი ბანალური მიზეზი, როგორიცაა მიზნების განსხვავებები, კონფლიქტი მატულობს, როდესაც ორგანიზაცია იზრდება, სპეციალიზირდება და იყოფა სხვადასხვა განყოფილებებად, სპეციალიზებული დანაყოფები, თავის მხრივ, აყალიბებენ საკუთარ მიზნებს და შეუძლიათ მეტი ყურადღება დაუთმონ მათ მიღწევას, ვიდრე მთელი ორგანიზაციის მიზნებს.

რაც შეეხება ინტერპერსონალურ კონფლიქტებს, მათი წარმოშობის მიზეზი საკმაოდ მარტივია-თითოეულ ადამიანს აქვს გარკვეული ტემპერამენტი, ხასიათი, საჭიროებები, დამოკიდებულებები, ჩვევები და ა.შ. ზოგჯერ მონაწილეებს შორის ფსიქოლოგიური განსხვავებები იმდენად დიდია, რომ ხელს უშლიან მის განხორციელებას. რა თქმა უნდა კონფლიქტის ძალიან გავრცელებული მიზეზია ადამიანთა განსხვავებული იდეებისა და ღირებულებების ქონა. ადამიანების აღქმა მოცემულ სიტუაციაზე შეიძლება სრულიად განსხვავებული იყოს მათი მიზნებიდან გამომდინარე. ვითრების ღირებულებების განსასაზღვრად, ადამიანებს შეუძლიათ გაიაზრონ ვითარების ის საკითხები, რაც ხელშემწყობია ჯგუფისათვის და პირადად პიროვნებისათვის.

გამოცდილება აჩვენებს, რომ მენეჯერების მიერ დაშვებული შეცდომები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ორგანიზაციაში კონფლიქტების წარმოქმნაში.

გამოყოფენ მენეჯერების მიერ დაშვებულ რიგ ტიპიურ შეცდომებს, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს შიდა დამაბულობა ორგანიზაციის თანამშრომლებს შორის.

მაგალითად, ყველაზე გავრცელებულ შეცდომად ასახელებენ, ზემდგომების უუნარობას დაქვემდებარებულებისთვის სწრაფი და ზუსტი უკუკავშირის მიწოდებაში. ცუდი კომუნიკაცია არის კონფლიქტის მიზეზიც და შედეგიც. ცუდ კომუნიკაციას შეუძლია კონფლიქტის კატალიზატორის როლი შეასრულოს, რაც ხელს უშლის ცალკეულ მუშაკებს ან ჯგუფებს ადეკვატურად შეაფასონ სიტუაცია და გაიგონ სხვა მუშაკების პერსპექტივიდან. კონფლიქტები ასევე შეიძლება წარმოიშვას და გამწვავდეს მენეჯერების მიერ დაქვემდებარებულებისთვის სამუშაოს ზუსტი აღწერილობის შემუშავებისა და გადაცემის გამო. მენეჯერის შეცდომებში შედის პრობლემის მკაფიოდ და ნათლად ჩამოყალიბების უუნარობა, სიტუაციის გამოკვეთა, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თუ თავად მენეჯერმა არ იცის რა შედეგის პროგნოზირება სურს, მაშინ დაქვემდებარებულებს გაუჭირდებათ წინასწარ განსაზღვრონ, რისი მიღება სურთ მათგან. მენეჯმენტის ნებისმიერმა შეცდომამ შეიძლება დაარღვიოს ბალანსი თანამშრომლებს შორის ურთიერთობების სტრუქტურაში და გამოიწვიოს უარყოფითი შედეგების ჯაჭვი.

ასევე უნდა გვახსოვდეს, რომ ნებისმიერი სამუშაო მოითხოვს გარკვეულ შეფასებას, მით უმეტეს, თუ ნამუშევარი ქების ღირსია. ამიტომ, მენეჯერების შემდეგი ყველაზე

გავრცელებული შეცდომაა-ხელქვეითების პირადი მადლიერების ნაკლებობა სამუშაოს კარგი შესრულებისთვის.

საკმაოდ დიდი ხნის მანძილზე ყალიბდებოდა კონფლიქტის დროს ადამიანის ქცევის წესები. ჩვენ გამოვარჩევთ და გამოვყოფთ ზოგიერთ მათგანს. ადამიანები, რომლებსაც აქვთ პიროვნული თვისებები, რომელიც მათ უაღრესად ავტორიტარულ, დოგმატურ და სხვა ადამიანების აზრების მიმართ გულგრილად აქცევს, უფრო ხშირად შედიან კონფლიქტში.

მთავარი წესი, რომელიც უნდა დაიცვან კონფლიქტურ სიტუაციაში, არის ნება მიეცით თქვენს პარტნიორს ისაუბროს, ან, უფრო ზუსტად, მისცეთ მას შესაძლებლობა, რომ „გაუშვას ორთქლი“. ეს ხელს უწყობს თქვენს მიმართ აგრესიის პიკის შემცირებას და მხოლოდ ამ ეტაპის გავლის შემდეგ შეგიძლიათ მოწინააღმდეგისგან მოითხოვოთ პრეტენზიის მშვიდი დასაბუთება ობიექტურ მტკიცებულებებზე მითითებით. აღსანიშნავია, რომ არ უნდა მოძებნოთ ინციდენტზე პასუხისმგებელი პირები, რათა არ მოხდეს აგრესიის ახალი ტალღის პროვოცირება, ასევე თავი უნდა შეიკავოთ პარტნიორის ნეგატიური კრიტიკისგან, არ უნდა შეეხოთ მის პიროვნებას, არ მისცეთ თავს აყოლის უფლება და აგრესიას აგრესიით უპასუხოთ. კონფლიქტურ სიტუაციაში საუკეთესო რამ არის გაერთიანება და მთელი ძალისხმევის წარმართვა არსებული სიტუაციიდან გამოსავლის პოვნისკენ. პრობლემის მოგვარების მრავალი ვარიანტის შეთავაზება, თქვენ აუცილებლად გაპოვნინებთ ისეთს, რომელიც ორივე მხარესთვის იქნება მისაღები.

ორგანიზების კონფლიქტის 4 ტიპი:

1. **შიდაპიროვნული ტიპის** კონფლიქტს შეიძლება ჰქონდეს განსხვავებული ფორმები. ერთ-ერთია როლური კონფლიქტი, მაგალითად როცა პიროვნება აწყდება წინააღმდეგობრივ მოთხოვნებს იმის თაობაზე, თუ რა შეიძლება მიიღოს მუშაობის შედეგად. შიდაპიროვნული კონფლიქტი ასევე შეიძლება წარმოიშვას, როდესაც სამუშაო მოთხოვნები არ შეესაბამება პირად საჭიროებებსა და ღირებულებებს. ეს შესაძლებელია იყოს სამუშაო გრაფიკის გადატვირთვა ან არადატვირთვა. კვლევებიდან ჩანს, რომ ასეთი შიდაპიროვნული უთანხმოებები აღინიშნება სამუშაოს უკმაყოფილებასთან, თვითრწმენასთან, ორგანიზაციულ ნდობასთან.
2. **პიროვნებათშორისი კონფლიქტი** ალბათ ყველაზე გავრცელებულია. ორგანიზაციებში მენეჯერებს შორის ხდება კონფლიქტი ლიმიტირებული რესურსის, ფინანსების, აღჭურვილობის, დროის ან პროექტის დამტკიცებისთვის. კონფლიქტი პიროვნებებს შორის შეიძლება მოხდეს სხვადასხვა ხასიათის, შეხედულებებისა გამო.
3. **კონფლიქტი ინდივიდსა და ჯგუფს შორის.** როგორც ჰოთორნის ექსპერიმენტმა აჩვენა, საწარმოო ჯგუფები ადგენენ ქცევისა და შესრულების ნორმებს.⁴ თუ ჯგუფის ჩანაფიქრები უპირისპირდება პიროვნების სურვილს, წარმოიშობა კონფლიქტი. უთანხმოება შესაძლებელია დაიწყოს პიროვნებასა და გუნდს შორის, თუკი პიროვნება აირჩევს გუნდისგან განსხვავებულ პოზიციას. მსგავსი კონფლიქტები შესაძლებელია გაჩნდეს მენეჯერის პასუხისმგებლობების საფუძველზე: ადეკვატური სამუშაოს უზრუნველყოფის აუცილებლობასა და ორგანიზაციის წესების დაცვას შორის. მენეჯერმა შეიძლება იძულებით განახორციელოს დისციპლინური ზომები, რაც ქვეშევრდომებისთვის იქნება მიუღებელი. ამას კი პასუხად მოჰყვება ქვეშევრდომების შეცვლილი დამოკიდებულება მენეჯერის მიმართ, რამაც შეიძლება შეცვალოს მათი პროდუქტიულობა.
4. **ჯგუფთაშორისი კონფლიქტი.** ორგანიზაცია მოიცავს ფორმალურ და არაფორმალურ ჯგუფებს. კარგად დაგეგმილი მენეჯმენტის მქონე ორგანიზაციებშიც შეიძლება მოხდეს

4 <https://www.library.hbs.edu/hc/hawthorne/09.html>

კონფლიქტები ამ ჯგუფებში. არაფორმალური ჯგუფები, ფიქრობენ, რომ მათი მენეჯერი მათ არასწორად ექცევათ, შეიძლება უფრო მჭიდროდ გაერთიანდნენ და მასთან „ანგარიშგება“ მოახდინონ პროდუქტიულობის შემცირებით. მაგალითად, ჰოთორნის ექსპერიმენტის დროს აღმოჩნდა, რომ მუშებმა ერთობლივად გადაწყვიტეს მენეჯერის მიერ დადგენილ ნორმაზე ნაკლები იმუშაონ. ჯგუფთაშორისი კონფლიქტი შეიძლება კიდევ მოცავდეს პროფკავშირსა და ადმინისტრაციას შორის მიმდინარე უთანხმოებას.

კონფლიქტური სიტუაციების მართვა

იმისდა მიხედვით, თუ რამდენად ეფექტურია კონფლიქტის მართვა, მისი შედეგები გახდება ფუნქციონალური ან დისფუნქციური, რაც, თავის მხრივ, იმოქმედებს მომავალი კონფლიქტების შესაძლებლობაზე: აღმოფხვრის კონფლიქტების მიზეზებს ან შექმნის მათ.

არსებობს კონფლიქტის მოგვარების ოთხი სტრუქტურული მეთოდი: სამუშაოს მოთხოვნების გარკვევა, კოორდინაციისა და ინტეგრაციის მექანიზმების გამოყენება, საერთო ორგანიზაციული მიზნების დასახვა და ჯილდოს სისტემის გამოყენება.

სამუშაოს მოთხოვნების დაზუსტება. წარმატებული მენეჯმენტი კონფლიქტის აცილების საფუძველია, რადგანაც განსაზღვრულია თუ რა შედეგს უნდა ელოდოს ორგანიზაცია თითოეული თანამშრომლისაგან და დეპარტამენტებისაგან. კარგი მენეჯმენტი მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა: მაღალ შედეგებზე გასვა, გარკვეულია ინფორმაციის გამცემი და მიმღები, მკაფიოდ არის გაწერილი უფლებამოსილი და პასუხისმგებელი პირები, პოლიტიკა, პროცედურები და წესები. მენეჯერი ალაგებს ამ საკითხებს არა თავისთვის, არამედ მისი ქვეშევრდომებისათვის რათა იცოდნენ, რას მოელიან მისგან კონკრეტულ სიტუაციაში.

ინტეგრაცია და კოორდინაცია. სიტუაციების მართვის ერთ-ერთი მეთოდია კონფლიქტური კოორდინაციის მექანიზმი. უფლებამოსილების სუბორდინაცია აუმჯობესებს ურთიერთქმედებას, გადაწყვეტილებების და ინფორმაციების მიღებას დაწესებულებაში. მაგალითად თუ თანამშრომლებს ააქვთ უთანხმოება რაღაც საკითხზე, უთანხმოების აცილება შესაძლებელია, გადაწყვეტილების მიღების თხოვნით საერთო უფროსთან. ამ შემთხვევაში ბრძანება აადვილებს კონფლიქტურ სიტუაციას სამართავად, რადგანაც დაქვემდებარებულმა კარგად იცის, რომ უფროსის გადაწყვეტილებას უნდა დაემორჩილოს.

ორგანიზაციის მასშტაბური ყოვლისმომცველი მიზნები. საერთო ორგანიზაციული მიზნების დასახვა კონფლიქტური სიტუაციების კიდევ ერთი მართვის მეთოდია. დასახული მიზანი წარმატებულად, რომ განხორციელდეს საჭიროა რამდენიმე პირის, ჯგუფის ან განყოფილების ერთობლივ ძალისხმევა.

ჯილდოს სისტემა. ჯილდოს გამოყენება ერთ-ერთი მართებული მეთოდია კონფლიქტური სიტუაციების სამართავად. თანამშრომლები, რომლებიც იქცევიან ისე, რომ ორგანიზაციამ მიაღწიოს დასახულ მიზანს, ასევე ეხმარებიან თანამშრომლებს და ცდილობენ პრობლემატურ საკითხებს ყოვლისმომცველი გზით მიუახლოვდნენ, აუცილებელია მათი დაჯილდოვება, ბონუსებით და დაწინაურებით.

დასკვნა

ამრიგად, ნებისმიერ ორგანიზაციაში თანამშრომლებს შორის ურთიერთობები ყალიბდება მოცემული ჯგუფის წევრების ინტერესების, როგორც ორგანიზაციების, ასევე ფსიქოლოგიური თავსებადობის გავლენის ქვეშ. ყველა ორგანიზაციის წინაშე დგას მნიშვნელოვანი ამოცანა - კონფლიქტის პროცესის მართვა. ჯილდოების სისტემატური, კოორდინირებული გამოყენება დააჯილდოებს მათ, ვისაც წვლილი შეაქვს საერთო ორგანიზაციის მიზნებში, ეხმარება ადამიანებს გააცნობიერონ, როგორ უნდა მოიქცნენ კონფლიქტურ სიტუაციებში ისე, რომ შეესაბამებოდეს მენეჯმენტის სურვილებს.

ბიბლიოგრაფია

- Alper, S., Tjosvold, D., & Law, K. S. (2000). Conflict management, efficacy, and performance in organizational teams. *Personnel Psychology*, 53(3), 625-642. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2000.tb00216.x>
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Blake, R., & Mouton, J. (1964). *The Managerial Grid: The Key to Leadership Excellence*. Houston, TX: Gulf Publishing Company.
- Blau, P. M. (1964) Justice in social exchange. *Sociological Inquiry*, 34, 193-206. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-682X.1964.tb00583.x>
- Boddy, C., Boulter, L., Fishwick, S. (2021). How So Many Toxic Employees Ascend to Leadership. In: Örtenblad, A. (eds) *Debating Bad Leadership*. Palgrave Debates in Business and Management. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65025-4_4
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Reply to Eysenck. *Personality and Individual Differences*, 13(8), 861-865. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(92\)90002-7](https://doi.org/10.1016/0191-8869(92)90002-7)
- De Dreu, C. K., & Beersma, B. (2005). Conflict in organizations: Beyond effectiveness and performance. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 14(2), 105–117. <https://doi.org/10.1080/13594320444000227>
- Denison, D. R., & Mishra, A. K. (1995). Toward a theory of organizational culture and effectiveness. *Organization Science*, 6(2), 204-223. <https://doi.org/10.1287/orsc.6.2.204>
- Esquivel, M. A., & Kleiner, B. H. (1996). the importance of conflict in work team effectiveness. *Team Performance Management*, 2(3), 42-48. <https://doi.org/10.1108/13527599610126265>
- Fisher, R. J., & Katz, J. E. (2000). Social-desirability bias and the validity of self-reported values. *Psychology & Marketing*, 17(2), 105-120. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1520-6793\(200002\)17:2<105::AID-MAR3>3.0.CO;2-9](https://doi.org/10.1002/(SICI)1520-6793(200002)17:2<105::AID-MAR3>3.0.CO;2-9)
- Glisson, C. (2007). Assessing and changing organizational culture and climate for effective services. *Research on Social Work Practice*, 17(6), 736-747. <https://doi.org/10.1177/1049731507301659>
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Press.

აღსრულებად გადამწვეტილებასა და სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობას შორის კავშირი (საფრანგეთის მაგალითზე)

ივანე ბალახაშვილი

სისპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის სამართლის
მიმართულების პროფესორი,
სამართლის დოქტორი

აბსტრაქტი

საჯარო სამართალში აღსრულებადი გადაწყვეტილება გულისხმობს ადმინისტრაციული ორგანოს ან სასამართლოს აქტს, რომლის აღსრულება სავალდებულოა ყველასთვის, განურჩევლად ყველანაირი სოციალური თუ სხვა მდგომარეობისა და შეუძლია ჰქონდეს დაუყოვნებელი იურიდიული ეფექტი.

აღსრულებადობის პრინციპი გულისხმობს, რომ სამართლებრივი აქტები და სასამართლო გადაწყვეტილებები, რომლებიც კანონიერ ძალაში შედის, აუცილებლად უნდა აღსრულდეს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც თავად კანონმდებლობით ან სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით მათი მოქმედება დროებით შეჩერებულია.

საქართველოს ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსის 29-ე მუხლის შესაბამისად, სარჩელის მიღება სასამართლოში აჩერებს გასაჩივრებული ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის მოქმედებას. ამასთან, ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის მოქმედება არ შეჩერდება, თუ: ა) ეს დაკავშირებულია სახელმწიფო ან ადგილობრივი გადასახადების, მოსაკრებლების ან სხვა გადასახდელების გადახდასთან; ბ) აღსრულების გადადება გამოიწვევს მნიშვნელოვან მატერიალურ ზიანს, ან მნიშვნელოვან საფრთხეს შეუქმნის საზოგადოებრივ წესრიგს ან უსაფრთხოებას; გ) იგი გამოცემულია შესაბამისი კანონის საფუძველზე გამოცხადებული საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს; დ) ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მიღებულია წერილობითი დასაბუთებული გადაწყვეტილება დაუყოვნებელი აღსრულების შესახებ, თუ არსებობს გადაუდებელი აღსრულების აუცილებლობა; ე) ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი აღსრულებულია ან იგი წარმოადგენს აღმჭურველ აქტს და მისი შეჩერება მნიშვნელოვან ზიანს მიაყენებს სხვა პირის კანონიერ უფლებას ან ინტერესს; ვ) ეს გათვალისწინებულია კანონით.

სასამართლო და ადმინისტრაციულ სამართალში აღსრულებად გადაწყვეტილებასა და სარჩელის შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობას შორის მჭიდრო კავშირი არსებობს. ზოგადად, როდესაც მიიღება სამართლებრივი გადაწყვეტილება (მაგალითად, ადმინისტრაციული აქტის ფორმით), ის იძენს აღსრულებადობას, რაც ნიშნავს, რომ ის სავალდებულოა და მისი აღსრულება შესაძლებელია.

ამასთან, ადმინისტრაციულ სამართალში მოქმედი ერთ-ერთი პრინციპია სარჩელის არაშეყოვნებითი ხასიათი, რაც გულისხმობს, რომ ამგვარი აქტის გასაჩივრება სასამართლოში არ აჩერებს მის აღსრულებას, თუ ამის შესახებ სპეციალური ნორმა არ არსებობს ან სასამართლო არ მიიღებს განსხვავებულ გადაწყვეტილებას. ეს პრინციპი ემსახურება ადმინისტრაციული ორგანოების ეფექტურობისა და საჯარო ინტერესის დაცვას, რათა გადაწყვეტილებები დროულად აღსრულდეს და ადმინისტრაციული პროცესები არ შეფერხდეს.

თუმცა, არსებობს განსაკუთრებული შემთხვევები, როდესაც სასამართლოს შეუძლია მოსარჩელის მოთხოვნის საფუძველზე უზრუნველყოს სარჩელი და დროებით შეაჩეროს აქტის მოქმედება, თუ დადგინდება, რომ მისი აღსრულება შესაძლოა მოსარჩელეს გამოუწვრილებელ ზიანს მიაყენოს.

ამგვარად, აღსრულებადობის პრინციპი და სარჩელის შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობა ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია და ორივე ასახავს ადმინისტრაციული სამართლის ძირითად მიზანს – უზრუნველყოს სამართლებრივი სტაბილურობა და ადმინისტრაციული პროცესების უწყვეტობა, უზრუნველყოფის მექანიზმების გათვალისწინებით.

საკვანძო სიტყვები: აღსრულებადი გადაწყვეტილება; შეყოვნებითი ეფექტი; ადმინისტრაციული ორგანო; სასამართლო; სამართლებრივი აქტი.

THE RELATIONSHIP BETWEEN AN ENFORCEABLE DECISION AND THE ABSENCE OF A DELAY EFFECT OF LAWSUITS (ON THE EXAMPLE OF FRANCE)

IVANE BALAKHASHVILI

Professor of Bachelor's program in Law of
LEPL David Aghmashenebeli
National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Law

ABSTRACT

In public law, an enforceable decision refers to an act of an administrative body or a court, the execution of which is mandatory for everyone, regardless of any social or other status, and may have immediate legal effect.

The principle of enforceability implies that legal acts and court decisions that have entered into legal force must be executed, except in cases where their effect is temporarily suspended by the legislation itself or by a decision made by a court.

In accordance with Article 29 of the Administrative Procedure Code of Georgia, the receipt of a claim in court suspends the effect of the appealed individual administrative-legal act. In addition, the effect of an individual administrative-legal act shall not be suspended if: a) it is related to the payment of state or local taxes, fees or other payments; b) Postponement of execution would cause significant material damage or pose a significant threat to public order or security; c) It was issued during a state of emergency or martial law declared on the basis of the relevant law; d) A written reasoned decision on immediate execution has been made by an administrative body, if there is a need for urgent execution; e) An individual administrative-legal act has been executed or is an enabling act and its suspension would cause significant harm to the legal right or interest of another person; f) This is provided for by law.

In judicial and administrative law, there is a close connection between the enforceability of a decision and the absence of a suspensive effect of a claim. In general, when a legal decision is made (for example, in the form of an administrative act), it becomes enforceable, which means that it is binding and can be enforced.

In addition, one of the principles applicable in administrative law is the non-suspensive nature of the claim, which means that appealing such an act in court does not suspend its enforcement, unless there is a special norm to this effect or the court makes a different decision. This principle serves to protect the efficiency of administrative bodies and the public interest, so that decisions are enforced in a timely manner and administrative processes are not delayed.

However, there are special cases when the court may, upon the request of the plaintiff, secure the claim and temporarily suspend the effect of the act if it is established that its enforcement may cause irreparable harm to the plaintiff.

Thus, the principle of enforceability and the absence of a suspensive effect of the claim are closely related to each other and both reflect the main goal of administrative law - to ensure legal stability and the continuity of administrative processes, taking into account the mechanisms of security.

Key words: Enforceable decision; suspensive effect; administrative body; court; legal act.

შესავალი

სარჩელებს საფრანგეთში, ყოველგვარი განსხვავების მიუხედავად, პრინციპულად არ აქვთ შეყოვნებითი ეფექტი. როგორცდაც ის არის ცნობილი და წარმოდგენილი, ეს პრინციპი სადავო აქტის ავტორს მისი აღსრულების მიღწევის საშუალებას აძლევს. მოსარჩელეთა უფლებებთან და ინტერესებთან დაკავშირებით, მისგან გამომდინარე მნიშვნელოვანი შედეგები, მოითხოვს, რომ ის დასაბუთდეს სოლიდური მსჯელობით. ასეთი სიზუსტის გარეშე, „მსხვერპლის“ ინდივიდუალური ინტერესების დასაბუთება რთული იქნებოდა საერთო ინტერესის, ადმინისტრაციული მონოპოლიის, დაცვის სახელით.

სარჩელების არაშეყოვნებითი ხასიათი დავის ადმინისტრაციული პროცესის პრინციპია. მთლიანობაში, როგორც მართლწესრიგის ელემენტს, მას უნდა შეეძლოს განიმარტოს ამ უკანასკნელის ზოგიერთი შემადგენლი. მეტიც, ლოგიკურად ის უნდა გამომდინარეობდეს სხვა იურიდიული ასპექტებიდან, ან სულ მცირე, იურიდიული ცნებების კომპლექსური ქსელის ცენტრში უნდა იყოს. თუმცა, შეხედულებების მიუხედავად, რომლებიც ატარებენ ამ „სიცხადეს“, პრინციპის იურიდიული განმარტება რჩება სუსტი. მისი დასაბუთების პარადოქსალური სისუსტე, მისი იურიდიული „ღირებულების“ არდაფასების ერთადერთი არგუმენტი არ არის.

ტრადიციულად, სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობა დაფუძნებულია სამართლისა და ადმინისტრაციული დავების ინსტიტუტის წამყვან ცნებაზე - „აღსრულებადი გადაწყვეტილება“, რომელიც წარმოადგენს მისი კრიტიკის შემხვედრ არგუმენტს.

აღსრულებადი გადაწყვეტილება იმ ცნებებიდანაა, რომლებიც გადმოსცემენ მრავალ აღიარებულ იდეას. ბუნდოვანებამ, რომელშიც ის არის გახვეული, მის შესახებ და მის დოქტრინალურ გადმოცემაზე აზრთა სხვადასხვაობამ ის გახადა გამორჩეულად იდუმალი ცნება. ძალიან ხშირად, ის მექანიკური გამოყენების საგანია, მის არსზე ყოველგვარი დაფიქრების გარეშე. კერძოდ, ამ კონტექსტმა გამოიწვია აღსრულებადი გადაწყვეტილების არასწორი ინტერპრეტაცია - ეთამაშა სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის პრინციპის საფუძვლის როლი. საუბარია ამ ცნების არაზუსტ წაკითხვაზე იმდენად, რომ მისი ნამდვილი ბუნების ღრმა კვლევის შემდეგ, იმის საწინააღმდეგოდ რაც განმტკიცებულია, არ ჩანს განსახილველი პრინციპის შექმნის შესაძლებლობა.

ძირითადი ბაწილი

ა. აღსრულებადი გადაწყვეტილების არასწორი

ინტერპრეტაცია - პრინციპის საფუძველი

აღსრულებადი გადაწყვეტილება, თუმცა იდუმალი, ადმინისტრაციული დავების ცენტრალური ელემენტია იმ დონემდე, რომ მას ხშირად მიაწერენ მრავალ კვაზისაცეცებიან შედეგებს. მაშასადამე, შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობა მხოლოდ ერთ-ერთია მასთან დაკავშირებული მრავალი ნიშნიდან. მიუხედავად ამისა, აღსრულებად გადაწყვეტილებასა და სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობას შორის კავშირი განხილული უნდა იყოს იმ თვალსაზრისით, რომ პრინციპის დედუქცია არის მოძველებული. გარდა ამისა, ამ „მოწესრიგების“ მიღმა, აღსრულებადი არსი, რომელიც გულისხმობს შექმნას არაშეყოვნებითი ეფექტი არის გადაჭარბება, მისი გაუგებრობის შედეგი.

1. მოძველებული შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის დედუქცია

ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების აღსრულებადი ხასიათიდან მათ სასამართლო დავასთან დაკავშირებული შეყოვნების არარსებობის გამოკლება, დროებითი ანასტროფაა. სარჩელების არაშეყოვნებითი ხასიათი, არა მხოლოდ არ არის აღსრულებადი გადაწყვეტილების

შედეგი, არამედ ის არ არის ამის მიზეზი. ამრიგად, სწორედ ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების აღსრულებადი ხასიათი იქნებოდა განსახილველი პრინციპის შედეგი. ტრადიციული წარმოდგენა, რომლის საფუძველზეც შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობა გამომდინარეობს სადავო აქტის აღსრულებადი ხასიათიდან, განიხილება როგორც ისტორიული მანიპულაცია. ფაქტობრივად, შესაძლებელია ამ ორ ელემენტს შორის კავშირი შენარჩუნებული იყოს. ამაში დასარწმუნებლად, საჭიროა დავუბრუნდეთ ადმინისტრაციული დავებისა და მისი სამართალწარმოების საწყისებს.

ქართულ ადმინისტრაციულ სამართალში, დამოუკიდებელი რესპუბლიკის პირობებში, სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის პრინციპი ჩნდება 1999 წლის 23 ივლისის ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსით, კერძოდ, 29-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით. ხოლო, მისი მეორე ნაწილი ადგენს ექვს გამონაკლისს, რა დროსაც ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის მოქმედება არ შეჩერდება სასამართლოს მიერ სარჩელის მიღებით. მაშასადამე, ქართული მართლწესრიგი 1999 წლიდან უკვე იცნობს პრინციპის სახით სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტს.

განსახილველი პრინციპი წარმოიშვა საფრანგეთში 1806 წელს, 22 ივლისის დეკრეტით, რომელიც ადგენს, რომ „სახელმწიფო საბჭოში სარჩელს არ აქვს შეყოვნებითი ეფექტი, გარდა თუ ის სხვანაირად არ არის მოწესრიგებული“¹. ეს პრინციპი, გამომდინარე უშუალოდ რევოლუციიდან, ეპოქის პრაქტიკაში უკვე იყო ჩვეულებრივი. ადრეული წლებიდან, მაგალითად ჰენრი დაგესოს რეგლამენტი ითვალისწინებდა, რომ „განკარგულებები ან სასამართლო გადაწყვეტილებები აღსრულებული იქნება წინასწარ, მიუხედავად აპელაციისა“². ამ ეპოქაში, შეყოვნების არარსებობა ლოგიკურია, ვინაიდან ადმინისტრაციული იუსტიცია შეფერხებულია: ადმინისტრაცია მართლმსაჯულების განხორციელებაში ჩარევის უფლებას არ აძლევდა მესამე პირებს. დავები რჩებოდა რა ადმინისტრაციაში, ამ უკანასკნელს შეეძლო გაეგრძელებინა მათი აღსრულება. იერარქიული კონტროლის იდეა არ ჩანს კეთილგანწყობილი შეყოვნების ორგანიზებისადმი.

მიუხედავად ამისა, მე-19 საუკუნეში შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის აყვანა პრინციპის რანგში, ნამდვილ დაბადებას ნიშნავს. თავის მხრივ, ძველი რეჟიმი იცნობდა ამ მკაფიოდ განსხვავებული პროცედურული მახასიათებლის გამოყენებას. ამ ეპოქაში არსებობს ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების „სასამართლო“ კონტროლის ორი პროცედურა: აპელაცია - ადმინისტრაციული აქტი განიხილებოდა როგორც სასამართლო გადაწყვეტილება - და შეპასუხება. 1703 წლიდან, ეს ორი საშუალება სარგებლობდა შეყოვნებითი ეფექტით „საპარლამენტო სასამართლოს რეგლამენტის ცვლილებების შედეგად: აპელაციის შეყოვნებითი ეფექტი გავრცელდა შეპასუხებაზე“³.

ამ დავის სპეციფიკურ ფარგლებში, სარჩელებს, „რომლებიც ფორმირებულია გადაწყვეტილების საწინააღმდეგოდ, დაუყოვნებელი ეფექტი აქვთ მისი აღსრულების შეყოვნებაში“⁴. სასარჩელო წესით გასაჩივრების განხორციელება მოსარჩელეს საშუალებას აძლევს დაცული იყოს სადავო აქტის შედეგებისგან. ამასთან, ძალიან ზოგად შეყოვნებით ეფექტთან დაკავშირებული პრაქტიკული რისკები, დაიყვანება გამონაკლისების დაშვებამდე. თავდაპირველად ადმინისტრაციის მხოლოდ არსებითი მოქმედებებით შემოფარგლული, ეს გამონაკლისები გავრცელდნენ იქამდე, რომ სარჩელით გამოწვეული აღსრულების გადავადება, აჩერებს ადმინისტრაციულ აქტს იყოს სამართალი და ხდება პირობითი. შეყოვნება პრინციპიდან მხოლოდ გამონაკლისია პრაგმატული ადმინისტრაციული მიდგომით

1 Décr., 22 juill. 1806, affaires contentieuses portées devant le Conseil d'État, art. 3.

2 F.-A. Isambert, Decrusy et A.-H. Taillandier, Recueil général des anciennes lois françaises depuis l'an 420 jusqu'à la Révolution de 1789, t. XXII, 1830, Paris, Verdrière, Belin-Leprieur, Plon frères, p. 57.

3 J.-L. Mestre, Un droit administratif à la fin de l'ancien régime : le contentieux des communautés de provence, 1976, Paris, LGDJ, Bibliothèque de droit public, t. 121, préf. P. Ourliac, p. 62.

4 იქვე., p. 99.

დასაბუთებული მსჯელობის საფუძველზე.

ამ განვითარებაში არსებობს მუდმივი თვალსაზრისი: ადმინისტრაციული „გადაწყვეტილება“ არ ფლობს აღსრულებად ძალას. ეს უკანასკნელი, უფრო დამახასიათებელია ადმინისტრაციული აქტისთვის, რომელიც შემდგომი აქტის შედეგია. ადმინისტრაციული ორგანოების გადაწყვეტილებები, რომლებიც ადგენენ ვალდებულებებს მოქალაქეებისთვის, ამ ძალას იძენენ მხოლოდ „პარლამენტის ან სასამართლოს მიერ აღიარებით“⁵. აღიარების ამ პროცედურის ზოგადი ხასიათი გვაფიქრებინებს, რომ ამ აქტებს არ აქვთ აღსრულების ყველა ნიშანი. აქედან მოყოლებული, შეყოვნებით ეფექტზე უარის თქმის შემდეგ, ამ სიტუაციის შენარჩუნება საშუალებას იძლევა გამოვყოთ ადმინისტრაციული აქტის აღსრულებადი ხასიათის არარსებობა. თანამედროვე პრინციპს შეუძლია იარსებოს ისე, რომ ადმინისტრაციული აქტი არ იყოს აღსრულებადი, მაჩვენებელია იმის, რომ შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობა არ არის მასთან აუცილებლად დაკავშირებული. 1806 წელს, 22 ივლისის დეკრეტის გამო, რთულია არაშეყოვნებითი ეფექტის პრინციპის დამფუძნებელი ტექსტი დავაკავშიროთ ადმინისტრაციული გადაწყვეტილების აღსრულებად ძალასთან.

ამ ეპოქაში, სწორედ ბუნდოვანობამ და „ადმინისტრაციული და სასამართლო ფუნქციების“⁶ და მათი აქტების აღრევამ პრინციპის განზოგადების საშუალება მოგვცა, რომელიც უპირველეს ყოვლისა განკუთვნილია სასამართლო გადაწყვეტილებების წინააღმდეგ სარჩელებისთვის. სწორედ მიზანმიმართულ გავრცელდა პრინციპი ყველა დავაზე. მაშასადამე, ადმინისტრაციული აქტების აღსრულებადმა თავისებურებამ ვერ შეძლო შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის პროგრესის როლის თამაში, ვინაიდან თავდაპირველად ის არ შეეხებოდა პირველი ინსტანციის სარჩელებს. ყველა სარჩელზე, ასევე ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების წინააღმდეგ სარჩელებზე, ამ პრინციპის გამოყენება იხსნება უფრო სასამართლო და ადმინისტრაციულ ფუნქციებს შორის ნათელი დამოუკიდებლობის არარსებობით, ვიდრე ადმინისტრაციული აქტის ავტორთა საფუძველზე.

მეტიც, აღსრულებადი გადაწყვეტილების თეორია როგორც სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის დასაბუთება, ჩამოყალიბდა დეკან ორიუს⁷ მიერ, მე-19 საუკუნის დასასრულს. სამწუხაროდ მას მაშინვე თან ახლდა განუყოფელი არასიცხადე. მაშასადამე, ანაქრონიზმი ნათელია: ტრადიციულად დოქტრინა ქმნის პრინციპს, რომელიც 1806 წელს გამყარდა თეორიასა და მე-19 საუკუნის ბოლოს ცნებაში. მაშასადამე, დოქტრინის მიერ შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის დასაბუთება აღსრულებადი გადაწყვეტილების გამოყენების მეშვეობით, ქმნის ისტორიულ შეცდომას. შეუძლებელია, რომ პრინციპი გამომდინარეობდეს აღსრულებადი გადაწყვეტილებიდან. ზოგიერთი ასევე ამტკიცებდა, რომ „სწორედ სარჩელთან დაკავშირებით შეყოვნებითი ეფექტზე უარმა განსაზღვრა მეტწილად ადმინისტრაციული აქტის აღსრულებადი ხასიათი“⁸.

აღსრულებად გადაწყვეტილებას არ შეუძლია ხელი შეუწყოს სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის თანამედროვე განმარტებას. ამ თეორიამ შეძლო მხოლოდ მისი შექმნა, დღეს მას არ შეუძლია მისი დასაბუთება. მისი წარმოშობისას, სარჩელების არაშეყოვნებითი ეფექტის პრინციპმა ვერ შეძლო ამ თეორიაზე დაყრდნობა, ვინაიდან ის არ არსებობდა. მაშასადამე, მთელი საწინააღმდეგო ანალიზი არის ან შეცდომა ან მსჯელობა, რომლის მიზანია პროცედურული კონსტრუქციის გამართლება. მსჯელობის ყველა ადმინისტრაციულ დავაზე

5 J.-L. Mestre, *Un droit administratif à la fin de l'ancien régime : le contentieux des communautés de provence*, 1976, Paris, LGDJ, Bibliothèque de droit public, t. 121, préf. P. Ourliac, pp. 53-54.

6 S. Hourson, « Les recours suspensifs en matière administrative », *DA*, 2012, n 5, ét. n 9, p. 8.

7 M. Hauriou, « De la formation du droit administratif français depuis l'an VIII », in *Mélanges Garsonnet*, 1893, Paris, Berger-Levrault, p. 29.

8 J. Rivero, « Le système français de protection des citoyens contre l'arbitraire administratif à l'épreuve des faits », in *Mélanges en l'honneur de Jean Dabin*, t. 2, 1963, Bruxelles, Paris, Bruylant, Sirey, p. 825.

გავრცელებით, პირველსაწყისი გათანაბრების ლოგიკა იმსახურებს შეცვლას⁹.

თუმცა, თანამედროვე სახითაც, აღსრულებადი გადაწყვეტილების ნამდვილ შინაარსს, ყოველგვარი მრწამსისგან დაცლილს, არ შეუძლია შექმნას სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის პრინციპი. მაშასადამე, ეს უკანასკნელი არ არის აღსრულებადი გადაწყვეტილების ლოგიკური შედეგი, არამედ ის არის მცდარი და გაუგებარი შინაარსის ცნების შედეგი.

2. აღსრულებადი სუბსტანციის გაუგებრობა

აღსრულებადმა გადაწყვეტილებამ, გარკვეულწილად, ხელი შეუწყო ადმინისტრაციული დავის ინსტიტუტის რეორგანიზაციას მისი მშნიშვნელოვან პრობლემატიკად გადაქცევით. დეკანმა ორიუმ შეძლო ღრმა მოსაზრების შექმნა ამ ცნების ირგვლივ. ზოგიერთის მიერ ისე უხეშად განიმარტებოდა ეს ცნება, რომ მიდიოდნენ აღსრულებადი გადაწყვეტილების ცნების გაუქმების სურვილამდე. ბუნდოვანება, რომლითაც ის არის მოცული გვაფიქრებინებს, რომ ეს ცნება ადგენს იძულებით აღსრულებას, როგორც ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების განხორციელების ნორმალურ საშუალებას. ამ პირველ აღიარებაზე დაყრდნობით, შესძლებელია სასურველი იყოს, რომ „აღსრულებადი გადაწყვეტილების თეორია, რომლის არსებითი ელემენტი გადაწყვეტილების პირდაპირი აღსრულების პრივილეგიაა, მარტივად გაქრეს ადმინისტრაციული დოქტრინიდან, სადაც მან შემოიტანა მხოლოდ ბუნდოვანება და მცდარი იდეები“¹⁰. სანამ აღსრულებადი გადაწყვეტილების ნამდვილ შინაარსს გადმოვცემთ და გავერკვევით არასწორის სიმართლეში, საჭიროა განვსაზღვროთ მასთან დაკავშირებული დოქტრინის შეცდომა.

მისი ბუნდოვანებისა და უჩინარობის ბუნება დაბრკოლებაა: თუ „შარლ ეისენმანი აღსრულებად გადაწყვეტილებას განიხილავდა როგორც თეორიას, ჩანს სახელმწიფო საბჭო მასში ხედავს წესს, ზოგიერთი ავტორი მას განიხილავს კონცეფციად, სხვები - კატეგორიად და ყველაზე მეტი - ცნებად“¹¹. ამ ასპექტის მიღმა, აღსრულებადი გადაწყვეტილების ირგვლივ ბუნდოვანება შეიძლება იყოს მისი „შექმნელის“ შედეგი.

ორიუს თანახმად, აღსრულებადი გადაწყვეტილება იძულებითი მოქმედების პრივილეგიას ახორციელებდა აქტის ავტორსა და მის ადრესატს შორის უთანასწორო ურთიერთობების საფუძველზე. ადმინისტრაციული ორგანოები უნდა მოქმედებდნენ ცალმხრივად და დაუყოვნებლივ მოსამართლის ნებართვის გარეშე. მაგრამ, „თუ შევხედავთ ინდივიდუალური უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, მთელი ეს ორგანიზება არის წუნდადებული“¹². მის მეორე „ვერსიაში“, დეკანი ორიუ ნაკლებ კატეგორიული იქნება, ვინაიდან მისი მოსაზრება „შორდება ადმინისტრაციის განზოგადებულ სურათს, რომელიც განამტკიცებს მათ უფლებებს და მათ ახორციელებს ისე, რომ არ ხვდება არანაირ წინააღმდეგობას მის გზაზე“¹³. მაგალითად, იძულებითი აღსრულების პრეროგატივა კომპენსირებული უნდა იყოს მის მიერ გამოწვეული ზიანის ანაზღაურებით. მაშასადამე, აღსრულებადი ძალის მისი ხედვა წარმოდგენილია, როგორც „ატრიბუტი, რომლის ძალითაც გადაწყვეტილების აღსრულება შეიძლება მაშინვე იყოს მიღწეული ადმინისტრაციული გზით, ანუ ორიუსთვის, ადმინისტრაციის ინიციატივით, რომელსაც სხვანაირად გადაწყვეტილების უშუალო აღსრულება ეწოდება“¹⁴. აქედან გამომდინარე, „საკუთარი ინიციატივით მოქმედების პრივილეგია ხდება დოგმა ნაჩქარევი სქემატიზაციის გავლენით და იმ საფრთხის შემცველი იდეის გავლენით, რომ

9 D. Costa, Les fictions juridiques en droit administratif, 2000, Paris, LGDJ, Bibliothèque de droit public, t. 210, préf. É. Picard, p. 483.

10 Ch. Eisenmann, Droit administratif approfondi, 1953-1954, Paris, Cours de droit, p. 284.

11 G. Darcy, « La décision exécutoire, esquisse méthodologique », AJDA, 1994, p. 676.

12 M. Hauriou, La jurisprudence administrative de 1892 à 1929, vol. 1, 1931, Paris, Recueil Sirey, pp. 107-108.

13 G. Dupuis, Les privilèges de l'administration, th. Paris, 1962, p. 548.

14 L. Fontaine, La notion de décision exécutoire en droit public français, th. Paris-X, G. Darcy (dir.), 2001, p. 94.

ადმინისტრაციული სამართალი ფუნდამენტურად განსხვავდება კერძო სამართლისაგან, რასაც მივყავართ მხოლოდ საგამონაკლისო წესების (ადმინისტრაციული აღსრულება) გადმოცემამდე საერთო წესებისაგან (სასამართლო სანქცია) განსხვავებით¹⁵.

ეს გაუგებრობა, რომელიც არსებობს აღსრულებადი გადაწყვეტილების ირგვლივ, ასევე განვითარებული იყო ადმინისტრაციული სასამართლოების მიერ, რომლებმაც სხვადასხვა მიზნით გამოიყენეს ტერმინი აღსრულებადი¹⁶, რომელიც არბილებს განსახილველი ცნების „სუბსტანციას“. ფაქტობრივად, ეს უკანასკნელი განსხვავებულ მნიშვნელობას იღებდა განსახილველი დავის სიტუაციის მიხედვით. მაგალითად, უფლებამოსილების გადამეტების თაობაზე სასარჩელო წარმოებისას, მართლწესრიგში ინტეგრირებული ყველა გადაწყვეტილება იყო აღსრულებადი. ფაქტობრივად, „გადაწყვეტილება აღსრულების გადავადების მოთხოვნის საგანი რომ გახდეს, აღსრულებადი უნდა იყოს უფრო შეზღუდული მნიშვნელობით, ის მარტივად არ უნდა შედიოდეს მართლწესრიგში“¹⁷.

აღსრულებადი გადაწყვეტილება საშუალებას მოგვცემდა, ყოველგვარი სასამართლო ინტერვენციისმიღმა, მატერიალურად გარდაგვექმნა ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე ვალდებულებები და უფლებები. ამ თეორიის კრისტალიზაცია ისეთივე ბუნდოვან ცნებებთან, როგორც წინასწარი პრივილეგია ან გადაწყვეტილების უშუალო აღსრულება, დასრულდა ადმინისტრაციული აქტების ადრესატებთან დაქვემდებარების შეგრძნების შექმნით. სწორედ მთელმა ამ გამოყენებულმა ლექსიკონმა შესაძლებლობა შექმნა გავრცელებულიყო ყოვლისშემძლე ადმინისტრაციის იდეა, რომლის ნება უნდა იყოს დაცული. ასეთ პირობებში, არ ჩანს შესაძლებელი განხილული და დაცული იყოს აღსრულების შეყოვნება სარჩელების წარდგენით: თუ ადმინისტრაციული გადაწყვეტილების ბუნება იძულებითი მატერიალური აღსრულების საშუალებას იძლევა, სასამართლო დავამ არ უნდა შეძლოს მისი შეფერხება.

აღსრულებადი ხასიათი ხშირად გაანალიზებულია, როგორც ადმინისტრაციის ინიციატივით მოქმედების პრივილეგიის სინონიმი. აღრევა ჩანს გარდაუვალი, რამდენადაც აღსრულებას დაქვემდებარება ასოცირდება „ადმინისტრაციის ინიციატივით მოქმედებასთან“, რომელიც თავისთავად უშვებს მატერიალურ აქტში გადასვლას. თუმცა, ზოგადად, ადმინისტრაცია არ ფლობს აუცილებელ უფლებამოსილებებს, როგორც გადაწყვეტილების უშუალო აღსრულებას, აღსრულების იძულებისთვის. მაშასადამე, სწორედ გამოყენებულმა სიტყვებმა და მათმა არასიზუსტემ გახსნეს გზა აღსრულებადი გადაწყვეტილების ამ გადაჭარბებული წაკითხვისკენ, როგორც ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების იძულებით მატერიალური განხორციელების უფლება, რაც საფუძველია სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის. თუმცა, აქ საუბარია მცდარ ინტერპრეტაციაზე, რამდენადაც მის ნამდვილ შინაარსს არ შეუძლია წარმოშვას სარჩელების არაშეყოვნებითი ხასიათი.

დასკვნა

ფრანგულ სამართალში სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის პრინციპი, ადმინისტრაციულ დავაში, წარმოსდგება როგორც სიცხადე, რომლის დასაბუთებულობა და მნიშვნელობა არ განიხილება. დავის ადმინისტრაციულ პროცედურაში დამკვიდრებული როგორც პრინციპი, ის დადგენილია კრიტიკის გარეშე. აქედან, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მისგან გამომდინარეობდა იურიდიული ლოგიკის ფორმა, რომელიც ხელს უშლიდა

15 G. Dupuis, op. cit., p. 548.

16 M. Lei, Le principe de l'absence d'effet suspensif des recours contentieux en droit administratif, Droit, Université de Toulon, 2018, p. 66.

17 P. Mouzouraki, L'efficacité des décisions du juge de la légalité administrative dans le droit allemand et français, 1999, Paris, LGDJ, Bibliothèque de droit public, t. 205, préf. M. Fromont, p. 402.

მასთან დაკავშირებულ მთელ ანალიზს. სარჩელების არაშეყოვნებითი ეფექტის პრინციპი არ შეიძლება ყოფილიყო სადავოდ ქცეული, ვინაიდან ის გამომდინარეობდა მკაცრი იურიდიული მსჯელობიდან. ამ საფუძვლიდან გამომდინარე, მისი იურიდიული ძალა არანაირ ეჭვს არ ბადებს, რომ მისი კვლევა შეიძლება ჩანდეს უაზრო. თუმცა, ელემენტები, რომლებიც ტრადიციულად წარმოდგენილია როგორც სარჩელების არაშეყოვნებითი ეფექტის პრინციპის საფუძვლები, როდესაც ღრმად განვიხილავთ, დაშორებულია იურიდიულ ლოგიკას. როგორიც არ უნდა იყოს აღსრულებადი გადაწყვეტილება, ივარაუდება, რომ ამტკიცებს პრინციპს, არის დეფორმაციისა და გადაჭარბების ობიექტი, რომელიც აფერხებს სამართალში ამ პრინციპის საფუძვლიანად დანერგვას. იურიდიული არგუმენტაციის ეს უკმარისობა, რომელიც სარჩელების შეყოვნებითი ეფექტის არარსებობის პრინციპის მიზეზია, ღრმად აჩვენებს, რომ აქ საუბარია განხილვაზე, რომელიც აგებული და მოფიქრებულია ამ პრინციპის გამართლებისთვის.

ბიბლიოგრაფია

- საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი;
საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი;
Ch. Eisenmann, *Droit administratif approfondi*, 1953-1954, Paris;
Décr., 22 juill. 1806, affaires contentieuses portées devant le Conseil d'État;
D. Costa, *Les fictions juridiques en droit administratif*, 2000, Paris;
F.-A. Isambert, Decrusy et A.-H. Taillandier, *Recueil général des anciennes lois françaises depuis l'an 420 jusqu'à la Révolution de 1789*, t. XXII, 1830, Paris;
G. Darcy, « La décision exécutoire, esquisse méthodologique », *AJDA*, 1994;
G. Dupuis, *Les privilèges de l'administration*, th. Paris, 1962;
J.-L. Mestre, *Un droit administratif à la fin de l'ancien régime : le contentieux des communautés de provence*, 1976, Paris;
J. Rivero, « Le système français de protection des citoyens contre l'arbitraire administratif à l'épreuve des faits », in *Mélanges en l'honneur de Jean Dabin*, t. 2, 1963, Bruxelles, Paris;
L. Fontaine, *La notion de décision exécutoire en droit public français*, th. Paris-X, G. Darcy (dir.), 2001;
M. Hauriou, « De la formation du droit administratif français depuis l'an VIII », in *Mélanges Garsonnet*, 1893, Paris;
M. Hauriou, *La jurisprudence administrative de 1892 à 1929*, vol. 1, 1931, Paris;
M. Lei, *Le principe de l'absence d'effet suspensif des recours contentieux en droit administratif*, Droit, Université de Toulon, 2018;
P. Mouzouraki, *L'efficacité des décisions du juge de la légalité administrative dans le droit allemand et français*, 1999, Paris;
S. Hourson, « Les recours suspensifs en matière administrative », *DA*, 2012.

ხელოვნური ინტელექტის როლი ვებსაიტების შექმნაში

ქეთევან კვესელავა

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,
სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
სამეცნიერო-კვლევით ცენტრის მთავარი მეცნიერი,
ინჟინერიის აკადემიური დოქტორი

ზურაბ სამხარაძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
სამეცნიერო-კვლევით ცენტრის მთავარი მეცნიერი,
სამხედრო მეცნიერებათა დოქტორი

ირაკლი ბოჭორიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

ლიანა თედეშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

ლევან ჯიქიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
ინჟინერიის აკადემიური დოქტორი

აბსტრაქტი

ეს სტატია განიხილავს ხელოვნური ინტელექტის (AI) როლს ვებსაიტების შექმნაში, ხაზს უსვამს მის გავლენას განვითარების პროცესებზე და მომხმარებელთა ურთიერთქმედებებზე. თანამედროვე ტექნოლოგიები, როგორცაა გენერაციული მოდელები, სარეკომენდაციო სისტემები და ჩატ-ბოტები, ხდება ვებ განვითარების განუყოფელი ნაწილი, რაც შესაძლებელს ხდის მნიშვნელოვნად გაამარტივოს და დააჩქაროს ვებ-გვერდის შექმნა. გენერაციული მოდელები, როგორცაა ChatGPT და DALL-E, დეველოპერებს საშუალებას აძლევს ავტომატურად შექმნან ტექსტი და ვიზუალური შინაარსი, რაც არა მხოლოდ დაზოგავს დროს, არამედ აუმჯობესებს შემოქმედებით პროცესებს. სარეკომენდაციო სისტემები ანალიზებენ მომხმარებლის ქცევას და გვთავაზობენ პერსონალიზებულ გადაწყვეტილებებს, რაც ხელს უწყობს მომხმარებლის გამოცდილების გაუმჯობესებას და ჩართულობის გაზრდას. ჩეთ-ბოტები, რომლებიც გამოიყენება მომხმარებელთან კომუნიკაციის ავტომატიზაციისთვის, უზრუნველყოფენ სადღეღამისო მხარდაჭერას და მყისიერ პასუხებს ხშირად დასმულ კითხვებზე, რაც მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს მომსახურების დონეს. გარდა ამისა, ხელოვნური ინტელექტი ხელს უწყობს მონაცემთა ანალიზს და საძიებო სისტემების შინაარსის ოპტიმიზაციას, რაც აუმჯობესებს ვებსაიტების ხილვადობას ინტერნეტში. სტატიაში ასევე განხილულია ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების უპირატესობები ვებ დეველოპმენტში, მათ შორის რუტინული ამოცანების ავტომატიზაცია, შინაარსის ხარისხის გაუმჯობესება და მარკეტინგული სტრატეგიების ეფექტურობის გაზრდა. დასასრულს, ხაზგასმულია, რომ AI-ის დანერგვა ვებ-დეველოპმენტში ხსნის ახალ შესაძლებლობებს ბიზნესისთვის და ქმნის უფრო დინამიურ და პასუხისმგებელ ვებ-პლატფორმებს, რომლებიც აკმაყოფილებენ დღევანდელ ციფრულ სამყაროში მომხმარებლების საჭიროებებს.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, ვებ-საიტები, ავტომატიზაცია, გენერაციული მოდელები.

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DEVELOPMENT OF WEBSITES

KETEVAN KVESELAVA

Professor of Technical University of Georgia,
Chief Scientist in the Scientific Research Center of
LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Academic Doctor of Informatics Engineering

ZURAB SAMKHARADZE

Chief Scientist in the Scientific Research Center of
LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Military Sciences

IRAKLI BOCHORISHVILI

Associate Professor of Technical University of Georgia,
Doctor of Technical Sciences

LIANA TEDESHVILI

Associate Professor of Technical University of Georgia, Doctor of Technical Sciences

LEVAN JIKIDZE

Associate Professor of Technical University of Georgia,
Academic Doctor of Informatics Engineering

ABSTRACT

This article discusses the role of artificial intelligence (AI) in website creation, highlighting its impact on development processes and user interactions. Modern technologies, such as generative models, recommendation systems, and chatbots, are becoming an integral part of web development, making it possible to significantly simplify and speed up the creation of a website. Generative models, such as ChatGPT and DALL-E, allow developers to automatically generate text and visual content, which not only saves time but also improves creative processes. Recommendation systems analyze user behavior and offer personalized solutions, helping to improve user experience and increase engagement. Chatbots, which are used to automate communication with customers, provide 24/7 support and instant answers to frequently asked questions, significantly improving the level of service. In addition, artificial intelligence helps with data analysis and content optimization for search engines, which improves the visibility of websites on the Internet. The article also discusses the benefits of using AI in web development, including automating routine tasks, improving content quality, and increasing the effectiveness of marketing strategies. In conclusion, it is emphasized that the implementation of AI in web development opens up new opportunities for businesses and creates more dynamic and responsive web applications that meet the needs of users in today's digital world.

Keywords: artificial intelligence, websites, automation, generative models

შესავალი

ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების განვითარებით, მისი გამოყენება სულ უფრო აქტუალური ხდება სხვადასხვა სფეროში, მათ შორის ვებ დეველოპმენტში. AI-ს შეუძლია მნიშვნელოვნად გაამარტივოს ვებსაიტების შექმნის პროცესი, გააუმჯობესოს მათი ფუნქციონირება და მომხმარებელთან ურთიერთობა უფრო პერსონალიზირებული გახადოს. ამ სტატიაში ჩვენ განვიხილავთ, თუ როგორ ცვლის ხელოვნური ინტელექტი ვებ განვითარების მიდგომებს და რომელი ინსტრუმენტები ხდება ყველაზე პოპულარული.¹

განვითარების თანამედროვე მეთოდები, როგორიცაა ადაპტური დიზაინი და მომხმარებლის ინტერფეისი, დიდ სარგებელს იძენს ხელოვნური ინტელექტის დანერგვით. მაგალითად, მომხმარებლის ქცევის მონაცემების ანალიზი დეველოპერებს საშუალებას აძლევს შექმნან უფრო მოსახერხებელი და ინტუიციური ინტერფეისები, რომლებიც ითვალისწინებენ მომხმარებლების პრეფერენციებსა და ჩვევებს. ეს, თავის მხრივ, აუმჯობესებს მომხმარებლის საერთო გამოცდილებას და ხელს უწყობს საიტზე გატარებული დროის გაზრდას.

გარდა ამისა, ხელოვნური ინტელექტი ხსნის ახალ შესაძლებლობებს პროცესების ავტომატიზაციისთვის, რომლებიც ადრე მოითხოვდა მნიშვნელოვან დროს, შრომას და ხარჯებს. ტესტის ავტომატიზაცია, შინაარსის გენერაცია საძიებო სისტემის ოპტიმიზაცია - ეს ყველაფერი საშუალებას აძლევს დეველოპერებს ფოკუსირება მოახდინონ თავიანთი მუშაობის უფრო კრეატიულ და სტრატეგიულ ასპექტებზე, გაზარდონ გუნდის საერთო ეფექტურობა.²

ბოლოს და ბოლოს, ვებგვერდებზე ჩატ-ბოტებისა და ვირტუალური ასისტენტების დანერგვა უკვე გახდა სტანდარტული მრავალ ინდუსტრიაში. ეს ხელსაწყოები არა მხოლოდ უწყევს მომხმარებლებს სადღეღამისო მხარდაჭერას, არამედ აგროვებს მონაცემებს ურთიერთქმედების შესახებ, რაც კომპანიებს საშუალებას აძლევს, რომ ადაპტირება გაუკეთონ თვითნებ შეთავაზებებს და გააუმჯობესონ მომსახურების ხარისხი. ამრიგად, AI არა მხოლოდ ცვლის თავად განვითარების პროცესს, არამედ გავლენას ახდენს მომხმარებელთან ურთიერთობის სტრატეგიაზე, ქმნის ახალ ჰორიზონტს ბიზნესისთვის.³

ძირითადი ნაწილი

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ვებ დიზაინში

1. დიზაინის ავტომატიზაცია:

მაგალითი: Wix ADI (ხელოვნური დიზაინის ინტელექტი)-ინსტრუმენტი, რომელიც ავტომატურად ქმნის ვებსაიტებს, რამდენიმე კითხვაზე მომხმარებლის პასუხების გაცემის საფუძველზე. ის ირჩევს სტილს, განლაგებას და ელემენტებს, რომლებიც შესაფერისია ბიზნესისთვის.

2. მომხმარებლის გამოცდილების პერსონალიზაცია:

მაგალითი: Netflix იყენებს AI ალგორითმებს მომხმარებლის უპირატესობის გასაანალიზებლად და სთავაზობს პერსონალიზებული რეკომენდაციებს, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის ჩართულობას.

ვებსაიტების ფუნქციონირების გაუმჯობესება

1. ჩეთ-ბოტები და ვირტუალური ასისტენტები:

მაგალითი: Drift-არის პლატფორმა ვებსაიტებზე ჩეთ-ბოტების ჩასართავად, რომელიც

1 I. N. Krotova, „Issledovanie iskusstvennogo intellekta v protsessakh veb-razrabotki,“ M.: Science, 2021.

2 I. V. Ul'yanov, („Rol' II v uluchshenii pol'zovatel'skogo opyta veb-saitov. Byulleten' informatsionnykh tekhnologii, (3), 2020, 34-38.

3 M. Levchenko, K. Adushkina, „Factors of marriage satisfaction at different stages of family life cycle,“ Bulletin of Science and Practice, 9, 2017, 243-249, doi.org/10.5281/zenodo.891490

გეხმარებათ კლიენტებთან ურთიერთობაში რეალურ დროში ხშირად დასმულ კითხვებზე პასუხის გაცემით და მომხმარებლებს ათვალერებინებს საიტს.

2. საძიებო სისტემის ოპტიმიზაცია:

მაგალითი: MarketMuse იყენებს AI-ს კონტენტის გასაანალიზებლად და იმ საკითხების ხარვეზების დასადგენად, რაც ხელს უწყობს უკეთესი, უფრო შესაბამისი შინაარსის შექმნას, რომელიც აუმჯობესებს საძიებო სისტემის ხილვადობას.

მონაცემთა ანალიზი

1. მონაცემთა შეგროვება და დამუშავება:

მაგალითი: Google Analytics იყენებს AI-ს საიტზე მომხმარებლის ქცევის გასაანალიზებლად, ტენდენციების იდენტიფიცირებისთვის და ანგარიშების შესაქმნელად, რაც იძლევა საშუალებას, რომ მიიღოთ ინფორმირებული გადაწყვეტილებები საიტის გასაუმჯობესებლად.

2. პროგნოზირების ტენდენციები:

მაგალითი: Crimson Hexagon იყენებს AI-ს სოციალური მედიის გასაანალიზებლად და სამომავლო ტენდენციების პროგნოზირებისთვის, რაც საშუალებას აძლევს კომპანიებს მოარგონ თავიანთი ვებსაიტები მომხმარებლის ცვალებად უპირატესობებს.

წარმატებული გამოყენების მაგალითები

Airbnb: პლატფორმა იყენებს AI-ს საცხოვრებელი ადგილის ძიებისა და რეკომენდაციების ოპტიმიზაციისთვის, აანალიზებს მომხმარებლის მონაცემებს, რათა შესთავაზოს ყველაზე რელევანტური ვარიანტები.

Shopify: პლატფორმა გთავაზობთ AI ინსტრუმენტებს ონლაინ მაღაზიების შესაქმნელად, მათ შორის პროდუქტის ავტომატიზირების რეკომენდაციებს და მომხმარებელთა ქცევის ანალიზს.

ხელოვნური ინტელექტი აგრძელებს ვებ განვითარების ტრანსფორმაციას, რომელიც გთავაზობს ახალ ინსტრუმენტებსა და გადაწყვეტილებებს მომხმარებლის გამოცდილების გასაუმჯობესებლად და პროცესების ოპტიმიზაციისთვის. მომავალში, ჩვენ შეგვიძლია ველოდოთ AI-ის კიდევ უფრო ღრმა ინტეგრაციას, რაც გამოიწვევს უფრო ადატირებულ და ინტელექტუალურ ვებსაიტების შექმნას.

ამ კვლევის შედეგებს მნიშვნელოვანი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს ვებ დეველოპერებისათვის და ბიზნესისათვის. ვებსაიტის შექმნისას ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება არა მხოლოდ პროცესების ოპტიმიზაციას ახდენს, ასევე საშუალებას აძლევს კომპანიებს უკეთ დააკმაყოფილონ მომხმარებლის საჭიროებები და გაზარდონ საერთო კონკურენტუნარიანობა.

ამრიგად, კვლევის შედეგები ხაზს უსვამენ AI-ს ინტეგრირების მნიშვნელობას ვებ განვითარებაში, რომელმაც გახსნა ახალი ჰორიზონტი მომხმარებლის გამოცდილების და ბიზნეს ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად.

ცხრილი. 1 ტრადიციული მეთოდებისა და AI-ზე დაფუძნებული მიდგომების შედარება.

განვითარების ასპექტი	ტრადიციული მიდგომა	ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება
შინაარსის გენერირება	ტექსტების ხელით წერა	ავტომატური შექმნა GPT-ის მოდულებით
ინტერფეისის დიზაინი	დიზაინის ელემენტების ხელით შერჩევა	ავტომატიზაცია ხელოვნური ინტელექტის საშუალებით (მაგ. Wix ADI)
მონაცემთა შედეგების ანალიზი	მანუალური ანალიზი	ავტომატური ანალიზი Google Analytics-ის გამოყენებით
საძიებო სისტემის ოპტიმიზაცია	საკვანძო სიტყვების ხელით დაყენება	AI ინსტრუმენტების გამოყენება, როგორიცაა MarketMuse
კიბერუსაფრთხოება	საფრთხის ხელით გამოვლენა	რეალურ დროში AI-ის დახმარებით, როგორიცაა Darktrace

AI-ის აღმავლობა ვებ განვითარებაში

ბოლო წლებში ხელოვნური ინტელექტი გახდა ვებ განვითარების პროცესის ნაწილი.⁴ მონაცემები აჩვენებენ, რომ AI ტექნოლოგიის გამოყენება მნიშვნელოვნად გაიზარდა:

2015 წელი: ვებსაიტების მხოლოდ 10% იყენებს AI ტექნოლოგიებს და მხოლოდ შეზღუდულ სცენარებში, როგორიცაა ჩატბოტები და მონაცემთა ძირითადი ანალიზი.

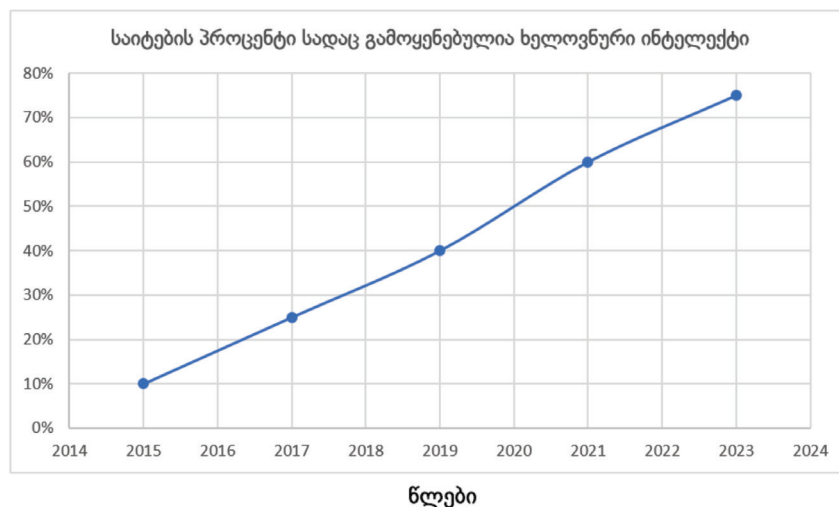
2017 წელი: AI ელემენტების მქონე ვებსაიტების პროცენტი გაიზარდა 25%-მდე, დიზაინის ავტომატიზაციისა და საძიებო სისტემის ოპტიმიზაციის ზრდის წყალობით.

2019 წელი: ხელოვნური ინტელექტის დანერგვამ, განსაკუთრებით გენერაციული მოდულების მოსვლასთან ერთად მიაღწია 40%-ს, მაგ. როგორიცაა GPT-2, რომელიც აქტიურად გამოიყენებოდა კონტენტის შესაქმნელად.

2021 წელი: ვებსაიტების ნახევარზე მეტი (60%) იყენებს AI-ს.

ძირითადი სფეროები მოიცავს მომხმარებლის გამოცდილების პერსონალიზაციას, კონტენტის ავტომატიზაციას და მონაცემთა ანალიზს.

2023 წელი: ვებსაიტების დაახლოებით 75%-ში დაინერგა AI, რაც გახდა კონკურენტუნარიანობის გაზრდის სტანდარტი. დევლოპერებს შორის პოპულარული გახდა ისეთი ტექნოლოგიები, როგორიცაა ChatGPT, DALL-E და სხვა.

გრაფიკი 1. AI-ის აღმავლობა ვებ განვითარებაში

4 M.Hegel, „The Role of AI in UX and UI Design,“Journal of Digital Design, 12(2), 2020, 40-45.

AI-ის ზრდა ვებ-განვითარებაში ხდება, რადგან ტექნოლოგიები გარდაქმნის მიდგომებს ვებსაიტების შექმნისა და ოპტიმიზაციისკენ. ეს იძლევა პროცესების ავტომატიზაციის საშუალებას, აუმჯობესებს მომხმარებლის გამოცდილებას და ზრდის ბიზნესის ეფექტურობას. (გრაფიკი 1.)

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების განაწილება ვებ განვითარებაში

ხელოვნური ინტელექტი ფართოდ გამოიყენება ვებ განვითარების სხვადასხვა ასპექტში. ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების ყველაზე პოპულარული სფეროებია:

შინაარსის გენერირება (30%)

გენერაციული მოდელები, როგორიცაა ChatGPT და Jasper, საშუალებას გაძლევთ ავტომატურად შექმნათ ტექსტი და ვიზუალური შინაარსი ვებ-საიტებისთვის. ეს განსაკუთრებით სასარგებლოა ბლოგებისთვის, პროდუქტის აღწერილობებისა და მარკეტინგული მასალებისთვის.

ჩეთ-ბოტები და მომხმარებელთა ურთიერთქმედება (25%)

ინსტრუმენტები, როგორიცაა Drift და Tidio, გამოიყენება მომხმარებლებისთვის სადღეღამისო მხარდაჭერის უზრუნველსაყოფად. ჩეთ-ბოტები გვეხმარება ხშირად დასმულ კითხვების პასუხებში, აძლევს მიმართულებას კლიენტებს და აგროვებს მონაცემებს პერსონალიზაციისთვის.

სადიებო სისტემის ოპტიმიზაცია (20%)

ხელოვნური ინტელექტის სისტემები, როგორიცაა MarketMuse და Clearscope, აანალიზებენ საკვანძო სიტყვებს, განსაზღვრავენ შინაარსის შესაბამისობას და აძლევენ რეკომენდაციებს საიტების მუდმივ პოზიციებზე სადიებო შეკითხვებში.

მონაცემთა ანალიზი (15%)

ისეთი ინსტრუმენტები, როგორიცაა AI-ზე მომუშავე Google Analytics, აანალიზებს მომხმარებლის ქცევას, იდენტიფიცირებს ტენდენციებს და გეხმარებათ მიიღოთ ინფორმირებული გადაწყვეტილებები თქვენი საიტის მომავლის შესახებ.

დიზაინის ავტომატიზაცია (10%)

პლატფორმა, როგორიცაა Wix ADI, იყენებს AI-ს შაბლონებისა და დიზაინის ელემენტების შესაქმნელად. ამას სჭირდება დრო განვითარებისთვის, და ხდის პროცესს უფრო ხელმისაწვდომს მომხმარებლებისთვის პროგრამირების გამოცდილების გარეშე.

AI აპლიკაციების განაწილება ასახავს მის მთავარ როლს განვითარების გამარტივებაში, მომხმარებლის გამოცდილების გაუმჯობესებაში და მარკეტინგული სტრატეგიების გაძლიერებაში. თითოეული ეს რეგიონი ეხმარება კომპანიებს დარჩეს კონკურენტუნარიანი ციფრული ეკონომიკაში.

დასკვნა

დასასრულს, შეიძლება ითქვას, რომ ხელოვნური ინტელექტი მნიშვნელოვნად გარდაქმნის ვებსაიტების განვითარების პროცესებს, იძლევა ავტომატიზაციის ახალ შესაძლებლობებს, აუმჯობესებს ხარისხს და აჩქარებს მუშაობას. AI ინსტრუმენტების გამოყენება ვებსაიტების შემუშავებაში არა მხოლოდ დაზოგავს დროსა და რესურსებს, არამედ უზრუნველყოფს უფრო პერსონალიზებულ მიდგომას თითოეული პროექტის მიმართ, რაც აუმჯობესებს მომხმარებლის გამოცდილებას. სამომავლოდ ტექნოლოგიებში ხელოვნური ინტელექტი დიდ როლს შეასრულებს განვითარების პროცესების ავტომატიზაციასა და ოპტიმიზაციაში, გახსნის ახალ ჰორიზონტს ვებ დიზაინერებისა და დეველოპერებისთვის. თუმცა, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ საუკეთესო შედეგების მისაღწევად, AI უნდა იყოს შერწყმული კრეატიულობასთან და დეველოპერების პროფესიულ უნარებთან.

ამრიგად, AI-ის გამოყენებით ვებსაიტების შექმნა არა მხოლოდ ტექნოლოგიური ინოვაციაა, არამედ მნიშვნელოვანი ნაბიჯია ვებ განვითარების განვითარებაში, სადაც ხელოვნური ინტელექტი და ადამიანები მუშაობენ მჭიდრო თანამშრომლობით.

ბიბლიოგრაფია

- M. Levchenko, M., & Adushkina, K. „Factors of marriage satisfaction at different stages of family life cycle.“ Bulletin of Science and Practice, 9, 243–249, 2017. (In Russian). <https://doi.org/10.5281/zenodo.891490>
- Smith, J. P. (2022). Artificial Intelligence in Web Design. New York.
- Miller, R. D., AI-Driven Web Development: A Future Perspective. London. 2021.
- Hegel, M. „The Role of AI in UX and UI Design. Journal of Digital Design“, 12(2), 40-45. 2020.
- O’Neil, C. „Artificial Intelligence: A Guide to Web Applications.“ Cambridge: Cambridge University Press, 404 p. 2019.
- Zhou, X., & Lee, S. „Impact of AI on the Evolution of Websites and User Experience.“ Web Technology Journal, 15(4), 150-160. 2020.

ხელოვნური ინტელექტი და მისი გავლენა გლობალურ ეკონომიკასა და საზოგადოებაზე

პოლკოვნიკი ჯამბულ ზალოშვილი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
სახელმწიფო რესურსების მართვის მიმართულების ხელმძღვანელი,
სამხედრო მეცნიერებათა დოქტორი

აბსტრაქტი

ნაშრომი განიხილავს ხელოვნური ინტელექტის (AI) გავლენას მსოფლიო ეკონომიკასა და საზოგადოებაზე. კვლევის მიზანია, გააანალიზოს ის ძირეული ცვლილებები, რასაც AI იწვევს ჩვენს ცხოვრებაში. ნაშრომი აჩვენებს, რომ AI არ არის მხოლოდ ახალი ტექნოლოგია - ის არის მძლავრი ძალა, რომელიც გავლენას ახდენს მთელ საზოგადოებას.

კვლევაში განხილულია AI-ს გავლენა ეკონომიკაზე რამდენიმე მიმართულებით. პირველი, მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ 2030 წლისთვის AI-ს წვლილი მსოფლიო ეკონომიკაში 15.7 ტრილიონ დოლარს მიაღწევს. მეორე, AI მნიშვნელოვნად ცვლის შრომის ბაზარს - ზოგი პროფესია ქრება, მაგრამ ჩნდება ბევრი ახალი სამუშაო ადგილი. მესამე, AI ზრდის კომპანიების შრომის ნაყოფიერებას სხვადასხვა სფეროში, განსაკუთრებით წარმოებაში, ფინანსებსა და ჯანდაცვაში.

ნაშრომი ასევე იკვლევს AI-ს გავლენას საზოგადოებაზე. AI ცვლის განათლების სისტემას - ქმნის ახალ შესაძლებლობებს სწავლისთვის, მაგრამ ამავე დროს აღრმავებს განსხვავებას იმ ადამიანებს შორის, ვისაც აქვს და არ აქვს წვდომა ახალ ტექნოლოგიებზე. კვლევაში განხილულია, თუ როგორ იცავს AI ჩვენს პირად ინფორმაციას, თუ რა გზებით აგროვებენ და იყენებენ კომპანიები ჩვენს პირად მონაცემებს. მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა იმის შესწავლასაც, თუ როგორ შეიძლება AI-მ შექმნას არათანაბარი პირობები სხვადასხვა ჯგუფის ადამიანებისთვის - განსხვავებულად მოეპყრას ადამიანებს მათი ასაკის, სქესის ან წარმომავლობის გამო.

კვლევა ასკვნის, რომ საზოგადოებაში AI-ს წარმატებით დასაწერად საჭიროა ოქროს შუალედის პოვნა - როგორ გამოვიყენოთ ახალი ტექნოლოგიები ისე, რომ სარგებელი ყველა ადამიანმა მიიღოს. ამისთვის აუცილებელია მთავრობების, ბიზნესების, მეცნიერებისა და საზოგადოების მჭიდრო თანამშრომლობა.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, მსოფლიო ეკონომიკა, შრომის ბაზარი, ავტომატიზაცია, პირადი მონაცემების დაცვა.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON THE GLOBAL ECONOMY AND SOCIETY

COLONEL JAMBUL ZALOSHVILI

Head of State Resource Management Master's Program of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Military Sciences

ABSTRACT

This research examines the impact of Artificial Intelligence (AI) on the global economy and society. The study aims to analyze the fundamental changes that AI is bringing to our lives. The research demonstrates that AI is not merely a new technology - it is a powerful force that is transforming the entire society.

The study explores AI's economic impact in several directions. First, scientists predict that by 2030, AI's contribution to the global economy will reach \$15.7 trillion. Second, AI is significantly changing the labor market - while some professions are disappearing, many new jobs are being created. Third, AI increases company productivity across various sectors, particularly in manufacturing, finance, and healthcare.

The paper also investigates AI's social impact. AI is transforming the education system - creating new learning opportunities while simultaneously deepening the divide between those who have access to new technologies and those who don't. The research addresses the problem of personal data protection - how companies collect and use our data through AI systems. Special attention is paid to the issue of algorithmic bias - how AI systems can reinforce unfair attitudes towards different social groups.

The study concludes that successful integration of AI into society requires finding a golden mean - how to use new technologies in a way that benefits everyone. This requires close collaboration between governments, businesses, scientists, and society.

Keywords: Artificial Intelligence, global economy, labor market, automation, personal data protection.

შესავალი

ნაშრომში განვიხილავთ ხელოვნური ინტელექტის მრავალმხრივ გავლენას გლობალურ ეკონომიკასა და საზოგადოებაზე. ყურადღება გამახვილდება AI-ის წვლილზე ეკონომიკურ ზრდაში, შრომის ბაზარზე, სოციალურ თანასწორობასა და ეთიკურ გამოწვევებზე. განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთდება მის შესაძლებლობებსა და რისკებზე, რაც თანამედროვე სამყაროში AI-ის მნიშვნელობას უფრო ფართო და კომპლექსურ კონტექსტში წარმოაჩენს.

ხელოვნური ინტელექტის (AI) განვითარება წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ტექნოლოგიურ მიღწევას 21-ე საუკუნეში, რომელმაც მნიშვნელოვნად შეცვალა ჩვენი ცხოვრების ყველა ასპექტი.¹ თანამედროვე მსოფლიოში, სადაც ტექნოლოგიური ინოვაციები სულ უფრო სწრაფი ტემპით ვითარდება, AI წარმოადგენს არა მხოლოდ ტექნოლოგიურ ინსტრუმენტს, არამედ ფუნდამენტურ ძალას, რომელიც აყალიბებს მომავლის საზოგადოებას.²

ისტორიულად, ტექნოლოგიური რევოლუციები ყოველთვის იწვევდნენ მნიშვნელოვან სოციალურ და ეკონომიკურ ცვლილებებს. თუმცა, AI-ს უნიკალურობა მდგომარეობს მის უნარში, არა მხოლოდ ჩანაცვლოს ფიზიკური შრომა, არამედ შეასრულოს კოგნიტური ამოცანები, რომლებიც ტრადიციულად მხოლოდ ადამიანის პრეროგატივად ითვლებოდა.³ ეს თვისება ქმნის უპრეცედენტო შესაძლებლობებს პროგრესისთვის, მაგრამ ამავდროულად წარმოშობს სერიოზულ გამოწვევებს საზოგადოების წინაშე.

გლობალიზაციის ეპოქაში, AI-ს გავლენა სცილდება ცალკეული ქვეყნების საზღვრებს და ქმნის საერთაშორისო მასშტაბის ტენდენციებს,⁴ ანუ როცა AI ვითარდება ერთ ქვეყანაში, მისი გავლენა იგრძნობა მთელ მსოფლიოში და ქმნის ახალ მიმართულებებს განვითარებისთვის. განვითარებული ქვეყნები აქტიურად ინვესტირებენ AI ტექნოლოგიებში, რაც კიდევ უფრო აღრმავებს ციფრულ უთანასწორობას მსოფლიო მასშტაბით. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინებით, რომ AI-ს დანერგვის ტემპი და მასშტაბი პირდაპირ გავლენას ახდენს ქვეყნების კონკურენტუნარიანობასა და ეკონომიკურ განვითარებაზე.⁵

სოციალური პერსპექტივიდან, AI ფუნდამენტურად ცვლის ადამიანების ურთიერთობის ფორმებს, სამუშაო გარემოს, განათლების სისტემებს და ყოველდღიურ ცხოვრებას.⁶ ეს ცვლილებები წარმოშობს მნიშვნელოვან კითხვებს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის, ეთიკის, სოციალური სამართლიანობისა და ადამიანური ღირებულებების შესახებ თანამედროვე ციფრულ ეპოქაში.

წინამდებარე კვლევა ეფუძნება ჰიპოთეზას, რომ AI-ს გავლენა საზოგადოებაზე არის არა მხოლოდ ტექნოლოგიური, არამედ სისტემური ტრანსფორმაციული პროცესი, რომელიც მოითხოვს ინტეგრირებულ მიდგომას მართვისა და რეგულირების კუთხით.

ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება დამათი ყოვლისმომცველი გავლენა თანამედროვე საზოგადოებაზე წარმოშობს მწვავე საჭიროებას ამ ფენომენის სიღრმისეული კვლევისა და ანალიზისთვის. Gartner-ის პროგნოზით, 2025 წლისთვის გლობალური ორგანიზაციების 75% გადავა AI-ზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილების მიღების მოდელებზე, რაც ხაზს უსვამს თემის აქტუალობას.⁷ წინამდებარე კვლევა წარმოადგენს მცდელობას, სისტემურად გააანალიზოს AI-ს გავლენა როგორც ეკონომიკურ, ისე სოციალურ სფეროში, რაც აუცილებელია ინფორმირებული პოლიტიკის შემუშავებისა და სტრატეგიული

1 Klaus Schwab, *The Fourth Industrial Revolution* (Geneva: World Economic Forum, 2016), 7-12.

2 Stuart Russell and Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4th ed. (New York: Pearson, 2020), 1-25.

3 Erik Brynjolfsson and Andrew McAfee, *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies* (New York: W.W. Norton & Company, 2014), 15-20.

4 Kai-Fu Lee, *AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order* (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018) 31-45.

5 World Economic Forum, *"The Future of Jobs Report 2020"* (Geneva: WEF, 2020), 5-15.

6 Martin Ford, *Rule of the Robots: How Artificial Intelligence Will Transform Everything* (New York: Basic Books, 2021), 23-40.

7 Gartner, *"Top Strategic Technology Trends for 2023"* (Stamford: Gartner, 2022), 15-20.

გადაწყვეტილებების მიღებისთვის.

ხელოვნური ინტელექტის გავლენის კვლევა აქტიურად მიმდინარეობს სხვადასხვა მიმართულებით. ეკონომიკურ სფეროში მნიშვნელოვანია მასაჩუსეტსის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის პროფესორ დარონ აჩემოღლუს და მისი კოლეგა პასკუალ რესტრეპოს 2019 წლის კვლევა, რომელიც აჩვენებს, რომ AI-ს დანერგვას აქვს ორგანო შედეგი შრომის ბაზარზე: ერთი მხრივ, ის ანაცვლებს არსებულ სამუშაო ადგილებს, მეორე მხრივ კი ქმნის მოთხოვნას სრულიად ახალ პროფესიებზე.⁸ სტენფორდის უნივერსიტეტის მკვლევარების, ერიკ ბრინჯოლფსონისა და ენდრიუ მაკაფის 2017 წლის ნაშრომი კი გვიჩვენებს, თუ როგორ ზრდის AI კომპანიების შრომის ნაყოფიერებას, თუმცა ამავდროულად იწვევს შემოსავლების არათანაბარ განაწილებას საზოგადოებაში.⁹

სოციალური გავლენის კუთხით მნიშვნელოვანია ორი თანამედროვე კვლევა. კალიფორნიის უნივერსიტეტის პროფესორი საფია ნობლი თავის 2018 წლის კვლევაში წარმოაჩენს ალგორითმული მიკერძოების პრობლემას და მის გავლენას სოციალურ სამართლიანობაზე, ანუ აჩვენებს, რომ AI სისტემები ხშირად იმეორებენ და აძლიერებენ საზოგადოებაში არსებულ უსამართლო დამოკიდებულებებს სხვადასხვა ჯგუფების მიმართ.¹⁰ ჰარვარდის უნივერსიტეტის მკვლევარი შოშანა ზუბოფი კი 2019 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში აანალიზებს AI-ს როლს «სამეთვალყურეო კაპიტალიზმის» ჩამოყალიბებაში და მის გავლენას პირად ცხოვრებაზე, ანუ იკვლევს, თუ როგორ იყენებენ კომპანიები AI-ს ადამიანების პირადი მონაცემების შესაგროვებლად და მათ ქცევაზე გავლენის მოსახდენად.¹¹

ძირითადი ნაწილი

ხელოვნური ინტელექტის გავლენა გლობალურ ეკონომიკაზე არა მხოლოდ მრავალმხრივი, არამედ ფუნდამენტურად გარდამქმნელია. კვლევები აჩვენებს, რომ 2030 წლისთვის AI-ს წვლილი მსოფლიო ეკონომიკაში შეიძლება 15.7 ტრილიონ დოლარს მიაღწიოს, რაც მსოფლიო მთლიანი შიდა პროდუქტის მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს.¹² ეს ზრდა არ არის უბრალოდ რაოდენობრივი მაჩვენებელი, არამედ ასახავს ღრმა სტრუქტურულ ცვლილებებს ეკონომიკის ყველა სექტორში. AI-ს დანერგვა იწვევს მნიშვნელოვან პროდუქტიულობის ზრდას წარმოებაში, სადაც ჰქვიანი რობოტები და ავტომატიზებული სისტემები აუმჯობესებენ წარმოების ეფექტიანობას 20-30%-ით.¹³ ამავე დროს, ვითარდება ახალი ტექნოლოგიები, რომლებიც მნიშვნელოვნად ამცირებენ ადამიანურ შეცდომებს და ხარჯებს საწარმოო პროცესებში. თუმცა, ხელოვნური ინტელექტის ასეთი ინტენსიური განვითარება პრობლემებს უქმნის ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებს, რომლებიც ვერ ახერხებენ ახალი ტექნოლოგიების ადაპტირებას, რაც კიდევ უფრო ზრდის გლობალურ ეკონომიკურ უთანასწორობას.

ფინანსურ სექტორში, AI-ზე დაფუძნებული ალგორითმები რევოლუციურ ცვლილებებს იწვევს რისკების მართვის, ინვესტიციების და კლიენტთა მომსახურების სფეროებში.¹⁴ ჯანდაცვის სექტორში, AI ტექნოლოგიები აუმჯობესებენ დიაგნოსტიკის სიზუსტეს და პერსონალიზებული მკურნალობის შესაძლებლობებს, რაც პირდაპირ აისახება ეკონომიკურ ეფექტიანობაზე.¹⁵ თუმცა, ეს ეკონომიკური სარგებელი არათანაბრად ნაწილდება მსოფლიო

8 Daron Acemoglu and Pascual Restrepo, "Automation and New Tasks: How Technology Displaces and Reinstates Labor," *Journal of Economic Perspectives* 33, no. 2 (2019): 3-30.

9 Erik Brynjolfsson and Andrew McAfee, *Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future* (New York: W.W. Norton & Company, 2017).

10 Safiya Umoja Noble, *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism* (New York: NYU Press, 2018).

11 Shoshana Zuboff, *The Age of Surveillance Capitalism* (New York: Public Affairs, 2019).

12 PwC, "Sizing the prize: What's the real value of AI for your business and how can you capitalise?" PwC Analysis (2018): 3-5.

13 McKinsey Global Institute, "Artificial Intelligence: The Next Digital Frontier?" McKinsey & Company (2017): 20-25.

14 Marcos López de Prado, *Advances in Financial Machine Learning* (New York: Wiley, 2018), 45-60.

15 Eric Topol, *Deep Medicine: How Artificial Intelligence Can Make Healthcare Human Again* (New York: Basic Books, 2019), 100-120.

მასშტაბით - განვითარებული ქვეყნები, რომლებსაც აქვთ უკეთესი ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურა და კვალიფიციური სამუშაო ძალა, იღებენ უპირატესობას AI რევოლუციაში.

აღსანიშნავია, რომ AI-ს ეკონომიკური გავლენა ვრცელდება არა მხოლოდ დიდ კორპორაციებზე, არამედ მცირე და საშუალო ბიზნესზეც, რომლებიც სულ უფრო მეტად იყენებენ AI-ზე დაფუძნებულ ინსტრუმენტებს თავიანთი ოპერაციების ოპტიმიზაციისთვის. ამასთან, ახალი AI სტარტაპები ქმნიან ინოვაციურ პროდუქტებს და სერვისებს, რაც ხელს უწყობს ეკონომიკის დივერსიფიკაციას და ახალი ბიზნეს მოდელების განვითარებას.

შრომის ბაზარზე AI-ს გავლენა წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან და კომპლექსურ საკითხს თანამედროვე ეკონომიკაში. კვლევები აჩვენებს, რომ AI ტექნოლოგიების განვითარება ფუნდამენტურად ცვლის დასაქმების ლანდშაფტს, ქმნის რა ორმხრივ ეფექტს შრომის ბაზარზე.¹⁶ ერთი მხრივ, იქმნება ახალი, კარგად ანაზღაურებადი სამსახურები, მაგალითად მონაცემთა დამუშავებაში, ხელოვნური ინტელექტის შემუშავებასა და რობოტების პროგრამირებაში. მეორე მხრივ, ავტომატიზაცია საფრთხეს უქმნის ბევრ ტრადიციულ პროფესიას, განსაკუთრებით იმ სამუშაოებს, რომლებიც მეორდება და არ მოითხოვს კრეატიულობას.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მონაცემებით, გლობალურად სამუშაო ადგილების დაახლოებით 14% მაღალი რისკის ქვეშაა ავტომატიზაციის გამო, ხოლო დამატებით 32% შეიძლება მნიშვნელოვნად შეიცვალოს AI-ს გავლენით მომდევნო ათწლეულში.¹⁷ ეს ტენდენცია განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ისეთ სექტორებში, როგორიცაა წარმოება, ტრანსპორტი, საცალო ვაჭრობა და ადმინისტრაციული მომსახურება. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ AI-ს გავლენა არათანაბრად ნაწილდება სხვადასხვა სოციალურ-ეკონომიკურ ჯგუფებს შორის.¹⁸

განათლებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების საკითხი ხდება კრიტიკულად მნიშვნელოვანი ამ ცვლილებების ფონზე. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის შეფასებით, 2025 წლისთვის მსოფლიოს მასშტაბით 85 მილიონი სამუშაო ადგილი შეიძლება ჩანაცვლდეს AI და რობოტიზაციით, მაგრამ ამავედროულად შეიქმნება 97 მილიონი ახალი სამუშაო ადგილი.¹⁹ ეს მოითხოვს მასშტაბურ ინვესტიციებს გადამზადების პროგრამებში და უწყვეტი განათლების სისტემების განვითარებაში.

სახელმწიფოებისა და ორგანიზაციების წინაშე დგება გამოწვევა, შეიმუშაონ ეფექტური სტრატეგიები სამუშაო ძალის ადაპტაციისთვის ახალ რეალობასთან. ეს მოიცავს როგორც საგანმანათლებლო სისტემის რეფორმას, ისე სოციალური დაცვის მექანიზმების გაძლიერებას იმ მუშებისთვის, რომლებიც ყველაზე მეტად ზარალდებიან ტექნოლოგიური ცვლილებებით.

სოციალური თვალსაზრისით, AI ქმნის კომპლექსურ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს, რომლებიც მნიშვნელოვნად ცვლიან საზოგადოების ფუნქციონირების ტრადიციულ მოდელებს. განათლების სფეროში AI ტექნოლოგიების ინტეგრაცია წარმოადგენს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას. პერსონალიზირებული სწავლების პლატფორმები, ადაპტირებული საგანმანათლებლო პროგრამები და ხელოვნურ ინტელექტზე დაფუძნებული შეფასების სისტემები ზრდიან განათლების ხელმისაწვდომობასა და ეფექტიანობას. თუმცა, ეს პროგრესი ამავედროულად აღრმავებს ციფრულ უთანასწორობას იმ საზოგადოებებს შორის, რომლებსაც აქვთ და არ აქვთ წვდომა თანამედროვე ტექნოლოგიებზე.²⁰

პირადი მონაცემების დაცვა და კონფიდენციალურობა წარმოადგენს კიდევ ერთ კრიტიკულ

16 David Autor and Anna Salomons, "Is Automation Labor Share-Displacing? Productivity Growth, Employment, and the Labor Share," Brookings Papers on Economic Activity (2018): 1-63.

17 International Labour Organization, "The Future of Work Report 2023: Social Justice for All in the Digital Age" (Geneva: ILO, 2023), 25-40.

18 Daron Acemoglu and Pascual Restrepo, "Automation and New Tasks: How Technology Displaces and Reinstates Labor," Journal of Economic Perspectives 33, no. 2 (2019): 3-30.

19 World Economic Forum, "The Future of Jobs Report 2020" (Geneva: WEF, 2020), 5-15.

20 Mark Warschauer, *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide* (Cambridge: MIT Press, 2022), 120-145.

საკითხს AI-ს სოციალური გავლენის კონტექსტში. მზარდი საფრთხეები არსებობს იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ გროვდება, მუშავდება და გამოიყენება პერსონალური ინფორმაცია AI სისტემების მიერ. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთ სფეროებში, როგორიცაა ჯანდაცვა, ფინანსური მომსახურება და სოციალური მედია, სადაც AI ალგორითმები აქტიურად იყენებენ მომხმარებელთა მონაცემებს.

ალგორითმული მიკერძოება წარმოადგენს კიდევ ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას, რომელმაც შეიძლება გააღრმავოს არსებული სოციალური უთანასწორობა.²¹ AI სისტემები ისტორიული მონაცემების საფუძველზე სწავლობენ. თუმცა ეს მონაცემები ხშირად შეიცავს საზოგადოებაში არსებულ სტერეოტიპებსა და წინასწარ განწყობებს. შედეგად, ხელოვნური ინტელექტი ხშირად ასახავს და ამძაფრებს საზოგადოებაში არსებულ წინასწარ განწყობებს გენდერის, რასის, ასაკის და სხვა მახასიათებლების მიხედვით. ეს განსაკუთრებით პრობლემატურია ისეთ სფეროებში, როგორიცაა დასაქმება, საკრედიტო შეფასება და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულება.²²

სოციალური ურთიერთობების ტრანსფორმაცია AI-ს გავლენით ასევე იწვევს მზარდ გამოწვევას. ვირტუალური ასისტენტების, სოციალური რობოტების და AI-ზე დაფუძნებული კომუნიკაციის პლატფორმების გავრცელება ცვლის ადამიანთა შორის ურთიერთობის ტრადიციულ ფორმებს. ეს ცვლილებები განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ახალგაზრდა თაობაში, რაც წარმოშობს კითხვებს სოციალური უნარების განვითარებისა და ფსიქოლოგიური კეთილდღეობის შესახებ.

დასკვნა

ხელოვნური ინტელექტის გავლენა თანამედროვე მსოფლიოზე არის ფუნდამენტური და მრავალმხრივი, რაც მოითხოვს კომპლექსურ და დაბალანსებულ მიდგომას. როგორც ანალიზმა აჩვენა, AI ტექნოლოგიები არა მხოლოდ ზრდიან ეკონომიკურ პროდუქტიულობას და ეფექტიანობას, არამედ ასევე იწვევენ მნიშვნელოვან სოციალურ ტრანსფორმაციებს, რომლებიც საჭიროებენ გააზრებულ მართვას და რეგულირებას.

ეკონომიკური პერსპექტივიდან, AI-ს პოტენციალი გლობალური კეთილდღეობის გაზრდისთვის უპრეცედენტოა. თუმცა, ამ პოტენციალის სრულად რეალიზება მოითხოვს მიზანმიმართულ ძალისხმევას სამართლიანი განაწილების უზრუნველსაყოფად. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განვითარებადი ქვეყნების მხარდაჭერა AI ტექნოლოგიების ათვისებაში და მათი ინტეგრაცია გლობალურ ციფრულ ეკონომიკაში.

შრომის ბაზრის ტრანსფორმაცია წარმოადგენს ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევას, რომელიც მოითხოვს პროაქტიულ მიდგომას განათლების სისტემის რეფორმირებისა და სამუშაო ძალის გადამზადების კუთხით. საზოგადოების მზაობა AI ეპოქისთვის უნდა გახდეს პრიორიტეტული საკითხი როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სექტორისთვის.

ეთიკური საკითხების მნიშვნელობა AI-ს განვითარებაში სულ უფრო იზრდება. აუცილებელია ისეთი საკანონმდებლო და მარეგულირებელი ჩარჩოს შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს AI სისტემების გამჭვირვალობას, სამართლიანობას და ადამიანის უფლებების დაცვას. საერთაშორისო თანამშრომლობა ამ მიმართულებით წარმოადგენს კრიტიკულ ფაქტორს გლობალური სტანდარტების ჩამოყალიბებისთვის.

AI-ს წარმატებული ინტეგრაცია საზოგადოებაში დამოკიდებულია ჩვენს უნარზე, შევქმნათ ბალანსი ტექნოლოგიურ პროგრესსა და ჰუმანურ ღირებულებებს შორის. ეს მოითხოვს მჭიდრო თანამშრომლობას მთავრობებს, ბიზნესს, აკადემიურ წრეებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის, რათა უზრუნველყოთ AI-ს განვითარება კაცობრიობის საერთო კეთილდღეობისთვის.

21 Safiya Umoja Noble, *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*, (New York: NYU Press, 2018), 15-35.

22 Virginia Eubanks, *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*, (New York: St. Martin's Press, 2018), 50-75.

ბიბლიოგრაფია

- Acemoglu Daron and Restrepo Pascual, “Automation and New Tasks: How Technology Displaces and Reinstates Labor”. *Journal of Economic Perspectives* 33, no. 2, 2019.
- Autor David and Salomons Anna, “Is Automation Labor Share-Displacing? Productivity Growth, Employment, and the Labor Share”. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2018.
- Brynjolfsson Erik and McAfee Andrew, „Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future”. New York: W.W. Norton & Company, 2017.
- Brynjolfsson Erik and McAfee Andrew, „The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies”. New York: W.W. Norton & Company, 2014.
- Eubanks Virginia, „Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor“. New York: St. Martin’s Press, 2018.
- Ford Martin, „Rule of the Robots: How Artificial Intelligence Will Transform Everything“. New York: Basic Books, 2021.
- Gartner, “Top Strategic Technology Trends for 2023”. Stamford: Gartner, 2022.
- International Labour Organization, “The Future of Work Report 2023: Social Justice for All in the Digital Age”. Geneva: ILO, 2023.
- Lee Kai-Fu, „AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order“. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018.
- López de Prado Marcos, „Advances in Financial Machine Learning“. New York: Wiley, 2018.
- McKinsey Global Institute, “Artificial Intelligence: The Next Digital Frontier?”. McKinsey & Company, 2017.
- Noble Safiya Umoja, „Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism“. New York: NYU Press, 2018.
- PwC, “Sizing the prize: What’s the real value of AI for your business and how can you capitalise?”. PwC Analysis, 2018.
- Russell Stuart and Norvig Peter, „Artificial Intelligence: A Modern Approach“, 4th ed. New York: Pearson, 2020.
- Schwab Klaus, „The Fourth Industrial Revolution“. Geneva: World Economic Forum, 2016.
- Topol Eric, „Deep Medicine: How Artificial Intelligence Can Make Healthcare Human Again“. New York: Basic Books, 2019.
- Warschauer Mark, „Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide“. Cambridge: MIT Press, 2022.
- World Economic Forum, “The Future of Jobs Report 2020”. Geneva: WEF, 2020.
- Zuboff Shoshana, “The Age of Surveillance Capitalism“ New York: Public Affairs, 2019.

„თურქული სამყარო“ გლობალური გეოკოლიტიკური ცვლილებების ჯარილში - პერსპექტივები და გამოწვევები

პოლკოვნიკი მამუკა სამხარაძე

სამეთაურო-საშტაბო კოლეჯის თავდაცვისა და
ეროვნული უსაფრთხოების უფროსი ინსტრუქტორი,
სამხედრო ატაშე თურქეთისა და ალბანეთის რესპუბლიკებში

შადიმან ბიწაძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის უსაფრთხოების
კვლევების მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს საქართველოს უშუალო სამეზობლოს უკეთ შესწავლა და მათთან ურთიერთთანამშრომლობის ძირითადი მიზნების წარმოჩენა, რაც უმთავრესი გარანტიაა იმისა, რომ არ შეიღახოს არცერთი მხარის ეროვნული ინტერესები და განისაზღვროს მომავალი ურთიერთობის პერსპექტივები.

საქართველოს მუსულმანურ სამყაროსთან თანაცხოვრების დიდი ხნის ისტორია აქვს, მეტიც, ქვეყნის მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი სწორედ მუსულმანური აღმსარებლობის მიმდევარია. მუსულმანურ სამყაროდან განსაკუთრებით უნდა გამოვყოთ თურქული წარმოშობის დამოუკიდებელი სახელმწიფოები, რომელთაგან თურქეთისა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკები სტრატეგიული პარტნიორები არიან, ხოლო დანარჩენთან ტრადიციულად მეგობრული და საქმიანი თანამშრომლობა გვაკავშირებს. საბჭოთა კავშირის დაშლამ თანამშრომლობის გაფართოების შესაძლებლობა გააჩინა, რომელთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ურთიერთობები ეკონომიკისა და ვაჭრობის სფეროებში. განსაკუთრებით ყურადსაღებია თანამშრომლობის პერსპექტივები ენერგოუსაფრთხოებისა და სატრანზიტო მიმართულებებით.

საერთაშორისო არენაზე ახალი პოლიტიკური რეალიების გათვალისწინებით თურქული სამყაროს პოზიციების გაძლიერება განსაკუთრებით ახლო აღმოსავლეთსა და ევრაზიის რეგიონებში აჩენს მოლოდინს, რომ სამომავლო პერსპექტივაში მასში შემავალი სახელმწიფოები გააძლიერებენ თანამშრომლობას არამარტო ეკონომიკისა და კულტურულ-საგანმანათლებლო მიმართულებით, არამედ უსაფრთხოების თვალსაზრისითაც. აქედან გამომდინარე, საერთო პროექტებში საქართველოს ჩართულობა ორმხრივი სარგებლიანობის მომტანი იქნება.

საკვანძო სიტყვები: თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაცია, პანთურქიზმი, თურანი, თურქული სამყარო.

THE TURKISH WORLD IN THE CONTEXT OF GLOBAL AND GEOPOLITICAL CHANGES – PERSPECTIVES AND CHALLENGES.

COLONEL MAMUKA SAMKHARADZE

Senior instructor of Defence and National Security Course,
Command and Staff College, TMEC,
GDF Defence Atache of Georgia to Turkish Republic and Republic of Albania

SHADIMAN BITSADZE

Professor of Master's Program in Security Studies of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of History

ABSTRACT

The purpose of this paper is to better study the world in our vicinity and to present the main goal of their mutual cooperation. It is precisely a better study of the contemporary world that is the starting point for us to better plan our coexistence with them so that their interests are not neglected and our national interests are fully represented.

Georgia's history is accompanied by living with the Muslim world. After all, a significant part of our citizens are followers of the Islamic faith. From the Muslim world, we should highlight the independent states of Turkic origin, 2 of which are our strategic partners, and with the rest we are traditionally connected by friendly diplomatic and business cooperation. The collapse of the Soviet Union has brought new realities of cooperation with them, among which relations in the field of economy and trade should be noted.

The prospects for cooperation in the areas of energy security and transit are especially noteworthy. Taking into account the new political realities on the international arena, the strengthening of the positions of the Turkic world, especially in the Middle East and Eurasian regions, raises expectations that in the future the states included in it will strengthen cooperation not only in the economic and cultural-educational directions, but also in terms of security. Therefore, Georgia's involvement in common projects will be mutually beneficial.

Keywords: Organization of Turkish States, Pan-Turkism, Turan, Turkish World.

შესავალი

მსოფლიოში არსებულ ეთნოსებს შორის თურქულ ეთნოსს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, რომლის ბაზაზე შექმნილი სახელმწიფოები თვალსაჩინო როლს ასრულებდნენ როგორც რეგიონალურ, ასევე გლობალურ განზომილებაში.

თურქული სამყაროს და ფართო გაგებით პანთურქიზმის იდეოლოგიის გამოღვიძების ოქროს ხანად შეგვიძლია მივიჩნიოთ გასული საუკუნის 90-იანი წლების დამდეგი, როდესაც საბჭოთა კავშირის რღვევის შეუქცევადი პროცესი დაიწყო. საბჭოეთის რღვევა კარგად გამოიყენა თურქეთის რესპუბლიკამ, რათა მუსულმანური აღმსარებლობისა და თურქული ეთნოსის მატარებელ ყოფილ რესპუბლიკებთან დაახლოება მომხდარიყო. მან კარგად გათვლილი გეოსტრატეგიული პოლიტიკის სწორი წარმართვით „თურქული სამყარო“ იდეა გაამყარა და მნიშვნელოვანი დივიდენდი მიიღო ყოფილ საბჭოთა ქვეყნებთან თანამშრომლობის განვითარების კუთხით.

თურქული წარმოშობის ხალხთა დაახლოებამ ახალი იმპულსი საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ მიიღო. დაშლის შედეგად აღმოცენდა 5 თურქული (აზერბაიჯანი, ყაზახეთი, თურქმენეთი, უზბეკეთი, ყირგიზეთი) დამოუკიდებელი სახელმწიფო. ისინი მართალია საბჭოთა კავშირის დროს დიდად არ გამოხატავდნენ ეროვნულ ნიადაგზე გარკვეულ ინიციატივებს და ეროვნული ნიშნით არცთუ დიდ პრობლემას უქმნიდნენ საბჭოთა კომუნისტური ხელისუფლებას, მაგრამ 1989-90 წწ. უკვე რიგ ჯერ კიდევ სოციალისტური სტატუსის მქონე ქვეყნებში გაისმა ხმა - „ჩვენ ვართ თურქები“.

1992 წლიდან თურქული სამყაროსთან კავშირების გამყარება პრეზიდენტ თურღუთ ოზალის მიერ ქვეყნის უპირველეს პრიორიტეტად გამოცხადდა. მან ჯერ კიდევ პრემიერ-მინისტრობის დროს (1983-89 წწ.) სცადა „ნეო-ოსმალისტისა“ და „თურანიზმის“ იდეები ცხოვრებაში განეხორციელებინა, თუმცა საბჭოთა კავშირის დროს ამ იდეალების განხორციელება ერთობ წარმოუდგენელი იყო. პრეზიდენტმა ოზალმა შთამომავლობას დაუტოვა შემდეგი ფრაზა: „ევრაზიის სივრცეში ბალკანეთიდან ჩინეთამდე თურქული ფაქტორი იქნება დომინირებული.“¹ აღნიშნული ფრაზა არის თითოეული თურქი წარმოშობის მოქალაქისთვის სტიმულირების მომცემი და შესაბამისად, ყოველწლიურად, არამარტო თურქეთის რესპუბლიკაში, არამედ სხვა თურქულ სახელმწიფოებშიც იზრდება რაოდენობა იმ ხალხიც, ვინც მხარს უჭერს თურქული სამყაროს ინტეგრაციის პროცესს.

თურქული სამყაროს თანამშრომლობამ სახეცვლილება რამდენჯერმე განიცადა. პირველი ეტაპი მოიცავს 1992-2009 წწ, მეორე ეტაპი 2009-2021 წწ. ხოლო მესამე ეტაპად მიჩნეულია მიმდინარე პროცესი, როდესაც ორგანიზაცია „თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციად“ ჩამოყალიბდა.

პირველი ეტაპი - 1992 წელს თურქეთის რესპუბლიკის დედაქალაქ ანკარაში მოწვეული იქნა „თურქულ ენაზე მოსაუბრე სახელმწიფოების“ მეთაურების (თურქეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი თურღუთ ოზალი, აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტი ებულფეზ ელჩიბეი, ყაზახეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი ნურსულთან ნაზარბაევი, ყირგიზეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი ასკარ აკაევი, უზბეკეთის პრეზიდენტი ისლამ ქარიმოვი და თურქმენეთის პრეზიდენტი საფარმურად ნიაზოვი) პირველი სამიტი.² 1993 წლის 12 ივნისს კი აღმა-ათაში ხელი მოეწერა მემორანდუმს, რომლის მიხედვითაც ჩამოყალიბდა „თურქული კულტურის საერთაშორისო ორგანიზაცია“.

1 Э.Т. Мехдиев, „НЕООСМАНИЗМ» В РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКЕ ТУРЦИИ“, ж. Vestnik MGIMO-University, No 2(47), 2016, <https://www.vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/507>

2 Naciye Solmaz KEŞİKÇİ, Dr. Ömer Faruk KARAMAN „Organization of Turkish States and Its Members Participation Processes: TRNC and Turkmenistan Observer Members,,, Cilt/Vol: 3 Sayı/Num: 5 Aralık / December 2023, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/3611219>

აქვე ხაზგასასმელია, რომ თურქეთის ამჟამინდელი მმართველი პარტიის (AKP, „სამართლიანობისა და აღორძინების პარტია“) ხელისუფლებაში მოსვლიდან (2002 წ.) თურქული სამყაროს შეკავშირებისათვის მან და მისმა ლიდერმა რეჟიმმა თაიფ ერდოღანმა საკმაოდ დიდი ღვაწლი გაწიეს. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ თურქეთის რესპუბლიკის, განსაკუთრებითუახლოესი ისტორიის ეპოქაში, „ნეო-ოსმალისმის“ იდეოლოგიის გამორჩეული პრინციპები (სისხლი, ოსმალეთის იმპერიალისტური აზროვნება, ეროვნული საფუძველი, ენა) მნიშვნელოვან ადგილს იკავებდა საგარეო პოლიტიკის დაგეგმვა-იმპლემენტაციისას.

ძირითადი ნაწილი

2009 წლის 2-3 ოქტომბრის ნახიჩევანის სამიტი

სულ სამიტების რაოდენობამ გასული საუკუნის 90-იან და 2000-იანების პირველ 10 წელიწადში ათს მიაღწია. აქვე აღსანიშნავია, რომ აღსანიშნავია, რომ სამიტის დასახელება არ იცვლებოდა, მხოლოდ ერთხელ ქ. ტაშკენტში (უზბეკეთი) გამართულ სამიტს ეწოდა „თურქული რესპუბლიკების სახელმწიფო მეთაურების სამიტი“, თუმცა მომდევნო სამიტზე კვლავ ძველ დასახელებას დაუბრუნდნენ („თურქულენოვანი სახელმწიფოების მეთაურების სამიტი“). თითოეული მათთაგანი, რატომ უნდა, მნიშვნელოვანი იყო თუმცა ცალკე გამოსაყოფია 2009 წლის 3 ოქტომბრის ნახიჩევანის სამიტი, სადაც გადაწყდა, რომ თანამშრომლობის გაღრმავების მიზნით ურთიერთობები საერთაშორისო ორგანიზაციის ფარგლებში გაეგრძელებინათ. ორგანიზაციას უწოდეს „თურქული საბჭო“ (Türk Keneşi), ხოლო სრული დასახელება იყო „თურქულენოვანი ქვეყნების თანამშრომლობის საბჭო“ და დააფუძნეს სამდივნო. სამიტზე მიღებული დოკუმენტი ნახიჩევანის ხელშეკრულებით არის ცნობილი.

ნახიჩევანის ხელშეკრულების მნიშვნელობაზე თვით მისი შინაარსი მეტყველებს. ხელშეკრულებამ მოიცვა „თურქული სამყაროს“ ისეთი მნიშვნელოვანი და გლობალური საკითხები როგორიცაა:

- მეცნიერების, ტექნოლოგიების, განათლების, ჯანდაცვის, კულტურის, სპორტისა და ტურიზმის სფეროებში კოორდინირებული თანამშრომლობა;
- საგარეო პოლიტიკის საკითხების ირგვლივ ერთიანი პოზიციების შეჯერება;
- საერთო ინტერესების მქონე რეგიონალური და ორმხრივი ფორმატში ეფექტურობის გაზრდისათვის ძალისხმევის გაწევა;
- ურთიერთნდობისა და მეგობრობის განმტკიცება;
- სეპარატიზმის, ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლა;
- ეკონომიკის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავება, საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესება და ხელის შეწყობა;
- საერთო მასმედიური ინფორმაციისა და სხვა სახის კომუნიკაციების სტიმულაციის ხელისშეწყობა;
- სამართალწარმოების სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავება.

ორგანიზაციის საქმიანობის ეფექტურობის გაზრდის მიზნით შექმნილი იქნა ორგანიზაციის ორგანოები, რომელთა დისლოკაცია შემდეგნაირად გადანაწილდა:

- ქ. სტამბოლში განლაგდა მმართველი ადმინისტრაცია;
- საპარლამენტო ასამბლეამ ადგილი ქ. ბაქოში დაიმკვიდრა;
- ორგანიზაციის აკადემიური ცენტრი კი ნურსულთაშია განლაგებული;
- მომთაბარე ცივილიზაციის ცენტრი ფუნქციონირებს ქ. ბიშკეკში;
- ქ. სტამბულია თურქული სავაჭრო-სამრეწველო პალატის შტაბ-ბინა;
- გადაწყდა, რომ თურქული კულტურისა და მემკვიდრეობის ფონდი ქ. ბაქოში განლაგებულიყო. ფონდი მუშაობს საზოგადოებრივ საწყისებზე, იღებს კერძო პირების შემოწირულებას. იგი ძირითადად აფინანსებს კულტურული მემკვიდრეობის

გადარჩენისთვის მიმართულ პროექტებს. აქვს შემუშავებული პროგრამა კულტურული ხასიათის ღონისძიებების შენახვა/დაფინანსების მიმართულებით.³

უნდა აღინიშნოს, რომ 2021 წლის 12 ნოემბერს ორგანიზაციის სახელის შეცვლის მიუხედავად აღნიშნული ორგანოები, იგივე სახელწოდებით აგრძელებენ ფუნქციონირებას.

სამიტმა მიიღო გადაწყვეტილება და „თურქულ საბჭოს“ დაუქვემდებარა იმ დროისთვის გამორჩეული ორგანიზაცია „თურქული კულტურის საერთაშორისო ორგანიზაცია“ (TÜSOY, დაარსდა 1993 წლის 12 ივლისს ქ. ალმა-ათაში (ყაზახეთის რესპუბლიკა)), რომლის ანგარიშზე არაერთი განხორციელებული პროექტია და რომელიც დღესაც საკმაოდ წარმატებით მოღვაწეობს.

„თურქული საბჭოს“ ჩამოყალიბებამისი წევრებისათვის პირველ რიგში ეკონომიკის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას უკავშირდებოდა. ამის ნათელი დადასტურებაა თურქეთის რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა მინისტრის აჰმედ დაუთოღლუს მიერ საბჭოს წევრი-ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრების სამუშაო შეხვედრაზე გაკეთებული განცხადება „...თურქული საბჭოს წევრ ქვეყნებს შორის არსებული ორმხრივი და მრავალმხრივი ურთიერთკავშირების გაღრმავება, მათ შორის ვაჭრობისა და ეკონომიკის სფეროებში თანამშრომლობის მაღალ დონეზე წარმართვაში გადამწყვეტი როლი ენიჭება.“⁴ უახლოეს თურქეთის ისტორიაში აჰმედ დაუთოღლუ სამართლიანად ითვლება „თურანიზმის“ და „პანთურქიზმის“ გამორჩეულ პოლიტიკოსად, რაც ნათელ სურათს გვიქმნის აჰმედ დაუთოღლუს, როგორც პოლიტიკოსზე, რომელიც გამოსვლებსა და გამონათქვამებში არ ერიდება რიგ შემთხვევაში მკვახე და რადიკალურ გამონათქვამებსაც კი ოსმალეთის იმპერიის მირაჟულ მდგომარეობასა და იმპერიის „სიკეთეებზე“. ეს კი გვაფიქრებინებს, რომ თურქული სამყარო მაქსიმალურად დისტანცირდა პოლიტიკური ხასიათის ქმედებებისგან-მდგომარეობა რადიკალურად იცვლება უკვე „თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის“ ჩამოყალიბების დროს.

„თურქული საბჭოს“ წევრ-ქვეყნებად კვლავ 4 დამფუძნებელი ქვეყანა აგრძელებდა მოღვაწეობას. ისინი გამოთქვამდნენ სურვილს და მზადყოფნას, რათა მათი რიგები შეესებულიყო ისეთი ქვეყნებით როგორიცაა უზბეკეთი და თურქმენეთი. უზბეკეთის ხელმძღვანელობამ გამოთქვა დაინტერესება გაწევრიანებულიყო აღნიშნულ ორგანიზაციაში. მის შესაბამის განაცხადს, რომელიც გაკეთებული იქნა 2018 წლის 30 აპრილს. განაცხადი დაკმაყოფილებული იქნა 2019 წლის 14 ივლისს. რაც შეეხება თურქმენეთს, მან საწყის ეტაპზე ამჯობინა დარჩენილიყო წევრობის გარეთ, მაგრამ ძირითად ღონისძიებებსა და პროექტებში ჩართულობაზე უარს არ განუცხადებია. საინტერესოა, რომ 2019 წელსვე დამკვირვებლის სტატუსი მიენიჭა უნგრეთს. დამკვირვებლის სტატუსზე დაინტერესება გამოთქვეს უკრაინამ (2020 წ.) და ავღანეთმაც (2021 წ.). ასე რომ „თურქულ საბჭოს“ სამუშაო არეალის გაფართოების აშკარა პერსპექტივები შეექმნა. მისი კარი კვლავ ღიად იქნა გამოცხადებული სხვა დაინტერესებული ქვეყნებისათვისაც.

2019 წლის ოქტომბერში ბაქოს მე-7 სამიტზე ორგანიზაციას ჯერჯერობით ბოლო სრულუფლებიანი წევრის სტატუსით შეუერთდა უზბეკეთი, რომელიც ისედაც ჩართული იყო გარკვეული სახის პროექტებში.

3 Ibid. Naciye Solmaz KEŞİKÇİ, Dr. Ömer Faruk KARAMAN, 2023

4 თურქეთის რესპუბლიკის, საგარეო საქმეთა სამინისტროს გვერდი: [https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-turk-konseyi-disisleri-bakanlari-konseyi_nde-yaptiklari-konusma_-22-agustos-2012_-bis.tr.mfa_\(gadamonmehulua_18.03.2025\)](https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-turk-konseyi-disisleri-bakanlari-konseyi_nde-yaptiklari-konusma_-22-agustos-2012_-bis.tr.mfa_(gadamonmehulua_18.03.2025))

2021 წლის 12 ნოემბრის სტამბოლის კონფერენცია და თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის ჩამოყალიბება

2021 წლის 12 ნოემბერი ისტორიული მნიშვნელობის თარიღად უნდა ჩაითვალოს „თურქული სამყაროს“ გააქტიურების კუთხით-ქალაქ სტამბოლში ჩატარებულ მე-8 კონფერენციაზე „თურქულენოვანი ქვეყნების თანამშრომლობის საბჭომ“ სახე იცვალა და მოგვევლინა, როგორც „თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაცია“.

სახელის შეცვლასთან საუბარი კულისებში დაკავშირებით დიდი ხანია მიმდინარეობდა, თუმცა ზუსტი თარიღი არ სახელდებოდა. „თურქული საბჭოს“ სახელმწიფო მეთაურების სტამბოლის რიგით მე-8 კონფერენცია შევიდა ისტორიაში, როგორც „თურქული სამყაროს“ ერთმანეთთან დაახლოების მორიგი ღონისძიება. თურქეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტმა რეჯეფ თაიფ ერდოღანმა შემდეგი შეფასება მისცა ორგანიზაციისათვის სახელის ცვლილებას: „ჩვენი ახალი სახელით და სტრუქტურით „თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაცია“ უფრო სწრაფად და უფრო შეუპოვრად განვითარდება და გაიფურჩქნება მომავალში.“⁵

იზადება კითხვა - გახდება კი ახლადდეკლარებული ორგანიზაცია პანთურქიზმის იდეის საფუძვლის „დიდი თურანის“ (*„დიდი თურანი“ - პანთურქიზმის იდეოლოგიის მისაღწევი მიზანი. იდეა აერთიანებს თურქულენოვანი სახელმწიფოებისა (თურქეთი, აზერბაიჯანი, უზბეკეთი, თურქმენეთი, ყირგიზეთი, ყაზახეთი და ჩრდილოეთ კვიპროსის თურქული რესპუბლიკა) და ადმინისტრაციულ ტერიტორიებს (ყირიმი (უკრაინა), სამხრეთ აზერბაიჯანი (ირანი), ალტაი, იაკუტია, ტუვა, ბურიატია, თათარისტანი, ჰაქასია... (რუსეთის ფედერაცია), გაგაუზია (მოლდოვა), ერაყის თურქმენეთი (ერაყი), უღურები (ჩინეთი), მონღოლი თათრები (მონღოლეთი) და სხვა დაახლოებით 50 ერთეული). სულ დაახლოებით 60 ტერიტორია. პანთურქიზმის იდეოლოგია, რომლის სულისჩამდგმელი თურქი პოლიტიკოსი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ზია გოქალფია (1875-1924) თანამედროვე თურქულ სამყაროში საკმაოდ სიმპათიითა და მხარდაჭერით სარგებლობს. რიგი თურქული ქვეყნების ხელისუფალნი (განსაკუთრებით თურქეთი, აზერბაიჯანი) არცთუ იშვიათად აჟღერებენ აღნიშნული იდეოლოგიის ძირითად მიმართულებებს დადებით კონტექსტში, რითაც ცდილობენ ხალხის ფართო მასების მხარდაჭერის მოპოვებას.) ჩამოყალიბების კატალიზატორად? კითხვაზე რეაგირებისათვის განვიხილოთ „დიდი თურანის“ ჩამოყალიბების ტერიტორიული არეალი. იგი გადაჭიმულია მცირე აზიის ნახევარკუნძულიდან ჩრდილო ყინულოვანი ოკეანის ნაპირებამდე და მოიცავს აზიისა და ევროპის ქვეყნების უდიდეს ნაწილს, რომელთა შორის არის ისეთი სახელმწიფო წარმონაქმნები, რომლებიც იმყოფებიან რუსეთის ფედერაციის, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის, უკრაინის, მონღოლეთისა, ირანის, ერაყისა და ბულგარეთის ტერიტორიებზე. პასუხი უარყოფითია. მაშ რატომ არის, რომ ერდოღანის ხელისუფლების ერთ-ერთ პრიორიტეტულ პოლიტიკურ საკითხად სწორედ რომ საერთო თურქული სივრცის შექმნა აქვს დასახული? პასუხი მარტივია:*

1. თურქეთი ცდილობს პანთურქიზმის იდეებით მოხიზლოს შიდა თურქული ელექტორატი, შექმნას რიგ შემთხვევაში აბსტრაქცია, რომ თურქეთი ამ ეტაპისთვის მზად არის სანუკვარი ოცნების შესრულებისათვის ქმედითი და პროდუქტიული ნაბიჯები გადადგას;
2. თურქეთი ცდილობს კავკასიასა და შუა აზიაში მაცხოვრებელ თურქული წარმოშობის ხალხებს მისცეს ნათელი გზავნილი - თურქეთი ძლიერია და რომ მას შესწევს ძალა მათ გვერდში დაუდგეს, რომ მას შეუძლია მათი პრობლემები მოაგვაროს და ასე შემდეგ;
3. რეგიონში მოქმედი კონკურენტი სახელმწიფოებისათვის თურქეთის გავლენის

⁵ <https://www.haberler.com/guncel/cumhurbaskani-erdogan-yeni-adimiz-ve-yapimiz-turk-14526663-haberi/>,
(გადამოწმებულია, 18.03. 2025)

სფეროების სურვილის-ინტერესების დეკლარირება;

4. თურქეთის ეკონომიკისთვის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია ენერგორესურსების დიდი რაოდენობა. თურქეთი ის ქვეყანაა, რომელიც არ გამოირჩევა მდიდარი ბუნებრივი რესურსების⁶ ფლობით და პირველ აზერბაიჯანული და შუა აზიური ნავთობი და გაზი შესაძლებელია იყოს ის მოტივაციის წყაროები, რომლისკენაც შესაძლებელია მოძრაობდეს თურქეთი; თუკი თურქეთი შეძლებს აზერბაიჯანსა და შუა აზიის ქვეყნებზე გავლენის სფეროებში მოქცევას სავარაუდოდ ენერგორესურსებზე შეღავათიანი წვდომა გარანტირებული ექნება;

5. ეკონომიკური სახის მოტივაცია - გასაღების ბაზარი, შეღავათიანი სავაჭრო და მომგებიანი ბიზნეს-გარემო.

სტამბოლის კონფერენციაში მონაწილეობა მიიღეს თურქეთის, აზერბაიჯანის, ყაზახეთის, ყირგიზეთის, ტაჯიკეთის, უზბეკეთის, თურქმენეთისა და უნგრეთის სახელმწიფოს ლიდერებმა. თურქმენეთი და უნგრეთი არ შეუერთდა ორგანიზაციას, როგორც სრულუფლებიანი წევრი, რაც წინასწარ ცნობილი იყო. თუკი უნგრეთის, რომელიც ორგანიზაციაში დამკვირვებლის სტატუსით მონაწილეობას იღებს 2018 წლიდან, მხარის ქმედება გასაგებია აი თურქმენეთის⁷ საკითხი ბევრისთვის ბოლომდე ამოუცნობი დარჩა. მან კვლავ დაადასტურა საკუთარი დადებითი დამოკიდებულება ორგანიზაციის მიმართ, მიიღო მონაწილეობა კონფერენციის მუშაობაში, აქტიურად იყო ჩართული საორგანიზაციო და სხვა სახის მუშაობაში, მაგრამ დარჩა წევრობის გარეშე განსაკუთრებული სტატუსის მქონე ქვეყნის როლში. საუბარია უკრაინის ჩართულობაზეც. ეს ქვეყანა მომავალში მოიაზრება, როგორც სავარაუდო დამკვირვებელ ქვეყნად.

პრეზიდენტმა ერდოღანმა შეაფასა რა თურქულენოვანი სამყაროს ინტეგრაციის აუცილებლობა, ხაზი გაუსვა აზერბაიჯანის დიდ ძალისხმევას, რომელიც გაწეული იქნა თურქული სამყაროს ურთიერთობების გამყარების გზაზე. მისივე თქმით, უმნიშვნელოვანესია, რომ რაც შეიძლება მეტი ტვირთის ტრანსპორტირებისათვის ისეთი სატრანზიტო კორიდორების, როგორიცაა ტრანსკასპიური და ზანგეზურის კორიდორის სრულფასოვანი ფუნქციონირების უზრუნველყოფა.

პრეზიდენტი ერდოღანი მართალია გამოსვლისას პოლიტიკური ხასიათის განცხადებებს ერიდებოდა, თუმცა ჩრდილოეთ კვიპროსის თურქული რესპუბლიკის ორგანიზაციაში ახლო მომავალში გაწევრიანების იმედის გამოთქმამ („ჩვენ გულითადად გვინდა, რომ ჩრდილოეთ კვიპროსის თურქული რესპუბლიკა ვიხილოთ მიმდინარე პერიოდში ჩვენს გვერდით, მაშინ ჩვენი ორგანიზაცია კიდევ უფრო გამდიდრდება“, - პრეზიდენტი ერდოღანი)⁸ გარკვეული დისონანსი შეიტანა კონფერენციის მუშაობაში.

„თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის“ 2022 წლის 10 ნოემბრის სამარყანდის სამიტი

თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის წევრი-ქვეყნების ლიდერების IX სამიტი

6 ბოლო დროს შავი ზღვის აუზში აღმოჩენილი ენერგო საბადოების დადგენა კვლავაც მიმდინარეობს და ზუსტი რაოდენობა ჯერ არარის ცნობილი. თურქეთი ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთით ცდილობს აწარმოოს დაზვერვითი-სადრენაჟო საქმიანობები, თუმცა მეზობლებისგან აწყდება წინააღმდეგობას და იქამდე სანამ არ დაარეგულირდება თურქეთის კუთვნილი საზღვაო საზღვრები აქ არსებული ენერგორესურსების კუთვნილებაც კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას. ასე რომ ჩვენი ფრაზა - „თურქეთი განიცდის ენერგორესურსების დეფიციტს“ აქტუალური და რეალობასთან შესაბამისობაშია.

7 **შენიშვნა:** კულუარებში საუბრობენ, რომ თურქმენეთს დამატებითი პასუხისმგებლობა და ვალდებულებები არ ხიბლავს, თუმცა არის მოსაზრება, რომ პრეზიდენტ ბერმუსამედოვს არ გააჩნია არავითარი სურვილი გარკვეული სახით საკუთარი ავტორიტარული მმართველობის კომფორტი დაარღვიოს (ავტორი).

8 Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türk Devletleri Teşkilatı'yla bundan sonra daha hızlı büyüyeceğiz: ვებ-გვერდი, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turk-devletleri-teskilatiyla-bundan-sonra-daha-hizli-buyuyecegiz/2419280> (გადამოწმებულია, 18.03.2025)

უზბეკეთის ქალაქ სამარყანდში გაიმართა. ღონისძიებაში მონაწილეობა მიიღეს წევრი-ქვეყნების ლიდერებმა მათ შორის, უნგრეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტმა ვ. ორბანმა.

სამარყანდის სამიტის მიმართ მოლოდინი საკმარისზე მეტი გახლდათ. ერთ-ერთი მიზეზი წევრი ქვეყნების აზერბაიჯან-თურქეთის ტანდემის არაერთხელ გაჟღერებული სურვილი, რათა „თურქულმა სამყარომ“ დროის მცირე სივრცეში დაიწყოს ინტეგრირებისათვის შესაბამისი ნაბიჯების გადადგმა. ბოლო წლებში, განსაკუთრებით მას შემდეგ, როდესაც 2021 წლის 12 ოქტომბერს სტამბოლში გაიმართა რიგით VIII სამიტი მათი მისწრაფება სავსებით თვალნათელი გახლდათ და უკვე აღარავისთვის საიდუმლო აღარ იყო, რომ ორგანიზაცია მხოლოდ კულტურულ და ეკონომიკური თემატიკით არ შემოიფარგლებოდა.

სტამბოლის სამიტიდან სამარყანდის სამიტამდე „თურქულ სამყაროში“ საკმაოდ ძლიერი ნაბიჯები გადაიდგა უსაფრთხოების, სამხედრო და სამხედრო მრეწველობის კუთხით. სამიტზე გადაწყდა თურქმენეთის ორგანიზაციის წევრად მიღება, რომელიც მიმართულია თურქეთის რესპუბლიკასთან და ორგანიზაციის სხვა სახელმწიფოებთან თანამშრომლობის გაღრმავებისკენ. აღნიშნული თანამშრომლობა პოლიტიკური ხასიათის მატარებელია. აუცილებლად უნდა აღინიშნოს კოლექტიური უსაფრთხოების ხელშეკრულების წევრების ყაზახეთისა და ყირგიზეთისგან უარი სომხეთისადმი პარტნიორული ვალდებულებების მიუხედავად აზერბაიჯანის წინააღმდეგ კუხო-ს სამხედრო ქვედანაყოფებით დახმარების შესახებ. მათ ეს ნაბიჯი გადადგეს ერთმნიშვნელოვნად აზერბაიჯანის ფაქტორის გათვალისწინებით. ეს ფაქტი ცხადყოფს თუ როგორი ინტენსივობით მიმდინარეობს „თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის“ პოლიტიკური მხარის ჩამოყალიბება-გამლიერების პროცესი.

სამიტის მიმდინარეობისას ორგანიზაციის წევრებმა ხელი მოაწერეს მთელ რიგ დოკუმენტებს, რომლებიც განკუთვნილია ორგანიზაციის გამლიერებისთვის:

- დეკლარაცია თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის მე-9 სამიტის შესახებ;
- თურქულენოვანი სახელმწიფოების ჩამოყალიბების ნახიჩევანის ხელშეკრულებაში ცვლილებების შეტანის შესახებ შეთანხმება;
- რეზოლუცია თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის პროცესუალური წესდების შესახებ;
- რეზოლუცია თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის ვაჭრობის სფეროში თანამშრომლობის სტრატეგიის შესახებ;
- ორგანიზაციის გენერალური მდივნის თანამდებობის დაარსების შესახებ დადგენილება;
- რეზოლუცია საერთაშორისო კომბინირებული გადაზიდვების თაობაზე ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებს შორის შეთანხმების შესახებ;
- რეზოლუცია ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებს შორის საბაჟო პროცედურების გამარტივების შესახებ შეთანხმების შესახებ;
- რეზოლუცია ორგანიზაციის წევრ ქვეყნების შესაბამის სამსახურებს შორის ციფრული სისტემების მეშვეობით პერსონალის მმართველისა ურთიერთგაგების მემორანდუმის შესახებ.

„სამარყანდის სამიტის“ შედეგების შეფასების დროს უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი ფაქტორი: ორგანიზაციის დანიშნულების, მიზნების, სამუშაო ფორმატისა და ურთიერთობების განვითარების შესახებ ფიგურირებდა აზრი იმის შესახებ, რომ ორგანიზაცია ძირითადად ეკონომიკურ ფაქტორებზეა აქცენტირებული. ზემოთაღნიშნულს ემატებოდა სამთავრობო მასშედიის მხრიდან ჩატარებული კამპანია, რაც მასშედიად შესაბამისად აისახა⁹.

⁹ https://www.sabah.com.tr/?utm_source=sabahHABERdetay_web_anasayfa&utm_medium=sabahHABERdetay_web_anasayfa&utm_campaign=sabahHABERdetay_web_anasayfa, (გადამოწმებულია, 18.03.2025)

**„თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის“
2024 წლის 6 ნოემბრის ბიშკეკის სამიტი**

2024 წლის 6 ნოემბრის ორგანიზაციის წევრი ქვეყნების ლიდერთა ბოლო რიგით მე-11 სამიტი ყირგიზეთის დედაქალაქ ბიშკეკში გაიმართა სახელწოდებით: „თურქული სამყაროს გაძლიერება: ეკონომიკური ინტეგრაცია, მდგრადი განვითარება, ციფრული მომავალი და უსაფრთხოება ყველასათვის“.¹⁰

ბიშკეკის სამიტის საბოლოო დეკლარაცია განსაზღვრავს კონკრეტულ მიზნებს სტრატეგიული პრიორიტეტების-ეკონომიკური ინტეგრაციის, მდგრადი განვითარების, ციფრული ტრანსფორმაციისა და უსაფრთხოების გაძლიერების კუთხით თანამშრომლობის ფორმატში.

სამიტი მნიშვნელოვანი შედეგებით დასრულდა:

- მიღებული იქნა ორგანიზაციის ახალი დროშა;
- შემდეგი სამიტი გაიმართება უნგრეთში;
- საერთაშორისო ასპარეზზე მხარს დაუჭერენ სეპარატიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის კოლექტიურ მეთოდებს;
- იმუშავენ ორგანიზაციის შიგნით ერთობლივი სამართლებრივი ბაზის შექმნასა და მისი გამართული მუშაობის მექანიზმის ჩამოყალიბებაზე;
- ორგანიზაციის ფარგლებში შეიქმნება საკონსულო თანამშრომლობის პლატფორმა;
- სამთავრობო ორგანოების ურთიერთ კოორდინირებული მუშაობა გაფართოვდება განსაკუთრებით ტურიზმის განვითარების კუთხით;
- კერძო სექტორისთვის მომგებიანი პირობების შექმნა, რათა მათ გააღრმავონ მოღვაწეობა სატრანზიტო პროექტების შესრულების პროცესში;
- შეიქმნება საერთო ბიუჯეტი ადმინისტრაციული და საერთო პტოექტების ხარჯებისათვის.

უნდა აღინიშნოს, რომ თურქული სახელმწიფოების ლიდერების სამიტი მხოლოდ დაგეგმილი ხასიათის არ არის. 2020, 2021, 2023 და 2024 წწ. (ბაქო (ვიდეო-კონფერენცია), თურქისტანი, ანკარა, შუშა) ლიდერების შეხვედრები გაიმართა დაუგეგმავი ფორმატითაც. 2020 წლის 10 აპრილს აზერბაიჯანის პრეზიდენტის ილჰამ ალიევის ინიციატივით გაიმართა ლიდერების ვიდეო-კონფერენცია, რომლის ძირითად მიზანს წარმოადგენდა პანდემიის კოვიდ-19 წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლა. ლიდერებმა დაადასტურეს მზადყოფნა მჭიდრო ურთიერთქმედებების თაობაზე. მხარეებმა გამოთქვეს მზადყოფნა სამედიცინო კუთხით ურთიერთდახმარების თაობაზე.

2021 წლის 31 მარტს ყაზახეთის ქალაქ თურქისტანში გაიმართა ორგანიზაციის წევრი ქვეყნების და დამკვირვებლების არაოფიციალური სამიტი. სამიტზე ხელი მოეწერა დეკლარაციას, რომლის ძალითაც ორგანიზაციამ ხაზი გაუსვა აზერბაიჯან-სომხეთის კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარების მნიშვნელობას და დეოკუპირებული ყარაბაღის რეგიონის აღდგენით პროცესში ორგანიზაციის თითოეული წევრის ჩართულობისათვის მზადყოფნას.

2023 წლის 16 მარტს ქალაქ ანკარაში მოწვეული იქნა თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის წევრი და დამკვირვებელი ქვეყნების სამიტი დამანგრეველი მიწისძვრისგან (მოიცვა ქვეყნის სამხრეთის დიდი ნაწილი) დაზარალებული თურქეთისათვის დახმარების აღმოჩენის მიზნით. სამიტის ლოზუნგი გახლდათ „სტიქიური უბედურების შემთხვევების მართვა და ჰუმანიტარული დახმარება.“

¹⁰ თურქულ სახელმწიფოთა ორგანიზაციის სამიტი, <http://www.sonkursungazetesi.net/haber-turk-devletleri-teskila-ti-zirvesi-11264.html>, (გადამოწმებული, 18.03.2025)

სამიტის მონაწილე ორგანიზაციის წევრი-ქვეყნების ლიდერებმა ხელი მოაწერეს დეკლარაციას, რომელშიც გამოთქმულია მზადყოფნა თურქეთისადმი დახმარების აღმოჩენის შესახებ. დეკლარაციაში ხაზგასმულია თურქეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტის რეჟეფ თაიფ ერდოღანის პირადი ღვაწლი თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის განვითარებაში შეტანილი ღვაწლის შესახებ.

„თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის“ 2022 წლის 6 ივლისის

შუშის რიგგარეშე სამიტი

2022 წლის 6 ივლისის ყარაბაღის ქალაქ შუშაში გამართული ორგანიზაციის სამიტის დატვირთვა სიბოლურია, რადგან ქალაქი თურქული კულტურის 2023 წლის დედაქალაქად გამოაცხადდა და თურქული სამყაროს ერთიანობის სიმბოლოდ იქნა შერაცხული. სამიტზე მიღებული გადაწყვეტილებებიდან აღსანიშნავია შემდეგი:

- უნგრეთი შეუერთდა „თურქულ საინვესტიციო ფონდს“;
- შემდეგი სამიტის ჩატარების ადგილად განისაზღვრა ქალაქი ბიშკეკი (ყირგიზეთი);
- სამხედრო მრეწველობის სფეროში თანამშრომლობის განვითარების მიზნით ორგანიზაციის წევრი-სახელმწიფოებიდან პასუხისმგებელი ორგანოებს შორის საფუძველი ჩაეყარა თანამშრომლობის განვითარებისათვის საგზაო რუკის შედგენა-განხორციელებას;
- გადაწყდა ორგანიზაციაში შემავალი სახელმწიფოებს შორის კომუნიკაციის გამარტივების მიზნით ფართო ენობრივი მოდელის - ერთიანი ალფაბეტის - ფორმირებაზე მუშაობა;
- გადაწყდა ევროპასა და აზიას შორის კომუნიკაციის გაზრდის თვალსაზრისით „ციფრული აბრეშუმის გზის პროექტის“ განხორციელებისათვის ხელის შეწყობა;
- მოხდა შეთანხმება წევრებს შორის ეკონომიკის, კულტურისა და უსაფრთხოების სფეროებში თანამშრომლობის გაგრძელების შესახებ.

სამიტზე მიღებული დეკლარაციიდან ყურადსაღებია მე-6 მუხლი, რომელიც მიუთითებს ორგანიზაციის მხრიდან საქართველოს სტრატეგიული მნიშვნელობით დაინტერესებას, რაც თავისთავში გულისხმობს ახალი ინვესტიციების მოზიდვის პერსპექტივას. მუხლი ფორმულირდება შემდეგნაირად - „ჩვენ ვაფასებთ თურქეთს, აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის სამხრეთ ძალისხმევას, რომელიც მიმართულია ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო ხაზის მოდერნიზებისკენ და ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო პროექტის ფარგლებში საქონლისა და სატრანსპორტო საშუალებების საბაჟო კონტროლის დაჩქარება/გამარტივებისაკენ”.

დასკვნა

„თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაცია“ შესაძლებელია მივიჩნიოთ ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის საპირწონე ორგანიზაციად.

თურქული სამყაროს კვლევის ცენტრის (TÜRKMER) დირექტორი, საქარის უნივერსიტეტის პროფესორი ქოქსალ შაჰინი¹¹ „თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაციის“ ჩამოყალიბებას მიესალმება და აცხადებს, რომ ორგანიზაცია გადაიქცევა ძლიერ საერთაშორისო ორგანიზაციად და მისი შექმნა „ბრძნული გადაწყვეტილება“ იყო. იგი ორგანიზაციის მნიშვნელობას სათანადოდ აფასებს და თვლის რომ, „თურქული სახელმწიფოების ორგანიზაცია“ მნიშვნელოვან კონკურენციას გაუწევს ისეთ გაერთიანებებს, როგორებიცაა ევროკავშირი და BRICS.

¹¹ <https://www.haberler.com/haberler/prof-dr-koksal-sahin-ab-ve-brics-in-ardindan-simdi-14534602-haberi/>,
(გადამოწმებულია, 18.03.2025)

ორგანიზაციამ მმართველობის ძირითადი ფორმა შეინარჩუნა „თურქულენოვანი ქვეყნების თანამშრომლობის საბჭოსგან“ თუ არ ჩავთვლით მცირედი ხასიათის სიახლეების შეტანას. ორგანიზაციის ადმინისტრაციული მმართველობის მხრივაც რადიკალური ცვლილებები მომავალ სამიტამდე არ იგეგმება.

ბიბლიოგრაფია

Acar, Hasan. MİLLİYETÇİ TÜRKİYE “Ülkücü Hareketin Dünü, Bugünü ve Geleceği”

Erendor, Mehmet Emin. Türk Dünyasında Güncel Sorunlar ve Türk Devletleri Teşkilatı, 2023. Nobel Akademik.

Ertosun, E. Dış Politikada Özal’lı Yıllar 1983-1993. Türkiye’nin Demokrasi Tarihi: 1946-2012. Altıncı bölüm, 2014. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi.

Kocatepe, Ömer Faruk TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI - Politik ve Askerî İş Birliği, 2024. Nobel Akademik.

Ozdemir, Cagatay. Türkiye’s Soft Power: Re-imagined On Its Centennial. 2024. World Scientific Publishing Company.

<https://www.bpn.ge/article/125008-made-in-turan-turkuli-saxelmciipoebis-produkciistvis-saerto-brendi-sheikmna/>

<https://www.haberler.com/guncel/cumhurbaskani-erdogan-yeni-adimiz-ve-yapimiz-turk-14526663-haberi/>

https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-turk-konseyi-disisleri-bakanlari-konseyi_nde-yaptiklari-konusma_-22-agustos-2012_-bis.tr.mfa

<https://news.day.az/politics/1663565.html>

https://www.sabah.com.tr/?utm_source=sabahHABERdetay_web_anasayfa&utm_medium=sabahHABERdetay_web_anasayfa&utm_campaign=sabahHABERdetay_web_anasayfa

<http://www.sonkursungazetesi.net/haber-turk-devletleri-teskilati-zirvesi-11264.html>

<https://ticaret.edu.tr/siyaset-bilimi-ve-uluslararası-iliskiler/2025/02/24/turk-devletleri-teskilati-tdt-vizyon-ve-gelecek-insasi-paneli/>

<https://www.turkicstates.org/tr/zirveler>

<https://www.youtube.com/watch?v=YpzDQ8KoaSI>

<https://www.youtube.com/watch?v=P9nRBKsagWA>

ტურიზმის სექტორის ფინანსური გამოწვევები აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში: ხელმისაწვდომობისა და მდგრადი განვითარების პერსპექტივა

ნინო მაღრაძე

საქართველოს უნივერსიტეტის ბიზნესისა და ადმინისტრაციულ
მეცნიერებათა სკოლის ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორანტი

ზურაბ გარაყანიძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
სახელმწიფო რესურსების მართვის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
ეკონომიკის დოქტორი

აბსტრაქტი

ტურიზმი ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფად მზარდი ეკონომიკური სექტორია, რომელიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს გლობალურ სოციალურ და ეკონომიკურ პროცესებზე. მიუხედავად COVID-19 პანდემიით გამოწვეული დროებითი შეფერხებისა, სექტორმა მაღალი მდგრადობა გამოავლინა და 2024 წლისთვის თითქმის სრულად აღდგა საერთაშორისო ტურისტული ნაკადები მთელს მსოფლიოში. თუმცა, პოსტპანდემიურ პერიოდში ტურიზმის ინდუსტრია ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა, განსაკუთრებით ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობისა და ციფრული გადახდების ინტეგრაციის კუთხით.

ნაშრომის მიზანია ევროპის რამდენიმე ქვეყნის მაგალითზე განიხილოს და წარმოადგინოს ტურისტული სექტორისთვის ფინანსური გამოწვევების, რესურსებზე წვდომის სირთულეების და გადაჭრის გზების ანალიზი, რის შედეგადაც დადგინდა, რომ ფინანსურ რესურსებზე გართულებული წვდომა და საბანკო ინფრასტრუქტურის შეზღუდული ხელმისაწვდომობა მნიშვნელოვან დაბრკოლებას ქმნის ტურიზმის განვითარებისთვის. კვლევამ აჩვენა, რომ ევროკავშირის დაფინანსების პროგრამები, კერძო და საჯარო სექტორის თანამშრომლობა, ასევე ციფრული გადახდის სისტემების ინტეგრაცია ხელს უწყობს ამ პრობლემების გადაჭრას და ტურიზმის მდგრად განვითარებას.

გლობალური ტურიზმის პერსპექტივა ოპტიმისტურია, თუმცა სექტორის მდგრადი ზრდისთვის აუცილებელია ინოვაციური ტექნოლოგიების, ფინანსური წიგნიერების პროგრამებისა და საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერის გაძლიერება. ამ კვლევით გამოვლენილი მიგნებები და რეკომენდაციები მნიშვნელოვანი იქნება ტურიზმის ინდუსტრიის სტრატეგიული განვითარებისთვის, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც სექტორი ჯერ კიდევ განვითარების ადრეულ ეტაპზეა.

საკვანძო სიტყვები: ტურიზმი, ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობა, ფინანსური გამოწვევები, საერთაშორისო ვიზიტორები, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, ციფრული გადახდების სისტემები

FINANCIAL CHALLENGES IN THE TOURISM SECTOR IN EASTERN EUROPEAN COUNTRIES: ACCESSIBILITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT PERSPECTIVES

NINO MAGHRADZE

Doctoral student in Business Administration, School of Business and
Administrative Sciences of University of Georgia

ZURAB GARAKANIDZE

Associate Professor of Master's Program in State Resource Management of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Ph.D Economics

ABSTRACT

Tourism is one of the fastest-growing economic sectors, significantly influencing global social and economic processes. Despite the temporary disruptions caused by the COVID-19 pandemic, the sector demonstrated remarkable resilience, and by 2024, international tourist flows worldwide had almost fully recovered. However, in the post-pandemic period, the tourism industry has faced new challenges, particularly concerning access to financial resources and the integration of digital payment systems.

The objective of this study is to analyze and present financial challenges, difficulties in accessing resources, and possible solutions for the tourism sector using examples from several Eastern European countries. The findings reveal that limited access to financial resources and banking infrastructure poses a significant barrier to tourism development. The research indicates that EU funding programs, cooperation between the private and public sectors, and the integration of digital payment systems contribute to overcoming these challenges and fostering the sustainable growth of tourism.

The global outlook for tourism remains optimistic; however, ensuring the sector's long-term sustainable growth requires the adoption of innovative technologies, financial literacy programs, and strengthened support from international donor organizations. The findings and recommendations of this study will be crucial for the strategic development of the tourism industry, especially in countries where the sector is still in its early stages of developments.

Key Words: Tourism, Access to Financial Resources, Financial Accessibility, International Visitors, Eastern European Countries, Digital Payment Systems

შესავალი

ათწლეულების განმავლობაში ტურიზმი გახდა მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფად მზარდი სექტორი. ტურიზმის განვითარება განპირობებულია სხვადასხვა ფაქტორებით, მათ შორის ეკონომიკური სტრატეგიებით, მდგრადობისა და ტურიზმის პოლიტიკის განმსაზღვრელი ჩარჩოებით, რომელთაგან თითოეული ხელს უწყობს გლობალური ტურიზმის განვითარებას.¹ ტურიზმის სექტორს გლობალურ მშპ-ში მნიშვნელოვანი კონტრიბუცია აქვს, ასევე გლობალურ ეკონომიკურ პროცესებზე საგრძნობია რყევების მიმართ სექტორის გავლენაც. აღნიშნული კარგად გამოჩნდა COVID-19 პანდემიის პერიოდში, როდესაც ტურიზმის სექტორი ყველაზე მოწყვლადი აღმოჩნდა, თუმცა სწრაფად აღდგენის უნარი გამოავლინა პანდემიის დასრულების შემდგომ პერიოდში.² ტურიზმის აღდგენას უდიდესი გავლენა ჰქონდა მსოფლიო ეკონომიკაზე. 2023 წელს საერთაშორისო ტურიზმმა მიაღწია 1,4 ტრილიონი აშშ დოლარის შემოსავლებს, რაც 2019 წლის დონის დაახლოებით 93%-ს შეადგენს. ზოგიერთმა რეგიონმა, როგორიცაა ახლო აღმოსავლეთი, შემოსავლების პანდემიამდელ დონესაც გადააჭარბა, მაშინ როცა ევროპის ქვეყნებმა პანდემიის შემდგომ პერიოდში \$660 მილიარდი გამოიმუშავა, რაც 7%-იან ზრდას ასახავს 2019 წელთან შედარებით.³ მსოფლიო ტურიზმის აღდგენის დადებითი ტენდენციების მიუხედავად, გლობალური ტურისტული სექტორი კვლავ გამოწვევების წინაშე დგას. ფინანსურ რესურსებსა და ინფრასტრუქტურაზე ხელმისაწვდომობა, გეოპოლიტიკური დამახულობა და მუშახელის დეფიციტი კვლავ გავლენას ახდენს ინდუსტრიაზე გეოგრაფიული არეალების შესაბამისად. საერთო ჯამში, UN Tourism-ის პროგნოზით 2024 წლის პერსპექტივა და აღდგენის დინამიკა ოპტიმისტურია და წლის ბოლომდე 2%-ით გადააჭარბებს პანდემიამდელ მაჩვენებლებს.⁴ ტურიზმის განვითარება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანასა და რეგიონში განსხვავებული მიდგომებით ხასიათდება, თუმცა სექტორის განვითარების ძირითადი ხელშემწყობი მექანიზმი თანამედროვე ტურიზმის ინდუსტრიისათვის არის ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობა და ფინანსური ოპერაციების სიმარტივე.

ტურიზმის სექტორის ფინანსური გამოწვევები და გადაჭრის გზები აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში

სხვადასხვა აღმოსავლეთ ევროპული ქვეყნის მაგალითზე ლიტერატურის მიზნობრივი - ნარატიული მიმოხილვის საფუძველზე შევისწავლეთ ფინანსურ რესურსებსა და ზოგადად, ფინანსურ ოპერაციებზე წვდომის გამოწვევები, მიდგომები სახელმწიფო ინსტიტუტების მხრიდან რაც ემსახურებოდა აღნიშნული გამოწვევების აღმოფხვრას.⁵ აღნიშნულ ნაშრომში განხილულია ქვეყნები, სადაც ტურიზმის ინდუსტრია უკანასკნელ წლებში საგრძნობლად განვითარდა და სადაც ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის პრობლემა გარკვეული პროგრამებითა და ხელშემწყობი მექანიზმებით გაუმჯობესდა,⁶ თუმცა პრობლემების გადაჭრის გზები განსხვავებულია ქვეყნების მიხედვით, თუმცა ყველა გეოგრაფიული არეალისათვის აღნიშნული გამოწვევები მოგვარდა საჯარო, კერძო და საერთაშორისო/დონორი ორგანიზაციების ერთობლივი მიდგომებისა და ფინანსური რესურსების განაწილებით.⁷

ტურიზმში არსებული ფინანსური წვდომის პრობლემების მოგვარების მიზნით, აღნიშნულ ქვეყნებში ძირითადად დაინერგა:

1 UNWTO. "World Tourism Barometer and Statistical Annex, January". United Nations World Tourism Organization, 2023.

2 M.Sigala, U.Gretzel, & Z. Xiang, "Advances in Digital Marketing and Tourism", Springer, 2021.

3 European Travel Commission. "Quarterly Report on European Tourism Recovery", 2023.

4 UNWTO. "World Tourism Barometer and Statistical Annex, January" (2023). United Nations World Tourism Organization.

5 OECD. "Digital Transformation in Tourism," Organization for Economic Co-operation and Development, 2022.

6 European Travel Commission. "Quarterly Report on European Tourism Recovery," 2023.

7 World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," IMF. "Tourism and Economic Recovery: Recommendations for Developing Economies," 2022.

1. ციფრული გადახდის სისტემები: ტრანზაქციების გამარტივება მობილური საფულებებისა და ელექტრონული გადახდის პლატფორმების მეშვეობით.⁸
2. მიკროსაფინანსო და საკრედიტო ხაზები: მცირე სესხებისა და კრედიტების გაცემა სპეციალურად ტურისტული ბიზნესისთვის.
3. საბანკო ინფრასტრუქტურა: ტურისტულ ზონებში საბანკო ინფრასტრუქტურის (მაგ: ბანკომატები) ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.
4. მთავრობის ინიციატივები: ტურიზმთან დაკავშირებული ინვესტიციებისთვის ფინანსური მხარდაჭერისა და წახალისების შეთავაზება.
5. ფინანსური წიგნიერების/კომპეტენციის პროგრამები: ბიზნესის მფლობელების განათლება/დატრენინგება ფინანსების მართვისა და სერვისებზე წვდომის შესახებ.⁹

კვლევის საფუძველზე დადგინდა აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, სადაც ტურიზმის სექტორის ზრდის ერთ-ერთი მთავარი შემაფერხებელი ფაქტორი იყო ფინანსურ რესურსებზე წვდომა, ამასთანავე შეზღუდული საბანკო ინფრასტრუქტურა.¹⁰ მნიშვნელოვანია, ხაზი გაესვას, რომ აღნიშნული სირთულეების დაძლევა უმეტესად ხელი ციფრული პროდუქტების დანერგვამ შეუწყო.¹¹

ბულგარეთში, განსაკუთრებით ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში, ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობა ტურისტული სექტორის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას წარმოადგენდა.¹² შეზღუდული საბანკო ინფრასტრუქტურა ართულებდა ფინანსური ტრანზაქციების განხორციელებას როგორც ტურისტებისთვის, ასევე ადგილობრივი მეწარმეებისთვის.¹³ პრობლემის გადასაჭრელად ბულგარეთმა განახორციელა ორი ძირითადი სტრატეგია. პირველი იყო ციფრული გადახდების სისტემების განვითარება – შეზღუდული საბანკო ინფრასტრუქტურის კომპენსირების მიზნით, ქვეყანამ გააუმჯობესა ელექტრონული გადახდის მექანიზმები, როგორიცაა ePay და PayPal, რამაც ფინანსური ოპერაციები გამარტივა როგორც ტურისტებისთვის, ასევე ბიზნესებისთვის. ციფრული გადახდების მასობრივმა დანერგვამ განსაკუთრებით სასოფლო რეგიონებში, სადაც ფიზიკური საბანკო მომსახურება მინიმალური იყო, მნიშვნელოვანი წარმატება მოიტანა.¹⁴ მეორე მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო ევროკავშირის დაფინანსების გამოყენება – ბულგარეთმა მიიღო ევროკავშირის მხარდაჭერა, რაც დაეხმარა ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებასა და ფინანსური სერვისების ხელმისაწვდომობის გაზრდაში.¹⁵ ამ პროექტების ფარგლებში, რეგიონებში საბანკო ინფრასტრუქტურა გაუმჯობესდა, რაც ხელს უწყობს ტურისტული ბიზნესის მდგრად განვითარებას და ეკონომიკურ გაძლიერებას.¹⁶ რუმინეთის ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში ტურიზმის სექტორი მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა ფინანსურ სერვისებზე შეზღუდული წვდომის გამო, რამაც ტურისტებისთვის და ბიზნესისთვის ფინანსური ოპერაციების განხორციელება გაართულა.¹⁷ პრობლემის გადასაჭრელად ქვეყანამ ორი ძირითადი სტრატეგია გამოიყენა. პირველი იყო ციფრული გადახდების ინტეგრაცია – რუმინეთმა აქტიურად დანერგა ისეთი ელექტრონული გადახდის პლატფორმები, როგორიცაა PayU და MobilPay, რამაც გამარტივა და დააჩქარა ფინანსური ტრანზაქციები ტურისტებისთვის

8 OECD. "Digital Transformation in Tourism," 2022.

9 World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," 2022.

10 European Travel Commission. "Quarterly Report on European Tourism Recovery," 2023.

11 UNWTO. "World Tourism Barometer and Statistical Annex, January," 2023.

12 OECD. "Tourism Trends and Policies," 2022. Organization for Economic Co-operation and Development; UNWTO. "World Tourism Barometer and Statistical Annex, January," 2023.

13 European Travel Commission. "European Tourism: Trends and Prospects," 2021.

14 OECD. "Tourism Trends and Policies," 2022.

15 Sigala, M., Gretzel, U., & Xiang, Z. "Advances in Digital Marketing and Tourism". Springer, 2021.

16 European Travel Commission. "Quarterly Report on European Tourism Recovery," 2023.

17 European Travel Commission. "European Tourism: Trends and Prospects," 2021; World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," 2022.

და ადგილობრივი ბიზნესებისთვის.¹⁸ მეორე მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო ევროკავშირის დაფინანსებული პროგრამების გამოყენება – ქვეყანამ ევროკავშირის სახსრების დახმარებით გააუმჯობესა ფინანსური სერვისები და ინფრასტრუქტურა, რაც ტურისტული სექტორის ხელმისაწვდომობასა და მდგრად განვითარებას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი.¹⁹

დასკვნის სახით, ციფრული გადახდების სისტემების გაფართოებამ და ევროკავშირის მხარდაჭერამ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა რუმინეთის ტურისტული სექტორის ფინანსური ხელმისაწვდომობა, რაც ტურისტებისა და ადგილობრივი ბიზნესების ფინანსურ ოპერაციებს უფრო მოქნილი და ეფექტური გახადა.²⁰

სერბეთში, სადაც რეგიონებში საბანკო ინფრასტრუქტურა შეზღუდულია, ფინანსური ხელმისაწვდომობა ტურიზმის სექტორისთვის მნიშვნელოვან გამოწვევად იქცა, რაც ადგილობრივ ბიზნესებს პროცესების მართვასა და საერთაშორისო ვიზიტორების მომსახურებაში უშლიდა ხელს.²¹

პრობლემის გადასაჭრელად ქვეყანამ ორი ძირითადი ნაბიჯი გადადგა. პირველი იყო მობილური გადახდების სისტემების დანერგვა – სერბეთმა აქტიურად დანერგა ისეთი პლატფორმები, როგორიცაა PayPal და MTS Money, რამაც ტურისტებისა და ადგილობრივი ბიზნესებისთვის ტრანზაქციები გაამარტივა და ფინანსური ინკლუზია გაზარდა.²² მეორე მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო ევროკავშირის დაფინანსების მოზიდვა – სერბეთმა მიიღო ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერა, განსაკუთრებით გაწევრიანების წინასწარი დახმარების ინსტრუმენტის (IPA) ფარგლებში, რაც ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში ინფრასტრუქტურისა და ფინანსური სერვისების გაუმჯობესებას დაეთმო.²³ დასკვნის სახით, სერბეთმა მობილური გადახდების სისტემების გაფართოებით და ევროკავშირის დაფინანსების გამოყენებით წარმატებით გადაჭრა ფინანსური ხელმისაწვდომობის გამოწვევები, რაც ტურიზმის სექტორის განვითარებასა და ეკონომიკური მდგრადობის ზრდას შეუწყო ხელი.²⁴

ხორვატიაში ფინანსურ რესურსებზე შეზღუდულმა ხელმისაწვდომობამ კერძო სექტორის განვითარებასა და ინფრასტრუქტურულ ინიციატივებზე გავლენა მოახდინა, რაც ტურისტებისა და ადგილობრივი ბიზნესებისთვის ფინანსურ ტრანზაქციებს ართულებდა.²⁵ ტრადიციული საბანკო სერვისების არასაკმარისმა განვითარებამ ტურიზმის სექტორის ზრდა შეაფერხა.²⁶

პრობლემის გადასაჭრელად ქვეყანამ ორი ძირითადი ნაბიჯი გადადგა. პირველი იყო ციფრული გადახდების სისტემის განვითარება – ხორვატიამ დანერგა ისეთი პლატფორმები, როგორიცაა PayCek და Klarna, რაც როგორც ტურისტებისთვის, ასევე ადგილობრივი ბიზნესებისთვის ტრანზაქციებს გაამარტივებდა.²⁷ ციფრული გადახდების სისტემამ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა ფინანსური ოპერაციების ხელმისაწვდომობა, განსაკუთრებით იმ რეგიონებში, სადაც ტრადიციული საბანკო სერვისები შეზღუდული იყო.²⁸

18 OECD. "Tourism Trends and Policies" 2022; European Payments Initiative. "The Future of Digital Payments in Europe" 2022.

19 European Investment Bank, 2021. "Financing Sustainable Tourism Infrastructure"; IMF, 2022. "Tourism and Economic Recovery: Recommendations for Developing Economies"

20 Ibid. European Travel Commission. 2023.

21 World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," 2022; European Travel Commission. "European Tourism: Trends and Prospects," 2021.

22 European Payments Initiative. "The Future of Digital Payments in Europe," 2022.

23 European Investment Bank. "Financing Sustainable Tourism Infrastructure," 2021; IMF. "Tourism and Economic Recovery: Recommendations for Developing Economies," 2022.

24 UNWTO, 2023; European Investment Bank. "Financing Sustainable Tourism Infrastructure," 2021.

25 European Travel Commission. "European Tourism: Trends and Prospects," 2021; World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," 2022.

26 OECD. "Digital Transformation in Tourism," 2022.

27 Ibid. European Payments Initiative, 2022.

28 M.Sigala, U.Gretzel, & Z. Xiang, "Advances in Digital Marketing and Tourism". Springer, 2021; UNWTO. "World Tourism Barometer and Statistical Annex, January," 2023.

მეორე ნაბიჯი იყო ტურიზმის ინფრასტრუქტურის განვითარება – ხორვატიის მთავრობამ, ევროკავშირის დაფინანსებით, განახორციელა საჯარო ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია, რაც რეგიონებს ინვესტიციებისა და ვიზიტორებისთვის უფრო მიმზიდველს ხდიდა.²⁹ დასკვნის სახით, ხორვატიამ ციფრული გადახდების პლატფორმების გაფართოებითა და ტურისტული ინფრასტრუქტურის მოდერნიზებით მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა ფინანსური სერვისების ხელმისაწვდომობა, რაც ტურიზმის სექტორის მდგრად განვითარებას შეუწყო ხელი.³⁰

ფინანსური ხელმისაწვდომობის გასაუმჯობესებლად აღმოსავლეთ ევროპულმა ქვეყნებმა რამდენიმე მნიშვნელოვანი სტრატეგია დაანერგეს. ევროკავშირის დაფინანსება და განვითარების პროგრამები ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია, რომელმაც ტურისტული ინფრასტრუქტურის მოდერნიზებაში გადამწყვეტი როლი შეასრულა. ევროკავშირის მხარდაჭერამ ქვეყნებს მისცა შესაძლებლობა გაეუმჯობესებინათ კონკურენტუნარიანობა და გაეზარდათ ტურისტული მიმზიდველობა.³¹

ციფრული გადახდების ინტეგრაცია კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ნაბიჯია, რომელმაც გაამარტივა ფინანსური ოპერაციები როგორც ტურისტებისთვის, ასევე ბიზნესებისთვის. ციფრული გადახდის პლატფორმების, როგორცაა PayPal, Revolut და European Payments Initiative, ფართომასშტაბიანმა დაანერგვამ ფინანსურ ოპერაციებს უფრო უსაფრთხო და ხელმისაწვდომი გახადა.³² ეს ინიციატივები ტურისტებს საშუალებას აძლევს, მარტივად მართონ თავიანთი ფინანსები მოგზაურობის დროს, ხოლო ადგილობრივ ბიზნესს – უზრუნველყოს საერთაშორისო ვიზიტორებზე გათვლილი მოქნილი გადახდის სისტემები.³³ გარდა ამისა, ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება საკვანძო ფაქტორი გახდა ფინანსურ წვდომაზე არსებული შეზღუდვების დასაძლევად. ინფრასტრუქტურული პროექტები მოიცავდა საბანკო სერვისების გაფართოებას, ბანკომატების დამატებას ტურისტულ ზონებში და ციფრული გადახდების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას.³⁴ ამან არა მხოლოდ გააუმჯობესა ტურისტებისთვის ფინანსური სერვისების ხელმისაწვდომობა, არამედ ხელი შეუწყო ადგილობრივი ეკონომიკის გაძლიერებას და ბიზნესებისთვის მეტი ტურისტის მოზიდვას.³⁵

დასკვნის სახით, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში ტურიზმის სექტორში ფინანსურ ხელმისაწვდომობაზე დადებითი გავლენა მოახდინა ევროკავშირის დაფინანსების პროგრამებმა, ციფრული გადახდების სისტემების ინტეგრაციამ და ინფრასტრუქტურულმა ინვესტიციებმა. ამ ერთობლივმა სტრატეგიებმა ხელი შეუწყო ტურისტული სექტორის მდგრად განვითარებას, ეკონომიკურ ზრდას და საერთაშორისო ვიზიტორებისთვის უფრო მოქნილი და უსაფრთხო ფინანსური გარემოს შექმნას.³⁶

სამომავლოდ, ტურიზმის ინდუსტრია, სავარაუდოდ, მეტად აქტიურად გააგრძელებს ტურიზმის ინოვაციური მიდგომების დაანერგვას, მათ შორის ფოკუსირებული იქნება პერსონალიზებული მოგზაურობის გამოცდილებაზე, რაც გულისხმობს ექსპერიმენტული ტურიზმის განვითარებას.³⁷ ფოკუსირება მოხდება ტექნოლოგიაზე, მდგრადობასა და მომხმარებელთა გაძლიერებულ გამოცდილებაზე, რაც სექტორის ტრანექტორიას განსაზღვრავს

29 European Investment Bank. “Financing Sustainable Tourism Infrastructure,” 2021; European Commission. “EU Tourism Policy: Enhancing Europe’s Tourism Competitiveness,” 2021.

30 European Travel Commission. “European Tourism: Trends and Prospects,” 2021; UNWTO. “World Tourism Barometer and Statistical Annex, January,” 2023.

31 European Commission. “EU Tourism Policy: Enhancing Europe’s Tourism Competitiveness,” 2021.

32 Ibid. M.Sigala, U.Gretzel, & Z.Xiang, 2021.

33 Ibid. OECD, 2022; European Commission, 2021

34 Ibid. World Bank. 2022; European Investment Bank. 2021.

35 European Travel Commission. “European Tourism: Trends and Prospects,” 2021.

36 OECD. “Tourism Trends and Policies,” 2022; World Bank. “Tourism for Development: A Strategic Approach,” 2022.

37 UNWTO. “World Tourism Barometer and Statistical Annex, January,” 2023; M.Sigala, U.Gretzel, Z.& Xiang, “Advances in Digital Marketing and Tourism”. Springer, 2021.

მომდევნო წლებში.³⁸

თუმცა, მცირე მასშტაბის ქვეყნებისთვის ტურისტული კომპანიების ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობა და ციფრული სერვისების დანერგვა ერთ-ერთ ძირითად გამოწვევას წარმოადგენს. აღნიშნულის აღმოსაფხვრელად სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული მიდგომები აქვთ, თუმცა კერძო სექტორისთვის ფინანსური მხარდაჭერისა და რესურსებზე ხელმისაწვდომობის ძირითად რესურს ქმნის საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციებისა და ადგილობრივი მთავრობების ერთობლივი მიდგომები.³⁹

საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორცაა მსოფლიო ბანკი (WB) და საერთაშორისო სავალუტო ფონდი (IMF), თამაშობენ გადამწყვეტ როლს მცირე და განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში სექტორის ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობისათვის. მსოფლიო ბანკი უზრუნველყოფს ინსტრუმენტებსა და რესურსებს, რათა დაეხმაროს ქვეყნებს ტურიზმის მდგრად განვითარებაში, ხაზს უსვამს ეკონომიკურ დივერსიფიკაციას და ადგილობრივი თემების გაძლიერებას.⁴⁰ ანალოგიურად, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი ქვეყნებს სთავაზობს რეკომენდაციებს ტურიზმის გამოყენების შესახებ ეკონომიკური აღდგენისა და მდგრადი განვითარების მიმართულებით.⁴¹ დონორი ორგანიზაციების პარალელურად, ზოგიერთი ქვეყანის მთავრობამ წარადგინა სხვადასხვა ტურიზმთან დაკავშირებული ფონდები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მცირე და საშუალო ბიზნესის სტაბილიზაციას კაპიტალის მიწოდების გზით.⁴² მიუხედავად საერთაშორისო ორგანიზაციების მხარდაჭერისა, მცირე ბიზნესი ტურიზმის სექტორში ხშირად აწყდება გამოწვევებს ფინანსებზე წვდომის მიმართულებით აღქმული რისკებისა და სეზონური რყევებიდან გამომდინარე. აღნიშნული საკითხების გადასაჭრელად, ზოგიერთი საშუალებაა ფინანსური ტრანზაქციების ცენტრალიზაცია მცირე ბიზნესის საკრედიტო შეფასების პროცესის გასაუმჯობესებლად, რითაც იზრდება მცირე და საშუალო ბიზნესის შესაძლებლობა უზრუნველყონ სესხები და სხვა ფინანსური პროდუქტები. ეს მრავალფეროვანი მიდგომები ხაზს უსვამს მორგებული ფინანსური და პოლიტიკური ჩარჩოების მნიშვნელობას მცირე ქვეყნების უნიკალური საჭიროებების მხარდასაჭერად, რომლებიც მიზნად ისახავს განავითარონ თავიანთი ტურისტული სექტორები პოსტპანდემიურ სამყაროში. განვითარებადი ქვეყნების ფინანსური რესურსები ტურიზმის ინდუსტრიის მხარდასაჭერად, განსაკუთრებით მაღალ მხარჯველიანი ვიზიტორების მოსაზიდად, გაადვილებულია საერთაშორისო მხარდაჭერის, სამთავრობო ინიციატივებისა და სტრატეგიული ინვესტიციები ტურიზმის ინფრასტრუქტურაში.⁴³

კვლევის საფუძველზე მოპოვებული ინფორმაციის შეჯამების საფუძველზე, შესაძლებელია ითქვას, რომ ტურიზმის სექტორი უკვე ათწლეულებია, რაც გლობალური ეკონომიკის ერთ-ერთ ძირითად მამოძრავებელ ძალას წარმოადგენს, მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს რა როგორც სოციალური, ასევე ეკონომიკური პროგრესის მაჩვენებლებს. პანდემიისგან გამოწვეული დროებითი შეფერხების მიუხედავად, სექტორმა პანდემიამდელ მაჩვენებლებთან სწრაფი აღდგენის უნარი და განსაკუთრებული მდგრადობა გამოავლინა.⁴⁴

ქვეყნების დონეზე ტურიზმის ინდუსტრიის წარმატება მნიშვნელოვნად არის

38 OECD. 2022. "Tourism Trends and Policies 2022"; World Bank, 2022. "Tourism for Development: A Strategic Approach"

39 IMF. "Tourism and Economic Recovery: Recommendations for Developing Economies," 2022; European Travel Commission. "European Tourism: Trends and Prospects," 2021.

40 World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," 2022; UNWTO. "World Tourism Barometer and Statistical Annex, January," 2023.

41 European Commission. "EU Tourism Policy: Enhancing Europe's Tourism Competitiveness," 2021; World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," 2022.

42 European Commission. "EU Tourism Policy: Enhancing Europe's Tourism Competitiveness," 2021; World Bank. "Tourism for Development: A Strategic Approach," 2022.

43 Ibid. European Commission, 2021; World Bank, 2022.

44 Ibid. M.Sigala, U. Gretzel, & Z.Xiang, 2022.

დამოკიდებული ფინანსური რესურსების ხელმისაწვდომობაზე, რაც განსაკუთრებით მცირე და საშუალო ბიზნესებისთვის წარმოადგენს გამოწვევას. ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითებმა აჩვენა, რომ პრობლემის გადაჭრის ეფექტური გზა არის ციფრული გადახდის სისტემების ინტეგრაცია, საბანკო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და მიკროსაფინანსო პროგრამების დანერგვა.

სექტორის გრძელვადიანი განვითარება მოითხოვს ინოვაციური მიდგომებისა და ციფრული ტექნოლოგიების ინტეგრაციას, როგორცაა უკონტაქტო სერვისები და ბლოკჩეინის ტექნოლოგიები. ამასთან, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ადგილობრივი ხელისუფლების მხარდაჭერა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებისთვის, სადაც ტურიზმის ინდუსტრია განვითარების საწყის ეტაპზეა.

ბიბლიოგრაფია

- European Commission. EU Tourism Policy: Enhancing Europe's Tourism Competitiveness. 2021. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
- European Travel Commission. European Tourism: Trends and Prospects. 2021. Retrieved from <https://etc-corporate.org>
- European Travel Commission. Quarterly Report on European Tourism Recovery. 2023. Retrieved from <https://etc-corporate.org>
- European Payments Initiative. The Future of Digital Payments in Europe. 2022. Retrieved from <https://www.europeanpaymentsinitiative.com>
- OECD. (2022). Tourism Trends and Policies 2022. Organisation for Economic Co-operation and Development. Retrieved from <https://www.oecd.org>
- UNWTO. (2023). World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2023. United Nations World Tourism Organization. Retrieved from <https://www.unwto.org>
- World Bank. Tourism for Development: A Strategic Approach. 2022. Retrieved from <https://www.world-bank.org>
- IMF. Tourism and Economic Recovery: Recommendations for Developing Economies. International Monetary Fund. 2022. Retrieved from <https://www.imf.org>
- Sigala, M., Gretzel, U., & Xiang, Z. Advances in Digital Marketing and Tourism. Springer. 2021.
- European Central Bank. Digital Payments: Trends and Opportunities in Europe. 2023. Retrieved from <https://www.ecb.europa.eu>
- European Investment Bank. Financing Sustainable Tourism Infrastructure. 2021. Retrieved from <https://www.eib.org>
- OECD. Digital Transformation in Tourism. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2022. Retrieved from <https://www.oecd.org>

ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების (ICT) სფეროს განვითარების დინამიკა და ძირითადი ტენდენციები

რომეო გალდავა

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
ინფორმატიკის მიმართულების პროფესორი,
მათემატიკის დოქტორი

ნანა არაბული

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
ინფორმატიკის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
ტექნიკის მეცნიერებათა დოქტორი

გიორგი კოხრეიძე

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
ინფორმატიკის მიმართულების ასისტენტ პროფესორი,
დოქტორანტი

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ საკონფერენციო ნაშრომში განხილულია თანამედროვე ეტაპზე ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების სფეროს განვითარების დინამიკა და ძირითადი ტენდენციები ამერიკის, ევროპის და ჩინეთის მაგალითზე. მოყვანილია სტატისტიკური მონაცემები დასაქმების, მოთხოვნის, ანაზღაურების და გენდერულ ჭრილში. შესწავლილია სფეროს შიგნით მიმდინარე პროცესები, საიდანაც იკვეთება მიმდინარე ეტაპზე ბაზარზე არსებული სეგმენტიზაცია და ძირითადი პრიორიტეტები. აღწერილია საქართველოს პოზიცია ამ მიმართულებით, მოყვანილია შესაბამისი სტატისტიკა. ჩატარებული კვლევის საფუძველზე ირკვევა, რომ ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების სფეროში მსოფლიო მასშტაბით დასაქმების არეალი ძალზედ ფართოა და მზარდი. მიუხედავად ბოლო წლებში გარკვეული სტაბილიზაციისა და რიგ შემთხვევებში კლებისა, სფეროში მოთხოვნა მაღალკვალიფიციურ სპეციალისტებზე შენარჩუნებულია. ამავე დროს მნიშვნელოვანია, რომ საქართველომ დროულად და ეფექტურად გამოიყენოს ყველა ის სარგებელი, რაც ამ პროცესს თან ახლავს, რათა ქვეყანა არ ჩამორჩეს სოციალურ-ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას და არ დაკარგოს ამ პროცესით უზრუნველყოფილი შესაძლებლობები.

საკვანძო სიტყვები: ინფორმაცია, კომუნიკაცია, ტექნოლოგიები, ციფრული ტრანსფორმაცია

DYNAMICS AND MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE FIELD OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICT)

Romeo Galdava

Professor of Bachelor's Program in Informatics of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Doctor of Mathematics

Nana Arabuli

Associate Professor of Bachelor's Program in Informatics of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Doctor of Technical Science

Giorgi Kokhreidze

Assistant Professor of Bachelor's Program in Informatics of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Doctoral Student

Abstract

The presented conference paper discusses the dynamics and main trends of the development of the field of information and communication technologies at the modern stage using the example of USA, Europe and China. Statistical data on employment, demand, remuneration and gender are presented. The processes taking place within the field are studied, from which the segmentation and main priorities of the market at the current stage are revealed. The position of Georgia in this direction is described, relevant statistics are presented. Based on the research conducted, it becomes clear that the area of employment in the field of information and communication technologies worldwide is very wide and growing. Despite some stabilization and, in some cases, a decrease in recent years, the demand for highly qualified specialists in the field is maintained. At the same time, it is important for Georgia to timely and effectively use all the benefits that accompany this process so that the country does not lag behind the socio-economic transformation and does not lose the opportunities provided by this process.

Key words: Information, Communication, Technologies, Digital Transformation.

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე ციფრული ტრანსფორმაცია შესაძლებლობას იძლევა საზოგადოებამ მიიღოს მრავალმხრივი სარგებელი, ამისთვის კი აუცილებელია როგორც ტექნოლოგიური მზაობა, ასევე ინფორმაციული ტექნოლოგიების მიმართულებით ცოდნის მიღებისა და შესაბამისი უნარების განვითარების სტიმულირება. მრავალი კვლევა აჩვენებს, რომ ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესი მზარდია და ბოლო წლების განმავლობაში მნიშვნელოვნად უსწრებს სხვა დარგებში მიმდინარე ტექნოლოგიურ პროცესებს.

აქედან გამომდინარე შეიძლება გავაკეთოთ მარტივი დასკვნა: თანამედროვე ეპოქაში ციფრული ტრანსფორმაცია არ არის არჩევანი, ეს არის მოცემულობა და ინსტრუმენტი ქვეყნის/საზოგადოების წინსვლისა და წარმატებისათვის.

აღნიშნული გარემოებები ზრდის მოთხოვნას ინფორმაციული ტექნოლოგიების სპეციალისტებზე, რომლებიც შეძლებენ მუშაობას როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციებში. აღსანიშნავია, რომ მოთხოვნა განსაკუთრებით გაიზარდა ეპიდემიოლოგიური სიტუაციის გართულების შემდეგ, ვინაიდან კომპანიები/ფირმები/დაწესებულებები უფრო გააქტიურდნენ როგორც ელექტრონული, მათ დისტანციური სერვისების გამოყენებისა და შეთავაზების თვალსაზრისით.

ამ მხრივ ძალზედ საინტერესოა ტექნოლოგიურად წამყვანი ქვეყნების (აშშ, ევროკავშირი, ჩინეთი) განვითარების დინამიკა, როგორც ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობის, ასევე სფეროს შიგნით ქვესფეროების მიმართულებით არსებული ტენდენციების თვალსაზრისით.

აღნიშნული საკითხები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოსათვის, ვინაიდან აუცილებელია დროულად და ეფექტურად გამოიყენოს ყველა ის სარგებელი, რაც ამ პროცესს თან ახლავს, რათა არ ჩამორჩეს სოციალურ-ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას და არ დაკარგოს ამ პროცესით უზრუნველყოფილი შესაძლებლობები.

ძირითადი ტექსტი

თანამედროვე ეტაპზე ინფორმაციისა და კომუნიკაციების ტექნოლოგიების განვითარებამ, ციფრულმა გლობალურმა ტრანსფორმაციამ განაპირობა ახალი ბიზნეს შესაძლებლობების, პროდუქტებისა თუ პროცესების წარმოქმნა, გამოიწვია პროდუქტიულობისა და ეფექტურობის გაზრდა, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, გაიზარდა სამუშაო შესაძლებლობების სპექტრი, თუმცა გარკვეულ სფეროებში გამოიწვია სამუშაო ადგილების შემცირება, უფრო მეტიც, ზოგი სფერო, შესაძლებელია საერთოდ არ იყოს მომავალში საჭირო.

ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა და დიგიტალიზაცია, რომელსაც ხშირად უწოდებენ “მეოთხე ინდუსტრიულ რევოლუციას”, დიდ გავლენას ახდენს საზოგადოებაზე, რაც გამოიხატება ადამიანების ცხოვრების, მუშაობისა და ურთიერთობების ცვლილებებში. ICT უკვე გახდა მნიშვნელოვანი ცვლილებების მიზეზი. შესაბამისად, საინტერესოა ICT სფეროს განვითარების დინამიკის შესწავლა სპეციალისტების დასაქმების, ანაზღაურების თუ სხვა ჭრილში.

ციფრული ტრანსფორმაცია არის მსოფლიო პოლიტიკის დღის წესრიგის მთავარი ნაწილი. ახალი თაობის ტექნოლოგიებით მოქალაქეებისა და ბიზნესის გაძლიერება ერთ-ერთი მთავარი პოლიტიკური პრიორიტეტია მომავალი წლებისთვის, რისთვისაც წამყვან ტექნოლოგიურ ქვეყნებს შემუშავებული აქვთ შესაბამისი გრძელვადიანი სტრატეგიები.

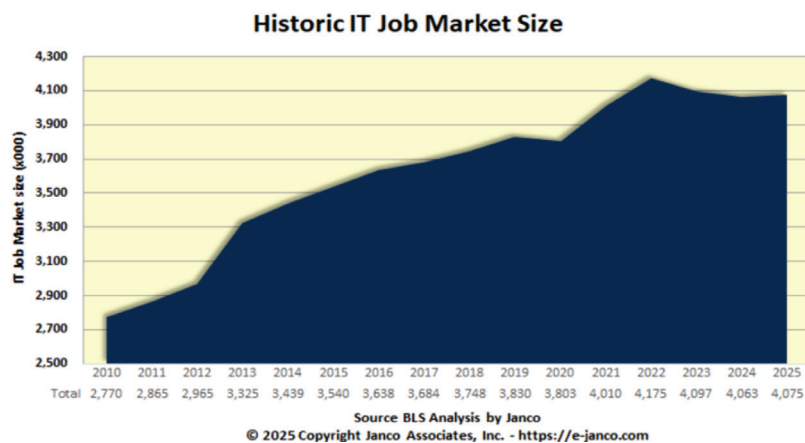
ფაქტია, რომ თანამედროვე ეპოქაში ციფრული ტრანსფორმაცია არ არის არჩევანი, ეს არის მოცემულობა და ინსტრუმენტი ქვეყნის/საზოგადოების წინსვლისა და წარმატებისათვის.

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა რა მდგომარეობაა წამყვან ტექნოლოგიურ ქვეყნებში (აშშ, ევროკავშირი, ჩინეთი), როგორია განვითარების დინამიკა და რა ტენდენციებით ხასიათდება ინფორმაციისა და კომუნიკაციების ტექნოლოგიები როგორც დასაქმების, ანაზღაურების, გენდერულ თუ სხვა ჭრილში

1. ამერიკის შეერთებული შტატები (აშშ)

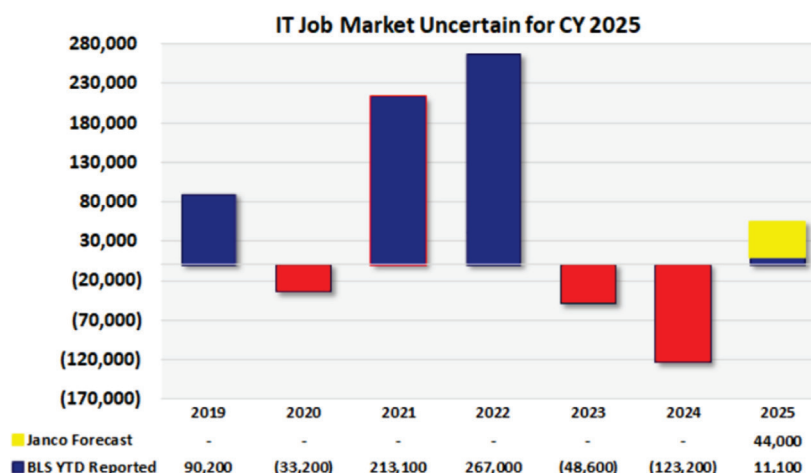
ამერიკის შეერთებული შტატების სტატისტიკის ბიუროს მონაცემებით 2025 წლისთვის ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების (ICT) სფეროს მიმართულებით დასაქმებულთა რაოდენობა შემცირდა 17 000 ერთეულით და შეადგენს 4.1 მილიონ ადამიანს. ამ მიმართულებით მაქსიმალური დასაქმება იყო 2021-2022 წლებში, რაც გამოწვეული იყო არსებული ეპიდემიოლოგიური გარემოებით, რამაც კომპანიებში ელექტრონული სერვისების გაზრდის აუცილებლობა განაპირობა. ასეთივე ტენდენცია განვითარდა ვაკანსიების კუთხითაც, სადაც მაქსიმალური მოთხოვნა იყო 2021-2022 წლებში, კერძოდ ის შეადგენდა 213-280 ათასს. შემდგომ წლებში შეინიშნება გარკვეული კლება და სტაბილიზაცია (იხ. დიაგრამა 1, დიაგრამა 2).

IT Hiring Slows - IT Pros Face Recessionary Job Market

დიაგრამა 1. ICT სფეროს დასაქმების მაჩვენებელი (2010-2024)¹

დიაგრამიდან ირკვევა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ICT - ს სამუშაო ბაზრის მაჩვენებელი დაახლოებით 4.18 მილიონის ფარგლებშია.

დიაგრამა 2. ICT სფეროს დასაქმების დინამიკა წლების მიხედვით (2019 -2024)²

¹ IT სამუშაო ბაზრისა და აშშ-ს ეროვნული დასაქმების მონაცემები <https://e-janco.com/career/employmentdata.html>

² IT სამუშაო ბაზრისა და აშშ-ს ეროვნული დასაქმების მონაცემები <https://e-janco.com/career/employmentdata.html>

აღნიშნული მონაცემების საფუძველზე იკვეთება შემდეგი ტენდენცია: დასაქმება ბოლო ორი წელია შემცირდა - 121 ათასზე მეტი სამუშაო ადგილი დაკარგა, შესაბამისად დაახლოებით 152 ათასი უმუშევარი პროფესიონალია. ICT სამუშაო ბაზარი შემცირდა 171 ათასი სამუშაო ადგილით წინა 24 თვეში. მთლიანობაში, ეს არის ICT - ს სამუშაო ბაზრის გრძელვადიანი ზრდის ტემპის სტაბილიზაცია. აქედან გამომდინარე, წარმოდგენილ მონაცემებზე და პროგნოზის მოდელზე დაყრდნობით, 2025 წლის კალენდარულ წელს ICT-ს სამუშაო ბაზარზე შეზღუდული ზრდა იქნება.

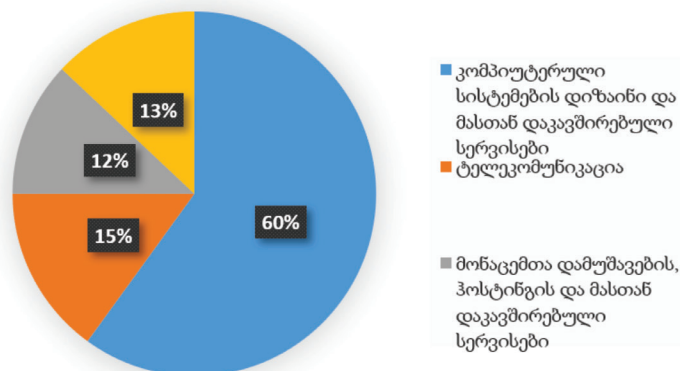
საინტერესოა, აგრეთვე, დასაქმებულთა შრომის ანაზღაურების მაჩვენებლები. აღსანიშნავია, რომ ამ მხრივ აშშ ლიდერობს. 2024 წლის მონაცემებით დიდ კომპანიებში მმართველ რგოლში ანაზღაურება საშუალოდ 182 000 ათასი დოლარის ფარგლებში იყო, საშუალო რგოლის მენეჯერებში - 102 000 ათასი დოლარის ფარგლებში, ხოლო თანამშრომლებში - 82 000 ათასი დოლარის ფარგლებში. 2025 წლის მონაცემებით კი ანაზღაურებამ მოიმატა საშუალოდ 2.815 - ით. საშუალო კომპანიებში ანაზღაურების მაჩვენებელი შედარებით დაბალია (იხ. ცხრილი 1).

Large Enterprise			
Executives	\$182,363	\$186,286	2.15%
Middle Managers	\$101,998	\$103,113	1.09%
Staff	\$82,486	\$86,996	5.47%
All Large Enterprise	\$104,721	\$107,663	2.81%
Mid-Size Enterprises			
Executives	\$155,546	\$157,525	1.27%
Middle Managers	\$101,720	\$102,010	0.29%
Staff	\$81,430	\$82,600	1.44%
All Mid-Size Enterprises	\$100,477	\$101,372	0.89%
IT Positions All Sizes	\$102,599	\$104,517	1.87%

ცხრილი 1. ICT-ს სფეროს ანაზღაურების დინამიკა³

საინტერესოა ICT დასაქმების ბაზრის სეგმენტაციაც (4.08 მილიონი დასაქმებულის პირობებში).

ICT სფეროს დასაქმების სეგმენტაცია

დიაგრამა 3. აშშ ICT ბაზრის სეგმენტაცია. ⁴

³ IT სამუშაო ბაზრისა და აშშ-ს ეროვნული დასაქმების მონაცემები <https://e-janco.com/career/employmentdata.html>

⁴ იქვე

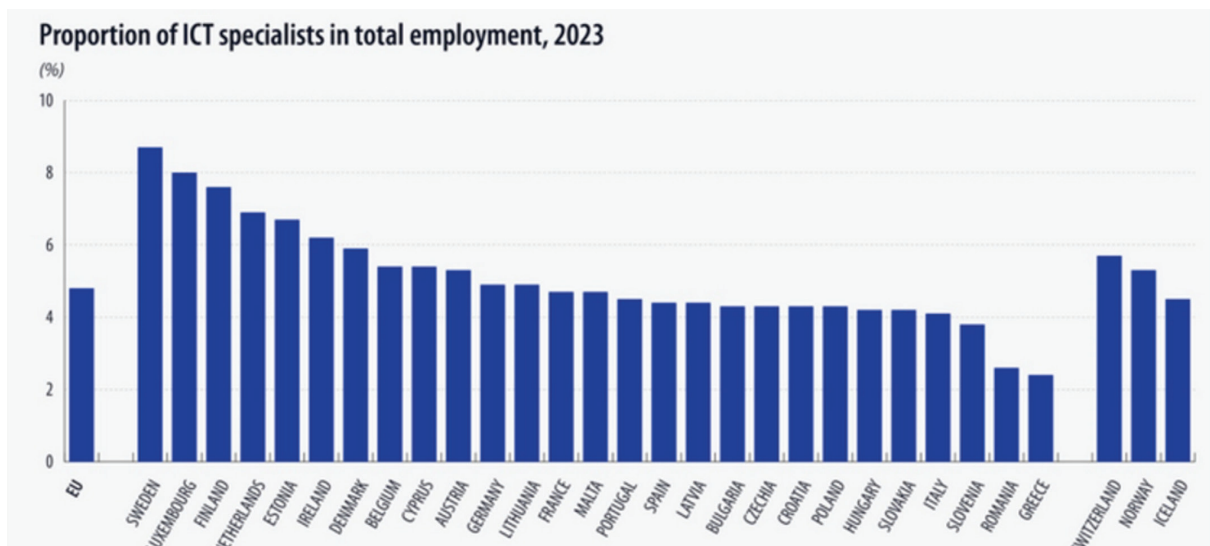
2. ევროკავშირი

ციფრული ტექნოლოგიების შემდგომი განვითარება წარმოადგენს ევროკავშირის უმნიშვნელოვანეს პოლიტიკურ პრიორიტეტს. 2021 წლის 9 მარტს ევროკომისიამ დაამტკიცა ციფრული ათწლეულის კონცეფცია, რომელმაც განსაზღვრა ევროპის წარმატებული ციფრული ტრანსფორმაციის ხედვა 2030 წლისთვის. კერძოდ, კონცეფციის მიზანია 2030 წლისთვის გენდერული ბალანსის გათვალისწინებით მიაღწიოს 20 მილიონ დასაქმებულ ICT სპეციალისტს ევროკავშირში. მნიშვნელოვანია, რომ ბოლო წლებში ევროკავშირის პოლიტიკამ მეტი ყურადღება დაუთმო ICT უნარებს და, კერძოდ, ICT სპეციალისტების დასაქმებას, რადგან ძლიერმა ციფრულმა უნარებმა უნდა გააძლიეროს ევროკავშირის კონკურენტული პოზიცია ციფრულ სამყაროში და მიიყვანოს ევროპა უფრო თანასწორი საზოგადოებისკენ. ამ მიზნით გაფართოვდა განათლების, დასაქმებისა და ინდუსტრიის თანამშრომლობა, რათა განვითარდეს ციფრული უნარები საზოგადოებაში. დასაქმებულები და რიგითი ადამიანები აღჭურვილი უნდა იყოს ადეკვატური ციფრული უნარებით, რათა თავიდან აიცილონ ევროკავშირში ICT-ის ძირითადი სამუშაო ადგილების დაკარგვა.

ევროკავშირის ქვეყნებში ICT სფეროს განვითარებაზე მეტყველებს შემდეგი მონაცემები:

- 2013 წლიდან 2023 წლამდე ევროკავშირში ICT სპეციალისტების რაოდენობა გაიზარდა 59,3%-ით, ეს თითქმის 6-ჯერ აღემატება დასაქმებულთა მთლიან ზრდას (10,7%);
- 2023 წლის მონაცემებით ICT სფეროში დასაქმებულთა შორის მამაკაცთა წილი შეადგენს 80.6 % - ს;
- 2023 წლის მონაცემებით ICT სფეროში დასაქმებულთა დაახლოებით ორ მესამედს (66.7%) აქვს უმაღლესი განათლება.

მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, შემდეგი გარემოებები - 2023 წლისთვის თითქმის 10 მილიონი ადამიანი იყო დასაქმებული ICT სფეროში ევროკავშირის მამულებით. ყველაზე მეტი გერმანიაში - 2.1 მილიონი, საფრანგეთი - 1.3 მილიონი, იტალია და ესპანეთი - 0.9 მილიონი და ა.შ. (იხ. დიაგრამა 4)

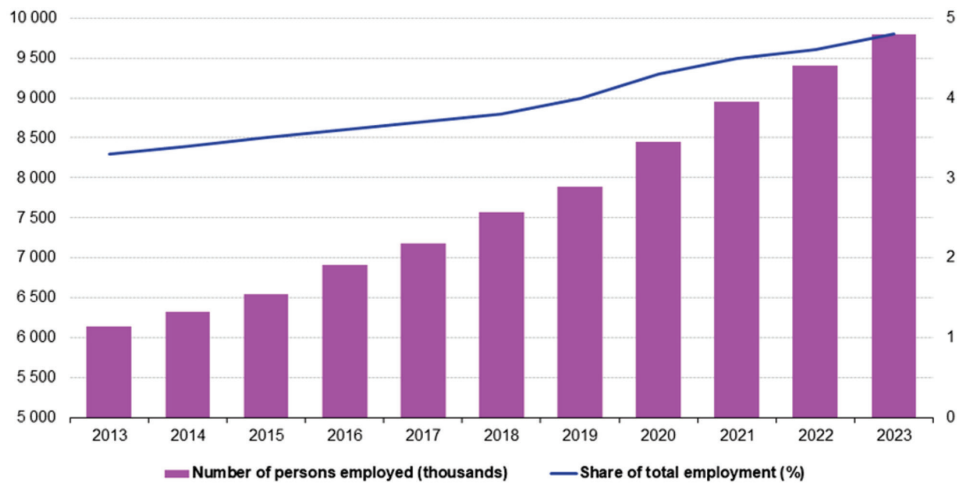

დიაგრამა 4. ICT სფეროში დასაქმებულთა წილი საერთო დასაქმებაში ქვეყნების მიხედვით ⁵

აღსანიშნავია, რომ აშშ-ს მსგავსად ბოლო ათწლეულის განმავლობაში, ევროკავშირში ICT სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობა მთლიან დასაქმებაში გაიზარდა 1.5 % ით, 3.3 % დან (2013) 4,8%-მდე (2023) (იხ. დიაგრამა 5).

⁵ ევროკავშირის სტატისტიკა https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_specialists_in_employment#Context

ICT specialists, EU, 2013-2023

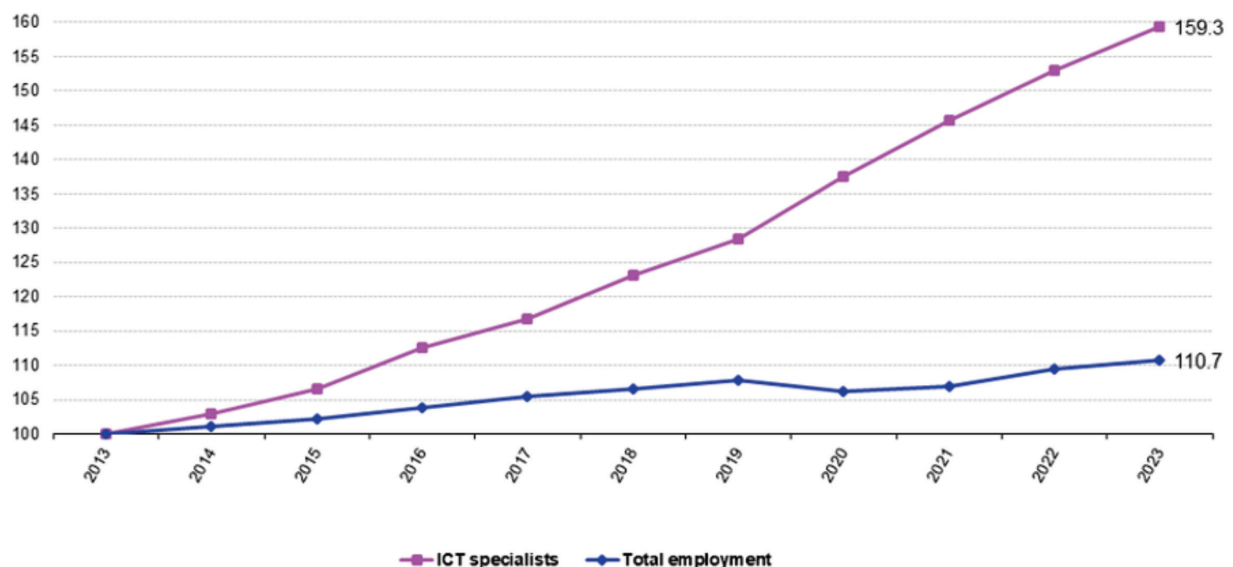

დიაგრამა 5 . ევროკავშირში ICT სფეროში დასაქმებულთა წილი საერთო დასაქმებაში ⁶

ევროკავშირში ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ICT სფეროში დასაქმების საშუალო წლიური ზრდა იყო 3.8% და ასე გაგარძელდა 2019 წლამდე. ამ მხრივ საგრძნობი ზრდა იყო 2019-2021 წლებში - საშუალოდ 7.1%. ბოლო წლებში კი პროგრესი ოდნავ შენედა, მაგრამ მაინც შედარებით მაღალია სხვა სფეროებთან შედარებით - 5.0% 2021-2022 წლებში და 4.1% 2022-2023 წლებში. (იხ. დიაგრამა 6).

აღსანიშნავია დასაქმების მაჩვენებლები გენდერულ ჭრილში (იხ. დიაგრამა 7), განათლების კუთხით (იხ. დიაგრამა 8), და ასაკობრივ კონტექსტში (იხ. დიაგრამა 9).

Index of the number of persons employed as ICT specialists and total employment, EU, 2013-2023
(2013 = 100)

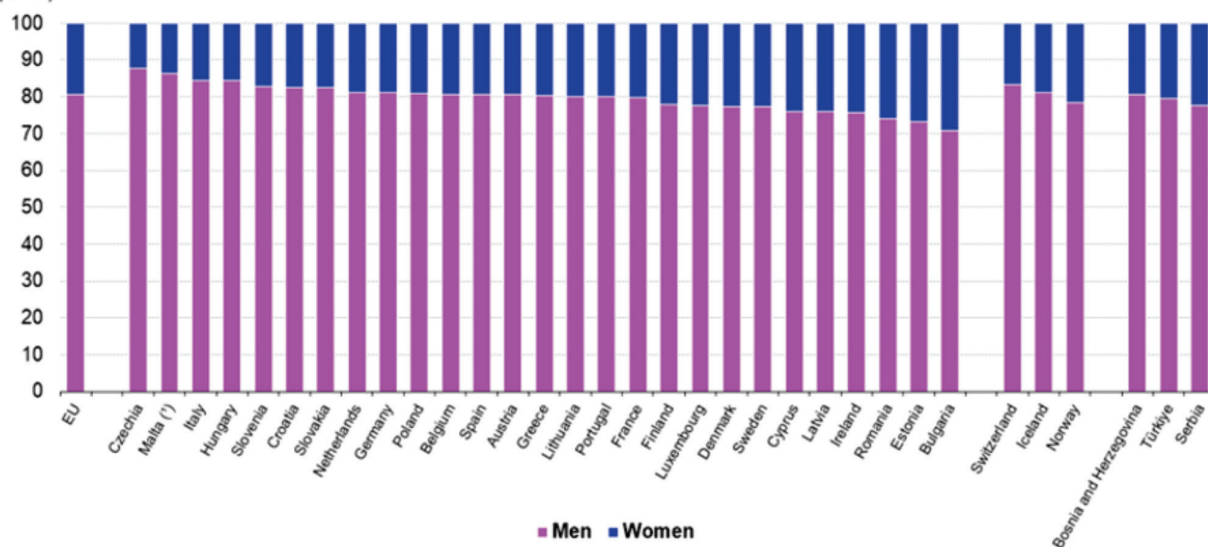
დიაგრამა 6 . ევროკავშირში ICT სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობა ⁷

⁶ იქვე.

⁷ ევროკავშირის სტატისტიკა https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_specialists_in_employment#Context

Distribution of ICT specialists by sex, 2023

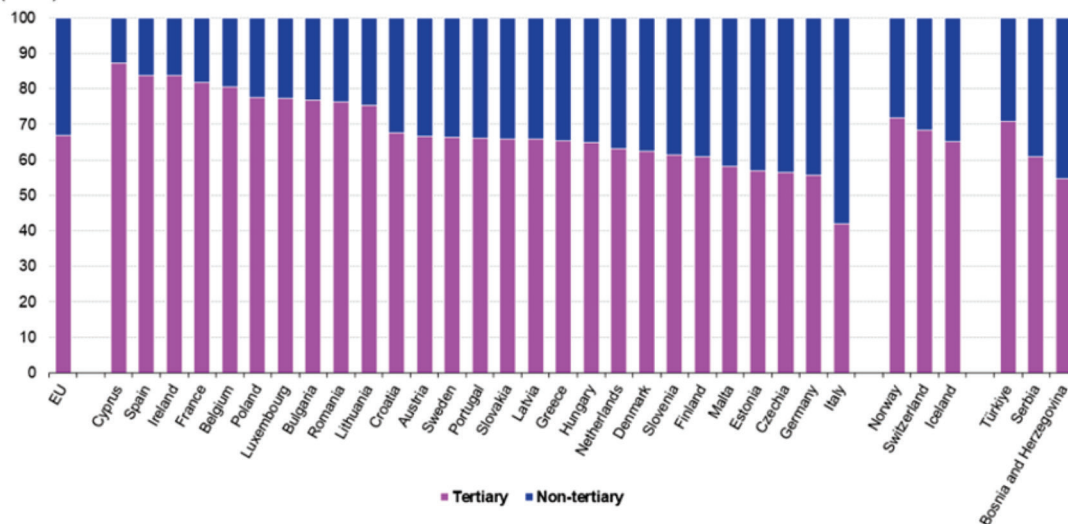
(in %)

დიაგრამა 7 . ევროკავშირში ICT სფეროში დასაქმებულთა გენდერული შემადგენლობა⁸

Distribution of ICT specialists by education attainment level, 2023

(in %)

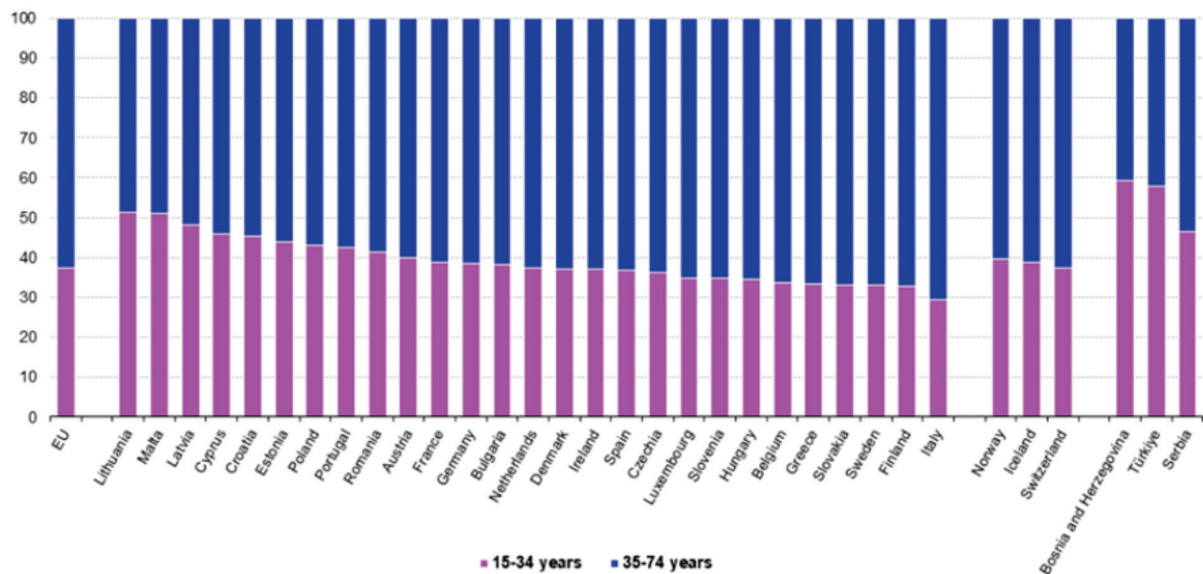

დიაგრამა 8 . ევროკავშირში ICT სფეროში დასაქმებულთა უმაღლესი განათლების მაჩვენებელი⁹

⁸ ევროკავშირის სტატისტიკა https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_specialists_in_employment#Context

⁹ იქვე

Distribution of ICT specialists by age, 2023
(in %)

დიაგრამა 9 . ევროკავშირში ICT სფეროში დასაქმებულთა ასაკობრივი მაჩვენებელი¹⁰

აღნიშნული მონაცემების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ევროკავშირის მაშტაბით ICT სფეროში დასაქმებამ პიკს მიაღწია 2019 – 2021 წლებში, ხოლო ბოლო წლებია დასტაბილურდა. აქედან გამომდინარე, წარმოდგენილ მონაცემებზე დაყრდნობით, აშშ - ს მსგავსად 2025 წლის კალენდარულ წელს ICT-ს სამუშაო ბაზარზე მინიმალური სტაბილური ზრდა არის მოსალოდნელი.

3. ჩინეთი

ჩინეთის ICT სფერო ხასიათდება დიდი სახელმწიფო ინვესტიციებით, სწრაფი ადაპტაციით, მძლავრი ადგილობრივი ინოვაციებით და მკაცრი რეგულაციებით. ამ პერიოდში ჩინეთის ტექნოლოგიურმა კომპანიებმა მოიპოვეს მნიშვნელოვანი გლობალური გავლენა, მიუხედავად სავაჭრო დამაბულობებისა და რეგულაციების ცვლილებებისა.

ჩინეთის ICT სფეროს ტენდენციები 2015 წლიდან დღემდე (2025 წლის დასაწყისამდე) მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდიდა. ძირითადად კი შემდეგი სფეროები განვითარდა: ხელოვნური ინტელექტი (AI), ელექტრონული კომერცია, კიბერუსაფრთხოება, 5G და ტელეკომუნიკაციები, ფინტექი/ციფრული გადახდები, კვანტური კომპიუტინგი, ბლოკჩეინი, რობოტიკის და ავტომატიზაცია, კლაუდ კომპიუტინგი, დიდი მონაცემები (Big Data), სოციალური მედია და კონტენტი.

როგორც ავღნიშნეთ, ჩინეთის ICT სფერო ხასიათდება დიდი სახელმწიფო ინვესტიციებით, რამაც განაპირობა აღნიშნული სფეროს მნიშვნელოვანი ზრდა, თანაც სხვადასხვა მიმართულებებით. (იხ. ცხრილი 2)

¹⁰ ევროკავშირის სტატისტიკა https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_specialists_in_employment#Context

წელი	AI_ხელოვნური ინტელექტი მლრდ_USD	ელექტრონული კომერცია ტრლნ_ოუნი	კომერციალური საფინანსო მლრდ_ოუნი	5G კავშირები მლნ_ოუნი	ფინტექი ტრანზაქციები ტრლნ_ოუნი	კვანტური კომპიუტინგი მლნ_USD	ბლოკჩეინი მლნ_USD	რობოტიკა მლრდ_USD	კლავდ კომპიუტინგი მლრდ_USD	სოციალური მედია მლნ_ოუნი
2015	2.1	3.8	45	0	18.5	80	120	5.2	8.4	650
2016	3.5	5.2	65	0	25.3	150	350	7.8	12.5	720
2017	6.8	7.5	98	0	35.7	280	1200	11.3	18.6	800
2018	12.5	9.1	145	0.2	48.6	520	850	15.7	25.3	850
2019	17.3	10.6	210	5.8	62.4	780	620	19.2	34.7	915
2020	21.8	11.8	290	160	75.8	1250	750	22.5	46.2	980
2021	28.6	13.4	340	355	84.3	1850	980	28.4	60.8	1030
2022	35.2	14.2	410	560	92.7	2400	1250	32.7	76.5	1080
2023	42.8	15.6	455	780	105.4	3100	1650	38.5	94.2	1120
2024	51.5	16.9	510	950	118.6	3850	2100	45.3	112.7	1165

ცხრილი 2. ჩინეთის ICT სექტორის მონაცემები/კაპიტალიზაცია (2015-2024)¹¹

ძალზედ საყურადღებოა ჩინეთის ICT სფეროში დასაქმების მონაცემები, საიდანაც ირკვევა, რომ აქაც იგივე ტენდენციაა, რაც აშშ-სა და ევროკავშირში. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ დასაქმებულთა რაოდენობა შთამბეჭდავია. (იხ. ცხრილი 3).

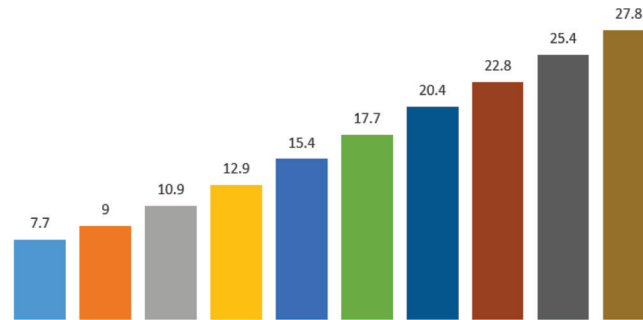
წელი	AI_ხელოვნური ინტელექტი მლრდ_USD	ელექტრონული კომერცია ტრლნ_ოუნი	კომერციალური საფინანსო მლრდ_ოუნი	5G კავშირები მლნ_ოუნი	ფინტექი ტრანზაქციები ტრლნ_ოუნი	კვანტური კომპიუტინგი მლნ_USD	ბლოკჩეინი მლნ_USD	რობოტიკა მლრდ_USD	კლავდ კომპიუტინგი მლრდ_USD	სოციალური მედია მლნ_ოუნი
2015	0.3	2.8	0.5	1.2	0.7	0.02	0.05	0.4	0.6	1.1
2016	0.4	3.2	0.6	1.3	0.8	0.03	0.08	0.5	0.8	1.3
2017	0.7	3.7	0.7	1.4	1.0	0.04	0.15	0.7	1.0	1.5
2018	1.1	4.2	0.8	1.5	1.2	0.05	0.12	0.9	1.3	1.8
2019	1.5	4.8	1.0	1.7	1.4	0.08	0.10	1.1	1.6	2.1
2020	1.8	5.2	1.2	2.0	1.6	0.10	0.12	1.3	2.0	2.4
2021	2.2	5.6	1.4	2.4	1.8	0.12	0.15	1.6	2.4	2.7
2022	2.6	5.9	1.6	2.7	2.0	0.15	0.18	1.9	2.8	3.0
2023	3.1	6.3	1.8	3.0	2.2	0.18	0.21	2.2	3.2	3.2
2024	3.6	6.6	2.0	3.2	2.4	0.21	0.25	2.5	3.6	3.4

ცხრილი 3. ჩინეთის ICT სექტორში დასაქმების მაჩვენებლები სფეროების მიხედვით (2015-2024)¹²

11 ჩინეთის ეროვნული სტატისტიკის ბიურო <http://www.stats.gov.cn/english/>

12 ჩინეთის ეროვნული სტატისტიკის ბიურო <http://www.stats.gov.cn/english/>

მთლიანი სურათი კი ასეთია (იხ. დიაგრამა 10)

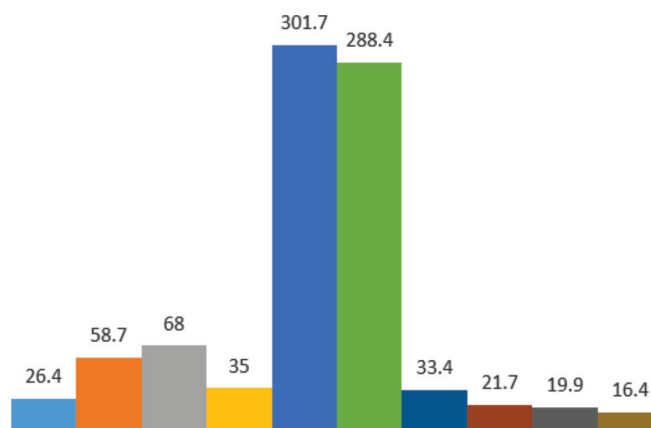

დიაგრამა 10. ჩინეთის ICT სექტორში დასაქმების ზოგადი მაჩვენებლები (2015-2024)¹³

მნიშვნელოვანია, აგრეთვე სექტორის ზრდის პროცენტული მაჩვენებლები წლებისა და სფეროების მიხედვით, საიდანაც სხვადასხვა სფეროებში განვითარების დინამიკა 2015-2024 წლებში (%) (იხ. ცხრილი 4)

წელი	AI_ხელოვნური ინტელექტი მლნ_USD	ელექტრონული კომერცია ტრლნ_ოუნი	კომერსიალური ბანკები მლნ_ოუნი	5G კავშირები მლნ_ოუნი	ფინტეკი ტრანზაქციები ტრლნ_ოუნი	კვანტური კომპიუტინგი მლნ_USD	ბლოკჩეინი მლნ_USD	რობოტიკა მლნ_USD	კლავდ კომპიუტინგი მლნ_USD	სოციალური მედია მლნ_ოუნი
2015	35	27	21	15	42	15	30	23	38	18
2016	66	36	44	18	36	87	190	50	48	10.7
2017	94	43	51	21	41	86	240	45	48	11.1
2018	83	21	48	25	36	85	-29	39	36	6.3
2019	38	16	45	2800	28	50	-27	22	37	7.6
2020	26	11	38	2650	21	60	21	17	33	7.1
2021	31	14	17	121	11	48	30	26	31	5.1
2022	23	6	20	57	10	29	27	15	25	4.9
2023	21	10	11	39	13	29	32	17	23	3.7
2024	20	8	12	21	12	24	27	17	19	4.0

ცხრილი 4. ICT სექტორის პროცენტული ზრდა სფეროების მიხედვით (2015-2024)¹⁴
მთლიანი სურათი კი ასეთია (იხ. დიაგრამა 11)

დიაგრამა 11. ICT სექტორის პროცენტული ზრდა წლების მიხედვით (2015-2024)¹⁵

¹³ იქვე

¹⁴ ჩინეთის ეროვნული სტატისტიკის ბიურო <http://www.stats.gov.cn/english/>

¹⁵ იქვე

4. საქართველო

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში სტაბილური მოთხოვნაა ინფორმაციული ტექნოლოგიების სპეციალისტებზე, რაზეც მეტყველებს სხვადასხვა სტატისტიკური მონაცემები. აღსანიშნავია, რომ დინამიკა გარკვეულწილად განსხვავებულია წამყვან ტექნოლოგიურ ქვეყნებთან განსხვავებით. მნიშვნელოვანია, რომ დასაქმებულთა რიცხვი ამ სფეროში სტაბილურია და ბოლო წლებში - მზარდი. (იხ. ცხრილი 5)

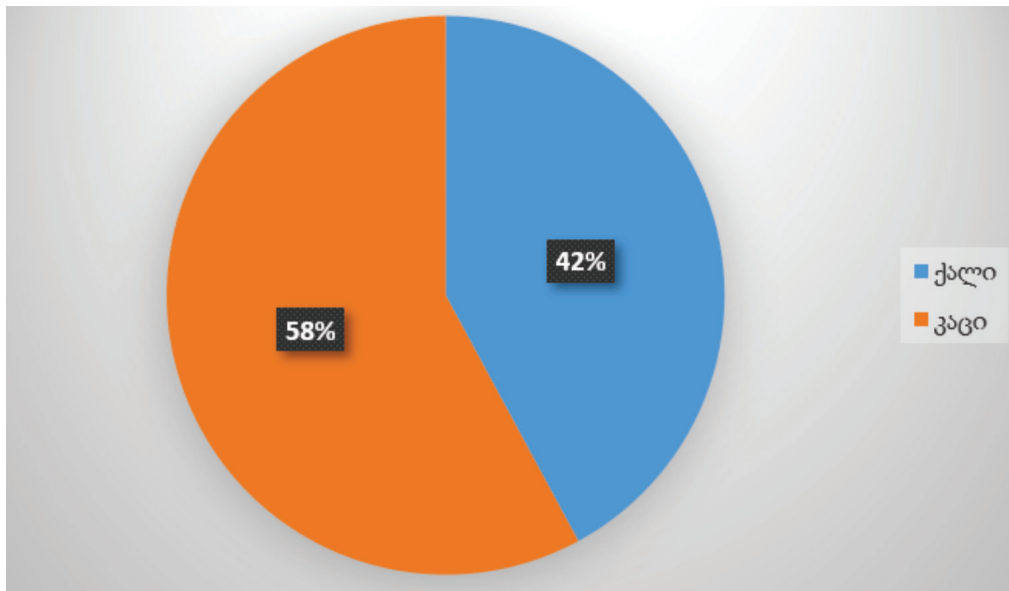
დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების (Nace rev. 2) მიხედვით							ათასი კაცი
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
სულ	1 286,9	1 296,2	1 295,9	1 241,8	1 217,4	1 283,7	1 334,6
სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა	289,5	253,9	247,4	246,3	230,3	229,2	220,7
მრეწველობა	153,8	153,9	147,0	141,3	137,2	152,4	163,1
მშენებლობა	84,3	98,8	101,4	85,2	94,4	108,6	117,9
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	174,6	185,0	195,9	188,0	180,7	192,7	206,4
ტრანსპორტი და დასაწყობება	70,1	78,2	82,0	79,1	76,4	80,5	85,7
განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობები	37,9	44,3	48,8	36,0	33,4	42,6	50,5
ინფორმაცია და კომუნიკაცია	21,7	20,9	19,0	19,7	18,1	15,3	20,9
საფინანსო და სადაზღვევო საქმიანობები	31,2	33,7	30,7	29,9	29,5	29,4	30,8
უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები	3,1	4,4	3,9	3,2	5,2	3,4	3,7
პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობები	22,0	21,2	19,0	19,2	21,5	22,6	22,6
ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობები	18,5	21,3	22,4	19,6	19,4	23,0	24,2
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; სავალდებულო სოციალური უსაფრთხოება	89,8	91,3	93,2	94,5	92,4	91,6	92,2
განათლება	159,2	155,1	153,4	145,8	145,9	149,9	153,8
ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურების საქმიანობები	68,0	65,3	60,2	62,0	66,3	69,9	70,6
ხელოვნება, გართობა და დასვენება	26,9	28,4	29,9	30,0	28,7	31,3	30,4
სხვა სახის მომსახურება	21,1	20,0	22,0	25,0	22,1	22,4	21,7
შინამეურნეობების, როგორც დამკრავების, საქმიანობები; არადიფერენცირებული საქონლის და მომსახურების წარმოება							
შინამეურნეობების მიერ საკუთარი მოხმარებისათვის	14,4	19,4	17,9	15,0	12,9	17,0	17,2
ექსტერიტორიული ორგანიზაციების და ორგანოების საქმიანობები	0,5	1,1	1,4	2,0	2,7	1,5	2,3
არაიდენტიფიცირებული	0,3	-	0,4	-	0,3	0,3	-

ცხრილი 5. დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის მიხედვით (2017-2023)¹⁶

მონაცემებიდან ირკვევა, რომ 2017 წელს იყო მაქსიმალური დასაქმება ICT სფეროში, შემდეგ წლებში იყო გარკვეული კლება და 2023 წლისთვის ისევ დაიწყო მატება და გაუთანაბრდა 2018 წლის დონეს (20,9 ათასი). სავარაუდოდ ეს ეს დინამიკა შენარჩუნდება. რაც შეეხება ზოგად დასაქმებაში ICT სფეროს წილს, ამ ეტაპზე ის შეადგენს დაახლოებით 1.6 % -ს, რაც საშუალო ევროპულ დონესთან (4.8%) მიმართებაში დაბალია.

საინტერესოა დასაქმების მაჩვენებლები გენდერულ ჭრილში, საიდანაც ირკვევა, რომ საქართველო ამ მხრივ უსწრებს საშუალო ევროპულ (80 % - 20 %) მაჩვენებელს (იხ. დიაგრამა 12).

16 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683>

დიაგრამა 12. დასაქმებულთა განაწილება გენდერულ ჭრილში (2017-2023)¹⁷

დასაქმების კვლევის კუთხით ერთერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია ამა თუ იმ საქმიანობის სფეროში არსებული ინოვაციური ხელფასების ანალიზი. ამ მხრივ ინფორმაციული ტექნოლოგიების მიმართულება საკმაოდ მაღალ პოზიციებს ინარჩუნებს, რაზეც მიუთითებს ქვემოთ მოყვანილი ცხრილები. მონაცემები 2020 წლის მიხედვითაა წარმოდგენილი, თუმცა აღნიშნული ტენდენცია შენარჩუნებულია მიმდინარე ეტაპზეც. მონაცემებიდან ირკვევა, რომ ინფორმაციისა და კომუნიკაციების მიმართულებით საშუალო ნომინალური ხელფასები როგორც სახელმწიფო, ასევე არასახელმწიფო სექტორში პირველ სამეულშია. (იხ. ცხრილი 6, ცხრილი 7)

სუბსექტორი	სახელმწიფო სექტორი						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
სულ	788.5	825.6	855.2	861.2	892.1	973.7	1 024.4
სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა	654.5	608.2	542.5	518.6	505.9	543.2	533.3
სამთო მოპოვებითი მრეწველობა და კარიერების დამუშავება	...	...	...	...	...	...	...
დამამუშავებელი მრეწველობა	821.1	816.0	822.1	889.3	928.6	1185.9	1278.7
ელექტროენერგიის, აირის, ორთქლის და კონდიციონერული ჰაერის მიწოდება	1138.9	1185.9	1239.3	1327.9	1537.3	1693.2	1598.7
წყალმომარაგება; კანალიზაცია, ნარჩენების მართვა და დაბინძურებისა და გასუფთავების საქმიანობები	538.2	612.3	627.4	624.3	642.0	705.5	685.1
მშენებლობა	993.8	1024.0	1085.2	1059.2	1350.3	1362.9	2 116.2
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	1487.9	1485.1	1575.5	1649.2	1704.8	2 159.4	1359.2
ტრანსპორტირება და დასაწყობება	970.6	985.5	1052.0	1035.1	1114.1	1263.5	1267.8
განთავსების საშუალებებით უმრეწველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობები	651.6	532.1	538.3	612.4	514.9	621.4	781.0
ინფორმაცია და კომუნიკაცია	1233.1	1247.2	1372.8	1467.1	1648.8	1737.9	1720.6
საფინანსო და სადამფინანსო საქმიანობები	3 321.7	3 508.9	3 832.7	4 158.7	4 345.5	4 451.7	4 616.0
უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები	1007.6	799.0	1105.6	318.0	934.3	1042.3	1269.9
პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობები	865.9	891.9	980.5	953.5	950.9	1040.5	1015.5
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; საგარეო ურთიერთობები	623.6	454.8	508.2	509.9	524.1	713.0	757.3
საგარეო ურთიერთობები	1161.7	1259.3	1254.7	1236.1	1266.6	1420.8	1425.8
განათლება	440.7	466.8	516.9	552.2	573.6	619.7	709.2
ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურების ხელფასები, გართობა და დასვენება	653.8	741.7	798.6	842.2	890.5	966.4	1083.0
სხვა სახის მომსახურება	524.2	549.0	575.6	647.6	608.7	652.6	651.4
სულ	1334.4	819.7	971.0	871.6	687.3	654.8	910.7

ცხრილი 5. სახელმწიფო სექტორში დასაქმებულთა საშუალო ხელფასი (2014-2020)¹⁸

17 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683>

18 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683>

	არასახელმწიფო სექტორი						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
სულ	836.4	945.1	990.9	1 077.1	1 164.0	1 211.1	1 284.9
სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა	456.9	580.5	581.3	693.4	761.3	751.8	910.5
სამთავროვნებო მრეწველობა და კარიერების დამამუშავებელი მრეწველობა	874.6	1 023.0	1 099.2	1 232.3	1 345.3	1 375.6	1 779.4
ელექტროენერგიის, აირის, ორთქლის და კონდიციონერული ჰაერის მიწოდება	718.4	775.6	782.3	867.7	929.6	1 035.0	1 108.5
წყალმომარაგება; კანალიზაცია, ნარჩენების მართვა და დაბინძურებისაგან გასუფთავების საშუალებები	1 150.4	1 285.1	1 385.9	1 441.6	1 498.8	1 524.1	1 474.6
მშენებლობა	884.1	925.2	1 094.0	1 259.6	1 266.5	1 321.1	1 335.9
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	942.7	1 187.7	1 270.3	1 474.3	1 556.1	1 635.5	1 706.2
ტრანსპორტირება და დასაწყობება	699.3	781.0	787.2	841.2	948.0	967.1	1 034.7
განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საშუალებები	1 133.5	1 337.7	1 260.8	1 428.7	1 453.2	1 478.4	1 594.0
ინფორმაცია და კომუნიკაცია	467.8	564.6	629.9	674.5	836.4	858.9	821.1
საფინანსო და სადამფინანსო საქმიანობები	1 165.1	1 341.8	1 334.7	1 421.1	1 472.3	1 609.9	1 903.6
უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები	1 567.8	1 668.7	1 810.4	1 981.0	2 206.3	1 993.6	2 121.2
პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობები	897.9	964.6	1 013.1	1 114.1	1 108.2	1 195.8	1 179.1
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; საგარეო ურთიერთობები	1 193.4	1 357.5	1 582.7	1 732.0	1 869.8	2 089.5	2 083.9
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; საგარეო ურთიერთობები	730.9	680.9	749.9	779.1	819.3	861.3	875.4
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა; საგარეო ურთიერთობები	×	×	×	×	×	×	×
განათლება	530.0	557.9	623.4	704.2	708.7	815.4	921.3
კანდაცვა და სოციალური მომსახურების ხელშეწყობა, გადარჩევა და დასვენება	764.7	873.3	945.2	980.1	1 005.2	1 068.0	1 105.4
ხელოვნება, გადარჩევა და დასვენება	920.5	1 038.0	1 214.3	1 177.7	1 414.1	1 679.9	1 302.3
სხვა სახის მომსახურება	580.0	887.0	709.7	669.9	858.5	798.4	1 109.3

ცხრილი 6. არასახელმწიფო სექტორში დასაქმებულთა საშუალო ხელფასი (2014-2020)¹⁹

დასკვნითი ნაწილი

აღნიშნული მონაცემების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების სფეროში მსოფლიო მასშტაბით დასაქმების არეალი ძალზედ ფართოა და მზარდი. მიუხედავად ბოლო წლებში გარკვეული სტაბილიზაციისა და რიგ შემთხვევებში კლებისა, სფეროში მოთხოვნა მაღალკვალიფიციურ სპეციალისტებზე შენარჩუნებულია.

აღნიშნული ტენდენციის გათვალისწინება აუცილებელია საქართველოსათვის, ვინაიდან მნიშვნელოვანია დროულად და ეფექტურად ყველა იმ სარგებლის გამოყენება, რაც ამ პროცესს თან ახლავს, რათა ქვეყანა არ ჩამორჩეს სოციალურ-ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას და არ დაკარგოს ამ პროცესით უზრუნველყოფილი შესაძლებლობები. ამ მიზნით აუცილებელია წამყვანი ტექნოლოგიური ქვეყნების მსგავსად გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება, მუდმივი მონიტორინგი, მეტი ინვესტიცია ICT უნარების განვითარების პროცესში, შესაბამისი სასწავლო თუ ტრენინგ კურსების ხელშეწყობა, ინტერნეტიზაციის გაფართოება, ვინაიდან ძლიერი ციფრული უნარები გაამყარებენ საზოგადოების კონკურენტულ პოზიციას ციფრულ სამყაროში, უზრუნველყოფენ უფრო თანასწორ განვითარებას. ამ მიზნით, ამავე დროს უნდა გაფართოვდეს განათლების, დასაქმებისა და ინდუსტრიის თანამშრომლობა, რაც საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს საზოგადოების ციფრულ ტრანსფორმაციას.

ბიბლიოგრაფია

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - <https://www.geostat.ge/ka>
 ევროკავშირის სტატისტიკის სამსახური - <https://ec.europa.eu/eurostat/>
 ჩინეთის ეროვნული სტატისტიკის ბიურო - <http://www.stats.gov.cn/english/>
 Electronically Delivered CIO Tools - Janco Associates, Inc (USA). <https://e-janco.com/career>

რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსია ნეოკლასიკური რეალიზმის ჯრილში

ნინო ოხანაშვილი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
თავდაცვის ანალიზის მიმართულების
ასოცირებული პროფესორი,
სიციალურ მეცნიერებათა დოქტორი

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატიის მიზანს ნეოკლასიკური რეალიზმის ჯრილში რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიის (2014) გამომწვევი მიზეზების გაანალიზება წარმოადგენს. მეთოდოლოგიურად სტატია თვისებრივი კვლევის კატეგორიაში მოიაზრება და საბაზისო მეთოდოლოგიურ მიდგომად შემთხვევის შესწავლის (Case-study) მეთოდს იყენებს. სტატიაში გენერირებული ჰიპოთეზის შემოწმება სოციალური კვლევის თვისებრივი მეთოდის გამოყენებით ხდება.

სტატიის მიზანია დაამტკიცოს, რომ სისტემურ ფაქტორებთან ერთად, ლიდერის/გადაწყვეტილების მიმღები პირის გავლენა საგარეო და საშინაო პოლიტიკის აღქმაზე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საგარეო პოლიტიკის ფორმირებაში.

ნეოკლასიკური რეალიზმი არის სტრუქტურული რეალიზმის/ნეორეალიზმის (საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურა) და კლასიკური რეალიზმის (ადამიანის ბუნება) ერთგვარი ნაზავი, რომლის მიხედვითაც, სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკური ქცევის მიზეზობრივი/კაუზალური ლოგიკა შემდეგია: დამოკიდებული ცვლადი - საგარეო პოლიტიკური ქცევა, დამოუკიდებელი ცვლადი - საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურა, ძალაუფლების განაწილება საერთაშორისო სისტემაში, შუალედური (intervening) ცვლადი - გადაწყვეტილების მიმღები პირების სუბიექტური აღქმები და სახელმწიფოს შესაძლებლობა, მოიპოვოს და მოახდინოს რესურსების მობილიზება მოცემული პოლიტიკის გასატარებლად. ე.ი. საგარეო პოლიტიკა = სისტემური ცვლადები + შუალედური ცვლადები. ნეოკლასიკური რეალიზმი დედუქციური თეორიაა, რომელიც ავიწროებს ანალიზის ფარგლებს იმ ცვლადებამდე, რომელთაც შესაძლოა გავლენა მოეხდინა საგარეო პოლიტიკის სტრატეგიებზე. მიკროპოლიტიკური დინამიკის ახსნის მცდელობისგან თავის არიდების გარეშე, ნეოკლასიკური რეალიზმი დაინტერესებულია უფრო ფართო დინამიკის საზღვრებში მომხდარი ცვლილებების თეორიული ანალიზით.

სისტემურ ფაქტორებთან - როგორცაა ძალაუფლების განაწილება (დამოუკიდებელი ცვლადი) და საგარეო პოლიტიკურ ქცევასთან ერთად (დამოკიდებული ცვლადი), შიდა ფაქტორები - ლიდერის ხედვა, აღქმები (შუალედური ცვლადი) მნიშვნელოვან როლს ასრულებს რუსეთის მიერ „სისტემურ ზეწოლაზე“ პასუხში.

რუსეთის პერსპექტივიდან, რუსეთის სტრატეგია პოსტსაბჭოთა რეგიონში მიზნად ისახავს უსაფრთხოების უზრუნველყოფას და აღნიშნულ რეგიონში სისტემის სხვა აქტორების გავლენის გავრცელების პრევენციას. ერთ-ერთი ფაქტორი, რომელმაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა ომის დაწყებაში არის ნატოს გაფართოების აღქმა, როგორც არა მხოლოდ საფრთხე რუსეთის უსაფრთხოებისთვის, არამედ როგორც გამოწვევა მისი, როგორც დიდი ძალის სტატუსისთვის; რუსეთის პოლიტიკური ხელმძღვანელობის აზრით, ევროპის დაახლოება უკრაინასთან წარმოადგენს რეალურ საფრთხეს რუსეთის ეროვნული უსაფრთხოებისთვის.

ასევე, აშკარაა, რომ რუსეთის პრეზიდენტის ფიგურამ და პიროვნულმა თვისებებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიის გადაწყვეტილების მიღებაში. ვლადიმერ პუტინმა გაამდიდრა პოსტსაბჭოთა რეგიონში გავლენის აღდგენის ძალისხმევა. პუტინის აგრესიული საგარეო პოლიტიკა უკრაინის მიმართ, რუსული საზოგადოებისთვის ქვეყნის იმპერიული ბუნების გამართლებას ემსახურება.

საკვანძო სიტყვები: ნეოკლასიკური რეალიზმი; სისტემური ფაქტორი; შიდა დინამიკა; პოლიტიკის შედეგი - ყირიმის ანექსია.

ANNEXATION OF CRIMEA BY THE RUSSIA IN THE CONTEXT OF NEOCLASSICAL REALISM

Nino Okhanashvili

Associate Professor of Master's Program in Defense Analysis of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Social Sciences

Abstract

The purpose of the present article is to analyze the causes of the annexation of Crimea by Russia (2014) in the light of neoclassical realism. Methodologically, the article falls into the category of qualitative research and uses the Case-Study method as the basic methodological approach. The hypothesis generated in the article is tested using the qualitative method of social research.

The aim of the article is to prove that, along with systemic factors, the influence of the leader/decision-maker on the perception of foreign and domestic policy plays an important role in the formation of foreign policy.

Neoclassical realism is a kind of mixture of structural realism (the structure of the international system) and classical realism (human nature), according to which the causal logic of a state's foreign policy behavior is as follows: Dependent variable - foreign policy behavior, independent variable - the structure of the international system, the distribution of power in the international system, intervening variable - subjective perceptions of decision-makers and the state's ability to obtain and mobilize resources to implement a given policy. I.e. Foreign policy = System variables + Intermediary variables. Neoclassical realism is a deductive theory which narrows the scope of analysis to those variables that may influence foreign policy strategies.

Together with systemic factors such as the distribution of power (independent variable) and foreign policy behavior (dependent variable), internal factors - the leader's vision, perceptions (intermediate variables) - play an important role in Russia's response to „systemic pressure“.

From a Russian perspective, Russia's strategy in the post-Soviet space is aimed at ensuring security and preventing the spread of influence of other actors in the system in this region. One of the factors that played a decisive role in the outbreak of the war is the perception of NATO expansion as not only a threat to Russia's security, but also as a challenge to its status as a great power; in the perception of the Russian political leadership, Europe's rapprochement with Ukraine represents a real threat to Russia's national security.

Also, it is clear that Vladimir Putin's figure and personality played an important role in Russia's decision to annex Crimea. Vladimir Putin has intensified efforts to restore influence in the post-Soviet region. Putin's aggressive foreign policy towards Ukraine serves to justify the imperial nature of the country to Russian society.

Keywords: neoclassical realism; systemic factor; internal dynamics; policy outcome - annexation of Crimea.

შესავალი

2014 წლის 18 მარტს, რუსეთის ფედერაციის მიერ ყირიმში ანექსირებულ იქნა და ყირიმის ფედერალური ოლქის სახელით, დე ფაქტოდ რუსეთის შემადგენლობაში შეყვანილი. რუსეთის მიერ, აღნიშნული სამხედრო და პოლიტიკური ქმედებების ერთობლიობა უკრაინის ტერიტორიული მთლიანობის წინააღმდეგ იყო მიმართული.

სტატის მიზანია რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიის მიზეზების დადგენა, თუ რამ განაპირობა რუსეთის მიერ აღნიშნული საგარეო პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღება. არსებობს ვარაუდი, რომ რუსეთმა გადაწყვიტა ყირიმის ანექსია მისი, როგორც რუსი ერის სულიერი წყაროს მნიშვნელობის გამო, ასევე, ვარაუდი, რომ ანექსიის მიზეზი ნახევარკუნძულზე რუსეთის ისტორიული პრეტენზია იყო (რუსეთი მას ფლობდა 1954 წლამდე, საბჭოთა ხელმძღვანელობის მიერ უკრაინის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკისთვის გადაცემამდე). ასევე, არსებობს ვარაუდი, რომ ეს იყო წმინდა სტრატეგიული გადაწყვეტილება, რადგან ყირიმის ანექსიამ საშუალება მისცა რუსეთს გაეზარდა თავისი სამხედრო შესაძლებლობები უკრაინის შავი ზღვის ფლოტის უმეტესი ნაწილის აღებით და რომ ეს პრეზიდენტ პუტინის დიდი ძალაუფლების აღდგენის კამპანიის მხოლოდ დასაწყისი იყო უკრაინაში.

აღნიშნული ვარაუდების უმეტესობა ეფუძნება ან რეალისტურ თეორიას, რომელიც აქცენტს ძალაუფლების მაქსიმიზაციასა და პირადი ინტერესებზე აკეთებს, ან კონსტრუქტივისტურ თეორიას, რომელიც ფოკუსირებულია ნორმებსა და იდენტობებზე.

სტატიაში გამოყენებული ნეოკლასიკური რეალიზმის მიხედვით, მხოლოდ სისტემური ან მხოლოდ ერთეულის დონის ახსნა არასაკმარისია და ამიტომ აერთიანებს სისტემურ ცვლადებს ერთეულის დონის ცვლადებთან საგარეო პოლიტიკური არჩევანის ახსნის მცდელობისას.

სტატია სვამს შემდეგ **საკვლევ კითხვას**:

რა ძირითადმა შიდა და სისტემურმა ფაქტორებმა განაპირობა რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსია?

სტატიაში წარმოდგენილი თეორიისგან (ნეოკლასიკური რეალიზმი) დედუქციური მეთოდით მოხდა შემდეგი **ჰიპოთეზის** გენერირება:

საერთაშორისო სისტემის ანარქიულმა ბუნებამ, ძალის განაწილებამ სისტემაში და საგარეო პოლიტიკის შესახებ ვლადიმერ პუტინის აღქმამ განაპირობა რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსია. ცვლადების ოპერაციონალიზაცია:

დამოუკიდებელი ცვლადი: საერთაშორისო სისტემის ანარქიულმა ბუნება, ძალის განაწილება საერთაშორისო სისტემაში გაზომვა - (თვისებრივი მეთოდი)

შუალედური ცვლადი: ვლადიმერ პუტინის ფიგურა, მისი აღქმები - გაზომვა (თვისებრივი მეთოდი)

დამოკიდებული ცვლადი: ყირიმის ანექსია - გაზომვა (თვისებრივი მეთოდი)

მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზისთვის სტატია იყენებს სოციალური კვლევის თვისებრივი მეთოდის შემდეგ ტექნიკებს: შემთხვევის შესწავლა (Case Study) და თვისებრივი კონტენტ-ანალიზი.

ძირითადი ნაწილი

თეორიული ჩარჩო

ნეოკლასიკური რეალიზმი და საგარეო პოლიტიკა

კლასიკური რეალიზმის ფესვები თუკიდიდეს, ჰობსისა და მაკიაველის ნაშრომებში გვხვდება. კლასიკური რეალიზმი აქცენტს ადამიანის ბუნების ბნელ მხარეებზე აკეთებს (Dark side of human nature). აღნიშნული თეორიის მიხედვით, საერთაშორისო პოლიტიკის ლოგიკის გაგება საშინაო პოლიტიკის გააზრებით ხდება¹.

¹ Stephen Mcglinchey, Rosie Walters, Christian Scheinpflug, International Relations Theory, E-International Relations,

კენეტ ნ. უოლცის (1979) ნეორეალიზმი, იგივე სტრუქტურული რეალიზმი, რომელიც იზიარებს კლასიკური რეალიზმის არაერთ დაშვებას, ავტორმა საერთაშორისო პოლიტიკის თეორიად ჩამოაყალიბა. კლასიკურ რეალისტებსა და ნეორეალისტებს შორის ერთ-ერთი ცენტრალური დაყოფა არის ანალიზის დონეებში. კლასიკური რეალიზმი, უპირველეს ყოვლისა, ეხება ადამიანის ბუნებას, ხოლო ნეორეალიზმი იკვლევს სისტემურ დონეს და აქცენტს სახელმწიფოთა ურთიერთქმედებაზე აკეთებს².

ნეორეალიზმი საერთაშორისო პოლიტიკის თეორიად მიიჩნევა, რადგან სახელმწიფოთა ურთიერთქმედების შედეგების ახსნას ცდილობს. აღნიშნული თეორია იზიარებს კლასიკური რეალიზმის ცალკეულ, ზოგად ვარაუდებს სახელმწიფოების მოტივაციის შესახებ, მაგრამ მიზნად მათი ქცევის დეტალურად ახსნას არ ისახავს. კლასიკური რეალიზმი აქცენტს აკეთებს ადამიანის ბუნებაზე, ხოლო ნეორეალიზმი ხაზს უსვამს იმას, რომ სახელმწიფოს ქცევას საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურა განსაზღვრავს. კლასიკური რეალიზმი დამოკიდებულ ცვლადად იღებს არა სახელმწიფოთა ურთიერთქმედების შედეგს, არამედ ცალკეული სახელმწიფოების ქცევას.

რაც შეეხება ნეოკლასიკური რეალიზმს, აღნიშნული თეორია ძირითადად ორიენტირებულია ცალკეული სახელმწიფოების ქცევაზე და გვთავაზობს სისტემური და ერთეული დონის ცვლადების კაუზალურ ურთიერთქმედებას. ნეოკლასიკური რეალისტებისთვის მხოლოდ საერთაშორისო სისტემა არ არის საგარეო პოლიტიკური შედეგის განმსაზღვრელი მონოლითი. საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურა, სახელმწიფოებს აწვდის ინფორმაციას კონკრეტული საგარეო პოლიტიკური გადაწყვეტილების შედეგად მიღებულ დანაკარგებისა და სარგებელის შესახებ, მაგრამ როგორ ხდება ამ ინფორმაციის დამუშავება და გაზომვა, დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ აღიქვამენ სახელმწიფოები საერთაშორისო პოლიტიკას, ასევე, მათ პრეფერენციებზე, მათ იდეებსა და ეთიკაზე.

ნეოკლასიკური რეალიზმი, რომელსაც სტატია კონკრეტული შემთხვევის ანალიზისთვის იყენებს, ცდილობს აღნიშნული ორი თეორიის დაშვებების/ვარაუდების ერთგვარ სინთეზს. ნეოკლასიკურ რეალიზმში, სისტემური სტიმულები - დამოუკიდებელი ცვლადია, შიდა ფაქტორები - შუალედური/ინტერვენირებადი ცვლადი, ხოლო დამოკიდებული ცვლადი - საგარეო პოლიტიკის შედეგი (კაუზალური ლოგიკა).³

ე.ი. ნეოკლასიკური რეალიზმი იკვლევს საგარეო პოლიტიკას საშინაო და საერთაშორისო ცვლადების ჩართვით. ნეოკლასიკური რეალიზმი საერთაშორისო სისტემას დამოუკიდებელ ცვლადად, პოლიტიკის კონკრეტულ შედეგს- დამოკიდებულ ცვლადად, ხოლო საშინაო პოლიტიკას, რომელშიც მოიაზრება იდეური ფაქტორი, ლიდერის როლი და ინსტიტუტები, განიხილავს შუალედურ/ინტერვენირებად ცვლადად, რომელიც აღნიშნული თეორიის მიხედვით, ისეთივე გავლენის მქონე შეიძლება იყოს, როგორც საერთაშორისო სისტემა.

ნეოკლასიკური რეალიზმი კონკრეტული ფენომენის ახსნა-განმარტებით ნაწილში შიდა ფაქტორების ჩართვის აუცილებლობას ხედავს, რათა გათვალისწინებულ იქნას ის ვარიაცია, რომელიც რთულია აიხსნას მხოლოდ სტრუქტურული ცვლილებებით. ნეოკლასიკური რეალიზმის ონტოლოგიური საწყისი წერტილი - პოლიტიკის შედეგზე სტრუქტურულ ცვლილებასთან ერთად, ერთეულის დონის ცვალებადობის გავლენაა.

ძალათა ბალანსის რეალისტური კონცეფციის ერთგული ნეოკლასიკური რეალიზმი დასძენს, რომ სახელმწიფოების უუნარობამ ერთმანეთის ზუსტად აღქმის კუთხით და/ან სახელმწიფო ლიდერების უუნარობა მოახდინოს სახელმწიფო ძალაუფლებისა და საზოგადოებრივი

Bristol, England, 2017, P.15.

2 ნინო ოხანაშვილი, „ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების გამომწვევი მიზეზების თეორიული ანალიზი,“ (სამხრეთ კავკასიის შემთხვევა), თსუ, 2018, გვ. 31.

3 Gideon Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy,“ World Politics, Vol. 51, No. 1, 1998, P.154.

მხარდაჭერის მობილიზება, შეიძლება გამოიწვიოს არაოპტიმალური საგარეო პოლიტიკა, დიდი სახელმწიფოების აღზევება და დაცემა, ომი და ა.შ.

შეიძლება ითქვას, რომ ნეოკლასიკური რეალიზმი უფრო სრულყოფილი/დახვეწილი თეორიაა, რომელიც მხოლოდ სახელმწიფოს ძალაუფლებას არ განიხილავს წამყვან ცვლადად, არამედ შიდა ფაქტორებს, კოგნიტურ ფაქტორებს იღებს მხედველობაში და მათი გათვალისწინებით აანალიზებს საერთაშორისო ურთიერთობებს. სისტემური ფაქტორები სახელმწიფოს ქცევის მნიშვნელოვანი განმსაზღვრელია საერთაშორისო ურთიერთობებში, ხოლო შიდა ფაქტორები - როგორც არსებითი გადამცემი სარტყელი, რომელიც აყალიბებს პოლიტიკის ზუსტ შედეგებს.

ამრიგად, ნეოკლასიკური რეალიზმი კლასიკური და სტრუქტურული რეალიზმის ძირითად თეორიულ დაშვებებს იყენებს, მაგრამ ამატებს ისეთ შიდა ფაქტორებს, როგორიც არის მაგალითად, ლიდერის აღქმები, რომელიც საერთაშორისო ურთიერთობების დინამიკაზე კრიტიკულად მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს.

ემპირიული მონაცემები ყირიმის სტატუსი სსრკ-ში

1922 წლის 30 დეკემბრამდე, საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის (სსრკ) შექმნამდე უკრაინა სუვერენულ სახელმწიფოს წარმოადგენდა. უკრაინის, როგორც სუვერენული სახელმწიფოს სტატუსი დაფიქსირებული იყო სსრკ-ს კონსტიტუციაში, ასევე უკრაინის სსრ-ს კონსტიტუციაში და უკრაინა აგრძელებდა არსებობას სუვერენულ სახელმწიფოდ სსრკ-ს დაშლის შემდეგ.

1954 წლის 2 აპრილს სსრკ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა გაითვალისწინა ეკონომიკური, კულტურული და გეოგრაფიული ფაქტორები, აგრეთვე რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის (რუსეთის სფსრ/რსფსრ) და უკრაინის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის (უკრაინის სსრ) ოფიციალური პოზიციები და მიიღო განკარგულება ყირიმის სსრ-დან უკრაინის სსრ-ს გადაცემის შესახებ.⁴ 1991 წლამდე, ანუ სსრკ-ს, როგორც საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის დაშლის მომენტამდე, ყირიმი უკრაინის ტერიტორიის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდა.

რუსეთის ფედერაციის მიერ 2014 წლის 18 მარტს ყირიმის ანექსია განხორციელდა, რაც წარმოადგენს თანამედროვე საერთაშორისო სამართლისა და მსოფლიო უსაფრთხოების სისტემის სერიოზულ კრიზისს. რუსეთმა ყირიმის ანექსიით დაარღვია საერთაშორისო სამართლის მთელი რიგი ფუნდამენტური პრინციპები და ხელშეკრულებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უკრაინის ტერიტორიულ მთლიანობას, საზღვრების ხელშეუხებლობას და უსაფრთხოებას.

ნეოკლასიკური რეალიზმი პრაქტიკაში

ნეოკლასიკური რეალიზმი საერთაშორისო ურთიერთობების გავლენიანი თეორიაა, რომელიც ცდილობს სახელმწიფოს ქცევა ახსნას სისტემური ფაქტორების (საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურა, ძალთა გადანაწილება სისტემაში) და შიდა ფაქტორების (შიდა პოლიტიკა, ხელმძღვანელი პირების აღქმები) კომბინირებით. 2014 წელს, რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიასთან დაკავშირებით, ნეოკლასიკური რეალიზმი იძლევა სრულ სურათს, თუ როგორ ჩამოაყალიბა რუსეთის გადაწყვეტილება შიდა და გარე ფაქტორებმა.

ცვლადების ანალიზმა გამოკვეთა სამი ფაქტორი, რომელიც გამოირჩევა, როგორც ყველაზე მნიშვნელოვანი:

⁴ O. Merezhko, „Crimea’s Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law,“ 2015, P.169 ZaöRV 75 https://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_167_194.pdf (Access - 26.02.2025).

გარე საფრთხეები და ძალაუფლების დინამიკა: ნეოკლასიკური რეალიზმის პერსპექტივიდან, ნატოს გაფართოება აღმოსავლეთით და უკრაინის დასავლეთთან მეტად დაახლოების პოტენციალი, რუსეთის უსაფრთხოებისთვის შეიძლება საფრთხედ აღქმულიყო (საერთაშორისო სისტემა). ვლადიმერ პუტინს მიაჩნია, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლა იყო ყველაზე დიდი გეოპოლიტიკური კატასტროფა,⁵ შესაბამისად, მისი მიზანია არ დაკარგოს გავლენა ყოფილ პოსტსაბჭოთა რეგიონში. პუტინის კიდევ ერთი განცხადების მიხედვით, „რუსეთის საზღვრები არსად არ მთავრდება“.⁶ აღნიშნული განცხადებით, რუსეთის პრეზიდენტი მიუთითებს ქვეყნის გლობალური გეოპოლიტიკური კოდის შესახებ, რაც მისი, როგორც გლობალური ლიდერის ამბიციას მეტყველებს.

რუსეთის აღქმამ რეგიონში ძალთა ბალანსის ცვლილების შესახებ, განსაკუთრებით, უკრაინის პროდასავლური მთავრობის პირობებში, უზიმა რუსეთს ემოქმედა ისე, რომ არ დაეკარგა გავლენა და თავიდან აეცილებინა დასავლური ინსტიტუტების პოტენციური გაფართოება მის საზღვრებში.

ასევე, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი სისტემურ სტიმულებში რუსეთისთვის იყო ის შესაძლებლობების ფანჯარა, რომელიც წარმოიშვა ყირიმში უკრაინის პოლიტიკური და სამხედრო არასტაბილურობის გამო.

რუსეთისთვის არსებობს კრიტიკულად მნიშვნელოვანი რამდენიმე მიზეზი, თუ რატომ აღიქვამს საფრთხედ უკრაინის გაწევრიანებას ნატოსა და ევროკავშირში.

I. გეოპოლიტიკური ინტერესები და უსაფრთხოება: რუსეთი უკრაინას საკუთარ გავლენის სფეროდ მიიჩნევს, შესაბამისად საფრთხედ აღიქვამს იმ ფაქტს, რომ ნატოსა და ევროკავშირში უკრაინის გაწევრიანება მასზე დასავლეთის გავლენას გააძლიერებს, რაც რუსეთისთვის სტრატეგიული მნიშვნელობის საფრთხედ აღიქმება. ნატოს გაფართოება რუსეთის საზღვრებთან საფრთხეს უქმნის და გამოწვევების წინაშე აყენებს რუსეთის უსაფრთხოებას. ნატოს სამხედრო ინფრასტრუქტურის გაფართოება რუსეთის საზღვრებთან, რუსეთისთვის უსაფრთხოების გამოწვევად აღიქმება.

II. ისტორიული და კულტურული კავშირები: რუსეთი უკრაინას ისტორიულად და კულტურულად საკუთარ ნაწილად მიიჩნევს. შესაბამისად, უკრაინის ევროატლანტიკური ინტეგრაცია მისთვის უსაფრთხოების გამოწვევების გარდა, იდენტობასთან დაკავშირებულ განცდებთან ასოცირდება.

საბოლოო ჯამში, უკრაინის დასავლურ ინტეგრაციაზე რუსეთის წინააღმდეგობა ემყარება მის გეოპოლიტიკურ, სამხედრო და ეკონომიკური ინტერესების დაცვას.

შიდა პოლიტიკა და ელიტური ინტერესი: ნეოკლასიკური რეალიზმი ხაზს უსვამს საშინაო პოლიტიკის, მათ შორის სახელმწიფო ლიდერებისა და ელიტური ინტერესების როლს. ვლადიმერ პუტინისა და რუსეთის ხელმძღვანელობისთვის ყირიმის ანექსია შიდა ლეგიტიმაციის განმტკიცების/გამაძლიერების გზა იყო. ეს ნაბიჯი დიდი პოპულარობით სარგებლობდა რუსეთში, აძლიერებდა ნაციონალისტურ განწყობას და ახდენდა ყურადღების გადატანას შიდა ეკონომიკური გამოწვევებისგან.

2014 წელს რუსეთში გაზრდილი იყო მოსახლეობის უკმაყოფილება ეკონომიკური და სხვა შიდა პრობლემების გამო. ყირიმის ანექსიის გადაწყვეტილებამ ხელი შეუწყო პუტინს ძალაუფლების გამყარებაში, რადგან აღნიშნული ზრდიდა მის მიმართ ნდობას და მხარდაჭერას. პუტინს მოსახლეობის ძალიან დიდი მხარდაჭერა გააჩნდა ყირიმის საკითხთან დაკავშირებით, რამაც მისი შიდა პოპულარობის გაზრდა გამოიწვია. ამ ნაბიჯით, პუტინმა მოიპოვა ძლიერი

5 Putin: The collapse of the Soviet Union was the biggest geopolitical catastrophe
<https://www.youtube.com/watch?v=DpEjSsdvDW0> (access – 06.03.2025)

6 'The borders of Russia do not end' says Putin at awards ceremony
https://www.youtube.com/watch?v=ou8mI_ce80s (access – 06.03.2025)

ლიდერის პოზიცია, რომელმაც რუსეთს ძლიერება უნდა დაუბრუნოს. მოსახლეობის თვალში წარმოჩინდა ლიდერად, რომელმაც შეძლო დასავლეთის წინააღმდეგ ბრძოლა, რომელიც იცავს ქვეყნის სუვერენიტეტს და რუსი ხალხის ინტერესებს.

ლიდერობის აღქმა და გადაწყვეტილების მიღება: ნეოკლასიკური რეალიზმი ასევე ორიენტირებულია ლიდერების აღქმასა მის გავლენაზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. პუტინის ხელმძღვანელობის სტილმა და მისმა სურვილმა, აღედგინა რუსეთის ძალაუფლება და პრესტიჟი მსოფლიო ასპარეზზე, სავარაუდოდ, დიდი როლი ითამაშა ყირიმის ანექსიის მიღების გადაწყვეტილებაში. ეს ნაბიჯი შეიძლება ჩაითვალოს, როგორც რუსეთის ძალაუფლების განმტკიცების გზა პოსტსაბჭოთა სივრცეში და სიგნალი როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო საზოგადოებისთვის, რომ რუსეთი მზადაა მტკიცედ იმოქმედოს თავისი ინტერესების დასაცავად.

საბოლოო ჯამში, ნეოკლასიკური რეალიზმი ვარაუდობს, რომ რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსია განპირობებული იყო, როგორც გარე/სისტემური ფაქტორებით, როგორიცაა ნატოს გაფართოება და მისი საფრთხედ აღქმა, ასევე შიდა ფაქტორებით, როგორიცაა შიდა პოლიტიკური მოსაზრებები და ხელმძღვანელობის სურვილი, დაემტკიცებინა რუსეთის ძალაუფლება. ლიდერის ხედვები/აღქმები გადაწყვეტი აღმოჩნდა, რადგან ვლადიმერ პუტინის მიერ ძალაუფლების კონსოლიდაციამ ანექსია გამოიწვია. პუტინის პიროვნულმა თვისებებმა დიდი როლი შეასრულა ყირიმის ანექსიაში; მისმა მართვის სტილმა, მისმა გეოპოლიტიკურმა ამბიციებმა. შეიძლება ითქვას, რომ ნაციონალიზმის ძლიერი განცდა პირდაპირ კავშირშია მის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებასთან. პატრიოტიზმი და რუსეთის ეროვნული ინტერესები მნიშვნელოვანი ფაქტორები შეიძლება იყოს. პუტინისთვის რუსეთის ჰეგემონია და ისტორიული დიდება ერთ-ერთი მთავარი ღირებულებაა. იგი ხშირად მიუთითებს იმ ფაქტზე, რომ ყირიმი ისტორიულად რუსეთის ნაწილია და მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება აუცილებელი იყო რუსეთის უსაფრთხოებისა და პრესტიჟისთვის. პუტინი, როგორც KGB- ის ყოფილი ოფიცერი, ძალაუფლებისადმი დიდ წყურვილს გრძნობს. ყირიმის ანექსიით, მან გამოხატა არა მხოლოდ ტერიტორიულ კუთვლილებაზე პრეტენზია, არამედ მოახდინა ძალაუფლების დემონსტრაცია.

ამრიგად, ნეოკლასიკური რეალიზმის მიხედვით, შიდა ფაქტორი, რომელმაც გავლენა იქონია ყირიმის ანექსიაზე შეიძლება იყოს გადაწყვეტილების მიმღები პირის პიროვნება, მისი კოგნიტური მდგომარეობა. ვლადიმერ პუტინი იყო ცენტრალური ფიგურა ყირიმის ანექსიაში. მისი პიროვნული თვისებები და ფსიქოლოგია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენდა რუსეთის საგარეო პოლიტიკაზე. რუსეთის ისტორიულ ტერიტორიებზე გავლენის დაბრუნებას პუტინი აღიქვამს, როგორც რუსეთის პრესტიჟის ნაწილს.⁷

დასკვნა

სტატია ცდილობდა ეჩვენებინა, რომ სისტემურ ფაქტორებთან ერთად, როგორიცაა საერთაშორისო სისტემის ბუნება, ძალაუფლების განაწილება და საგარეო პოლიტიკური ქცევა, შიდა ფაქტორები - ლიდერის ხედვა, აღქმები, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სისტემურ ზეწოლაზე რუსეთის პასუხში.

კვლევამ დაადგინა, რომ სისტემურ ფაქტორებთან ერთად, საბოლოო გადაწყვეტილების ფორმირებაში ყველაზე გავლენიანი ლიდერის ხედვა იყო. რუსეთისა და ყირიმის შემთხვევაში, პრეზიდენტი პუტინი იყო ის აქტორი, რომელმაც ანექსია რეალობად აქცია. რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიის და სეპარატისტული ძალების აღმოსავლეთ უკრაინაში მხარდაჭერის

7 ნინო ოხანაშვილი, „საგარეო პოლიტიკის განმსაზღვრელი შიდა ფაქტორები.“ ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის ნაშრომთა კრებული, 2024, გვ. 7.

პოლიტიკა ძირითადად ვლადიმერ პუტინმა და მის ხელთ არსებულმა ძალაუფლებამ განაპირობა.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ პუტინის მიერ საერთაშორისო სისტემის/გარემოს და შიდა ფაქტორების გაანგარიშებამ მას უკრაინაში აგრესიული პოლიტიკის გატარების საშუალება მისცა.

უსაფრთხოების საკითხები გახდა რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთი მამოძრავებელი ძალა. რუსეთის ფედერაციის სამხედრო დოქტრინის მიხედვით, ყოფილ საბჭოთა კავშირის წევრ ქვეყნებზე გავლენის სფეროს შენარჩუნება რუსეთის ფედერაციის ერთ-ერთი მთავარი ინტერესია. რუსეთმა უკრაინაზე გავლენის დაკარგვა განმარტა, როგორც საფრთხის შემცველი მისი ეროვნული უსაფრთხოებისთვის, რომელიც ასუსტებს რუსეთის ძალას, როგორც რეგიონულ, ისე საერთაშორისო დონეზე.⁸ რუსეთის პოლიტიკური ელიტა სხვა ქვეყნების ჩარევას თავის გავლენის სფეროში აღიქვამს, როგორც საფრთხეს თავისი ეროვნული უსაფრთხოებისთვის და, შესაბამისად, ახორციელებს აგრესიულ პოლიტიკას.

ამრიგად, რუსეთის ფედერაციის მიერ მიღებული საგარეო პოლიტიკური გადაწყვეტილება-ყირიმის ანექსია (**დამოკიდებული ცვლადი**) პირდაპირ კავშირშია ვლადიმერ პუტინის პიროვნულ თვისებებთან, მის გეოპოლიტიკურ ამბიციებთან (**შუალედური ცვლადი**), ასევე საერთაშორისო სისტემის ანარქიულ ბუნებასთან და სისტემაში ძალის განაწილებასთან (**დამოკიდებული ცვლადი**).

ბიბლიოგრაფია

- Rose, G. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, World Politics, Vol. 51, No. 1, 1998.
- ოხანაშვილი, ნ. საგარეო პოლიტიკის განმსაზღვრელი შიდა ფაქტორები, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის ნაშრომთა კრებული, 2024.
- Merezhko, O. Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law, ZaöRV 75, 2015
- https://www.zaerv.de/75_2015/75_2015_1_a_167_194.pdf (წვდომა - 26.02.2025).
- McGlinchey, S. Walters, R. Scheinpfug, C. International Relations Theory, E-International Relations, Bristol, England, 2017.
- ოხანაშვილი, ნ. ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების გამომწვევი მიზეზების თეორიული ანალიზი (სამხრეთ კავკასიის შემთხვევა), თსუ, 2018.
- Putin: The collapse of the Soviet Union was the biggest geopolitical catastrophe, <https://www.youtube.com/watch?v=DpEjSsdvDW0> (access – 06.03.2025).
- The borders of Russia do not end' says Putin at awards ceremony https://www.youtube.com/watch?v=ou8mI_ce80s (access – 06.03.2025).
- Michał Pietkiewicz, The Military Doctrine of the Russian Federation, Polish Political Science Yearbook, vol. 47(3), pp. 505–520, 2018.

8 Michał Pietkiewicz, The Military Doctrine of the Russian Federation, Polish Political Science Yearbook, vol. 47(3) (2018), pp. 505–520 P.513

საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირება საქართველოში

პეტრე გელაშვილი

სსიპ-დავით აღმაშებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
თავდაცვისა და უსაფრთხოების
მიმართულების ასისტენტ პროფესორი,
საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი

აბსტრაქტი

თანამედროვე მსოფლიოში საინფორმაციო და ფსიქოლოგიური დაპირისპირება ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად იქცა. ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებამ მნიშვნელოვნად გააადვილა პროპაგანდისა და დეზინფორმაციის გავრცელება, რაც საფრთხეს უქმნის სახელმწიფოებს, მათ ეროვნულ უსაფრთხოებასა და საზოგადოებრივ სტაბილურობას. განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ეს საკითხი პოსტ-საბჭოთა სივრცეში, სადაც პოლიტიკური და სოციალური პროცესები ხშირ შემთხვევაში საინფორმაციო მანიპულაციების სამიზნეა.

საქართველო, როგორც გეოპოლიტიკურად მნიშვნელოვან რეგიონში მდებარე ქვეყანა, აქტიურად ექვემდებარება საინფორმაციო ომის სხვადასხვა ფორმას. საერთაშორისო და შიდა აქტორები იყენებენ ფსიქოლოგიურ ოპერაციებს, დეზინფორმაციულ კამპანიებსა და მანიპულაციურ სტრატეგიებს საზოგადოებრივი აზრის, პოლიტიკისა და სოციალურ პროცესებზე ზემოქმედებისთვის. საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირების მთავარი მიზანია საზოგადოების პოლარიზაცია, უნდობლობის გაღვივება და სახელმწიფო ინსტიტუტების დისკრედიტაცია, რაც საბოლოოდ ხელს უწყობს ქვეყნის შიდა დესტაბილიზაციას. ამ პროცესს განსაკუთრებით უწყობს ხელს სოციალურ ქსელებში ყალბი ინფორმაციის გავრცელება და საზოგადოებრივი განწყობების მანიპულირება, რაც ხშირად ხელს უშლის კრიტიკული აზროვნების ჩამოყალიბებას და საზოგადოებრივი კონსენსუსის მიღწევას.

კვლევა მიმოიხილავს საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირების არსს, მიზნებსა და მეთოდებს საქართველოს კონტექსტში. ნაშრომი ეფუძნება როგორც თეორიულ კვლევებს, ისე კონკრეტული ქეისების ანალიზს, მათ შორის 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის საინფორმაციო ასპექტებს, 2019 წლის პროტესტების მანიპულაციურ მედიაკამპანიებსა და COVID-19-ის პანდემიის დროს გავრცელებულ დეზინფორმაციას. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო სოციალურ ქსელებსა და მათ როლს საინფორმაციო ოპერაციებში, რადგან ისინი დღეს ერთ-ერთ მთავარ პლატფორმას წარმოადგენენ პროპაგანდისა და მანიპულაციისთვის. ასევე განხილული იქნება საერთაშორისო გამოცდილება საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური ომის წინააღმდეგ ბრძოლის თვალსაზრისით, რაც მოიცავს საკანონმდებლო რეგულაციებსა და მედია გარემოს განვითარებას. გარდა ამისა, ნაშრომი განიხილავს საინფორმაციო საფრთხეების იდენტიფიკაციისა და ნეიტრალიზაციის თანამედროვე სტრატეგიებს, მათ შორის სახელმწიფო და არასახელმწიფო აქტორების ჩართულობას ინფორმაციული უსაფრთხოების განმტკიცებაში.

განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო იმ ფსიქოლოგიურ მექანიზმებს, რომელთა საშუალებითაც ხდება საზოგადოების მანიპულირება, მათ შორის შიშისა და გაურკვევლობის გამოყენება სოციალური დესტაბილიზაციისთვის. ნაშრომი ასევე მიმოიხილავს დეზინფორმაციის გავრცელების მეთოდებს, როგორებიცაა ყალბი ახალი ამბების პლატფორმები, ბოტ-ქსელების გამოყენება და სოციალური მედიის ალგორითმების მანიპულირება. ამასთან, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო საინფორმაციო

უსაფრთხოების გამკაცრების მექანიზმებს, როგორცაა კიბერ-დაცვა, მონაცემთა დაცვის სტრატეგიები და საჯარო სივრცეში კრიტიკული აზროვნების ხელშეწყობა.

დასკვნით ნაწილში წარმოდგენილია რეკომენდაციები, რომლებიც მოიცავენ მედიაწიგნიერების განვითარებას, ყალბი ინფორმაციის იდენტიფიკაციისა და კრიტიკული აზროვნების უნარების გაძლიერების აუცილებლობას. ასევე, განხილულია კიბერუსაფრთხოების მექანიზმების დანერგვა, სტრატეგიული კომუნიკაციის გაძლიერება და სახელმწიფო ინსტიტუტების როლის გაზრდა საინფორმაციო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ამ პროცესში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობას, რომელიც აქტიურად უნდა მონაწილეობდეს საინფორმაციო სტაბილურობის განმტკიცებაში და საზოგადოებრივი მედეგობის ამაღლებაში.

საკვანძო სიტყვები: საინფორმაციო ომი, ფსიქოლოგიური ოპერაციები, დეზინფორმაცია, პროპაგანდა, მედია მანიპულაცია, კიბერ უსაფრთხოება, საქართველო, პოლარიზაცია.

INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL WARFARE IN GEORGIA

Petre Gelashvili

Assistant Professor of Bachelor's Program in Defense and Security of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
PhD in International Relations

Abstract

In the modern world, informational and psychological confrontation has become one of the main challenges against states and societies. The development of digital technologies has significantly facilitated the spread of propaganda and disinformation, posing threats to national security and social stability. This issue has become particularly relevant in the post-Soviet space, where political and social processes are often targeted by informational manipulations.

Georgia, as a country located in a geopolitically significant region, is actively subjected to various forms of information warfare. International and domestic actors employ psychological operations, disinformation campaigns, and manipulative strategies to influence public opinion, politics, and social processes. The primary goal of informational and psychological confrontation is to polarize society, foster distrust, and discredit state institutions, ultimately contributing to internal destabilization. This process is particularly reinforced by the spread of false information on social networks and the manipulation of public sentiments, which often hinder the formation of critical thinking and the achievement of social consensus.

The study examines the essence, goals, and methods of informational and psychological confrontation in the context of Georgia. The research is based on both theoretical studies and specific case analyses, including the informational aspects of the 2008 Russia-Georgia war, manipulative media campaigns during the 2019 protests, and disinformation spread during the COVID-19 pandemic. Special attention is given to social networks and their role in informational operations, as they have become one of the main platforms for propaganda and manipulation. The paper also reviews international experiences in countering informational and psychological warfare, including legislative regulations and the development of the media environment. Additionally, the study explores modern strategies for identifying and neutralizing informational threats, involving both state and non-state actors in strengthening informational security.

Particular attention is paid to the psychological mechanisms used to manipulate society, including the exploitation of fear and uncertainty to achieve social destabilization. The study also examines methods of disinformation dissemination, such as fake news platforms, the use of bot networks, and the manipulation of social media algorithms. Additionally, the paper highlights mechanisms for strengthening informational security, including cyber defense, data protection strategies, and the promotion of critical thinking in the public sphere.

The concluding section presents recommendations, including the development of media education, the identification of false information, and the enhancement of critical thinking skills. Furthermore, the implementation of cybersecurity mechanisms, the strengthening of strategic communication, and the increased role of state institutions in ensuring informational security are discussed. In this process, the active involvement of civil society is crucial, as it should play an active role in strengthening informational stability and enhancing societal resilience.

Keywords: information warfare, psychological operations, disinformation, propaganda, media manipulation, cybersecurity, Georgia, polarization.

შესავალი

საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირება თანამედროვე მსოფლიოში ერთ-ერთ მთავარ საფრთხედ იქცა, რომელიც გავლენას ახდენს როგორც სახელმწიფო უსაფრთხოებაზე, ისე საზოგადოებრივ ცნობიერებაზე.^{1,2} ციფრული და სხვა ინოვაციური ტექნოლოგიების განვითარებამ და საინფორმაციო გარემოს გლობალიზაციამ გააადვილა მონაცემების (ცნობების) გავრცელება, რაც, ერთის მხრივ, მსოფლიო საზოგადოებას ახალ შესაძლებლობებს აძლევს, ხოლო მეორეს მხრივ, საფრთხეებს ქმნის დეზინფორმაციის, პროპაგანდისა და მანიპულაციის თვალსაზრისით. აქედან გამომდინარე, კაცობრიობის ისტორიის ამ ეტაპზე განსაკუთრებით გაიზარდა საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური ოპერაციებისა და მათ წინააღმდეგ გატარებული კონტრზომების როლი საერთაშორისო ურთიერთობების ძირითადი აქტორების მიერ წარმოებული საგარეო და საშინაო პოლიტიკის მიმართულებით.³

ზემოთ ხსენებულ კონტექსტში ყურადღებას იმსახურებენ სხვადასხვა ქვეყნების მიერ საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირების სფეროში გამოყენებული ტაქტიკები და უნიკალური მეთოდები. კერძოდ:

- **რუსეთის სტრატეგია** – რუსეთი ფართოდ იყენებს „აქტიური ღონისძიებების“ (active measures) ტაქტიკას, რომელიც მოიცავს დეზინფორმაციის, ფსევდო-ანალიტიკური კვლევების, პროპაგანდისტული მედიისა და ჰაკერული თავდასხმების კომბინაციას;^{4,5}
- **ჩინეთის მეთოდები** – ჩინეთი საინფორმაციო ომს ძირითადად ეკონომიკური და კულტურული გავლენის მოსაპოვებლად იყენებს, მათ შორის „რბილი ძალის“ საშუალებებით;⁶
- **დასავლური სახელმწიფოების წინააღმდეგობის მექანიზმები** – ნატოსა და ევროკავშირის ქვეყნები აქტიურად იკვლევენ და აძლიერებენ საინფორმაციო უსაფრთხოების სტრატეგიებს, მათ შორის მედია წიგნიერების პროგრამებისა და კიბერუსაფრთხოების გაუმჯობესების გზით.⁷

ნაშრომის მიზანია საქართველოს საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური გარემოს შეფასება, საფრთხეების იდენტიფიკაცია და შესაძლო წინააღმდეგობის მექანიზმების განხილვა. კვლევა დაფუძნებულია როგორც თეორიულ, ისე ჩვენი ქვეყნის უახლესი ისტორიის სხვადასხვა ეტაპზე განვითარებული კონკრეტული პრაქტიკული შემთხვევების ანალიზზე, რაც უფრო ნათლად წარმოაჩენს პრობლემის მასშტაბებსა და მისი დაძლევის შესაძლებლობებს.

ძირითადი ნაწილი

საქართველო, როგორც გეოპოლიტიკურად მნიშვნელოვან რეგიონში მდებარე ქვეყანა, ხშირად ხდება საინფორმაციო ომის სამიზნე. საერთაშორისო და შიდა აქტორები მიზანმიმართულად იყენებენ სხვადასხვა მექანიზმებს საზოგადოებრივ აზრზე, პოლიტიკაზე და სოციალურ პროცესებზე გავლენის მოსახდენად. ეს პროცესი მოიცავს დეზინფორმაციის

1 თავდაცვის სამინისტრო, ფსიქოლოგიური (PSYOPS) და საინფორმაციო ოპერაციები, დამხმარე სახელმძღვანელო საქართველოს შეიარაღებული ძალების მეთაურებისა და მათი თანაშემწეებისათვის, 2011:122

2 P. Pomerantsev, „This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality.“ Public Affairs. 2019.

3 ე. შუბითიძე, „საინფორმაციო ომის მეთოდების ტრანსფორმაცია თანამედროვე საკომუნიკაციო შესაძლებლობების განვითარების ფონზე.“ 2021.

4 K. Giles, „Handbook of Russian Information Warfare,“ NATO Defense College და Rid, T. (2020). Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare. Farrar, Straus and Giroux, 2016.

5 КГБ-ს ყოფილი აგენტი იური ბეზმენოვი (1939-1993) საუბრობს ტვინის გამორეცხვის დიდ სქემაზე და აფრთხილებს ამერიკას, 08.03.2025

6 P., Gelashvili, „Interests of Foreign Countries in the Regions of Georgia Populated by Ethnic Minorities and their Impact on Demographic Situation and Stability in the South Caucasus“. BULLETIN OF THE GEORGIAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES, vol. 16, no. 1, pp 135-142, 2022.

7 NATO StratCom COE. „Robotrolling: The Impact of Automated Accounts on Social Media,“ 2018.

გავრცელებას, პროპაგანდისტული ნარატივების ჩამოყალიბებას და საზოგადოებრივი პოლარიზაციის გაღრმავებას. საინფორმაციო ოპერაციების ერთ-ერთი მთავარი მიზანია დემოკრატიული ინსტიტუტების დისკრედიტაცია, საზოგადოებაში შიშისა და გაურკვევლობის გავრცელება, რაც ხელს უწყობს საზოგადოებრივი კონტროლის შესუსტებას და პოლიტიკურ არასტაბილურობას. ამგვარი პროცესები არა მხოლოდ შიდა პოლიტიკური გამოწვევებია, არამედ რეგიონული უსაფრთხოების ნაწილიცაა, რაც დამატებით საფრთხეს უქმნის საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს, რომელსაც სტრატეგიული პარტნიორული ურთიერთობები აქვს დასავლეთთან.^{8,9}

ზემოთ მოყვანილი ვითარების ანალიზის პროცესში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საქართველოში საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირების სტრატეგიებისა და კონკრეტული ქეისების განხილვა.^{10,11}

ხსენებული მოსაზრების კონკრეტიზაციის მიზნით უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენს ქვეყანაში საინფორმაციო ომი, როგორც წესი სხვადასხვა ტაქტიკით ხორციელდება, რაც მიზნად ისახავს როგორც საქართველოს, ისე ახლო და არა მხოლოდ ახლო სამეზობლო საზოგადოებებზე ზემოქმედებას. კერძოდ:

- **დეზინფორმაციის გავრცელება** – ცრუ ინფორმაციის მასშტაბური გავრცელება სოციალურ ქსელებში და მედიაში;
- **ფსიქოლოგიური ზემოქმედება** – საზოგადოებრივი განწყობების მანიპულაცია შიშისა და სხვა ემოციების გამოყენებით;
- **პროპაგანდისტული ნარატივების ჩამოყალიბება** – საერთაშორისო დონეზე საქართველოს მიმართ ნეგატიური იმიჯის ფორმირება;
- **სოციალური ქსელების გამოყენება** – ყალბი ანგარიშებისა და ბოტ-ქსელების საშუალებით დეზინფორმაციის მასშტაბური გავრცელება და პოლიტიკური პროცესების მანიპულირება.

რაც შეეხება კონკრეტული ქეისების მიმოხილვას ამ მიმართულებით ნიშანდობლივია ქვემოთ მოყვანილი შემთხვევები:

➤ **2008 წლის რუსეთ-საქართველოს კონფენციური და საინფორმაციო (ჰიბრიდული) ომი**
ტაქტიკა: დეზინფორმაციული კამპანიები, ყალბი მტკიცებულებები.

გავლენა: მსოფლიო საზოგადოებრივ აზრზე გავლენის მოხდენა.

გაკვეთილები: საერთაშორისო მედიის დეზინფორმაციისადმი მდგრადობის ამაღლების აუცილებლობა.

➤ **2019 წლის პროტესტები და საინფორმაციო მანიპულაცია**

ტაქტიკა: ყალბი ინფორმაციის გავრცელება სოციალურ მედიაში.

გავლენა: პოლიტიკური პოლარიზაციის გაღრმავება.

გაკვეთილები: სამოქალაქო მედეგობის გაძლიერების საჭიროება.

➤ **COVID-19-ის პანდემია და დეზინფორმაცია**

ტაქტიკა: კონსპირაციული თეორიების გავრცელება.

გავლენა: ვაქცინაციის დაბალი მაჩვენებლები.

გაკვეთილები: სამედიცინო განათლების და საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლების საჭიროება.

8 Ibid. P., Gelashvili, 1, pp 135-142, 2022

9 P., Gelashvili „Impact of Cultural Civilization Component on National Security and Geopolitical Stability Exemplified by Ethnic Minorities of Georgia.“ BULLETIN OF THE GEORGIAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES, vol. 18, no. 2, pp 187-192, 2024.

10 კრემლის საინფორმაციო ომი საქართველოს წინააღმდეგ: პროპაგანდასთან ბრძოლის სახელმწიფო პოლიტიკის აუცილებლობა, 2025.

11 ზ. ბატიაშვილი, „ყარსის ხელშეკრულება - მითები და რეალობა.“ საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი, 2021.

➤ **ეთნიკურ, რელიგიურ და პოლიტიკურ ნიადაგზე პოლარიზაცია**

ეთნიკური პოლარიზაცია: მიზანმიმართული ნარატივები ეთნიკურ ჯგუფებზე.

რელიგიური პოლარიზაცია: რელიგიურ თემებზე პროპაგანდის გაძლიერება.

პოლიტიკური პოლარიზაცია: პარტიული დაპირისპირების გაღრმავება.

მედიაკონტენტის მანიპულაცია: დეზინფორმაციული წყაროების გამოყენება პოლიტიკურ დაპირისპირებაში.

დასკვნები და რეკომენდაციები

საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირება საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება. მასთან გამკლავება მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას, რომელიც მოიცავს:

- **მედია წიგნიერების ამაღლებას** – მოქალაქეების უნარების განვითარება, რათა მათ შეძლონ კრიტიკული აზროვნება და დეზინფორმაციის ამოცნობა.
- **კიბერუსაფრთხოების გაძლიერებას** – მონაცემთა დაცვის მექანიზმების გაუმჯობესება და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება კიბერშეტევების საფრთხეებთან დაკავშირებით.
- **საერთაშორისო პარტნიორობთან თანამშრომლობას** – გლობალური გამოცდილების გაზიარება და კოორდინირებული მოქმედებები საინფორმაციო ომის წინააღმდეგ.
- **სტრატეგიული კომუნიკაციის გაძლიერებას** – სახელმწიფო უწყებებისა და სამოქალაქო საზოგადოების როლის ამაღლება საინფორმაციო უსაფრთხოების მიმართულებით.
- **მედიის დამოუკიდებლობის ხელშეწყობას** – ობიექტური და სანდო საინფორმაციო წყაროების მხარდაჭერა, რათა მოსახლეობამ მიიღოს სანდო ინფორმაცია.
- **საზოგადოების მედეგობის ამაღლებას** – კრიტიკული აზროვნების წახალისება და განათლების სისტემაში საინფორმაციო ომის თემის შემოტანა.

საბოლოოდ, საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური დაპირისპირების წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლის უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია როგორც სახელმწიფოს, ასევე საზოგადოების აქტიური ჩართულობა. საქართველოსთვის პრიორიტეტი უნდა იყოს ინფორმაციული გარემოს სტაბილიზაცია და საზოგადოებრივი მედეგობის ამაღლება, რაც უზრუნველყოფს დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცებასა და ეროვნული უსაფრთხოების გაძლიერებას.

ბიბლიოგრაფია

- ბატიაშვილი, ზ. (2021). ყარსის ხელშეკრულება - მითები და რეალობა. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი. ხელმისაწვდომია: <https://gfsis.org.ge/files/library/pdf/Georgian--2957.pdf> უკანასკნელად გადამოწმდა 08.03.2025;
- დეზინფორმაციის გავრცელება საქართველოში სახელმწიფოს მიდგომა და ბრძოლის გზები. ხელმისაწვდომია: https://transparency.ge/sites/default/files/a42mm-18pgcover_2.pdf უკანასკნელად გადამოწმდა 08.03.2025;
- დეზინფორმაციის კვლევა და გაუნველყოფა საქართველოში. ხელმისაწვდომია: (https://eprc.ge/wp-content/uploads/2022/02/georgian_a5_size-up.pdf უკანასკნელად გადამოწმდა 08.03.2025;
- კრემლის საინფორმაციო ომი საქართველოს წინააღმდეგ: პროპაგანდასთან ბრძოლის სახელმწიფო პოლიტიკის აუცილებლობა. ხელმისაწვდომია: <https://idfi.ge/ge/informational-war-of-kremlin-against-georgia-the-necessity-of-having-state-policy-against-propaganda> უკანასკნელად გადამოწმდა 08.03.2025;
- კრემლის 10 დეზინფორმაცია COVID-19-ის შესახებ საქართველოში. ხელმისაწვდომია: <https://isfed.ge/geo/sotsialuri-mediis-monitoringi/kremlis-10-dezinformatsia-COVID-19-is-shesakheb-saqartveloshi> უკანასკნელად გადამოწმდა 08.03.2025;
- ფსიქოლოგიური (PSYOPS) და საინფორმაციო ოპერაციები, დამხმარე სახელმძღვანელო საქართველოს შეიარაღებული ძალების მეთაურებისა და მათი თანაშემწეებისათვის. თბილისი. თავდაცვის სამინისტრო. 2011. 122 გვ;
- შუბითიძე, ე. (2021). საინფორმაციო ომის მეთოდების ტრანსფორმაცია თანამედროვე საკომუნიკაციო შესაძლებლობების განვითარების ფონზე
- Gelashvili, P. (2022) Interests of Foreign Countries in the Regions of Georgia Populated by Ethnic Minorities and their Impact on Demographic Situation and Stability in the South Caucasus. BULLETIN OF THE GEORGIAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES, vol. 16, no. 1, pp 135-142;
- Gelashvili, P. (2024) Impact of Cultural Civilization Component on National Security and Geopolitical Stability Exemplified by Ethnic Minorities of Georgia. BULLETIN OF THE GEORGIAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES, vol. 18, no. 2, pp 187-192;
- Giles, K. (2016). Handbook of Russian Information Warfare. NATO Defense College და Rid, T. (2020). Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare. Farrar, Straus and Giroux;
- NATO StratCom COE. (2018). Robotrolling: The Impact of Automated Accounts on Social Media;
- Pomerantsev, P. (2019). This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality. PublicAffairs;
- КГБ-ს ყოფილი აგენტი იური ბეზმენოვი (1939-1993) საუბრობს ტვინის გამორეცხვის დიდ სქემაზე და აფრთხილებს ამერიკას. ხელმისაწვდომია: <https://www.facebook.com/watch/?v=914708362557259> უკანასკნელად გადამოწმდა 08.03.2025.
- კრემლის საინფორმაციო ომი საქართველოს წინააღმდეგ: პროპაგანდასთან ბრძოლის სახელმწიფო პოლიტიკის აუცილებლობა. ხელმისაწვდომია: <https://idfi.ge/ge/informational-war-of-kremlin-against-georgia-the-necessity-of-having-state-policy-against-propaganda> უკანასკნელად გადამოწმდა 08.03.2025

აშშ-ის ახალი ხელვა ტექნოლოგიური განვითარებისთვის

თორნიკე ზედელაშვილი

იუსტიციის სამინისტროს ციფრული მმართველობის სააგენტოს
ინფორმაციული უსაფრთხოების დეპარტამენტის თანამშრომელი,
ინტერნეტგამოცემა „ლიდერის“ დამფუძნებელი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის მოწვეული ლექტორი,
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი
<https://orcid.org/0000-0003-2630-1779>

აბსტრაქტი

ამერიკის შეერთებული შტატები ფოკუსირებულია ტექნოლოგიური უპირატესობის წინსვლაზე, განსაკუთრებით ხელოვნური ინტელექტის მიმართულებით. დონალდ ტრამპის ადმინისტრაციამ უშაობს მარეგულირებელი ბარიერების შემცირებაზე ხელოვნური ინტელექტისა და სხვა ტექნოლოგიების წინსვლის დასაჩქარებლად. მაგალითად, ტრამპმა გააუქმა ჯო ბაიდენის ბრძანებულებები, სადაც იყო მოთხოვნები, ჩატარებულიყო უსაფრთხოების ტესტირება მაღალი რისკის სისტემებისთვის. ბრძანებულებების გაუქმება ხელს უწყობს უფრო თავისუფალი ბაზრის წარმოქმნას.

ამერიკული მეგაკომპანია Microsoft-ის ბოლო დროის საქმიანობა ორიენტირებულია სამ ძირითად საკითხზე: „კონკურენტუნარიანი ხელოვნური ინტელექტის ინფრასტრუქტურის განვითარება, სამუშაო ძალის მომზადება ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებისთვის და ამერიკული ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების გლობალური არსებობის გაფართოება“.¹

Microsoft-ის განცხადების თანახმად, კომპანიამ “2025 წელს უნდა განახორციელოს 80 მილიარდი დოლარის ინვესტიცია ხელოვნური ინტელექტის მხარდაჭრისთვის, ეს არ ეხება მხოლოდ აშშ-ს, მოიცავს ევროპისა და აზიის ქვეყნებსაც”.² აღნიშნული გეგმა ასევე ორიენტირებულია საზოგადოებისთვის სანდო ხელოვნური ინტელექტის შემუშავებაზე, კიბერუსაფრთხოების, კონფიდენციალურობისა და ციფრული უსაფრთხოების დაცვაზე.

საკვანძო სიტყვები: აშშ, ტექნოლოგიები, ხელოვნური ინტელექტი, კიბერუსაფრთხოება, გლობალიზაცია, ეთიკა.

1 J. Novet, Microsoft expects to spend \$80 billion on AI-enabled data centers in fiscal 2025”, p. 1, 2025. <https://www.cnbc.com/2025/01/03/microsoft-expects-to-spend-80-billion-on-ai-data-centers-in-fy-2025.html#:~:text=Microsoft%20expects%20to%20spend%20%2480%20billion%20in%20fiscal%202025%20on,and%20President%20Brad%20Smith%20wrote.>

2 Ibid.

THE US'S NEW VISION FOR TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT

Thornike Zedelashvili

Doctor of Political Sciences,
employee of the Ministry of Justice, of the Digital Governance Agency,
Department of Information Security, founder of the Internet publication "Leader" (lideri.ge),
Invited lecturer of the Caucasus International University.
<https://orcid.org/0000-0003-2630-1779>

Abstract

The United States is focused on advancing its technological leadership, particularly in artificial intelligence. The Trump administration is working to reduce regulatory barriers to the advancement of artificial intelligence and other technologies. For example, Trump has rescinded Joe Biden's executive orders that required security testing for high-risk systems. The repeal of executive orders is helping to create a freer market.

The recent activities of American mega-company Microsoft are focused on three main issues: "developing a competitive AI infrastructure, training the workforce to use AI, and expanding the global presence of American AI technologies."³

According to Microsoft's statement, the company "will invest \$80 billion by 2025 to support AI, not just in the United States, but also in Europe and Asia."⁴ The plan also focuses on developing trustworthy artificial intelligence for society, protecting cybersecurity, privacy, and digital security.

Keywords: USA, Technology, Artificial Intelligence, Cybersecurity, Globalization, Ethics

³ Ibid. J. Novet, 2025..

⁴ Ibid.

შესავალი

თეთრ სახლში **დონალდ ტრამპის** დაბრუნებამ შექმნა უფრო ხელსაყრელი გარემო დიდი ტექნიკური კომპანიებისთვის. როგორც ვიხილეთ, ტრამპის ინაუგურაციას დაესწრნენ მეგატექნოლოგიური კომპანიების მთავარი წარმომადგენლები, მათ შორის კომპანია Meta-ს დამფუძნებელი და ხელმძღვანელი **მარკ ცუკერბერგი**, ეს მიუთითებდა იმაზე, რომ მთავრობასა და ტექნიკურ ინდუსტრიას შორის განახლებული პარტნიორული დამოკიდებულება ჩამოყალიბდებოდა. ეს თანამშრომლობა მიზნად ისახავს ამერიკული ინოვაციების წინსვლას და მთავრობის ოპერაციების გამარტივებას ტექნოლოგიური ინტეგრაციის გზით. ამერიკის შეერთებული შტატები მსოფლიო მასშტაბით, ტექნოლოგიური თვალსაზრისით, წარმოადგენს ნომერ პირველ ქვეყანას, მათ შორის ხელოვნური ინტელექტის მიმართულებით არის მოწინავე. როგორც აღვნიშნეთ, დონალდ ტრამპის ადმინისტრაცია მუშაობს მარეგულირებელი ბარიერების შემცირებაზე ხელოვნური ინტელექტისა და სხვა ტექნოლოგიების წინსვლის დასაჩქარებლად.

ძირითადი ნაწილი

ტრამპის ახალი ტექნოლოგიური პოლიტიკა ასევე ორიენტირებულია შიდა ტექნოლოგიურ დომინირებაზე, რაც გულისხმობს მნიშვნელოვან ინვესტიციებს ხელოვნური ინტელექტის ინფრასტრუქტურის, მონაცემთა ცენტრებისა და კვლევების ჩატარება-განვითარებაში. დონალდ **ტრამპის** ადმინისტრაციამ ხელი შეუწყო სიტყვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულ რეფორმებს, კომუნიკაციების წესიერების კანონის **230-ე მუხლი**, რომელიც ონლაინ პლატფორმების საქმიანობას არეგულირებს ადამიანის თავისუფალი გამოხატვის ნაწილში, გადის მნიშვნელოვან შემოწმებას. მიზანი არის ის, რომ „მოხდეს მისი შეცვლა და ჩასწორებულმა **230-ე მუხლმა** განსაზღვროს შემცირება შინაარსის მოდერაციის, რაც ხელს შეუწყობს სიტყვის თავისუფლების გამოხატვას”.⁵ ასევე ხდება ისეთი საკანონმდებლო რეგულაციების გადახედვა, როგორიცაა „**პლატფორმის ანგარიშვალდებულებისა და მომხმარებელთა გამჭვირვალობის აქტი**“, „**Safe Tech აქტი**“ და სხვ. აღნიშნულმა გადაწყვეტილებამ საზოგადოებაში გამოიწვია როგორც მხარდაჭერა, ასევე კრიტიკა. მომხრეების აზრით, დერეგულაცია ხელს უწყობს ინოვაციებსა და ეკონომიკურ ზრდას, ხოლო კრიტიკოსები ამტკიცებენ, რომ ეს გამოიწვევს დეზინფორმაციის გაძლიერებას და უსაფრთხოებას შეუქმნის პრობლემებს.

იმ მოსაზრების უფრო მეტად გასამყარებლად, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების ტექნოლოგიური განვითარების ხედვა ვითარდება, შეგვიძლია უამრავი ფაქტი წარმოვადგინოთ: მაგალითად, შეინიშნება მთავრობისა და მსხვილი ტექნოლოგიური კომპანიების უფრო მეტად დაახლოება, მათ შორის არის კომპანია **Meta**, მისი სოციალური ქსელი **Facebook**-ი და სხვა პლატფორმები.

Meta-ს აღმასრულებელმა დირექტორმა, **მარკ ცუკერბერგმა** განაცხადა, რომ მისი სურვილია, აქტიური როლი ითამაშოს **დონალდ ტრამპის** ადმინისტრაციის პირობებში ტექნოლოგიური პოლიტიკის ჩამოყალიბებაში. მისი მიზანია, გავლენა მოახდინოს რეგულაციებზე, განსაკუთრებით ხელოვნური ინტელექტის მიმართულებით, რომელიც გულისხმობს კონტენტის ზომიერებას და წარსულში დაშვებული შეცდომების აღიარებას, მათ შორის „კოვიდ 19“-თან დაკავშირებულ ინფორმაციას.

დონალდ ტრამპის ადმინისტრაციასთან კავშირების გაძლიერების მიზნით **“Me-**

⁵ Explained Desk, “Under new Trump administration, questions around Section 230 and social media regulation”, p. 1, 2025. <https://indianexpress.com/article/explained/explained-sci-tech/trump-admin-section-230-social-media-9783981/>

ta-მ 1 მილიონი დოლარის შემოწირულობა გაიღო ტრამპის ინაუგურაციის ფონდში”.⁶ ხოლო ინაუგურაციაზე ცუკერბერგის დასწრება ხაზს უსვამს, რომ მას სურს, გავლენა მოახდინოს ამერიკის შეერთებული შტატების ახალი ტექნოლოგიური ხედვის პოლიტიკაზე. სტრატეგიული ჩართულობა ასახავს ინდუსტრიის უფრო ფართო ტენდენციას, რომელიც შეესაბამება სამთავრობო დღის წესრიგს ტექნიკური კომპანიებისთვის ხელსაყრელი შედეგების შესაქმნელად.

ყურადღება უნდა გავამახვილოთ ასევე იმ ადამიანზე, როგორც გახლავთ **ილონ მასკი**. ეს პერსონა, შეიძლება ითქვას, ბევრისთვის ამოუცნობია, მისი საქმიანობა, იდეები და მიზნები ტექნოლოგიური თვალსაზრისით სრულიად ცვლის არა მხოლოდ ამერიკის შეერთებული შტატების ტექნოლოგიურ მიღწევებს, არამედ მთელ მსოფლიოს აყენებს სხვა რეალობის წინაშე. მაგალითად, როდესაც **ილონ მასკმა** კომპანია **Tesla** დააარსა, ამით მან რევოლუცია მოახდინა ელექტრომობილებთან მიმართულებით. ასეთივე რევოლუციურია მისი კომპანია **SpaceX**, რომელიც მარსის კოლონიზაციას ისახავს მიზნად. საერთოდ, მასკის კომპანიები ფოკუსირებულია მდგრადობასა და ტექნოლოგიური საზღვრების გადალახვაზე. მისი მნიშვნელოვანი პროექტებია: **Neuralink** (ტვინისა და კომპიუტერის ინტერფეისების შექმნა, მაგალითები უკვე გვაქვს), **The Boring Company**, რაც გულისხმობს გვირაბის მშენებლობას ურბანული ტრანსპორტისთვის და ასევე Starlink გლობალური სატელიტურ ინტერნეტს, რომელიც დახმარებას უწევს უკრაინას უკვე მესამე წელია ომის ველზე. შესაბამისად, როგორც ამერიკის შეერთებული შტატების სტრატეგია, ასევე **ილონ მასკის** მცდელობა ხაზს უსვამს ინოვაციისადმი ერთგულებას, თუმცა სანამ აშშ ფოკუსირებულია ეროვნულ და გლობალურ კონკურენტუნარიანობაზე, შეიძლება ითქვას, **ილონ მასკის** პროექტები ხშირად მიზნად ისახავს ეგზისტენციალური გამოწვევების მოგვარებას და კაცობრიობის მომავლის ხელახლა განსაზღვრას. მის საქმიანობაში არის რიგი გამოწვევები, რომელზეც შეგვიძლია გავამახვილოთ ყურადღება:

- **ტექნიკური - SpaceX-ისთვის** მრავალჯერადი გამოყენებადი რაკეტების შემუშავება და **Tesla**-ს ელექტრო მანქანების ტექნოლოგიის განვითარება, რომელიც მოითხოვს უახლესი ინოვაციების შემუშავებას და მნიშვნელოვანი კვლევის ჩატარებას.
- **ფინანსური - SpaceX-ისა და Tesla-ს** დროგამოშვებით აქვთ ფინანსური პრობლემები, რის გამოც **ილონ მასკი** იძულებულია, ჩადოს საკუთარი ფული ამ კომპანიების შესანარჩუნებლად.
- **მარეგულირებელი - SpaceX-ს** ექმნება პრობლემები მარეგულირებელი შემოწმების, რაკეტების გაშვებისა და გარემოსდაცვითი პრობლემების თვალსაზრისით, ხოლო **Tesla** დროდადრო გადის საავტომობილო რეგულაციების დაცვის ტესტირებებს.
- **სამართლებრივი - ილონ მასკის**, როგორც პერსონის მიმართ ინტერესი ძალიან დიდია საზოგადოებაში და ის, რა თქმა უნდა, ყურადღებას იქცევს - სოციალურ მედიაში მისი ყოფნა და ყოველდღიურ რეჟიმში პოსტების გამოქვეყნება იურიდიულ პრობლემებთან და ამავდროულად კრიტიკასთან არის დაკავშირებული.
- **კონკურენტული - Tesla-ს** დროთა განმავლობაში კიდევ უფრო მზარდ კონკურენციაში მოუწევს ჩაბმა ელექტრომობილების ბაზარზე, ხოლო SpaceX-ს მოუწევს სხვა საჰაერო კოსმოსურ კომპანიებთან კონკურენციის გაწევა, რომლებიც ასევე ისეთი მიზნების განხორციელებას ისახავენ, როგორც ილონ მასკს აქვს.

მიუხედავად ამ დაბრკოლებებისა, ილონ მასკის პერსონა დიდ ზეგავლენას ახდენს როგორც

6 E.Buchwald, “Meta donates \$1 million to Trump’s inaugural fund in latest step to mend relationship”, p. 1, 2024. <https://edition.cnn.com/2024/12/11/tech/meta-trump-donation-hnk-intl/index.html>

ტექნოლოგიურ რეგულაციებზე, ასევე ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკაზე, იგი ამჟამად გახლავთ აშშ-ის მთავრობის ეფექტურობის ხელმძღვანელი. შესაბამისად, მისი მტკიცე ხასიათი და ინოვაციური მიდგომები მას საშუალებას აძლევს, წარმატებით გადალახოს დაბრკოლებები.

ამერიკის შეერთებულ შტატები გლობალურ კონკურენციაშია ჩართული ახალი ტექნოლოგიური განვითარების თვალსაზრისით სხვადასხვა ქვეყნებთან - ყველაზე თვალსაჩინო კონკურენციას კი მას ჩინეთი უწევს. მართალია, მათ განსხვავებული მიდგომები აქვთ ახალი ტექნოლოგიური განვითარების თვალსაზრისით, მაგრამ მსოფლიოში პირველ-მეორეადგილებს მაინც იყოფენ. მაგალითად, აშშ-ის ახალი ტექნოლოგიებისადმი პოლიტიკური ხედვა ასეთია - ეს ქვეყანა პრიორიტეტად მიიჩნევს პასუხისმგებლობას და ეთიკური ნორმების დაცვას ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებისას, ყველაფერი ორიენტირებული უნდა იყოს გამჭვირვალობაზე, კონფიდენციალურობასა და უსაფრთხოებაზე. ასევე, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია გლობალური თანამშრომლობა, პარტნიორობა მოკავშირეებთან. საყურადღებოა სამუშაო ძალის განვითარება, რომელიც გულისხმობს ინვესტიციების განხორციელებას განათლებაში და უნარების პროგრამებში. ასევე, სამხედრო და თავდაცვით სფეროში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება გადაწყვეტილების მიღებისა და ოპერატიული ეფექტურობისთვის. აშშ-ისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიური მიმართულებით ლიდერობა, ამისთვის საჭიროა ინოვაციების წახალისება კომპანიების მეშვეობით, როგორიცაა **Microsoft-ი, Google-ი, OpenAI** და სხვ.

რაც შეეხება ჩინეთს, მისი ახალი ტექნოლოგიების პოლიტიკური შეხედულებები განსხვავდება აშშ-ის სტრატეგიულ მიმართულებებთან. ჩინეთის ხელოვნური ინტელექტის სტრატეგია უფრო ცენტრალიზებული და ამბიციურია, რომელიც მიზნად ისახავს გლობალური ლიდერობის მიღწევას 2030 წლისთვის. ჩინეთს პრიორიტეტად აქვს დასახული მსხვილი სახელმწიფო ინვესტიციების განხორციელება ხელოვნური ინტელექტის კვლევისა და განვითარებაში, **AI** საშუალებით დიდი მონაცემების დამუშავება და გამოყენება, ხელოვნური ინტელექტის განათლების გაფართოება და ნიჭიერი ახალგაზრდებისთვის ფონდის შექმნა, ავტონომიური სისტემების განვითარება და სხვ.

აშშ ფოკუსირებულია ეთიკურ ჩარჩოებსა და თანამშრომლობაზე, ხოლო ჩინეთი პრიორიტეტს ანიჭებს სწრაფ ინოვაციას. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ჩინეთის ახალი ტექნოლოგიური მისწრაფებები დიდ გავლენას ახდენს საერთაშორისო ურთიერთობებზე, ასევე გლობალური ძალაუფლების დინამიკაზე, ალიანსებსა და კონკურენციაზე. ამის ფონზე აშშ ცდილობს, გააძლიეროს პარტნიორობა იაპონიასთან, სამხრეთ კორეასთან და ევროკავშირის წევრ ქვეყნებთან. იმის მიუხედავად, რომ არსებობს კონკურენცია, ასევე არსებობს თანამშრომლობის სივრცე ისეთ სფეროებში, როგორიცაა კლიმატის ცვლილება, ჯანდაცვა და გლობალური უსაფრთხოება, სადაც ქვეყნების დიდი ნაწილი თანხმდება, რომ ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია საერთო გამოწვევების მოგვარება.

დასკვნა

ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობის ახალი ხედვა ტექნოლოგიური განვითარებისთვის სულ უფრო იძენს ისეთ სახეს, რომ თანამშრომლობის გარეშე რთულია რაიმე ღირებული შედეგის მიღება. იგულისხმება თანამშრომლობა ტექნოლოგიურ მეგაკომპანიებთან. აღნიშნული პარტნიორობა გავლენას ახდენს პოლიტიკის ფორმირებაზე, შინაარსის ზომიერების პრაქტიკასა და მარეგულირებელ ჩარჩოებზე, რაც მიუთითებს მთავრობასა და ტექნოლოგიების სექტორებს შორის უფრო ინტეგრირებული ურთიერთობისკენ.

ბიბლიოგრაფია

Novet J., Microsoft expects to spend \$80 billion on AI-enabled data centers in fiscal 2025”, p. 1, 2025.

<https://www.cnbc.com/2025/01/03/microsoft-expects-to-spend-80-billion-on-ai-data-centers-in-fy-2025.html#:~:text=Microsoft%20expects%20to%20spend%20%2480%20billion%20in%20fiscal%202025%20on,and%20President%20Brad%20Smith%20wrote.>

Explained Desk, “Under new Trump administration, questions around Section 230 and social media regulation”, p. 1, 2025. <https://indianexpress.com/article/explained/explained-sci-tech/trump-admin-section-230-social-media-9783981/>

Buchwald E., “Meta donates \$1 million to Trump’s inaugural fund in latest step to mend relationship”, p. 1, 2024. <https://edition.cnn.com/2024/12/11/tech/meta-trump-donation-hnk-intl/index.html>

ნატოს კრიზისი და ძალაუფლების გადანაწილება მსოფლიო პოლიტიკაში

ვიცე პოლკოვნიკი ლევანი გოზალიშვილი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
მაგისტრატურის უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების უფროსი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატია აანალიზებს ნატოს კრიზისს და მის გავლენას გლობალურ უსაფრთხოებაზე. ნაშრომი იწყება ნატოს შიგნით არსებული უთანხმოებების მიმოხილვით, განსაკუთრებით თავდაცვის ხარჯების განაწილებასა და გეოპოლიტიკური ინტერესების სხვადასხვაობაზე ფოკუსირებით. ნაშრომის პირველი ნაწილი დეტალურად განიხილავს აშშ-ის პრეზიდენტის დონალდ ტრამპის ადმინისტრაციის პოლიტიკის გავლენას ტრანსატლანტიკურ ურთიერთობებზე 2025 წლის დასაწყისში, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა აშშ-ის ახალი ადმინისტრაციის პოლიტიკას, რომელიც მოიცავს რუსეთთან დაახლოების მცდელობას, უკრაინის მხარდაჭერის შემცირებას და ევროპული დემოკრატიის კრიტიკას.

სტატიის მეორე ნაწილი ფოკუსირდება მსოფლიო პოლიტიკაში ძალაუფლების გადანაწილებაზე, აშშ-ის, რუსეთისა და ჩინეთის ექსპანსიონისტურ ამბიციებზე და ე.წ. “ახალი იმპერიების ეპოქის” ჩამოყალიბებაზე. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ ნატოს კრიზისი და ტრანსატლანტიკური ერთიანობის შესუსტება აჩქარებს მსოფლიო ძალთა გადაჯგუფებას, სადაც მცირე ქვეყნების დამოუკიდებლობა და უსაფრთხოება სერიოზული საფრთხის წინაშე დგება. ნაშრომი ბოლოს წარმოდგენილია რეკომენდაციები დასავლეთისთვის, რომელიც მოიცავს დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერებას, ტრანსატლანტიკური კავშირების განმტკიცებას და მცირე დემოკრატიული ქვეყნების მხარდაჭერას.

საკვანძო სიტყვები: ნატო, კრიზისი, გლობალური უსაფრთხოება, ძალაუფლების გადანაწილება, აშშ-ის საგარეო პოლიტიკა, ტრანსატლანტიკური ურთიერთობები.

NATO CRISIS AND THE REDISTRIBUTION OF POWER IN WORLD POLITICS

LIEUTENANT COLONEL LEVAN GOZALISHVILI

David Aghmashenebeli National Defense Academy of Georgia
Chief of Master Program in Security Study,
Doctoral student of Technical University of Georgia

Abstract

This article analyzes the NATO crisis and its impact on global security. The Article begins with an overview of disagreements within NATO, focusing particularly on the distribution of defense expenditures and differences in geopolitical interests. The first part of the paper examines in detail the impact of US President Donald Trump's administration's policies on transatlantic relations in early 2025, with special attention given to the new US administration's policies, which include attempts to improve relations with Russia, reduce support for Ukraine, and criticize European democracy.

The second part of the article focuses on the redistribution of power in world politics, the expansionist ambitions of the US, Russia, and China, and the formation of the so-called "era of new empires." The research has established that NATO's crisis and the weakening of transatlantic unity accelerates the regrouping of world powers, where the independence and security of small countries face serious threats. The paper concludes with recommendations for the West, which include strengthening democratic institutions, reinforcing transatlantic ties, and supporting small democratic countries.

Keywords: NATO, crisis, global security, power redistribution, US foreign policy, transatlantic relations.

შესავალი

ნატოს (ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია) კრიზისი თანამედროვე გლობალური პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია. ალიანსის შიგნით არსებული უთანხმოებები, წევრი ქვეყნების განსხვავებული ინტერესები და გარე ფაქტორები ნატოს ერთიანობასა და ეფექტურობაზე გავლენას ახდენს. ამ კრიზისის ფონზე, მსოფლიო პოლიტიკაში ძალაუფლების გადანაწილების პროცესები აქტიურდება, რაც გლობალური უსაფრთხოების არქიტექტურაზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს.

ნატოს შიგნით არსებული კრიზისი რამდენიმე ფაქტორით არის განპირობებული. პირველ რიგში, წევრი ქვეყნების შორის თავდაცვის ხარჯების განაწილებაზე არსებული უთანხმოებები ალიანსის შიგნით დამაბულობას იწვევს. ამერიკის შეერთებული შტატები ხშირად გამოხატავს უკმაყოფილებას, რომ ევროპელი პარტნიორები საკმარისად არ აფინანსებენ საკუთარ თავდაცვას, რაც აშშ-ის დამატებით ტვირთია.¹ ალიანსის ერთიანობას ასევე საფრთხეს უქმნის ნატოს წევრი ქვეყნების გეოპოლიტიკური ინტერესების განსხვავებულობა. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, განსაკუთრებით ბალტიისპირეთის სახელმწიფოები, რუსეთიდან მომდინარე საფრთხეს განსაკუთრებულად აღიქვამენ და ნატოსგან უფრო აქტიურ მხარდაჭერას მოითხოვენ, მაშინ როდესაც დასავლეთ ევროპის ზოგიერთი ქვეყანა უფრო ფრთხილ და დიპლომატიურ მიდგომას ანიჭებს უპირატესობას.²

დონალდ ტრამპის აშშ-ის პრეზიდენტად დაბრუნების შემდეგ ევროკავშირი სერიოზული გამოწვევების წინაშე დადგა. მხოლოდ რამდენიმე კვირაში ტრამპმა მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანა ატლანტიკურ ურთიერთობებში. მან ცალმხრივად დაუწესა ტარიფები ევროპულ პროდუქციას, დაიწყო პირდაპირი მოლაპარაკებები რუსეთთან უკრაინის საკითხზე და წამოაყენა სადაო გეგმა ღაზას კრიზისის მოსაგვარებლად - ყველაფერი ეს ევროკავშირთან კონსულტაციების გარეშე. ტრამპის ქმედებები მიანიშნებს, რომ ის არ განიხილავს ევროკავშირს როგორც თანასწორ პარტნიორს და ცდილობს ინდივიდუალურად იმუშაოს ცალკეულ ევროპულ ქვეყნებთან, რაც საფრთხეს უქმნის ევროპულ ერთიანობას. განსაკუთრებით პრობლემატურია უკრაინის საკითხი, სადაც ევროკავშირი უმსხვილესი დონორია, თუმცა სამშვიდობო მოლაპარაკებებიდან ფაქტიურად იზოლირებულია. ევროპელი ლიდერები და ექსპერტები მოუწოდებენ ევროკავშირს უფრო გაბედული და ერთიანი პოლიტიკისკენ. ყოფილი საგარეო პოლიტიკის ხელმძღვანელი ჟოზეფ ბორელი აცხადებს, რომ ევროპამ უნდა გააძლიეროს ერთიანობა და აიღოს მეტი პასუხისმგებლობა საკუთარ უსაფრთხოებაზე. თუმცა, ამ ეტაპზე ევროკავშირის რეაქცია ფრთხილია - განსაკუთრებით სავაჭრო საკითხებში, სადაც არსებობს შიში, რომ მკაცრმა პასუხმა შეიძლება კიდევ უფრო გააუარესოს სიტუაცია.

ზემოაღნიშნული მოვლენები შეიძლება აღმოჩნდეს გარდამტეხი მომენტი ევროპული ინტეგრაციისთვის. ევროკავშირის მოუწევს გადაწყვიტოს - გააგრძელოს ფრთხილი პოლიტიკა თუ აირჩიოს უფრო დამოუკიდებელი კურსი. ამ გადაწყვეტილებაზე ბევრი რამ იქნება დამოკიდებული - როგორც ევროკავშირის მომავალი, ასევე საერთაშორისო წესრიგის ფორმირება. მოსალოდნელია, რომ მოკლევადიან პერსპექტივაში გაგრძელდება დამაბულობა ტრანსატლანტიკურ ურთიერთობებში. თუმცა, გრძელვადიან პერსპექტივაში ეს კრიზისი შეიძლება გახდეს სტიმული ევროკავშირის უფრო მჭიდრო პოლიტიკური და სამხედრო ინტეგრაციისთვის. ევროპა დადგა არჩევანის წინაშე - ან უნდა გააძლიერდეს და გახდეს დამოუკიდებელი გლობალური მოთამაშე, ან დარჩეს მეორეხარისხოვან როლში საერთაშორისო არენაზე.

1 M. Poelmans, "Europa ante el terremoto Trump: es la hora de la unidad y es la hora de la acción," Huffington Post, 15 თებერვალი, 2025,

2 Trump 'will WITHDRAW US troops from Nato's Russia frontline in Baltics in bombshell Ukraine peace agreement with Putin', The Sun, 17 თებერვალი, 2025,

ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის შიგნით არსებული დაპირისპირებები და წინააღმდეგობები მნიშვნელოვნად აჩქარებს მსოფლიო პოლიტიკური ძალების გადაჯგუფების პროცესს. ალიანსის სიძლიერე პირდაპირ კავშირშია მისი წევრების უნართან, გვერდზე გადადონ შიდა უთანხმოებები და ერთიანი ძალისხმევით უზრუნველყონ კოლექტიური უსაფრთხოება. ამ მხრივ, გადამწყვეტია ვაშინგტონისა და ევროკავშირის პოზიცია, მაშინ როცა მოსკოვისა და პეკინის მზარდი გავლენა დამატებით საფრთხეს უქმნის საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემას.

სტატიაში განვიხილავთ ნატოს კრიზისის გამომწვევ მიზეზებს, ევროკავშირის რეაგირებას ამერიკის შეერთებული შტატების (აშშ-ის) პოლიტიკაზე და მოკლედ შევხებით ძალაუფლების გადანაწილებას მსოფლიო პოლიტიკაში.

ძირითადი ნაწილი

ნატოს შიდა კრიზისი და ევროკავშირის რეაქცია

პირველ რიგში აღსანიშნავია აშშ-ის ახალი ადმინისტრაციის პოლიტიკა. 2025 წლის თებერვალში აშშ-ს საგარეო პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიკვეთა. დონალდ ტრამპის პრეზიდენტობის პირველივე თვეში, მან 90-წუთიანი სატელეფონო საუბარი გამართა ვლადიმერ პუტინთან, მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთის პრეზიდენტის წინააღმდეგ მოქმედებს საერთაშორისო სანქციები და სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს დაპატიმრების ორდერი. ტრამპმა არა მხოლოდ დიალოგი წამოიწყო პუტინთან, არამედ მხარი დაუჭირა რუსეთის G7-ში დაბრუნებას და დაიწყო უპირობო მოლაპარაკებები საუდის არაბეთში, სადაც არც უკრაინის და არც ევროპელი პარტნიორების წარმომადგენლები არ იყვნენ მიწვეული. პარალელურად, ადმინისტრაციამ დაიწყო უკრაინის პრეზიდენტის დისკრედიტაცია, აშშ-ის პრეზიდენტმა ტრამპმა ზელენსკის მოიხსენიებდა “დიქტატორად”, მაშინ როცა რუსეთის პრეზიდენტი პუტინის მიმართ მსგავსი კრიტიკა არ გაჟღერებულა. მართალია, შემდგომში ტრამპმა უარყო, რომ არ ახსოვდა მას, თუ ზელენსკი „დიქტატურად“ მოიხსენია, თუმცა ჯერჯერობით ამას რაიმე არსებითი დადებითი შედეგები არ მოჰყოლია.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია აშშ-ის თავდაცვის მდივნის განცხადებები, რომლებმაც ფაქტობრივად აღიარეს უკრაინის ტერიტორიული დანაკარგები და უარყვეს ქვეყნის ნატოში გაწევრიანების პერსპექტივა. ამასთან, გამოირიცხა აშშ-ს ჯარების უკრაინაში გაგზავნის შესაძლებლობა და შეიზღუდა ნატოს მე-5 მუხლის მოქმედება, იმ შემთხვევაში თუ უკრაინაში განთავსდებიან ალიანსის წევრი ქვეყნების სამხედროები. ასევე, ევროპულ პოლიტიკაში ტრამპის ადმინისტრაცია აქტიურად უჭერს მხარს ულტრამემარჯვენე ძალებს, განსაკუთრებით გერმანიაში, სადაც მისი მოკავშირე ილონ მასკი ღიად უჭერს მხარს ალტერნატივა გერმანიისთვის (AfD) პარტიას. პარალელურად მიმდინარეობს ევროპული დემოკრატიის კრიტიკა და ტრანსატლანტიკური ერთიანობის შესუსტება. გარდა ამისა, ადმინისტრაციამ ასევე შეწყვიტა დემოკრატიის მხარდამჭერი არასამთავრობო ორგანიზაციების დაფინანსება, რაც ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იყო კრემლის კრიტიკის საგანი.³ ამ ყველაფერმა გამოიწვია სერიოზული შემფოთება როგორც ევროპელ პარტნიორებში, ისე აშშ-ს პოლიტიკურ წრეებში, რადგან აშკარად იკვეთება ამერიკის საგარეო პოლიტიკის მკვეთრი ცვლილება რუსეთის ინტერესების სასარგებლოდ. სიტუაციის სიმძიმეს ხაზს უსვამს ის ფაქტი, რომ ტრამპმა არა მხოლოდ გამოხატა მზადყოფნა პუტინთან თანამშრომლობისთვის, არამედ, მიუხედავად არსებული საერთაშორისო სანქციებისა დაიწყო საუბარი სამომავლო საინვესტიციო პროექტებზე, განსაკუთრებით არქტიკის ენერგეტიკულ სექტორში.

3 POLITICO - „29 times Donald Trump did what Putin wanted” February 21, 2025 4:01 am CET
By Tim Ross

ასევე მნიშვნელოვანია მიუნხენის 2025 წლის თებერვლის უსაფრთხოების კონფერენცია რადროსაც გამოიკვეთა ნატოს ალიანსის წინაშე არსებული სერიოზული გამოწვევები. სიტუაცია განსაკუთრებით დაიძაბა მას შემდეგ, რაც ცნობილი გახდა აშშ-ის პრეზიდენტ დონალდ ტრამპის საუბარი პუტინთან და აშშ-ს თავდაცვის მდივნის, პიტერ ჰეგსეთის განცხადებები ბრიუსელში, სადაც მათ ფაქტობრივად ეჭვქვეშ დააყენა ამერიკის როლი ევროპის უსაფრთხოების გარანტორად. ევროპელი ლიდერები და დიპლომატები განსაკუთრებით შეაშფოთა ინფორმაციამ ევროპიდან 20,000 ამერიკელი სამხედრო მოსამსახურის შესაძლო გაყვანის შესახებ. ყოფილმა ლიტვის საგარეო საქმეთა მინისტრმა გაბრიელიუს ლანდსბერგისმა ეს მოვლენები შეაფასა როგორც “ნატოს მიწურულის” დასაწყისი. ბევრი ევროპელი პოლიტიკოსი და ექსპერტი მათ შორის ბრიტანეთის ყოფილი თავდაცვის მინისტრი ბენ უოლესი, ავლებს პარალელურად 1938 წლის მიუნხენის შეთანხმებასთან, როდესაც ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრმა ნევილ ჩემბერლენმა “დათმობის პოლიტიკა” აირჩია ნაცისტური გერმანიის მიმართ. სამი წლის წინ რუსეთის მიერ უკრაინაში ინტერვენციამ ნატოს რელევანტურობა გაზარდა, თუმცა კონფერენციის პირველივე დღეს გაჩნდა შეგრძნება, რომ ალიანსში განხეთქილების პროცესი იწყება. მართალია, ტრამპის პირველი პრეზიდენტობის დროსაც იყო დამაბულობა აშშ-სა და ევროპას შორის, მაგრამ მაშინ ეროვნული უსაფრთხოების გუნდი ახერხებდა სიტუაციის დარეგულირებას.

ყოფილმა გერმანელმა დიპლომატმა ვოლფგანგ იშინგერმა აღნიშნა, რომ შესაძლოა ევროპას “ელექტროშოკი” სჭირდებოდა მეტი დამოუკიდებლობისკენ სწრაფვისთვის. მისი აზრით, ევროპელი ლიდერები ნაწილობრივ თავადაც არიან პასუხისმგებელნი შექმნილ სიტუაციაზე, რადგან ნელა მოქმედებდნენ თავდაცვის ხარჯების გაზრდისა და ტრანსატლანტიკური ტვირთის გაზიარების კუთხით. განსაკუთრებით საყურადღებოა ერთ-ერთი მაღალი რანგის ევროკავშირის დიპლომატის ანონიმური განცხადება, რომელმაც აღნიშნა, რომ “ტრანსატლანტიკური ალიანსი დასრულდა” და რომ არსებობს “ალიანსი რუს პრეზიდენტსა, რომელსაც სურს ევროპის განადგურება და ამერიკელ პრეზიდენტს შორის, რომელსაც ასევე სურს ევროპის განადგურება.”⁴

ამის ნათელი მაგალითი შეიძლება იყოს 2025 წლის 28 თებერვალს, თეთრ სახლში გამართული დონალდ ტრამპისა და ვოლოდიმირ ზელენსკის შეხვედრა. აღნიშნული შეხვედრა თამამად შეიძლება შეფასდეს, როგორც უკიდურესად დამაბული და საბოლოო ჯამში, წარუმატებელი. შეხვედრა, რომელიც კრიტიკულად მნიშვნელოვანი იყო უკრაინისთვის, რომელიც რუსეთის აგრესიის ფონზე, აშშ-ის მხარდაჭერის იმედად რჩებოდა, ნაადრევად დასრულდა და დაგეგმილი პრესკონფერენციაც გაუქმდა. შეხვედრის მთავარი თემა უკრაინის მინერალურ რესურსებზე შეთანხმების გაფორმება იყო, რაც დონალდ ტრამპის ადმინისტრაციის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ინიციატივას წარმოადგენდა. თუმცა, მოლაპარაკებები მალევე ჩიხში შევიდა. ოვალურ კაბინეტში გამართულ დისკუსიაზე, დონალდ ტრამპმა და ვიცე-პრეზიდენტმა ჯეი დი ვენსმა, ვოლოდიმირ ზელენსკი მკაცრად გააკრიტიკეს აშშ-ის მხარდაჭერის არასაკმარისად დაფასებაში. მათ უკმაყოფილება გამოთქვეს უკრაინის მთავრობის ქმედებებთან დაკავშირებით, რაც, მათი აზრით, აშშ-ის ეროვნულ ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდა. თავის მხრივ, ვოლოდიმირ ზელენსკიმ სცადა რუსეთის აგრესიის შესახებ საკუთარი არგუმენტების წარმოჩენა და აშშ-ის მხარდაჭერის მნიშვნელობის ხაზგასმა. თუმცა, ტრამპის ადმინისტრაციამ ეს მცდელობა აღიქვა, როგორც აშშ-ის საშინაო საქმეებში ჩარევა, რამაც კიდევ უფრო გაამძაფრა დამაბულობა.⁵ შეხვედრის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ დონალდ ტრამპის ადმინისტრაციამ მკაცრი პოზიცია დაიკავა უკრაინის მიმართ. ეს მიუთითებს აშშ-ის საგარეო პოლიტიკის შესაძლო ცვლილებაზე, რაც უკრაინისთვის არასასურველია. ვოლოდიმირ ზელენსკის მცდელობა, დაეცვა უკრაინის

4 Jamie Dettmer, POLITICO - Is this the end of NATO? February 15, 2025 CET.

5 მაია ქვარცხავა, ამერიკისხმა „უკრაინული მინერალების ამერიკული ამბავი“ 01 მარტი, 2025

ინტერესები, შეიძლება შეფასდეს, როგორც გამბედავი, თუმცა ამ ეტაპისთვის არაეფექტური, რადგან მალევე აშშ-მა უკრაინისთვის სამხედრო დახმარება შეწყვიტა. ზელენსკის მრჩეველი, მიხაილო პოდოლიაკის განცხადებით უკრაინას აქვს გამოცდილება აშშ-ის სამხედრო დახმარების ხანგრძლივ პაუზებთან გამკლავებაში და ადაპტაციაც არაერთხელ მოუხდენია. მისი თქმით, ამ ეტაპისთვის ახორციელებენ მოლაპარაკებებს დახმარების ჩანაცვლების შესახებ ევროპელი პარტნიორებთან. პოდოლიაკის აზრით, აშშ-თან მოლაპარაკებების პერსპექტივა ჯერ კიდევ დარჩენილია.

შეხვედრის შემდგომ, ტრამპმა გააკეთა რამდენიმე მკაცრი განცხადება, სადაც ზელენსკი გააკრიტიკა «უმაღურობისა» და «არასაკმარისი თანამშრომლობისთვის». მან ხაზი გაუსვა, რომ აშშ-ის ეროვნული ინტერესები პრიორიტეტულია და უკრაინის საკითხი მეორეხარისხოვანია. ზელენსკიმ კი, თავის მხრივ, ინტერვიუში აღიარა, რომ შეხვედრა დამაბულ ვითარებაში წარიმართა, მაგრამ იმედი გამოთქვა, რომ ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობები არ გაფუჭდება. შეხვედრამ დიდი რეზონანსი გამოიწვია აშშ-ის პოლიტიკურ წრეებში. რესპუბლიკური პარტიის ნაწილმა მხარი დაუჭირა ტრამპის მკაცრ პოზიციას, ხოლო დემოკრატიულმა პარტიამ მკაცრად გააკრიტიკა ტრამპი და მხარი დაუჭირა ზელენსკის. ევროკავშირის ლიდერებმაც გამოთქვეს შეშფოთება აშშ-უკრაინის ურთიერთობების გაუარესებასთან დაკავშირებით. ზოგიერთმა ლიდერმა მოუწოდა აშშ-ს, გააგრძელოს უკრაინის მხარდაჭერა, ზოგმა კი ხაზი გაუსვა ევროკავშირის როლს უკრაინის მხარდაჭერაში.

მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას ზელენსკის ლონდონში გამართულ სამიტზე დახვედრას. ამ შემთხვევაში ზელენსკიმ უფრო პოზიტიური მხარდაჭერა მიიღო ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოს ლიდერებისგან. ბრიტანეთის ლეიბორისტული პარტიის ლიდერმა, კეირ სტარმერმა, დააინიცირა ოთხპუნქტიანი გეგმა, რომელიც მოიცავდა სამხედრო დახმარების გაგრძელებას და უკრაინის თავდაცვის გაძლიერებას.

ზემოაღნიშნულის საპირისპიროდ შეიძლება ითქვას რომ აშშ-ის პრეზიდენტს დონალდ ტრამპს ჩრდილო ატლანტიკურ ორგანიზაციაში, ყავს მოკავშირეები, სლოვაკეთისა და უნგრეთის სახით. ამის ნათელი მაგალითია, სლოვაკეთის პრემიერ-მინისტრის, რობერტ ფიცოს, გამოსვლა ვაშინგტონში, კონსერვატიულ პოლიტიკურ მოქმედებათა კონფერენციაზე (CPAC), ფიცომ აღფრთოვანება გამოხატა დონალდ ტრამპის საგარეო პოლიტიკის მიმართულებით, განსაკუთრებით უკრაინისა და ნატოს საკითხებში და აღნიშნა, რომ ამერიკის პრეზიდენტი „ევროპისთვის დიდ სამსახურს უწევს“. ეს ქება ასახავს ზოგიერთ ევროპელ ლიდერებს შორის მზარდ ტენდენციას, მათ შორის უნგრეთის პრემიერ-მინისტრ ვიქტორ ორბანს, რომლებიც სულ უფრო ხშირად იღებენ პრორუსულ პოზიციებს და აკრიტიკებენ დასავლეთის სამხედრო მხარდაჭერას უკრაინის მიმართ.⁶ ეს პროცესები განსაკუთრებით საგანგაშოა ევროპისთვის, სადაც პოპულიტური მოძრაობების გაძლიერება და პოლიტიკური ისტებლიშმენტის წინააღმდეგ მიმართული რიტორიკა არა მხოლოდ დემოკრატიულ ფასეულობებს აყენებს ეჭვქვეშ, არამედ საფრთხეს უქმნის მთელ ევროატლანტიკურ ერთიანობას.

ასევე აღსანიშნავია, რომ დონალდ ტრამპის უკრაინასთან და რუსეთთან დაკავშირებული განცხადებები მოსკოვში აღფრთოვანებით მიიღეს. რუსეთის ყოფილი პრეზიდენტი და უსაფრთხოების საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, დმიტრი მედვედევი, გაოცებას ვერ მალავს და აცხადებს, რომ რამდენიმე თვის წინ მსგავსი განცხადებების მოსმენას ვერ წარმოიდგენდა.⁷ 2025 წლის თებერვალში, როგორც ზემოთ აღნიშნა, აშშ-ის პრეზიდენტმა დონალდ ტრამპმა რამდენიმე განცხადება გააკეთა, რომლებიც ნატოს მომავალს და გლობალურ უსაფრთხოებას

6 Tom Nicholson, POLITICO - „Trump is ‘doing Europe a great service,’ Slovak leader tells rapt Washington crowd” February 22, 2025.

7 Greg Myre, Joanna Kakissis, Npr - „Reversing U.S. policy, Trump attacks Zelenskyy, blames Ukraine for war with Russia” February 20, 2025:08 PM ET

ეხებოდა. მათ შორის ნატოს წევრმა ქვეყნების მიერ თავდაცვისთვის გამოყოფილი თანხების გაზარდა მინიმუმ მშპ-ს 5 პროცენტამდე. ამასთან, ტრამპმა ხაზი გაუსვა, რომ აშშ-ში მზად არის განიხილოს ნატოს როლის გადახედვა, თუ წევრი ქვეყნები არ გაზრდიან თავიანთ თავდაცვის ხარჯებს. ეს განცხადებები ალიანსის შიგნით დამატებით დამაბულობას იწვევს და ნატოს მომავალზე კითხვებს აჩენს.

ამერიკის რესპუბლიკელთა ნაწილი ტრამპის პოზიციას ან უგულებელყოფს, ანდაც ფრთხილ რეაქციას იჩენს. თუმცა კონგრესის უკრაინის საკითხებზე მომუშავე ჯგუფის თანათავმჯდომარე, ბრაიან ფიცპატრიკი, ხაზგასმით აცხადებს, რომ უკრაინის პრეზიდენტ ვოლოდიმირ ზელენსკის არ უნდა დაეკისროს გარიგება, რომელიც უკრაინელი ხალხის უსაფრთხოებას და სუვერენიტეტს არ უზრუნველყოფს. ფიცპატრიკის თქმით, კონგრესში როგორც წარმომადგენელთა პალატაში, ასევე სენატში არსებობს ორპარტიული მხარდაჭერა, რომელიც მზადაა ყველა რესურსი გამოიყენოს, რათა ვლადიმირ პუტინის აგრესია დაუსჯელი არ დარჩეს.⁸ ამ მოვლენებმა კიდევ ერთხელ აჩვენა, რომ მიუხედავად ტრამპის პოზიციისა, აშშ-ის პოლიტიკურ წრეებში უკრაინის მხარდაჭერა კვლავ მძლავრია, ხოლო რუსეთი ტრამპის განცხადებებს დასავლეთის ერთიანობის შესასუსტებლად იყენებს.

აქედან გამომდინარე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ამ ეტაპისთვის ჯერჯერობით რაიმე არსებული ქმედებები ჯერ არ განხორციელებულა თუ არ ჩავთვლით საუდის არაბეთში აშშ-ის და რუსეთის წარმომადგენლების შეხვედრებს. ზემო აღნიშნული განცხადებები შეიძლება მიჩნეულ იქნას როგორც პოპულისტური ქმედება. თუმცა იმ შემთხვევაში თუ ტრამპი გადავა და დაიწყებს უშუალოდ აღსრულებას თებერვალში გაკეთებული განცხადებების აქ უკვე ცუდ ვითარებებში აღმოჩნდება როგორც ნატო, ასევე მსოფლიო უსაფრთხოების არქიტექტურა. განსაკუთრებით ცუდ ვითარებაში აღმოჩნდება აღმოსავლეთ ევროპა და ყოფილი პოსტსაბჭოთა ქვეყნები, მათ შორის სამხრეთ კავკასია.

საერთაშორისო პოლიტიკის ბოლოდროინდელი მოვლენები ზუსტად ასახავს უინსტონ ჩერჩილის 1938 წლის სიტყვებს: “თქვენ მოგეცათ არჩევანი ომსა და მშვიდობას შორის. თქვენ აირჩიეთ მშვიდობა და ამის შედეგად ომსაც მიიღებთ”. ჩერჩილი ამას ჩემბერლენის წინააღმდეგ ამბობდა, რომელსაც სჯეროდა, რომ ჰიტლერი სუდეტებით დაკმაყოფილდებოდა და მშვიდობა შენარჩუნდებოდა. სინამდვილეში, ნაცისტებმა სუდეტის შემდეგ მთელი ჩეხეთი დაიპყრეს, შემდეგ პოლონეთზე გადავიდნენ და მეორე მსოფლიო ომიც დაიწყო.

სავარაუდოდ, ვაშინგტონი არ გაიმეორებს იგივე შეცდომებს, რაც გასულ დეკადებში დაუშვა. დაწყებული დეტანტის პოლიტიკით და დამთავრებული გადატვირთის პოლიტიკით. ყველა ის დამოკიდებულება რუსეთმა აღიქვა როგორც დასავლეთის სისუსტე და რუსეთის სიძლიერედ. ხოლო იმ შემთხვევაში როდესაც დასავლეთი ატარებდა არ დათმობის პოლიტიკას, რუსეთი უფრო მეტად სუსტდებოდა. თუ აშშ-ის ამჟამინდელი ადმინისტრაცია ტრამპის ხელმძღვანელობით გააგრძელებს რუსეთთან ურთიერთობების დათმობას, მაშინ მას არ დაუშვებს ამერიკელი დემოკრატიული საზოგადოება.

დონალდ ტრამპის განცხადებებსა თუ ქმედებებს ევროკავშირის ლიდერებმა სწრაფად უპასუხეს. ევროკომისიის პრეზიდენტმა ურსულა ფონ დერ ლაიენმა აღნიშნა, რომ ევროპა მზად არის მეტი პასუხისმგებლობა აიღოს საკუთარ უსაფრთხოებაზე და გააძლიეროს თავდაცვის შესაძლებლობები. ამასთან, მან ხაზი გაუსვა, რომ ნატო ევროპული უსაფრთხოების ქვაკუთხედი და მისი გაძლიერება საერთო ინტერესშია. ევროკავშირის ქვეყნები ასევე განიხილავენ თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას და საერთო სამხედრო პროექტების განვითარებას, რათა შეამცირონ აშშ-ზე დამოკიდებულება და გაზარდონ საკუთარი თავდაცვისუნარიანობა.

⁸ იქვე, Npr.

ტრამპმა 6 მარტს კიდევ ერთი განცხადება გააკეთა, მან ექვექვე დააყენა NATO-ს წევრი ქვეყნების საიმედოობა და მაგალითად საფრანგეთი მოიყვანა. ტრამპმა გამოთქვა უნდობლობა, თუ რამდენად დაეხმარებოდნენ აშშ-ს მოკავშირეები საჭიროების შემთხვევაში. საპასუხოდ, მაკრონმა ბრიუსელში გამართულ პრესკონფერენციაზე განაცხადა, რომ საფრანგეთი ერთგული მოკავშირეა და აშშ-სგანაც იმავს მოელის. მან ისტორიული მაგალითებიც მოიყვანა, როგორცაა მარკიზ დე ლაფაიეტის მხარდაჭერა ამერიკის რევოლუციის დროს და 1944 წელს ნორმანდიაში მოკავშირეების გადასხმა.⁹ გარდა ამისა საფრანგეთის პრეზიდენტმა ემანუელ მაკრონმა მნიშვნელოვანი განცხადება გააკეთა, რომელიც ევროპის უსაფრთხოების მომავალს ეხება. მან გადაწყვიტა, წამოიწყოს დისკუსია საფრანგეთის ბირთვული იარაღის გამოყენების შესახებ, არა მხოლოდ საფრანგეთის, არამედ მთელი ევროკავშირის დასაცავად. მაკრონის ინიციატივა ევროპულ პოლიტიკურ სცენაზე ინტენსიური დისკუსიების და დაპირისპირების საგანი გახდა. საერთო ჯამში მისი შედეგები ევროპის უსაფრთხოების მომავალზე დიდ გავლენას მოახდენს.

აღნიშნული ქვეთავის დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელი ვითარება შეიძლება განვიხილოთ როგორც გარდამავალი პერიოდი, რომელიც ან სტაბილიზაციისკენ მიემართება ევროპული უსაფრთხოების ახალი არქიტექტურის სახით, ან გადაიზრდება უფრო ღრმა გლობალურ კრიზისში. ეს დამოკიდებული იქნება როგორც აშშ-ის შიდა პოლიტიკურ დინამიკაზე, ისე ევროპული ლიდერების უნარზე გამოიმუშაონ ერთიანი მიდგომა უსაფრთხოების ახალი გამოწვევების მიმართ.

ძალაუფლების გადანაწილება მსოფლიო პოლიტიკაში

ნატოს კრიზისი და შიდა უთანხმოებები გლობალურ პოლიტიკაში ძალაუფლების გადანაწილების პროცესებს აჩქარებს. ევროპული ქვეყნები ცდილობენ გაზარდონ საკუთარი როლი საერთაშორისო უსაფრთხოების საკითხებში და შეამცირონ აშშ-ზე დამოკიდებულება. ამასთან, რუსეთი და ჩინეთი აქტიურად იყენებენ ნატოს შიგნით არსებულ კრიზისს საკუთარი გეოპოლიტიკური გავლენის გასაზრდელად.

რუსეთი ცდილობს გააძლიეროს თავისი გავლენა აღმოსავლეთ ევროპაში და ნატოს შიგნით არსებული უთანხმოებები საკუთარი სტრატეგიული მიზნებისთვის გამოიყენოს. ჩინეთი კი, თავის მხრივ, აძლიერებს ეკონომიკურ და სამხედრო შესაძლებლობებს, რაც გლობალურ ძალთა ბალანსზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს. ბრიტანულ გაზეთ „ფაინენშელ თაიმსში“ (Financial Times) გამოქვეყნებულია სტატია სათაურით „ტრამპი, პუტინი, სი ძინპინი და ახალი იმპერიების ეპოქა“ (ავტორი - გიდეონ რიხმანი, პოლიტიკური მიმოხილველი), რომელშიც ყურადღებაა გამახვილებული აშშ-ის, რუსეთისა და ჩინეთის ტერიტორიული ექსპანსიონისტური ამბიციებზე. სტატია წარმოადგენს საინტერესო ანალიზს თანამედროვე მსოფლიოს სამი ძლიერი სახელმწიფოს ლიდერის - დონალდ ტრამპის, ვლადიმერ პუტინისა და სი ძინპინის ექსპანსიონისტური ამბიციების შესახებ. ავტორი აღნიშნავს, რომ ტრამპი ღიად საუბრობს გრენლანდიის, პანამის არხის შეძენისა და კანადის მიერთების სურვილზე. პუტინი უკრაინას რუსული სამყაროს ნაწილად მიიჩნევს და მის დაპყრობას ისტორიულ მისიად აღიქვამს, ხოლო სი ძინპინი ტაივანის შემოერთებას ჩინეთის ეროვნულ მიზნად სახავს. სტატიის თანახმად, ეს ტენდენცია მსოფლიოს ახალ იმპერიულ ეპოქაში გადასვლის მაჩვენებელია, სადაც ძლიერი სახელმწიფოები გავლენის სფეროებს ინაწილებენ - აშშ დასავლეთ ნახევარსფეროში, რუსეთი აღმოსავლეთ ევროპაში, ხოლო ჩინეთი აღმოსავლეთ აზიაში. ავტორი ასევე ხაზს უსვამს, რომ იმპერიალისტური იდეოლოგია არა მხოლოდ საგარეო, არამედ შიდა პოლიტიკაზეც ახდენს გავლენას - იწვევს პიროვნების კულტის გაძლიერებას

⁹ ტაბულა, მაკრონი ტრამპს: 07.03.2025

და პოლიტიკურ რეპრესიებს. თუმცა, ისტორიული გამოცდილებიდან გამომდინარე, ასეთი იმპერიული წყობა, როგორც წესი, მყიფეა და გრძელვადიან პერსპექტივაში დაშლისკენაა მიდრეკილი.¹⁰

სამწუხაროდ, დღევანდელი ტენდენციების გაგრძელების შემთხვევაში, მსოფლიო შეიძლება საკმაოდ სახიფათო ფაზაში შევიდეს. მცირე ქვეყნების დამოუკიდებლობა და უსაფრთხოება სერიოზული საფრთხის წინაშე დადგება, რადგან დიდი სახელმწიფოები უფრო თამამად დაიწყებენ საკუთარი ინტერესების გატარებას ძალის გამოყენებით. ეს კი გაზრდის სამხედრო კონფლიქტების რისკს, განსაკუთრებით იმ რეგიონებში, სადაც გავლენის სფეროები გადაიკვეთება.

შეიძლება ითქვას, რომ ნატოსა და ევროკავშირის მომავალი ამ ეტაპზე გამოწვევების წინაშეა. თუ აშშ-ის პოლიტიკა მკვეთრად შეიცვლება იზოლაციონისტური ან ექსპანსიონისტური მიმართულებით, ეს სერიოზულად დააზიანებს ტრანსატლანტიკურ ერთიანობას. ევროკავშირი, სავარაუდოდ, იძულებული გახდება უფრო მეტად გააძლიეროს საკუთარი თავდაცვითი შესაძლებლობები და გააღრმავოს პოლიტიკური ინტეგრაცია.

თუმცა, ამ საფრთხეების თავიდან ასაცილებლად, დასავლეთს აქვს რამდენიმე მნიშვნელოვანი ბერკეტი. პირველ რიგში, საჭიროა დემოკრატიული ინსტიტუტების და კანონის უზენაესობის გაძლიერება საკუთარ ტერიტორიაზე. ასევე მნიშვნელოვანია ტრანსატლანტიკური კავშირების განმტკიცება და მცირე დემოკრატიული ქვეყნების მხარდაჭერის გაძლიერება. დასავლეთმა უნდა შეიმუშაოს ერთიანი სტრატეგია ავტორიტარული რეჟიმების ექსპანსიონისტური პოლიტიკის შესაკავებლად, რაც უნდა მოიცავდეს როგორც ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ თანამშრომლობას მოკავშირეებს შორის, ასევე კონსტრუქციულ დიალოგს პოტენციურ მოწინააღმდეგეებთან, თუმცა მკაფიოდ განსაზღვრული წითელი ხაზებით.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ნატოს წევრებს შორის არსებული დაძაბულობა აჩქარებს გლობალური ძალაუფლების ბალანსის ცვლილებას. ორგანიზაციის მდგრადობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული წევრი სახელმწიფოების უნარზე, დაძლიონ შინაგანი წინააღმდეგობები და ერთობლივად იზრუნონ საერთო უსაფრთხოებაზე. აშშ-სა და ევროკავშირის ამ პროცესში წამყვანი როლი აკისრიათ, თუმცა რუსეთისა და ჩინეთის მზარდი ამბიციები მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის გლობალური უსაფრთხოების არსებულ სისტემას.

ამ ეტაპზე ვაჭრობა ერთ-ერთი მთავარი კონფლიქტის საგანია. ტრამპის მიერ დაწესებულმა ტარიფებმა ბრიუსელში მძაფრი უკმაყოფილება გამოიწვია, და ევროკავშირმა საპასუხო ნაბიჯების გადადგმის პირობა დადო. თუმცა, ეკონომიკური ომის ესკალაცია ორივე მხარეს დააზიანებს. გამოსავალი სავაჭრო შეთანხმებებზე მუშაობაა, რომელიც ორივე მხარის ინტერესებს დაიცავს და საშუალებას მისცემს მათ, კონკურენციის ნაცვლად, საერთო მიზნებისკენ იმუშაონ.

უსაფრთხოების სფეროში ვითარება კიდევ უფრო ჩახლართულია. ტრამპის ადმინისტრაცია ევროპას უკრაინის სამშვიდობო მოლაპარაკებებიდან პრაქტიკულად გამოორიცხავს, რაც ბრიუსელში გაღიზიანებას იწვევს. ევროპისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ იგი არა მხოლოდ ფინანსური მხარდამჭერის როლში დარჩეს, არამედ აქტიური მონაწილე იყოს იმ პროცესებში, რომლებიც კონტინენტის უსაფრთხოებას განსაზღვრავს. ამისათვის, ევროკავშირს მოუწევს საკუთარი თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერება და ნატოს შიგნით პოზიციების განმტკიცება, რათა არ აღმოჩნდეს ამერიკის პოლიტიკის უბრალო შემსრულებლად.

¹⁰ თბილისი POST «Financial Times» (დიდი ბრიტანეთი): „ტრამპი, პუტინი, სი ძინპინი და ახალი იმპერიების ეპოქა“ 2025 წ.

ღირებულებითი განსხვავებებიც სულ უფრო აშკარა ხდება. ტრამპის გუნდი ევროპას შინაგან პრობლემებზე მიუთითებს, მაშინ როცა ევროპელი ლიდერები მის განცხადებებს უცხო ჩარევის მცდელობად აღიქვამენ. ეს დაპირისპირება განსაკუთრებით მწვავედ გამოჩნდა გერმანიაში, სადაც ტრამპთან დაახლოებულმა პირებმა საარჩევნო პროცესებში ჩარევის სურვილი გამოავლინეს. ასეთ პირობებში, ურთიერთობების დალაგებისთვის ორივე მხარეს სჭირდება ურთიერთპატივისცემა და ღიაობა დიალოგისთვის, რათა საერთო ღირებულებები— დემოკრატია და კანონის უზენაესობა—არ გადაიქცეს განხეთქილების საგნად.

თუ აშშ და ევროკავშირი ვერ მოახერხებენ საერთო სტრატეგიის ჩამოყალიბებას ვაჭრობის, უსაფრთხოების და დემოკრატიული პრინციპების დაცვის მიმართულებით, მათ შორის განხეთქილება კიდევ უფრო გაღრმავდება. მაგრამ თუ ორივე მხარე კომპრომისზე წავა და ურთიერთპატივისცემაზე დაფუძნებულ პოლიტიკას აირჩევს, მათ შეუძლიათ ტრანსატლანტიკური პარტნიორობის გაძლიერება, რომელიც გლობალურ არენაზე დასავლეთის ერთიანობასა და სტაბილურობას უზრუნველყოფს.

ბიბლიოგრაფია

ამერიკის ხმა „უკრაინული მინერალების ამერიკული ამბავი“, 01 მარტი, 2025, მაია ქვარცხავა.

<https://www.amerikiskhma.com/a/us-ukraine-no-mineral-deal-today/7993317.html>

(გადამოწმებულია 13.03.2025 წ.)

ტაბულა „მაკრონი ტრამპს: ერთგული მოკავშირეები ვართ, ყოველთვის ვიყავით ერთმანეთის გვერდით“ 07.03.2025

თბილისი POST «Financial Times» (დიდი ბრიტანეთი): „ტრამპი, პუტინი, სი ძინპინი და ახალი იმპერიების ეპოქა“ 2025 წ.

Matthias Poelmans, “Europa ante el terremoto Trump: es la hora de la unidad y es la hora de la acción,” Huffington Post, 15 თებერვალი, 2025, <https://www.huffingtonpost.es/global/europa-terremoto-trump-hora-unidad-hora-accion.html>. (გადამოწმებულია 13.03.2025 წ.)

Npr - „Reversing U.S. policy, Trump attacks Zelenskyy, blames Ukraine for war with Russia” February 20, 2025 5:08 PM ET, Greg Myre, Joanna Kakissis

POLITICO - „29 times Donald Trump did what Putin wanted” February 21, 2025 CET, By Tim Ross

POLITICO - „Is this the end of NATO?” February 15, 2025 CET, By Jamie Dettmer

POLITICO - „Trump is ‘doing Europe a great service,’ Slovak leader tells rapt Washington crowd” February 22, 2025, Tom Nicholson.

“Trump ‘will WITHDRAW US troops from Nato’s Russia frontline in Baltics in bombshell Ukraine peace agreement with Putin’,” The Sun, 17 თებერვალი, 2025, <https://www.thesun.ie/news/14735589/trump-withdraw-us-troops-natos-russia-baltics-ukraine/>. (გადამოწმებულია 13.03.2025 წ.)

კონფლიქტები და სოციალური დესტრუქცია: თანამედროვეობის გლობალური პერსპექტივა

სოფიკო მეტრეველი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების
ასისტენტ პროფესორი

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომი სიღრმისეულად აანალიზებს კონფლიქტებისა და სოციალური დესტრუქციის ურთიერთკავშირს თანამედროვე გლობალურ კონტექსტში. კვლევა ფოკუსირებულია კონფლიქტების მრავალგანზომილებიანობაზე, მათ შორის ეთნიკურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და რელიგიურ დაპირისპირებებზე, და მათ დესტრუქციულ გავლენაზე საზოგადოების სხვადასხვა სფეროზე, როგორცაა ადამიანური მსხვერპლი, ლტოლვილთა კრიზისი, ეკონომიკური ნგრევა, ინსტიტუციური რღვევა და ფსიქოლოგიური ტრავმა. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო კონფლიქტისა და გლობალური უთანასწორობის ურთიერთდამოკიდებულებას, სადაც ნაჩვენებია, რომ კონფლიქტები არა მხოლოდ წარმოიქმნება უთანასწორობის ფონზე, არამედ თავად ამლიერებენ მას, რაც იწვევს სოციალური და ეკონომიკური განხეთქილების გაღრმავებას. ასევე განხილულია კონფლიქტის მოგვარების და სოციალური აღდგენის გლობალური სტრატეგიები, მათ შორის საერთაშორისო მექანიზმები, შერიგების პროცესები და ადგილობრივი და გლობალური აქტორების როლი. ნაშრომი ეფუძნება კონფლიქტების წარმოშობისა და განვითარების ძირითადი თეორიული მიდგომების ანალიზს, ასევე გლობალიზაციის გავლენის შესწავლას კონფლიქტების დინამიკაზე. კვლევის მიზანია, წარმოაჩინოს კონფლიქტების კომპლექსური ხასიათი და მათი გავლენა გლობალურ გამოწვევებზე, ხელი შეუწყოს კონფლიქტების პრევენციასა და მდგრადი მშვიდობის დამყარებას, რაც აუცილებელია სამართლიანი და უსაფრთხო მომავლის უზრუნველსაყოფად.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური დესტრუქცია, გლობალური უთანასწორობა, კონფლიქტის მოგვარება, სოციალური აღდგენა, გლობალიზაცია

CONFLICTS AND SOCIAL DESTRUCTION: A GLOBAL PERSPECTIVE OF MODERNITY

Sophiko Metreveli

Assistant Professor of Bachelor's Program in
Defense and Security of
LEPL-David Aghmashenebeli
National Defence Academy of Georgia

Abstract

This paper comprehensively analyzes the interrelationship between conflicts and social destruction in the contemporary global context. The research focuses on the multidimensionality of conflicts, including ethnic, political, economic, and religious confrontations, and their destructive impact on various spheres of society, such as human casualties, refugee crises, economic collapse, institutional breakdown, and psychological trauma. Particular attention is paid to the interdependence of conflict and global inequality, demonstrating that conflicts not only arise from inequality but also exacerbate it, leading to the deepening of social and economic divisions. Global strategies for conflict resolution and social recovery, including international mechanisms, reconciliation processes, and the roles of local and global actors, are also examined. The paper is based on an analysis of the main theoretical approaches to the origins and development of conflicts, as well as a study of the influence of globalization on the dynamics of conflicts. The aim of this research is to highlight the complex nature of conflicts and their impact on global challenges, to promote conflict prevention and sustainable peace, which is essential for ensuring a just and secure future.

Key words: Social destruction, global inequality, conflict resolution, social recovery, globalization.

შესავალი

თანამედროვე გლობალური რეალობა, მიუხედავად მისი ერთი შეხედვით უპრეცედენტო ურთიერთდაკავშირებისა, გამოირჩევა კონფლიქტების მზარდი რაოდენობითა და მრავალფეროვნებით. ეს კონფლიქტები, რომლებიც ხშირად ფესვგადგმულია ღრმა ისტორიულ და სოციალურ პროცესებში, სცილდება ლოკალურ საზღვრებს და გავლენას ახდენს გლობალურ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ სისტემებზე. ეთნიკური, რელიგიური, პოლიტიკური და ეკონომიკური დაპირისპირებები, რესურსებისთვის ბრძოლა და იდეოლოგიური კონფლიქტები, წარმოადგენს მხოლოდ რამდენიმე ასპექტს თანამედროვე კონფლიქტების კომპლექსურ სურათში.

ეს ნაშრომი მიზნად ისახავს კომპლექსურად გაანალიზოს კონფლიქტების დინამიკა და მათი სოციალური შედეგები თანამედროვე გლობალურ კონტექსტში. ჩვენ შევისწავლით არა მხოლოდ კონფლიქტების წარმოშობისა და განვითარების მექანიზმებს, არამედ მათ დესტრუქციულ გავლენას საზოგადოების სხვადასხვა სფეროზე. ადამიანური მსხვერპლი, ლტოლვილთა კრიზისი, ეკონომიკური ნგრევა, ფსიქოლოგიური ტრავმა, სოციალური ინსტიტუტების რღვევა და ჯანდაცვის კრიზისი წარმოადგენს იმ მძიმე შედეგებს, რომლებსაც კონფლიქტები იწვევს.

ამ კვლევის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა კონფლიქტის კონცეპტუალიზაციას თანამედროვე გლობალურ კონტექსტში. მიმოვიხილავთ კონფლიქტების ტიპოლოგიას და მათ მრავალგანზომილებიანობას, ასევე გლობალიზაციის გავლენას კონფლიქტების დინამიკაზე. მნიშვნელოვანია ასევე კონფლიქტის წარმოშობის ძირითადი თეორიული მიდგომებისა და კონფლიქტის ესკალაციისა და დეესკალაციის გლობალური მაგალითების ანალიზი.

ყურადღება გამახვილებული იქნება კონფლიქტის სოციალური დესტრუქციის მექანიზმებზე და შედეგებზე. განვიხილავთ სოციალური დესტრუქციის ფორმებს, კონფლიქტის გავლენას სოციალურ ინსტიტუტებზე, ფსიქოლოგიურ ტრავმას და სოციალურ ფსიქოზს კონფლიქტის პირობებში, ასევე კონფლიქტის გავლენას სოციალური კაპიტალის რღვევაზე.

ამასთან, შევისწავლით კონფლიქტისა და გლობალური უთანასწორობის ურთიერთკავშირს. გავანალიზებთ კონფლიქტის გავლენას გლობალურ უთანასწორობაზე, გლობალური უთანასწორობის როლს კონფლიქტების წარმოქმნაში, რესურსებისთვის ბრძოლას, როგორც კონფლიქტის ძირითად ფაქტორს, და კლიმატის ცვლილების გავლენას კონფლიქტებზე.

და ბოლოს, განვიხილავთ კონფლიქტის მოგვარების და სოციალური აღდგენის გლობალურ სტრატეგიებს. შევისწავლით კონფლიქტის მოგვარების და მშვიდობის დამყარების საერთაშორისო მექანიზმებს, სოციალური აღდგენის და შერიგების პროცესებს კონფლიქტის შემდგომ პერიოდში, ადგილობრივი და გლობალური აქტორების როლს კონფლიქტის მოგვარებაში, და კონფლიქტის პრევენციის და მდგრადი მშვიდობის დამყარების პერსპექტივებს.

ამრიგად, ეს ნაშრომი მიზნად ისახავს შექმნას კონფლიქტებისა და სოციალური დესტრუქციის ყოვლისმომცველი სურათი, რაც ხელს შეუწყობს კონფლიქტების პრევენციის და მშვიდობის დამყარების საერთაშორისო ძალისხმევას.

ძირითადი ნაწილი

I. კონფლიქტის კონცეპტუალიზაცია თანამედროვე გლობალურ კონტექსტში

თანამედროვე გლობალური კონფლიქტების გაგება მოითხოვს მათი არსის სიღრმისეულ ანალიზს, რათა დავინახოთ არა მხოლოდ ზედაპირული გამოვლინებები, არამედ მათი ფესვები და განვითარების დინამიკა. კონფლიქტი, როგორც სოციალური ფენომენი, მრავალგანზომილებიანია და ვლინდება სხვადასხვა ფორმით, რაც საჭიროებს მრავალმხრივ ანალიზს.

თანამედროვე კონფლიქტების ტიპოლოგია მრავალფეროვანია. იგი მოიცავს ეთნიკურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და რელიგიურ დაპირისპირებებს. ეთნიკური კონფლიქტები, როგორც წესი, გამოწვეულია ეთნიკურ ჯგუფებს შორის ისტორიული და კულტურული განსხვავებებით, ასევე რესურსებისთვის ბრძოლით. მაგალითად, ბალკანეთის კონფლიქტები 1990-იან წლებში ეთნიკური დაპირისპირების მკვეთრი გამოვლინება იყო.¹ პოლიტიკური კონფლიქტები, თავის მხრივ, ხშირად უკავშირდება ძალაუფლებისთვის ბრძოლას, იდეოლოგიურ დაპირისპირებებს და პოლიტიკურ არასტაბილურობას. ეკონომიკური კონფლიქტები წარმოიქმნება ეკონომიკური რესურსების გადანაწილების საკითხებზე, ასევე ეკონომიკური უთანასწორობის გამო. რელიგიური კონფლიქტები კი ხშირად გამოწვეულია რელიგიური განსხვავებებით და რელიგიური ჯგუფების დაპირისპირებით.²

გლობალიზაციამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა კონფლიქტების დინამიკაზე. მან გააძლიერა როგორც კონფლიქტის წარმოშობის, ასევე მისი გავრცელების შესაძლებლობა. გლობალიზაცია ხელს უწყობს ინფორმაციის სწრაფ გავრცელებას, რაც აძლიერებს კონფლიქტების ესკალაციას. ამავდროულად, იგი აძლიერებს ეკონომიკურ ურთიერთდამოკიდებულებას, რაც ზოგჯერ ხელს უწყობს კონფლიქტების მოგვარებას. გლობალიზაციის პირობებში კონფლიქტები უფრო სწრაფად ვრცელდება და გლობალური მასშტაბით იწვევს შედეგებს.³

კონფლიქტების წარმოშობის ასახსნელად არსებობს სხვადასხვა თეორიული მიდგომა. რეალიზმი ხაზს უსვამს სახელმწიფოთა შორის ძალაუფლებისთვის ბრძოლას, როგორც კონფლიქტების მთავარ მიზეზს. ლიბერალიზმი ხედავს კონფლიქტების მიზეზს დემოკრატიის ნაკლებობაში და საერთაშორისო ინსტიტუტების სისუსტეში. კონსტრუქტივიზმი კი ყურადღებას ამახვილებს სოციალურ კონსტრუქციებზე, იდენტობებსა და ნორმებზე, როგორც კონფლიქტების წარმოშობის ფაქტორებზე. ყოველი ეს მიდგომა მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაძლევს კონფლიქტების არსის შესახებ.⁴

კონფლიქტების ესკალაცია და დეესკალაცია რთული პროცესებია, რომლებიც მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული. ესკალაცია შეიძლება გამოწვეული იყოს პროვოკაციული ქმედებებით, ინფორმაციის არასწორი გაგებით ან მესამე მხარის ჩარევით. მაგალითად, სირიის კონფლიქტი, რომელიც დაიწყო როგორც ადგილობრივი დაპირისპირება, მალევე ესკალირდა საერთაშორისო კონფლიქტში. დეესკალაცია კი მოითხოვს მხარეებს შორის დიალოგს, კომპრომისს და მესამე მხარის მედიაციას. მაგალითად, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში აპართეიდის დასრულება დეესკალაციის წარმატებული მაგალითია.⁵

II. კონფლიქტის სოციალური დესტრუქციის მექანიზმები და შედეგები

მეორე თავის ანალიზის შემდეგ, რომელიც ფოკუსირებული იყო კონფლიქტის კონცეპტუალიზაციაზე თანამედროვე გლობალურ კონტექსტში, აუცილებელია განვიხილოთ

1 Noel Malcolm, "Kosovo: A Short History," New York: Macmillan, 2002.

2 Dean, G. Pruitt and Sung Hee Kim, "Social Conflict: Escalation, Stalemate, and Settlement," New York: McGraw-Hill, 2004.

3 Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, "Power and Interdependence," New York: Longman, 2012.

4 Alexander Wendt, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics," International Organization, 1992. 46(2), 391-425

5 John Paul Lederach, "The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace," Oxford: Oxford University Press, 2005.

კონფლიქტის შედეგები, რომლებიც განსაკუთრებით მძიმედ აისახება საზოგადოების სოციალურ ქსოვილზე. კონფლიქტის სოციალური დესტრუქცია მრავალმხრივია და მოიცავს არა მხოლოდ ფიზიკურ ნგრევას, არამედ ღრმა სოციალურ და ფსიქოლოგიურ ტრავმებს, რაც გავლენას ახდენს საზოგადოების ფუნქციონირებაზე ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში. კონფლიქტის სოციალური დესტრუქცია ვლინდება სხვადასხვა ფორმით, მათ შორის ფიზიკური ძალადობა, რაც მოიცავს ადამიანური მსხვერპლის დიდ რაოდენობას, ინფრასტრუქტურის განადგურებას და საცხოვრებელი გარემოს რღვევას. შეიარაღებული კონფლიქტები ხშირად იწვევს მასობრივ მკვლელობებს, გაუპატიურებებს და სხვა სახის ძალადობას, რაც ღრმა ფსიქოლოგიურ ტრავმას ტოვებს გადარჩენილებში.⁶ კონფლიქტები იწვევს ადამიანების მასობრივ გადაადგილებას, რის შედეგადაც ჩნდება ლტოლვილთა კრიზისი. ლტოლვილები ხშირად ცხოვრობენ მძიმე პირობებში, არ აქვთ წვდომა ძირითად სერვისებზე და განიცდიან სოციალურ იზოლაციას.⁷ კონფლიქტები ანგრევს ეკონომიკურ ინფრასტრუქტურას, აფერხებს ეკონომიკურ აქტივობას და იწვევს სიღარიბესა და უმუშევრობას. ეს განსაკუთრებით მძიმედ აისახება მოწყვლად ჯგუფებზე.⁸ კონფლიქტები ანგრევს სახელმწიფო და სოციალურ ინსტიტუტებს, როგორცაა განათლებისა და ჯანდაცვის სისტემები. ეს იწვევს სოციალური მომსახურების ხელმისაწვდომობის შეზღუდვას და სოციალური წესრიგის დარღვევას. კონფლიქტი ანგრევს ოჯახებს, სკოლებს, საავადმყოფოებს და სხვა სოციალურ ინსტიტუტებს. ბავშვები, რომლებიც იზრდებიან კონფლიქტის პირობებში, განიცდიან ფსიქოლოგიურ ტრავმას და აქვთ განათლების ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა. ეს უარყოფითად აისახება მათ მომავალზე და მთლიანად საზოგადოების განვითარებაზე. კონფლიქტის შედეგად ადამიანები განიცდიან ღრმა ფსიქოლოგიურ ტრავმას, რაც ვლინდება პოსტტრავმული სტრესული აშლილობის, დეპრესიისა და სხვა ფსიქიკური პრობლემების სახით. კონფლიქტი ასევე იწვევს სოციალურ ფსიქოზს, რომელიც გამოიხატება შიშის, უნდობლობისა და სიძულვილის გავრცელებაში.⁹ კონფლიქტი ანგრევს სოციალურ კაპიტალს, რაც გულისხმობს სოციალურ ნდობას, სოლიდარობასა და თანამშრომლობას. ეს ართულებს საზოგადოების აღდგენის პროცესს კონფლიქტის შემდგომ პერიოდში. სოციალური კაპიტალის აღდგენა მოითხოვს ხანგრძლივ ძალისხმევას და ნდობის აღდგენას.¹⁰

III. კონფლიქტი და გლობალური უთანასწორობა: ურთიერთკავშირის ანალიზი

მესამე თავში განხილული კონფლიქტის სოციალური დესტრუქციის მექანიზმები და შედეგები მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული გლობალურ უთანასწორობასთან. ეს ორი ფენომენი ერთმანეთზე ურთიერთგავლენას ახდენს, ქმნის მოჯადოებულ წრეს, რომლისგანაც თავის დაღწევა უკიდურესად რთულია. კონფლიქტები არა მხოლოდ წარმოიქმნება უთანასწორობის ფონზე, არამედ თავადად ძლიერებენ მას, რაც იწვევს სოციალური და ეკონომიკური განხეთქილების გაღრმავებას. შეიარაღებული კონფლიქტები და ძალადობა პირდაპირ გავლენას ახდენს გლობალურ უთანასწორობაზე. კონფლიქტის პირობებში იზრდება სიღარიბე, იზღუდება განათლებისა და ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა, განსაკუთრებით მოწყვლადი ჯგუფებისთვის. კონფლიქტები ანგრევს ინფრასტრუქტურას, აფერხებს ეკონომიკურ განვითარებას და იწვევს

6 International Committee of the Red Cross (ICRC), "Multiple Reports," Geneva: ICRC, 2022,

7 Jeff Crisp, "A New Asylum Paradigm? Globalisation, Migration and the Uncertainties of Protection," *Forced Migration Review*, 2002. (15), 17-20.

8 Paul Collier, "The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It," Oxford: Oxford University Press, 2007.

9 Derek Summerfield, "A Critique of Seven Assumptions behind Psychological Trauma Programmes in War-Affected Areas," *Social Science & Medicine*, 1999. 48 (10), 1449-1462.

10 Robert D. Putnam, "Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community," New York: Simon & Schuster, 2000.

რესურსების არათანაბარ განაწილებას. ლტოლვილთა ნაკადი და მასობრივი მიგრაცია კიდევ უფრო ამწვავებს უთანასწორობას, რადგან ლტოლვილები ხშირად ხდებიან ექსპლუატაციის მსხვერპლი და განიცდიან სოციალურ იზოლაციას. გარდა ამისა, კონფლიქტები ხელს უწყობს კორუფციას და უკანონო ეკონომიკურ საქმიანობას, რაც კიდევ უფრო ამძაფრებს უთანასწორობას.¹¹ გლობალური უთანასწორობა ასევე წარმოადგენს კონფლიქტების ერთ-ერთ მთავარ მიზეზს. სოციალური და ეკონომიკური უთანასწორობა იწვევს დაძაბულობას და უკმაყოფილებას, განსაკუთრებით იმ საზოგადოებებში, სადაც არსებობს ღრმა სოციალური განხეთქილება. რესურსებისთვის ბრძოლა, რომელიც გამოწვეულია მათი არათანაბარი განაწილებით, ხშირად ხდება კონფლიქტის გამომწვევი მიზეზი. ეთნიკური და რელიგიური დაპირისპირებები ასევე შეიძლება გამწვავდეს უთანასწორობის ფონზე, როდესაც ერთ ჯგუფს აქვს უპირატესობა რესურსებსა და შესაძლებლობებზე. გლობალური ეკონომიკური კრიზისები და არასტაბილურობა ასევე ხელს უწყობს კონფლიქტების წარმოქმნას, რადგან ისინი აძლიერებენ სოციალურ და ეკონომიკურ დაუცველობას.¹² რესურსებისთვის ბრძოლა, განსაკუთრებით წყლის, მიწისა და წიაღისეულის რესურსებისთვის, ხდება სულ უფრო მნიშვნელოვანი ფაქტორი კონფლიქტების წარმოქმნაში. კლიმატის ცვლილება და გარემოს დეგრადაცია ამწვავებს რესურსების დეფიციტს, რაც იწვევს კონკურენციას და დაპირისპირებას. კონფლიქტები, რომლებიც გამოწვეულია რესურსებისთვის ბრძოლით, ხშირად ხასიათდება განსაკუთრებული სისასტიკით, რადგან რესურსების კონტროლი ხდება გადარჩენის საკითხი.¹³ კლიმატის ცვლილება სულ უფრო მეტ გავლენას ახდენს კონფლიქტებზე. გვალვები, წყალდიდობები და სხვა კლიმატური კატასტროფები იწვევს რესურსების დეფიციტს, მიგრაციას და სოციალურ დაძაბულობას. ეს ფაქტორები ხელს უწყობს კონფლიქტების წარმოქმნას და გამწვავებას, განსაკუთრებით მოწყვლად რეგიონებში. კლიმატის ცვლილება ასევე აძლიერებს არსებულ უთანასწორობას, რადგან მისი შედეგები ყველაზე მძიმედ აისახება ღარიბ და განვითარებად ქვეყნებზე.¹⁴ ამრიგად, კონფლიქტი და გლობალური უთანასწორობა წარმოადგენს ურთიერთდაკავშირებულ ფენომენებს, რომლებიც საჭიროებენ კომპლექსურ და მრავალმხრივ მიდგომას. კონფლიქტების მოგვარება და მდგრადი მშვიდობის დამყარება შეუძლებელია გლობალური უთანასწორობის აღმოფხვრის გარეშე. ასევე, უთანასწორობის შემცირება ხელს შეუწყობს კონფლიქტების პრევენციასა და მშვიდობიანი თანაცხოვრების დამყარებას.¹⁵

IV. კონფლიქტის მოგვარების და სოციალური აღდგენის გლობალური სტრატეგიები

წინათავე განხილული კონფლიქტისა და გლობალური უთანასწორობის ურთიერთკავშირი აჩვენებს, რომ კონფლიქტების ეფექტური მოგვარება და მდგრადი მშვიდობის დამყარება მოითხოვს კომპლექსურ და მრავალმხრივ სტრატეგიებს. ამ თავში განვიხილავთ კონფლიქტის მოგვარების და სოციალური აღდგენის გლობალურ სტრატეგიებს, რომლებიც მიმართულია კონფლიქტების ძირეული მიზეზების აღმოფხვრისკენ და სოციალური განვითარების ხელშეწყობისკენ. საერთაშორისო თანამეგობრობა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კონფლიქტების მოგვარებაში. გაეროს ორგანიზაცია, როგორც მშვიდობისა და უსაფრთხოების

11 Frances Stewart, "Horizontal Inequalities and Conflict: An Introduction and Some Hypotheses," Oxford Development Studies, 2008. 36 (1), 1-17.

12 Gudrun Ostby, "Horizontal Inequality, Grievance, and Civil Conflict," Journal of Peace Research 45, 2008. 45 (2), 143-162.

13 Michael T. Klare, "The Race for What's Left: The Global Scramble for the World's Last Resources," New York: Macmillan, 2012.

14 Jurgen Scheffran, Michael Brzoska, Janna Kominek, Peter Michael Link, and Johannes Schilling, "Climate Change and Violent Conflict," 2012. 336 (6083), 869-871.

15 Thomas Piketty, "Capital in the Twenty-First Century," (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014).

მთავარი ინსტიტუტი, ახორციელებს სხვადასხვა მექანიზმებს, როგორიცაა სამშვიდობო ოპერაციები, მედიაცია, არბიტრაჟი და სანქციები. რეგიონალური ორგანიზაციები, როგორიცაა ევროკავშირი, აფრიკის კავშირი და სხვა, ასევე აქტიურად მონაწილეობენ კონფლიქტების მოგვარების პროცესში. მნიშვნელოვანია ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი, რომლებიც ახორციელებენ ჰუმანიტარულ დახმარებას და ხელს უწყობენ დიალოგს კონფლიქტის მხარეებს შორის.¹⁶ კონფლიქტის შემდგომ პერიოდში აუცილებელია სოციალური აღდგენის და შერიგების პროცესების განხორციელება. ეს მოიცავს ინფრასტრუქტურის აღდგენას, ლტოლვილთა რეინტეგრაციას, ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობას და სოციალური ნდობის აღდგენას. სამართლიანობა და ანგარიშვალდებულება მნიშვნელოვანია შერიგების პროცესში, რაც გულისხმობს ომის დანაშაულების გამოძიებას და დამნაშავეების დასჯას. ჭეშმარიტებისა და შერიგების კომისიები და სხვა მსგავსი მექანიზმები ხელს უწყობს კონფლიქტის მსხვერპლთა ხმის გაგონებას და ისტორიული სიმართლის დადგენას.¹⁷ კონფლიქტის მოგვარებაში მნიშვნელოვანია როგორც ადგილობრივი, ასევე გლობალური აქტორების როლი. ადგილობრივი თემები და ლიდერები, როგორიცაა რელიგიური ლიდერები, ტრადიციული უზუცესები და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები, მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ დიალოგისა და შერიგების პროცესში. გლობალური აქტორები, როგორიცაა საერთაშორისო ორგანიზაციები და მთავრობები, უზრუნველყოფენ ფინანსურ და ტექნიკურ დახმარებას, ასევე პოლიტიკურ მხარდაჭერას.¹⁸ კონფლიქტის პრევენცია და მდგრადი მშვიდობის დამყარება მოითხოვს გრძელვადიან ძალისხმევას. ეს მოიცავს უთანასწორობის აღმოფხვრას, დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერებას, ადამიანის უფლებების დაცვას და სოციალური განვითარების ხელშეწყობას. მნიშვნელოვანია განათლების როლი, რაც ხელს უწყობს ტოლერანტობისა და ურთიერთგაგების კულტურის ჩამოყალიბებას. კონფლიქტის პრევენციისთვის აუცილებელია ადრეული გაფრთხილების სისტემების შექმნა და დიპლომატიური ძალისხმევის გააქტიურება.¹⁹ ამრიგად, კონფლიქტის მოგვარება და სოციალური აღდგენა მოითხოვს კომპლექსურ და მრავალმხრივ მიდგომას. საერთაშორისო თანამშრომლობა, ადგილობრივი ჩართულობა და გრძელვადიანი სტრატეგიები აუცილებელია მდგრადი მშვიდობის დამყარებისთვის. კონფლიქტის პრევენცია და გლობალური უთანასწორობის აღმოფხვრა წარმოადგენს მნიშვნელოვან ნაბიჯებს სამართლიანი და მშვიდობიანი სამყაროსკენ.²⁰

დასკვნა

წინამდებარე ნაშრომმა მიმოიხილა კონფლიქტების მრავალგანზომილებიანი ხასიათი და მათი დესტრუქციული გავლენა თანამედროვე გლობალურ კონტექსტში. ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ კონფლიქტები არა მხოლოდ წარმოადგენს ადამიანურ ტრაგედიას, არამედ ღრმად ანგრევს საზოგადოების სოციალურ ქსოვილს, იწვევს მასობრივ მიგრაციას, ეკონომიკურ ნგრევას, ინსტიტუციურ რღვევას და ღრმა ფსიქოლოგიურ ტრავმას. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო კონფლიქტისა და გლობალური უთანასწორობის ურთიერთკავშირს.

16 Boutros Boutros-Ghali, "An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping," New York: United Nations, 1992.

17 John Paul Lederach, "The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace," Oxford: Oxford University Press, 2005.

18 Roland Paris, "Saving Liberal Peace: Intervention in a Complex World," Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

19 Michael W. Doyle and Nicholas Sambanis, "Making War and Building Peace: United Nations Peacebuilding after World War II," Princeton: Princeton University Press, 2006.

20 Paul Collier, "The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It," Oxford: Oxford University Press, 2007.

გამოიკვეთა, რომ ეს ორი ფენომენი ერთმანეთზე ურთიერთგავლენას ახდენს და ქმნის მოჯადოებულ წრეს. კონფლიქტები არა მხოლოდ წარმოიქმნება უთანასწორობის ფონზე, არამედ თავად აძლიერებენ მას, რაც იწვევს სოციალური და ეკონომიკური განხეთქილების გაღრმავებას.

ამასთან, განხილული იყო კონფლიქტის მოგვარების და სოციალური აღდგენის გლობალური სტრატეგიები. გამოიკვეთა, რომ კონფლიქტების ეფექტური მოგვარება და მდგრადი მშვიდობის დამყარება მოითხოვს კომპლექსურ და მრავალმხრივ მიდგომას. საერთაშორისო თანამშრომლობა, ადგილობრივი ჩართულობა და გრძელვადიანი სტრატეგიები აუცილებელია მდგრადი მშვიდობის დამყარებისთვის. ანალიზის შედეგად გამოვლინდა, რომ კონფლიქტების პრევენცია და გლობალური უთანასწორობის აღმოფხვრა წარმოადგენს მნიშვნელოვან ნაბიჯებს სამართლიანი და მშვიდობიანი სამყაროსკენ. აუცილებელია საერთაშორისო თანამეგობრობის ძალისხმევის გაერთიანება და გრძელვადიანი სტრატეგიების შემუშავება, რომლებიც ხელს შეუწყობს კონფლიქტების პრევენციას, მათი შედეგების დაძლევის და მდგრადი განვითარების მიღწევას.

ამრიგად, კონფლიქტების მოგვარება და სოციალური აღდგენა წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევას თანამედროვე მსოფლიოსთვის. მხოლოდ ერთობლივი ძალისხმევითა და კომპლექსური მიდგომითაა შესაძლებელი ამ გამოწვევის წარმატებით გადალახვა და მშვიდობიანი და სამართლიანი მომავლის უზრუნველყოფა.

ბიბლიოგრაფია

- Boutros-Ghali, B. (1992). *An agenda for peace: preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*. United Nations.
- Collier, P. (2007). *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It*. Oxford University Press.
- Crisp, J. (2002). *A new asylum paradigm? Globalisation, migration and the uncertainties of protection*. Forced Migration Review
- Doyle, M. W., & Sambanis, N. (2006). *Making war and building peace: United Nations peacebuilding after World War II*. Princeton University Press.
- International Committee of the Red Cross (ICRC). (Multiple Reports 2022)
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). *Power and Interdependence*. Longman.
- Klare, M. T. (2012). *The race for what's left: The global scramble for the world's last resources*. Macmillan.
- Lederach, J. P. (2005). *The moral imagination: The art and soul of building peace*. Oxford University Press.
- Malcolm, N. (2002). *Kosovo: A Short History*. Macmillan.
- Ostby, G. (2008). Horizontal inequality, grievance, and civil conflict. *Journal of Peace Research*, 45(2), 143-162.
- Paris, R. (2010). *Saving liberal peace: Intervention in a complex world*. Cambridge University Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press.
- Pruitt, D. G., & Kim, S. H. (2004). *Social Conflict: Escalation, Stalemate, and Settlement*. McGraw-Hill.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Scheffran, J., Brzoska, M., Kominek, J., Link, P. M., & Schilling, J. (2012). *Climate change and violent conflict*.
- Stewart, F. (2008). *Horizontal inequalities and conflict: An introduction and some hypotheses*. Oxford Development Studies
- Summerfield, D. (1999). *A critique of seven assumptions behind psychological trauma programmes in war-affected areas*. *Social Science & Medicine*
- Wendt, A. (1992). *Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*. International Organization

რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაზე

შოთა ოთხოზორია

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
ბაკალავრიატის თავდაცვისა და უსაფრთხოების
მიმართულების ასისტენტ პროფესორი,
საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი

აბსტრაქტი

ნაშრომი განიხილავს რუსეთ-უკრაინის ომის (რომელიც დაიწყო 2014 წელს, რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიით და გამწვავდა 2022 წლის თებერვალში სრულმასშტაბიანი შეჭრის შემდეგ) გავლენას თანამედროვე მსოფლიო წესრიგზე, რეგიონულ უსაფრთხოების დინამიკასა და გლობალურ ეკონომიკურ სისტემებზე.

კვლევის ფარგლებში იკვეთება, რომ ამ კონფლიქტმა ბიძგი მისცა რამდენიმე ფუნდამენტურ გეოპოლიტიკურ ცვლილებას, მათ შორის ხისტი ძალის პოლიტიკის დაბრუნება, ევროპაში უსაფრთხოების მექანიზმების რესტრუქტურალიზაცია, ალიანსების გაფართოება და შიდა დამაბულობა, გლობალური ენერგეტიკული ბაზრების გადაწყობა და დიდი ძალების კონკურენციის გაძლიერება.

რეალიზმის, კონსტრუქტივიზმისა და ლიბერალიზმის საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიების ჩარჩოებზე დაყრდნობით კვლევამ აჩვენა, რომ რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა ეჭვქვეშ დააყენა ცივი ომის შემდგომი წესრიგის ძირითადი ვარაუდები, განსაკუთრებით ის მოსაზრება, რომ ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულება და ინსტიტუციური ინტეგრაცია ხელს შეუშლის ფართომასშტაბიან სახელმწიფოთაშორის კონფლიქტს.

კვლევის ფარგლებში გამოიკვეთა, რომ რუსეთ-უკრაინის ომმა გაამწვავა უსაფრთხოების ტრადიციული პრობლემები, ხელი შეუწყო სამხედრო ძალების ზრდის ტენდენციებს მთელ ევროპაში და გამოიწვია ენერგეტიკული უსაფრთხოების პოლიტიკის გადაფასება. ასევე, მნიშვნელოვნად იმოქმედა გლობალურ სასურსათო უსაფრთხოებაზე და მიწოდების ჯაჭვები მნიშვნელოვნად შეზღუდა. გარდა ამისა, რუსეთის მიმართ დაწესებულმა უპრეცედენტო ეკონომიკურმა სანქციებმა დააჩქარა გლობალური ეკონომიკის კონკურენტ ბლოკებად ფრაგმენტაცია და დასავლური ფინანსური სისტემების დომინირებასთან დაპირისპირება.

რუსეთ-უკრაინის სამხედრო-პოლიტიკური კონფლიქტი წარმოადგენს არა მხოლოდ რეგიონულ კრიზისს, არამედ გარდამტეხ მომენტს თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში. იგი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თანამედროვე მსოფლიო წესრიგზე და აჩქარებს მის ცვლილებას, რომელიც ხასიათდება მზარდი გეოპოლიტიკური მეტოქეობით, ეკონომიკური ფრაგმენტულობით და დემოკრატიულ და ავტორიტარულ მმართველობის სისტემებს შორის დაპირისპირებით.

საკვანძო სიტყვები: გეოპოლიტიკა, კონკურენცია, კონფლიქტი, ომი, უსაფრთხოება, წესრიგი.

THE IMPACT OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR ON THE CONTEMPORARY INTERNATIONAL SYSTEM

Shota Otkhozoria

Assistant Professor of Bachelor's Program in Defense and Security of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of International Relations

Abstract

The paper examines the impact of the Russia-Ukrainian war (which began in 2014 with Russia's annexation of Crimea and escalated into a full-scale invasion in February 2022) on the contemporary world order, regional security dynamics, and global economic systems. The study argues that the conflict has triggered several fundamental geopolitical shifts, including the return of hard power policies, the restructuring of security mechanisms in Europe, the expansion of alliances and internal tensions, the reshaping of global energy markets, and the intensification of great power competition.

Drawing on the frameworks of realism, constructivism, and liberalism in international relations, the study found that the Russia-Ukraine conflict has challenged key assumptions of the post-Cold War order, particularly the notion that economic interdependence and institutional integration would prevent large-scale interstate conflict.

The study found that the Russia-Ukraine war has exacerbated traditional security concerns, fueled military buildups across Europe, and led to a reassessment of energy security policies. It has also significantly impacted global food security and severely constrained supply chains. In addition, unprecedented economic sanctions against Russia have accelerated the fragmentation of the global economy into competing blocks and the challenge to the dominance of Western financial systems.

The Russian-Ukrainian military-political conflict represents not only a regional crisis, but also a "turning point" in modern international relations. It has a significant impact on the contemporary world order and is accelerating its change, which is characterized by growing geopolitical rivalry, economic fragmentation, and confrontation between democratic and authoritarian systems of governance.

Keywords: geopolitics, competition, conflict, war, security, order.

შესავალი

რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტი არის მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდის ყველაზე ფართომასშტაბიანი სამხედრო-პოლიტიკური დაპირისპირება. დაიწყო 2013 წელს, როგორც შიდა უკრაინული კრიზისი და რუსეთის მიერ 2014 წელს ყირიმის ანექსიის შემდეგ გაჭიანურებულ რეგიონულ კონფლიქტში გადაიზარდა. ხოლო, 2022 წლის 24 თებერვალს, უკრაინის ტერიტორიაზე რუსეთის შეიარაღებული ძალების „არაპროვოცირებული შეჭრის“ შემდეგ ფართომასშტაბიან სამხედრო-პოლიტიკურ კონფლიქტად ჩამოყალიბდა.

1991 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, უკრაინისა და რუსეთის ურთიერთობა რთული და დამაბული რჩებოდა. თუმცა, მიმდინარე კონფლიქტის უშუალო წარმოშობის თარიღად შეიძლება 2013 წლის ბოლო მივიჩნიოთ, როდესაც უკრაინის მაშინდელმა პრეზიდენტმა ვიქტორ იანუკოვიჩმა ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების პროცესი შეაჩერა, რამაც 13 ნოემბრიდან „ევრომაიდანის“ მძლავრი საპროტესტო ტალღის დაწყება და 2014 წლის თებერვალში იანუკოვიჩის ხელისუფლების გადადგომა განაპირობა. რუსეთმა ეს მოვლენები განმარტა, როგორც ლეგიტიმური ხელისუფლების დასავლეთის მიერ მხარდაჭერილი გადატრიალება და იგი დასავლური ძალების მიერ მოსკოვის გავლენის სივრცეში შემოჭრად აღიქვა, რასაც კრემლმა 2014 წლის მარტში ყირიმის ანექსიით და დონბასის რეგიონში სეპარატისტული მოძრაობების მხარდაჭერით უპასუხა.

კონფლიქტი 2014 წლიდან 2022 წლამდე დაბალი ინტენსივობით მიმდინარეობდა და თითქოს მისი მშვიდობიანი მოგვარების თეორიულ შესაძლებლობასაც ტოვებდა. თუმცა, რამდენიმე თვითნაირი სამხედრო ძალის დემონსტრირების შემდეგ რუსეთი უკრაინაში შეიჭრა, რასაც საერთაშორისო თანამეგობრობისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან მკვეთრი რეაქცია მოჰყვა. გაერო-ს გენერალურმა ასამბლეამ რუსეთის უკრაინის ტერიტორიაზე „არაპროვოცირებული შეჭრა“ დაგმო და მოსთხოვა „დაუყოვნებლივ, სრულად და უპირობოდ გაიყვანოს მთელი თავისი სამხედრო ძალები უკრაინის ტერიტორიიდან მის საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვრებში“.¹ თუმცა, რუსეთმა გენერალური ასამბლეის 2022 წლის 2 მარტის რეზოლუცია ES-11/1-ის მოთხოვნები არ შეასრულა. ხოლო, მანამდე - 25 თებერვალს, გაერო-ს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციის პროექტი, რომელიც ასევე უკრაინის საერთაშორისოდ აღიარებული ტერიტორიიდან რუსეთის ჯარების გაყვანას მოითხოვდა „ვეტო“-ს გამოყენებით ჩააგდო.²

რუსეთი არ ასრულებს საერთაშორისო თანამეგობრობის დიდი ნაწილის მოთხოვნებს და მის მიერ 2022 წლის 24 თებერვალს, ევროპაში წამოწყებული სრულმასშტაბიანი საბრძოლო მოქმედებები დღემდე გრძელდება, რაც შორსმდევალ გლობალურ და რეგიონალურ შედეგებს განაპირობებს.

ნაშრომში დასაბუთებულია მოსაზრება, რომ რუსეთ-უკრაინის სამხედრო-პოლიტიკური კონფლიქტი წარმოადგენს არა მხოლოდ რეგიონულ კრიზისს, არამედ გარდამტეხ მომენტს თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში. იგი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თანამედროვე მსოფლიო წესრიგზე და აჩქარებს მის ცვლილებას, რომელიც ხასიათდება მზარდი გეოპოლიტიკური მეტოქეობით, ეკონომიკური ფრაგმენტულობით და დემოკრატიულ და ავტორიტარულ მმართველობის სისტემებს შორის დაპირისპირებით.

ანალიზის დროითი ჩარჩო მოიცავს რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტის პერიოდს - 2022 წლიდან დღემდე.

კვლევის მნიშვნელობას განსაზღვრავს რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტის საკვანძო გავლენა გლობალურ წესრიგზე, რომელიც აჩქარებს მის ცვლილებას.

1 General Assembly, „ES-11/1. Aggression against Ukraine,” 2 March, 2022, <https://shorturl.at/Awdq0> (გადამოწმებულია 09.03.2025.)

2 United Nations, „Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Ending Ukraine Crisis, as Russian Federation Wields Veto” 25 February, 2022, <https://shorturl.at/rP296> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)

თეორიული ჩარჩო

ანალიზი იყენებს საერთაშორისო ურთიერთობების სამ თეორიას: კონსტრუქტივიზმი, რეალიზმი და ლიბერალიზმი. თითოეული მათგანი იძლევა ღირებულ შეხედულებებს რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტის სხვადასხვა ასპექტზე და მის გლობალურ შედეგებზე.

კონსტრუქტივიზმი - კონსტრუქტივიზმი მნიშვნელოვანია, რამდენადაც იგი ხელს უწყობს იდენტობის, ნორმებისა და ისტორიული ნარატივების როლის გაგებას მიმდინარე კონფლიქტში. პუტინის გამოსვლები, რომლებიც წინ უძღოდა ფართომასშტაბიან სამხედრო აგრესიას, ხშირად ეხებოდა ისტორიულ კავშირებს რუსეთსა და უკრაინას შორის და უარყოფდა უკრაინის, როგორც ცალკეული ეროვნული სახელმწიფოს ლეგიტიმაციას.³ როგორც ალექსანდრე ვენდტი ამტკიცებს, „ანარქია არის ის, რასაც სახელმწიფოები მისგან ქმნიან.“⁴ რაც ამოწმებს ვარაუდს, რომ რუსეთის აღქმა უკრაინის დასავლური ორიენტაციის საფრთხის შესახებ სოციალურად კონსტრუირებული და არაობიექტურად განსაზღვრულია.⁵ ლარსონი და შევჩენკო მიიჩნევენ, რომ რუსეთის აგრესიული ქმედებები ნაწილობრივ გამოწვეულია მისი მიმდინარე სტატუსითა და ცივი ომის შემდეგ დასავლური ძალების მხრიდან უპატივცემულობის აღქმით.⁶ ისინი ამტკიცებენ, რომ რუსეთის სურვილი აღიარებული იქნეს, როგორც დიდი ძალა, გახდა მისი მზარდი აგრესიული საგარეო პოლიტიკის მთავარი ფაქტორი, უკრაინაში მისი ინტერვენციის ჩათვლით.

რეალიზმი - რეალიზმი ხაზს უსვამს ძალის (ძალაუფლების), უსაფრთხოებისა და სახელმწიფო ინტერესების მნიშვნელობას ანარქიულ საერთაშორისო სისტემაში. ამ პერსპექტივიდან, რუსეთის ქმედებები უკრაინაში შეიძლება განიმარტოს, როგორც მცდელობა დაიცვას თავისი გავლენის სფერო და თავიდან აიცილოს ნატო-ს გაფართოება იქ, რასაც იგი თავის ნაწილად მიიჩნევს. როგორც სტეფან უოლტი აღნიშნავს, „აშშ-ისა და ევროკავშირის უმაღლეს დიპლომატებს რომ გაეგოთ ეს პრინციპი, მათ ასე არ გაუკვირდებოდათ რუსეთის ხისტი ქცევა უკრაინის, საქართველოს ან თუნდაც სირიის მიმართ. ბოლოსდაბოლოს, პუტინი უბრალოდ აკეთებდა იმას, რასაც ამერიკა არაერთხელ აკეთებდა მის ეზოში.“⁷ ჯონ მერსაიმერი კრიზისზე მნიშვნელოვან პასუხისმგებლობას დასავლეთურ ძალებს აკისრებს. იგი აღნიშნავს, რომ „აშშ და მისი ევროპელი მოკავშირეები იზიარებენ უკრაინის კრიზისზე პასუხისმგებლობის უმეტეს ნაწილს. უბედურების საფუძველი ნატო-ს გაფართოებაა.“⁸ ნეორეალისტური პერსპექტივიდან კი, კენეთ უოლცი, სავარაუდოდ, კონფლიქტს განიხილავდა, როგორც მოსალოდნელ დამაბალანსებელ პასუხს ცივი ომის შემდგომ ეპოქაში აშშ-ს ჰეგემონიის მცდელობისა და ნატოს გაფართოებაზე.⁹

ლიბერალიზმი - ლიბერალიზმი გვთავაზობს განსხვავებულ თეორიულ ჩარჩოს, რომელიც საერთაშორისო შედეგების ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვან როლს ანიჭებს ურთიერთდამოკიდებულებას, საერთაშორისო ინსტიტუტებს და შიდა პოლიტიკის როლს. საერთაშორისო ურთიერთობების თეორეტიკოსები ხაზს უსვამენ მოცემულობას, რომ რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტი ძირითადი ლიბერალური ვარაუდებისთვის გამოწვევაა, განსაკუთრებით ურთიერთდამოკიდებულებისა და რეჟიმების დამამშვიდებელ ეფექტებს.

3 Vladimir Putin, „the Historical Unity of Russians and Ukrainians,“ 12.07.2021, <https://shorturl.at/dl5Oy> (გადამოწმებულია, 02.03.25)

4 Alexander Wendt, „Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics,“ International Organization 46, no. 2, 1992: p. 391-425. <https://shorturl.at/4amiE> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)

5 Deborah Welch Larson, Alexei Shevchenko, „Russia says no: Power, status, and emotions in foreign policy,“ Communist and Post-Communist Studies, Vol. 47, No. 3/4, 2014, pp. 269-279. <https://shorturl.at/tOxPI> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)

6 Stephen Walt, „The Top 5 Things the Next President Needs to Know About Foreign Policy,“ Foreign Policy, December 7, 2015, <https://shorturl.at/5MFXX> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)

7 John J. Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin,“ Foreign Affairs 93, no. 5, 2014, p. 77-89. <https://shorturl.at/IUsov> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)

8 Kenneth N. Waltz, Theory of International Politics, (Addison-Wesley, 1979).

კოეპენისა და ნეი-ის კონცეფცია კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულებისა და რეჟიმების შესახებ ვარაუდობს, რომ სახელმწიფოებს შორის ეკონომიკური კავშირების გაზრდა და ინსტიტუციონალიზირებული რეჟიმების გაძლიერება შეამცირებს სამხედრო კონფლიქტის ალბათობას.⁹ რუსეთსა და ევროპას შორის მნიშვნელოვანი ეკონომიკური კავშირების მიუხედავად, ამ კავშირებმა ვერ შეძლეს ომის თავიდან აცილება.

ჯონ იკენბერი აღნიშნავს, რომ ეს წარმოადგენს მნიშვნელოვან გამოწვევას ლიბერალური მოლოდინებისთვის იმის შესახებ, თუ როგორ უწყობს ხელს ეკონომიკური ინტეგრაცია მშვიდობას.¹⁰ აქვე უნდა აღინიშნოს ისეთი ინსტიტუციონალიზირებული რეჟიმების, როგორებიცაა გაერო, ეუთო, ევროსაბჭო და ევროკავშირის არაფექტურობა, რომელთაც რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტის ესკალაციის თავიდან აცილება ვერ შეძლეს.

ლიბერალიზმი ასევე ხაზს უსვამს შიდა პოლიტიკური ფაქტორების მნიშვნელობას. ენდრიუ მორავსიკი აღნიშნავს, რომ „სახელმწიფოსა და საზოგადოების ურთიერთობები, სახელმწიფოების ურთიერთობა შიდა და ტრანსნაციონალურ სოციალურ კონტექსტთან, რომელშიც ისინი არსებობენ ფუნდამენტურ გავლენას ახდენს სახელმწიფოს ქცევაზე საერთაშორისო პოლიტიკაში“.¹¹ ამ პერსპექტივიდან, თუ გადავხედავთ ფართო მასშტაბიანი საბრძოლო მოქმედებების წინა პერიოდს დავინახავთ, რომ პუტინის შიდა პოლიტიკური იმპერატივები მართლაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ რუსეთის საგარეო პოლიტიკასა და კერძოდ, რუსეთ-უკრაინის მიმდინარე კონფლიქტის გაჩაღებაში.

ძირითადი ნაწილი გლობალური გეოპოლიტიკური შედეგები

ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსი, - ნატო, რომელსაც საფრანგეთის პრეზიდენტი ემანუელ მაკრონი ჯერ კიდევ 2019 წლის 7 ნოემბერს „ტვიზის სიკვდილის“ მდგომარეობაში მყოფ ორგანიზაციად მოიხსენიებდა და ევროპელებს საკუთარ თავზე, როგორც სტრატეგიულ ძალაზე ფიქრისკენ მოუწოდებდა, რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა აშკარად გამოაცოცხლა.¹² რუსეთის სამხედრო ინტერვენციას ნატო-მ სწრაფად უპასუხა, მათ შორისაა: აღმოსავლეთ ევროპაში წარმომადგენლობის გაძლიერება, გაზრდილი თავდაცვის ხარჯები, ევროპელ წევრებს შორის და ფინეთისა და შვედეთის ისტორიული გადაწყვეტილებები, ნატო-ში გაწევრიანებაზე.¹³ ამასთან, ნატო-ს 2022 წლის სტრატეგიულმა კონცეფციამ, რომელიც მიღებულ იქნა მაღრიდის სამიტზე, რუსეთი ცალსახად განსაზღვრა, როგორც „ყველაზე მნიშვნელოვანი და პირდაპირი საფრთხე მოკავშირეების უსაფრთხოებისთვის“, რაც 2010 წლის დოკუმენტიდან შედარებით მნიშვნელოვან ცვლილებას წარმოადგენს, რომელშიც რუსეთი მოხსენიებული იყო, როგორც ნატო-ს სტრატეგიული პარტნიორი.¹⁴

შეიძლება ითქვას, რომ უკრაინის ტერიტორიაზე რუსეთის „არაპროვოცირებულმა შეჭრამ“ ნატო-ს ახალი მიზნისა და ერთიანობის განცდა შესძინა, რაც ადრე ნაკლებად სავარაუდო იყო.

ევროპული კავშირი - ევროკავშირმა, ასევე გააძლიერა საკუთარი ძლისხმევა -გააქტიურა ევროპული მექანიზმი უკრაინის სამხედრო დახმარების უზრუნველსაყოფად და უსაფრთხოებისა და თავდაცვის გასაძლიერებლად ამბიციური „სტრატეგიული კომპასის“

9 Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Power and Interdependence, 4th ed. (Boston: Longman, 2012).

10 G. John Ikenberry, „The End of Liberal International Order?“ International Affairs 94, no. 1, (2018), p. 7-23. <https://shorturl.at/7loLr> ; <https://shorturl.at/OPGxt> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

11 Andrew Moravcsik, „Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics,“ International Organization, Vol. 51, No. 4 (Autumn, 1997), pp. 513-553 <https://shorturl.at/hbwTi> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

12 Emmanuel Macron, interview by The Economist, November 7, 2019, <https://shorturl.at/jwQQ5> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

13 Phelan Chatterjee, „How Sweden and Finland went from neutral to Nato,“ BBC News, 11 July 2023, <https://shorturl.at/0u7AS> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

14 NATO, „Madrid Summit Declaration,“ June 29, 2022, <https://shorturl.at/QAyE9> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

იმპლემენტაცია დაიწყო.¹⁵ როგორც კარნეგის საერთაშორისო მშვიდობის ფონდის, რუსეთისა და ევროპის პროგრამის მკვლევარები სოფია ბეში და ერიკ სიარამელა აღნიშნავენ, „მიუხედავად იმისა, რომ იგი მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, თავდაპირველად შეიქმნა, როგორც სამშვიდობო პროექტი, ევროკავშირმა განმეორებად გეოპოლიტიკურ რყევებს

უპასუხა და მისი წარფვის რაღაცისკენ, რაც თავდაცვის გაერთიანებას უფრო ჰგავს.“¹⁶

საფრანგეთის პრეზიდენტი ემანუელ მაკრონი ჯერ კიდევ 2018 წელსაცხადებდა, რომ რუსეთი შეიძლება გახდეს საფრთხე – „მე მსურს რეალური უსაფრთხოების დიალოგი რუსეთთან, რომელიც არის სახელმწიფო, რომელსაც პატივს ვცემ, ევროპული სახელმწიფო, მაგრამ ჩვენ უნდა გვქონდეს ევროპა, რომელსაც შეუძლია საკუთარი თავის დაცვა მარტოს, შეერთებულ შტატებზე დაყრდნობის გარეშე.“ თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ძალების გაერთიანების მომხრე იყო, ევროპული არმიის შექმნის იდეას ეწინააღმდეგებოდა დიდი ბრიტანეთი, ნატო-ს პარალელური სტრუქტურის შექმნის პოტენციური რისკის გამო.¹⁷

2024 წლის 25 აპრილს პრეზიდენტმა ემანუელ მაკრონმა კიდევ ერთხელ მოუწოდა საფრანგეთის ევროპელ მოკავშირეებს შეიმუშაონ სანდო სტრატეგიული კონცეფცია მომავალი თვეების განმავლობაში კონტინენტის დასაცავად საკუთარ შესაძლებლობებზე დაყრდნობით. მაკრონმა განაცხადა, რომ ახალი კონცეფცია შეიძლება შეიცავდეს გერმანიის მიერ ინიცირებულ „ევროპულ საჰაერო და სარაკეტო ფარს (European Sky Shield Initiative, ESSI)“ და საფრანგეთის ბირთვული შეკავების არსენალს, რომელსაც მან უწოდა „ევროპის კონტინენტის თავდაცვის შეუცვლელი ნაწილი.“ მისი თქმით, ამით შეიქმნება ევროპის საერთო უსაფრთხოების ჩარჩო, რომელიც მომავალში შესაძლებელს გახდის რუსეთთან მეზობლური ურთიერთობების დამყარებას.¹⁸

თვალში საცემია, რომ რუსეთი-უკრაინის კონფლიქტმა საერთაშორისო ურთიერთობებში ხისტი ძალის პოლიტიკის დაბრუნება და ევროპის ტრანსფორმაცია გარკვეულწილად დააჩქარა. თუმცა, მიმდინარე პროცესებზე ასევე მნიშვნელოვანი გავლენა ექნება ბოლო დროს განვითარებულ მოვლენებს, როგორებიცაა: 2025 წლის 14 თებერვალს, მიუნხენის უსაფრთხოების კონფერენციაზე შეერთებული შტატების ვიცე-პრეზიდენტის - ჯეი დი ვენსის ევროპის უპეცენდენტო კრიტიკა; პრეზიდენტ ტრამპის და მისი ადმინისტრაციის არაერთი მაღალი თანამდებობის პირის განცხადებები, აშშ-ს მიერ ნატო-ს რიგების დატოვების შესაძლებლობის შესახებ; 28 თებერვალს თეთრი სახლის ოვალურ დარბაზში უკრაინის პრეზიდენტის მიმართ წაყენებული პრეტენზიები და მოკავშირე სახელმწიფოების ლიდერების საპასუხო რეაქციები; რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტის დარეგულირებისა და ზოგადად, ევროპის უსაფრთხოების საკითხებთან დაკავშირებით ევროპელი და ამერიკელი ლიდერების აზრთა სხვადასხვაობა, რომელთა ერთობლიობა დასავლურ ძალებში გარკვეულ შიდა დამაბულობის წყაროს წარმოადგენს.

ენერგეტიკული უსაფრთხოება და ბაზრების რეკონფიგურაცია - კონფლიქტმა გამოიწვია ევროპის ენერგეტიკული ბაზრების რესტრუქტურირაცია და გლობალური ენერგეტიკული ნაკადების ცვლილებები. უკრაინის ომამდე რუსეთი ევროპას ბუნებრივი გაზის დაახლოებით 35-37%-ს აწვდიდა და იყო ნავთობისა და ნახშირის მთავარი მიმწოდებელი.¹⁹ თუმცა,

15 European Union External Action Service, „A Strategic Compass for Security and Defence,“ March 2022, <https://shorturl.at/yCuqT>; <https://shorturl.at/VfTlf> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

16 Sophia Besch and Eric Ciaramella, „Ukraine’s Accession Poses a Unique Conundrum for the EU,“ Carnegie Endowment for International Peace, October 24, 2023, <https://shorturl.at/CLhay> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

17 Jonathan Marcus, „France’s Macron pushes for ‘true European army’“ BBC, 6 November 2018, <https://shorturl.at/W63yZ> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

18 Łukasz Maślanka, „President Macron proposes a European defence initiative,“ Center for Eastern Studies, 29.04.2024, <https://shorturl.at/zxaGh> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

19 International Energy Agency, „Russian Supplies to Global Energy Markets,“ <https://shorturl.at/qNLse> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

ევროპულმა ძალისხმევამ შეემცირებია რუსულ ენერგეტიკაზე დამოკიდებულება, განაპირობა ისეთი მნიშვნელოვანი ცვლილებები, როგორიცაა: 1. განახლებადი ენერგიის ინფრასტრუქტურის დაჩქარებული განვითარება REPowerEU გეგმის ფარგლებში, რომელიც მიზნად ისახავს ევროკავშირის 2030 წლის განახლებადი ენერგიის წილის 40%-დან 45%-მდე გაზრდას. 2. ახალი მილსადენების პროექტები და ენერგეტიკული პარტნიორობა არარუსულ მომწოდებლებთან, მათ შორის სამხრეთ გაზის დერეფნის გაფართოება და გაძლიერებული თანამშრომლობა ნორვეგიასთან და ალჟირთან.²⁰ 3. ბუნებრივი აირის მიწოდების დივერსიფიკაცია, მათ შორის გათხევადებული ბუნებრივი აირის (LNG) გაზრდილი იმპორტი აშშ-დან და ყატარიდან. 2022 წელს 2021 წელთან შედარებით LNG იმპორტი ევროკავშირში 60%-ით გაიზარდა.²¹ 4. მოკლევადიანი ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად ქვანახშირისა და ატომური ელექტროსადგურების მუშაობის განახლება ან გაფართოება ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა გერმანია, ბელგია და საფრანგეთი.²²

რუსეთმა თავისი ნავთობის ექსპორტი ევროპიდან ჩინეთსა და ინდოეთში გადაიტანა. 2022 წლამდე რუსეთი ევროპაში ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების სულ 40-45%-ს აწვდიდა, 2023 წლის დეკემბრისთვის კი ეს მაჩვენებელი 4-5%-მდე ჩამოვიდა. არსებულ ვითარებაში ჩინეთი, რომლის წილი (ნავთობის ექსპორტში) გაიზარდა 45-50%-მდე და ინდოეთი გახდნენ რუსეთის მთავარი პარტნიორები. ინდოეთი, რომელიც მანამდე რუსეთიდან თითქმის არ მარაგდებოდა, ვიცე-პრემიერი ალექსანდრე ნოვაკის განცხადებით „ორ წელიწადში ინდოეთში მიწოდების მთლიანი წილი 40%-მდე გაიზარდა“.²³

აღნიშნულ ცვლილებებს აქვს გლობალური გავლენა, რამე თუ ცვლის ენერგიის ნაკადებს, გავლენას ახდენს, როგორც ფასებზე ისე ენერგიის მწარმოებლებსა და მომხმარებლებს შორის ურთიერთობებზე მსოფლიოს მასშტაბით.

ეკონომიკური ფრაგმენტაცია და გეოეკონომიკური კონკურენცია -რუსეთის წინააღმდეგ დაწესებულმა უპრეცედენტო ეკონომიკურმა სანქციებმა ეკონომიკური ფრაგმენტაციისა და ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების ზეწოლის იარაღად გარდაქმნის ტენდენციები გაააქტიურა. დასავლეთის სახელმწიფოებმა გააძლიერეს რუსეთის ცენტრალური ბანკის დაახლოებით 300 მილიარდი დოლარის რეზერვები, SWIFT ფინანსური შეტყობინებების სისტემიდან გარიცხეს ძირითადი რუსული ბანკები და დაუწესეს ფართო სავაჭრო შეზღუდვები.²⁴ დასავლური ძალების მიერ განხორციელებული ქმედებები წარმოადგენს ნათელ მაგალითს იმისა, რასაც ნიკოლას მალდერი უწოდებს „სანქციების ზრდა, როგორც თანამედროვე ომის იარაღი“.²⁵

სანქციებმა წარმოქმნა კითხვები დოლარზე დაფუძნებულ ფინანსურ სისტემასთან დაკავშირებით და წახალისა რუსეთის, ჩინეთისა და სხვა განვითარებადი სახელმწიფოების ძალისხმევა, შექმნან ალტერნატიული ფინანსური არხები, რომლებიც ნაკლებად დაუცველი იქნება დასავლური სანქციების მიმართ.²⁶ BRICS ჯგუფმა (ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი,

20 European Commission, „REPowerEU: A Plan to Rapidly Reduce Dependence on Russian Fossil Fuels and Fast Forward the Green Transition,“ May 18, 2022, <https://shorturl.at/IvvLw> ; <https://shorturl.at/Whdgl> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

21 International Energy Agency, „Gas Market Report, Q3-2022,“ <https://shorturl.at/0wBnW> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

22 International Energy Agency, „Electricity Market Report“ <https://shorturl.at/9VHwf> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

23 Vladimir Soldatkin and Olesya Astakhova, „Russia exports almost all its oil to China and India“ Reuters, December 27, 2023, <https://shorturl.at/i2uV0>;

Samrat Sharma, „Russia has India and China to thank for saving its economy amid forever war with Ukraine,“ New Delhi, Feb 25, 2025, <https://shorturl.at/xT3z3> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

24 U.S. Department of the Treasury, „Treasury Sanctions Russia’s Central Bank, National Wealth Fund, and Ministry of Finance,“ February 28, 2022, <https://shorturl.at/zlf71> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

25 Nicholas Mulder, The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War, New Haven and London, Yale University Press 2022.

26 Junhua Zhang, „China and Russia: Toward an alternate financial system,“ gisreportsonlin, October 21, 2024, <https://shorturl.at/xvoud> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

ჩინეთი და სამხრეთ აფრიკა) გააფართოვა თავისი შემადგენლობა და გააძლიერა ეკონომიკური თანამშრომლობა ნაწილობრივ ამ მოვლენების საპასუხოდ. როგორც მარიელ ფერაგამო მიიჩნევს, „BRICS-ის ქვეყნები ცდილობენ შექმნან ალტერნატივა იმისა, რასაც ისინი ხედავენ, როგორც დასავლური შეხედულებების დომინირება ძირითად ორგანოებში, როგორიცაა მსოფლიო ბანკი, დიდი შვიდეული (G7) და გაერო-ს უშიშროების საბჭო.“²⁷

კონფლიქტის გავლენებმა ასევე წინ წამოსწია ევროპის ეკონომიკური უსაფრთხოების, კრიტიკულ სექტორებში „სტრატეგიული ავტონომიის“ შენარჩუნების აუცილებლობისა და მიწოდების ჯაჭვების გამძლეობის საკითხები, რომლებიც მკაფიოდ აისახა ევროკავშირის სტრატეგიულ დოკუმენტებში.²⁸

ნათელია, რომ რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა ააჩქარა გლობალური ეკონომიკის ფრაგმენტაცია კონკურენტ ეკონომიკურ ბლოკებად და სტიმული მისცა გადახდის ალტერნატიული სისტემების შექმნას.

დიდი ძალების კონკურენცია -რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა გააძლიერა სტრატეგიული კონკურენცია შეერთებულ შტატებსა და ჩინეთს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ ჩინეთმა არ გაუწია პირდაპირი სამხედრო მხარდაჭერა რუსეთს, მან შესთავაზა დიპლომატიური მხარდაჭერა და გაზარდა ეკონომიკური ჩართულობა.²⁹ პეკინი იყენებს კონფლიქტს სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის დამცველად პოზიციონირებისთვის. თუმცა, იმავდროულად უკრაინაში რუსეთის მიერ სწორედ ამ პრინციპების დარღვევას უჭერს მხარს. ამასთან, ჩინელი ოფიციალური პირები ავრცელებენ ნარატივს დასავლეთის დაცემის შესახებ, რომელიც დააჩქარა უკრაინის კრიზისმა და ხაზს უსვამენ ჩინეთის როლს გლობალურ პოლიტიკაში, როგორც მასტაბილიზირებელი ძალისა.³⁰

მიმდინარე მოვლენების ფონზე, რუსეთისა და ჩინეთის მხრიდან შეერთებული შტატების მიერ დომინირებული საერთაშორისო წესრიგის კოორდინირებული გამოწვევების პოტენციალის შესახებ თეთრი სახლის შემფოთება საფუძველს მოკლებული არ არის. აშშ-ის 2022 წლის ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაში რუსეთი განსაზღვრულია, როგორც „უშუალო და მუდმივი საფრთხე საერთაშორისო მშვიდობასა და სტაბილურობისათვის.“ ხოლო, ჩინეთი აღწერილია, როგორც „ერთადერთი კონკურენტი, რომელსაც აქვს ორივე, განზრახვა შეცვალოს საერთაშორისო წესრიგი, და მზარდი ეკონომიკური, დიპლომატიური, სამხედრო და ტექნოლოგიური ძალა ამ მიზნის მისაღწევად“.³¹

კონფლიქტის ეფექტი ასევე იგრძნობა ტაივანის უსაფრთხოების საკითხებშიც. „უკრაინა დღეს, ხვალ ტაივანი“ - ეს ფრაზა ახლა ხშირად ისმის ტაივანში.³² არაერთი ანალიტიკოსი პარალელებს ავლებს უკრაინის მიმართ რუსეთის დამოკიდებულებასა და ტაივანის მიმართ ჩინეთის პოზიციას შორის. ამასთან, ითვლება, რომ „ტაივანი აშშ-ჩინეთის ურთიერთობებში ყველაზე სავარაუდო პოტენციური აფეთქების წერტილია.“³³ შესაბამისად, შეერთებულმა შტატებმა გაზარდა (გამოყო დაახლოებით \$10 მილიარდი) ტაივანის უსაფრთხოების დახმარება

27 Mariel Ferragamo, „What Is the BRICS Group and Why Is It Expanding?“ Council on Foreign Relations, December 12, 2024, <https://shorturl.at/y7vZ7> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

28 European Union „A Strategic Compass for Security and Defence,“ <https://shorturl.at/yCuqT> ; (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

29 Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, „China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis“ February 24, 2023, <https://shorturl.at/w7ZkF> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

30 Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, „Foreign Ministry Spokesperson's Regular Press Conference,“ March 15, 2022, <https://shorturl.at/Plhz9> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

31 White House, „National Security Strategy,“ Washington, October 12, 2022, <https://shorturl.at/zcMOB> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

32 Jonas Parelló-Plesner, „The Russian Invasion Sparks a Strategic Reassessment: Taiwan Learns From Ukraine,“ GMF, March 14, 2023, <https://shorturl.at/R6i8u> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

33 Lindsay Maizland and Clara Fong, „Why China-Taiwan Relations Are So Tense,“ Council on Foreign Relations, January 15, 2025, <https://shorturl.at/AdW0p> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

და გააძლიერა ურთიერთობები ინდო-წყნარი ოკეანის მოკავშირეებთან, ნაწილობრივ აღნიშნული საფრთხის საპასუხოდ.³⁴

მიმდინარე კონფლიქტში რუსეთს რეალურად დასავლური სამხედრო-ეკონომიკური მანქანა უპირისპირდება და ეს ომი მათ ძვირი უჯდებათ, მათ შორის აშშ-საც. ჩინეთი კი რუსეთის ეკონომიკური პარტნიორობით მხოლოდ სარგებელს იღებს და ძლიერდება. ასეთი პოზიცია მას ერთის მხრივ რუსეთისაგან იაფი ენერგეტიკული და სხვა რესურსების მიღების, ხოლო მეორე მხრივ ყველა პოტენციური კონკურენტის დასუსტების, გამოფიტვის შესაძლებლობას აძლევს, მათ შორის რუსეთისაც, რაც მას სანუკვარი ოცნებების (ტაივანი, რუსეთის შორეული აღმოსავლეთი, ევრაზიის კონტინენტზე დომინაცია და სხვა) აღსასრულებლად ხელ-ფეხს გაუხსნის. მაღალი ალბათობით, ამ კონტექსტში უნდა განვიხილოთ რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტთან მიმართებაში აშშ-ს დამოკიდებულების მკვეთრი შემობრუნება და ტრამპის სამშვიდობო ინიციატივა, რათა დაასრულოს ომი, თუნდაც უკრაინისა და ევროპისათვის მიუღებელი პირობებით.

რეგიონალური შედეგები, ავტორიტარული რეჟიმები და არადასავლური ძალები

ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპა - კონფლიქტმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის უსაფრთხოების დინამიკაზე, ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების ჩათვლით. ისეთი სახელმწიფოები, როგორიცაა პოლონეთი, რუმინეთი და ბალტიისპირეთის სახელმწიფოები, გამოჩნდნენ, როგორც უკრაინის ყველაზე აქტიური მხარდამჭერები და მნიშვნელოვნად გაზარდეს საკუთარი თავდაცვის შესაძლებლობები.

მიმდინარე კონფლიქტმა აღნიშნული ქვეყნები ნატო-ს ფარგლებში, უსაფრთხოების მომხმარებლობიდან უსაფრთხოების მიმწოდებლებად გარდაქმნა, განსაკუთრებით კი პოლონეთი, როგორც უკრაინის ერთ-ერთი მტკიცე მხარდამჭერი.³⁵ 2023 წელს, პოლონეთის თავდაცვის ხარჯებმა მშპ-ს 4%-ს მიაღწია, რაც ყველაზე მაღალი პროცენტია ნატო-ს წევრ სახელმწიფოებს შორის. ამასთან ლიეტუვამ, ესტონეთმა და ლატვიამ მნიშვნელოვნად გაზარდეს სამხედრო ბიუჯეტი და გააძლიერეს საზღვრების უსაფრთხოება.³⁶

რუსეთის უკრაინაში შეჭრის შემდეგ, განსაკუთრებით თვალშისაცემი იყო გერმანიის საგარეო პოლიტიკის ტრანსფორმაცია, რასაც კანცლერმა ოლაფ შოლცმა „Zeitenwende“ (გარდამტეხი მომენტი) უწოდა. - შოლცმა 2024 წლის 27 თებერვალს, ბუნდესტაგის საგანგებო სხდომაზე მოხსენების დროს ხუთი ძირითადი საკითხი დაასახელა, რომლის წინაშეც გერმანია დადგა და მისი ადრინდელი პოლიტიკა შეცვალა. ერთ-ერთი ასეთი საკითხი იყო უსაფრთხოება. მისი აზრით, აუცილებელი იყო ბუნდესვერის მოდერნიზაცია და გაძლიერება, რისთვისაც „სპეციალური ფონდის“ დაფუძნებისა და 2022 წლის ბიუჯეტისათვის ამ ფონდის უზრუნველსაყოფად 100 მილიარდი ევროს ერთჯერადი გამოყოფის შესახებ განაცხადა. – „თანხებს გამოვიყენებთ საჭირო ინვესტიციებისა და შეიარაღების პროექტებისთვის. ამიერიდან ჩვენ ყოველწლიურად მთლიანი შიდა პროდუქტის 2%-ზე მეტ ინვესტიციას განვახორციელებთ თავდაცვაში“.³⁷ ასეთი პასუხი რუსეთ-უკრაინაში ომზე იყო ფუნდამენტური ცვლილება გერმანიის უსაფრთხოების ტრადიციულად ფრთხილ პოლიტიკაში, ცივი ომის დასრულების შემდეგ.

34 U.S. Department of Defense, „Taiwan Enhanced Resilience Act,“ 2022. <https://shorturl.at/TyGpK> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

35 Janusz Bugajski, „New Polish Government Bolsters Relations with Ukraine“ Jamestown foundation, February 5, 2024, <https://shorturl.at/5j2kf> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

36 NATO, „Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2023),“ <https://shorturl.at/xCSXl> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

37 Die bundesregierung, „Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz,“ 27. Februar 2022, <https://shorturl.at/pf7Ey> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

მოლდოვამ და საქართველომ, რომლებსაც ფაქტიურად რუსეთის მიერ ოკუპირებული და მხარდაჭერილი სეპარატისტული რეგიონები გააჩნიათ, დასავლურ ინსტიტუტებთან ინტეგრაციის ძალისხმევა გააძლიერეს, რასაც ევროკავშირის მხრიდან უპრეცედენტო და სწრაფი რეაქცია მოჰყვა. მოლდოვამ ევროკავშირის წევრობის კანდიდატის სტატუსი 2022 წლის 23 ივნისს მიიღო. ხოლო, საქართველომ 2023 წლის 14 დეკემბერს. ასე რომ, რუსეთ-უკრაინის ომმა მოლდოვასა და საქართველოს ევროინტეგრაციის პროცესები კიდევ უფრო დააჩქარა და ევროინტეგრაციას უფტო მეტი მნიშვნელობა შესძინა.

საქართველოსა და მოლდოვასაგან განსხვავებით ბელორუსმა მხარი დაუჭირა რუსეთს და უფლება მისცა საკუთარი ტერიტორია და სამხედრო ინფრასტრუქტურა უკრაინაში შეჭრისათვის გამოეყენებინა, რისთვისაც დასავლური სამყაროს სამართლიანი წყრომა დაიმსახურა. დასავლეთმა ბელორუსისათვის ადრე დაწესებული სანქციები გაამკაცრა, რაც მას კიდევ უფრო დამოკიდებულს ხდის რუსეთზე.³⁸

ლუკაშენკოს გადაწყვეტილებამ კონფლიქტში მხარი დაეჭირა რუსეთისთვის, ბელორუსი რუსეთსა და დასავლეთს შორის კიდევ ერთ დაპირისპირების ხაზად აქცია.

ომის ფონზე 2023 წლის 19 სექტემბერს აზერბაიჯანის სამხედრო ძალებმა რუსული სამშვიდობო (2020 წლიდან 5 წლის ვადით განთავსებული იყო 2000 რუსი ჯარისკაცი) მისიის პირობებში მთიანი ყარაბაღის მიმართულებით შეტევა წამოიწყეს და 20 სექტემბერს მასზე კონტროლი აღადგინეს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სამხედრო ოპერაციას ემსხვერპლნენ (სხვადასხვა მონაცემებით 5 ან 6) „რუსი მშვიდობისმყოფელები,“ მათ შორის სამშვიდობო მისიის მეთაურის მოადგილე, პირველი რანგის კაპიტანი (პოლკოვნიკი) ივან კოვგანი.³⁹

არაერთი პოლიტიკური ანალიტიკოსი მიიჩნევს, რომ რუსული სამშვიდობოების არაეფექტურობა და მათი ნაადრევი გაყვანა რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენის შედეგია.⁴⁰

რუსული სამშვიდობო მისიის წარუმატებლობამ, რომელმაც ვერ შეძლო აზერბაიჯანის სამხედრო ძალებისხმევის შეკავება, ბიძგი მისცა სომხეთ-რუსეთის სტრატეგიული პარტნიორობის რღვევას და სომხეთის პროდასავლური მისწრაფებები გააძლიერა.⁴¹

ახლო აღმოსავლეთი - სირიაში რუსეთის სამხედრო ჩარევამ მას მსოფლიოს ერთ-ერთ არასტაბილურ რეგიონში საკვანძო მოთამაშის როლი შესძინა. როგორც დიმიტრი ტრენინი აღნიშნავს, „2015 წელს სირიაში სამხედრო ინტერვენციის დაწყებით და აშშ-რუსეთის დიპლომატიური ძალისხმევით, რომელიც მას თან ახლდა, ახლო აღმოსავლეთი გახდა რუსეთის მთავარი საცდელი პოლიგონი გლობალურ სცენაზე დასაბრუნებლად.“⁴² თუმცა, უკრაინის კონფლიქტმა დაასუსტა მისი სამხედრო წარმომადგენლობა და პოლიტიკური გავლენა რეგიონში, რაც 2024 წლის 8 დეკემბერს ბაშარ ალ-ასადის რეჟიმის ჩამოშლის ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორი გახდა. აღნიშნულთან დაკავშირებით ჩარლზ მური წერს, რომ რუსეთის ზარალი უკრაინის ომში შემადრწუნებელია, მისი მიღწევები უმნიშვნელოა და მისი ეკონომიკური ხარჯები უზარმაზარი. ის სულ უფრო და უფრო ჰგავს პოტენციურ დიდ ძალას, რომელსაც ერთდროულად მხოლოდ ერთ ფრონტზე ბრძოლა შეუძლია.⁴³

რუსეთ-ირანის თანამშრომლობა უკრაინის ომის კვალდაკვალ გაფართოვდა და

38 Council of the European Union, „Timeline - EU sanctions against Belarus.“ <https://shorturl.at/o5nSA> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

39 RTV, „Атака была внезапной - Что известно о гибели российских миротворцев в Карабахе“, 21.09.2023, <https://shorturl.at/hyaBX> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

40 Eurasianet, „Departure of Russian peacekeepers from Karabakh an outgrowth of strong ties between Baku and Moscow - Aliyev“ Apr. 23, 2024, <https://shorturl.at/oIV2I> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

41 EUToday Correspondents, „Armenia’s EU Aspirations: Balancing Between Brussels and Moscow,“ January 12, 2025, <https://shorturl.at/ECJft> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

42 Dmitri Trenin, „Russia in the Middle East: Moscow’s Objectives, Priorities, and Policy Drivers,“ Carnegie Endowment for International Peace, April 5, 2016, <https://shorturl.at/OClQI> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

43 Charles Moore, „Assad’s downfall exposes Russia’s true weakness Why do we all assume that Putin’s capacity for endurance is infinite?“ The Telegraph, 09 December 2024, <https://shorturl.at/ZzGWJ> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

გამტკიცდა, რაც მეტწილად ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში, კერძოდ კი სირიაში მათი წარმატებული თანამშრომლობით იყო ინსპირირებული. ირანმა მხარი დაუჭირა რუსეთს, როგორც დიპლომატიურად, ისე სამხედრო თვალსაზრისით. იგი მხარს არ უჭერს გაერო-ს რეზოლუციებს, რომლებიც გმობს რუსეთის ქმედებებს უკრაინაში და რეგულარულად აწვდის რუსეთს საბრძოლო მასალებსა და შეიარაღებას, ძირითადად უპილოტო საფრენ აპარატებს.⁴⁴ უფრო მეტიც, 2022 წლის ოქტომბერში თეთრი სახლის პრეს სამსახურმა განაცხადა, რომ ირანის სამხედრო პირები პირდაპირ არიან ჩართული სამხედრო მოქმედებებში და ყირიმიდან მხარს უჭერენ რუსული უპილოტო თვითმფრინავების თავდასხმებს უკრაინის ელექტროსადგურებზე და სხვა ძირითად ინფრასტრუქტურაზე.⁴⁵

უკრაინაში მიმდინარე საბრძოლო მოქმედებებს გეოპოლიტიკური შედეგების გარდა, ახლო აღმოსავლეთში, განსაკუთრებით კი ჩრდილოეთ აფრიკაში, სოციალური და ეკონომიკური გავლენებიც ჰქონდა. სასურსათო უსაფრთხოება სერიოზულ პრობლემად იქცა უკრაინულ და რუსულ მარცვლეულის ექსპორტზე დამოკიდებული მრავალი განვითარებადი ქვეყნისთვის. სურსათის ფასების ზრდამ, გააძლიერა სოციალურ-ეკონომიკური ზეწოლა ისეთ სახელმწიფოებში, როგორებიცაა: ეგვიპტე, ლიბანი და ტუნისი, რომლებიც ძლიერ არიან დამოკიდებული უკრაინულ და რუსულ ხორბალზე. უნდა აღინიშნოს, რომ ომამდე რუსეთისა და უკრაინის წილი ერთად ხორბლის გლობალური ექსპორტის 30%-ს და სიმინდის ექსპორტის 20%-ს შეადგენდა.⁴⁶

2022 წელის 27 ივლისს, გაერო-სა და თურქეთის შუამავლობით შეიქმნა შავი ზღვის მარცვლეულის ინიციატივა, რომელიც დაკომპლექტებული იყო უკრაინის, რუსეთის, თურქეთისა და გაერო-ს წარმომადგენლებით. იგი ერთი წლის განმავლობაში -2023 წლის 28 ივლისამდე უზრუნველყოფდა უკრაინის შავი ზღვის პორტებიდან მარცვლეულის, სხვა საკვები პროდუქტებისა და სასუქების უსაფრთხო საზღვაო ტრანსპორტირებას.⁴⁷

აღნიშნული მოვლენები ნათელი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება ერთ რეგიონში მიმდინარე კრიზისმა ასახვა ჰპოვოს სხვა რეგიონის ქვეყნებში მიმდინარე პროცესებზე, როგორც სამხედრო-პოლიტიკურ, ისე სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროებში, თუნდაც ამ ქვეყნების ხელისუფლებებს მიმდინარე კონფლიქტში რაიმე როლი არ გააჩნდეთ.

ავტორიტარული რეჟიმები და არადასავლური ძალები -კონფლიქტმა ხელი შეუწყო, როგორც ავტორიტარული რეჟიმების კონსოლიდაციას, ისე არადასავლური და დასავლური დემოკრატიული ძალების დაშორებას და განსხვავებული პერსპექტივების გამოკვეთას.

სირიაში ასადის რეჟიმის ჩამოშლის შემდეგ არაერთი ექსპერტი მიიჩნევდა, რომ რუსეთის და ირანის ურთიერთობები გაუარესდებოდა და მათი ერთობლივი თანამშრომლობა ასადის რეჟიმთან ერთად დასრულდებოდა. თუმცა, მათი მოლოდინები არ გამართლდა, პირიქით რუსეთ-ირანის ურთიერთობები კიდევ უფრო გაღრმავდა და სტრატეგიულ დონეს მიაღწია. 2025 წლის 17 იანვარს, რუსეთისა და ირანის პრეზიდენტებმა ვლადიმერ პუტინმა და მასუდ პეზეშკიანმა ხელი მოაწერეს „ყოვლისმომცველ სტრატეგიულ პარტნიორობის შეთანხმებას“. მხარეები შეთანხმდნენ ითანამშრომლონ კასპიის ზღვის რესურსების შესანარჩუნებლად, ჩაატარონ ერთობლივი სამხედრო წვრთნები და გააძლიერონ კოორდინაციის ძალისხმევა

44 Ivana Kottasová, „Kamikaze’ drones are the latest threat for Ukraine. Here’s what we know,“ CNN, October 17, 2022, <https://shorturl.at/OaKZI> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

45 Aamer Madhani and Zeke Miller, „US: Iranian troops in Crimea backing Russian drone strikes“ Associated Press, October 21, 2022 <https://shorturl.at/xg3mZ> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

46 Food and Agriculture Organization, „The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the war in Ukraine.“ 10 June 2022 <https://shorturl.at/WCwld> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)

47 United Nations, „Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre“ <https://shorturl.at/QWTYs> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)

ტერორიზმთან და სხვა საფრთხეებთან ბრძოლაში.⁴⁸

რუსეთს ჩრდილოეთ კორეამაც ცალსახად დაუჭირა მხარი, როგორც პოლიტიკური, ისე სამხედრო თვალსაზრისით, რომელმაც სირიის შემდეგ ერთ-ერთმა პირველმა აღიარა უკრაინის სეპარატისტული რეგიონების (დღეისათვის ეს რეგიონები ანექსირებულია რუსეთის მიერ) დამოუკიდებლობა. ხოლო, 2024 წლის ოქტომბერში დადასტურდა, რომ მან უკრაინის ჯარის წინააღმდეგ რუსეთის დასახმარებლად სამხედრო დანაყოფები გაგზავნა.⁴⁹

2024 წლის 9 ნოემბერს, რუსეთის პრეზიდენტმა ხელი მოაწერა კანონს რუსეთსა და ჩრდილოეთ კორეას შორის სტრატეგიული პარტნიორობის ხელშეკრულების რატიფიცირების შესახებ,⁵⁰ რომელსაც ჯერ კიდევ 19 ივნისს, ფხენიანში მოეწერა ხელი. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ „თუ რომელიმე მხარე დაექვემდებარა შეიარაღებულ თავდასხმას, [...] და აღმოჩნდება საომარ მდგომარეობაში, მეორე მხარე დაუყოვნებლივ გაუწევს სამხედრო და სხვა სახის დახმარებას გაერო-ს წესდების 51-ე მუხლისა და საკუთარი კანონმდებლობის შესაბამისად“. შეთანხმება ასევე მოიცავს დებულებებს, რომლებიც ეხება თანამშრომლობას მხარეთა თავდაცვის შესაძლებლობების გასაძლიერებლად ერთობლივი საქმიანობის განხორციელების მექანიზმების შექმნის საკითხებზე.⁵¹

კონფლიქტის პირობებში ასევე გამოვლინდა დასავლური დემოკრატიული და არადასავლური ძალების განსხვავებული მიდგომები. დასავლური სახელმწიფოები უკრაინის გარშემო გაერთიანდნენ და რუსეთის ქმედებები დაგმეს, ხოლო მრავალმა არადასავლურმა სახელმწიფომ უკრაინის ღია მხარდაჭერისაგან თავი შეიკავა, რამაც ხაზი გაუსვა თანხედრის ნაკლებობას სოლიდარობის დასავლური დემოკრატიული ძალების მოლოდინებსა და არადასავლური ძალების სტრატეგიულ გათვლებს შორის.

„ბრიკს“-ის ქვეყნები (ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი, ჩინეთი, სამხრეთ აფრიკა, ირანი, ეგვიპტე, ეთიოპია და არაბთა გაერთიანებული საამიროები), ინარჩუნებენ კავშირებს რუსეთთან და მოუწოდებენ კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარებისკენ,⁵² რაც აჩვენებს, რომ „წევრი ქვეყნები BRICS-ის ჯგუფს ხედავენ, როგორც ერთმანეთთან ურთიერთობების გაძლიერების ინსტრუმენტს და უფრო მრავალპოლარულ წესრიგთან ადაპტაციის გზას“.⁵³

ნათელია, რომ ავტორიტარული რეჟიმების კონსოლიდაცია და არადასავლური ძალების მიდგომები სცილდება მხოლოდ სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობების საზღვრებს და გრძელვადიან სტრატეგიულ და იდეოლოგიურ პარტნიორობის პერსპექტივებს აყალიბებს.

დასკვნა

მოვლენათა განვითარების დინამიკაზე დაკვირვებით, ხელმისაწვდომი მასალების და საერთაშორისო პოლიტიკის შემქმნელ პირთა განცხადებების ანალიზით ნათელი გახდა, რომ რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტი წარმოადგენს გადამწყვეტ მომენტს თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში, რომელიც გავლენას ახდენს მსოფლიო წესრიგზე.

რუსეთ-უკრაინის მიმდინარე კონფლიქტის საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიულ

48 Тасс, „Путин и Пезешкиан подписали договор о стратегическом партнерстве,“ 17 января, 2025, <https://shorturl.at/OgwHp> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

49 Lauren Kent, „Satellite images show how hundreds of North Korean troops were likely transported to a secluded Russian port,“ CNN, February 26, 2025, <https://shorturl.at/jjUbj> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

50 Российская Федерация, федеральный закон, „О ратификации Договора о всеобъемлющем стратегическом партнерстве между Российской Федерацией и Корейской Народно-Демократической Республикой“ № 374-ФЗ, Москва, Кремль, 09.11.2024, <https://shorturl.at/GgoL6> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)

51 Интерфакс, „Путин подписал закон о ратификации договора о стратегическом партнерстве РФ и КНДР,“ 9 ноября 2024, <https://shorturl.at/LN7FJ> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)

52 XVI Саммит БРИКС Казанская декларация, „Укрепление многосторонности для справедливого глобального развития и безопасности“, (Казань, Российская Федерация 23.11. 2024) <https://shorturl.at/osMmU> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)

53 Oliver Stuenkel, Post-Western World: How Emerging Powers Are Remaking Global Order, Polity Press, 2016, p. 22.

ჭრილში ანალიზმა ნათლად წარმოაჩინა ამ ომის ძირითადი მიზეზები, საერთაშორისო სისტემაზე მრავალმხრივი გავლენები და გამოწვევები:

კონსტრუქტივიზმის ხედვამ ხაზი გაუსვა იმ მოცემულობას, თუ როგორ ჩამოაყალიბა ისტორიულმა ნარატივებმა და იდენტობის პოლიტიკამ რუსეთის ქმედებები და დასავლური რეაქციები; რეალიზმის პერსპექტივიდან, მიმდინარე კონფლიქტმა კიდევ უფრო გააძლიერა სამხედრო ძალისა და გეოგრაფიული მდებარეობის მნიშვნელობა საერთაშორისო ურთიერთობებში; ლიბერალიზმის მიდგომამ გამოავლინა ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების შეზღუდვები, როგორც კონფლიქტის შეკავების ფაქტორისა, და საერთაშორისო ინსტიტუტების შეზღუდვები აგრესიაზე რეაგირებისას.

კვლევის ფარგლებში დადასტურდა, რომ მიმდინარე კონფლიქტმა დააჩქარა რამდენიმე ტრანსფორმაციული პროცესი მათ შორის: ხისტი ძალის პოლიტიკის დაბრუნება, უსაფრთხოების მექანიზმების რესტრუქტურირება, ალიანსების გაფართოება და შიდა დამაბულობა; გლობალური ენერგეტიკული ბაზრების რესტრუქტურირება და ეკონომიკური ფრაგმენტაციის ტენდენციები; დიდი ძალების კონკურენციის გაძლიერება და ცვლილებები რეგიონულ გეოპოლიტიკურ დინამიკაში - აღმოსავლეთ ევროპაში, ახლო აღმოსავლეთსა და მის ფარგლებს გარეთ.

ავტორიტარული რეჟიმების კონსოლიდაცია და არადასავლური ძალების მრავალი ქვეყნის მიერ კონფლიქტისადმი დასავლური დემოკრატიული ძალებისაგან განსხვავებული რეაქციები მიუთითებს იმ უფრო კომპლექსური და რეგიონულად დიფერენცირებული საერთაშორისო წესრიგის წარმოქმნის ნიშნებზე, რომელიც მაღალი ალბათობით მომავალ წლებში უნდა განვითარდეს.

რუსეთ-უკრაინის ომმა არა მხოლოდ არსებული საერთაშორისო სისტემის კრიზისი გამოავლინა, არამედ იქცა მსოფლიო წესრიგის განმსაზღვრელ ფაქტორად, რაზეც ამ კონფლიქტის დარეგულირებასთან დაკავშირებით ტრამპის ადმინისტრაციის მკვეთრად გამოხატული მიდგომები და ალიანსების წევრებს შორის არსებული აზრთა სხვადასხვაობაც მიუთითებს. ტრამპის სამშვიდობო ინიციატივის გამო განვითარებულმა პროცესებმა გამოავლინა უთანხმოება იმ წესების მიმართ, რომლებიც მართავენ საერთაშორისო სისტემას, რაც სასურველ მოლოდინებს ყოველთვის არ ემთხვევა. შესაბამისად, მოვლენები შეიძლება შემდეგი სცენარების მიხედვით განვითარდეს:

წარმატებული სცენარები, სადაც უკრაინა ინარჩუნებს დასავლეთის მხარდაჭერას და ბრძოლის ველზე უკრაინული სამხედრო ძალების გაძლიერებასთან ერთად სანქციების ეკონომიკური ზემოქმედება აიძულებს რუსეთს დაეთანხმოს საბრძოლო მოქმედებების შეწყვეტას: უკეთეს შემთხვევაში - უკრაინის ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებით და სუვერენიტეტის გარანტიებით; (ასეთი სცენარი გააძლიერებს წესებზე და ნორმებზე დაფუძნებულ საერთაშორისო წესრიგს და აგრესორს გადაახდევინებს სამხედრო ინტერვენციის ფასს.); უარეს შემთხვევაში - ორმხრივი კომპრომისით, მათ შორის ტერიტორიული კომპრომისითა და უსაფრთხოების გარანტიების გარეშე.

წარუმატებელი სცენარები, - კონფლიქტის გაჭიანურებამ და უკრაინის მიერ დასავლეთის მხარდაჭერის დაკარგვამ შეიძლება გამოიწვიოს: უარეს შემთხვევაში უკრაინის მარცხი და სრული კაპიტულაცია; უკეთეს შემთხვევაში - უკრაინის დე ფაქტო დაყოფა.

რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტის დინამიკიდან გამომდინარე გრძელვადიანი საბოლოო შედეგის განსაზღვრა რთულია. თუმცა, ნებისმიერი სცენარის განვითარების შემთხვევაში მიმდინარე კონფლიქტის შედეგები საკვანძო გავლენას მოახდენს ევროპის უსაფრთხოების არქიტექტურაზე და მაღალი ალბათობით შექმნის მუდმივი დამაბულობის კერას აღმოსავლეთ ევროპაში და მის ფარგლებს გარეთ.

განალიზებული მოვლენების ერთობლიობა საერთაშორისო წესრიგის ღრმა ცვლილებაზე

მიანიშნებს. ცივი ომის შემდგომი ეპოქა, რომელიც ხასიათდება ამერიკული დომინაციით, ეკონომიკური გლობალიზაციით და ლიბერალური ინსტიტუტების გაფართოებით, მაღალი ალბათობით, ადგილს უთმობს უფრო კონკურენტუნარიან მრავალპოლარულ სისტემას, რომელიც სავარაუდოდ იყოფა ეკონომიკურ და იდეოლოგიურ ხაზებზე. ამ ახლად ფორმირებადი წესრიგის მახასიათებლებია გაზრდილი დიდი ძალების კონკურენცია, რეგიონული უსაფრთხოების სტრუქტურების გადაჯგუფება და უფრო ფრაგმენტული გლობალური ეკონომიკა.

რომ შევაჯამოთ, რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტი წარმოადგენს გარდამტეხ მომენტს თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში, რომელიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თანამედროვე მსოფლიო წესრიგზე და ეს გავლენები გრძელვადიანი იქნება. რამდენადაც საერთაშორისო სისტემის კონკურენტული მრავალპოლარული კონტურები გამოკვეთილია, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება იმ ისტორიული, პოლიტიკური და ეკონომიკური ფაქტორების ურთიერთქმედების სწორად გაგებას, რამაც ასეთი სასტიკი და დაუნდობელი კონფლიქტი განაპირობა. არსებული კრიზისის ფონზე მნიშვნელოვანია შეიქმნას გლობალური უსაფრთხოების ისეთი არქიტექტურა, რომელიც არ დაუშვებს ანალოგიური კონფლიქტების წარმოქმნის შესაძლებლობას.

ბიბლიოგრაფია

- Besch Sophia and Eric Ciaramella, „Ukraine’s Accession Poses a Unique Conundrum for the EU,“ Carnegie Endowment for International Peace,(24.11.023) <https://shorturl.at/CLhay> (გადამოწმებულია,10.03.2025)
- Bugajski, Janusz. „New Polish Government Bolsters Relations with Ukraine“ Jamestown foundation, (February 5, 2024), <https://shorturl.at/5j2kf> (გადამოწმებულია,13.03.2025)
- Council of the EU, „EU sanctions against Belarus.“ <https://shorturl.at/o5nSA> (გადამოწმებულია,13.03.2025)
- Chatterjee, Phelan. „How Sweden and Finland went from neutral to Nato,“ BBC News, (11 July 2023), <https://shorturl.at/0u7AS> (გადამოწმებულია,10.03.2025)
- Die bundesregierung, „Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz,“ (27. Februar 2022), <https://shorturl.at/pf7Ey> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)
- European Union External Action Service, „A Strategic Compass for Security and Defence,“ (March 2022) <https://shorturl.at/yCuqT> ; <https://shorturl.at/VfTlf> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)
- European Commission, „REPowerEU: A Plan to Rapidly Reduce Dependence on Russian Fossil Fuels and Fast Forward the Green Transition,“ (1805.022) <https://shorturl.at/6Dztp> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)
- European Commission, „REPowerEU: A Plan to Rapidly Reduce Dependence on Russian Fossil Fuels and Fast Forward the Green Transition,“ (May 18,2022), <https://shorturl.at/IvvLw> ; <https://shorturl.at/Wh-dgL> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)
- European Union External Action Service, „A Strategic Compass for Security and Defence,“ (March 2022), <https://shorturl.at/yCuqT> ; <https://shorturl.at/VfTlf> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)
- Eurasianet „Departure of Russian peacekeepers from Karabakh an outgrowth of strong ties between Baku and Moscow -Aliyev“ (Apr. 23, 2024), <https://shorturl.at/oIV2I> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)
- EUToday Correspondents, „Armenia’s EU Aspirations: Balancing Between Brussels and Moscow,“ (January 12, 2025), <https://shorturl.at/ECJft> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)
- Ferragamo, Mariel. „What Is the BRICS Group and Why Is It Expanding?“ Council on Foreign Relations, (December 12, 2024), <https://shorturl.at/y7vZ7> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)
- Food and Agriculture Organization, „Information Note - The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the war in Ukraine.“ (10 June 2022), <https://shorturl.at/WCwId> ; <https://shorturl.at/QJTh1> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)

International Energy Agency, „Russian Supplies to Global Energy Markets,” (February 2022), <https://shorturl.at/qNLse> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

International Energy Agency, „Gas Market Report, Q3-2022,” (July 2022), <https://shorturl.at/0wBnW> ; <https://shorturl.at/aLDOP> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

International Energy Agency, „Electricity Market Report” (July 2022), <https://shorturl.at/9VHWf> ; <https://shorturl.at/SiBdj> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

Keohane, Robert O. and Joseph S. Nye, *Power and Interdependence*, 4th ed. Longman, 2012. Ikenberry, G. John. „The End of Liberal International Order?” *International Affairs* 94, no. 1 (2018), <https://shorturl.at/7loLr> ; <https://shorturl.at/OPGxt> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

Kottasová, Ivana. „Kamikaze’ drones are the latest threat for Ukraine. Here’s what we know,” CNN, (October 17, 2022), <https://shorturl.at/OaKZI> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

Kent, Lauren. „Satellite images show how hundreds of North Korean troops were likely transported to a secluded Russian port,” CNN, (26.02.2025), <https://shorturl.at/jjUbj> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

Larson, Deborah Welch., Alexei Shevchenko. „Russia says no: Power, status, and emotions in foreign policy,” *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 47, No. 3/4, (September/ December 2014), <https://shorturl.at/tOxPI> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)

Macron, Emmanuel. Interview, *The Economist*, (7.11.2019), <https://shorturl.at/jwQQ5> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

Marcus, Jonathan. „Macron pushes for true European army” BBC, (6 November 2018), <https://shorturl.at/W63yZ> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

Madhani Aamer and Zeke Miller, „US: Iranian troops in Crimea backing Russian drone strikes” *Associated Press*, (October 21, 2022), <https://shorturl.at/xg3mZ> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

Maślanka, Łukasz. „President Macron proposes a European defence initiative,” *Center for Eastern Studies*, (29.04.2024), <https://shorturl.at/zxaGh> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

Mearsheimer, John J. „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin,” *Foreign Affairs* 93, no. 5 (2014), <https://shorturl.at/IUsov> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)

Mulder, Nicholas. *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War*, New Haven and London, „Yale University Press”, 2022.

Moravcsik, Andrew. „Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics,” *International Organization*, Vol.51, No.4 (Autumn, 1997), <https://shorturl.at/hbwTi> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, „China’s Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis” (February 24, 2023), <https://shorturl.at/w7ZkF> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, „Foreign Ministry Spokesperson’s Regular Press Conference,” (March 15, 2022) <https://shorturl.at/PJhz9> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

Maizland Lindsay and Clara Fong, „Why China-Taiwan Relations Are So Tense,” *Council on Foreign Relations*, (January 15, 2025), <https://shorturl.at/AdW0p> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

Moore, Charles. „Assad’s downfall exposes Russia’s true weakness” *The Telegraph*, (09.12.2024), <https://shorturl.at/ZzGWJ> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

NATO, „Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2023),” (July 07, 2023), <https://shorturl.at/xcsXJ> ; <https://shorturl.at/230707-def-exp-2023-en.pdf> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

NATO, „Madrid Summit Declaration,” (June 29, 2022) <https://shorturl.at/QAyE9> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)

Putin, Vladimir. „On the Historical Unity of Russians and Ukrainians,” (July 12, 2021), <https://shorturl.at/dl5Qy> (გადამოწმებულია, 02.03.2025)

Parello-Plesner, Jonas. „The Russian Invasion Sparks a Strategic Reassessment: Taiwan Learns From Ukraine,” *GMF*, (March 14, 2023), <https://shorturl.at/R6i8u> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)

RTV, „Атака была внезапной -Что известно о гибели российских миротворцев в Карабахе”, (21.09.2023), <https://shorturl.at/hyaBX> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)

Soldatkin, Vladimir and Olesya Astakhova. „Russia exports almost all its oil to China and India” *Reuters*,

- (December 27,2023) <https://shorturl.at/i2uV0>
- Sharma, Samrat. „Russia has India and China to thank for saving its economy amid forever war with Ukraine,“ New Delhi, (Feb 25, 2025), <https://shorturl.at/xT3z3> (გადამოწმებულია, 10.03.2025)
- Stuenkel, Oliver. Post-Western World: How Emerging Powers Are Remaking Global Order, Cambridge: „Polity Press“, 2016.
- Trenin, Dmitri. „Russia in the Middle East: Moscow’s Objectives, Priorities, and Policy Drivers,“ Carnegie Endowment for International Peace, (5.04.016), <https://shorturl.at/OCJQ1> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)
- Тасс, „Путин и Пезешкиан подписали договор о стратегическом партнерстве,“ (17 января, 2025), <https://shorturl.at/OgwHp> (გადამოწმებულია, 13.03.2025)
- United Nations, General Assembly, „ES-11/1. Aggression against Ukraine,“ (2 March 2022), <https://shorturl.at/Awdq0> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)
- United Nations, „Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Ending Ukraine Crisis, as Russian Federation Wields Veto“ (25 February 2022), <https://shorturl.at/rP296> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)
- U.S. Department of the Treasury, „Treasury Sanctions Russia’s Central Bank, National Wealth Fund, and Ministry of Finance,“ (February 28,2022), <https://shorturl.at/zlf71> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)
- U.S. Department of Defense, „Taiwan Enhanced Resilience Act,“ (December 2022), <https://shorturl.at/TyGpK> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)
- United Nations, „Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre“ <https://shorturl.at/QWTYs> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)
- Wendt, Alexander. „Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics,“ International Organization 46, no. 2 (1992), <https://shorturl.at/4amiE> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)
- Walt, Stephen. „The Top 5 Things the Next President Needs to Know About Foreign Policy,“ Foreign Policy, (December 7, 2015) <https://shorturl.at/5MFXK> (გადამოწმებულია, 09.03.2025.)
- Waltz, Kenneth N. Theory of International Politics, „Addison-Wesley“, 1979).
- White House, „National Security Strategy,“ (12.11. 2022), <https://shorturl.at/zcMOB> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)
- Zhang, Junhua „China and Russia: Toward an alternate financial system,“ gisreportsonlin, (October 21, 2024), <https://shorturl.at/xvoud> (გადამოწმებულია, 11.03.2025)
- БРИКС XVI Саммит Казанская декларация, „Укрепление многосторонности для справедливого глобального развития и безопасности,“ (Казань, Российская Федерация 23.11. 2024), <https://shorturl.at/osMmU> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)
- Интерфакс, „Путин подписал закон о ратификации договора о стратегическом партнерстве РФ и КНДР,“ (9 ноября 2024), <https://shorturl.at/LN7FJ> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)
- федеральный закон, „О ратификации Договора о всеобъемлющем стратегическом партнерстве между Российской Федерацией и Корейской Народно-Демократической Республикой“ № 374-ФЗ, (Москва, Кремль, 09.11.2024), <https://shorturl.at/GgoL6> (გადამოწმებულია, 14.03.2025)

ბლოკჩეინთა ინტერპერაბელურობა: CHAINLINK-ის CCIP და მისი მნიშვნელობა

გიორგი კაკაშვილი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
ბაკალავრიატის ინფორმატიკის მიმართულების
ასოცირებული პროფესორი,
ინჟინერიის დოქტორი ინფორმატიკაში

აბსტრაქტი

ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად იზრდება მათი გამოყენების არეალი, განსაკუთრებით დეცენტრალიზებული ფინანსების (DeFi), არაჩანაცვლებადი ტოკენების (NFT) და Web3 აპლიკაციების სფეროში. ეს ტექნოლოგიები ხელს უწყობენ ტრადიციული ფინანსური და ციფრული ეკოსისტემების გარდაქმნას, უზრუნველყოფენ გაძლიერებულ უსაფრთხოებას, გამჭვირვალებას და ცენტრალიზებული ინსტიტუტებისგან დამოუკიდებლობას. თუმცა, მიუხედავად ბლოკჩეინის პოტენციალისა, მისი ერთ-ერთი უმთავრესი გამოწვევა ინტერპერაბელურობაა, ანუ სხვადასხვა ბლოკჩეინ ქსელებს შორის მონაცემთა და აქტივების შეუფერხებელი მიმოცვლა.

ამჟამად, ბლოკჩეინები ძირითადად იზოლირებულად ფუნქციონირებენ, რაც მათ შორის პირდაპირი კომუნიკაციისა და თანამშრომლობის შესაძლებლობას ზღუდავს. სხვადასხვა ქსელები ხშირად იყენებენ განსხვავებულ კონსენსუსის მექანიზმებს, უსაფრთხოების პროტოკოლებს და მონაცემთა სტრუქტურებს, რაც ართულებს მათ შორის ეფექტური კავშირის დამყარებას. ეს შეზღუდვა განსაკუთრებით აქტუალურია ისეთ სექტორებში, სადაც სხვადასხვა ბლოკჩეინის ურთიერთქმედება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, მაგალითად, მრავალბლოკჩეინიანი DeFi პლატფორმები, გლობალური გადახდის სისტემები, მიწოდების ჯაჭვის მართვა და ციფრული იდენტობის სერვისები.

სტატია განიხილავს ინტერპერაბელურობის არსს, მის გამოწვევებსა და არსებულ ტექნოლოგიურ გადაწყვეტებს. ყურადღება გამახვილებულია სამი ძირითადი მიდგომის შედარებაზე: Chainlink CCIP, Cosmos IBC და Polkadot XCMP. Chainlink CCIP ეფუძნება დეცენტრალიზებულ Oracle ქსელს და უზრუნველყოფს უსაფრთხო, მასშტაბურ და მოქნილ კროს-ჩეინ კომუნიკაციას. თავის მხრივ, Cosmos IBC და Polkadot XCMP ძირითადად შეზღუდული ეკოსისტემებისთვისაა განკუთვნილი, რაც მათ მოქნილობას ზღუდავს.

ბლოკჩეინ ინტერპერაბელურობის მნიშვნელობა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა დეცენტრალიზებული ფინანსების კონტექსტში, სადაც კროს-ჩეინ აქტივების მიგრაცია და ტრანსაქციები სულ უფრო მოთხოვნილი ხდება. ინტერპერაბელური გადაწყვეტილებები, როგორიცაა CCIP, უზრუნველყოფენ მაღალ უსაფრთხოებას, თავიდან იცილებენ „ბრიჯინგის“ სუსტი წერტილების ექსპლუატაციას და საშუალებას აძლევენ სხვადასხვა ქსელებს ურთიერთქმედება სტანდარტიზებული და უნივერსალური პროტოკოლების მეშვეობით.

კვლევა წარმოაჩენს ინტერპერაბელურობის თანამედროვე მიდგომებს და მათ გავლენას ბლოკჩეინ ინფრასტრუქტურის ეფექტურობაზე. განიხილება ის მექანიზმები, რომლებიც ამცირებენ ტრანსაქციების ხარჯებს, ზრდიან უსაფრთხოებას და აჩქარებენ მონაცემთა გადაცემას. CCIP პოზიციონირდება როგორც ინოვაციური სტანდარტი, რომელიც ხელს უწყობს უფრო ინტეგრირებულ და მოქნილ ბლოკჩეინ ეკოსისტემებს, რაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია დეცენტრალიზებული აპლიკაციებისა და ფინანსური სისტემების მდგრადი განვითარებისათვის.

საკვანძო სიტყვები: ბლოკჩეინი, ინტერპერაბელურობა კროს-ჩეინ კომუნიკაცია, ჰიბრიდი კონტრაქტები, ტექნოლოგიები, ინოვაცია.

BLOCKCHAIN INTEROPERABILITY: THE SIGNIFICANCE OF CHAINLINK'S CCIP

Giorgi Kakashvili

Associate Professor of Bachelor's Program in Informatics of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Engineering in Informatics

Abstract

With the advancement of blockchain technologies, their application areas are expanding, particularly in the fields of decentralized finance (DeFi), non-fungible tokens (NFTs), and Web3 applications. These technologies contribute to the transformation of traditional financial and digital ecosystems by ensuring enhanced security, transparency, and independence from centralized institutions. However, despite blockchain's potential, one of its major challenges is interoperability, meaning the seamless exchange of data and assets between different blockchain networks.

Currently, blockchains primarily operate in isolation, limiting direct communication and collaboration between networks. Various networks often use different consensus mechanisms, security protocols, and data structures, making efficient interconnection difficult. This limitation is especially critical in sectors where cross-chain interaction is essential, such as multi-blockchain DeFi platforms, global payment systems, supply chain management, and digital identity services.

This article explores the concept of interoperability, its challenges, and existing technological solutions. The focus is on comparing three major approaches: Chainlink CCIP, Cosmos IBC, and Polkadot XCMP. Chainlink CCIP is based on a decentralized oracle network and provides secure, scalable, and flexible cross-chain communication. In contrast, Cosmos IBC and Polkadot XCMP are primarily designed for restricted ecosystems, limiting their flexibility.

The significance of blockchain interoperability is particularly evident in decentralized finance, where cross-chain asset migration and transactions are becoming increasingly in demand. Interoperable solutions like CCIP ensure high security, mitigate vulnerabilities associated with "bridging" mechanisms, and allow different networks to interact using standardized and universal protocols.

This study highlights modern interoperability approaches and their impact on blockchain infrastructure efficiency. It examines mechanisms that reduce transaction costs, enhance security, and accelerate data transmission. CCIP is positioned as an innovative standard that fosters more integrated and flexible blockchain ecosystems, which are crucial for the sustainable development of decentralized applications and financial systems.

Keywords: Blockchain, Interoperability, Cross-chain Communication, Smart Contracts, Technologies, Innovation.

შესავალი

ბლოკჩეინ ტექნოლოგია სწრაფად ვითარდება და ციფრული სამყაროს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინოვაციად ყალიბდება. დღევანდელი ბლოკჩეინ ეკოსისტემა მოიცავს მრავალ დამოუკიდებელ ქსელს, რომლებიც კონკრეტული მიზნებისთვის გამოიყენება. მაგალითად, Ethereum ძირითადად ჰქვია კონტრაქტებისა და DeFi-სთვისაა განკუთვნილი, Bitcoin – ციფრული ღირებულების შესანახად, ხოლო Binance Smart Chain (BSC) უზრუნველყოფს დაბალი საკომისიოებით ტრანზაქციებს და ხელს უწყობს DeFi-ს განვითარებას. ამასთან, Polkadot და Cosmos ორი წამყვანი პლატფორმაა, რომლებიც ცდილობენ ბლოკჩეინების ურთიერთქმედების გაძლიერებას.

თუმცა, ამ ქსელებს შორის პირდაპირი კავშირი პრაქტიკულად არ არსებობს. ბლოკჩეინები, მიუხედავად მათი წარმატებისა, ძირითადად იზოლირებულად ფუნქციონირებენ და სხვადასხვა ქსელებზე ინფორმაციის, მონაცემებისა და აქტივების გაცვლა რთულია. არსებული გადაწყვეტები, როგორიცაა „ბრიჯები“ (bridges) და მულტიჩეინ პროტოკოლები, ხშირად უსაფრთხოების ან მოქნილობის პრობლემებს აწყდებიან, რაც ბლოკჩეინ ინტეგრაციის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად რჩება.

ბლოკჩეინ ინტერპერაბელურობა სწორედ ამ პრობლემის გადაჭრას ემსახურება. იგი გულისხმობს სხვადასხვა ბლოკჩეინ ქსელებს შორის მონაცემთა, აქტივებისა და ინფორმაციის გაცვლის უნარს, რაც მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს ქმნის.

ინტერპერაბელურობა ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის განვითარებისთვის გადამწყვეტი ფაქტორია. ის შესაძლებელს ხდის dApps-ის მრავალ ბლოკჩეინზე მუშაობას, ფინანსური პროდუქტების ინტეგრაციას, უსაფრთხო და დეცენტრალიზებულ გადანაცვლებას, ასევე ქსელებს შორის რესურსების ოპტიმიზაციას. ამ გზით, ბლოკჩეინ ეკოსისტემა უფრო მოქნილი, მასშტაბური და ეფექტური ხდება. ქსელი, რომელიც ბლოკჩეინებს გარესამყაროს მონაცემებთან აკავშირებს. იგი უზრუნველყოფს სანდო მონაცემთა მიწოდებას, უსაფრთხო ტრანზაქციებს და ინტერპერაბელურობას. Chainlink-ის CCIP (Cross-Chain Interoperability Protocol) ახალ სტანდარტს ამყარებს, რომელიც სხვადასხვა ბლოკჩეინებს შორის ინფორმაციისა და აქტივების გაცვლას შესაძლებელს ხდის, ინარჩუნებს უსაფრთხოებასა და დეცენტრალიზაციას. ამგვარად, ბლოკჩეინ ინტერპერაბელურობის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა შესაძლებელია დაიდლოს, რაც ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებს უფრო მოქნილ და მასშტაბურ ეკოსისტემად აქცევს.

ძირითადი ნაწილი

ბლოკჩეინების შეზღუდული ურთიერთქმედება სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს, რაც ზღუდავს dApps-ის, ფინანსური პროდუქტებისა და ციფრული აქტივების მოქნილობას. Ethereum, Bitcoin, Binance Smart Chain და სხვა ქსელები დამოუკიდებლად ფუნქციონირებენ და ერთმანეთთან პირდაპირი კავშირი არ აქვთ. შედეგად, აქტივების გადაცემა რთულდება, მასშტაბურობა იზღუდება, ხოლო არსებული ხიდები (bridges) და მულტიჩეინ პროტოკოლები ხშირად არ არიან საკმარისად უსაფრთხო.

ინტერპერაბელურობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია DeFi-ს, NFT-ებისა და Web3 აპლიკაციებისთვის, რადგან ის უზრუნველყოფს ქსელებს შორის მონაცემთა და აქტივების მარტივ გადაადგილებას, ზრდის ლიკვიდობას და აუმჯობესებს მომხმარებელთა გამოცდილებას.

ამჟამინდელი გადაწყვეტილებები, როგორიცაა ბრიჯები და მულტიჩეინ პროტოკოლები, ნაკლებად უსაფრთხოა და მოქნილობის პრობლემებს ქმნის. სწორედ ამიტომ ჩნდება Chainlink-

ის CCIP, რომელიც მიზნად ისახავს უსაფრთხო, მასშტაბურ და ეფექტურ ინტერპერაბელურობას, რაც Web3 ეკოსისტემის განვითარებას კიდევ უფრო დააჩქარებს.

Chainlink-ის CCIP ბლოკჩეინ ინტერპერაბელურობის ერთ-ერთი ყველაზე ინოვაციური გადაწყვეტაა, რომელიც სხვადასხვა ქსელებს შორის მონაცემთა და აქტივების გადაცემას უზრუნველყოფს. ბლოკჩეინების იზოლირებულობა მნიშვნელოვან გამოწვევას ქმნის, რადგან მონაცემების გადატანა ტრადიციულად მოითხოვს ცენტრალიზებულ შუამავლებს ან დაუცველ ბრიჯებს (bridges), რომლებიც ხშირად ჰაკერული შეტევების სამიზნედ იქცევა. CCIP კი ამ პრობლემას დეცენტრალიზებული Oracle ქსელის მეშვეობით აგვარებს. CCIP-ის ფუნქციონირება ეფუძნება რამდენიმე ძირითად კომპონენტს:

- **Oracle ქსელი** – დამოუკიდებელი კვანძები უზრუნველყოფენ ბლოკჩეინებს შორის მონაცემთა გადაცემას, ამოწმებენ მათ სისწორეს და უსაფრთხოებას.
- **მიმღები და გამგზავნი სმარტ კონტრაქტები** – თითოეულ ბლოკჩეინზე განთავსებული კონტრაქტები, რომლებიც ტრანზაქციების დამუშავებასა და მონაცემთა სინქრონიზაციაზე აგებენ პასუხს.
- **უსაფრთხოების მექანიზმები** – CCIP იყენებს მრავალდონიან გადამოწმებას და დამატებით უსაფრთხოების პროტოკოლებს, რაც ჰაკერული შეტევების რისკს ამცირებს.

CCIP-ის გამოყენება Solidity-ისთვის საშუალებას იძლევა სხვადასხვა ბლოკჩეინებს შორის ინფორმაციისა და აქტივების უსაფრთხო გადაცემას. ქვემოთ მოცემულია კოდის ფრაგმენტი, რომელიც ამ პროცესს აღწერს:

```
// SPDX-License-Identifier: MIT
pragma solidity ^0.8.19;
import "@chainlink/contracts/src/v0.8/CCIPSender.sol";
contract CrossChainSender is CCIPSender {
    constructor(address router) CCIPSender(router) {}
```

აღნიშნული კოდი გამოიყენებს CCIPSender კონტრაქტს, რომელიც Chainlink-ის CCIP პროტოკოლთან დაკავშირებას უზრუნველყოფს. CCIPSender კონტრაქტი უზრუნველყოფს მონაცემთა გადაცემას სხვადასხვა ბლოკჩეინებს შორის, რაც არის CCIP-ის მთავარი ფუნქციონალობა.

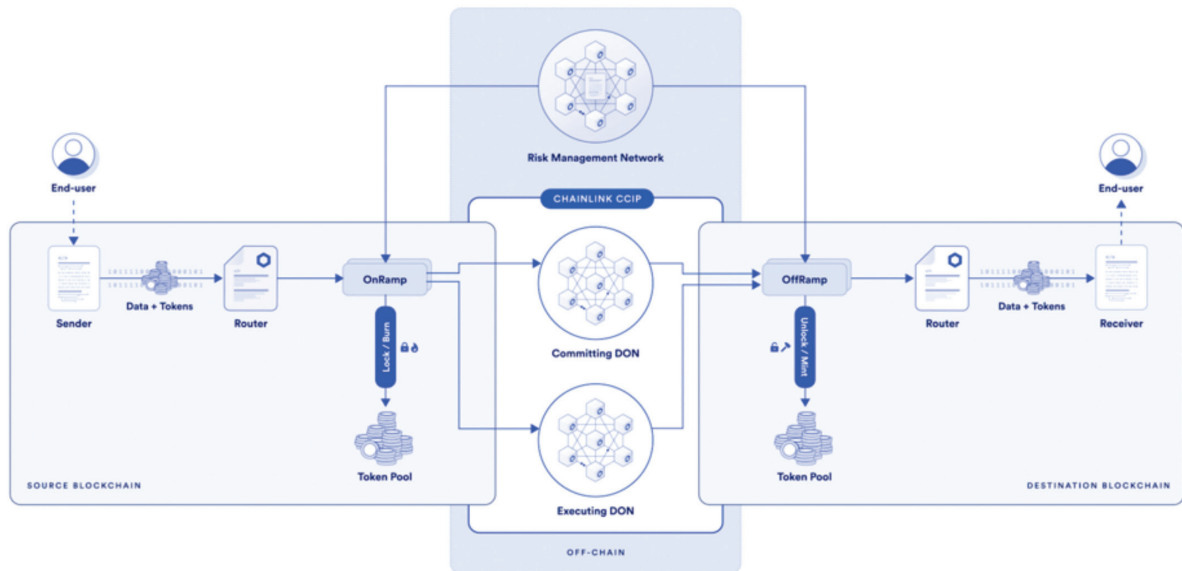
შემდეგი ფუნქცია, `sendMessage`, უზრუნველყოფს შეტყობინების გაგზავნას სხვადასხვა ბლოკჩეინზე, ხოლო პარამეტრები განსაზღვრავს სამიზნე ბლოკჩეინს, მიმღების მისამართსა და მონაცემებს:

```
function sendMessage() external {
    uint64 destinationChain = 56;
    address receiver = 0xabcdef1234567890abcdef1234567890abcdef12;
    string memory message = "Hello from Ethereum to Binance Smart Chain!";
    bytes memory data = abi.encode(message);
    _sendMessage(destinationChain, receiver, data); }
```

CCIP გამოყენება Solidity-ში საშუალებას აძლევს ბლოკჩეინებს შორის უსაფრთხო და ეფექტური მონაცემთა გადაცემას. ზემოთ მოცემული კოდის ფრაგმენტში, ფუნქცია `sendMessage` გადმოსცემს შეტყობინებას Ethereum-დან Binance Smart Chain-ზე.

Chainlink-ის CCIP უზრუნველყოფს მონაცემთა და აქტივების უსაფრთხო გადაცემას დეცენტრალიზებული Oracle-ების საშუალებით, რომლებიც ამოწმებენ და ინკოდებენ

ინფორმაციას, რათა გარანტირებულად გადავიდეს სწორი და დამოწმებული მონაცემები ერთ ბლოკჩეინზე მეორეზე. ეს ამცირებს მავნე ეფექტებს და შესაძლო შეტევებს. ინტეგრაცია სხვადასხვა ბლოკჩეინში მარტივია, რადგან Oracle-ის არქიტექტურა და სტანდარტები უზრუნველყოფს რამდენიმე ბლოკჩეინის კომუნიკაციას და ოპტიმიზაციას. ასეთი მიდგომა საშუალებას აძლევს ბლოკჩეინებს მუშაობდეს ერთიან ქსელში, რაც უფრო მოქნილს და მასშტაბურ ინფორმაციას აქცევს. ქსელი დაცულია Oracle-ების მიერ, რომლებიც დეცენტრალიზებული და ავთენტიფიცირებული არიან, რაც უზრუნველყოფს მონაცემების სისწორეს და რისკების მინიმუმამდე დაყვანას.¹

სურ. 1. ჯვარედინი ქსელების ინტერპერაბელურობის პროტოკოლი

CCIP-ის ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტი რისკების მართვის ქსელი არის, რომელიც ახდენს ტრანზაქციების მონიტორინგს, მათი სიზუსტის და უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

როდესაც ბლოკჩეინ X-დან ბლოკჩეინ Y-ში მონაცემები ან აქტივები იგზავნება, პროცესი მოიცავს შემდეგ ნაბიჯებს:

- გამგზავნი (Sender) ბლოკჩეინ X-ზე იწყებს ტრანზაქციას.
- CCIP მიმმართველი კონტრაქტი მონაცემებს აგზავნის Chainlink-ის ქსელში, რომელიც იყენებს Oracle-ს გადაცემის დასადასტურებლად.
- რისკების მართვის ქსელი სკანირებას ახდენს შესაძლო შეცდომებზე, როგორიცაა დუბლირებული შეტყობინებები, არასწორი თანხები, შეუთანხმებელი ჯვარედინი შეტყობინებები, არასაკმარისი კონფირმაციები და სხვა.
- გადამოწმებული ინფორმაცია იგზავნება ბლოკჩეინ Y-ში, სადაც CCIP მიმმართველი კონტრაქტი და მიმღები საბოლოოდ ასრულებენ ოპერაციას.

რისკების მართვის ქსელის მნიშვნელობა ამ ქსელის მეშვეობით CCIP უზრუნველყოფს უსაფრთხო, გამჭვირვალე და სანდო ჯვარედინ ოპერაციებს, რაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია მრავალბლოკჩეინიანი აპლიკაციების და დეცენტრალიზებული ფინანსური (DeFi) სისტემების გამართულ მუშაობისთვის.

რისკების მართვის ქსელის მუდმივი მონიტორინგი ამცირებს ჰაკერული თავდასხმების, ქსელური ხარვეზების და არასწორი ტრანზაქციების რისკს, რაც CCIP-ს ერთ-ერთ ყველაზე

¹ DevHub, docs.chain.link. https://docs.chain.link/ccip/architecture?utm_source=chatgpt.com, 2025.

დაცულ ჯვარედინ კომუნიკაციის პროტოკოლად აქცევს.

ბლოკჩეინ ინტერპერაბელურობა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს თანამედროვე ტექნოლოგიებში, განსაკუთრებით DeFi, NFT-ებში და Web3-ის განვითარებაში. მრავალ ბლოკჩეინზე დაფუძნებული DeFi პროექტები საჭიროებენ აქტივების შეუფერხებელ გადატანას სხვადასხვა ქსელს შორის, რათა მომხმარებლებმა შეძლონ ფინანსური ოპერაციების უფრო ეფექტურად და უსაფრთხოდ შესრულება. ტრადიციული ბრიჯებისგან განსხვავებით, ინტერპერაბელურობის ახალი მიდგომები ამცირებენ რისკებსა და ხარჯებს.²

NFT-ების მიგრაცია ბლოკჩეინებს შორის ციფრული საკუთრების მოქნილობის გასაღებია. მომხმარებლებს შეუძლიათ ერთი ქსელიდან მეორეზე მარტივად გადაინაცვლონ, შეინარჩუნონ საკუთრების უფლებები და ისარგებლონ სხვადასხვა ეკოსისტემის უპირატესობებით.

ინტერპერაბელური მექანიზმები ტრანსაქციების ხარჯებს ამცირებენ და სისწრაფეს ზრდიან. ტრადიციულად, ბლოკჩეინებს შორის ოპერაციები გულისხმობდა მესამე მხარეების ჩართვას, რაც ხარჯებს ზრდიდა. ახალი პროტოკოლები კი საშუალებას იძლევა, რომ ტრანსაქციები მინიმალური საკომისიოებით და მაქსიმალური სისწრაფით შესრულდეს.

Web3-ის განვითარებაში ინტერპერაბელურობა დეცენტრალიზებულ აპლიკაციებს (dApps) აძლევს შესაძლებლობას, ერთდროულად იმუშაონ მრავალ ბლოკჩეინზე, რაც ამარტივებს მონაცემთა გაცვლას და მომხმარებელთა გამოცდილებას.

სტატიაში რეკომენდებულია გრაფიკული გამოსახულებები, რომლებიც ასახავს DeFi ქსელებს შორის აქტივების გადაცემას, NFT-ების მიგრაციას, ტრადიციული და ახალი ტრანსაქციის ხარჯების შედარებას, და Web3 აპლიკაციების ურთიერთქმედებას სხვადასხვა ბლოკჩეინებში. ეს ვიზუალური ელემენტები მკითხველს უკეთ გააცნობიერებინებს ინტერპერაბელურობის მნიშვნელობას.

CCIP, Cosmos IBC და Polkadot XCMP განკუთვნილია ბლოკჩეინებს შორის ინტერპერაბელურობის უზრუნველსაყოფად, თუმცა განსხვავდებიან არქიტექტურით და ფუნქციონირებით:

Cosmos IBC ფოკუსირებულია ცალკეული ბლოკჩეინების კომუნიკაციაზე Cosmos Hub-ის საშუალებით. მას აქვს მაღალი მასშტაბურობა, თუმცა შესაძლოა პრობლემები წარმოიშვას სხვადასხვა ბლოკჩეინების ურთიერთობაში.

Polkadot XCMP გამოიყენებს Relay Chain-ს, რომელიც აერთიანებს პარაჩეინებს. Polkadot-ის უპირატესობა უსაფრთხოება და ეფექტურობაა, მაგრამ მისი გამოყენება შეზღუდულია მხოლოდ Polkadot ეკოსისტემის ფარგლებში.

CCIP Chainlink-ის Oracle ქსელის მეშვეობით უზრუნველყოფს კროს-ჩეინ ოპერაციებს, რაც საშუალებას აძლევს მრავალ ბლოკჩეინებს მარტივად გაუზიარონ მონაცემები. CCIP-ს აქვს მოქნილობა, რადგან არა მხოლოდ ერთ ეკოსისტემაში, არამედ სხვადასხვა პლატფორმებზე მუშაობს.

CCIP-ის მთავარი უპირატესობა ის არის, რომ იგი არ არის შეზღუდული ერთი ეკოსისტემით, რაც მას უფრო მოქნილ და მრავალფეროვან სისტემად აქცევს. ასევე, Chainlink-ის Oracle ქსელის მხარდაჭერა უზრუნველყოფს უსაფრთხოებას და საიმედოობას. უკეთესად ინერგება მრავალ ეკოსისტემაში და უზრუნველყოფს ძლიერი ინტერპერაბელურობის მხარდაჭერას, მაშინ როცა Cosmos IBC და Polkadot XCMP სპეციალიზირებულნი არიან კონკრეტულ ეკოსისტემებში.³

2 TokenMinds Team, <https://tokenminds.co/blog/nft-development/cross-chain-nft-marketplace>, 2024, (გადამოწმებულია, 03 08, 2025).

3 Alexei Zamyatin, <https://alexeizamyatin.medium.com/interoperability-deep-dive-xcmp-vs-ibc-vs-optics-e365c72180cb>, 2024, (გადამოწმებულია, 03 08, 2025).

დასკვნა

ბლოკჩეინ ინტერპერაბელურობა წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ტექნოლოგიურ გამოწვევას თანამედროვე დეცენტრალიზებულ სისტემებში, რომლის მიზანია სხვადასხვა ბლოკჩეინ ქსელებს შორის მონაცემთა, აქტივებისა და ინფორმაციის ეფექტური და უსაფრთხო გაცვლა. ამ საკითხის გადაჭრისთვის სხვადასხვა პროტოკოლები და ტექნოლოგიები, როგორიცაა Chainlink CCIP, Cosmos IBC და Polkadot XCMP, წარმოგვიდგენენ განსხვავებულ მიდგომებს, რომლებიც ერთმანეთს იყოფიან როგორც არქიტექტურით, ისე ფუნქციონირებით.

Chainlink CCIP, რომელიც ეფუძნება დეცენტრალიზებულ Oracle ქსელს, გამორჩეულია თავისი უსაფრთხოებისა და მოქნილობისთვის, რაც საშუალებას იძლევა მრავალ ბლოკჩეინებს შორის სანდო და ეფექტური ოპერაციების განხორციელება. ამ პროტოკოლის გამოყენებით, შესაძლებელია მონაცემების და აქტივების მარტივი, სწრაფი და უსაფრთხო გადაცემა სხვადასხვა ეკოსისტემებს შორის, რაც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს Web3 და DeFi სისტემების განვითარებას. გარდა ამისა, CCIP-ის მიერ უზრუნველყოფილი გადამოწმებისა და რისკების მართვის მექანიზმები მნიშვნელოვნად ამცირებს ჰაკერული თავდასხმების და მონაცემთა გადაცემის სიმცდარის რისკებს.

Cosmos IBC და Polkadot XCMP უზრუნველყოფენ კროს-ჩეინ კომუნიკაციის გადაწყვეტილებებს, თუმცა მათი ფუნქციონალობა შეზღუდულია მხოლოდ საკუთარი ეკოსისტემებით. Cosmos IBC ცალკეული ბლოკჩეინების კომუნიკაციისთვის განკუთვნილია, თუმცა მას შეიძლება აწუხებდეს შერწყმული ქსელების ურთიერთქმედების პრობლემები. Polkadot XCMP კი, შეზღუდული ამოცანებით, უზრუნველყოფს უსაფრთხო და ეფექტურ ინტერპერაბელურობას Polkadot-ის ეკოსისტემაში, მაგრამ მისი გამოყენება აღემატება მხოლოდ ამ შეზღუდული ქსელის ფარგლებს.

Chainlink CCIP-ს აქვს მნიშვნელოვანი უპირატესობა ამ ტექნოლოგიებთან შედარებით, ვინაიდან იგი საშუალებას აძლევს ბლოკჩეინებს მუშაობდნენ ერთმანეთთან, განსხვავებული პლატფორმების და ეკოსისტემების პირობებში. Chainlink-ის Oracle ქსელის სტანდარტიზებული არქიტექტურა, მისი სიმწიფე და სანდოობა ქმნის უფრო მოქნილ და მასშტაბურ ინტერპერაბელურობის ქსელს.

ამგვარად, CCIP წარმოადგენს მომავლის უფრო ინტეგრირებულ, უსაფრთხო და ეფექტურ ინტერპერაბელურობის სტანდარტს, რომელიც ხელს შეუწყობს ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების კიდევ უფრო ფართო დანერგვას და განვითარებას, როგორც Web3 და DeFi სისტემებში, ისე სხვა დეცენტრალიზებულ აპლიკაციებში.

ბიბლიოგრაფია

- Chainlink, https://chain.link/education-hub/blockchain-interoperability-challenges?utm_source=chatgpt.com, 2025, გადამოწმებულია 03 08, 2025.
- Chainlink, <https://docs.chain.link/ccip>, 2024, გადამოწმებულია 03 08, 2025.
- DevHub, docs.chain.link. https://docs.chain.link/ccip/architecture?utm_source=chatgpt.com, 2025, გადამოწმებულია 03 08, 2025.
- Babu Pillai, Kamanashis Biswas, “Cross-chain interoperability among blockchain-based systems using transactions.” The Knowledge Engineering Review, 2020.
- Raj, Adi Ravi, ibcprotocol.dev, https://ibcprotocol.dev/blog/comparative-analysis-dissecting-ibc-and-ccip?utm_source=chatgpt.com, 2024. გადამოწმებულია 03 08, 2025.
- TokenMinds Team, <https://tokenminds.co/blog/nft-development/cross-chain-nft-marketplace>. გადამოწმებულია 03 08, 2025.
- Zamyatin, Alexei, გადამოწმებულია 03 08, 2025. <https://alexeizamyatin.medium.com/interoperability-deep-dive-xcmp-vs-ibc-vs-optics-e365c72180cb>, 2024, გადამოწმებულია 03 08, 2025.

ინდივიდის ოპერაციული კოდი ფსიქოლოგიური და იდეოლოგიური რწმენების სისტემის გავლენა გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე

ბესიკ ჯაჯანიძე

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო
სახელმწიფო სამხედრო სამეცნიერო - ტექნიკური ცენტრი „დელტა“,
საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი

აბსტრაქტი

საერთაშორისო სისტემის სწრაფმა და დინამიკურმა ცვლილებებმა, გლობალიზაციამ და საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარებამ წარმოქმნა დამატებითი გამოწვევები, კრიტიკულ ფაზაში შევიდა მზარდი კონვენციური და ჰიბრიდული საფრთხეები. საერთაშორისო სამართლის პრინციპებისა და ნორმების უგულვებელყოფა მუდმივად იწვევს ძალისმიერი მეთოდებით მშვიდობისა და უსაფრთხოების განმსაზღვრელი წესების ცვლილებებს, შესაბამისად, მიმდინარე პროცესები სულ უფრო ხშირად რჩება ყოველგვარი საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიული ახსნის მიღმა.

კონცეპტუალურად, თანამედროვე საერთაშორისო გარემოს ანარქიულ სისტემას ყველაზე კარგად ჯერ კიდევ ნეოკლასიკური (ნეორეალიზმის) თეორიული პრინციპები ხსნის, რომელშიც მთავარი დამოუკიდებელი ცვლადის ფუნქციას მესამე დონის - სისტემური ცვლადები ასრულებენ, ხოლო პირველი და მეორე დონის ცვლადები - ინდივიდი და სახელმწიფო - შუალედური ცვლადებია. თუმცა გეოსტრატეგიული ვითარებიდან გამომდინარე, რეალპოლიტიკაში განვითარებულ მოვლენებზე მიღებული გადაწყვეტილებები მხოლოდ კლასიკური რეალიზმით ვეღარ აიხსნება.

მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილების მიმღებთა ფსიქოლოგიური პორტრეტის სიღრმისეულად შესწავლა და გამოკვლევა ინდივიდის, ანუ გადაწყვეტილების მიმღების **ოპერაციული კოდის** (ფსიქოლოგიური და იდეოლოგიური რწმენები ხს ერთიანი სისტემა) გამოყენებით. ეს ერთიანი სისტემა განსაზღვრავს ინდივიდის ქცევას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ოპერაციული კოდის ძირითადი მიდგომები მიუთითებს ინდივიდებს შორის არსებულ განსხვავებებზე და მიიჩნევს, რომ სწორედ ეს განსხვავებები განაპირობებს პოლიტიკურ ხედვებსა და გადაწყვეტილებებს.

მიმდინარე პროცესების ახსნის კონტექსტში ოპერაციული კოდის ანალიზის მიზანია, რომ პოლიტიკური ფსიქოლოგიისა და პოლიტიკური ფილოსოფიის მეორე დონის - კოგნიტიური და მოტივაციური თეორიების დახმარებით დაადგინოს კოგნიტიური და აფექტური (ემოციური) ფაქტორების გავლენების თეორიული სინთეზი საგარეო პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებზე.

პოლიტიკური ფსიქოლოგია, რომელიც მუდმივად განიცდის ხშირ და დრამატულ ცვლილებებს, ეხმარება ერებს საგარეო პოლიტიკური კურსის კონცეპტუალურ კვლევაში, გადამწყვეტ როლს ასრულებს პოლიტიკური დამოკიდებულებებისა და ქცევების, გადაწყვეტილების მიღების პროცესების, ინდივიდებისა და ჯგუფების შორის ურთიერთქმედებების პროცესების გასაგებად. პოლიტიკურ ფსიქოლოგიას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება პოლიტიკური ფენომენების ინდივიდუალურ დონეზე შესწავლისას. საერთაშორისო ურთიერთობებში ანალიზის პირველ, ინდივიდუალურ დონეზე კვლევისას, ლიდერების ფსიქოლოგიურ ფაქტორს უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება შიდასახელმწიფოებრივი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, საზოგადოებრივი აზრის გათვალისწინებით, რომელიც გავლენას ახდენს საგარეო პოლიტიკის ფორმირებაზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ოპერაციული კოდი მნიშვნელოვნად ემსგავსება ნეოკლასიკურ რეალიზმს. ისინი სხვადასხვა თეორიული სკოლის მიმდინარეობებია, თუმცა შესაძლებელია, რომ ეფექტურად შეავსონ ერთმანეთი ინდივიდის ქცევის ასახსნელად.

სტატიაში კვლევის **ამოცანაა**, ინდივიდის ოპერაციული კოდის თეორიული პოსტულატების დადგენა, შექმნის ისტორია და პრაქტიკაში გამოყენება, განსხვავებები და მსგავსებები სხვა თეორიებთან.

კვლევის **მიზანს** წარმოადგენს, ოპერაციული კოდის გამოყენებით არსებული გამოწვევების იდენტიფიცირების საფუძველზე გაიზომოს ინდივიდის ქცევის ზემოქმედება გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებზე, როგორც კონცეპტუალურად, ასევე პრაქტიკული ქეისების დახმარებით.

კვლევამ აჩვენა, რომ ოპერაციული კოდირების სისტემა, რომელიც კონცენტრირებულია ინდივიდზე, ფსიქოლოგიური და კოგნიტიური მიდგომის გამოყენებით მკვლევარს ეხმარება ინდივიდის ქცევის ახსნაში პიროვნული გადაწყვეტილებების ინტერპრეტირებისას.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო სისტემა, ოპერაციული კოდი, გეოპოლიტიკა, ნეოკლასიკური რეალიზმი, ანარქიული სისტემა.

THE INDIVIDUAL'S OPERATIONAL CODE INFLUENCE OF PSYCHOLOGICAL AND IDEOLOGICAL BELIEF SYSTEMS ON THE DECISION-MAKING PROCESS

Besik Jajanidze

Ministry of Defense of Georgia
State Military Scientific-Technical Center „DELTA“
Doctor of International Affairs

Abstract

Fast and dynamic changes in the International System, as well as globalization and the development of information technologies, has created additional challenges in terms of pushing increasing conventional and hybrid threats into a critical phase. Ignoring principles and norms of international law continuously causes changes in the rules defining peace and security with the means of coercion. Respectively, ongoing developments more often remain outside of any explanations provided by theories of international relations.

Conceptually, neoclassical (neorealism) theoretical principles are still the most prominent in terms of explaining modern anarchical system of international environment. Here the key independent variables are systemic variables of the third level, while variables of first and second level - individual and the state are intermediate variables. Though, considering geostrategic reality, decisions made concerning developments ongoing in realpolitik can't be explained only by realism anymore.

It is of utmost importance to examine the psychological portrait of decision-makers with the help of researching the operational code (system of psychological and ideological beliefs) of a decision-maker individual. This system defines the behavior of an individual in terms of the decision-making process. Basic approaches of operational code highlight the differences between individuals and argues that exactly those differences lead to particular political views and decisions.

The goal of the operational code in the context of explaining ongoing developments is to define the theoretical synthesis of the influence of cognitive and affective (emotional) factors over foreign policy decisions. This goal is achieved with the help of the cognitive and motivational theories (which are second-level theories of political psychology and political philosophy).

Political psychology, which is under permanent drastic changes, helps the nations to conceptually research foreign policy vectors. It plays a decisive role in terms of understanding the interaction between individuals and groups, political attitudes, behaviors and decision-making processes. The most important is to research political phenomena on the individual level. The psychological factor of leaders is of great importance in terms of decision-making on the intra-state level alongside with the consideration of public opinion, which also impacts formation of foreign policy.

Considering above-mentioned factors, operational code significantly resembles neoclassical realism. They are representatives of different theoretical schools, though it is possible those two filling one-another with the objective of explaining the behavior of individual.

The goal of a research is to define theoretical postulates of operational code of an individual, to examine the history of its creation and practical use of it, as well as differences and similarities with other theories.

The objective of the paper is to use operational code in order to measure the impact of an individual's behavior on the decision-making process, both conceptually and through examining practical cases, while identifying relevant challenges.

The research points out, that the system of operational code that concentrates on individual helps the researcher to explain individual's behavior with the help of psychological and cognitive approaches, while interpreting personal decisions,

Keywords: International System, Operational Code, Geopolitics, Neoclassical Realiz, Anarchic system.

შესავალი

პოლიტიკური რეალიზმის პრინციპებიდან გამომდინარე, პოლიტიკა იმართება ობიექტური კანონებით, რომელთა ფესვებიც ადამიანის ბუნებაშია, ხოლო ინდივიდის ქცევა მხოლოდ მისსავე რწმენასა და აღქმებზეა დამოკიდებული.

კაცობრიობა ისე, როგორც არასდროს, დადგა რეალობის წინაშე, როდესაც მუდმივად ისმის კითხვები, თუ რის საფუძველზე ან როგორ ახდენენ პოლიტიკური ინდივიდები, სახელმწიფო ლიდერები პოლიტიკური გარემოს ინერპრეტირებას და როგორ იღებენ გადაწყვეტილებებს ისინი. თანამედროვე პოლიტიკურ პროცესებში სახელმწიფოს ან ინდივიდის ქცევის ასახსნელად ნეოკლასიკური მიდგომა უნიკალურია და ყველაზე რეალურ სურათს გვაძლევს, ვინაიდან იგი ცდილობს, პასუხი გასცეს კითხვებს ანალიზის სამ დონეზე.

რეალპოლიტიკაში, მიღებული გადაწყვეტილებების მრავალფეროვნება და ბუნდოვანება, რომელსაც გადამწყვეტი, მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს გლობალურ პოლიტიკაზე, საჭიროებს სრულყოფილ შესწავლას დამატებითი, განსხვავებული თეორიული ინსტრუმენტების გამოყენებით, რომელიც შეავსებდა, სრულყოფდა ნეოკლასიკური კვლევიდან მიღებულ შედეგებს.

ოპერაციული კოდის კონცეფცია, რომელიც გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან იღებს სათავეს, პოლიტიკის არსის, დინამიკისა და აქტორების კვლევის კოტექსტში, პოლიტიკურ ფილოსოფიასა და პოლიტიკურ ფსიქოლოგიაზე დაყრდნობით, იძლევა საშუალებას, რომ გამოყენებულ იქნას დამატებით ინსტრუმენტად ინდივიდის გადაწყვეტილებების ახსნისას, თუ როგორ მოქმედებს ადამიანი პოლიტიკურ გარემოში.

მკვლევარი ადგენს კოდირების სისტემას, რისი დახმარებითაც იკვლევს და აანალიზებს ინდივიდის ქცევას, დამოკიდებულებას მოვლენებსა და პიროვნებებთან მიმართებაში. მიმდინარეობს შესასწავლი ობიექტის გამოსვლების ანალიზი და კოდირება, დამოკიდებულება საზოგადოებასთან, ეროვნულ უმცირესობებთან, ანალიზებს გამოსვლებს - თუ რამდენჯერ იყენებს სალანძღავ ან საქებაარ სიტყვებს, კეთდება ლინგვისტური, ქესტიკულაციური, ხელნაწერების ანალიზი. მკვლევარი პოულობს მიზნობრივ კოდს, რომლითაც გაზომავს და შეაფასებს ინდივიდის/ლიდერის მოქმედების, ოპერირების გარემოს.

ოპერირების გარემოს შეფასებისას მკვლევარი თავად აფასებს, თუ რაზე დაკვირვებით უნდა გამოიყენოს ოპერაციული კოდი. მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, თუ რითი და როგორ აფასებს, რას უყურებს, რა არის მკვლევარისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი. შესაძლებელია, დაკვირვება აწარმოო ტერმინოლოგიაზე, ჩანაწერებზე, შეხვედრების დროს ჯდომის სტილზე, ხელის ჩამორთმევაზე, დგომაზე ოფიციალური ფოტოს გადაღების დროს, ან თუნდაც იმაზე, თუ რამდენჯერ გამოიყენა მეგალომანიაკმა სიტყვა „მე“.

საგარეო პოლიტიკის გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე დიდწილად გავლენას ახდენს რწმენები, ისევე როგორც სტრატეგიული ურთიერთქმედება აქტორებს შორის, რომელიც გამოწვეულია მათი გადაწყვეტილებებითა და მიღებული პოლიტიკური შედეგებით.

ოპერაციული კოდის კავშირი სხვა, მეორე დონის თეორიებთან (ფსიქოლოგია, ბინარული როლის თეორია, ორმაგი მემკვიდრეობის თეორია და სხვა) მნიშვნელოვნად სრულყოფს რწმენაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების აღქმას მსოფლიო პოლიტიკის შესწავლით დაინტერესებულ პრაქტიკოსებისა და თეორეტიკოსებისთვის.

მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინი „ოპერაციული კოდი“ პირველად გამოიყენა ამერიკელმა სოციოლოგმა რობერტ მერტონმა (1940 წელს), „ოპერაციული კოდის“ კონცეფციის შემოტანა პოლიტიკურ ფსიქოლოგიაში, როგორც თეორიის ძირითადი, სოციალური და ინტელექტუალური საწყისებისა, დაკავშირებულია **ნათან ლეიტისის** კვლევებთან:

„პოლიტიკურის ოპერაციული კოდი“ (1951) და „ბოლშევიზმის შესწავლა“ (1953).¹

ნათანი გვიჩვენებს ძირითად მიგნებებს ბოლშევიზმის პოლიტიკური სტრატეგიის შესახებ, გაანალიზებულია, ეყრდნობა ლენინისა და სტალინის შრომებს, გამოსვლებს, ჩანაწერებს.²

კვლევაში, კოდირების სისტემა წარმოადგენს გზამკვლევს არა მხოლოდ კონკრეტულ გადაწყვეტილებებზე, არამედ გაშიფრულად წარმოაჩენს საბჭოთა პროპაგანდის ძირითად მიმართულებებს.

ფსიქოლოგიაზე დაფუძნებული თეორიული მიმდინარეობის - ოპერაციული კოდირების სისტემისა და ანალიზის შემდგომმა განვითარებამ, პრაქტიკაში გამოყენებამ გამოკვეთა სხვადასხვა კოგნიტური, ემოციური და მოტივაციური მექანიზმები, როგორც ინტელექტუალური საზომი შიდა და საგარეო პოლიტიკური გადაწყვეტილებების ახსნის მიმართულებებით.

საკვლევი კითხვა: რა ფაქტორები განაპირობებს ოპერაციული კოდის - ფსიქოლოგიური ქცევების სისტემის, როგორც დამატებითი ინსტრუმენტის გამოყენებას?

ჰიპოთეზა: ინდივიდზე/ლიდერზე კონცეპტირებული ფსიქოლოგიური და ინდივიდუალური ქცევის სისტემა გამოხატული ოპერაციულ კოდში, როგორც დამატებითი ინსტრუმენტი, ფსიქოლოგიურ და კოგნიტურ მეცნიერებებზე დაყრდნობით ხსნის მიღებული გადაწყვეტილებების ფსიქოლოგიურ საფუძვლებს, რომელიც განსაზღვრავს შიდა პოლიტიკას და გავლენა აქვს საგარეო პოლიტიკაზე.

თეორიული ჩარჩო: ჰიპოთეზის ასახსნელად მნიშვნელოვანია მოიძებნოს რელევანტური თეორიული მიდგომა, რომელიც დაადგენს ფსიქოლოგიურ ბაზის ინდივიდების აღქმების, რწმენის, შეხედულებების კონტექსტში, რომელიც ზემოქმედებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესსა და პოლიტიკის ფორმირებაზე.

ვინაიდან ინტერესის საკითხს წარმოადგენს ინდივიდუალური დონე, ადამიანის აღქმები, რწმენა, შეხედულებები და მათ მიერ გაკეთებული არჩევანი/მოქმედებები - კვლევაში გამოვიყენებთ **ოპერაციული კოდის** თეორიას, როგორც ფსიქოლოგიურ საფუძვლებს და **ნეოკლასიკური რეალიზმის** თეორიას - ანალიზის პირველ დონეს. ნაჩვენები იქნება ამ ორი სხვადასხვა თეორიული მიდგომის მსგავსებები და განსხვავებები.

ნაშრომის **მეთოდოლოგიურ ჩარჩოდ** გამოყენებულია სამი ძირითადი მეთოდოლოგიური მიდგომა: ა) კონტენტ-ანალიზი; ბ) დისკურს-ანალიზი; გ) კონკრეტული შემთხვევის შესწავლის მეთოდი (Case-Study).

ოპერაციული კოდი კონტენტ-ანალიზისა და დისკურს-ანალიზის საშუალებით იყენებს დისტანციურ მეთოდს, ლიდერების საჯარო გამოსვლების კოდირებისას, „რწმენის“ მაჩვენებლებზე დაყრდნობით. დგინდება მიზეზობრივი კავშირი გამოსვლებში გამოთქმულ ლიდერების საგარეო პოლიტიკურ შეხედულებებსა და საგარეო პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს შორის. მეთოდოლოგია ამარტივებს ფსიქოლოგიური გამოკვლევის პარადიგმას, რადგან მთავარ ამოცანას წარმოადგენს ინდივიდის/ლიდერების მიერ პოლიტიკური სამყაროს სწორი შეფასება - დიაგნოსტიკა და გადაწყვეტილების მიღება იდეოლოგიურ კონფლიქტში შესვლის ან პირიქით, თანამშრომლობის მიმართულებით. მნიშვნელოვანია, გაშიფრულად მოხდეს გადაწყვეტილების მიმღებების ოფიციალური ინტერვიუებისა და საჯარო გამოსვლების გაანალიზება, რომლებიც აქტიურ როლს თამაშობენ და გავლენას ახდენენ საგარეო პოლიტიკის ფორმირებაზე.

1 S.J. Walker, *The Evolution of Operational Code Analys*. Classics in Political Psychology. International Society of Political Psychology, 1990, P.p. 3-4.

2 L Natan, *The Operational Code of the Politbiuro*. The RAND Corporation, 1951, P 11.

აქტუალობა და მნიშვნელობა: საკითხი საკმაოდ რელევანტური და საინტერესოა მსოფლიო პოლიტიკის მკვეთრად გამოხატული ტურბულენტური გარემოს გამო, როდესაც ინდივიდის/ლიდერის ხშირად არაპროგნოზირებადი პოლიტიკური და სოციალური ქცევა, დაფუძნებული მის ფსიქოდინამიკაზე, მნიშვნელოვნად განაპირობებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესსა და უკუკავშირს შედეგებთან, ქცევის ახსნის ასპექტში, რაც იმას ნიშნავს, რომ ინდივიდს/ლიდერს ქმნის, აყალიბებს მასში არსებული „ძლიერი ძალები“ ან „სუსტი ძალები“, რომლებიც ასევე ქცევის მოტივატორია.

ამასთანავე, ქართულ აკადემიურ სივრცეში პრაქტიკულად არ მოიპოვება შესაბამისი მიზანზე ორიენტირებული კვლევები ოპერაციულ კოდირებასთან მიმართებაში.

ოპერაციული კოდი პოლიტიკური ფსიქოლოგიის და პოლიტიკური ფილოსოფიის პერსპექტივიდან

პოლიტიკური ფსიქოლოგია ემპირიული კვლევების გამოყენებით ხსნის ფსიქოლოგიური ფაქტორების როლს ინდივიდის პოლიტიკური ქცევის რეგულაციის პროცესში, ასევე პოლიტიკური ფაქტორების გავლენას ინდივიდის ფსიქიკურ პროცესებზე, რომელსაც ისევ ქცევის რეგულაციასთან მივყავართ. სიღრმისეულად, პოლიტიკური ფსიქოლოგია წარმოადგენს ინდივიდების პოლიტიკური რწმენებისა და განწყობების ჩამოყალიბების თავისებურებებს, მრავალფეროვან პოლიტიკურ ვითარებებში ინდივიდთა ქცევების, ურთიერთობების ფსიქოლოგიურ-მორალურ ანალიზს.

მე-20 საუკუნის გამოჩენილი მკვლევარის ჰანს მორგენტაუსა და მეორე მხრივ, თუკიდიდეს, ჰობსისა და მაკიაველის შეხედულებები, მიუხედავად დიდი ეპოქალური სხვაობისა, ერთიანდება ძირითადი იდეის გარშემო - ისინი ადამიანს ხედავს პოლიტიკაში ამომავალ წერტილად, მთავარ აქტორად. მათი საერთო შეხედულებით, ლიდერი ანუ პიროვნება არის (უნდა იყოს) რაციონალური და იღებს (იღებდეს) გადაწყვეტილებებს მხოლოდ ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე.

ამრიგად, „პოლიტიკური რეალიზმის საზრუნავი ეხება ადამიანურ ბუნებას, რეალურად მიმდინარე ისტორიულ პროცესებს, ეწინააღმდეგება ეთიკურ და სამართლებრივ მსჯელობას, რომელიც არ ითვალისწინებს პოლიტიკურ რეალობას. მორგენტაუ განავითარებს იმ მოსაზრებას, რომელიც მან ადრე წამოაყენა, რომ პოლიტიკას მართავს ძალაუფლება, რომლის წინააღმდეგაც „მეცნიერი ადამიანის“ აბსტრაქტული პრინციპები უშედეგოა“.³

გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს „რწმენების სისტემა“ როგორც სტრატეგიული ურთიერთქმედება სხვადასხვა აქტორს შორის, რომელიც აისახება მიღებულ გადაწყვეტილებებსა და პოლიტიკურ შედეგებში. რწმენის სისტემის გავლენა თავისთავად ვერ იქნება დამოუკიდებელი ფენომენი, რადგან დაკავშირებულია გადაწყვეტილების მიღების დროს არსებულ ვითარებასთან, რომელიც გრძელდება მართვის პროცესითა და უკუკავშირით.

ოპერაციული კოდი, თანამედროვე ფსიქოლოგიურ თეორიულ მიდგომებს იყენებს ინდივიდთა პიროვნული მახასიათებლების, ქცევებისა და გადაწყვეტილებების ასახსნელად. პროცესი მოდელირებულია „ოპერაციული კოდირების თეორიული ანალიზი“-ის სახით და კავშირშია სხვა თეორიულ მიმდინარეობებთან (ფსიქოლოგია, ბინარული როლის თეორია, ორმაგი მემკვიდრეობის და სხვა მსგავსი თეორიები). ოპერაციული კოდირების სხვა თეორიებთან ერთობლიობაში გამოყენება, საშუალებას იძლევა გაიშიფროს რწმენაზე,

3 J. W. Nobel, *Morgenthau's Struggle with Power: The Theory of Power Politics and the Cold War*. Cambridge University Press, 1995, P 4.

აღქმებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები.

„ადამიანის ხასიათის სტრუქტურა არა მხოლოდ აზრებსა და გრძნობებს, არამედ ქცევასაც განსაზღვრავს. ნევროტული პიროვნებების შემთხვევაში აშკარაა, რომ აქტივობას ადამიანის ხასიათის სტრუქტურის წამყვანი მიდრეკილებები განაპირობებს. ხასიათის სტრუქტურაში, მას შემდგომ, რაც გარკვეული საჭიროებები ჩამოყალიბდება, ამ საჭიროებების შესაბამის ნებისმიერ ქცევას ფსიქოლოგიური კმაყოფილება და მატერიალური წარმატების თვალსაზრისით პრაქტიკული სარგებელი ახლავს თან“.⁴

პოლიტიკური ფილოსოფიის კონტექსტში მნიშვნელოვნად საკვანძო საკითხია რიგი პოლიტიკური მოვლენის, დამდგარი შედეგის შემქმნელის რწმენის, ხასიათის და მორალური პასუხისმგებლობის სწორად აღქმა. არსებითი კავშირია პოლიტიკურ ფილოსოფიას და მორალის ფილოსოფიას - მორალიზმს შორის, ვინაიდან ორივე ემყარება ინდივიდის აღქმას, შეხედულებებს, რწმენას ფასეულობებთან მიმართებაში და ცდილობს ჭეშმარიტების ახსნას. რა არის ადამიანის ქცევის განმსაზღვრელი, ინდივიდში შინაგანი სამყაროს ჰარმონია, რა გავლენა აქვს პირად მორალურ კოდექსს დასახელებულ პოლიტიკურ მოვლენებთან, დამდგარ შედეგთან, როგორ ექცევა ინდივიდის ქმედება სოციალური მიღებული ნორმების ფარგლებში.

პოლიტიკური ფსიქოლოგია და პოლიტიკური ფილოსოფია კონცეპტუალურად და პრაქტიკული ასპექტებით აერთიანებს პოლიტიკური პროცესებისა და ინდივიდის ქცევის ანალიზს, როგორც (როგორი უნდა იყოს) პოლიტიკა და როგორ მუშაობს ადამიანი პოლიტიკურ გარემოში, რა ძალები ან მორალურ-ეთიკური გარემოებები ზემოქმედებენ გადაწყვეტილების მიღების პროცესებზე. პოლიტიკური თეორია აყალიბებს პრინციპებს, კონცეფციებს, იდეალებსა და ღირებულებებს მორალიზმთან მიმართებაში. პოლიტიკა გამოიხატება (ცდილობს) პოლიტიკურ ქმედებებში, სხვადასხვა ინსტრუმენტების გამოყენებით დარწმუნებით, ძალაუფლების დემონსტრირება (და მსგავსი ქმედებები), რაც **ოპერაციული კოდის** თვისებიდან გამომდინარე განსხვავებს ინდივიდებს ერთმანეთისგან გადაწყვეტილების მიღებისას (აღქმები, ქცევები, იდეოლოგია).

რაც შეეხება იდეოლოგიას, ზოგადად იგი „უშუალო კავშირშია პოლიტიკასთან, როგორც გარკვეული საზოგადოებრივი მოდელის (სტრუქტურის) თეორიული დასაბუთება, რომელიც პოლიტიკაში რეალიზდება პოლიტიკური პროგრამებისა და დოქტრინების მეშვეობით. პოლიტიკური იდეოლოგიას წამყვანი ადგილი უჭირავს პოლიტიკურ შეგნებაში და წარმოადგენს პოლიტიკური ფსიქოლოგიის შეცვლისა და განვითარების განმსაზღვრელ ფაქტორს“.⁵

პრაქტიკული ასპექტები

ოპერაციული კოდირების სოციალური და ინტელექტუალური ანალიზისათვის წერტილი, სრულიად სამართლიანად უკავშირდება **ნათან ლეიტისის** ბოლშევიზმის და პოლიტიკურის წევრების ფსიქოლინამიკურ განზომილებების ანალიზის კვლევას. ავტორმა ნაშრომში პოლიტიკურის ოპერაციული კოდი გააანალიზა, როგორც კოგნიტური სტრატეგიების - ევრისტიკებისა და პიროვნული მახასიათებლების ნაზავი, რომელიც ზემოქმედებდა საბჭოთა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებზე.

ნათან ლეიტისის მიზანს არ წარმოადგენდა ლენინიზმ - სტალინიზმის ძირითადი თეორიების

4 ერის ფრომი, თავისუფლებისაგან გაქცევა: ხასიათი და სოციალური პროცესი, თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“, 2020, 331-341.

5 გ. ჩაფიძე, პოლიტიკური იდეოლოგია. 2021. გვ. 57.

განხილვა-დისკუსია. პირიქით, მისი ჩანაფიქრი იყო, აღმოეჩინა ის ძირითადი მორალური კანონები, რისაც ბოლშევიკებს სწამდათ და სჯეროდა პოლიტიკის განხორციელების პროცესში. ნაშრომში ყურადღება ძირითადი გამხვილებულია ლიდერების ჩანაწერებზე, გამოსვლების ფრაზებსა და ცალკეულ სიტყვებზე.

ბოლშევიკური დოქტრინის მიხედვით, ხალხის მასები მოექცა პარტიული ხელმძღვანელობის დაქვემდებარებაში. შესაბამისად, ნებისმიერი საგარეო და საშინაო გადაწყვეტილება თუ მოვლენა მხოლოდ პარტიულ ჭრილში განიხილებოდა. ბოლშევიკური რწმენა იშვიათად ეყრდნობოდა ეთიკურ ნორმებს. ერთადერთი მორალური მიზანი მხოლოდ პარტიის გაძლიერება იყო, ხოლო პარტიული პოლიტიკა არ უნდა მოქცეულიყო გრძნობებისა და მორალური მოსაზრებების ზემოქმედების ქვეშ.

ლეიტის კვლევის ანალიზს მივყავართ ლოგიკურ მსჯელობამდე: როდესაც ლენინურ-სტალინურ ქცევებზე, გადაწყვეტილებებზე, ზემოქმედების გარემო განპირობებულია მათი ეკონომიკური, პოლიტიკური, კულტურული წარსულითა და განათლებით, ხოლო სხვაობებს განსაზღვრავდა სწორედ მათი ფსიქოლოგიური პორტრეტები. ბოლშევიკების ლიდერების, როგორც რადიკალების ქცევები და გამოსვლები თითქმის მათემატიკური სიზუსტით აისახებოდა დამდგარ შედეგებზე, მიუხედავად იმისა რომ, აბსოლუტური გათვლა არასდროს არ არსებობდა კონკრეტული ქცევისა და შედეგების უკუკავშირზე.

კვლევის მიხედვით, „ლენინი ემხრობოდა „მთავარი“ პოლიტიკური მტრის წინააღმდეგ მიმართულ პოლიტიკას, სტალინი აფართოებდა მოწინააღმდეგეთა არეალს, მხარს უჭერდა მასებისა და პარტიის წინააღმდეგ განხორციელებულ ქმედებებს“, ლენინის დოქტრინა „არასდროს“ იყო მიმართული პარტიული, ბოლშევიკური ფრაქციის ვერბალური იერიშისკენ, ხოლო სტალინური დოქტრინა ხშირად ახალისებდა ანტიპარტიულ ღონისძიებებს. დაამკვიდრა ტერმინი „პოლიტიკა ომია“, რომელიც ბოლშევიზმის მსოფლმხედველობის მასაზრდოებელ წყაროს წარმოადგენდა, მაგრამ სხვადასხვანაირად განვითარდა ლენინისა და სტალინის პიროვნებებში“.⁶

ბოლშევიზმის ორივე ლიდერის რწმენების სისტემის შეფასების შედეგად მარტივად ჩანს, თუ როგორ შეიცვალა მანამდე არსებული, არისტოკრატიული აზროვნება და ძალაუფლება „ბელადების“ ძალაუფლებით, რომელიც სრულიად მოკლებულია რეფლექციის, კრიტიკისა და მსჯელობის უნარებს.

„ყველაზე ხშირად ბელადებს წარმოადგენენ ფსიქიკურად გაუწონასწორებელი ადამიანები, სანახევროდ შემლილები, რომლებიც სიგიჟის ზღვარზე დგანან. რ აოდენ უგუნურიც არ უნდა იყოს იდეა, რომელსაც ისინი იცავენ და მიზანი, რომლისაკენაც მიისწრაფიან, მათ შეხედულებებს გონების ვერანაირი საბუთით ვერ შეარყევთ. დევნა და სიძულვილი მათზე არ ახდენენ შთაბეჭდილებას ან კიდევ უფრო ალაგზნებენ მათ. პირადი ინტერესი, ოჯახი - ყველაფერი მსხვერპლად არის მიტანილი. თვითშენარჩუნების ინსტიქტი მათში იმდენად ქრება, რომ ერთადერთი ჯილდო, რომლისაკენაც მიისწრაფიან, - ეს ტანჯვაა“.⁷

თხუთმეტი წლის შემდეგ, 1969 წელს, ამერიკელმა ფილოსოფოსმა **ალექსანდრე ჯორჯმა** მიმოიხილა ლეიტის „ოპერაციული კოდის“ პირველადი კვლევები და იგი ფილოსოფიური და ინსტრუმენტული კუთხით დახვეწა. ჯორჯის ერთ-ერთ მიგნებას წარმოადგენდა ის ფაქტი, რომ კვლევის მიზანზე ორიენტირებული „რწმენის სისტემა“, პოლიტიკურ პროცესში, გავლენას ახდენს სიტუაციის, ვითარების განსაზღვრის პროცესზე, მოვლენების იდენტიფიცირებაზე,

6 L. Natan, The Operational Code of the Politbiuro. The RAND Corporation, 1951, P.p. 17-29.

7 გუსტავ ლე ბონი, მასების ფსიქოლოგია (თბილისი: გამომცემლობა „აქტი“ 2022), 97.

შეფასებაზე არჩევანის გადაწყვეტილების მიღებამდე.⁸

ოპერაციული კოდის, როგორც კონცეპტუალური მიდგომის საწყის ეტაპზე, ლეითის-ჯორჯის ინდივიდის/ლიდერის პირველადი სისტემა აკეთებს შემდეგ მნიშვნელოვან დაშვებებს: ა) გადაწყვეტილების მიმღებები მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან არჩევანის მიდრეკილებით, რწმენითა და პიროვნული თვისებებით; ბ) ეს მახასიათებლები აყალიბებს გადაწყვეტილების მიმღების მიზნების დიაპაზონს და აყალიბებს გადაწყვეტილების მიმღების მიერ ალტერნატივების ანალიზს; გ) პოლიტიკის შემქმნელს, შესაძლებლობის ფარგლებში, აძლევს არჩევანის საშუალებას, რომელიც თავსებადია მის პრინციპებთან და წარმოადგენს რაციონალური ქცევის საზღვრებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.⁹

მკვლევრები გვთავაზობენ განსხვავებულ მეთოდებს ინდივიდის/ლიდერის შესაფასებლად, მისთვის „დიაგნოზის“ დასასმელად. მრავალი მათგანი უპირატესობას ანიჭებს ინდივიდის მიერ სიტუაციის განსაზღვრას, რომელიც ეფუძნება „სიტუაციემდელ“ ქცევას, საჯარო რიტორიკას, საარქივო და ბიოგრაფიულ წყაროებს.

ტეხასის უნივერსიტეტის პროფესორმა **სტეფენ უოლქერმა** სხვადასხვა კვლევის გათვალისწინებით (George (1969, 1979), Holsti (1970, 1977) შეიმუშავა ოპერაციული კოდის, როგორც „რწმენის სისტემის“ შემადგენელი ნაწილის მახასიათებლები და კითხვარი **ფილოსოფიური და ინსტრუმენტული** ინდექსების გამოყენებით.

ფილოსოფიური და ინსტრუმენტული მახასიათებლები საშუალებას აძლევს მკვლევარსა და ანალიტიკოსს, დაადგინოს ინდივიდის რწმენის სისტემაზე დაფუძნებული ფსიქოდინამიკური მახასიათებლები. ასევე ქცევის, მოქმედების ზეგავლენა გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე.

ფილოსოფიური კითხვარი: 1) პოლიტიკის ფუნდამენტური არსის, ბუნების აღქმა, რამდენად ჰარმონიული ან კონფლიქტურია სამყარო, როგორია პოლიტიკური მოწინააღმდეგის შეფასება (იმიჯის აღქმა); 2) ფუნდამენტური პოლიტიკური ღირებულებების განხორციელების (რეალიზების) პერსპექტივები; 3) პოლიტიკური მომავლის ფართო ხედვა, პროგნოზირება; 4) რამდენად შეუძლიათ პოლიტიკურ ლიდერებს გავლენა მოახდინონ ისტორიულ მოვლენებზე და გააკონტროლონ შედეგები; 5) შანსების და რისკების როლი საზოგადოების ისტორიულ განვითარებაში.

ინსტრუმენტული კითხვარი: 1) პოლიტიკური მოქმედების მიზნების განსაზღვრისას საუკეთესო სტრატეგიის შერჩევა; 2) ეფექტური ტაქტიკის შერჩევა მიზნებისა და ამოცანების მისაღწევად; 3) საუკეთესო მიდგომა პოლიტიკური მოქმედების რისკების გაანგარიშების, კონტროლისა და შეფასების დროს; 4) დროის გათვლა, რა არის მოქმედების საუკეთესო „დრო“ საკუთარი ინტერესების გასატარებლად; 5) სხვადასხვა საშუალებების გამოყენება მიზნის მისაღწევად.¹⁰

ორივე შემთხვევაში - როგორც **ფილოსოფიური**, ასევე **ინსტრუმენტული** კითხვარის შემუშავებისას, ცენტრალური ადგილი რწმენას უკავია. რწმენა არის იდეოლოგიური სტრუქტურის მთავარი განმსაზღვრელი, მისი ადვილად შეცვლა შეუძლებელია, შესაბამისად, მიდრეკილია, შეინარჩუნოს დროში სტაბილურობა და შინაგანი თანმიმდევრულობა.

ზემოაღნიშნული ოპერაციული კოდის ანალიზის შეფასების სისტემის სანდოობა და ვალიდობა დაიტესტა **პრეზიდენტ ჯიმი კარტერის** ოპერაციული კოდის გაზომვითა და

8 S.J. Walker, *The Evolution of Operational Code Analysis*. Classics in Political Psychology. International Society of Political Psychology, 1990, P.p. 4-6.

9 S.J. Walker, *The Evolution of Operational Code Analysis*. Classics in Political Psychology. International Society of Political Psychology, 1990, P 6.

10 S.J. Walker, *Systematic Procedures for Operational Code Analysis: Measuring and Modeling Jimmy Carter's Operational Code*, 2014, P.p 3-4.

მოდელირებით. 22-ე საჯარო გამოსვლის ჩანაწერების ანალიზის საფუძველზე შემუშავდა მიზნობრივი ინდექსები ოპერაციული კოდის კონსტრუქციის ელემენტებისთვის. კარტერის შეხედულება პოლიტიკურ სამყაროზე და მიდგომა პოლიტიკური მოქმედებებისადმი თანმიმდევრულია კონკრეტული საკითხების მიმართ მისი პრეზიდენტობის პირველი სამი წლის განმავლობაში, რაც აისახა კონკრეტულ ქცევებსა და გადაწყვეტილებებზე: პანამის არხის ხელშეკრულება, ეგვიპტე-ისრაელის ომების ლოგიკურ დასასრულამდე მიყვანა. კარტერის ოპერაციული კოდი ცვლილებას იწყებს ავღანეთში საბჭოთა ჯარის შეჭრის შემდეგ: ურთიერთობების გაუარესება რუსებთან, ბოიკოტი ოლიმპიადას, ბირთვული შეიარაღების მკვეთრი ზრდა, თუმცა კარტერი მტკიცედ რჩებოდა ადამიანის უფლებების მხარდამჭერად.¹¹

მიმდინარე გლობალური გამოწვევებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია რეგიონალური მასშტაბი, როგორია რეგიონში არსებული მოკავშირე და ანტაგონისტური ქვეყნების ლიდერების ოპერაციული კოდები, როგორ მიმდინარეობს „რწმენის“ ცვლილება, რომელი შიდა და გარე ფაქტორები ზემოქმედებენ ცვლილებებზე.

თურქი მკვლევრის **ეკინ ალფაის** დაკვირვებით, „რწმენის როლის აღქმა უზარმაზარ, მრავალფეროვან და შედარებით შეუსწავლელ კვლევით ფენომენზე მიუთითებს. იმის გაგება, თუ რა ზეგავლენას ახდენენ ლიდერების, პოლიტიკოსებისა და გადაწყვეტილების მიმღებთა „რწმენის“ სისტემები პრაქტიკაში, ქვეყნების საგარეო პოლიტიკურ მიმართულებებზე დავის საგანს აღარ წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს ისეთ ასპექტებზე, როგორ და როდის იცვლება ლიდერის რწმენა, რა შეიძლება იყოს ცვლილების გავლენა“.¹²

საინტერესოა ბილქენტის (ქ.ანკარა) უნივერსიტეტის სოციალური და ეკონომიკური მეცნიერებების მკვლევარის **ეკინ ალფაის** მიერ გამოკვლეული რეჯეფ თაიფ ერდოღანის ოპერაციული კოდი. მკვლევარი იყენებს ზემოთმოყვანილ ფილოსოფიურ - ინსტრუმენტულ კითხვარს და ერდოღანის საჯარო გამოსვლებს (2003-2021) ჰყოფს სამ პერიოდად.

ნეოკლასიკური რეალიზმის პირველი დონის ცვლადებით, ერდოღანის შემთხვევაში დომინირებს რწმენის ცვლილებების კოგნიტიური ფილოსოფიური მიდგომა, თუმცა მასში არსებული „ძირითადი რწმენის“ ბაზისი არის მთავარი ფილტრი რეალური მოვლენების აღქმის კუთხით - ნებისმიერი ინფორმაცია ვერ აიძულებდა, შეეცვალა რწმენა და მიდგომები, რაც კარგად ჩანს პოლიტიკის გატარების პრაქტიკულ ასპექტებში.

სტეფენ უოლქერის წარმოდგენილი ფსიქოლოგიური და ინსტრუმენტული კითხვარი იძლევა ნაწილობრივ პასუხებს ერდოღანის ოპერაციული კოდის შესახებ ფილოსოფიურ კონტექსტში:

პირველი კითხვა: (1) პოლიტიკის ფუნდამენტური არსის, ბუნების აღქმა, რამდენად ჰარმონიული ან კონფლიქტურია სამყარო, როგორია პოლიტიკური მოწინააღმდეგის შეფასება (იმიჯის აღქმა).

შეფასება - პასუხი: მნიშვნელოვნად უარყოფითი და კონფლიქტურია - ეროვნული ნარატივი, რომელიც წახალისებულია რელიგიური მოტივაციით, არა მხოლოდ რიტორიკის დონეზე, არამედ მოქმედებებში მუდმივად ეფუძნება თურქული იდენტობის, რეგიონალური და მუსლიმანური სამყაროს ლიდერობის აღდგენის იდეას, რაც ჰარმონიული ვერ იქნება და იმავდროულად კონფლიქტურია „სამყაროს“ პოლიტიკურ მოწყობასთან.

„გარდა მემკვიდრეობითობის, როგორც ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორისა, ერის ისტორიაზე გავლენა აქვს დოგმატურ იდეებს, რომლებსაც არაცნობიერში გამოვლენისას უდიდესი ძალა აქვს. რწმენის ერთადერთი მტერი სხვა რწმენაა. თავის წარმატებას კი ერი სრულიად უნდა

11 Ibid. Walker, S.J. P.p 3-14.

12 Alpay, E. *A Study of Belief Change and Stability with Operational Code Analysis: The case of Erdogan*, 2021. P 73.

უმადლოდეს ერთ მუჭა რჩეულ ადამიანებს, რომლებიც საუკუნეების მიერ მომზადებულ მოვლენებს ახორციელებენ.¹³

ინსტრუმენტული კითხვები: (3) საუკეთესო მიდგომა პოლიტიკური მოქმედების რისკების გაანგარიშების, კონტროლისა და შეფასების დროს. (5) სხვადასხვა საშუალებების გამოყენება მიზნის მისაღწევად.

შეფასება - პასუხი: ავტონომიის დაცვისა და სუვერენიტეტის გაფართოების მოტივით, ერდოლანიმთლიანად კონცეტრირებულია თურქეთის რეგიონალური ძალის დასაერთაშორისო ავტონომიის განმტკიცებაზე, რითიც მთლიანად ანეიტრალებს შიდა პოლიტიკურ გარემოს, ზემოქმედებს პოლიტიკურ ელიტაზე. ერდოლანის, როგორც პოლიტიკური ლიდერის შიშები, დაკარგოს არსებული პრივილეგიები და უპირატესობები, იწვევს ისეთ ქცევას, რამაც შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს მთლიანად სახელმწიფოს შიდა პოლიტიკურ გარემოზე, პოლიტიკურ ელიტაზე, სახელმწიფოებრივ და არასახელმწიფოებრივ აქტორებზე. ეს საბოლოოდ აუცილებლად აისახება საგარეო ურთიერთობებზე. ძალაუფლების დაკარგვის შიში აიძულებს ლიდერებს, გაატარონ ღონისძიებები პირადი ინტერესებიდან გამომდინარე.

„მთლიანობაში, ერდოლანის რწმენის ცვლილება სხვადასხვა ინდიკატორის ფონზე მიმდინარეობდა, ერთ-ერთ მათგანს მისი, როგორც ლიდერობის ტიპოლოგიის ცვლილება წარმოადგენდა, რომლის ფსიქოანალიტიკური პროფილის შეჯამებითაც ნათლად ჩანს, რომ გადაწყვეტილებები და ქმედებები, რომლებმაც უარყოფითი გავლენა მოახდინა სტრატეგიულ პარტნიორთან - დასავლეთის დემოკრატიულ სამყაროსთან თანამშრომლობის კონტექსტზე, განპირობებული იყო დიდ გეოპოლიტიკურ ცვლილებებზე, ანუ ინდიკატორებზე, სწორი და ზუსტი რეაქციით. ერდოლანის ფსიქო-ანალიტიკური სურათი სრულიად განსხვავდება მისი წინამორბედებისაგან - არ არის რომელიმეს მიმდევარი. მისი ლიდერობის მახასიათებლები პოლიტიკურ ველზე განაპირობა მენტალურ თავისებურებებზე დაფუძნებულმა ეროვნულ-ფსიქოლოგიურმა და სოციალურ-ეკონომიკურმა მოცემულობამ, რამაც საბოლოოდ განსაზღვრა საგარეო პოლიტიკური ორიენტირები. პოლიტიკურმა მოცემულობამ და გარემოებებმა გაუადვილა ერდოლანს გადაწყვეტილებების არჩევანი, თუმცა მნიშვნელოვანი ფაქტორი, როგორც ძლიერი ლიდერის მის ქარიზმას უკავშირდება“.¹⁴

თეორიული ჩარჩო

პიროვნების/ინდივიდის შესახებ თეორიული მიდგომა, „ლიდერის თვისებების ანალიზი“, სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილია როგორც **ოპერაციული კოდის ანალიზი ან ოპერაციული კოდის თეორია**, რომელიც აერთიანებს მოტივების ანალიზსა და ლიდერთა ბიოგრაფიებს, გვთავაზობს მნიშვნელოვან შეხედულებებს მრავალი მნიშვნელოვანი მიმართულებით, ლიდერებს, პოლიტიკის შემქმნელებს, აძლევს რჩევებს, როგორ მოახდინონ გავლენა მსოფლიო პოლიტიკაზე.¹⁵

ოპერაციული კოდის თეორია განეკუთვნება კოგნიტურ, სოციალურ-ფსიქოლოგიური თეორიების ჯგუფს, ფილოსოფიური და ინსტრუმენტალური რწმენების სისტემას, სტრატეგიებსა და ტაქტიკას, მისი მთავარი მახასიათებელი, ანალიზის ძირითადი ერთეული არის ადამიანის ინდივიდუალური ქცევა, რომელიც შეზღუდულია გადაწყვეტილების მიმღების რწმენის სისტემით.

კლასიკური რეალიზმის თეორიაში ცენტრალური აქცენტი ადამიანის ეგოისტურ და

13 გუსტავ ლე ბონი, ერების ფსიქოლოგია, თბილისი: გამომცემლობა „აქტი“, 2024, 7.

14 E. A. Alpay, *Study of Belief Change and Stability with Operational Code Analysis: The case of Erdogan*, 2021. P.p.37-73.

15 J. Kaabro, *Personality and International Politics*. European Review of International Studies, 2017, P. 14.

კონფლიქტურ ბუნებაზე და მას საერთაშორისო პოლიტიკის კონფლიქტური ხასიათის მნიშვნელოვან განმაპირობებელ მოცემულობად აღიქვამს. ამავდროულად, კლასიკური რეალიზმისთვის ადამიანის ბუნების ეს მხარეები (ძალაუფლების მოხვეჭის სურვილი, ეგოიზმი) უნივერსალური მოცემულობაა, რომელიც ზოგადად ინდივიდს, როგორც ბიოლოგიურ არსებას გააჩნია, მიუხედავად იმისა, თუ როგორ განსხვავდებიან ინდივიდები სხვა ბიოლოგიური თუ შექმნილი მახასიათებლების მიხედვით. გამომდინარე აქედან, კლასიკური რეალიზმი ინდივიდების ქცევაში ძირითადად მსგავსებას ხედავს (რადგან ძალაუფლების მოხვეჭის სურვილი უნივერსალურია) და მიიჩნევს, რომ ნებისმიერი ლიდერი სწორედ რომ ძალაუფლების მოხვეჭის და ეგოისტური ინტერესების დაკმაყოფილების კრიტერიუმებით იხელმძღვანელებს საგარეო პოლიტიკაში, მიუხედავად იმისა, თუ როგორია მისი **ოპერაციული კოდი**. კლასიკური რეალიზმისგან განსხვავებით, ოპერაციული კოდის მიდგომები ინდივიდებს/ლიდერებს შორის არსებულ განსხვავებებზე აკეთებს აქცენტს და მიიჩნევს, რომ სწორედ ეს განსხვავებები განაპირობებს მათ პოლიტიკურ ხედვებსა და შესაბამის გადაწყვეტილებებს. რომ შევაჯამოთ, ის, რაც არაა ცვლადი კლასიკურ რეალიზმში, ცვლადია ოპერაციული კოდის კვლევებში.

ნეოკლასიკური რეალიზმი სახელმწიფოს დონეზე ხსნის ქცევას, ახდენს მის ინტერპრეტირებას, ხოლო ოპერაციული კოდის თეორიული მიდგომა კონცეტირებულია ინდივიდზე, რომლის გადაწყვეტილებებიც მთლიანად ფსიქოლოგიურ საფუძვლებს ემყარება.

მიუხედავად დასახელებული სხვაობებისა და განსხვავებული თეორიული მიდგომებისა, ამ ორ თეორიულ სკოლას შორის მნიშვნელოვანი **მსგავსებებია**, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას ერთმანეთის დასაბალანსებლად და შესავსებად, ინდივიდის პოლიტიკური ქცევის ახსნის კონტექსტში.

ნეოკლასიკური რეალიზმისა და ოპერაციული კოდის თეორიები ინდივიდის ქცევის ახსნისას თანხმდებიან შემდეგ საკითხებში:

ა) ინდივიდის აღქმა, რწმენა, ინტერპრეტაცია მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს ქცევის გასაგებად;

ბ) ნეოკლასიკური თეორიის მიხედვით, ინდივიდის/ლიდერის აღქმა და შიდა პოლიტიკა გავლენას ახდენს საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურის ინტერპრეტირებაზე, ხოლო ოპერაციული კოდი მიუთითებს იმაზე, თუ როგორ ახდენს ინდივიდი/ლიდერი ფსიქოლოგიურ გარემოებებზე დაყრდნობით პოლიტიკური გარემოს ინერპრეტირებას;

გ) ორივე თეორიული მიდგომა განმარტავს სახელმწიფოს და ინდივიდის/ლიდერის ქცევას ანარქიულ სისტემაში, რომელიც ეყრდნობა აღქმებს, რწმენასა და სხვა შიდა მახასიათებლებს.

დასკვნა - რეკომენდაცია

მოკლე შეჯამება: ინდივიდის/ლიდერის აღქმები, შეხედულებები, შიშები, პიროვნული ღირებულებები, პოლიტიკური წონა, რომელიც ემყარება ფსიქოლოგიური და იდეოლოგიური რწმენების სისტემას, განსაზღვრავს მათ ქცევას გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში და იზომება **ოპერაციული კოდის თეორიული** მიდგომით. ოპერაციული კოდი სიღრმისეულად იყენებს ფსიქოლოგიასა და სხვა კოგნიტურ მეცნიერებებს, მთლიანად კონცეტირებულია ინდივიდის ფსიქოლოგიურ საფუძველზე, რომელიც პოლიტიკური პროცესების მიმდინარეობისას გავლენას ახდენს შიდაპოლიტიკურ გარემოზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, საბოლოოდ განსაზღვრავს საგარეო პოლიტიკას და ზემოქმედებს გლობალური (რეგიონული) უსაფრთხოების კონტექსტზე.

რეკომენდაცია: მკვლევარების ან პრაქტიკოსი თანამშრომლების (მიმართულების ოფიცერი, ანალიტიკოსი) მიერ თანამედროვე, ოპერაციული კოდის თეორიული მიდგომის გამოყენება, ინდივიდთა პიროვნული მახასიათებლების, ქცევების და გადაწყვეტილებების ასახსნელად, მნიშვნელოვნად სრულყოფს კვლევის პროცესს და ანალიტიკური ბარათების მომზადებას.

ბიბლიოგრაფია

- ბონი, გუსტავი. მასების ფსიქოლოგია. ქ. თბილისი: გამომცემლობა „აქტი“, 2022, 97.
- ბონი, გუსტავი. ერების ფსიქოლოგია. ქ. თბილისი: გამომცემლობა „აქტი“, 2024, 7.
- ჩაფიძე, გარი. პოლიტიკური იდეოლოგია. ქ. თბილისი: გამომცემლობა „კოლორი“, 2012.
- ფრომი, ერიხ. თავისუფლებისაგან გაქცევა. ქ. თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“, 2020, 331-341.
- Alpay, Izel. A Study of Belief Change and Stability with Operational Code Analysis: The case of Erdogan. Ankara: The Graduate School of Economics and Social Sciences of Ihsan Doğramacı Bilkent University, 2021.
- Kaabro, Juliet. Personality and International Politics. European Review of International Studies, Vol. 4, No. 2+3, 2017. <https://www.jstor.org/stable/26593792> (Last access 11.03.2025).
- Natan, Leithes. The Operational Code of The Politbiuro. Ney York: The RAND Corporation, 1951.
- Nobel, Jaap. Morgenthau's Struggle with Power: The Theory of Power Politics and the Cold War. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. <https://www.jstor.org/stable/20097396> (last access 27.02.2025).
- Walker, Stephen. The Evolution of Operational Code Analys. Classics in Political Psychology. International Society of Political Psychology, 1990.
- Walker, Stephen. Systematic Procedures for Operational Code Analysis: Measuring and Modeling Jimmy Carter's Operational Code. Published by: Wiley on behalf of The International Studies Association, 2014. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2600822> (Last access 11.03.2025).

პიროვნების ძირითადი მახასიათებლები და გავლენა სამუშაოს შესრულებაზე

ქეთევან ჭიაბრიშვილი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
მენეჯმენტის მიმართულების პროფესორი,
ეკონომიკის დოქტორი

რუსუდან დალაქიშვილი-ჭიჭინაძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
მენეჯმენტის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
ეკონომიკის დოქტორი

შალვა კვეზერელი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
მენეჯმენტის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
ბიზნესის ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორი

აბსტრაქტი

ნაშრომში აღწერილი და გაანალიზებული პიროვნების ძირითადი მახასიათებლებისა და გენეტიკის გავლენას სამუშაოს შესრულებაზე. კვლევის საფუძველს წარმოადგენს „დიდი ხუთეულის მოდელი“ (Big Five Model), სადაც ყურადღება მახვილდება ისეთ პიროვნულ მახასიათებლებზე, როგორიცაა: ექსტრავერსია, გულისხმიერება, კეთილსინდისიერება, გამოცდილებისადმი ღიაობა და ნეიროტიზმი.

ნაშრომში ასევე გაანალიზებულია, როგორ აისახება აღნიშნული თვისებები თანამშრომლების ქცევაზე, გადაწყვეტილებების მიღებაზე და სამუშაო გარემოს ფორმირებაზე. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა გენეტიკისა და გარემოს ურთიერთქმედებას, რაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პიროვნების ჩამოყალიბებაში. გენეტიკური ფაქტორები, როგორიცაა ტემპერამენტი, ინტელექტი და ფსიქიკური მიდრეკილებები, განაპირობებს ინდივიდის ბუნებრივ მიდრეკილებებსა და ქცევის სტილს. თუმცა, გარემო ფაქტორები (სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული გარემო) მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პიროვნული მახასიათებლების განვითარებასა და ტრანსფორმაციაზე.

კვლევა გვიჩვენებს, რომ ამ მოდელის გამოყენება ადამიანური რესურსების მართვასა და ორგანიზაციული პროცესების ოპტიმიზაციაში ზრდის სამუშაოს პროდუქტიულობას, გუნდურ ურთიერთობებს და ზოგადად, კომპანიის კონკურენტუნარიანობას.

საკვანძო სიტყვები: პიროვნება, ადამიანი, მახასიათებლები, ორგანიზაცია, დიდი ხუთეულის მოდელი, გენეტიკა, გარემო.

KEY PERSONALITY TRAITS AND THEIR IMPACT ON JOB PERFORMANCE

Ketevan Chiabrishvili

Professor of Bachelor's program in Management of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Doctor of Economics

Rusudan Dalakishvili-Chichinadze

Associate Professor of Bachelor's program in Management of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Economics

Shalva Kvezereli

Associate Professor of Bachelor's program in Management of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Academic Doctor of Business Administration

Abstract

The paper describes and analyzes the impact of key personality traits and genetics on job performance. The study is based on the Big Five Model, which focuses on personality traits such as extraversion, agreeableness, conscientiousness, openness to experience, and neuroticism.

The paper also examines how these traits influence employee behavior, decision-making, and the formation of the work environment. Special attention is given to the interaction between genetics and the environment, which plays a crucial role in shaping an individual's personality. Genetic factors, such as temperament, intelligence, and psychological predispositions, determine an individual's natural tendencies and behavioral patterns. However, environmental factors (social, economic, and cultural environment) significantly impact the development and transformation of personality traits.

The study demonstrates that applying this model in human resource management and organizational process optimization enhances work productivity, team relationships, and overall company competitiveness.

Key words: Personality, human, characteristics, organization, Big Five model, genetics, environment.

შესავალი

ნებისმიერი საქმის კეთებისას, მნიშვნელოვანია საქმის შემსრულებლის პიროვნული მახასიათებლები, რადგან მისი ცოდნის საშუალებით შესაძლებელია წინასწარ ჩამოყალიბდეს სწორი მოლოდინები დავალების შემსრულებელი პიროვნების ქცევისა და საქმის მოსალოდნელი შედეგების შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ ადამიანს, რომელსაც კარგად ვიცნობთ (ჩვენი ვიწრო საკომუნიკაციო გარემო: ოჯახის წევრები, ნათესავები, მეგობრები), მის ქცევაზე ხშირად სწორი, ქვეცნობიერი, თუ ცნობიერი მოლოდინები გვაქვს; მაგრამ ორგანიზაციაში, სადაც ათეულობით უნიკალური ინდივიდი მიზნის მისაღწევად ერთდროულად მუშაობს, მათი ძირითადი პიროვნული მახასიათებლების განსაზღვრის და შეფასების გარეშე, რაც საბოლოოდ მათივე ქცევის წინაპირობაა. რთულია თანამშრომლობა და გუნდური ეფექტიც მეტნაკლებად მისაღწევია. პიროვნების ძირითადი მახასიათებლები მრავლისმთქმელია იმასთან დაკავშირებით თუ როგორ აზროვნებს ესა თუ ის პიროვნება, რა მოქმედებებია მისგან მოსალოდნელი, რამდენად მდგრადია მისი ემოციური ფონი. აღნიშნულის გაანალიზება გვეხმარება უკეთ გავიგოთ კონკრეტული პიროვნების დამოკიდებულებები და მისი რეაქციები სხვადასხვა მოცემულობებში. მეცნიერულად დამუშავებულია ადამიანის პიროვნების ძირითადი მახასიათებლები, რომელიც ცნობილია „**პიროვნების ხუთი ძირითადი მახასიათებლის მოდელის**“, იგივე რაც „**დიდი ხუთის მოდელის**“ სახით (Big five personality traits). აღნიშნული მოდელი მეტად პრაქტიკული დანიშნულებისაა და იძლევა იმის ცოდნას თუ, როგორ განსხვავდებიან ადამიანები ერთმანეთისაგან, რა გავლენას ახდენს მათი ძირითადი ადამიანური მახასიათებლები მათ ქცევაზე, გადაწყვეტილებებზე და ურთიერთობებზე. მოცემული მოდელის სწორად გამოყენების შემთხვევაში შეიძლება საკმაოდ მაღალი სიზუსტით განისაზღვროს თანამშრომლის შედეგიანობა, სწორედ მოხდეს მათთვის ფუნქციონირების გადანაწილება და ორგანიზაციაში ეთიკური, შედეგზე ორიენტირებული გარემოს შექმნა. პიროვნების აღნიშნული მახასიათებლებია: **ექსტროვერსია** (Extraversion), **გულისხმიერება** (Agreeableness), **კეთილსინდისიერება** (Conscientiousness), **გამოცდილებისადმი გახსნილობა** (Openness to experience), **მერყეობა/ნეიროტიზმი** (Neuroticism). ქვემოთ განვიხილავთ თითოეულ მათგანს.

ძირითადი ნაწილი

დიდი ხუთიანის მოდელის თითოეული მახასიათებელი თავის მხრივ მოიცავს შემდეგ პიროვნულ მახასიათებლებს:

✓ **პირველი - ექსტროვერსია** (Extraversion)

იგი დაკავშირებულია პიროვნების ისეთ თვისებებთან, როგორიცაა: სოციალური ურთიერთობები, კომუნიკაბელობა და ენერგიულობა. ექსტროვერტებისთვის საზოგადოებრივი ურთიერთობები ძირითადი მოთხოვნილებაა; ისინი ღია და სიხარულით სავსე პიროვნებები არიან. მათი პიროვნების ძირითად თვისებურებებს წარმოადგენს:

- **კომუნიკაბელობა** - ექსტროვერტებს, როგორც წესი ადვილად შეუძლიათ კომუნიკაცია, უცხო ადამიანებთან ურთიერთობების მარტივად წამოწყება და პოზიტიური სოციალური გარემოს შექმნა. გარშემომყოფებისთვის მათთან დისკუსია, კომფორტული და პროდუქტიულია;

- **სოციალური ურთიერთობები** - როგორც წესი ექსტროვერტებს მეგობრული ურთიერთობები აქვთ, სამსახურში კოლეგებთან, სახლში - ოჯახის წევრებთან და ახლად გაცნობილ ადამიანებთან. მათ მოსწონთ ხალხმრავალ გარემოში ყოფნა;

- **ენერგიულობა/აქტიურობა** - ექსტროვერტები ცდილობენ აქტიურები იყვნენ, მათი ენერგია უსაზღვროა. სამსახურსა, თუ პირად ცხოვრებაში, როგორც წესი მოქნილები, სხარტები, ინტერესიანები და ენერგიულები არიან;

- **მეგობრული ურთიერთობები** - მათ ახასიათებთ მეგობრული ურთიერთობები და როგორც წესი თავისუფლად აზიარებენ საკუთარ მოსაზრებებს, შეხედულებებს და ემოციებს.

ზემოთ განხილულის საფუძველზე, ექსტროვერტების გამოკვეთილი **დადებითი მხარეა**: მარტივი ურთიერთობების უნარი და გარკვეულწილად ლიდერული თვისებები, ძირითადად, ინიციატივების თავისუფლად გამოხატვაში ნიჭიერების ხარჯზე; ექსტროვერტების **უარყოფითი მხარედ** შეიძლება ჩავთვალოთ, ის, რომ როგორც წესი, სამუშაოს შესრულება მარტოს არ მოსწონთ და მუდმივად თანამონაწილეებს ეძებენ. საქმის დეტალებისადმი გადამეტებულად ჩაღრმავება, განხილვა და კონტროლი, ასევე მათ სუსტ მხარედ ითვლება, რადგან ამგვარი ენერგიული ურთიერთობების დროს „აღმაფრენაში მყოფი“ ექსტროვერტის ყურადღების მიღმა ხშირად რჩებიან მოსაუბრეები, რომელთა მოსაზრებები და შეხედულებები შესაძლოა ყურადღებამისაქცევი და გასათვალისწინებელი იყოს.

გუნდურ სამუშაო გარემოში, როგორც წესი ექსტროვერტი მეტად პროდუქტიულია; ისინი ორგანიზაციებს წარმატებულად ისეთ პოზიციებზე წარმოაჩენენ, რომლისთვისაც „ქსელური ურთიერთობებია დამახასიათებელი“. ექსტროვერტები მეტწილად შინაგან სტრესსაც ადვილად უმკლავდებიან და კომუნიკაბელური და მეგობრული თვისებებიდან გამომდინარე, გუნდის შიგნით წარმოქმნილ სტრესულ სიტუაციასაც მარტივად განმუხტავენ ხოლმე.

✓ **მეორე - გულისხმიერება (Agreeableness)**

აღნიშნული მახასიათებელი აღწერს, თუ რამდენად მზრუნველი და გულისხმიერია ადამიანი სხვების მიმართ; რამდენად და სადამდე ვრცელდება მისი ემოციური გრძნობები და დამოკიდებულებები. გულისხმიერი პიროვნების ძირითად თვისებურებებს წარმოადგენს:

- **მზრუნველობა და თანადგომა/გახსნილი და მზრუნველია**; თუ ამ პიროვნული თვისებების მქონე მენეჯერს შევხედავთ, ის ყოველთვის ხელმისაწვდომია თანამშრომლებისთვის და მზადაა, მოუსმინოს მათ. ის არა მხოლოდ სამუშაოს შესრულებაზე ზრუნავს, არამედ თვალყურს ადევნებს, თანამშრომლების ემოციურ და ფსიქოლოგიურ კეთილდღეობას. მისთვის დამახასიათებელია, პოზიტიური განწყობა, დახმარება, მტკიცე თანაგრძნობა და ქმედითი თანადგომა/მხარდაჭერა ადამიანების მიმართ;

- **კონფლიქტების მართვა, მათი განმუხტვა** - ასეთი მახასიათებლის მქონე პიროვნებები პრაგმატულებიც არიან და რთული მდგომარეობიდან სწრაფად და მინიმალური ფსიქოლოგიური დანახარჯის გარეშე პოულობენ გამოსავალს. მათთვის უმნიშვნელოვანესი, მშვიდი და ჰარმონიული ურთიერთობებია;

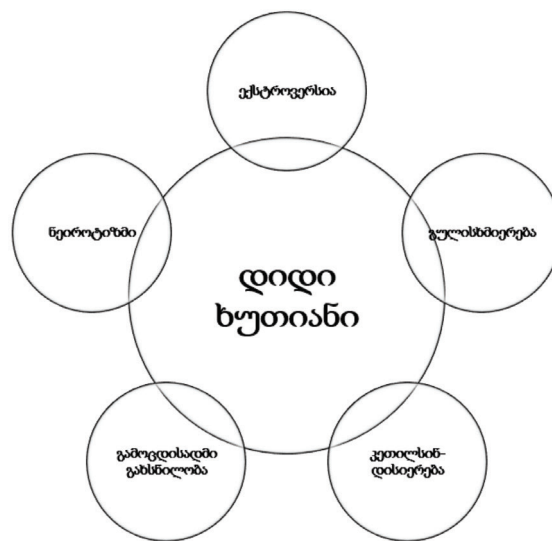
- **სხვისი პოზიციის გათვალისწინება** - ისინი საკითხების შეფასებას სხვისი პოზიციებიდან ცდილობენ, და ამ გზით მათი ინტერესებისა და საკუთარი პოზიციების დაახლოებას უზრუნველყოფენ.

გულისხმიერი პიროვნების გამოკვეთილ **დადებით მხარეს წარმოადგენს**: ჰარმონიული, პოზოტიური და სტაბილური ურთიერთობების ჩამოყალიბების უნარი; კონფლიქტური სიტუაციებიდან მარტივად გამოსვლის შესაძლებლობა; გუნდური სულისკვეთების შენარჩუნება და მზრუნველობა. მათი **სუსტი მხარეებიდან აღსანიშნავია: თანამშრომლებისთვის მზაობა - ადამიანის მიდრეკილება სხვებს დაემორჩილოს. ისინი თანამშრომლობისთვის მზად არიან და სიტბოს და ნდობას გამოხატავენ**. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ასეთი ადამიანები, ხშირად, სხვებზე დამოკიდებულნი ხდებიან (მაგალითად სამსახურში ხელმძღვანელებზე); სხვების პოზიციების გათვალისწინება, ხშირად, მათში საკუთარი პოზიციისა და ინტერესის ერთგვარ დაკნინებას იწვევს. მათ, არ ახასიათებთ საკუთარი მოსაზრებების წინ წამოწევა და დაცვა, შესაბამისად მათგან სიახლეების მოსმენაც იშვიათადაა შესაძლებელი.

სამუშაო გარემოში გულისხმიერი ადამიანები, მკაფიო, თუმცა დამამშვიდებელ ენაზე საუბრობენ; მათი კომუნიკაცია ემპათიურია და ეფექტურად აღიქვამენ თანამშრომლების ხასიათს. ასეთი მენეჯერები, მუდმივად მუშობენ დაქვემდებარებულთა უნარების

მაქსიმალურად გამოვლენაზე. გულისხმიერი მენეჯერი აცნობიერებს, რომ ყველა თანამშრომელს განსხვავებული საჭიროებები და ძალები აქვს და მკაცრად იცავს მათთან ინდივიდუალურ მიდგომებს.

მათ **გულწრფელი მხარდაჭერა და მოტივაცია** შუძლიათ. გულისხმიერი მენეჯერი ხშირად აქებს თანამშრომლებს და აღიარებს მათ მონდომებასა და შედეგებს, აშენებს გუნდურ ურთიერთობებს და თანამშრომლებს მოტივაციისა და პირადი მაგალითის მიცემით, პიროვნულ და პროფესიულ განვითარებაში ეხმარება. მენეჯერი, რომელიც ემპათიურია, ყოველთვის მზადაა გაუგოს და ახსნას. მან კარგად იცის, ადამიანების ცხოვრებაში რთული პერიოდების მნიშვნელობა და ცდილობს, გუნდის თითოეულ წევრს მაქსიმალურად დაეხმაროს ე.წ. „შავ ზოლზე“ გადაბიჯებაში.

თვალსაჩინოება: დიდი ხუთიანის მოდელი

✓ **მესამე - კეთილსინდისიერება (Conscientiousness)**

აღნიშნული პიროვნული მახასიათებელი, დიდწილად ადამიანის პასუხისმგებლობის ხარისხის განმსაზღვრელია. კეთილსინდისიერება, საქმის ორგანიზაციასა და მიზნის მიღწევაში სანდოობის საზომია. ეს პიროვნული თვისება, ადამიანის სამსახურეობრივ და პირად ცხოვრებაში, სტაბილურ და მყარ საფუძვლებს ქმნის. მის ძირითად მახასიათებლებს წარმოადგენს:

- **პასუხისმგებლობა** - კეთილსინდისიერების მაღალი გრძნობა, ადამიანებს, მოვალეობის პირნათლად შესრულებას აიძულებს;

- **ორგანიზებულობა** - ახასიათებთ ორგანიზებულობის მაღალი დონე, ადგენენ და მიჰყვებიან კონკრეტულ გეგმებს და დროსა და სივრცეში, პროცესების კონტროლის მაღალი უნარი აქვთ;

- **მიზანზე ორიენტირება** - მკაფიო მიზნები აქვთ და მიღწევის პროცესში, მეტად გაუმჯობესებას ცდილობენ;

- **სიზუსტე საქმიანობაში** - ყურადღებას დეტალებს აქცევენ, აკურატულები არიან და როგორც წესი მაღალი სიზუსტით/ხარისხით მუშაობენ;

- **დისციპლინა** - თვითდისციპლინის მაღალი დონით გამოირჩევიან, მეგობრულები არიან და ცდილობენ, სისტემურ მიდგომას რთული გამოწვევების დროსაც არ გადაუხვიონ.

კეთილსინდისიერი ადამიანების **დადებით მხარეს წარმოადგენს:** მაღალი პროდუქტიულობა და სამუშაო ეთიკა - სტაბილურად მაღალი ხარისხით შესრულებული სამუშაო, ხოლო **უარყოფით მხარეებად მიიჩნევა:** მორჩილების სინდრომით გამოწვეული თავისუფლებისა და პიროვნული თვითშეზღუდვა; ნაკლებად სტრესამტანობა მაშინ, როდესაც ვერ ხერხდება

გეგმის და დასახული მიზნების შესრულება, ან შესრულების ხარისხი არასათანადოა.

როგორც აღვნიშნეთ, კეთილსინდისიერ ადამიანებს განსაკუთრებით კარგად გამოსდით, სამუშაო პროცესებისა და ხარისხის დეტალური კონტროლი. ასევე აღსანიშნავია, საქმიანობების მაღალ დონეზე დაგეგმვისა (მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პერიოდზე) და გუნდური პროდუქტიულობის ზრდის უნარი. მათ, თვითდისციპლინის მაღალი დონიდან გამომდინარე, დროზე ადრე შეუძლიათ სამუშაოების შესრულება.

✓ **მეოთხე - გამოცდილებისადმი ღიაობა (Openness to experience)**

სიახლისაკენ სწრაფვა, ავტორიტეტების იგნორირება, ინტერესთა მრავალფეროვნება, შემოქმედებითობა, ცნობისმოყვარეობა, ხელოვნების აღქმის უნარი, - ეს ამ კატეგორიის ადამიანების მახასიათებლებია.

- **შემოქმედებითობა** - სიახლეებისადმი ღიაობა ხელს უწყობს შემოქმედებითობას, ახალი მოსაზრებების, იდეების წარმოქმნას და ჩამოყალიბებას;

- **ცნობისმოყვარეობა** - ახალი სფეროებით დაინტერესება, უცხო ინფორმაციის მოძიება და დამუშავება მნიშვნელოვნად ზრდის პიროვნების ინტელექტუალურ და პროფესიულ შესაძლებლობებს;

- **მრავალმხრივი განვითარება** - როგორც წესი, ასეთ ადამიანებს მოსწონთ ახალი კულტურების, გარემოებების, ადამიანების, სფეროების და მიმართულებების აღმოჩენა;

- **ცვლილებების მიმდებლობა** - მზად არიან ცვლილებებისთვის, რეორგანიზაციისთვის და რესტრუქტურისაციისთვის და ადვილად ადაპტირდებიან განსხვავებული ხელმძღვანელობის, მიდგომებისა და თანამშრომლობის პროცესში;

- **ფანტაზიის უნარი** - ახასიათებთ წარმოსახვითი და აბსტრაქტული აზროვნება.

გამოცდილებისადმი ღიაობით გამორჩეული თანამშრომლების **დადებით მხარედ**, ითვლება: შემოქმედების უნარი და მრავალფეროვნება, აბსტრაქტული აზროვნება და სიახლეებისადმი ღიაობა. რაც შეეხება მათ **უარყოფით მხარეს** - ერთგვაროვან და ერთფეროვან გარემოში მელანქოლიურები ხდებიან და სამუშაო პროცესის ნაყოფიერად გაგრძელებითვის ნებისყოფა სჭირდებათ. ისინი მეოცნებეები და ნაკლებად პრაგმატულები არიან.

როგორც აღვნიშნეთ, ასეთი თვისებების მქონე ადამიანებს უადვილდებათ ურთიერთობები, ახასიათებთ მრავალმხრივი გამოცდილება და პროფესიული მრავალფეროვნება; მოსწონთ სოციალური აქტივობები, არიან შემოქმედებითები და ზომიერად ემოციურები.

✓ **მეხუთე - მერყეობა/ნეიროტიზმი (Neuroticism)**

მერყევი ადამიანები, როგორც წესი ემოციური არასტაბილურობით ხასიათდებიან, გააჩნიათ უარყოფითი ემოციები, შინაგანი შფოთი. მაღალი ნეიროტიზმის მქონე ადამიანებს ახასიათებთ:

- **უარყოფითი ემოციები** - მათ, როგორც წესი ახასიათებთ უარყოფითი ემოციები, შფოთვა, წყენა, სიბრაზე; ხშირად დამაბულები არიან და დეპრესიული პერიოდები აქვთ;

- **მომატებული მგრძნობელობა** - ნეიროტისტები, განსაკუთრებით მგრძნობიარენი არიან სტრესულ გარემოში, რაც მათ ემოციურ რეაგირებაშიც გამოიხატება;

- **ემოციური არასტაბილურობა და შიშები** - ამ პიროვნული მახასიათებლის მქონე ადამიანებს, უჭირთ ემოციების კონტროლი, რადგან ემოციური ინტელექტის დეფიციტი მათ ხასიათს მერყეობას სძენს.

დადებით მხარედ რომელიმე თვისების აღიარება საკმაოდ რთულია; დაბალი ნეიროტიზმის შემთხვევაში ადამიანები შედარებით თავდაჯერებულები არიან და სიმშვიდითა და ოპტიმიზმით ხასიათდებიან. **უარყოფითი მხარე:** მაღალი ნეიროტიზმის დროს პირიქით, მაღალია შფოთვის დონე, სჭარბობს პესიმიზმი და უარყოფითი ემოციური მღელვარება.

აღსანიშნავია, რომ ნეიროტიზმის მაღალ დონეს, უარყოფითი გავლენა აქვს ადამიანის ფსიქიკურ და ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე, რაც სამუშაო ურთიერთობებში კოლეგებთან

და შესრულებული სამუშაოს რაოდენობრივ და ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე აისახება. ასეთ თანამშრომლებს ესაჭიროებათ პირველ რიგში ფსიქოლოგიური თანადგომა და დახმარება. მაღალი ნეიროტიზმის დამლევს შემდეგ, ისინი გაცილებით თავდაჯერებულები, ხალისიანები და პროდუქტიულები ხდებიან.¹

ლოგიკურად ჩნდება შეკითხვა, როგორ ყალიბდება პიროვნების ძირითადი მახასიათებლები? რა ახდენს გავლენას მათ ჩამოყალიბებაზე და ცვალებადია თუ არა აღნიშნული მახასიათებლები? მრავალი კვლევის შედეგებით პიროვნების ძირითადი მახასიათებლების ჩამოყალიბებაში მონაწილეობს ორი ძირითადი ფაქტორი, ესენია:

- **გენეტიკა** და
- **გარემო**

აღნიშნული ორი ფაქტორი ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია და პიროვნების აზროვნების, ემოციური განწყობების და ქცევის განმსაზღვრელია.

1. გენეტიკა, იგივე რაც გენი:

პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ გენეტიკა თანდაყოლილია და თითოეული ადამიანი უნიკალური გენის მატარებელია. გენეტიკა არსებით როლს თამაშობს ადამიანის, როგორც პიროვნების ჩამოყალიბებაში, იგი განსაზღვრავს მის ბიოლოგიურ და „შინაგან სამყაროს“, მის ისეთ პიროვნულ მახასიათებლებს, როგორიცაა:

1.1 ტემპერამენტი - როგორც ინტელექტია ადამიანის აზროვნების საფუძველი და განმსაზღვრელი, ასევე წარმოადგენს ტემპერამენტი, ინდივიდების ემოციური ცხოვრების საფუძველს. ეს არის ადამიანის ბუნებრივი ქცევითი და ემოციური მახასიათებელი, რომელიც ასახავს თუ, როგორ ახდენს პიროვნება ზოგად გარემოსა და ურთიერთობებზე რეაგირებას. ადამიანის ტემპერამენტი მცირე ასაკშივე ვლინდება და როგორც წესი სტაბილურად ნარჩუნდება ცხოვრების მანძილზე, თუმცა გარემო ცვალებადია და დროთა განმავლობაში ადამიანი აგროვებს გამოცდილებებს, იძენს ძირითად ღირებულებებსა და ფასეულობებს რაც მას ტემპერამენტის მართვასა და ცვლილებებში ეხმარება.

ტემპერამენტს, როგორც წესი ახასიათებს:

- **აქტიურობის დონე** - ზოგიერთი ადამიანი მშვიდია, ზოგი მოუსვენარი და ენერგიული;
- **რეგულარობა** - რამდენად თანმიმდევრულია ადამიანი და რამდენად სტაბილურია მისი ყოველდღიური რეჟიმი - კვების სიხშირე, დასვენება, ძილი და სამუშაო;
- **ადაპტაცია** - რამდენად მარტივად და სწრაფად ეგუება ადამიანი ცვლილებებს და სიახლეებს;
- **მგრძნობელობა** - რამდენად მგრძნობიარეა ადამიანი ტემპერატურაზე, სინათლეზე, ხმაურზე;
- **ემოციურობა** - რამდენად ხშირად და მძაფრად გამოხატავს ადამიანი სიხარულს, გაბრაზებას, წყენასა თუ ბედნიერებას;
- **რეაგირება** - რამდენად დადებითად, ან უარყოფითად რეაგირებს ადამიანი ახალ სიტუაციებზე, ადამიანებზე, მოვლენებსა და პროცესებზე;

რათქმუნდა ტემპერამენტის დონეები განსხვავებულია და ცვალებადია გარემოსა და კონკრეტული ინდივიდის გამოცდილებიდან გამომდინარე. ის მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პიროვნების ქცევებზე, სტრესთან გამკლავებასა და სიტუაციურ გამოწვევებზე. ტემპერამენტის მართვა ან, კორექტირება, მთელი ცხოვრების მანძილზეა საჭირო.

1.2 ინტელექტი, იგივე რაც ჭკუა - ეს არის პიროვნების კოგნიტური შესაძლებლობების ერთობლიობა, რომელიც აზროვნების, გადაწყვეტილებების მიღების, მეხსიერების, შემოქმედობითობის, სწავლის, ინფორმაციის ათვისების, შემეცნების უნარებით გამოი-

¹ Jeronimus BF, Ormel J, Aleman A, Penninx BW, Riese H, „[Negative and positive life events are associated with small but lasting change in neuroticism](#)“. *Psychological Medicine*. **43** 11): 2403–15, November 2013.

ხატება. საყურადღებოა, რომ ინტელექტი არ არის მხოლოდ აკადემიური საზომი, ის მოიცავს პრაქტიკულ და ემოციურ ინტელექტსაც. ინტელექტი აერთიანებს ისეთ ძირითად განსაღვრებებს, როგორიცაა:

- **ლოგიკური აზროვნება** - ანალიტიკური აზროვნება, სირთულეების გადალახვის გზების ძიება;
- **მეხსიერება** - ინფორმაცია, სიახლეების დამახსოვრება და მისი გამოყენების უნარი;
- **შემოქმედობითობა** - სიახლეების მიგნებისა და მისი გამოყენების უნარი;
- **სოციალური ინტელექტი** - უნარი, რომლითაც ადამიანს შეუძლია გარშემომყოფთა ემოციებისა და ქცევების გაგება;
- **ემოციური ინტელექტი** - ადამიანის უნარი მართოს საკუთარი ემოციები, განწყობები და გარშემომყოფთა მიმართ ჰქონდეს ემპათია;
- **პრაქტიკული ინტელექტი** - პიროვნების უნარი, ყოველდღიურ საქმიანობაში გამოიყენოს საკუთარი ცოდნა და მოძებნოს მისი პრაქტიკული დანიშნულება.

გენეტიკა, ადამიანის ინტელექტის ჩამოყალიბებაზეც არსებით გავლენას ახდენს. თანამედროვე კვლევების მიხედვით, პიროვნების ინტელექტის 50-80%-ი გენეტიკითაა განპირობებული. ინტელექტის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, დიდ როლს ასრულებს გარემო, - ოჯახი, სამსახური, საზოგადოებრივი კულტურა, განათლება, გამოცდილება, კითხვა, ახალი უნარების შეძენა-გამომუშავება და სწავლა. გასათვალისწინებელია, პიროვნების **ფიზიკური და მენტალური ჯანმრთელობაც**, რომელიც ასევე, არსებით გავლენას ახდენს ინტელექტის განვითარებაზე; შესაბამისად, სიახლეების გაცნობა, ფიზიკური ვარჯიში და ხელოვნებასთან ზიარება მნიშვნელოვანი საზრდოა ინტელექტისთვის. ადამიანის ინტელექტი არ არის მხოლოდ აკადემიური ცოდნის საზომი, ის მოიცავს მის ემოციურ და პრაქტიკულ უნარებსაც. როგორც ტემპერამენტს, ასევე ინტელექტს ადამიანი მთელი ცხოვრების განმავლობაში ავითარებს.²

1.3 ფსიქიკა, ფსიქიკური მიდრეკილებები - ეს არის ადამიანის უნარი განიცადოს სხვადასვა ფსიქო-ემოციური მდგომარეობა, როგორიცაა დეპრესია, შიზოფრენია, შფოთი, ანბიპოლარული აშლილობები. ამგვარი ფსიქიკური მიდრეკილებები გენეტიკით და გარემო ფაქტორებითაა განპირობებული. ფსიქიკური არამდგრადობის და აშლილობების მაგალითებია:

- **დეპრესია** - რომელიც გამოიხატება ხანირი სევდით, ზოგადი ინტერესის დაკარგვით, უენერგიობითა და უხალისობით;
- **შიზოფრენია** - ეს არის ჰალუცინაციები, დელუზიები და ჯანსაღი აზროვნების რღვევა;
- **ბიპოლარული აშლილობა** - განწყობის მკვეთრი ცვლილება, დეპრესია და სხვადასხვა მანიები და ფობიები;
- **შფოთვითი აშლილობა** - გამოხატავს ადამიანის გადაჭარბებულ შიშებს (მაგალითად თვითმფრინავით მგზავრობის მიმართ), ასევე ურთიერთობებში შექმნილ მკვეთრ სირთულეებს;
- **პოსტ-ტრავმული აშლილობები** - შეიძლება განვითარდეს ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური ტრავმის შემდგომ.

ფსიქიკური პრობლემები ადამიანებს შეიძლება ჰქონდეთ გენეტიკური, ბიოლოგიური, ფსიქოლოგიური ან გარემოებითი ფაქტორებიდან გამომდინარე. საყურადღებოა, რომ ზოგიერთი ფსიქოლოგიური ფაქტორები ვერ იცვლება და საჭიროა სწორი, ჯანსაღი ცხოვრების წესითა და პროფესიონალური თანადგომით მოხდეს ხელშეწყობა, რათა მაქსიმალურად შემცირდეს ფსიქოლოგიური და სომატური საფრთხეები. პიროვნულ თუ ორგანიზაციულ კრილში შედეგიანია **ფსიქოლოგიური მხარდაჭრა** - ე.წ. კონსულტაციები და ფსიქოთერაპია;

2 T. Dwan, T.Ownsworth, „The Big Five personality factors and psychological well-being following stroke: a systematic review“. Disability and Rehabilitation. 41 (10): 1119–30. 2019.

ჯანსაღი ცხოვრების წესი - სწორი და სისტემატური ვარჯიშები, სწორი კვება და ძილი; **სოციალური მხარდაჭერა** - ასეთ დროს ადამიანმა უაღრესად მნიშვნელოვანია ოჯახის წევრების, მეგობრებისა და კოლეგების მხრიდან ემოციური და ქმედითი მხარდაჭერა იგრძნოს; **სტრესის მართვა** - დიდწილად მომდინარეობს პიროვნების მიერ თვითორწმენის გაძლიერებით, დროის სწორად მართვით, რელაქსაციით; და ბოლოს **პროფესიონალური დახმარება** - ფსიქოლოგისა და ფსიქიატრის დახმარება.

ზემოთ აღნიშნული საშუალებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ კარგი და წარმატებული მენეჯერი აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს ორგანიზაციის ფსიქოლოგიური ასპექტების ცოდნის აუცილებლობას.

2. გარემო

გარემოს სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ფაქტორები, ის მნიშვნელოვანი პირობებია, რომელიც გავლენას ახდენს პიროვნების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაზე, - აზროვნების, ფსიქიკისა და ქცევის გათვალისწინებით. მის (გარემოს) მიმართ შესაძლოა გვექნოდეს დადებითი ან უარყოფითი დამოკიდებულება, რაც ინდივიდის განწყობასა და ქცევაზე აისახება. არსებობს შემდეგი გარემოებები:

2.1 ფიზიკური გარემო - მასში იგულისხმება გეოგრაფიული მდებარეობა, კლიმატური პირობები, ბუნებრივი რესურსების მრავალფეროვნება და ხარისხი, ურბანული/ხმაურიანი, ან სასოფლო-სამეურნეო/მშვიდი საცხოვრებელი პირობები, სისუფთავე და უსაფრთხოება, ასევე მნიშვნელოვანია; ეკოლოგიური ფაქტორები, - ჰაერის და წყლის სისუფთავე/დაბინძურება, მწვანე/რეკრეაციული სივრცეები და ა.შ;

2.2 სოციალური გარემო - მოიცავს ოჯახს, მასში არსებულ და გაზიარებულ ღირებულებებსა და ფასეულობებს, მშობლების აღზრდის მეთოდებს, ოჯახის წევრებს შორის ურთიერთობებს; ინდივიდის სოციალური საკუთრებაა მეგობრები, თანატოლები, ახლობლები - მათ შორის არსებული ურთიერთდამოკიდებულებები და ღირებულებათა სისტემა. სოციალური გარემოა საზოგადოება, რომელშიც ინდივიდი იზრდება და ყალიბდება, სადაც მნიშვნელოვანია ის ძირითადი ზნეობრივ-ეთიკური პრინციპები და ნორმები, რომელიც ამ საზოგადოებამ აღიარა.

2.3 კულტურული გარემო - მოიცავს ისეთ ფუნდამენტურ ფაქტორებს, როგორიცაა: კულტურული ღირებულებები - რელიგია, ტრადიციები, საყოველთაოდ აღიარებული მორალური ნორმები; განათლება, - განსაკუთრებით სკოლამდელი, სასკოლო და უმაღლესი სასწავლებლების გარემო, სასწავლო პროგრამები და მათი შინაარსი, პედაგოგებისა და ლექტორების როლი და მათ მიერ მიწოდებული, როგორც სასწავლო, ასევე ღირებულებითი სახის ინფორმაცია; არსებული მედია და ტექნოლოგიური გარემო - მედია განწყობები, ტექნოლოგიური განვითარების დონე, სოციალური ქსელები;

2.4 ეკონომიკური გარემო - მოიცავს ფინანსურ მდგრადობას, - შემოსავლების დონესა და სტაბილურობას, სიმდიდრისა და სიღარიბის თანაფარდობას არსებულ გარემოში; სამუშაო გარემოს, - ხელმძღვანელებთან და კოლეგებთან ურთიერთობის დონეს, ორგანიზაციაში არსებულ ღირებულებებს, სტრესის დონეს; ეკონომიკური პოლიტიკა, - სახელმწიფოში მიმდინარე ეკონომიკური მოქმედებები, სოციალური დახმარებები.

როგორც აღვნიშნეთ, გარემოსთვის დამახასიათებელი ფაქტორები არსებით გავლენას ახდენს ინდივიდებზე და მათი ჩამოყალიბებისა და განვითარების დონეზე. დადებითი, ჯანსაღი გარემო ხელს უწყობს ემოციურად მდგრადი, მაღალი თვითშეფასებისა და წარმატებული ადამიანების ჩამოყალიბებას. უარყოფითი გარემო კი ამძაფრებს სტრესის დონეს, ფსიქიკურ აშლილობებსა და ფსიქო-ემოციურ ტრავმებს. შესაბამისად, გარემო ფაქტორები მნიშვნელოვნად მოქმედებს ადამიანების მიერ გადაწყვეტილებების მიღებაზე. ზოგადი განათლების მაღალი დონე ხელს უწყობს ინტელექტუალურ განვითარებას, დაბალი კი აფერხებს მათი კოგნიტური უნარების გაფართოვებას.

გარემო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ინდივიდების ჩამოყალიბებაში, თუმცა, ის ყოველთვის ურთიერთქმედებს ზემოთ განხილულ გენეტიკურ ფაქტორებთან. გენეტიკურად მგრძნობიარე ადამიანები, უფრო მეტად ითრგუნებიან უარყოფით გარემოში, ხოლო ჯანსაღ გარემოში, საკუთარი შესაძლებლობების მაქსიმუმს წარმოაჩენენ.

ამგვარად, ორგანიზაციებში ჯანსაღი გარემოს შექმნა თანამშრომლებს საკუთარი შესაძლებლობების უკეთ წარმოჩენაში ეხმარება; არაჯანსაღი გარემო კი მათთვის დამთრგუნველი ხდება და პირდაპირ პროპორციულად აისახება ნაკლებ პროდუქტიულობაში. არაჯანსაღი ორგანიზაციული გარემო შესაძლოა ხელმძღვანელებისა და თანამშრომლის ფსიქოგიური და ფიზიკური ტრავმების მიზეზიც გახდეს.

დასკვნა

„დიდი ხუთიანის მოდელი“ ეფუძნება მეცნიერულ კვლევებს და დადასტურებულად წარმოადგენს პიროვნების შეფასების ქმედით ინსტრუმენტს. მისი გამოყენება რეკომენდირებულია, ორგანიზაციებში თანამშრომლების კარიერული ზრდა-განვითარების ეფექტურად დასაგეგმად და არსებული ვაკანტური პოზიციების, შესაბამისი კადრებით უზრუნველსაყოფად.

მოდელი გამოიყენება პიროვნული თვისებების შესწავლისა და შეფასებისთვის სხვადასხვა სფეროში, განსაკუთრებით ფსიქოლოგიაში, მენეჯმენტში, განათლებასა და ადამიანური რესურსების მართვაში. მას მრავალი კომპანია იყენებს თანამშრომლების შერჩევისა და მართვის პროცესში. მაგალითად, გუნდურობა (Conscientiousness) ხშირად ასოცირდება პროდუქტიულობასთან და მაღალი პასუხისმგებლობის უნართან, რაც სასურველია სამუშაოს თითქმის ყველა ტიპისთვის. ექსტრავერსია შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს გაყიდვებისა და მენეჯმენტური პოზიციებისთვის, სადაც კომუნიკაცია და ლიდერობა აუცილებელია.

თანამედროვე ტექნოლოგიებში, როგორიცაა ხელოვნური ინტელექტი და მონაცემთა მეცნიერება, დიდი ხუთეულის მოდელი გამოიყენება მომხმარებელთა ქცევის პროგნოზირებისთვის. სოციალური მედია და რეკლამის ალგორითმები ხშირად აფასებენ მომხმარებელთა პიროვნულ მახასიათებლებს, რათა უკეთ შეუსაბამონ რეკლამები და კონტენტი.

პიროვნული თვისებების კონტექსტში გენეტიკისა და გარემოს ძირითადი საკითხების გაანალიზება, მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს ორგანიზაციის მმართველ რგოლს, სიღრმისეულად გაითავისონ თანამშრომელთა ქცევა, დამოკიდებულებები და განცდები, რაც მათ ჯანსაღი სამუშაო გარემოს სწორად ფორმირებაში და პროდუქტიულობისა და კონკურენტუნარიანობის ზრდაში დაეხმარება. როგორც აღვნიშნეთ, პიროვნების მახასიათებლები განისაზღვრება, როგორც გენეტიკური, ისე გარემო ფაქტორების ურთიერთქმედებით. მიუხედავად იმისა, რომ არცერთი ფაქტორი დომინანტური არ არის, მათი კომბინაცია დინამიური პროცესია, რომელშიც თითოეული, უნიკალური პიროვნება ყალიბდება.

ბიბლიოგრაფია

- სტივენ პ. რობინსი, ტიმოთი ა. ჯაჯი. „ორგანიზაციული ქცევის საფუძვლები“; ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი 2009
- ს. რობინსი, მ. კოულტერი „მენეჯმენტი“, მე-14 გამოცემა, Pearson/Prentice Hall, 2018 წელი, ქართულ ენაზე
- შალვა კვეზერელი „ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი“; რიდერი; დავით აღმაშენებლის სახელობის ეროვნული თავდაცვის აკადემია; სალექციო კურსი 2015
- Goldberg LR, Johnson JA, Eber HW, Hogan R, Ashton MC, Cloninger CR, Gough HG (February 2006). „The international personality item pool and the future of public-domain personality measures“. Journal of Research in Personality.
- Jeronimus BF, Ormel J, Aleman A, Penninx BW, Riese H (November 2013). [„Negative and positive life events are associated with small but lasting change in neuroticism“](#). Psychological Medicine.
- Dwan T, Ownsworth T (2019). „The Big Five personality factors and psychological well-being following stroke: a systematic review“. Disability and Rehabilitation.
- Musek, Janek (2017). The General Factor of Personality. London: Academic Press.

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება სამხედრო დანიშნულებით

ლაშა ნოზაძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
ინფორმატიკის მიმართულების ასისტენტ-პროფესორი,
ინფორმატიკის დოქტორი

ლევან ჭოლიკიძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
ინფორმატიკის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
ინფორმატიკის დოქტორი

აბსტრაქტი

ხელოვნური ინტელექტი რევოლუციას ახდენს სამხედრო სფეროში, გარდაქმნის ომის წარმოების სტრატეგიებსა და ტაქტიკას, ოპტიმიზაციას უწევს სამხედრო პროცესებს და წარმოქმნის ახალ ეთიკურ და სამართლებრივ დილემებს. თანამედროვე სამხედრო ოპერაციებში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება მრავალმხრივია და მოიცავს ისეთ მიმართულებებს, როგორიცაა უპილოტო საფრენი აპარატები (უსა), ავტონომიური იარაღის სისტემები, კიბერუსაფრთხოება, ლოგისტიკა, სამხედრო დაზვერვა, მონაცემთა ანალიზი, პერსონალის მომზადებას და სხვა. წინამდებარე სტატიაში განხილულია ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება სამხედრო სფეროში მისი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით. გამოტანილია დასკვნები, რამაც შესაძლოა მკითხველი დააფიქროს ამ მეტად აქტუალურ და საჭირობო საკითხზე, რომელიც არა შორეული მომავალი ან ხვალისდელი დღეა არამედ სწორედამ რომ დღევანდელია.

ბოლოდროინდელმა სამხედრო მოქმედებებმა აჩვენა, რომ უპილოტო საფრენი აპარატები მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს სამხედრო ძალების ეფექტურობას, უზრუნველყოფს მაღალი სიზუსტის და რეალური დროის სადაზვერვო მონაცემებს, ზრდის მოქმედების მანევრულობას და ამცირებს ცოცხალი ძალის დაკარგვის რისკს. ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაცია უპილოტო საფრენ აპარატებში აუმჯობესებს ნავიგაციას, სამიზნეების ამოცნობას და ოპერატიული გადაწყვეტილებების მიღებას, რაც მტრის პოზიციების სწრაფ იდენტიფიკაციას და რეაგირებას უწყობს ხელს.

ავტონომიური იარაღის სისტემები ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების ერთ-ერთი ყველაზე საკმათო მიმართულებაა. მათ შეუძლიათ დამოუკიდებლად იდენტიფიცირება, სამიზნის არჩევა და განადგურება ადამიანის ჩარევის გარეშე, რაც ახალ გამოწვევებს უქმნის საერთაშორისო სამართალსა და სამხედრო ეთიკას. უპასუხისმგებლო ან არასწორი გამოყენების შემთხვევაში, ასეთმა სისტემებმა შესაძლოა გამოიწვიოს მასობრივი და უკონტროლო განადგურება, შედეგად და საფრთხე შეუქმნას არაკომბადანტ ობიექტებს და ზოგადად მშვიდობიან მოსახლეობას.

ხელოვნური ინტელექტის როლი კიბერუსაფრთხოებაშიც მზარდია, რადგან ის ხელს უწყობს როგორც თავდაცვით, ასევე შეტევით ოპერაციებს. მას შეუძლია კიბერშეტევების

იდენტიფიკაცია და განეიტრალება, უსაფრთხოების პოლიტიკის გაძლიერება და ქსელური სისტემების მონიტორინგი რეალურ დროში. ამასთან, ხელოვნური ინტელექტი გამოყენებული შეიძლება იყოს მავნე კოდების შემუშავებისა და დახვეწილი კიბერშეტევების განსახორციელებლად, რაც ციფრულ ომს ახალ საფეხურზე გადაიყვანს.

ხელოვნური ინტელექტის დაწერგვა სამხედრო ლოგისტიკაში ამცირებს ხარჯებს და ზრდის ოპერაციულ ეფექტურობას. მისი მეშვეობით შესაძლებელია ოპტიმიზებული მარაგების ოპტიმალურად მართვა, ტრანსპორტირების და ტექნიკური მომსახურების პროგნოზირება, ძირითადი და სათადარიგო მომარაგების მარშრუტების დაგეგმვა, რაც მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს საბრძოლო მზადყოფნას. სამხედრო დაზვერვის სფეროში ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია მონაცემთა დიდი მასშტაბით დამუშავება, საფრთხეების იდენტიფიკაცია და ოპერატიული გარემოს ანალიზი, რაც სწრაფ და ზუსტ გადაწყვეტილებებს უზრუნველყოფს. იგი ასევე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამხედრო პერსონალის მომზადებაში. ვირტუალური ანდა გაძლიერებული რეალობის (augmented reality) და ხელოვნური ინტელექტის კომბინაცია ქმნის რეალისტურ სასწავლო სცენარებს, რომლებიც უკეთ ამზადებს სამხედრო პერსონალს რეალური საბრძოლო ოპერაციებისთვის. ამასთან, ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია ხელი შეუწყოს ახალი სამხედრო ტექნოლოგიების განვითარებას, როგორცაა უპილოტო წყალქვეშა ნავები, რობოტიზებული საბრძოლო პლატფორმები და მოწინავე სამიზნე-სამძებრო სისტემები.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ხელოვნური ინტელექტის ფართომასშტაბიანი გამოყენება სამხედრო სფეროში ახალ ეთიკურ და სამართლებრივ გამოწვევებს ქმნის. შეიარაღების ავტონომიური სისტემების პასუხისმგებლობის განსაზღვრა, სამოქალაქო ობიექტების დაცვის უზრუნველყოფა და საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულაციების შემუშავება აუცილებელია იმისთვის, რომ ხელოვნური ინტელექტის სამხედრო გამოყენება იყოს რეგულირებული და პასუხისმგებლიანი. საერთაშორისო თანამეგობრობა და რიგი ორგანიზაციები ძალისხმევას არ იშურებენ, რათა შეიქმნას ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების ეთიკურ-სამართლებრივი ჩარჩოები და უზრუნველყოფილი იყოს მისი კონტროლი სამხედრო ოპერაციებში გამოყენების პირობებში. ამისათვის, დღემდე ჩატარდა არაერთი საერთაშორისო დონის შეხვედრა, რაც მიზნად ისახავდა სწორედ ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების რეგულაციებს და მჭიდრო თანამშრომლობის აუცილებლობას.

საბოლოოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ხელოვნური ინტელექტის როლი სამხედრო სფეროში სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება. ამ ტექნოლოგიების პასუხისმგებლიანი გამოყენება და რეგულაცია გადამწყვეტი ფაქტორია გლობალური უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად. ხელოვნური ინტელექტის განვითარებასთან ერთად, აუცილებელია ყურადღება გამახვილდეს არა მხოლოდ მის ტექნიკურ პოტენციალზე, არამედ მის ეთიკურ, სამართლებრივ და უსაფრთხოების ასპექტებზე.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, თანამედროვე სამხედრო ტექნოლოგიები, უპილოტო საფრენი აპარატები, ავტონომიური იარაღის სისტემები, კიბერუსაფრთხოება, ლოგისტიკა, სამხედრო დაზვერვა, სამხედრო პერსონალის მომზადება, სამხედრო ტექნიკა, ეთიკა, სამართალი.

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR MILITARY PURPOSES

Lasha Nozadze

Assistant-Professor, Bachelor's program in Informatics,
LEPL-David Agmashenebeli Georgian National Defense Academy
Doctor of Informatics

Levan Cholikidze

Associate Professor, Bachelor's Degree in Informatics,
LEPL-David Agmashenebeli Georgian National Defense Academy

Abstract

Artificial Intelligence is revolutionizing the military sector, transforming warfare strategies and tactics, optimizing military processes, and raising new ethical and legal dilemmas. The application of artificial intelligence in modern military operations is diverse, encompassing areas such as unmanned aerial vehicles (UAVs), autonomous weapons systems, cybersecurity, logistics, military intelligence, data analysis, personnel training, and more. This article examines the use of artificial intelligence in the military fields, highlighting both its advantages and disadvantages. Conclusions are drawn to encourage readers to reflect on this highly relevant and pressing issue, which is not a distant future or even tomorrow but rather today's reality.

Recent military conflicts have demonstrated that unmanned aerial vehicles significantly enhance the effectiveness of military forces, providing high-precision and real-time intelligence, increasing operational maneuverability, and reducing the risk of human casualties. The integration of artificial intelligence into UAVs improves navigation, target identification, and operational decision-making, facilitating the rapid identification and response to enemy positions.

Autonomous weapons systems represent one of the most controversial applications of artificial intelligence. These systems can independently identify, select, and eliminate targets without human intervention, posing new challenges to international law and military ethics. If used irresponsibly or incorrectly, such systems could lead to mass and uncontrolled destruction, endangering non-combatant entities and civilian populations.

Artificial intelligence also plays a growing role in cybersecurity, supporting both defensive and offensive operations. It can detect and neutralize cyberattacks, strengthen security policies, and monitor network systems in real time. At the same time, artificial intelligence can be exploited to develop malicious software and conduct sophisticated cyberattacks, escalating digital warfare to a new level.

The implementation of artificial intelligence in military logistics reduces costs and increases operational efficiency. It enables optimized inventory management, predictive maintenance, and strategic planning of supply routes, significantly improving combat readiness. In the field of military intelligence, AI can process vast amounts of data, identify threats, and analyze the operational environment, ensuring swift and accurate decision-making. Additionally, AI plays a crucial role in military personnel training.

It is essential to emphasize that the widespread use of artificial intelligence in the military sector presents new ethical and legal challenges. Defining accountability for autonomous weapons systems, ensuring the protection of civilian infrastructure, and developing international legal regulations are necessary to ensure that the military application of AI is regulated and responsible. The international community and various organizations are actively working to establish ethical and legal frameworks for AI usage and to maintain control over its military applications. Numerous international meetings have been held to discuss AI regulations and the necessity of close cooperation.

Ultimately, the role of artificial intelligence in the military field is becoming increasingly significant. The responsible use and regulation of these technologies are crucial for global security and stability. As artificial intelligence continues to evolve, it is essential to focus not only on its technical potential but also on its ethical, legal, and security implications.

Keywords: Artificial intelligence, modern military technologies, unmanned aerial vehicles, autonomous weapons systems, cybersecurity, logistics, military intelligence, military personnel training, military technology, ethics, law.

შესავალი

აღნიშნული სტატიის მიზანია სამხედრო სფეროში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების მიმდინარე ტენდენციების კვლევა და სამომავლო პროგნოზის გაკეთება, რაც ძალიან მნიშვნელოვანი საკითხია, როგორც სამხედრო და ზოგადად უსაფრთხოების სფეროში მოღვაწე ადამიანებისთვის, ასევე ფართო საზოგადოებისთვის - მათთვის ვინც დაინტერესებულია გაეცნოს ამ, მეტად მნიშვნელოვან და აქტუალურ საკითხებს. ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ XXI საუკუნეში ტექნოლოგიები უპრეცედენტო ტემპით ვითარდება. პროგრესი განსაკუთრებით შესამჩნევია ხელოვნური ინტელექტის მიმართულებით. ჯერ ერთი დეკადა არ გასულა, რაც ხელოვნური ინტელექტის ე.წ. გენერაციული პლატფორმები - GPT (Generative Pre-trained Transformer) მოდელები ფართო საზოგადოებისთვის გახდა ხელმისაწვდომი, რამაც ადამიანების, სახელმწიფოს თუ ორგანიზაციის ყოველდღიურობა შეცვალა. ამ მოვლენას არც სამხედრო სფეროსთვის ჩაუვლია უკვალოდ. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ხელოვნური ინტელექტი უკვე აქტიურად გამოიყენება სხვადასხვა სამხედრო ოპერაციების გასაუმჯობესებლად, ეფექტურობის გასაზრდელად და ცოცხალი ძალის დაკარგვის რისკის შესამცირებლად.

ძირითად ნაწილში, უშუალოდ ხელოვნური ინტელექტის სამხედრო მიმართულებით გამოყენების ჩაღრმავებამდე, რამდენიმე სიტყვით შევხებით მის არსს და ისტორიას. ხელოვნური ინტელექტი ფაქტიურად ადამიანის ინტელექტუალური უნარების (სწავლა, გადაწყვეტილებების მიღება, პრობლემების გადაჭრა, მეტყველების და გამოსახულების ამოცნობა და სხვა) იმიტაციაა კომპიუტერული სისტემების მიერ. ხელოვნური ინტელექტის ისტორია საკმაოდ ვრცელი და საინტერესოა. მიუხედავად იმისა, რომ მისი, როგორც ცალკე დარგის, ჩამოყალიბება მე-20 საუკუნის შუა წლებში მოხდა, მისი ფესვები ფილოსოფიასა და მათემატიკაში ბევრად უფრო ღრმაა. თუ გავიხსენებთ ანტიკურ ხანას, უკვე ძველ ბერძნულ მითოლოგიაში ვხვდებით ხელოვნური არსებების იდეას (მაგ: ტალოსი, ჰეფესტოსის მიერ შექმნილი ბრინჯაოს გიგანტი). ასევე შეიძლება ლაიბნიცის მექანიზაციაზე ფიქრის და უკვე XX საუკუნის დასაწყისში, ალან ტიურინგის ტესტის გახსენება, რომელიც განსაზღვრავს, შეუძლია თუ არა მანქანას ადამიანის ინტელექტის იმიტაცია. ხოლო უკვე 1950-იან წლებში ხდება ხელოვნური ინტელექტის, როგორც ცალკე დარგის, ჩამოყალიბება - დარტმუთის კონფერენცია (1956) ითვლება მისი დაბადების ოფიციალურ თარიღად. შემდეგი პერიოდი იყო “ხელოვნური ინტელექტის ზამთარი” (1960-1970-იანი წლები). უკვე 1980-იანი წლებიდან იწყება ექსპერტული სისტემების, ხოლო 1990-იანი წლებიდან მანქანური სწავლების განვითარება, რაც ხელოვნური ინტელექტის ფუძემდებლური მიმართულებებია. რაც შეეხება XXI საუკუნეს: აქ უკვე დაიწყო ხელოვნური ინტელექტის ფართოდ გამოყენება. ზემოთ აღნიშნული ენების მოდელებით დაწყებული გრაფიკაზე მომუშავე სისტემებით დამთავრებული. ფართო გამოყენება კი გულისხმობს მის ჩართულობას სხვადასხვა სფეროში, მათ შორის ჯანდაცვაში, ფინანსებში, ტრანსპორტში, სამხედრო სფეროში და სხვა.

ძირითადი ნაწილი

დასაწყისშივე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სამხედრო სფეროში ხელოვნური ინტელექტის როლი განისაზღვრება საჯარისო დანაყოფების გვარეობებისა და სახეობების ფუნქციური საჭიროებების მიხედვით, საბრძოლო მოქმედებების ეფექტურობის ამაღლებისთვის. ხელოვნურ ინტელექტს ასევე შეუძლია ცალკეული შეიარაღების სისტემებისა და ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებისთვის მუშაობის ხარისხის ამაღლება და გაუმჯობესება. სტატიის შესავალში აღნიშნული რამდენიმე წინადადებით გარკვეული წარმოდგენის შექმნა შეიძლება ხელოვნური ინტელექტის მიერ აქამდე განვლილ გზაზე. ძირითად ნაწილში ნათლადაა წარმოდგენილი ხელოვნური ინტელექტის კონკრეტული გამოყენების დეტალური განხილვა, ყურადღება გამახვილებულია კვლევის ძირითად მიმართულებაზე - ხელოვნური

ინტელექტის სამხედრო გამოყენების კონკრეტული შემთხვევები, ისეთი როგორიცაა: უპილოტო საფრენი აპარატები (უსა), ავტონომიური იარაღის სისტემები, კიბერუსაფრთხოება, ლოგისტიკა, სამხედრო დაზვერვა, სამხედრო პერსონალის მომზადება, ტექნიკის შექმნა და ეთიკურ-სამართლებრივი საკითხები.¹

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება უპილოტო საფრენ აპარატებში - უპილოტო საფრენი აპარატები უკვე გახდა სამხედრო ოპერაციების განუყოფელი ნაწილი. ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაცია კიდევ უფრო ზრდის უპილოტო საფრენი აპარატების შესაძლებლობებს და ეფექტურობას. ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმები მათ ეხმარება:

- ავტონომიურ ნავიგაციაში: რთული რელიეფის პირობებში ნავიგაცია, დაბრკოლებების თავიდან აცილება და წინასწარ განსაზღვრული მარშრუტების შესრულება ადამიანის ჩარევის გარეშე. მაგალითად, ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია უზრუნველყოს უსა-ს ფრენა მთიან რეგიონში, ტყეში ან ურბანულ გარემოში, სადაც GPS სიგნალი შეიძლება იყოს სუსტი ან არ არსებობდეს. ეს მიიღწევა ისეთი ტექნოლოგიების გამოყენებით, როგორიცაა კომპიუტერული ხედვა (კადრში დაფიქსირებული ობიექტების (რელიეფის ფორმები, სხვა საფრენი აპარატები და სხვა) ამოცნობა რეალურ დროში, LiDAR (Light Detection and Ranging) და სხვა სენსორები, რომლებიც უპილოტო საფრენ აპარატებს საშუალებას აძლევს «დაინახოს» გარემო და მიიღოს გადაწყვეტილებები ნავიგაციის შესახებ.

- სამიზნეების ამოცნობასა და თვალთვალში: სურათებისა და ვიდეოების ანალიზი რეალურ დროში, სამიზნეების ამოცნობა და კლასიფიკაცია (მაგ., ტანკები, საარტილერიო დანადგარები, ჯარისკაცები), მათი მოძრაობის პროგნოზირება. ეს ყველაფერი საშუალებას იძლევა, რომ უსა-მ ავტომატურად ამოიცნოს და თვალყური ადევნოს სამიზნეებს, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს ოპერატორის დატვირთვას. ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმებს შეუძლიათ გააანალიზონ ვიზუალური მონაცემები და განასხვავონ სამიზნეები ფონისგან, რაც ზრდის სამიზნეების ამოცნობის სიზუსტეს და ამცირებს შეცდომების ალბათობას.

- ამოცანის ანალიზისა და სიტუაციის უკეთ გაცნობიერებაში: სენსორული მონაცემების შეგროვება და ანალიზი (მაგ., ვიდეო, ინფრაწითელი სურათები, რადარის მონაცემები), ოპერატორებისთვის რეალურ დროში სიტუაციური ცნობიერების უზრუნველყოფა. ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია გააანალიზოს ეს მონაცემები და მიაწოდოს ოპერატორებს მნიშვნელოვანი ინფორმაცია, როგორიცაა მტრის ძალების განლაგება, მოძრაობა და შესაძლო სამანევრო მიმართულებები. ეს ინფორმაცია დაეხმარება მეთაურებს უკეთესი გადაწყვეტილებების მიღებაში და ოპერაციების უფრო ეფექტურად დაგეგმვაში.

- დახმარება ერთობლივ ოპერაციებში: ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია უზრუნველყოს უპილოტო საფრენი აპარატების ჯგუფის ეფექტური მართვა - ერთობლივი, კოორდინირებული მუშაობა რთული ამოცანების შესასრულებლად. მაგალითად, ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია უზრუნველყოს, რომ ჯგუფმა ერთობლივად დაფაროს დიდი ტერიტორია მონიტორინგისთვის, განახორციელონ ძებნა-გადარჩენის ან დევნის ოპერაცია².

- ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ავტონომიური იარაღის სისტემებში - ავტონომიური იარაღის სისტემები წარმოადგენს ხელოვნური ინტელექტის ერთ-ერთ ყველაზე საკამათო გამოყენებას სამხედრო სფეროში. ამ სისტემებს, რომლებსაც ასევე უწოდებენ “მკვლელ რობოტებს”, შეუძლიათ სამიზნეების იდენტიფიკაცია და განადგურება ადამიანის ჩარევის გარეშე. მათი განვითარება იწვევს მრავალ ეთიკურ და სამართლებრივ კითხვას:

1 თ. ლეჟავა, “ავტონომიური იარაღის ეთიკური და სამართლებრივი ასპექტები.” კავკასიის ტექნოლოგიების ჟურნალი, 7(2), 28-36. 2019წ.

2 ლ. ბერიძე, “უპილოტო საფრენი აპარატების (UAV) განვითარება და მისი გავლენა საქართველოს თავდაცვაზე.” სამხედრო და უსაფრთხოების კვლევების ცენტრის ბიულეტენი, 8(1), 55-72. 2020წ.

- **პასუხისმგებლობა:** ვინ არის პასუხისმგებელი აღნიშნული სისტემების მიერ მიყენებულ ზიანზე? თუ მან მიიღო არასწორი გადაწყვეტილება და გაანადგურა არაკომბადანტი, ვინ აგებს პასუხს ამ ქმედებაზე? ეს რთული საკითხია. ოპერატორები ან მეთაურები შეიძლება არ იყვნენ პირდაპირ პასუხისმგებელი სისტემის ქმედებებზე.

- **პროპორციულობა:** საინტერესოა ის თუ როგორ უზრუნველყოფენ ავტომატური სისტემები სამხედრო ძალის პროპორციულ გამოყენებას? როგორ შეიძლება მათი პროგრამირება ისე, რომ მან გამოიყენოს მხოლოდ აუცილებელი ძალა და თავიდან აიცილოს ზედმეტი ზიანის მიყენება? ეს საკითხი მოითხოვს რთული ალგორითმების შემუშავებას.

- **დისკრიმინაცია:** როგორ ავიცილოთ თავიდან შეიარაღების ავტონომიური სისტემის მიერ დისკრიმინაციული გადაწყვეტილებების მიღება? როგორ უნდა უზრუნველყოფილი იქნას, რომ მათ არ განასხვავონ ადამიანები რასის, ეთნიკური წარმომავლობის, სქესის ან სხვა ნიშნების მიხედვით? ეს საკითხი სისტემებისთვის მოითხოვს ტრენინგისთვის მიუკერძოებელი მონაცემების გამოყენებას და ალგორითმების შემუშავებას, რომლებიც არ იქნება მიდრეკილი დისკრიმინაციისკენ.

- **კონტროლი:** როგორ შევინარჩუნოთ კონტროლი მსგავს სისტემებზე და თავიდან ავიცილოთ მათი არასასურველი გამოყენება? როგორ უნდა უზრუნველყოფილი იქნას, რომ ისინი არ მოხდნენ არასწორ ხელში და არ იქნან გამოყენებული ტერორისტული ან სხვა დანაშაულებრივი მიზნებისთვის? ეს საკითხი მოითხოვს უსაფრთხოების მექანიზმების შემუშავებას და საერთაშორისო რეგულაციების შექმნას, რომლებიც შეზღუდავს სისტემების გავრცელებას და გამოყენებას.

ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება კიბერუსაფრთხოებაში - ხელოვნური ინტელექტი უკვე აქტიურად გამოიყენება კიბერუსაფრთხოების სფეროში, როგორც თავდაცვის, ასევე შეტევების მიზნით³. მისი გამოყენება შესაძლებელია:

- **კიბერშეტევების აღმოჩენაში:** ქსელის ტრაფიკის ანალიზი, ანომალიების იდენტიფიკაცია და კიბერშეტევების ავტომატური აღმოჩენა. ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია გაანალიზოს ქსელის ტრაფიკი და ამოიცნოს უჩვეულო აქტივობები, რომლებიც შეიძლება მიუთითებდეს კიბერშეტევაზე.

- **სისუსტეების იდენტიფიკაციაში:** სისტემების სისუსტეების ავტომატური იდენტიფიკაცია და მათი გამოსწორების რეკომენდაციების მიცემა. ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია ავტომატურად შეამოწმოს სისტემები და აღმოაჩინოს სისუსტეები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას ნულოვანი დღის ან სხვა ტიპის შეტევებისთვის.

- **ხელოვნურ ინტელექტს სამხედრო გამოყენებასთან დაკავშირებული ეთიკური და სამართლებრივი საკითხები წარმოადგენს მუდმივად მზარდ და მრავალგანზომილებიან დისკუსიის საგანს, სადაც შეიძლება წავაწყდეთ შემდეგ ძირითად გამოწვევებს:**

- **პასუხისმგებლობის განსაზღვრა:** როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ავტონომიური სისტემის მიერ დაშვებული შეცდომების შემთხვევაში, ვინ უნდა აგოს პასუხი – სისტემის მწარმოებელმა, ოპერატორმა თუ სამხედრო მეთაურმა ან უწყებამ?

- **სამართლებრივი რეგულაციები:** საერთაშორისო სამხედრო სამართალი არეგულირებს ომის წარმოების წესებს და ცდილობს, დააბალანსოს სამხედრო საჭიროებები ჰუმანიტარული პრინციპებით. თუმცა, ხელოვნური ინტელექტის სწრაფი განვითარება იწვევს ახალ გამოწვევებს, რომელთა დასარეგულირებლად არსებული სამართლებრივი ჩარჩო შესაძლოა არასაკმარისი იყოს. საერთაშორისო კანონმდებლობაში ცალსახად განსაზღვრული უნდა იყოს, როგორ უნდა მოხდეს მისი ინტეგრაცია სამხედრო ოპერაციებში და მათი გამოყენების

3 ნ. სუხიშვილი, «კიბერუსაფრთხოება და AI: გამოწვევები და შესაძლებლობები.» საქართველოს კიბერუსაფრთხოების ცენტრის გამოცემა, 10(4), 15-25. 2021წ.

ლიმიტაცია.

- პროგნოზირების პრობლემა: ავტონომიური იარაღის სისტემები შეიძლება შექმნან სიტუაციები, რომლებიც წინასწარ რთული საპროგნოზოა. ასეთი გაურკვევლობა მოითხოვს უფრო დეტალურ ტესტირებასა და რისკების მართვას.

აღნიშნული საკითხების სამართავად საჭიროა ფართომასშტაბიანი თანამშრომლობა, როგორც სახელმწიფო მესვეურების, ისე მეცნიერებისა და ტექნოლოგიური კომპანიების ჩართულობით. ეს დისკუსიები უნდა ემყარებოდეს ადამიანის უფლებების დაცვას და გლობალური უსაფრთხოების პრინციპებს. ხელოვნური ინტელექტის სამხედრო გამოყენება რთული და მრავალმხრივი საკითხია. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სხვადასხვა სახელმწიფო განსხვავებულ მიდგომას ირჩევს საკითხის მიმართ. მნიშვნელოვანია საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ხელოვნური ინტელექტის პასუხისმგებლიანი და ეთიკური გამოყენება სამხედრო სფეროში.

დასკვნა

ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაცია სამხედრო სფეროში მნიშვნელოვნად ცვლის ტრადიციულ მიდგომებს და აჩენს ახალ შესაძლებლობებს. თუმცა, მნიშვნელოვანია, რომ ამ ტექნოლოგიების განვითარება და გამოყენება თანმიმდევრულად განხორციელდეს ეთიკური და სამართლებრივი ნორმების დაცვით, რათა უზრუნველყოფილი იყოს გლობალური უსაფრთხოება და სტაბილურობა. თუმცა აქვე გულისტკივილით შეიძლება აღინიშნოს, ის მწარე გამოცდილება რაც კაცობრიობას აქვს მნიშვნელოვანი აღმოჩენების სამხედრო მიზნებისთვის გამოყენების კუთხით. აქ იგულისხმება ლეტალური თუ არალეტალური საშუალებების გამოყენება მოწინააღმდეგეზე უპირატესობის მოსაპოვებლად ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე. აქედან გამომდინარე დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, მომავალში, ხელოვნური ინტელექტის სამხედრო გამოყენება კიდევ უფრო გაფართოვდება. მიმართულებები შეიძლება ასე ჩამოვაყალიბოთ:

მიზან მიითითების ტექნოლოგიები: იგი უზრუნველყოფს სამიზნეების უფრო სიზუსტეს, რაც ამცირებს სამოქალაქო დანაკარგებს და გაუმჯობესებს სტრატეგიულ შედეგებს.

კიბერუსაფრთხოება და კიბერომები: ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება კიბერშეტევების პროგნოზირებისთვის და პრევენციისთვის გახდება უფრო კრიტიკული. კიბერსივრცე იქნება კიდევ უფრო მიმზიდველი სამხედრო დაპირისპირების კუთხით, რადგან საინფორმაციო ველის უდიდეს ნაწილს, სადაც მიმდინარეობს საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური ოპერაციები, სწორედ ის წარმოადგენს. კიბერსივრცით ხდება რესურსების და სისტემების მართვა და მონიტორინგი, რაც მას კიდევ უფრო მეტ დატვირთვას და მნიშვნელობას სძენს, შესაბამისად იგი მნიშვნელოვანი ასპარეზია ყველა სუბიექტისთვის. AI ითამაშებს მნიშვნელოვან როლს როგორც კიბერშეტევების, ასევე კიბერთავდაცვის სფეროში.

გლობალური რეგულაციები: სახელმწიფოები უფრო აქტიურად იმუშავენ საერთაშორისო სტანდარტებზე, რათა თავიდან აიცილონ ხელოვნურ ინტელექტს სამხედრო ზიანის არასწორი გამოყენება. მიმდინარე პერიოდამდე გაცხადებულად მიმდინარეობს მუშაობა საერთაშორისო თუ შიდა სახელმწიფოებრივ დოკუმენტებზე, სადაც უდიდესი ყურადღება სწორედ ხელოვნურ ინტელექტს და მის ადეკვატურ გამოყენებას ეთმობა.

ბიბლიოგრაფია

არველაძე, გ. (2020). “ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიები სამხედრო სფეროში.”

სამხედრო მეცნიერების მიმოხილვა, 12(3), 45-62.

ბერიძე, ლ. (2020). “უპილოტო საფრენი აპარატების (UAV) განვითარება და მისი გავლენა

საქართველოს თავდაცვაზე.” სამხედრო და უსაფრთხოების კვლევების ცენტრის

ბიულეტენი, 8(1), 55-72.

კვიციანი, დ. (2021). “ლოჯისტიკური პროცესების ოპტიმიზაცია სამხედრო ტექნოლოგიებით.” სამხედრო ლოჯისტიკის მიმოხილვა, 5(3), 32-41.

ლეჟავა, თ. (2019). “ავტონომიური იარაღის ეთიკური და სამართლებრივი ასპექტები.” კავკასიის ტექნოლოგიების ჟურნალი, 7(2), 28-36.

ნადირაძე, ი. (2022). “სამხედრო დაზვერვის თანამედროვე ტენდენციები ხელოვნურ ინტელექტს გამოყენებით.” სტრატეგიული კვლევების ჟურნალი, 14(2), 19-30.

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო (2021). “ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება საქართველოს სამხედრო სფეროში.” სამინისტროს ყოველწლიური ანგარიში, 2021.

სუხიშვილი, ნ. (2021). “კიბერუსაფრთხოება და AI: გამოწვევები და შესაძლებლობები.” საქართველოს კიბერუსაფრთხოების ცენტრის გამოცემა, 10(4), 15-25.

Binnendijk, H., & Kugler, R. (2018). “Envisioning Strategic AI Applications for Military Operations.” *Journal of Defense Modeling and Simulation*, 15(2), 127-137.

Bryson, J. J., & Winfield, A. F. T. (2017). “Standardizing Ethical Design for Artificial Intelligence and Autonomous Systems.” *Computer*, 50(5), 116-119

Russell, S., & Norvig, P. (2020). *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. Pearson.

Scharre, P. (2018). *Army of None: Autonomous Weapons and the Future of War*. W. W. Norton & Company.

UNIDIR (2021). *The Weaponization of Increasingly Autonomous Technologies: Artificial Intelligence, Lethal Autonomous Weapons Systems, and Peace*. United Nations Institute for Disarmament Research.

ბიქნოლოგიური განვითარების გავლენა სამხედრო ოპერაციებზე, დრონები და ხელოვნური ინტელექტი

გიორგი ჯინჟარაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
სამშენებლო ფაკულტეტის დოქტორანტი

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომში განხილულია ბექნოლოგიური განვითარების, როგორებიცაა: უპილოტო საფრენი აპარატები, დრონები და მათში ჩაშენებული ხელოვნური ინტელექტი, გავლენა სამხედრო ოპერაციებზე. სტატიაში აღნიშნულია, რომ ბოლო პერიოდში საგრძნობლად გაიზარდა დრონების გამოყენება სამხედრო ოპერაციებში, მოყვანილია მაგალითები მიმდინარე უახლესი ისტორიიდან, თუ როგორ შეცვალა უპილოტო საფრენმა აპარატებმა სამხედრო ოპერაციების ხასიათი. აღსანიშნავია, რომ დრონების გამოყენებით შესაძლებელია ომის ყველა დონის (სტრატეგიული, ოპერატიული, ტაქტიკური) მიზნების მიღწევა, რომლის მაგალითადაც მოყვანილია ყარაბაღის ბოლო ომის გამოცდილება. სტატიაში ასევე ძირითადი ყურადღება გამახვილებულია რუსეთ-უკრაინის საომარ მოქმედებებსა და დრონების როლზე სამხედრო ოპერაციებში.

საომარი მოქმედებების დაწყების დღიდან ორივე დაპირისპირებულმა მხარემ გაზარდა სამხედრო დანიშნულების დრონების წარმოება, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ხელოვნური ინტელექტის ჩაშენებამ დრონებში საგრძნობლად შეცვალა სამხედრო ოპერაციების მიმდინარეობის სურათი. სხვადასხვა სამხედრო სიახლესა და სამხედრო ხასიათის სტატიებზე დაყრდნობით, განხილულია რუსეთის ფედერაციის მიერ ეგრეთ წოდებული „კამიკაძე“ დრონების წარმოების გაზრდა და მისი შესაძლებლობები ხელოვნურ ინტელექტთან ერთად. ძირითადი ყურადღება გამახვილებულია ხელოვნური ინტელექტის მქონე დრონების დამოუკიდებელ მოქმედებებზე საომარ სიტუაციებში, მისი მოქმედების თავისებურებებსა და რადიოელექტონული დაცვის უნარზე.

სტატიაში ხაზგასმით არის განხილული ხელოვნური ინტელექტის მქონე დრონების უარყოფითი მხარეები. უარყოფით კონტექსტში გამოყვანილია უნარი, რომ ბექნოლოგიამ შეიძლება აირჩიოს და გაანადგუროს სამიზნე, მიიღოს გადაწყვეტილება ადამიანური ჩარევის გარეშე, რაც იწვევს როგორც მორალურ, ეთიკურ, ასევე სამართლებრივ შეუსაბამობებს. აღნიშნული მოსაზრების გასამყარებლად მოყვანილია მაგალითები, სადაც ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებას მოჰყვა შემთხვევითი სამოქალაქო საზოგადოების მსხვერპლი, რამაც გამოიწვია დიდი კრიტიკა. ძირითადად, ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, რომ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ხელოვნური ინტელექტის ის უნარი, რომელსაც შეუძლია მიიღოს სიკვდილ-სიცოცხლის გადაწყვეტილება ადამიანის ჩარევის გარეშე. აღნიშნული მიდგომა ეწინააღმდეგება ტრადიციულ მორალურ ჩარჩოებს.

ასევე, სტატიაში განხილულია სამართლებრივი პრობლემა. საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი, რომელიც დაფუძნებულია განსხვავებულობისა და პროპორციულობის პრინციპებზე, ავალდებულებს საომარ მოქმედებებში ჩართულ მხარეებს, განასხვავონ სამხედრო და სამოქალაქო სამიზნეები და თავიდან აიცილონ ძალის გადაჭარბება. ხელოვნური ინტელექტის მქონე იარაღის სისტემებს გაუჭირდებათ ამ პრინციპების დაცვა.

საკვანძო სიტყვები: უპილოტო საფრენი აპარატი, დრონი, კამიკაძე დრონი. ხელოვნური ინტელექტი, სამართლებრივი შედეგები. მორალური ჩარჩო.

THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL DEVELOPMENTS ON MILITARY OPERATIONS DRONES AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Georgi Jintcharadze

PHD student of the Faculty of Construction
of Georgian Technical University

Abstract

In the present paper discusses technological development, such as UAVs, drones and drones with integrated AI having effect on military operations. In the article it is mentioned that in the last period utilizing drones is significantly increased in military operations, giving examples from the latest history how is changed battle theater by UAVs. It is worth to mention that using drones makes possibilities to accomplish missions on three levels of warfare – operational, strategic and tactical; the great example is latest war in Karabakh and bringing up some examples; the main focus of the articles is military actions of Russia and Ukraine and role of drones in military operations. From the very beginning of the war, opposing countries have significantly increased producing of military purpose drones and integration of AI in the drones has changed either battles or whole theater of war. Based on various military news articles of military nature, the increase in the production of so-called “kamikadze” drones by the Russian Federation and its possibilities with AI are discussed. Article emphasis on the drones integrated with AI how independently operating in war, peculiarity and radio interference.

There is discussion about disadvantages and negative aspects of AI integrated drones. In the negative context, there are facts and assumptions of the ability for technology to select and destroy target, making dissections without human interventions and makes lack of legal consistency, negative impact on morale. In order to support the mentioned opinion, examples are given where the use of artificial intelligence resulted in victims of civil society, which caused a lot of criticism. The main problem is the ability of AI in the decision-making process, which can make life-death decisions without human intervention. The legal problem is also discussed in the article, International humanitarian law; based on the principles of distinction and proportionality, obliges belligerents to distinguish between military and civilian targets and avoiding the use of force excess. AI weapon systems have no abilities adhering to those principles.

Key words: UAV, Drone, FPV, AI, Legal consequences, moral framework.

შესავალი

მოწინავე უახლესი ტექნოლოგიების გამოყენებამ სამხედრო ოპერაციებში ხელახლა განსაზღვრა თანამედროვე ომი. ისეთი ტექნოლოგიების გამოყენებამ, რომელიც ადვილად ხელმისაწვდომია ფართო მასებისთვის და ძირითადად სამოქალაქო დანიშნულება აქვს, შეცვალა სამხედრო ოპერაციების ხასიათი. უპილოტო საფრენი აპარატები, საყოველთაოდ ცნობილია, როგორც დრონების წარმოება და გამოყენება, საგრძნობლად გაზრდილია ბოლო დროს განვითარებულ საომარ მოქმედებებში. ამის ნათელი მაგალითია რუსეთ-უკრაინის ომია. დრონები, ხელოვნურ ინტელექტთან ერთად, გადამწყვეტი გახდა თანამედროვე სამხედრო სტრატეგიებში. ეს ტექნოლოგიები გვთავაზობს უპრეცედენტო უპირატესობებს მეთვალყურეობის, ზუსტი დარტყმებისა და ოპერატიული ეფექტურობის თვალსაზრისით, თუმცა მათი გამოყენება ასევე იწვევს კრიტიკულ დამოკიდებულებას, ეთიკურ იურიდიულ და უსაფრთხოების შეშფოთებას, რაც მოითხოვს ყოვლისმომცველ ანალიზსა და პროაქტიურ ზომებს.

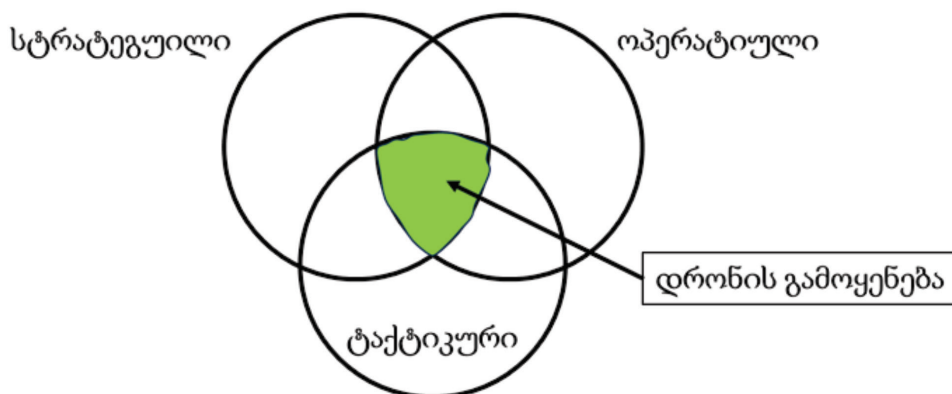
ძირითადი ნაწილი

დრონების და ხელოვნური ინტელექტის ევოლუცია სამხედრო ოპერაციებში

უპილოტო საჰაერო სისტემების გამოყენება და კონცეფცია თარიღდება მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან, მისი თავდაპირველი გამოყენება ორიენტირებული იყო სადაზვერვო მისიებზე. გლობალურმა ტექნოლოგიურმა წინსვლამ გააფართოვა დრონების გამოყენების სპექტრი და მოიცვა საბრძოლო ოპერაციებში დარტყმითი, დაზვერვითი და ლოჯისტიკური მხარდაჭერის შესაძლებლობები.

ბოლო დროს განვითარებულმა საომარმა მოქმედებებმა გვიჩვენა, რომ უპილოტო საფრენ აპარატებს, დრონებს შეუძლიათ შეასრულონ ტაქტიკური, ოპერატიული და სტრატეგიული დონის ამოცანები, ან ერთი მოქმედებით ყველა დონის დავალება ერთდროულად (სქემა1), რის კარგ მაგალითსაც წარმოადგენს ყარაბახის ომში არზერბაიჯანის მიერ დრონების გამოყენების ეფექტი. საბრძოლო ოპერაციების მსვლელობის დროს, დრონების დარტყმებმა აზერბაიჯანულ მხარეს მოუტანა ტაქტიკური უპიტარესობა - მათ დაამყარეს ოპერატიული კონტროლი მოწინააღმდეგის მიერ გამაგრებულ სიმაღლეებზე.

საინფორმაციო საშუალებებით დრონის დარტყმების გაშუქებამ გამოიწვია მოწინააღმდეგის მორალური დაცემა და ერთიანი პანიკა, რითაც მიღწეულ იქნა სტრატეგიული მიზანი.

სქემა 1

ბოლო პერიოდში აქტიურად მიმდინარეობს სამხედრო დანიშნულების დრონების წარმოება მაგალითად, უკრაინა გამოჩნდა, როგორც დრონების წამყვანი მწარმოებელი, რომელიც აწარმოებს როგორც ტაქტიკურ, ასევე სტრატეგიული დონის უპილოტო საფრენ აპარატებს. 2024 წელს 1,3 მილიონზე მეტი დრონი გადაეცა წინა ხაზზე ჯარისკაცებს, ხოლო 2025 წელს წარმოების შემდგომი გაზრდა იგეგმება.

უკრაინამ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა შიდა დრონების წარმოებაში. 2024 წლისთვის ქვეყანა გახდა სამხედრო დრონების წამყვანი მწარმოებელი, რომელიც აწარმოებს 1.3 მილიონზე მეტ ერთეულს ფრონტის ხაზზე ოპერაციებისთვის. ეს თვითმფრინავები ინსტრუმენტულ როლს ასრულებენ სადაზვერვო და საბრძოლო მისიებში. გავრცელებული ინფორმაციით, მათ მიერ რუსული სამხედრო სისტემებისთვის მიყენებული ზიანი 60-70%-ს შეადგენს. უკრაინის მთავრობა გეგმავს წარმოების შემდგომ გაზრდას 2025 წელს, ხაზს უსვამს უპილოტო საფრენი აპარატების სტრატეგიულ მნიშვნელობას თავდაცვის სტრატეგიაში.¹

ხელოვნური ინტელექტის (AI) ინტეგრაციამ უპილოტო საფრენ აპარატებში კიდევ უფრო გააძლიერა ამ სისტემების ავტონომია და გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობა, რაც მნიშვნელოვანი ცვლილებაა სამხედრო ტაქტიკასა და სტრატეგიაში.

უპილოტო საფრენი აპარატებში AI-ის ჩაშენებამ შეიძლება ითქვას, რომ ტექნოლოგიური რევოლუცია მოახდინა მათ ოპერატიულ ეფექტურობაში:

1. გაძლიერებული სამიზნე ამოცნობა: ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმები საშუალებას აძლევს დრონებს, ზუსტად ამოიცნონ და დაახარისხონ სამიზნეები, რაც ამცირებს აცილების ალბათობას და ზრდის მისიის წარმატების მაჩვენებელს.
2. ავტონომიური ნავიგაცია: ხელოვნური ინტელექტი ხელს უწყობს ფრენის მართვის მოწინავე სისტემებს, რაც საშუალებას აძლევს დრონებს, თავიდან აიცილონ დაბრკოლებები ადამიანის ჩარევის გარეშე.
3. რადიოელექტრონული ბრძოლა: AI-ზე მომუშავე სისტემებს შეუძლიათ ადაპტირება და წინააღმდეგობა გაუწიონ ელექტრონულ ჩარევას, შეინარჩუნონ ოპერაციული მთლიანობა მტრულ ელექტრომაგნიტურ გარემოში.

მოკლედ, რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა ხაზი გაუსვა დრონების ტრანსფორმაციულ გავლენას თანამედროვე სამხედრო ოპერაციებში. გამოყენებული უპილოტო საფრენი აპარატების მრავალფეროვნებამ, ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაციის მიღწევებთან ერთად, არა მხოლოდ გააძლიერა ორივე ქვეყნის ტაქტიკური შესაძლებლობები, არამედ შექმნა ახალი პრეცედენტები მომავალი ომის სტრატეგიებისთვის.

რუსეთ-უკრაინის ომის მსვლელობიდან მოყოლებული რუსეთმა გამოაცხადა ეგრეთ წოდებული კამიკაძე დრონების (FPV) თვითმფრინავების განვითარება, რომლებიც აღჭურვილია ხელოვნური ინტელექტით და გამოიყენება სამხედრო ოპერაციებში. რუსული კომპანიის მიერ შემუშავებული «ვეტერის» (Wind) დრონები ახლა აქტიურად გამოიყენება სპეციალურ ოპერაციებში. ამ თვითმფრინავებს აქვთ მოწინავე AI შესაძლებლობები, რაც მათ საშუალებას აძლევს, დაარტყან სამიზნეებზე ადამიანის პირდაპირი ჩარევის გარეშე, ავტომატურად.

მწარმოებლის პრესრელიზის თანახმად,² «ვეტერის» თვითმფრინავების AI საშუალებას აძლევს მათ ავტომატურად იმოძრაონ და შეტევა მოახდინონ სამიზნეებზე ოპერატორის დამატებითი შეყვანის გარეშე. მას შემდეგ, რაც სამიზნე გამოვლინდება, დრონი ჩაკეტავს მასზე რაიმე ზემოქმედების შესაძლებლობას და ავტონომიურად იფრენს სამიზნის მიმართულებით, რაც უზრუნველყოფს სიზუსტეს ელექტრონული ომის საწინააღმდეგო საშუალებების მქონე გარემოშიც კი. ეს შესაძლებლობა საფუძვლიანად იქნა გამოცდილი და დამოწმებული რუსეთის სამხედროების მიერ, რაც ადასტურებს თვითმფრინავის ეფექტურობას რეალურ საბრძოლო სცენარებში.

აღნიშნული კომპანია მზად არის თვეში აწარმოოს 3,000 FPV დრონი, რომელიც იქნება

1 Thibault Spirlet 2025. „Ukraine says it's taken the top spot in the race to make combat drones“. [Business Insider](#)

2 Global defense news, Russia Deploys AI-Equipped FPV Drones in Military Operations. (<https://shortlink.uk/Uqv1>) 2024.

აღჭურვილი AI-ით. FPV დრონები Veter-8, Veter-10 და Veter-13 გადაეცა რუსეთის შეიარაღებული ძალების სხვადასხვა დანაყოფს საომარი მოქმედების ზონაში. ეს კამიკაძე დრონები უკვე აქტიურად გამოიყენება ფრონტის ხაზზე, როგორც რუსული შეიარაღების არხი იუწყება. კომპანიის წარმოების მოცულობა საშუალებას იძლევა თვეში 3,000-მდე თვითმფრინავის დამზადებას, ხოლო საბრძოლო ოპერაციებში უკვე გამოყენებულია 6,000-ზე მეტი ვეტერის თვითმფრინავი.³

AI ინტეგრაციის უარყოფითი ზემოქმედება და გლობალური გამოწვევები

AI-ის გამოყენება სამხედრო ოპერაციებში ბადებს ღრმა ეთიკურ კითხვებს. იარაღის ავტონომიური სისტემები, რომლებსაც შეუძლიათ მიიღონ სიკვდილ-სიცოცხლის გადაწყვეტილებები, ადამიანის ჩარევის გარეშე, ეწინააღმდეგება ტრადიციულ მორალურ ჩარჩოებს. ხელოვნური ინტელექტის მიერ სამიზნეების არასწორად შერჩევის შესაძლებლობა გამოიწვევს გაუთვალისწინებელ სამოქალაქო მსხვერპლს, აღნიშნული საკითხი ხაზს უსვამს მორალურ დილემას, რომელიც დაკავშირებულია მანქანებისთვის სასიკვდილო გადაწყვეტილების დელეგირებასთან. მაგალითად, ისრაელის მიერ ღაზას სექტორში ხელოვნური ინტელექტის დახმარებით სამიზნეების განადგურებას მოჰყვა მშვიდობიანი მოსახლეობის მსხვერპლის გაზრდა, რაც მრავალჯერ გახდა კრიტიკის საგანი⁴. ასევე აღსანიშნავია ის ფაქტი, რაც მოხდა 2021 წლის 29 აგვისტოს ქაბულში: აშშ-ის მიერ უპილოტო საფრენი აპარატით დარტყმამ შეცდომით დააზიანა მანქანა, რომელიც, სავარაუდოდ, საფრთხეს წარმოადგენდა, რის შედეგადაც დაიღუპა 10 მშვიდობიანი მოქალაქე, მათ შორის - შვიდი ბავშვი. ამ ინციდენტმა აჩვენა შეცდომების ალბათობა და დრონის ოპერაციებში არასწორი იდენტიფიკაციის მძიმე შედეგები.⁵

ასევე აღსანიშნავია, ხელოვნური ინტელექტით აღჭურვილი დრონების გამოყენების სამართლებრივი შედეგები. საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი დაფუძნებულია განსხვავებულობისა და პროპორციულობის პრინციპებზე, რომელიც ავალდებულებს საომარ მოქმედებებში ჩართულ მხარეებს, განასხვავონ სამხედრო და სამოქალაქო სამიზნეები და თავიდან აიცილონ ძალის გადაჭარბება. ხელოვნური ინტელექტის მქონე იარაღის სისტემებს შეიძლება გაუჭირდეთ ამ პრინციპების დაცვა, განსაკუთრებით რთულ გარემოში, სადაც მებრძოლების განსხვავება არამებრძოლებისგან რთულია. მკაფიო საკანონმდებლო ჩარჩოს არარსებობა, რომელიც მართავს AI-ის გამოყენებას ომში, კიდევ უფრო ართულებს ანგარიშვალდებულებას და არსებულ კანონებთან შესაბამისობას.

რაც შეეხება უსაფრთხოებასა და მასთან დაკავშირებულ რისკებს, აქ ხაზგასასმელია ერთი საკითხი, რომ ხელოვნურ ინტელექტზე დაფუძნებული სამხედრო ტექნოლოგიების გავრცელებამ შეიძლება გამოიწვიოს შეიარაღების რბოლა, გლობალური უსაფრთხოების დესტაბილიზაცია. ქვეყნებმა შეიძლება იგრძნონ იძულება, განავითარონ ან შეიძინონ ასეთი ტექნოლოგიები სტრატეგიული პარიტეტის შესანარჩუნებლად, რაც გაზრდის კონფლიქტების ესკალაციის რისკს არასწორი გათვლების ან შემთხვევითი ჩართულობის გამო. გარდა ამისა, ამ სისტემების გატეხის ან გაუმართაობის პოტენციური წარმოადგენს უსაფრთხოების მნიშვნელოვან საფრთხეებს, რაც დასტურდება ინციდენტებით, როდესაც უპილოტო საფრენი აპარატები კომპრომეტირებული იყო კიბერუსაფრთხოების დაუცველობის გამო.

3 Ibid. Global defense news. 2024.

4 MICHAEL BIESECKER, SAM MEDNICK AND GARANCE BURKE. As Israel uses US-made AI models in war, concerns arise about tech's role in who lives and who dies. (<https://shortlink.uk/Xc5o>)

5 Schmitt, Eric 2021. [“A Botched Drone Strike in Kabul Started With the Wrong Car”](#). The New York Times. Retrieved 16 October 2021.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ უპილოტო საფრენი აპარატების გამოყენებამ შეცვალა საომარი მოქმედებების ხასიათი, დრონები იძლევა საშუალებას საბრძოლო მოქმედებების მსვლელობისას დავაზიანოთ მოწინააღმდეგის მაღალი ღირებულების მიზნები, შევასრულოთ ტაქტიკური ამოცანები, მოვიპოვოთ ოპერატიული უპირატესობა და ამავდროულად მივაღწიოთ სტრატეგიულ მიზნებს. ხელოვნური ინტელექტის ჩაშენებამ დრონებში გახარდა მისი გამოყენების ეფექტი, AI დახმარებით შესაძლებელი გახდა ავტომატურ რეჟიმში დაკვირვების, სამიზნის აღმოჩენის და განადგურების ოპერაციების განხორციელება, ასევე ხელოვნური ინტელექტი იძლევა საშუალებას უპილოტო საფრენმა აპარატებმა თავი აარიდონ რადიოელექტრონული ბრძოლის საშუალებებს.

ამასთან მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს ეთიკური, სამართლებრივი და უსაფრთხოების საკითხები. ზემოაღნიშნულის გათვალისწინება მოითხოვს საერთაშორისო თანამეგობრობის ერთობლივ ძალისხმევას, რათა შეიქმნას მყარი ჩარჩოები და გარანტიები. ტექნოლოგიური ინოვაციების დაბალანსება ჰუმანიტარულ მოსაზრებებთან აუცილებელია, რათა პასუხისმგებლობით მივუდგეთ თანამედროვე ომის სირთულეებს.

ბიბლიოგრაფია

- Thibault Spirlet. 2025. „Ukraine says it’s taken the top spot in the race to make combat drones“. [Business Insider](#)
- Global defense news. 2024. Russia Deploys AI-Equipped FPV Drones in Military Operations. (<https://shortlink.uk/UqvL>)
- MICHAEL BIESECKER, SAM MEDNICK AND GARANCE BURKE. As Israel uses US-made AI models in war, concerns arise about tech’s role in who lives and who dies. (<https://shortlink.uk/Xc5R>)
- Schmitt, Eric 2021. [“A Botched Drone Strike in Kabul Started With the Wrong Car”](#). The New York Times. Retrieved 16 October 2021.
- Mary ‘Missy’ L. Cummings. Artificial Intelligence and the Future of Warfare. [Text2fa.ir-Artificial-Intelligence-and-the-future-of-warfare.pdf](#)

დიდი ენობრივი მოდელების გამოყენება სწავლა-სწავლების პროცესში, გამოწვევები და პერსპექტივები

სოფიკო ცხელიშვილი

გენერალ გიორგი კვინიტაძის სახელობის
კადეტთა სამხედრო ლიცეუმის
ქართული ენისა და ლიტერატურის წამყვანი მასწავლებელი,
ქართული ლიტერატურის ისტორიის მაგისტრი

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს ხელოვნური ინტელექტის (AI), კერძოდ, დიდი ენობრივი მოდელების (LLM), განათლების სისტემაში ინტეგრაციის ყოვლისმომცველ მიმოხილვას. კვლევა ემყარება არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის, კვლევების შედეგების, ექსპერტთა მოსაზრებებისა და პრაქტიკული მაგალითების ანალიზს. ნაშრომი იკვლევს AI-ის მრავალმხრივ გავლენას სწავლა-სწავლების პროცესზე, აფასებს მის პოტენციურ სარგებელს, არსებულ გამოწვევებს, ეთიკურ მოსაზრებებსა და სამომავლო პერსპექტივებს.

კვლევის ძირითადი მიმართულებები მოიცავს AI-ის მიერ ტრადიციული სასწავლო მეთოდების ტრანსფორმაციას, სწავლების პერსონალიზაციისა და ადაპტაციის შესაძლებლობებს, მოსწავლეთა ჩართულობისა და მოტივაციის ზრდას, მასწავლებელთა მუშაობის ეფექტიანობის ამაღლებას. განხილულია მოსწავლეებისა და მასწავლებლების მიერ LLM-ების გამოყენების პრაქტიკა სხვადასხვა სასწავლო აქტივობაში, როგორცაა ინფორმაციის მოძიება, სასწავლო მასალების გენერირება, დავალებების შესრულება და შეფასება.

ნაშრომი ფოკუსირებულია AI-ის როლზე მოსწავლეთა ინდივიდუალური საჭიროებების დაკმაყოფილებაში, სასწავლო პროცესის მათ კოგნიტურ პროფილებზე მორგებაში. ასევე, განხილულია AI-ის გავლენა მასწავლებლის როლის ტრანსფორმაციაზე და იმ შესაძლებლობებზე, რომლებსაც AI სთავაზობს პედაგოგებს სასწავლო მასალების შექმნის, შეფასების ავტომატიზაციისა და მოსწავლეთა პროგრესის მონიტორინგის კუთხით.

ცალკე განხილვის საგანია AI-ის გამოყენების სიხშირე და მიზნობრიობა სხვადასხვა სასწავლო საფეხურსა და საგნობრივ ჯგუფში, რაოდენობრივი და თვისებრივი მონაცემების საფუძველზე.

ნაშრომი სიღრმისეულად აანალიზებს AI-ის ინტეგრაციასთან დაკავშირებულ ეთიკურ საკითხებს: მონაცემთა კონფიდენციალურობას, ალგორითმულ მიკერძოებულობას, გამჭვირვალობასა და ანგარიშვალდებულებას.

დასკვნით ნაწილში შეჯამებულია კვლევის შედეგები და ჩამოყალიბებულია რეკომენდაციები განათლებისპოლიტიკისშემქმნელებისთვის, პედაგოგებისთვის, ტექნოლოგიების დეველოპერებისთვის და მკვლევრებისთვის, მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების, ეთიკური გაიდლაინების შემუშავების, ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და ინტერდისციპლინური თანამშრომლობის გაძლიერების მიზნით. ნაშრომი ხაზს უსვამს, რომ AI-სა და ადამიანური რესურსის ჰარმონიული თანაარსებობა და თანამშრომლობა, ეთიკური პრინციპების დაცვა, წარმოადგენს სამომავლოდ განათლების წარმატების მნიშვნელოვან წინაპირობას. კვლევის მიზანია, ხელი შეუწყოს AI-ის, როგორც ინსტრუმენტის, სწორად და ეფექტურად გამოყენებას განათლების ხარისხის, ხელმისაწვდომობისა და ინკლუზიურობის გასაუმჯობესებლად.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, დიდი ენობრივი მოდელები, განათლება, პერსონალიზებული სწავლება, ეთიკა, შეფასება, ციფრული უნარები, ინკლუზიურობა, სასწავლო მასალები.

THE USAGE OF GREAT LINGUISTIC MODELS IN THE TEACHING-LEARNING PROCESS

Sopiko Tskhelishvili

Leading teacher of Georgian language and literature of
General Giorgi Kvinitadze Cadet Military Lyceum,
Master of History of Georgian Literature

Abstract

This paper presents a comprehensive review of the integration of Artificial Intelligence (AI), specifically Large Language Models (LLMs), into the education system. The research is based on an in-depth analysis of existing literature, including scientific articles, research findings, expert opinions, and practical examples. The paper examines the multifaceted aspects of AI application, assessing its potential benefits, current challenges, ethical considerations, and future prospects.

The study explores how AI is transforming traditional teaching methods, facilitating personalized learning, increasing student engagement, and enhancing teacher efficiency. It describes the practices of students and teachers using LLMs in various learning activities, such as information retrieval, learning material generation, task completion, and assessment.

Particular attention is given to the role of AI in addressing students' individual needs, adapting the learning process, and personalizing learning experiences. The paper demonstrates that AI-based systems analyze student data to create cognitive profiles and offer individualized learning pathways.

The paper also addresses the impact of AI on the teacher's role, transforming it from a traditional information provider to a facilitator of the learning process and a technology manager. It discusses how AI helps teachers create teaching materials, automate assessment processes, and monitor student.

A separate section is devoted to the frequency and purpose of AI use among students and teachers, at different educational levels (school, university) and in different subject groups (humanities, natural sciences), based on quantitative and qualitative data.

The paper thoroughly analyzes the ethical issues related to AI integration: data privacy, algorithmic bias, transparency, accountability, and the importance of the human factor in the teaching-learning process.

The concluding section summarizes the research findings and formulates recommendations for education policymakers, educators, technology developers, and researchers, emphasizing the need for teacher professional development, the development of ethical guidelines, infrastructure development, and interdisciplinary collaboration. The paper concludes that the harmonious coexistence and collaboration of AI and human intelligence, while adhering to ethical principles, is a key prerequisite for the success of future education. The aim of the research is to promote the appropriate and effective use of AI as a tool to improve the quality, accessibility, and inclusivity of education.

Keywords: Artificial Intelligence, Large Language Models, Education, Personalized Learning, Ethics, Assessment, Digital Skills, Inclusivity, Learning Materials.

შესავალი

თანამედროვე ეპოქა, რომელიც ხასიათდება ტექნოლოგიური პროგრესის უპრეცედენტო ტემპით, გლობალური ურთიერთდაკავშირებულობით, მზარდი სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობით, კლიმატის ცვლილებით, დემოგრაფიული ძვრებითა და სწრაფად ცვალებადი შრომის ბაზრის მოთხოვნებით, წარმოშობს ფუნდამენტურად ახალ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს კაცობრიობის წინაშე. ამ დინამიურ კონტექსტში, განათლების სისტემა, როგორც საზოგადოების განვითარების, პროგრესის, მდგრადობის, კულტურული იდენტობის შენარჩუნებისა და ინდივიდის პიროვნული ზრდის უმნიშვნელოვანესი ინსტიტუტი, დგას ტრანსფორმაციის აუცილებლობის წინაშე. ეს ტრანსფორმაცია გულისხმობს არა მხოლოდ სწავლების მეთოდების, შინაარსის, სასწავლო გარემოსა და შეფასების სისტემების განახლებას, არამედ განათლების ფილოსოფიის, მიზნებისა და ღირებულებების ფუნდამენტურ გადაზრებას, რათა მოერგოს 21-ე საუკუნის მოთხოვნებს და მოამზადოს მომავალი თაობები აუცილებელი უნარებით, ცოდნითა და კომპეტენციებით წარმატებული, სრულფასოვანი, აქტიური და პასუხისმგებლობით აღსავსე ცხოვრებისა და პროფესიული საქმიანობისთვის სწრაფად ცვალებად გლობალურ სამყაროში. ამ ტრანსფორმაციის ერთ-ერთი პერსპექტიული მიმართულებაა ხელოვნური ინტელექტის (AI), კერძოდ კი დიდი ენობრივი მოდელების (LLM), ინტეგრაცია სასწავლო პროცესში.

ბოლო ათწლეულში ხელოვნური ინტელექტის აღმასვლა ექსპონენციალურია, რაც უკავშირდება გამოთვლითი სიმძლავრეების ზრდას, მონაცემთა ხელმისაწვდომობას, მანქანური სწავლების ალგორითმების დახვეწასა და ციფრული ტექნოლოგიების პროგრესს. LLM-ები, როგორიცაა ChatGPT, GPT-4, Gemini, Claude, LLaMA, წარმოადგენს AI-ის მნიშვნელოვან მიღწევას, რომელმაც რევოლუციური გავლენა მოახდინა სხვადასხვა სფეროზე: მეცნიერებაზე, ბიზნესზე, ხელოვნებაზე, კომუნიკაციაზე, ინფორმაციის დამუშავებაზე, პროგრამირებასა და განათლებაზე. LLM-ების უნარი, გაიგოს ადამიანის ენა, ხსნის ახალ შესაძლებლობებს სწავლა-სწავლების პროცესის პერსონალიზაციის, ინტერაქტიულობის გაზრდის, სასწავლო რესურსების ხელმისაწვდომობის გაფართოების, შეფასების სისტემის ეფექტურობის ამაღლებისა და განათლების ხარისხის გაუმჯობესებისთვის.

თუმცა, AI-ის, და კონკრეტულად LLM-ების, ინტეგრაცია განათლებაში არ არის მხოლოდ ტექნოლოგიური ინოვაცია, არამედ ღრმად არის დაკავშირებული თანამედროვეობის გამოწვევებთან, ეთიკურ დილემებთან და პედაგოგიურ პრინციპებთან. ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა და უწყვეტი სწავლის აუცილებლობა: გლობალიზაცია, ტექნოლოგიური პროგრესი და ინფორმაციის ზრდა მოითხოვს მუდმივ ადაპტაციას და მთელი სიცოცხლის განმავლობაში სწავლას. ტრადიციული განათლების სისტემა ვეღარ აკმაყოფილებს ამ მოთხოვნებს. LLM-ებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ უწყვეტი სწავლის კულტურის ჩამოყალიბებას, შექმნან პერსონალური სწავლის ეკოსისტემები და უზრუნველყონ მუდმივი წვდომა მრავალფეროვან სასწავლო რესურსებთან, პერსონალიზებულ უკუკავშირთან და პროფესიული განვითარების შესაძლებლობებთან.

ციფრული უთანასწორობა და განათლების ხელმისაწვდომობა: მსოფლიოში კვლავ არსებობს უთანასწორობა განათლების ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით. LLM-ებს შეუძლიათ შეამცირონ ეს უთანასწორობა, დემოკრატიზაცია გაუწიონ განათლებას და უზრუნველყონ მაღალი ხარისხის სასწავლო რესურსები, პერსონალიზებული მხარდაჭერა და დისტანციური სწავლების შესაძლებლობები იმ მოსწავლეებისთვის, რომლებსაც შეზღუდული წვდომა აქვთ ტრადიციულ საგანმანათლებლო ინსტიტუტებთან.

კრიტიკული აზროვნების, შემოქმედებითობის და პრობლემის გადაჭრის უნარების განვითარება: ინფორმაციის გადაჭარბებული ნაკადი და პოსტ-სიმართლის ეპოქის გამოწვევები

მოითხოვს კრიტიკული აზროვნების უნარებს. LLM-ებს შეუძლიათ დაეხმარონ მოსწავლეებს ამ უნარების განვითარებაში ინტერაქტიული დიალოგის, დებატების სიმულაციის და შემოქმედებითი ამოცანების გზით.

მასწავლებლის როლის ტრანსფორმაცია და პროფესიული განვითარება: AI-ის ინტეგრაცია განათლებაში არ გულისხმობს მასწავლებლის, როგორც ცოდნის ერთადერთი წყაროს და გადამცემის, ჩანაცვლებას ტექნოლოგიით. პირიქით, ის ფუნდამენტურად ტრანსფორმირებს მასწავლებლის როლს, აქცევს მას სწავლის პროცესის ფასილიტატორად, მენტორად, კურატორად, კონსულტანტად, თანამშრომლობითი სწავლის ორგანიზატორად და ტექნოლოგიურ მენეჯერად, რომელიც იყენებს LLM-ებს, როგორც დამხმარე ინსტრუმენტებს, რათა შექმნას უფრო ეფექტური, პერსონალიზებული, ინტერაქტიული, ინკლუზიური და მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო.¹ მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროგრამები უნდა მოიცავდეს ინტენსიურ და მუდმივ ტრენინგებს AI-ის გამოყენების პედაგოგიურ, ეთიკურ, ტექნიკურ, სოციალურ და სამართლებრივ ასპექტებზე, რათა უზრუნველყოს ამ ტექნოლოგიის პასუხისმგებლობით, ეფექტურად, უსაფრთხოდ და მოსწავლეთა საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად გამოყენება.

ინკლუზია: LLM-ს შეუძლია შექმნას პირობები, რომ ნებისმიერ მოსწავლეს, განურჩევლად მისი შესაძლებლობისა, საჭიროებებისა, შეზღუდვებისა, შეეძლოს ხარისხიანი განათლების მიღება, ჰქონდეს წვდომა ადაპტირებულ სასწავლო მასალებთან, ინდივიდუალურ მხარდაჭერასთან და ისეთ სასწავლო გარემოსთან, რომელიც ითვალისწინებს მის უნიკალურ მახასიათებლებს.

მრავალენოვნება: ენობრივი ბარიერი ხშირად უშლის ხელს მოსწავლეს ხარისხიანი განათლების მიღებაში, განსაკუთრებით გლობალიზაციის პირობებში. LLM-ებს შეუძლიათ თარგმნონ სასწავლო მასალები რეალურ დროში, მოახდინონ ტექსტის ადაპტირება სხვადასხვა ენობრივი დონისთვის, შესთავაზონ მულტილინგვური მხარდაჭერა და ხელი შეუწყონ ინტერკულტურულ კომუნიკაციას, რაც ნებისმიერი ქვეყნის, ნებისმიერი ენობრივი ჯგუფის მოსწავლეს აძლევს ცოდნის მიღების თანაბარ საშუალებას.²

LLM-ების მნიშვნელოვნება საგანმანათლებლო გარემოში განპირობებულია მათი მრავალფუნქციურობით, ადაპტირების უნარით, მასშტაბირებადობით, ინტერაქტიულობით, ხელმისაწვდომობით და პერსონალიზაციის მაღალი ხარისხით. AI-ის ინტეგრაცია განათლებაში არის სტრატეგიული აუცილებლობა, რომელიც მიზნად ისახავს განათლების სისტემის ხარისხის გაზრდას. თუმცა, ამ პოტენციალის სრულად რეალიზებისთვის, აუცილებელია მრავალმხრივი მიდგომა, რომელიც მოიცავს ეთიკური ასპექტების გათვალისწინებას, მასწავლებელთა და მოსწავლეთა მომზადებას, ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის განვითარებასა და რეგულაციების შემუშავებას.

წინამდებარე ნაშრომი მიზნად ისახავს წარმოადგინოს AI-ის, კერძოდ LLM-ების, ინტეგრაციის მიმოხილვა განათლების სისტემაში. კვლევა შეისწავლის AI-ის გავლენას სასწავლო მეთოდებსა და მოსწავლეთა შედეგებზე. გააანალიზებს, თუ როგორ ეხმარება AI მასწავლებლებს მოსწავლეთა საჭიროებების იდენტიფიცირებაში და სასწავლო პროცესის პერსონალიზაციაში. ასევე, განხილული იქნება AI-ის როლი სასწავლო მასალების შექმნაში, შეფასების სისტემაში AI-ის გამოყენების ასპექტებში. ცალკე იქნება განხილული მოსწავლეებისა და მასწავლებლების მიერ LLM სისტემების გამოყენების მაგალითები.

1 J. Jeon, S. Lee, Large language models in education: A focus on the complementary relationship between human teachers and ChatGPT. Education 1 and Information Technologies, 28(12), 15873–15892. 2, 2023, <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11777-4>

2 ნ. მიქაძე, (n.d.). ხელოვნური ინტელექტი და სასკოლო განათლება. განათლების E სახლი.

განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა LLM-ების სამომავლო პერსპექტივებს განათლებაში, იმის გათვალისწინებით, რომ ტექნოლოგია მუდმივად ვითარდება. იგი შეეცდება, უპასუხოს კითხვას, თუ როგორ შეიძლება შეიცვალოს განათლების სისტემა AI-ის მზარდი ინტეგრაციის პირობებში. ასევე ყურადღება დაეთმობა AI-სთან დაკავშირებულ ეთიკურ და მარეგულირებელ საკითხებს.

ნაშრომის მიზანია, ხელი შეუწყოს AI-ის, როგორც ინსტრუმენტის, სწორ, გააზრებულ და პასუხისმგებლიან გამოყენებას, რათა გაიზარდოს განათლების ხარისხი, ეფექტურობა, ხელმისაწვდომობა და ინკლუზიურობა, მომზადდეს მოსწავლეები და მასწავლებლები მომავლის გამოწვევებისთვის და შეიქმნას ისეთი საგანმანათლებლო გარემო, რომელიც სრულად შეესაბამება 21-ე საუკუნის მოთხოვნებს.

ძირითადი ნაწილი

ხელოვნური ინტელექტის (AI) სწრაფი განვითარება და, კერძოდ, დიდი ენობრივი მოდელების (LLM) გამოჩენა, განათლების სისტემას უნიკალურ, თვისობრივად ახალ შესაძლებლობებს სთავაზობს. წინამდებარე ძირითადი ნაწილი მიზნად ისახავს, დეტალურად და კრიტიკულად განიხილოს AI-ის, კონკრეტულად კი LLM-ების, მრავალმხრივი გავლენა სასწავლო პროცესზე, ფოკუსირება მოახდინოს რა მოსწავლეთა და მასწავლებელთა პერსპექტივებზე, პრაქტიკული გამოყენების მაგალითებზე, მიღწეულ შედეგებზე, არსებულ გამოწვევებზე, ეთიკურ ასპექტებსა და სამომავლო პერსპექტივებზე.

ხელოვნური ინტელექტის (AI) ინტეგრაცია განათლებაში, უპირველეს ყოვლისა, გულისხმობს სწავლა-სწავლების პროცესის ფუნდამენტურ ცვლილებას, მის გადასვლას მასობრივ, უნიფიცირებულ მოდელზე პერსონალიზებულ, ადაპტირებულ და მოსწავლეზე ორიენტირებულ მიდგომაზე. ეს ტრანსფორმაცია შესაძლებელი ხდება AI-ის უნიკალური შესაძლებლობების წყალობით, რომელთა შორის უმნიშვნელოვანესია: მონაცემთა ანალიზი: AI-ს შეუძლია გააანალიზოს დიდი რაოდენობით მონაცემები მოსწავლის შესახებ (აკადემიური მოსწრება, სწავლის სტილი, ინტერესები, ქცევითი პატერნები, ონლაინ აქტიურობა და ა.შ.) და გამოავლინოს ის ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს მის წარმატებაზე ან წარუმატებლობაზე.

ბუნებრივი ენის დამუშავება (NLP): LLM-ებს, როგორიცაა ChatGPT, GPT-4, და BERT, შეუძლიათ გაიგონ, დაამუშაონ და გენერირება გაუკეთონ ადამიანის ენას, რაც საშუალებას აძლევს მათ, ჩაერთონ მოსწავლეებთან ბუნებრივ დიალოგში, უპასუხონ კითხვებზე, მისცენ განმარტებები, შეაფასონ წერიტი ნამუშევრები და ა.შ.³

მანქანური სწავლება (ML): ML ალგორითმები საშუალებას აძლევს AI სისტემებს, ისწავლონ მონაცემებიდან, გამოავლინონ კანონზომიერებები, გააკეთონ პროგნოზები და მუდმივად გააუმჯობესონ საკუთარი მუშაობა მასწავლებლის ან პროგრამისტის უშუალო ჩარევის გარეშე. ამ შესაძლებლობების კომბინაცია საშუალებას აძლევს AI-ზე დაფუძნებულ სისტემებს, როგორიცაა ადაპტური სასწავლო პლატფორმები, ინტელექტუალური ტუტორინგის სისტემები და პერსონალიზებული სასწავლო ასისტენტები, შექმნან მართლაც ინდივიდუალური სასწავლო გამოცდილება თითოეული მოსწავლისთვის. ეს სისტემები არგებს სასწავლო მასალის სირთულეს. AI აფასებს მოსწავლის ცოდნის დონეს რეალურ დროში და სთავაზობს მას ისეთ დავალებებსა და სავარჯიშოებს, რომლებიც შეესაბამება მის შესაძლებლობებს. თუ მოსწავლე წარმატებით ართმევს თავს დავალებებს, სისტემა თანდათან ზრდის სირთულეს.

3 N. Xiao, Y. Pei, C. Yuan, Y. Bu, Z. Cai, Transforming Education with Artificial Intelligence: A Comprehensive Review of Applications, Challenges, and Future Directions. International Theory and Practice in Humanities and Social Sciences, 2(1), 337-356, 2024, <https://doi.org/10.70693/itphss.v2i1.211>

ხოლო თუ მოსწავლე სირთულეებს აწყდება, სისტემა სთავაზობს დამატებით დახმარებას, გამარტივებულ ახსნა-განმარტებებს, ან ალტერნატიულ სავარჯიშოებს.⁴

AI არა მხოლოდ აფასებს მოსწავლის ნამუშევარს, არამედ აწვდის მას დეტალურ, კონსტრუქციულ უკუკავშირს, სადაც მითითებულია კონკრეტული შეცდომები, მათი გამოსწორების გზები და დამატებითი რესურსები, რომლებიც დაეხმარება მოსწავლეს ცოდნის გაღრმავებაში.

დიდი ენობრივი მოდელების (LLM) ერთ-ერთი ყველაზე ღირებული და პერსპექტიული ფუნქცია განათლებაში არის მათი უნარი, მოახდინონ მოსწავლეთა შესახებ არსებული მრავალფეროვანი მონაცემების ღრმა ანალიზი, ინტერპრეტაცია და სინთეზი, და ამ ანალიზის საფუძველზე შექმნან მოსწავლის დეტალური, მუდმივად განახლებადი კოგნიტური, ქცევითი და ემოციური პროფილი. ეს პროფილი მოიცავს არა მხოლოდ მოსწავლის აკადემიურ მოსწრებას სხვადასხვა საგანში (რაც ტრადიციული შეფასების სისტემის მთავარი ფოკუსია), არამედ მის ძლიერ და სუსტ მხარეებს კონკრეტულ თემებსა და უნარებში, მის სწავლის სტილს (ვიზუალური, აუდიალური, კინესთეტიკური, ვერბალური, ლოგიკური და ა.შ.), მის ინტერესებს, მოტივაციის დონეს (როგორც ზოგადად, ისე კონკრეტული დავალების ან საგნის მიმართ), მის ემოციურ მდგომარეობას (გარკვეულ ფარგლებში და ეთიკური ნორმების მკაცრი დაცვით), მის სწავლის ტემპს, ტიპურ შეცდომებს, დასმულ კითხვებს, ონლაინ პლატფორმებზე აქტივობას (მაგ., LMS - Learning Management System, ონლაინ ფორუმები, სოციალური ქსელები), ინტერაქციის თავისებურებებს (თანაკლასელებთან, მასწავლებლებთან, AI ასისტენტებთან) და სხვა მრავალ პარამეტრს.⁵

ამ მრავალმხრივი პროფილის საფუძველზე, AI სისტემას, განსაკუთრებით კი ადაპტურ სასწავლო პლატფორმას, შეუძლია შეარჩიოს ოპტიმალური სასწავლო მასალები (ტექსტები, ვიდეოები, აუდიო მასალები, ინტერაქტიული სავარჯიშოები, სიმულაციები), სავარჯიშოები, დამატებითი რესურსები, შესთავაზოს მოსწავლეს ინდივიდუალური რეკომენდაციები სწავლის სტრატეგიის შესახებ, წინასწარ განჭვრიტოს მოსწავლის შესაძლო სირთულეები კონკრეტულ თემასთან ან დავალებასთან დაკავშირებით და შესთავაზოს პრევენციული ზომები, მაგალითად, დამატებითი განმარტებები, გამარტივებული მაგალითები, ალტერნატიული მიდგომები, ვიზუალური მასალა, ან ეტაპობრივი ინსტრუქციები. AI-ს შეუძლია ასევე განსაზღვროს ოპტიმალური დრო, ფორმატი და ინტენსივობა უკუკავშირის მისაწოდებლად, რაც მაქსიმალურად გაზრდის მის ეფექტურობას, ხელს შეუწყობს მოსწავლის მეტაკოგნიტური უნარების (საკუთარი სწავლის პროცესის გაცნობიერება და მართვა) განვითარებას და გააძლიერებს მის თვითრეგულაციის უნარს.

მასწავლებლებისთვის AI, შესაბამისად, გარდაიქმნება ფასდაუდებელ ინსტრუმენტად, პროფესიონალ ასისტენტად და სტრატეგიულ პარტნიორად, რომელიც არა მხოლოდ აწვდის ობიექტურ, დეტალურ და მტკიცებულებებზე დაფუძნებულ ინფორმაციას მოსწავლეთა პროგრესის, საჭიროებების, ძლიერი და სუსტი მხარეების შესახებ (რაც ხშირად სუბიექტური, ფრაგმენტული და დროში გაწელილია ტრადიციული შეფასებისას), არამედ ეხმარება მათ პროაქტიულად დაგეგმონ და მართონ სასწავლო პროცესი, მიიღონ მონაცემებზე დაფუძნებული პედაგოგიური გადაწყვეტილებები, შექმნან მაქსიმალურად ადაპტირებული, ინკლუზიური და ინტერაქტიული სასწავლო გარემო, რომელიც ითვალისწინებს თითოეული მოსწავლის უნიკალურობას, ხელს უწყობს მის ინტელექტუალურ, ემოციურ და სოციალურ განვითარებას.⁶

4 M. Taylor, „What Teens Say They Do and Don't Use ChatGPT For“. Parents.com, 2025, January 23.

5 J.Yu, Z. Zhang, D. Zhang-li, S. Tu, Z. Hao, R.Li, M. Sun, „From MOOC to MAIC: Reshaping Online Teaching and Learning through LLM-driven Agents“. arXiv preprint arXiv: 2409.03512, 2024. <https://arxiv.org/abs/2409.03512>

6 Z Zhang, D.Zhang-Li, J.Yu, L Gong, J.Zhou, Z. Liu, J.Li, „Simulating Classroom Education with LLM-Empowered Agents.“ arXiv preprint arXiv:2406.19226, 2024. <https://arxiv.org/abs/2406.19226>

AI-ს შეუძლია გააანალიზოს მოსწავლეთა აქტივობა ონლაინ პლატფორმებზე, შეაფასოს მათი ნამუშევრები (როგორც ავტომატურად, AI-ის ალგორითმების გამოყენებით, ისე მასწავლებლის ჩართულობით, ჰიბრიდული მოდელის გამოყენებით), გამოავლინოს საერთო შეცდომები, გაუგებრობები და ტენდენციები კლასში, ჯგუფში ან ინდივიდუალურ დონეზე, შესთავაზოს მასწავლებელს მტკიცებულებებზე დაფუძნებული რეკომენდაციები სასწავლო გეგმის კორექტირებისთვის (მაგ., რომელი თემების გამეორება ან გაღრმავებაა საჭირო), ინდივიდუალური, ჯგუფური და კლასობრივი დავალებების შესარჩევად, დიფერენცირებული სწავლების სტრატეგიების გამოსაყენებლად (მაგ., მოსწავლეთა დაჯგუფება მათი საჭიროებების მიხედვით), დამატებითი რესურსების შესათავაზებლად და, ზოგადად, სწავლების პროცესის ოპტიმიზაციისა და პერსონალიზაციისთვის. ეს მოწოდებებზე დაფუძნებული, მტკიცებულებებზე ორიენტირებული და ადაპტური მიდგომა საშუალებას აძლევს მასწავლებლებს, გაცილებით ეფექტურად მართონ სასწავლო პროცესი, დროულად უპასუხონ მოსწავლეთა ცვალებად საჭიროებებს, გაზარდონ მათი ჩართულობა და მოტივაცია, და, საბოლოო ჯამში, მიაღწიონ უკეთეს აკადემიურ შედეგებს და ხელი შეუწყონ მოსწავლეთა განვითარებას.

AI-ის შესაძლებლობები განათლებაში მნიშვნელოვნად სცდება პერსონალიზებული სწავლების მხარდაჭერას და ვრცელდება სასწავლო მასალების შექმნის, გამდიდრების, განახლებისა და გავრცელების სფეროზე. ეს ასპექტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს თანამედროვე განათლების კონტექსტში, სადაც იზრდება მოთხოვნა მაღალი ხარისხის, მრავალფეროვან, დინამიურ და მოსწავლეთა ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებულ სასწავლო რესურსებზე. LLM-ები და სხვა AI ინსტრუმენტები მასწავლებლებს სთავაზობს უპრეცედენტო შესაძლებლობებს, ავტომატიზირონ და გააუმჯობესონ სასწავლო მასალების შექმნის პროცესი, დაზოგონ დრო და რესურსები, და, ამავდროულად, გაზარდონ ამ მასალების ეფექტურობა, მიმზიდველობა და ხელმისაწვდომობა.

მასწავლებლებს შეუძლიათ გამოიყენონ AI-ზე დაფუძნებული ინსტრუმენტები, რათა:

შექმნან მრავალფეროვანი სასწავლო რესურსები: AI-ს შეუძლია ავტომატურად შექმნას სხვადასხვა ტიპის სასწავლო მასალა, მათ შორის:

ტექსტური მასალები: დიალოგები, მოთხრობები, სტატიები, რეფერატები, ლექსიკონები, ტერმინთა განმარტებები, ტექსტების შეჯამებები, სავარჯიშოების პირობები, ტესტის კითხვები (ღია და დახურული), ესეების თემები და გეგმები, დისკუსიის საკითხები და ა.შ.^{7, 8}.

ვიზუალური მასალები: პრეზენტაციები (მაგ., SlidesAI-ს გამოყენებით), ინფოგრაფიკა, დიაგრამები, სქემები, ილუსტრაციები, ანიმაციები, ვიდეო რგოლები (ტექსტის ვიდეოდ გარდაქმნის ფუნქციით).

აუდიო მასალები: აუდიო ლექციები, პოდკასტები, დიალოგების გახმოვანება, მუსიკალური ფრაგმენტები (ტექსტის აუდიოდ გარდაქმნის ფუნქციით).

ინტერაქტიული მასალები: სიმულაციები, ვირტუალური ლაბორატორიები, საგანმანათლებლო თამაშები, ქვიზები, ინტერაქტიული სავარჯიშოები, დიალოგზე დაფუძნებული სცენარები.

მოახდინონ არსებული მასალების ადაპტირება: AI-ს შეუძლია არსებული სასწავლო მასალების (მაგ., სახელმძღვანელოების, სტატიების) ადაპტირება მოსწავლეთა ინდივიდუალური საჭიროებების, სწავლის სტილის, ენობრივი დონის და კულტურული ფონის გათვალისწინებით.

7 J.Jeon, S.Lee, „Large language models in education: A focus on the complementary relationship between human teachers and ChatGPT.“ Education 1 and Information Technologies, 28(12), 15873–15892. 2, 2023. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11777-4>

8 იქვე, ნ. მიქაძე.

მოიძიონ დამხმარე მასალები ინტერნეტში: AI-ზე დაფუძნებული საძიებო სისტემები, როგორცაა researchrabbit , ეხმარება მასწავლებლებს, სწრაფად და ეფექტურად მოიძიონ შესაბამისი სამეცნიერო სტატიები, კვლევები, წიგნები, ვიდეო მასალები, პრეზენტაციები და სხვა რესურსები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას სასწავლო მასალების გასამდიდრებლად.

AI-ის გამოყენება სასწავლო მასალების შექმნასა და განვითარებაში არა მხოლოდ ამცირებს მასწავლებლის მიერ ამ ამოცანებზე დახარჯულ დროსა და ძალისხმევას, არამედ ზრდის სასწავლო რესურსების მრავალფეროვნებას, ხარისხს, ხელმისაწვდომობას და შესაბამისობას მოსწავლეთა ინდივიდუალურ საჭიროებებთან. ეს, თავის მხრივ, ხელს უწყობს სწავლის პროცესის პერსონალიზაციას, ინტერაქტიულობის გაზრდას, მოსწავლეთა ჩართულობის და მოტივაციის ამაღლებას და, საბოლოო ჯამში, აკადემიური შედეგების გაუმჯობესებას.

AI-ს შეუძლია მნიშვნელოვნად გააუმჯობესოს შეფასების პროცესი შემდეგი ასპექტებით:

ავტომატიზაცია და ეფექტურობა: AI-ს შეუძლია ავტომატიზიროს შეფასების პროცესის მრავალი ასპექტი, განსაკუთრებით ისეთ დავალებებში, სადაც შესაძლებელია პასუხების ობიექტურად შეფასება (მაგ., მრავალჯერადი არჩევანის ტესტები, შეავსე გამოტოვებული ადგილები, სწორი/არასწორი დებულებები, მათემატიკური ამოცანები, პროგრამული კოდის შემოწმება). AI ალგორითმებს შეუძლიათ სწრაფად და ზუსტად შეაფასონ მოსწავლეთა ნამუშევრები, გამოავლინონ შეცდომები, დაადგინონ ცოდნის დონე და შესთავაზონ დეტალური უკუკავშირი.⁹ Gradescope-ის მსგავსი პლატფორმები ამის კარგი მაგალითია, რომლებიც ამარტივებს შეფასების პროცესს, ზოგავს მასწავლებლის დროს, ამცირებს სუბიექტურობის ფაქტორს და უზრუნველყოფს შეფასების ერთგვაროვნებასა და სანდოობას¹⁰

ობიექტურობა და მიუკერძოებლობა: ადამიანისგან განსხვავებით, AI ალგორითმები (თუ ისინი სწორად არის შემუშავებული და გაწვრთნილი) არ ექვემდებარება სუბიექტურ ფაქტორებს, როგორცაა ემოციები, პირადი შეხედულებები, გენდერული, ეთნიკური ან სოციალურ-ეკონომიკური სტერეოტიპები. ეს ზრდის შეფასების ობიექტურობას და სამართლიანობას, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მაღალი რისკის მქონე შეფასებებში (მაგ., მისაღები გამოცდები, სერტიფიცირება). თუმცა, მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, რომ AI სისტემები შეიძლება იყოს მიკერძოებული, თუ ისინი გაწვრთნილია მიკერძოებულ მონაცემებზე. ამიტომ, AI-ის მიერ გენერირებული შეფასებები ყოველთვის საჭიროებს ადამიანის მიერ გადამოწმებას და კრიტიკულ შეფასებას.

პერსონალიზებული უკუკავშირი: AI-ს შეუძლია არა მხოლოდ შეაფასოს მოსწავლის ნამუშევარი, არამედ უზრუნველყოს დეტალური, პერსონალიზებული და კონსტრუქციული უკუკავშირი, სადაც მითითებულია კონკრეტული შეცდომები, მათი გამოსწორების გზები, დამატებითი რესურსები, რომლებიც დაეხმარება მოსწავლეს ცოდნის გაღრმავებაში, და რეკომენდაციები შემდგომი ნაბიჯებისთვის.

ფორმატიული შეფასება: AI-ს შეუძლია უწყვეტად აკონტროლოს მოსწავლეთა პროგრესი, გააანალიზოს მათი ინტერაქცია სასწავლო მასალებთან, ამოიცნოს სწავლის სტილი, ძლიერი და სუსტი მხარეები და უზრუნველყოს დინამიური, ადაპტური უკუკავშირი, რომელიც მორგებულია თითოეული მოსწავლის ინდივიდუალურ საჭიროებებზე.¹¹ ეს ფორმატიული შეფასების მიდგომა (შეფასება სწავლისთვის და არა მხოლოდ სწავლის შეფასება) საშუალებას აძლევს მასწავლებლებს, დროულად გამოავლინონ სწავლასთან დაკავშირებული სირთულეები, გაიგონ თითოეული მოსწავლის ინდივიდუალური პროგრესი და საჭიროების შემთხვევაში, შესთავაზონ მათ პროაქტიული და პერსონალიზებული მხარდაჭერა, რაც ხელს

9 Ibid. J.Jeon, S.Lee, 2023.

10 იქვე. ნ.მიქაბე.

11 Ibid. Z. Zhang, D. Zhang-Li, J.Yu, L.Gong, J. Zhou, Z. Liu, J.Li, 2024.

უწყობს სწავლის პროცესის ინდივიდუალიზაციას, მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლებას და, საბოლოო ჯამში, აკადემიური შედეგების გაუმჯობესებას.

ადამიანური ფაქტორის როლი: AI-ს არ შეუძლია სრულად ჩაანაცვლოს მასწავლებლის ინტუიცია, გამოცდილება, ემპათია და კრიტიკული აზროვნება. შეფასება ხშირად მოითხოვს კონტექსტის გათვალისწინებას, მოსწავლის ინდივიდუალური მახასიათებლების გაგებას და შემოქმედებითი მიდგომის გამოყენებას, რასაც AI ჯერჯერობით სრულყოფილად ვერ ახერხებს. ამიტომ, მნიშვნელოვანია ჰიბრიდული მიდგომის გამოყენება, სადაც AI ასრულებს დამხმარე როლს, ხოლო საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს მასწავლებელი.

მონაცემთა კონფიდენციალურობა და უსაფრთხოება: მოსწავლეთა პერსონალური მონაცემების შეგროვება და ანალიზი მოითხოვს მკაცრი ეთიკური და სამართლებრივი ნორმების დაცვას. აუცილებელია მონაცემთა დაცვის საიმედო მექანიზმების დანერგვა და მოსწავლეთა ინფორმირებული თანხმობის მიღება.

ამ გამოწვევების მიუხედავად, AI-ის პოტენციალი შეფასების სისტემის გაუმჯობესებაში უდავოა. მნიშვნელოვანია, რომ AI-ის ინტეგრაცია შეფასებაში იყოს გააზრებული, ეთიკურად და პედაგოგიურად გამართულად, მოსწავლეთა საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით.

დიდი ენობრივი მოდელების (LLM) ინტეგრაცია თანამედროვე განათლების სისტემაში სულ უფრო მასშტაბურ და მრავალმხრივ ხასიათს იძენს. იმისათვის, რომ სრულყოფილად შევავსოთ ამ პროცესის სიღრმე და პერსპექტივები, აუცილებელია განვიხილოთ არა მხოლოდ LLM-ების გამოყენების შესაძლებლობები, არამედ პრაქტიკული ასპექტები – თუ როგორ, რა სიხშირით, რა მიზნით და რა შედეგებით იყენებენ ამ ტექნოლოგიებს მოსწავლეები და მასწავლებლები რეალურ სასწავლო გარემოში.

კვლევები აჩვენებს, რომ LLM-ების გამოყენება, როგორც მოსწავლეების, ისე მასწავლებლების მიერ, მზარდი ტენდენციით ხასიათდება. Pew Research Center-ის მონაცემებით, 2024 წელს აშშ-ში მოზარდების 26%-მა გამოიყენა ChatGPT სასკოლო დავალებების შესასრულებლად, რაც თითქმის ორჯერ აღემატება წინა წლის მაჩვენებელს. ეს სტატისტიკა ნათლად ასახავს LLM-ების მზარდ პოპულარობას და მათ აღქმას, როგორც სასარგებლო, ზოგჯერ კი აუცილებელ ინსტრუმენტს მოსწავლეთა ყოველდღიურ სასწავლო საქმიანობაში. თუმცა, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ გამოყენების სიხშირე და ინტენსივობა მნიშვნელოვნად განსხვავდება დემოგრაფიული ჯგუფების, სასწავლო საფეხურების (სკოლა, უნივერსიტეტი, პროფესიული განათლება), საგნების (ჰუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო, ტექნიკური) და კონკრეტული ამოცანების მიხედვით.

მოსწავლეები LLM-ებს, უპირველეს ყოვლისა, იყენებენ ინფორმაციის სწრაფად მოსაძიებლად და რთული საკითხების გასაგებად მარტივ ენაზე. ეს შეიძლება მოიცავდეს ტერმინების განმარტებებს, ისტორიული მოვლენების ქრონოლოგიას, სამეცნიერო კონცეფციების ახსნას, ფორმულების განმარტებას და ა.შ.¹² გარდა ამისა, მოსწავლეები აქტიურად მიმართავენ LLM-ებს სასწავლო მასალების გენერირებისთვის – კონსპექტების, რეზიუმეების, პრეზენტაციების, ესეების გეგმების და სხვა ტექსტური მასალების შესაქმნელად. ეს არა მხოლოდ ზოგავს დროს, არამედ ეხმარება მათ მასალის სტრუქტურირებაში, ძირითადი იდეების გამოყოფასა და ინფორმაციის უკეთ დამახსოვრებაში. ასევე ენობრივი ბარიერების გადალახვა, ტექსტების თარგმნა და რედაქტირება ასევე წარმოადგენს LLM-ების გამოყენების მნიშვნელოვან სფეროს, რაც განსაკუთრებით აქტუალურია მულტილინგვური გარემოსა და საერთაშორისო საგანმანათლებლო პროგრამებისთვის.

მასწავლებლებისთვის LLM-ები, თავის მხრივ, გვევლინება მრავალფუნქციურ ინსტრუმენტად, რომელიც ეხმარება მათ არა მხოლოდ სასწავლო პროცესის ორგანიზებასა და

12 Ibid. M. Taylor, 2025, January 23.

წარმართვაში, არამედ პროფესიული განვითარების ხელშეწყობაშიც. მასწავლებლები იყენებენ LLM-ებს გაკვეთილის გეგმების შესაქმნელად, ტესტების, სავარჯიშოების, დიდაქტიკური მასალებისა და პრეზენტაციების მოსამზადებლად, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს მოსამზადებელ სამუშაოზე დახარჯულ დროსა და ძალისხმევას. LLM-ების ანალიტიკური შესაძლებლობები ეხმარება მასწავლებლებს, უკეთ გაიგონ თითოეული მოსწავლის ინდივიდუალური საჭიროებები, ძლიერი და სუსტი მხარეები, სწავლის სტილი და პროგრესი, და ამის საფუძველზე მოახდინონ სწავლების მეთოდების ადაპტირება. შეფასების პროცესში LLM-ებს შეუძლიათ ავტომატურად შეაფასონ გარკვეული ტიპის დავალებები, რაც ზოგავს მასწავლებლის დროს და უზრუნველყოფს შეფასების ობიექტურობას, თუმცა, აუცილებელია ადამიანის მიერ კონტროლი და კრიტიკული შეფასება.

LLM სისტემების გამოყენების სიხშირე და ინტენსივობა დამოკიდებულია რიგ ფაქტორებზე. ტექნოლოგიური ხელმისაწვდომობა, ციფრული კომპეტენციები, პედაგოგიური მიდგომები და ინსტიტუციური მხარდაჭერა გადამწყვეტ როლს თამაშობს ამ პროცესში. რაც უფრო მარტივია LLM-ებზე წვდომა (მაგ., უფასო ონლაინ პლატფორმების, ინტეგრირებული სასწავლო გარემოს მეშვეობით), რაც უფრო მაღალია მასწავლებელთა და მოსწავლეთა ციფრული უნარები, რაც უფრო მეტად არის ორიენტირებული პედაგოგიური პრაქტიკა ინოვაციებზე და მოსწავლეთა აქტიურ ჩართულობაზე, და რაც უფრო ძლიერია სკოლის/უნივერსიტეტის ადმინისტრაციის მხარდაჭერა (ტრენინგები, ტექნიკური დახმარება, რესურსების გამოყოფა), მით უფრო მაღალია LLM-ების გამოყენების სიხშირე და ეფექტურობა.

რაც შეეხება LLM სისტემების გავლენას სასწავლო შედეგებზე, კვლევები, ზოგადად, დადებით ტენდენციას აჩვენებს. მოსწავლეები, რომლებიც აქტიურად და გააზრებულად იყენებენ LLM-ებს, უკეთ ითვისებენ სასწავლო მასალას, ავლენენ უფრო მაღალ აკადემიურ მოსწრებას, კრიტიკული აზროვნების უნარებს და გაზრდილ მოტივაციას. თუმცა, აუცილებელია ბალანსის დაცვა, რათა თავიდან ავიცილოთ ზედაპირული სწავლა და LLM-ებზე გადაჭარბებული დამოკიდებულება. მასწავლებლის როლი კვლავ გადამწყვეტია – მან უნდა უხელმძღვანელოს მოსწავლეებს, ასწავლოს მათ LLM-ების კრიტიკულად და პასუხისმგებლობით გამოყენება და წახალისოს მათი დამოუკიდებელი აზროვნება და შემოქმედებითობა.

მომავლის LLM-ებზე დაფუძნებული ვირტუალური ასისტენტები, ჩეთბოტები და პერსონალური ტუტორები გახდება გაცილებით უფრო “ადამიანური”, შეძლებენ ბუნებრივი ენის არა მხოლოდ გაგებას და გენერირებას, არამედ კონტექსტის, ქვეტექსტის, იუმორის, სარკაზმის, ემოციური ინტონაციის და სხვა ნიუანსების აღქმას და ადეკვატურად გამოყენებას. ისინი შეძლებენ მოსწავლეებთან არა მხოლოდ ინფორმაციულ, არამედ ემოციურ დონეზე ურთიერთობას, მხარდაჭერას, მოტივირებას და, გარკვეულწილად, მეგობრული ურთიერთობის დამყარებასაც კი, რაც, თავის მხრივ, შეიძლება დადებითად აისახოს მოსწავლეთა ჩართულობაზე, მოტივაციასა და სწავლის შედეგებზე.

მომავლის LLM-ები შეძლებენ არა მხოლოდ ტექსტური ინფორმაციის, არამედ აუდიო, ვიდეო, გამოსახულებების, 3D მოდელების და სხვა ფორმატის მონაცემების დამუშავებას, ანალიზს, სინთეზს და გენერირებას, რაც შექმნის მულტიმედიური, მრავალსენსორული და იმერსიული სასწავლო გარემოს შექმნის უპრეცედენტო შესაძლებლობებს. მოსწავლეებს შეეძლებათ, შეისწავლონ რთული საკითხები სხვადასხვა პერსპექტივიდან, ჩაერთონ ინტერაქტიულ სიმულაციებში, ვირტუალურ ლაბორატორიებში, ვირტუალურ ექსკურსიებში და მიიღონ ცოდნა არა მხოლოდ აბსტრაქტული ფორმით, არამედ რეალურ სამყაროსთან მაქსიმალურად მიახლოებული გამოცდილების სახით.

LLM-ების ინტეგრაცია ვირტუალური (VR) და დამატებითი (AR) რეალობის ტექნოლოგიებთან, ტვინის კომპიუტერულ ინტერფეისებთან (BCI), ბიომეტრულ სენსორებთან, რობოტექნიკასთან და სხვა პერსპექტიულ ტექნოლოგიებთან საშუალებას მისცემს შექმნათ

თვისობრივად ახალი, ადაპტური, ინტერაქტიული და იმერსიული სასწავლო გარემო, სადაც მოსწავლეებს შეეძლებათ ჩაერთონ რეალისტურ სიმულაციებში, ვირტუალურ ექსკურსიებში, ინტერაქტიულ ექსპერიმენტებში, ვირტუალურ ლაბორატორიებში, კონსტრუქციულ თამაშებში და სხვა აქტივობებში, რომლებიც გააღრმავებს მათ ცოდნას, გააძლიერებს პრაქტიკულ უნარ-ჩვევებს და ხელს შეუწყობს შემოქმედებითი და კრიტიკული აზროვნების განვითარებას.

დასკვნა

წინამდებარე ნაშრომში განვიხილეთ ხელოვნური ინტელექტის (AI), და კონკრეტულად, დიდი ენობრივი მოდელების (LLM) როლი განათლების სისტემაზე. კვლევა ეყრდნობოდა აკადემიური ლიტერატურის ანალიზს, ემპირიულ კვლევებს, ექსპერტთა მოსაზრებებსა და პრაქტიკულ მაგალითებს, და ცხადყოფს, რომ AI-ის ინტეგრაცია წარმოშობს როგორც შესაძლებლობებს, ისე გამოწვევებს, რომლებიც საჭიროებს დაბალანსებულ მიდგომას განათლების სფეროს ყველა მხარისგან.

ნაშრომში დეტალურად იქნა გაანალიზებული, თუ როგორ ცვლის AI ტრადიციულ სასწავლო მეთოდებს, ხელს უწყობს რა სწავლების პერსონალიზაციას, ზრდის მოსწავლეთა ჩართულობას და აუმჯობესებს მასწავლებელთა მუშაობის ეფექტურობას. კვლევამ აჩვენა, რომ AI-ზე დაფუძნებული სისტემები მოსწავლეებს სთავაზობს ინდივიდუალურ სასწავლო ტრაექტორიებს, მყისიერ უკუკავშირს, მრავალფეროვან სასწავლო რესურსებს და ინტერაქტიულ გარემოს, რაც დადებითად აისახება მათ მოტივაციაზე, აკადემიურ მიღწევებსა და კრიტიკული აზროვნების უნარების განვითარებაზე. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო AI-ის როლს მასწავლებლის საქმიანობაში, მის ტრანსფორმაციას ინფორმაციის მიმწოდებლიდან სწავლის პროცესის ფასილიტატორად და ტექნოლოგიურ მენეჯერად. აღინიშნა, რომ AI ეხმარება მასწავლებლებს სასწავლო მასალების მომზადებაში, შეფასების პროცესის ავტომატიზაციაში, მოსწავლეთა პროგრესის მონიტორინგსა და ინდივიდუალური საჭიროებების იდენტიფიცირებაში.

ასევე, განხილულ იქნა მოსწავლეებისა და მასწავლებლების მიერ LLM სისტემების გამოყენების პრაქტიკული ასპექტები, მათი გამოყენების სიხშირე, მიზნობრიობა და ამ ტექნოლოგიებთან დაკავშირებული მოლოდინები და გამოწვევები. კვლევამ აჩვენა, რომ AI-ის გამოყენება მზარდი ტენდენციით ხასიათდება და რომ მოსწავლეები მას აქტიურად იყენებენ ინფორმაციის მოსაძიებლად, სასწავლო მასალების შესაქმნელად და დავალებების შესასრულებლად.

ნაშრომში სიღრმისეულად იქნა განხილული AI-ის ინტეგრაციასთან დაკავშირებული ეთიკურისაკითხები. ხაზგასმით აღინიშნა მონაცემთა კონფიდენციალურობის, ალგორითმული მიკერძოებულობის, გამჭვირვალობის, ანგარიშვალდებულებისა და ადამიანური ფაქტორის მნიშვნელობის საკითხები.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნაშრომი გვთავაზობს შემდეგ რეკომენდაციებს, როგორც მასწავლებლებისათვის ასევე მოსწავლეებისათვის.

მასწავლებლებისთვის: აუცილებელია მუდმივი პროფესიული განვითარება, AI-ის პედაგოგიური ასპექტების შესწავლა და მისი, როგორც დამხმარე ინსტრუმენტის, კრიტიკული გამოყენება. მნიშვნელოვანია მოსწავლეთა აქტიური ჩართულობის წახალისება AI-თან ინტერაქციაში და კრიტიკული აზროვნების უნარების განვითარებაზე ორიენტირება.

მოსწავლეებისთვის: AI-ის, როგორც სწავლის დამხმარე საშუალების გამოყენება, კრიტიკული მიდგომის შენარჩუნება, ინფორმაციის გადამოწმება და ეთიკური ნორმების დაცვა.

განათლების პოლიტიკის შემქმნელებისთვის: ეთიკური ჩარჩოს შემუშავება, თანაბარი წვდომის უზრუნველყოფა ტექნოლოგიებზე, მასწავლებელთა მხარდაჭერა და AI-ის

ინტეგრაციის გრძელვადიანი კვლევების წახალისება.

სამომავლოდ, მოსალოდნელია LLM ტექნოლოგიების განვითარება და ინტეგრაცია ვირტუალურ რეალობასთან, რაც ახალ შესაძლებლობებს შექმნის. აუცილებელია მუდმივი კვლევა, მონიტორინგი და ეთიკური ნორმების დაცვა. მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, რომ AI არ ჩაანაცვლებს ადამიანურ ინტერაქციას, მასწავლებლის გამოცდილებასა და მოსწავლის მოტივაციას. AI-სა და ადამიანის ინტელექტის თანაარსებობა, ეთიკური პრინციპების დაცვა, მოსწავლეზე ორიენტირებული მიდგომა და ინოვაციებისკენ სწრაფვა წარმოადგენს მომავლის განათლების საფუძველს.

ხელოვნური ინტელექტის განვითარების გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია, რომ პედაგოგებს, მოსწავლეებსა და პოლიტიკოსს შემქმნელებს ჰქონდეთ წვდომა სანდო ინფორმაციაზე. ვიდეო მასალა ხშირად უფრო ეფექტურია კომპლექსური საკითხების გაგებისთვის. გთავაზობთ ვიდეო რესურსები AI-ის როლის შესახებ განათლებაში:

TED Talks on AI in Education: ვიდეოები ექსპერტებისგან AI-ის გამოყენების ასპექტებზე განათლებაში. ბმული: <https://www.ted.com/search?q=AI+in+education>

Khan Academy's videos on AI: ვიდეოები AI-ის პრინციპებისა და გამოყენების შესახებ განათლებაში. ბმული: <https://www.khanacademy.org/> (საკვანძო სიტყვები: “artificial intelligence”, “machine learning”).

Google for Education - AI for Education: ინფორმაცია Google-ის ინიციატივების შესახებ AI-ის განათლებაში. ბმული: https://edu.google.com/intl/ALL_us/why-google/ai-for-education/

Crash Course Artificial Intelligence: ვიდეოების ნაკრები AI-ის ასპექტებზე. ბმული: https://www.youtube.com/playlist?list=PL8dPuuaLjXtO65LeD2p4_Sb5XQ5paA9bn

AI in education. Is the future here? | DW Documentary: დოკუმენტური ფილმი AI-ის როლზე განათლებაში. ბმული: <https://www.youtube.com/watch?v=qDM91U9YSd4>

ბიბლიოგრაფია

- მიქაძე, ნ. (n.d.). ხელოვნური ინტელექტი და სასკოლო განათლება. განათლების E სახლი.
- Jeon, J., & Lee, S. (2023). Large language models in education: A focus on the complementary relationship between human teachers and ChatGPT. *Education 1 and Information Technologies*, 28(12), 15873–15892. 2 <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11777-4>
- Taylor, M. (2025, January 23). What Teens Say They Do and Don't Use ChatGPT For. *Parents.com*.
- Xiao, N., Pei, Y., Yuan, C., Bu, Y., & Cai, Z. (2024). Transforming Education with Artificial Intelligence: A Comprehensive Review of Applications, Challenges, and Future Directions. *International Theory and Practice in Humanities and Social Sciences*, 2(1), 337-356. <https://doi.org/10.70693/itphss.v2i1.211>
- Yu, J., Zhang, Z., Zhang-li, D., Tu, S., Hao, Z., Li, R., ... Sun, M. (2024). From MOOC to MAIC: Reshaping Online Teaching and Learning through LLM-driven Agents. *arXiv preprint arXiv:2409.03512*. <https://arxiv.org/abs/2409.03512>
- Zhang, Z., Zhang-Li, D., Yu, J., Gong, L., Zhou, J., Liu, Z., ... Li, J. (2024). Simulating Classroom Education with LLM-Empowered Agents. *arXiv preprint arXiv:2406.19226*. <https://arxiv.org/abs/2406.19226>

საქართველოსა და ამიერკავკასიის ადმინისტრაციული და ეთნოკოლოგიური მოწყობის ერთი რუსულ-ბოლშევიკური გეგმისა და ვერსიის შესახებ

არჩილ ჩაჩხიანი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
მაგისტრატურის თავდაცვის ანალიზის
მიმართულების ასოცირებული პროფესორი,
ისტორიის დოქტორი

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია საქართველოსა და ამიერკავკასიის ადმინისტრაციული და ეთნო-პოლიტიკური მოწყობის ერთი რუსულ-ბოლშევიკური ვერსიის მონახაზები, რასაც საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და საბჭოთა რუსეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარებისთანავე, და მე-11 წითელი არმიის მიერ საქართველოს იძულებითი გასაბჭოების პირველ წლებში ჰქონდა ადგილი. ვერსიის ავტორი საქართველოში საბჭოთა რუსეთის დიპლომატიური წარმომადგენლობის სამხედრო ატაშე, მეფის არმიის ყოფილი გენერალური შტაბის გენერალ-მაიორი, შემდგომში საბჭოთა სამხედრო სადაზვერვო სამსახურის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, პაველ სიტინია. ამავე რაკურსშია წარმოდგენილი, ზოგადად, რუსული ექსპანსიონისტური პოლიტიკის ძირითადი მახასიათებლები და რუსული „მესამე რომის“ იდეოლოგიის ცალკეული შტრიხები. ამ იდეოლოგიის მიხედვით, მოსკოვის ახალი რელიგიური სტატუსი მას მთელი ქრისტიანული სამყაროს პოლიტიკურ ცენტრად გადაქცევას გულისხმობდა. სტატიაში განსაზღვრული და ჩამოყალიბებულია ამ პოლიტიკის ძირითადი ეტაპები.

რუსულმა შოვინისტურმა და იმპერიალისტურმა აზროვნებამ პიკს XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან მიაღწია. ეს პერიოდი რუსეთის სოციალურ-პოლიტიკური „მოდერნიზაციის“ რთული პროცესების დასაწყისად იქცა, რაც საერთო ჯამში თვითმპყრობელობის ლიკვიდაციით დასრულდა 1917 წელს. იმ წინააღმდეგობებმა, რაც არსებობდა იმპერიაში და ვერ გადაიჭრა ევოლუციურად, საზოგადოება კრიზისამდე მიიყვანა, რისი გადაწყვეტაც საბოლოოდ რევოლუციის გზით მოხერხდა.

სამხედრო ხასიათის სადაზვერვო ინფორმაციის მოპოვების გარდა, გამოცდილი სამხედრო მეთაური და გენშტაბისტი წმინდათსამხედრო ხასიათის მოხსენებითი ბარათების გარდა, ანალიტიკური ხასიათის მოხსენებით ბარათებსაც ადგენდა. საბჭოთა რუსეთის დიპლომატიური წარმომადგენლობის მთავარ ამოცანას საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გასაბჭოებისა და შემდგომი მართვისათვის ხელსაყრელი წინაპირობების მომზადება შეადგენდა. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი აქცენტები საქართველოში შიდა ეთნო და კონფესიური კონფლიქტების ინსპირირებასა და ასეთი გზით ქართული სახელმწიფოს დასუსტებაზე კეთდებოდა. რუსეთის წარმომადგენლობის სამხედრო ატაშეს მიერ ასეთ სამიზნეობად, პირველ რიგში, აჭარა და აფხაზეთი, აგრეთვე სამეგრელო იქნა შერჩეული. უფრო დიდი მასშტაბებით კი, რუსეთის მიერ ამიერკავკასიის სახელმწიფოებრივი მართვის გამარტივების მიზნით იგი სრულიად წარმოუდგენელი ეთნო და გეოპოლიტიკური რეფორმაციების ჩატარების რეკომენდაციებს იძლეოდა, რაც სრულიად შლიდა რეგიონის ისტორიულ და პოლიტიკურ ლანდშაფტს.

წინამდებარე სტატიაში სწორედ ეს საკითხებია განხილული და გაკეთებულია შესაბამისი დასკვნები.

საკვანძო სიტყვები: „მესამე რომი“, საბჭოთა რუსეთი, დაზვერვა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, ამიერკავკასია, ეთნოკონფლიქტი, აჭარა, აფხაზეთი, სამეგრელო.

ON A ONE RUSSIAN-BOLSHEVIK PLAN AND VERSION OF THE ADMINISTRATIVE AND ETHNOPOLITICAL ARRANGEMENT OF GEORGIA AND TRANSCAUCASIA

Archil Chachkhiani

Associate Professor of Master's Program in Defence Analysis of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of History

Abstract

The article discusses the outlines of a Russian-Bolshevik version of the administrative and ethno-political arrangement of Georgia and Transcaucasia, which took place immediately after the establishment of diplomatic relations between the Democratic Republic of Georgia and Soviet Russia, and during the first years of the forced Sovietization of Georgia by the 11th Red Army. The author of the version is Pavel Sytin, the military attaché of the diplomatic mission of Soviet Russia in Georgia, a former major general of the General Staff of the Tsarist Army, and later one of the heads of the Soviet Military Intelligence Service. In this perspective, the main features of Russian expansionist policy and the individual strokes of the ideology of the Russian "Third Rome" are presented in general. According to this ideology, the new religious status of Moscow meant its transformation into the political center of the entire Christian world. The article defines and formulates the main stages of this policy.

Russian chauvinistic and imperialist thinking reached its peak in the second half of the XIX century. This period marked the beginning of the complex processes of Russia's socio-political "modernization", which ultimately ended with the liquidation of the autocracy in 1917. The contradictions that existed in the empire and could not be resolved evolutionarily, led society to a crisis, which was finally resolved through revolution.

In addition to obtaining military intelligence, an experienced military commander and general staff officer also compiled analytical reports in addition to purely military reports. The main task of the diplomatic representation of Soviet Russia was to prepare favorable preconditions for the Sovietization and further management of the Democratic Republic of Georgia. In this regard, significant emphasis was placed on inspiring internal ethno-confessional conflicts in Georgia and thus weakening the Georgian state. The Russian military attaché first of all selected Adjara and Abkhazia, as well as Samegrelo, as such targets. On a larger scale, in order to simplify the state administration of the Transcaucasia by Russia, he gave recommendations for completely unimaginable ethno-geopolitical reforms, which completely destroyed the historical and political landscape of the region.

This article discusses these issues and draws relevant conclusions.

Key words: "Third Rome", Soviet Russia, Intelligence, Democratic Republic of Georgia, Transcaucasia, Ethnic conflict, Adjara, Abkhazia, Samegrelo.

შესავალი

რუსეთის ისტორიის დეტალური გაანალიზებით, ნათლად იკვეთება სახელმწიფოებრივი სტრატეგიების სამი ძირითადი პერიოდი. სამივე მათგანს მკაფიოდ შემოსაზღვრული მისია აქვს და ბრძოლებისა და არეულობების ხანგრძლივი პერიოდით ხასიათდება. პირველი „რუსული მიწებისათვის თავის მოყრას“ ეძღვნება, რაც მოსკოვის მთავრებმა ოქროს ურდოს მეთოდებით და ამავე ოქროს ურდოს მფარველობით შეასრულეს კიდეც. ეს პერიოდი ივანე მრისხანეს ტახტზე ასვლით დასრულდა, რასაც სისხლისმღვრელი რეჟიმის დამყარება და რუსი ერის უზედურება მოჰყვა შედეგად. მეორე პერიოდი, რომელიც ცარისტულ რეჟიმს მოიცავს, ლოკალურ დაპყრობით ომებს ეძღვნება. მესამე პერიოდში, დაპყრობითი ომების შემდეგ კი, დაიწყო ბრძოლა მსოფლიო ბატონობისათვის. შესაბამისად, ადგილობრივი სამხედრო კამპანიები მსოფლიო მასშტაბის კონფლიქტებში გადაიზარდა.¹ ეს პროცესები ე.წ. „რუსული სამყაროს“ გაფართოებისათვის მიმდინარეობდა, რაც არა მხოლოდ რუსეთის კულტურული და პოლიტიკური გავლენის სფეროების გაზრდას, არამედ რუსული მოსახლეობის გაერთიანებას ნიშნავდა ცივილიზაციური, გეოპოლიტიკური და რელიგიური ნიშნით. ტერმინ „რუსული სამყაროს“ გაგება კი, მოიცავს არა მხოლოდ თავად რუსულ მოსახლეობას, არამედ აგრეთვე რუსული კულტურის იდეოლოგიურ კონცეფციას და მის მისიას.²

რუსული სამყაროს გაფართოებისათვის წარმოებულ ომებს XVI საუკუნეში მოღვაწე ფსკოვის სპასო-ელეაზარის მონასტრის ბერის, ფილოფეის მიერ წამოყენებული „მესამე რომის“ იდეოლოგემა წარმართავდა. ამ კონცეფციის მთავარი არსი იმაში მდგომარეობდა, რომ რომაულ სამეფოს ამიერიდან რუსი ხელმწიფის სამეფო წარმოადგენდა და ეს სამეფო მთელი მსოფლიო იყო. „ორი რომი დაეცა, მესამე დგას და მეოთხე რომი აღარ იქნება“, ანუ – „პირველი რომი იყო რომი, მეორე რომი – კონსტანტინოპოლი, მესამე რომი მოსკოვია, და მეოთხე რომი აღარ იქნება“. პავლე მოციქულის მიხედვით კი, „რომი – მთელი მსოფლიოა“.³ ძალიან მალე კი, მოსკოველმა მეფეებმა ფილოფეის სიტყვებში რაღაც უფრო დიდიც დაინახეს: მოსკოვის ახალი რელიგიური სტატუსი მას მთელი ქრისტიანული სამყაროს პოლიტიკურ ცენტრად აქცევდა.⁴

ძირითადი ნაწილი

XVIII საუკუნის დადგომასთან ერთად სახელმწიფო, რომელიც პრეტენზიას აცხადებდა მსოფლიო მართლმადიდებლობის ბურჯად გადაქცევაზე, იმპერიად და ძლიერ „დერჟავად“ ყალიბდებოდა. რუსეთი, დაწყებული პეტრე დიდიდან და ცარისტული პერიოდიდან, დამთავრებული ბოლშევიკური ტოტალიტარიზმიდან თანამედროვე „რესპუბლიკამდე“, ყოველთვის ცდილობდა მოეპოვებინა ჰეგემონი სახელმწიფოს (Держава-гегемон) სტატუსი. შავ ზღვაზე გასასვლელის მოპოვებისა და რეგიონში ფეხის მოკიდების შემდეგ მან მართლაც მოიპოვა დიდი ევროპული სახელმწიფოს (Держава) სტატუსი. ნებისმიერი მიმართულებით რუსული სახელმწიფოს ექსპანსიის ეს ისტორია მეზობლებთან უწყვეტი სამხედრო კონფლიქტებისა და ომების ისტორიაა.⁵ იმპერიულობის სახელმწიფოებრივი გაგება კი სულ სხვა პრინციპებს, პირველ რიგში, გეოსტრატეგიულ მიზნებს დაეფუძნა, რამაც დაპყრობითი ომების წარმოებაში ჰპოვა თავისი ასახვა. მთელი ცარისტული პერიოდის განმავლობაში

1 ივანე ნანუაშვილი. რა უნდა იცოდეს ყველამ თავისუფალ სამყაროში რუსეთის შესახებ. გვ. 140. თბილისი. 2012.

2 Andis Kudors. "Russian World" – Russia's Soft Power Approach to Compatriots Policy. Russian analytical digest. Russian Public Relations Activities and Soft Power. 81/10. Pg. 2-4. Riga. 16 June 2010. https://www.files.ethz.ch/isn/117631/Russian_Analytical_Digest_81.pdf

3 Кирилл Юрьевич Резников, Филофей, старец. „Послание старца Филофея великому князю Василию.“ Памятники литературы Древней Руси: Конец XV – первая половина XVI века. Т. 6. М.: Худож. Лит. Стр. 441., 1984.

4 Лидия Новикова. Ирина Сиземская. Идеи мессианизма в русской философии и истории. Российская цивилизация. 1995. http://ecsocman.hse.ru/data/310/863/1216/006_Novikova.pdf.

5 Райан Дессейн. Лаша Чантуридзе, „Realpolitik и война России с Грузией. Три года спустя.“ Центральная Азия и Кавказ. Том 15. Стр. 138. Выпуск 1. 2012. <https://cyberleninka.ru/article/n/realpolitik-i-voyna-rossii-s-gruziy-tri-goda-spustya/viewer>

რუსული საზოგადოების ყველა ელემენტი ეთანხმებოდა ამ იდეას და თუ ლიდერი მის განსახორციელებლად ერთ ნაბიჯს მაინც გადადგამდა წინ, მას ყველა სისუსტე, შეცდომა თუ ცოდვა მიეტევებოდა.

რუსულმა შოვინისტურმა და იმპერიალისტურმა აზროვნებამ პიკს XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან მიაღწია. ეს პერიოდი რუსეთის სოციალურ-პოლიტიკური „მოდერნიზაციის“ რთული პროცესების დასაწყისად იქცა, რაც საერთო ჯამში თვითმპყრობელობის ლიკვიდაციით დასრულდა 1917 წელს. იმ წინააღმდეგობებმა რაც არსებობდა იმპერიაში და ვერ გადაიჭრა ევოლუციურად, საზოგადოება კრიზისამდე მიიყვანა, რისი გადაწყვეტაც საბოლოოდ რევოლუციის გზით მოხერხდა. მას კი, 1917 წლის ბოლოს ბოლშევიკური გადატრიალება მოჰყვა. რუსი მოაზროვნე და ფილოსოფოსი, ნიკოლაი ბერდიაევი აღნიშნავდა: „როგორ გასაკვირადაც არ უნდა ჟღერდეს, ბოლშევიზმი რუსული ველიკოდერჟავობის, რუსული იმპერიალიზმის მესამე გამოვლინებაა. პირველ გამოვლინება მოსკოვის სამეფო იყო, მეორისა – პეტრეს იმპერია. ბოლშევიზმი – ძლიერი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს მომხრედ გამოდის. მოხდა ნებისა და სოციალური სიმართლის შეერთება ნებასა და სახელმწიფოებრივ ძლიერებასთან. მეორე ნება უფრო ძლიერი აღმოჩნდა. ბოლშევიზმი რუსეთის ცხოვრებაში როგორც უმაღლესი ხარისხის მილიტარიზებული ძალა, ისე შევიდა.⁶ და ხელისუფლებაში მოსვლიდან სულ მცირე ხანში, კარგად გათამაშებული მოკლევადიანი დემოკრატიული პრელუდიის შემდეგ, ბოლშევიკები აქტიურ მოქმედებებზე გადავიდნენ. უკვე 1918 წლის 7 მარტს რკპ(ბ) VII საგანგებო ყრილობაზე გამოსვლისას ვლადიმირ ლენინი ცეკას მიერ ჩატარებული სამუშაოებისა და სამომავლო გეგმების შესახებ პოლიტიკური ანგარიშით წარსდგა: „რადგან ჩვენი რევოლუცია მოხდა ამ ბედნიერ მომენტში, როდესაც მტაცებელთა ვერც ერთმა გიგანტურმა ჯგუფმა ვერ შეძლო ვერც დაუყოვნებლივ დასხმოდა ერთმანეთს თავს და ვერც ჩვენს წინააღმდეგ მოახერხეს გაერთიანება – მხოლოდ ამ საერთაშორისო პოლიტიკური და ეკონომიკური მომენტით შეეძლო ესარგებლა და ისარგებლა კიდეც ჩვენმა რევოლუციამ, რათა განეხორციელებინა თავისი ბრწყინვალე ტრიუმფალური სვლა ევროპულ რუსეთში, გავრცელებულიყო ფინეთში, დაიწყოს კავკასიის, რუმინეთის დაპყრობა”.⁷ ზუსტად ეს სიტყვაა ნახმარი – „დაპყრობა“! (Завоевывать – ა. ჩ.).

რუსეთი ყოველთვის კარგად ინიღბებოდა და თავისი აგრესიული ექსპანსიონისტური პოლიტიკის გამართლებას რუსული „მესიანიზმის“ იდეით ცდილობდა. რუსეთის არმია ყოველთვის „ჩაგრულთა“, ანუ დაპყრობილი ქვეყნის მოსახლეობის მიერ უნდა ყოფილიყო მოხმობილი. ამ მანევრის გარეშე ძნელად იქნებოდა შესაძლებელი ფორმალური ომის შეცვლა „ცივი“ დასამოქალაქო ომით. ამიტომ არის, რომ რუსულ საოკუპაციო ჯარს, ჩვეულებრივ, თავის საფრონტო მარაგებთან ერთად, დაპყრობილი ქვეყნისათვის განკუთვნილი მთავრობაც დაჰყავს თან, რომლის ამოცანაც რუსეთის ნებისმიერი მოქმედების ლეგალიზება და გამართლება იქნება.⁸ რუსული ექსპანსიონიზმის სტრატეგია თითქმის ყოველთვის გამართულად მუშაობდა. დიახ, ორსახოვანი პოლიტიკის წარმოებით – „Кнутом и Пряником“ შემოდიოდა მაშინაც, XIX საუკუნეში რუსული იმპერია ამიერკავკასიაში და შემოდის დღესაც, უკვე XXI საუკუნეში – მათრახითა და თაფლაკვერით, ტკბილი დაპირებებითა და იმედებით, ცეცხლითა და მახვილით, ფულითა და მოსყიდვებით, სისხლითა და ცრემლით, სიყვარულითა და თანაგრძნობით, სიძულვილითა და მტრობით... და ასე უსასრულოდ... ყოველივე ეს კი, მცოცავი ანექსია იყო მაშინაც და მცოცავი ანექსიაა დღესაც, სხვა არაფერი, რომელიც წარმატებით იქნა

6 Виктор Аксютин. Бердяев о «русском коммунизме». Ошибки гения. <http://www.apn.ru/publications/article 22426.htm>.

7 Аким Александрович Арутюнов. Досье Ленина без ретуши. Документы. Факты. Свидетельства. М.: Вече, 1999, 656 страниц. ISBN 5-7838-0530-0. Ленин. В. И. ПСС. Т. 36.

8 ივანე ნანუაშვილი. რა უნდა იცოდეს ყველამ თავისუფალ სამყაროში რუსეთის შესახებ. თბილისი. 2012. გვ. 120.

განხორციელებული XIX საუკუნეში და ჯერ-ჯერობით წარმატებით ხორციელდება დღესაც.⁹

XX საუკუნის 10-იანი წლების ბოლოს და 20-იანი წლების დასაწყისში ყოფილ რუსეთის იმპერიაში შემავალ ქვეყნებსა და ხალხებთან მიმართებაში ბოლშევიკებიც და მათთან დაპირისპირებული თეთრი მოძრაობის ლიდერებიც ერთი საერთო სტრატეგიული ხაზის გამტარებლები იყვნენ და მათი პოლიტიკური მიზნებიც პრაქტიკულად იდენტური იყო – დიდი და ერთიანი, განუყოფელი რუსეთის შექმნა.

ლენინი კვერს უკრავდა დენიკინის ლოზუნგს „ერთიანი და განუყოფელი დიდი რუსეთის“ შესახებ, მაგრამ ერთი დამატებით – „საბჭოთა რუსეთი“.¹⁰ ექსპანსიონისტურ იდეოლოგიაზე დამყარებული დაპყრობითი ომების რუსული მეთოდოლოგია კი, ოთხ საფეხურს მოიცავდა. პირველი – მთელი ძალისხმევა იქითკენ იყო მიმართული, რომ დასაპყრობი ქვეყანა გარე სამყაროსგან იზოლაციაში მოექცეოდა. მეორე – ღრმავდება შიდა დაპირისპირება, რომელსაც ხელს უწყობენ ამავე ქვეყნის მოქალაქეები, ე.წ. „სტავლენიკები“ (მეფე, პრეზიდენტი, ხანი, ამირა, გავლენიანი პოლიტიკური ლიდერი, მინისტრი და ა.შ.), რომელთაც რუსეთი დიდ დახმარებებს უწევს. მესამე – ახდენს ქვეყანაში დაპირისპირების ესკალაციას და ქვეყანას სამოქალაქო ომის ქარცეცხლში ხვევს. ამ დროს რუსეთი ერთ რომელიმე მხარეს კი არ უჭერს მხარს, არამედ დაპირისპირებულ მხარეებს შორის უფრო სუსტებს ეხმარება. ეს პროცესი მონაცვლეობით ხორციელდება, რათა ასე დაასუსტოს ორივე მხარე. მეოთხე საფეხურს კი, წარმოადგენს აღნიშნულ ქვეყანაში რუსული ჯარების ინტერვენცია, რომელიც საზღვართან ახლოს არის გაშლილი. როგორც წესი, ჯარების შეყვანა დაპირისპირებულ მხარეთაგან ერთ-ერთმა უნდა ითხოვოს. ჯარების შეყვანის შემდეგ კი ხდება ქვეყნის ტერიტორიების ნაწილობრივი ან სრული ოკუპაცია, რომელიც გარკვეული ხნის შემდეგ ქვეყნის სრული ანექსიით სრულდება. ასე იყო საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასთან მიმართებაშიც, რომლის იძულებითი გასაბჭოებაც ძალისმიერი მეთოდებით და სამხედრო ინტერვენციის გზით განხორციელდა.

1920 წლის 28 აპრილს საბჭოთა რუსეთის კავკასიის ფრონტის მე-11 წითელი არმიის შენაერთებმა უმტკივნეულოდ მოახდინეს ბაქოს ოკუპაცია და შემდგომი სამხედრო ექსპანსიის ვექტორი საქართველოსკენ მიმართეს. საბჭოთა რუსეთ-საქართველოს პირველი ომი საქართველოს გამარჯვებით დასრულდა. მძიმე მდგომარეობიდან გამომდინარე, ინტერვენტებმა სასწრაფოდ ითხოვეს ზავი. 1920 წლის 7 მაისს, მოსკოვში ხელი მოეწერა სამშვიდობო ხელშეკრულებას, რომლის ძალითაც საბჭოთა რუსეთმა დე იურე სცნო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა და სუვერენიტეტი, ქვეყნის მთავრობა და სახელმწიფო საზღვრები, რაც სამხედროსთან ერთად, ქართული მხარის დიდ დიპლომატიურ გამარჯვებას წარმოადგენდა.¹¹ ეს იყო პირველი შემთხვევა, როცა სახელმწიფო აღიარებდა თავისი ტერიტორიების ნაწილის დამოუკიდებლობას უფრო ადრე, ვიდრე ამას სხვა ქვეყნები გააკეთებდნენ.¹²

მართალია, 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებით რუსეთმა სცნო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა და თბილისში რუსეთის ფედერაციის ოფიციალური წარმომადგენლობაც გაიხსნა, სამხედრო წარმომადგენლად კი, ბოლშევიკთა სამსახურში ჩამდგარი გამოცდილი ცარისტი ოფიცერი, ბოლშევიკთა სამხრეთის

9 არჩილ ჩაჩხიანი. რუსეთ-საქართველოს სამხედრო-პოლიტიკური ურთიერთობები და საბრძოლო მოქმედებები აფხაზეთის რეგიონსა და შავიზღვისპირეთში. (1918-1920 წლები). საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის ლოჯისტიკის სარდლობის ტოპოგრაფიული სამმართველოს სტამბა. გვ. 24. თბილისი. 2014.

10 „საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტია. მთავარი კომიტეტის ორგანო.“ გაზეთი „სახალხო საქმე“. 1919 წ. შაბათი, მარტის 8. #475. გვ. 1.

11 ზავი საბჭოთა რუსეთთან. მთავრობის ოფიციალური ცნობა. საქართველოს რესპუბლიკა. 1920 წლის 11 მაისი. #103.

12 Г. Уратадзе. Общественное движение в Грузии в 1821-1921 гг., Париж, 1939, с. 179.

ფრონტის ყოფილი სარდალი, რუსეთის საიმპერატორო არმიის გენერალური შტაბის გენერალ – მაიორი პაველ სიტინი დაინიშნა. ამ წარმომადგენლობის დაარსებით თბილისში ფაქტობრივად ბოლშევიკური რუსეთის სამხედრო დაზვერვის რეზიდენტურა დაფუძნდა. საბჭოთა ატაშეს მთავარ ამოცანას მათზე გაპიროვნებულ ქვეყანაში აგენტურული ქსელის ორგანიზება, სამხედრო ხასიათის სანდო სადაზვერვო ინფორმაციის მოპოვება, შეკრება და ცენტრისათვის გადაცემა იყო.¹³

საერთო ჯამში, 1920 წლის 22 ივნისი – 31 დეკემბრამდე პერიოდში, სიტინმა სულ მცირე 277 მოხსენებითი ბარათი შეადგინა, ხოლო 1921 წლისათვის – 25. ასე რომ, მის მიერ 300-ზე მეტი მოხსენება იქნა შედგენილი. მათი მოცულობებიდან გამომდინარე თუ ვიმსჯელებთ, გამოდის, რომ სიტინი ინფორმაციას პრაქტიკულად ყოველდღიურად ადგენდა, ცალკეულ დღეებში რამდენჯერმეც კი. ეს მოხსენებები ძირითადად დანომრილია, თუმცა, გვხვდება დაუნომრავი მოხსენებითი ბარათებიც.¹⁴

სამხედრო ხასიათის სადაზვერვო ინფორმაციის მოპოვების გარდა, გამოცდილი სამხედრო მეთაური და გენშტაბისტი ანალიტიკური ხასიათის მოხსენებით ბარათებსაც ადგენდა. საბჭოთა რუსეთის დიპლომატიური წარმომადგენლობის მთავარ ამოცანას საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გასაბჭოებისათვის ხელსაყრელი წინაპირობების მომზადება შეადგენდა. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი აქცენტები საქართველოში შიდა ეთნო და კონფესიური კონფლიქტების ინსპირირებასა და ასეთი გზით ქართული სახელმწიფოს დასუსტებაზე კეთდებოდა. რუსეთის წარმომადგენლობის სამხედრო ატაშეს მიერ ასეთ სამიზნეებად, პირველ რიგში, აჭარა და აფხაზეთი იქნა შერჩეული.

1918 წლის ბოლოდან ბათუმი და ბათუმის ოლქი ბრიტანული საოკუპაციო ჯარების მიერ იყო დაკავებული და იქ ქართული სახელმწიფოს იურისდიქცია არ ვრცელდებოდა. ამავე დროს რეგიონში ძლიერი იყო პროოსმალური და პროისლამური განწყობები, რასაც ხაზგასმით აღნიშნავდა კიდევ ერთი რუსული ძალა – გენერალ ანტონ დენიკინის მოხალისეთა არმია, რომელიც სათავესოდ ცდილობდა მის გამოყენებას. მოხალისეთა არმიისა და ე.წ. „სამხრეთ რუსეთის“ შეიარაღებული ძალების შტაბის უფროსი, გენერალ-ლეიტენანტი ივან რომანოვსკი, თავის 1919 წლის ივლისის საიდუმლო მოხსენებაში აღნიშნავდა: „ოლქის მუსლიმანური მცხოვრებნი თითქმის სულ ქართველების ჩამომავალნი არიან, მაგრამ აქამდე თუ უმცირესობას არ მივიღებთ მხედველობაში, მცირედ გამონაკლისს, არამცთუ საქართველოსკენ არ იწევიან, არამედ პირიქით სძულთ თავიანთი მოძმეები. ეს მტრობა აიხსნება როგორც სარწმუნოების სხვადასხვაობით, ისე წინანდელი სიძულვილით, რომელსაც ოსმალეთი მათში აღვივებდა თავისი ბატონობის დროს და სარგებლობდა აჭარლებით, როგორც საქრისტიანო საქართველოს საზღვარზე აღმართული კედლით. აჭარლებს ჰგონიათ, რომ ქართველებთან შეერთება დაასუსტებს მათ სარწმუნოებას, შემდეგ სულ მოსპობს მას და დაანგრევს მათ პატრიარქალურ ცხოვრებას. რუსეთის გავლენისა მათ არ ეშინიათ და ამით უნდა ვისარგებლოთ“.¹⁵ აჭარაში არსებულ მძიმე მდგომარეობასა და ადგილობრივ შეიარაღებულ რაზმებსა და სამთავრობო ჯარებს შორის არსებულ სამხედრო დაპირისპირებაზე საუბრობდა საქართველოს შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი, გენერალი გიორგი კვინიტაძეც. 1920 წელს განვითარებული მოვლენების შესახებ იგი წერდა: „ჩვენი ჯარი ჯერ კიდევ თებერვლის

13 არჩილ ჩაჩხიანი. ბჭოთა რუსეთის სამხედრო ატაშე საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ქართველი მეთაურების შესახებ. საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია. სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „დიდი ძალების რეგიონალური პოლიტიკა და ეროვნული ინტერესები, გამოწვევები 2024 წლისათვის“. გორი 2024. გვ. 32-42.

14 Ганин А. В. Советская военная разведка в Грузии в 1920–1921 годах. Миссия Павла Сытина. Государственное управление. Электронный вестник Выпуск №43. Апрель 2014 г. Стр. 208. <https://cyberleninka.ru/article/n/sovetskaya-voennaya-razvedka-v-gruzii-v-1920-1921-godah-missiya-pavla-sytina>

15 რომანოვსკის მოხსენება. „სახალხო საქმე“. საქართველოს სოციალ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტიის მთავარი კომიტეტის ორგანოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გაზეთი. #574. 13. 07. 1919.

თვეში შევიდა ბათუმის ოლქში და არდანუჯი და ხულო დაიკავა... აჭარის მოსახლეობის უმეტესობა, განსაკუთრებით ჩრდილოელები, ჩვენს მიმართ მტრულად იყო განწყობილნი. მის გადვივებას ხელს უწყობდნენ თურქი ემისრები, სასულიერო პირები, აგრეთვე ინგლისელი ხელისუფალნი, რომლებმაც აჭარის ჯარის მთავარსარდლად ვინმე ქისქინ-ზადე (მუჰამედ ბეი ქესქინ-ზადე კიკნაძე – ა. ჩ.) დანიშნეს“.¹⁶

აჭარასთან მიმართებაში მტრულ დამოკიდებულებას ავლენდა საბჭოთა რუსეთიც. 1920 წლის 9 ივნისის გაზეთ „პრავდაში“ გამოქვეყნდა საბჭოთა რუსეთის საგარეო საქმეთა სახალხო კომისრის, გიორგი ჩიჩერინის ნოტა თურქეთის ახალი ნაციონალისტური მოძრაობის ლიდერის, გენერალ მუსტაფა ქემალისადმი (შემდგომში თურქეთის რესპუბლიკის პირველი პრეზიდენტი მუსტაფა ქემალ ათათურქი), სადაც ჩამოყალიბებული იყო მხარეების საგარეო პოლიტიკის ძირითადი პრინციპები. ნოტაში იყო პუნქტი, სადაც ჩიჩერინი იზიარებდა ბათუმის ოლქის კუთვნილების საკითხის გადაჭრას რეფერენდუმის გზით. რა რა თქმა უნდა, ეს 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების უხეში დარღვევა იყო, რის შესახებაც საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრმა, ევგენი გეგეჭკორმა 1920 წლის 24 ივნისის N4974 ნოტით აცნობა ჩიჩერინს.¹⁷ მიუხედავად ყველაფრისა, საბჭოთა რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ვექტორი საქართველოსთან მიმართებაში თავიდანვე დესტრუქციაზე დაფუძნებულ აგრესიას მოიცავდა. იგივე სურათი შენარჩუნდა აჭარის დანარჩენ საქართველოსთან შემოერთების პირველ თვეებშიც. საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი პეტრე გელეიშვილი (ყარიბი), რომელმაც 1920 წლის 10 ოქტომბერს მთავრობის თავმჯდომარეს, ნოე ჟორდანიას, ახლადშემოერთებული ბათუმის ოლქის შესახებ ვრცელი საიდუმლო მოხსენება წარუდგინა, აღნიშნავდა: „ჩემის ღრმა რწმენით აქართველ მახმადიანებს ჩვენ ვძულვართ და ვეზიზღებით და სრულიად საკმარისია რაიმე უსიამოვნება მოგვიხდეს რომელიმე მეზობელ სახელმწიფოსთან, რომ ქართველი მახმადიანები გაყვენ პირველი ავანტიურისტის რჩევას და როგორც ერთი კაცი ისე გამოვიდნენ ჩვენს წინააღმდეგ...“¹⁸ სწორედ ამ განხეთქილებაზე მანიპულირების გზით იძლევა სიტინი რეკომენდაციებს საქართველოს შიდა საქმეებში ჩარევასა და დასუსტების შესახებ. თავის 1920 წლის ივლისში შედგენილ მოხსენებით ბარათში (თარიღისა და ნომრის გარეშე) სიტინი ახდენს ბათუმისა და აჭარის სტრატეგიულ მიმოხილვას და ოპერატიული ვითარების ანალიზს. იგი წერს, რომ თითქოს ქართველებმა შეძლეს აჭარლების მომხრობა და აქ პროქართული მუხტის გაძლიერება, რასაც აჭარის საქართველოსთან შეერთება უნდა მოჰყვეს, რაზეც დიდი თანხები იქნა დახარჯული. იგი ხაზს უსვამს მეჯლისის წევრების დიდი ნაწილის პოზიციებს და გაზეთ „სამუსლიმანო საქართველოს“ პოზიციებს ამ საკითხთან დაკავშირებით.

უპირველეს ყოვლისა, იგი ხაზს უსვამს ბათუმის დიდ სტრატეგიულ მნიშვნელობას და იმას, რომ ოლქი რუსეთის კუთვნილება უნდა გახდეს. შემდეგ საუბრობს იმაზე, რომ ქართველები ყველანაირი გზებით ცდილობენ აჭარის ხელში ჩაგდებას. მათ შეიყვანეს ჯარები ხულოში, ართვინსა და სასაზღვრო ზოლში, რაზეც ინგლისელებმა რეაგირება არ მოახდინეს. პირიქით, მათ თავიანთი ჯარები გაიყვანეს. მაგრამ აჭარლები თავს დაესხნენ ქართველებს და საერთო ჯამში დიდ წარმატებასაც მიაღწიეს. ქართველთა მხრიდან 200 მოკლული და 500 დაჭრილია. აჭარლებმა ალაფად ხელში ჩაიგდეს 6 ტყვიამფრქვევი და 2 ქვემეხი. აჭარლებმა მათ მიერ დაკავებულ მიწებზე მოაწყვეს თვითმმართველობა და ჩააყენეს ჯარი. ინგლისელები სიმპათიით არიან აჭარლების მიმართ განწყობილები. ერთ-ერთი ბრძოლის დროს, რასაც

16 გიორგი კვინიტაძე. მოგონებები, საქართველოს დამოუკიდებლობის წლები 1917-1921. ნაწილი I. გვ. 243. „ლომისი“. თბილისი. 1998.

17 საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი. (შემდგომში სეა. ცსსა). ფონდი 1867, ანაწერი 2, საქმე 20, ფურცელი 69.

18 დავით ხვადაგანი. ქესქინ-ზადეს დიდი თამაში აჭარულ ცუგცვანგში. 2022. საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1861 (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის საქმეთა მმართველობა), ანაწერი 2, საქმე 144. ჰტტპს://არცჰივ.გე/კა/ბლოგ

გუბერნატორი და გენერალი მილნიც ესწრებოდნენ, მათ თქვეს, რომ პლემისციტის ჩატარება ზედმეტია: იგი ხალხის ჭეშმარიტ სურვილს ხედავს. მიუხედავად ამისა, ინგლისელებმა ქართველები ქალაქში (ბათუმი – ა. ჩ.) და მთლიანად ოლქში დაუშვეს და ისინი ჯარითა და ფლოტით მიიღეს. აჭარლები მთებში გაიხიზნენ.

ამჯერად ბათუმში ქართველები იმყოფებიან. მათი ჯარებითაა დაკავებული აგრეთვე ქედა, ართვინი და ბორჩხა. სხვაგან შეიარაღებული აჭარლები და მათი სარდალი მუჰამედ ბეი ქესქინ-ზადეა. შემდეგ სიტინი იძლევა აჭარელი კაცის ზოგად დახასიათებას. იგი წერს: „შეიარაღებულია 10-დან 15 ათასამდე აჭარელი (35 ნომინალურად). არაორგანიზებულები არიან. არა ჰყავთ განსწავლული ოფიცრები. მამაცი მთიელები არიან, მაგრამ ჯარი სუსტი ჰყავთ, თუმცა, ქართველებთან შედარებით გაცილებით უკეთესები არიან. ინტელიგენცია არა ჰყავთ. არ გააჩნიათ არც ფული და არც საბრძოლო მასალა. შეიარაღება სხვადასხვა კალიბრის და მოძველებული აქვთ. მხურვალე პატრიოტები არიან. არ უყვართ ქართველები, მაინცდამაინც არ სურთ თურქები, მიდრეკილები არიან რუსეთისადმი და სძულთ ინგლისელები. ქედს იხრიან ძალის წინაშე. მოსყიდვას ექვემდებარებიან, თავმოყვარეები და დაბალკულტურულები არიან“. შემდეგ სიტინი იძლევა რუსეთის მხრიდან აჭარლებთან მოქმედებების რეცეპტს და სრული რუსიფიკაციის სქემას: „რუსეთის ინტერესებშია, რომ დაუყოვნებლივ იქნას გაწეული დახმარება აჭარლებისათვის. არ უნდა მივცეთ მათ სულიერად დაცემის, ქართველებთან შერიგებისა და თურქებისადმი დამორჩილების საშუალება. მათში მაღლა უნდა ავწიოთ რუსეთის პრესტიჟი. დახმარების გაწევის ტემპებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. ამისათვის საჭიროა:

1. დაუყოვნებლივ დავეხმაროთ ფულით, იარაღით (ვაზნები, შაშხანები, ტყვიამფრქვევები, ხელყუმბარები, სამთო ქვემეხები), პურით (იაფად ან უსასყიდლოთ);

2. ცხოვრებაში გავატაროთ აჭარისტანის დამოუკიდებლობა რუსი რეზიდენტით. რესპუბლიკა, პრეზიდენტი – ქესქინ-ზადე. საკანონმდებლო პალატა – აჭარულ-რუსული, ადმინისტრაცია – რუსული, მილიცია – აჭარული, სასაზღვრო ჯარები – რუსული, კანონები, ენა, სკოლები – რუსული.

3. დამოუკიდებელი აჭარისგან დიდი სარგებელი გვექნება – ევროპასთან ურთიერთობების დამყარება ნეიტრალური პორტის მეშვეობით, რომელიც იურიდიულად იქნება საერთაშორისო, ფაქტიურად კი, რუსული. მომავალში კი, ეს ტერიტორიები რუსული იქნება. შეიქმნება რუსული ბირთვი, რომლისკენაც მიიზიდებიან მომიჯნავე ნეიტრალური ტერიტორიები რუსებით დასასახლებლად“.¹⁹

როგორც ვხედავთ, ბოლშევიკი ემისარი პირდაპირ მოუწოდებდა საბჭოთა რუსეთის ხელისუფლებას სუვერენული სახელმწიფოს შიდა საქმეებში სამხედრო ჩარევისა და აჭარაში რუსული რეჟიმის დამყარებისკენ. მუჰამედ ბეი ქესქინ-ზადე კიკნამეზეა საუბარი სიტინის მიერ 1920 წლის 7 სექტემბრის N86 საიდუმლო მოხსენებით ბარათშიც. სიტინი წერს, რომ „აჭარის შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი“ ქესქინ-ზადე 1920 წლის ივლისის ბოლოს ჩაბარდა ქართველებს და იმჟამად იმყოფებოდა თბილისში. კარგი იქნებოდა თუ მას თავშესაფარს მისცემდა საბჭოთა რუსეთი და ამით შეინარჩუნებდა იმ ანტისამთავრობო განწყობებს აჭარაში, რაც აქამდე ასე თუ ისე იქ სუფევდა. სიტინის აზრით ქესქინ-ზადე კარგი მოთამაშე იყო, რომ შემდეგში იგი გამოეყენებინათ აჭარაში სიტუაციის ასარევედ და ამგვარად საქართველოს დასასუსტებლად.²⁰ სხვათა შორის, დენიკინის შემდეგ, მამედ ბეი ქესქინ-ზადესთან გარკვეული სამხედრო კავშირების დამყარებას თეთრგვარდიელთა ახალი ლიდერი, პიოტრ ვრანგელიც ცდილობდა, მაგრამ ქესქინ-ზადე მას არ ენდო. საქმე იმაშია, რომ

19 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 6, ფურცელი (1-2უკ).

20 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 2, ფურცელი (11-12უკ).

ქესქინ-ზადემ ადრე ვრანგელთან ფულიც კი გაატანა თავის ხალხს, რომ იარაღი და ნაღმოსანი შემოსულიყო ბათუმში, მაგრამ ვრანგელმა დანაპირები არ შეასრულა. ამიტომ ქესქინ-ზადეს ვრანგელის ნდობა უკვე აღარ ჰქონდა.²¹

წლის ბოლოს კი, რუსი ბოლშევიკები აჭარაში სიტუაციის არევისა და მისი დანარჩენი საქართველოდან ჩამოშორების რეალურ ძალად რუს ბოლშევიკებთან სამხედრო-პოლიტიკურ ალიანსში შესულ ქემალისტებსა და მათ სამხედრო ძალას მიიჩნევდნენ. რსფსრ საგარეო უწყებაში საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის 1920 წლის 8 დეკემბერს გაგზავნილ N10684 ნოტაში ვკითხულობთ:

„ჩვენს ხელთ არსებული დამაჯერებელი მონაცემებით, უკანასკნელ ხანს ტრაპიზონი-რიზეს რაიონში მიმდინარეობს გაძლიერებული პროპაგანდა აჭარის საქართველოდან გამოყოფის ლოზუნგით და დამოუკიდებელი აჭარის შექმნით. არსებული მონაცემებით ეს პროპაგანდა მიმდინარეობს იქ ჩასული რუსი კომუნისტების მიერ.

ამასთან ერთად, ტრაპიზონი-რიზეს რაიონში შეიმჩნევა საბჭოთა ძალების შემოღინება (Наплыв – а. ჩ.). ამ რაიონში ნოვოროსიისკიდან ჩამოდიან იარაღით დატვირთული გემები და იგზავნება ფულის დიდი რაოდენობა. არსებული მონაცემებით, ეს ძალები მიმართულია ბათუმის ოლქის საზღვრებისაკენ, რასაც ხელმძღვანელობენ ტრაპიზონში ჩასული რუსი კომუნისტები...

გთხოვთ სასწრაფოდ მაცნობოთ, მართლა აქვს თუ არა ადგილი ხსენებულ მოვლენებს. დადებითი პასუხის შემთხვევაში მაცნობეთ თუ რით არის ეს გამოწვეული და რას ისახავს იგი მიზნად.

მიიღეთ ჩემი ღრმა პატივისცემა.

საგარეო საქმეთა მინისტრის მაგივრად კ. საბახტარიშვილი”.²²

პაველ სიტინმა რუსეთის წარმომადგენლობაში მუშაობა საქართველოს რუსული ოკუპაციისა და გასაბჭოების შემდეგაც გააგრძელა. თუ 1920 წლის განმავლობაში იგი ძირითადად სხვადასხვა სახის ინფორმაციის მოპოვებით იყო დაკავებული, 1921 წლისათვის იგი უკვე ანალიტიკური ხასიათის მოხსენებით ბარათებს ადგენდა. მისი ანალიტიკის ამოსავალი წერტილი უკვე გასაბჭოებული საქართველოსა და ამიერკავკასიის ადმინისტრაციული და ეთნოპოლიტიკური მოწყობის საკითხები იყო. ბოლშევიკი ემისარი რუსული შოვინიზმის სახელოვანი ტრადიციების ერთგული გამგრძელებელი აღმოჩნდა. საქართველოში რუსული ჰეგემონიის გასაძლიერებლად იგი ქართული ტერიტორიების დანაწევრება-დაქუცმაცების პრიმატს უსვამდა ხაზს.

საიდუმლო

თბილისი. 1921 წლის 22 აპრილი

მოხსენებითი ბარათი N14

1. საჭირო არის რსფსრ-ის წითელი არმიის საკმაოდ ძლიერი შენაერთების დატოვება საქართველოს საზღვრებში, განსაკუთრებით შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროებთან და თურქეთის საზღვართან;

2. საქართველოს დასუსტებისათვის საჭიროა მისგან მოვახდინოთ აფხაზეთის ჩამოცილება. საჭიროა იმის აღიარება, რომ სომხურ საკითხში ჩვენ ვუშვებდით შეცდომას – არ ვითვალისწინებდით ქურთების ფაქტორს. ჩვენ შეგვეძლო თურქეთის სომხეთში რუსების მხარეს მოგვემხრო ქურთები. საჭიროა რსფსრ საზღვრის დაუყოვნებლივი გადაწევა მდ.

21 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 3, ფურცელი 46.

22 სეა. ცსსა. ფონდი 1867, ანაწერი 2, საქმე 20, ფურცელი 8.

ბზიფამდე, ხოლო დარჩენილ „აფხაზეთს“ უნდა მიენიჭოს ავტონომია;

3. აფხაზეთის კვალდაკვალ საჭირო იყო ყურადღების მიქცევა სამეგრელოსათვის. მეგრელები განსხვავდებიან ქართველებისაგან ენითა და ეროვნებით. მათი საცხოვრისი ენგურს გადაღმა და რიონის შესართავი წარმოადგენს სტრატეგიულ ტერიტორიას და იგი უშუალოდ უნდა დაექვემდებაროს რსფსრ-ს. ამიტომ აფხაზეთის მსგავსად მათაც უნდა მიეცეთ ავტონომია;²³

1921 წლის 26 აპრილს შედგენილ მოხსენებით ბარათში სიტინი აფართოებს საქართველოს ტერიტორიების სეპარატისტული დაქუცმაცების ფორმატს და „ამიერკავკასიის მმართველობის ორგანიზაციის“ შემდეგ სქემას გვთავაზობს.

საიდუმლო
თბილისი. 1921 წლის 26 აპრილი
მოხსენებითი ბარათი N18

რუსეთი მოვიდა და დადგა მომენტი, წარსული გამოცდილებიდან გამომდინარე, მხარეში დავამყაროთ ის წყობილება, რომელიც ერთნაირად მისაღები იქნება მხარის მთელი მოსახლეობისათვის. თუ მოცემულ მომენტში ჯერ არ არის შესაძლებლობა, რომ სრულად აღდგეს მხარის პოლიტიკური და ეკონომიკური ერთიანობა, საჭიროა მივიღოთ ამიერკავკასიის მოწყობის ისეთი სქემა, რომელიც იქნება გარდამავალი საფეხური ასეთი ერთიანობის მისაღწევად. ამ სქემის საფუძველს უნდა წარმოადგენდეს ეროვნული საკითხის სამართლიანი გადაწყვეტა, რაც დამყარებული იქნება ამიერკავკასიის სამივე რესპუბლიკის სწორ გამიჯვნაზე ეთნოგრაფიული პრინციპით და ეკონომიკური სარგებლის მიღებით. სიტინი აქვე იძლევა რეკომენდაციას, რომ:

- აფხაზეთი შეუერთდეს რუსეთის შავიზღვისპირეთის რეგიონს;
- ახალქალაქი უნდა გადაეცეს სომხეთს, რადგან 100 ათასი მოსახლეობიდან იქ მხოლოდ 9%-ია ქართველი;
- ბორჩალოს მაზრის სამხრეთი ნაწილი, რომელიც თითქმის მთლიანად სომხებითაა დასახლებული და იქ არც ერთი ქართველი არ ცხოვრობს, ასევე უნდა გადაეცეს სომხეთს შულავერამდე;
- მთიანი ყარაბაღის სომხურ ნაწილს (შუშა და ელიზავეტპოლი) უნდა მიეცეს საშუალება თავად გადაწყვიტონ სად უნდათ ცხოვრება – სომხეთში თუ აზერბაიჯანში (ასეთია აზერბაიჯანის რეკომის გადაწყვეტილება).²⁴

აფხაზეთთან მიმართებაში თავისი რეკომენდაციების გასამაგრებლად სიტინს მოჰყავს სრულიად დეზინფორმაციული სტატისტიკური ცნობები აფხაზეთის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობის შესახებ. იგი წერს, რომ სოხუმის ოლქში აფხაზები 86%-ს შეადგენენ, მეგრელები – 5½%, ბერძნები – 3½%, რუსები – 2%, სომხები – 1½%, ხოლო ქართველები – 1%. (?)

სტატისტიკური მონაცემების სრულ ფალსიფიკაციასთან გვაქვს საქმე. ჯერ ერთი, წარმოდგენილი რიცხვების ჯამი 100-ს არ შეადგენს, თავისი მოხსენებითი ბარათის ბოლოს კი, სიტინი თავად წერს, რომ აფხაზეთის 209 ათასიანი მოსახლეობიდან ქართველები მხოლოდ 50 ათასნი არიან. გამოდის, რომ ამ მონაცემებითაც კი, აფხაზეთის ქართველი მოსახლეობა იმ მომენტისთვის 24%-ს შეადგენდა. აფხაზეთის მოსახლეობის რეალური ეთნიკური შემადგენლობის დინამიკას კი, ჩვენთვის საინტერესო პერიოდში შემდეგი სახე ჰქონდა:

1914 წლის მონაცემებით აფხაზეთის მოსახლეობა შეადგენდა 181382 ადამიანს, აქედან ქართველები შეადგენდნენ უმრავლესობას (38,5%), აფხაზები – 25%-ს, სხვადასხვა აზიური

23 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი 5.

24 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი 12უკ.

ხალხი – 11,1%-ს, რუსები – 9,9%-ს, სხვადასხვა ევროპელი ხალხი – 7,6%-ს, სომხები – 7,5%-ს, ებრაელები – 0,3%-ს.²⁵

1918 წლისთვის აფხაზეთის ეთნიკური შემადგენლობა ასეთი იყო: ქართველები 42,1%, აფხაზები 21,4%, რუსები 11,7%, ბერძნები 11,7%, სომხები 10,2%, სხვა ხალხები 2,9%.²⁶

საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებში, აფხაზეთის მოსახლეობის საერთო რაოდენობაში აფხაზების ხვედრითი წილის გაზრდის მიზნით, უხეში ადმინისტრაციული ზეწოლით, ქართველებს აიძულებდნენ აფხაზებად ჩაწერილიყვნენ. 1926 წლის მოსახლეობის საკავშირო აღწერის მონაცემებით, აფხაზეთის მოსახლეობამ 201 016 შეადგინა. მათგან ქართველი – 67 494, აფხაზი – 55 918, რუსი – 12 553, ბერძენი – 14 045, სომეხი – 25 677 იყო. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ 9 ათასი აფხაზი მშობლიურ ენად ქართულს აღიარებდა, მაგრამ არც ერთი მათგანი ქართველად არ ჩაწერილა.²⁷

თავისი მოხსენებითი ბარათის ბოლოს სიტინი სთავაზობს რსფსრ-ის ადმინისტრაციას საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეთნოპოლიტიკური მოწყობის საკუთარ ვერსიას: იმდენად, რამდენადაც თბილისი ქართული ქალაქი არ არის და იგი ძირითადად რუსული განათლების, კულტურისა და მეცნიერების ქალაქია, ამავე დროს, როგორც ინტერნაციონალური ქალაქი, იგი არ უნდა იყოს საქართველოს დედაქალაქი. საჭიროა თბილისი ცალკე გამოიყოს როგორც „თავისუფალი ქალაქი“ (Вольный город) და დარჩეს იგი დამოუკიდებელ ერთეულად. საჭიროა მას შულავერის მხარეს შევუერთოთ სომხური ტერიტორიები, მცხეთის მხარეს – ქართული, ხოლო ყარაიაზის მხარეს – თათრული, მიახლოებითი რადიუსით – 25 ვერსი. პლებისციტი აჩვენებს ასეთი გადაწყვეტილების სამართლიანობას.

ასეთივე რეცეპტს იძლევა რსფსრ-ის სამხედრო ატაშე ბაქოსა და ბათუმის შემთხვევაში, ესე იგი საჭიროა, ამიერკავკასიის სამი მთავარი ქალაქი იყოს არა ეროვნული, არამედ ე.წ. „თავისუფალი“. მხოლოდ ასეთ შემთხვევაშია შესაძლებელი გადაწყდეს ამიერკავკასიაში ეროვნული და ტერიტორიული საკითხი და შეიქმნას კონფედერაცია ცენტრით თბილისში.²⁸ სიტინი ბოლოს ასკვნის: „სწორედ ეს გზა – საქართველოს რესპუბლიკის დანაწევრება რიგ ავტონომიურ ერთეულებად, მით უმეტეს რსფსრ-ის ზეგავლენის ქვეშ მოქცევით, იმსახურებს დიდ ყურადღებას. რაც უფრო მცირე იქნებიან ეს ერთეულები, მით უკეთესია“.²⁹

სიტინის გეგმის მიხედვით ვიღებთ კონფედერაციას და სამ ე.წ. „თავისუფალ ქალაქს“ – თბილისი, ბათუმი, ბაქო. ეს კონფედერაცია კი, „ორგანულად უნდა შეიკრას“ რუსული ხელისუფლებით. აქ სიტინი საუბრობს ე.წ. „თავისუფალ ქალაქებზე“, რაც ერთი შეხედვით საკმაოდ მომხიბვლელადაც კი ჟღერს, მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით. „თავისუფალი ქალაქის“ ცნება და წარმოშობა გერმანულია. გერმანულ სამართალში თავისუფალი ქალაქი (Freistadt) დამოუკიდებელ ტერიტორიულ-პოლიტიკურ წარმონაქმნს აღნიშნავდა, რომელიც არ იყო დამოკიდებული იმ სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნებთან, რომლითაც იგი იყო გარშემორტყმული.³⁰ თავისუფალი ქალაქები საღვთო რომის იმპერიაში შემავალი განსხვავებული სტატუსის მქონე ქალაქები იყო, რომლებიც ვალდებულები არ იყვნენ გადასახადები ეხადათ და სამხედრო დახმარება გაეწიათ იმპერატორისთვის. სამხედრო სამსახური თავისუფალი ქალაქის მოქალაქეებს ევალებოდათ მხოლოდ თვითონ ქალაქის დაცვის ან ჯვაროსნული ლაშქრობების დროს. აქედან გამომდინარე, თავისუფალი ქალაქები

25 გამახარია ჯ. ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის ისტორიიდან. გვ. 113. თბილისი. 1991.

26 Светлана Червоная. Абхазия – 1992: Посткоммунистическая вандея. Хроника основных событий в политической жизни Абхазии (1917-1992). Москва. Мосгорпечать. 1993. <http://www.conflicts.rem33.com/images/abkhazia/Czerwona.htm>.

27 ა. თოთაძე. აფხაზეთის მოსახლეობა. ისტორია და თანამედროვეობა. გვ. 88. თბილისი. 1995.

28 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი (5უკ-6).

29 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი 5.

30 Вольные города. Большая советская энциклопедия: [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. - М.: Советская энциклопедия, 1969-1978.

ფაქტობრივად ქალაქ-რესპუბლიკებს წარმოადგენდნენ. სინამდვილეში სიტინი საუბრობს თავისუფალ საიმპერიო ქალაქებზე (Freie Reichsstädte), რომლებიც უშუალოდ იმპერატორს ექვემდებარებოდნენ. მოქალაქეები კი, გადასახადებს არა ადგილობრივ ფეოდალებს, არამედ სიუზერენს უხდიდნენ.

შემდეგ სიტინი აგრძელებს მსჯელობას ე.წ. „ამიერკავკასიის კონფედერაციაზე“, უფრო ზუსტად ამიერკავკასიის გამიჯვნის საკუთარ ვერსიაზე. იგი ამბობს, რომ ეს საკითხი არ ახალია, ძველია. ძველია იმდენად, რამდენადაც წარსულშიც ყოფილა ასეთი რამ პოლიტიკური და ეკონომიკური მიზეზებიდან გამომდინარე. ამ საკითხის განხილვისას იგი რუსულ ფაქტორს, უფრო ზუსტად ამიერკავკასიაში მცხოვრები რუსი ხალხის ფაქტორს იშველიებს. იგი ამბობს, რომ ამიერკავკასიაში ნახევარი მილიონი რუსი ცხოვრობს და იმ შემთხვევაში თუ თბილისი საქართველოს, ხოლო ბაქო აზერბაიჯანის დედაქალაქი იქნება, სად უნდა დაიკმაყოფილოს რუსმა მოსახლეობამ მოთხოვნა კულტურაზე, განათლებაზე, სულიერებაზე? სად უნდა იყო ასეთი ცენტრი? შემდეგ იგი უკვე ბოლომდე ხსნის თავისი ჩანაფიქრის არსს: „მე თავს ვარიდებდი ამიერკავკასიის პრობლემის განხილვას რუსულ ჭრილში, რომ იმპერიალიზმში არ დავედანაშაულებინე ვინმეს. მაგრამ დიადი ხალხი, რომელმაც მისი ხელისუფლების ქვეშ მყოფ ხალხებს მისცა თვითგამორკვევის უფლება, ვერ დაუშვებს, რომ ამიერკავკასია რუსეთის წინააღმდეგ მიმართული ნაციონალისტური სეპარატისტებისა და უცხოური ინტრიგების არენად იქცეს. რუსეთი ვერ დაუშვებს რომ ამიერკავკასია მეორე ბალკანეთად იქცეს. როგორ წარსულმა სამწლიანმა გამოცდილებამ გვაჩვენა, ამიერკავკასიის სრული დამოუკიდებლობა ნიშნავს მის დამოკიდებულებას სხვა დერჟავებზე. რუსეთმა უნდა იზრუნოს ამიერკავკასიაში თავისი კანონიერი გავლენების სხვა ფორმებით აღდგენაზე. ამიერკავკასიის გამიჯვნის ზემოთ წარმოდგენილი სქემა, თბილისის, ბაქოსა და ბათუმის რუსული ზეგავლენის ქვეშ დატოვებით, როგორც არასდროს გადაწყვეტს ამიერკავკასიის პრობლემას რუსული ინტერესების შესაბამისად“.³¹

სიტინის მიერ ჩატარებული სადაზვერვო სამუშაო სათანადოდ დაფასდა საბჭოთა ხელისუფლების მიერ. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის რუსულ-თურქული ბოლშევიკურ-ქემალისტური ოკუპაციისთანავე, 1921 წლის 26 მარტს, კავკასიის ფრონტის სამხედრო რევოლუციური საბჭოს წევრის, სერგო ორჯონიკიძისა და მე-11 არმიის განსაკუთრებული განყოფილების უფროსის, იოსიფ პანკრატოვის ხელმოწერილ სპეციალურ მოხსენებაში ხაზგასმით აღინიშნა სიტინის მიერ გაწეული სამსახურის მნიშვნელობა.³² 1921 წლის 1 მაისს კი, პაველ სიტინი წითელი არმიის მთავარი შტაბის სადაზვერვო სამმართველოში მიაღწინეს, საიდანაც მისი კარიერული წინსვლა დაიწყო. წითელი არმიის სტრუქტურებში მისი შემდგომი აღმასვლა, კომბრიგიდან არმიის გენერლამდე, დიდი საბჭოური რეპრესიის წლებში დასრულდება. 1938 წლის 22 აგვისტოს კონტრრევოლუციური ორგანიზაციის წევრობის ბრალდებით საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგია მას სასჯელის უმაღლეს ზომას მიუსჯის.

საბოლოოდ ყველაფერი დასრულდა ისე, როგორც დასრულდა. ამიერკავკასიაში გაბატონებულმა რუსულმა ბოლშევიკურმა რეჟიმმა თავი დაანება სახელმწიფოებრივი მოწყობის ახალი ექსპერიმენტების ჩატარებას და ისევ გაკვალული გზით სიარული არჩია. საუბარი არა ამიერკავკასიის კონფედერაციისა და თავისუფალი ქალაქი-რესპუბლიკების თუ თავისუფალი საიმპერიო ქალაქების, არამედ ფედერაციის შექმნას ეხება, რომელიც უკვე

31 სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი (13უკ-14უკ).

32 А. В. Ганин, Советская военная разведка в Грузии в 1920–1921 годах. Миссия Павла Сытина. Государственное управление. Электронный вестник Выпуск №43. Апрель 2014 г. Стр. 237. <https://cyberleninka.ru/article/n/sovetskaya-voennaya-razvedka-v-gruzii-v-1920-1921-godah-missiya-pavla-sytina>. Ганин Андрей Владиславович – кандидат исторических наук, редактор отдела военной истории российского исторического журнала «Родина»; старший научный сотрудник, Институт славяноведения РАН. (5 РГВА. Ф. 37976. Оп. 1. Д. 85. Л. 20.)

არსებობდა ამ რეგიონში ამიერკავკასიის დემოკრატიული ფედერაციული რესპუბლიკის სახით 1918 წლის აპრილი-მაისის პერიოდში. საბჭოთა სოციალისტური ტიპის ამიერკავკასიის ფედერაციის შექმნაზე მუშაობა რუსმა ბოლშევიკებმა საქართველოს გასაბჭოებისთანავე დაიწყეს, რაც წარმატებით დასრულდა კიდეც 1922 წლის დეკემბერში. შემდეგ იყო საბჭოური მმართველობის 70 წლიანი ხანა. 1991 წლის 26 დეკემბერს კი, საბჭოთა კავშირი დაიშალა.

XXI საუკუნის დასაწყისიდან, განახლებულმა რუსულმა იმპერიამ ძალების მოკრება დაიწყო. უკვე დღეს, XXI საუკუნის 20-იან წლების დასაწყისში, რუსეთი ისევ ვერ თავისუფლდება კაცობრიობის წინამძღოლის ილუზიებისაგან, რუსული შოვინიზმის ძველი „მესიანური სული“ კი, ისევ იღვიძებს. რუსეთის იმპერია ისევ ძველებურად ატარებს „აქტიურ საგარეო პოლიტიკას“ და დაუფარავად ანხორციელებს მეზობელ ქვეყნებში ღია სამხედრო ინტერვენციას და ოკუპაციას. საუბარი მოლდოვაზე, საქართველოსა და უკრაინაზე... ყოველივე ეს კი, ისევ ჩაგრულთა და „ნაციონალურ უმცირესობათა“ შველის, კაცობრიობის გადარჩენისა და საყოველთაო სოციალური ჰარმონიის დამყარების მითებით ინიღბება: „რუსეთი ყოველთვის იყო სამართლიანობის მძლავრი ბასტიონი, რომელიც ყოვლადშემძლის მარჯვენა ხელს, მის ხვედრს წარმოადგენდა. ჩვენთვის არაა საკმარისი რომ მხოლოდ ჩვენი საკუთარი თავისათვის ვიარსებოთ, ჩვენ გვინდა, რომ ჩვენი სიტყვა ყველა ერსა და რასას მივაწვდინოთ და სოციალური ჰარმონიის უმაღლესი მაგალითი ვაჩვენოთ. ამასთან სიტყვა არა სწრაფმავალი ტანკებით, არამედ ყოვლადგამარჯვებული რუსული სულის საშუალებით უნდა მივიტანოთ, რომელიც ჩაგვრას უარყოფს და თავის ნებელობას აჩვენებს მათ. ჩვენ – მესიანური ერი ვართ და ჩვენი წილი ტვირთის ზიდვა უკუნისამდე გვაქვს მისჯილი, მაგრამ ამავე დროს, სრულიად ვემორჩილებით ღვთის ნებას. ამაშია რუსი კაცის, ღვთის უძლეველი არმიის მეომრის ნება და ძალა“.³³

ფაქტია, რომ მოლდოვაში, საქართველოსა და უკრაინაში, და საერთოდ, მსოფლიოში დღეს განვითარებული მოვლენები ცალსახად აჩვენებენ, რომ რუსულ იმპერიას ისევ „სწრაფმავალი ტანკებით“ მიაქვს კაცობრიობამდეთავისი „მესიანურისიტყვა“ და არა „ყოვლადგამარჯვებული რუსული სულის საშუალებით“. დღევანდელი რუსული პოლიტიკური ელიტის აზრით: „Русским танкам визы не нужны“. ფაქტია, რომ სულ უკანასკნელ ხანს რუსეთში გაბატონებული იდეოლოგიური ტენდენციები და 2022 წლის 24 თებერვალს რუსეთის მიერ უკრაინაში სრულმასშტაბიანი საომარი მოქმედებების გაშლა ცალსახად მიუთითებს იმაზე, რომ „ნაციონალური ზეიდეით“ აღსავსე ეს „მესიანური ერი“ ისევ არმაგედონისაკენ მიაქანებს სამყაროს...³⁴

33 Ярослав Бутаков. Кандидат исторических наук, политический эксперт, публицист. Священная миссия России. „Нация“. Журнал новых правых. №1. 1995. <http://www.nationalism.org/rnsp/Nacia/Butakov1.htm>.

34 არჩილ ჩაჩხიანი. რუსეთი და თურქეთი: ბოლშევიკურ-იტალიანური ენიგმა (1920-1922). საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის ჯარების ლოჯისტიკური უზრუნველყოფის სარდლობის ტოპოგრაფიული სამმართველოს სტამბა. თბილისი. 2015. გვ. 464.

ბიბლიოგრაფია

- ნანუაშვილი ივანე. რა უნდა იცოდეს ყველამ თავისუფალ სამყაროში რუსეთის შესახებ. თბილისი. 2012.
- Kudors Andis, “Russian World” – Russia’s Soft Power Approach to Compatriots Policy. Russian analytical digest. Russian Public Relations Activites and Soft Power. 81/10. Riga. 16 June 2010. https://www.files.ethz.ch/isn/117631/Russian_Analytical_Digest_81.pdf
- Резников Кирилл Юрьевич. Филофей, старец. Послание старца Филофея великому князю Василию. Памятники литературы Древней Руси: Конец XV – первая половина XVI века. Т. 6. М.: Худож. Лит. 1984.
- Новикова Лидия, Ирина Сиземская. Идеи мессианизма в русской философии и истории. Российская цивилизация. 1995. http://ecsocman.hse.ru/data/310/863/1216/006_Novikova.pdf.
- Дессейн Райан, Лаша Чантуридзе. Realpolitik и война России с Грузией. Три года спустя. Центральная Азия и Кавказ. Том 15. Выпуск 1. 2012. <https://cyberleninka.ru/article/n/realpolitik-i-voyna-rossii-s-gruziey-tri-goda-spustya/viewer>
- Аксюиц Виктор, Бердяев о «русском коммунизме». Ошибки гения. <http://www.apn.ru/publications/article/22426.htm>.
- Аким Александрович Арутюнов. Досье Ленина без ретуши. Документы. Факты. Свидетельства. М.: Вече, 1999. ISBN 5-7838-0530-0. Ленин. В. И. ПСС. Т. 36.
- ჩაჩხიანი არჩილი, რუსეთ-საქართველოს სამხედრო-პოლიტიკური ურთიერთობები და საზღვრული მოქმედებები აფხაზეთის რეგიონსა და შავიზღვისპირეთში. (1918-1920 წლები). საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის ლოჯისტიკის სარდლობის ტოპოგრაფიული სამმართველოს სტამბა. თბილისი. 2014.
- გაზეთი „სახალხო საქმე“. საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტია. მთავარი კომიტეტის ორგანო. 1919 წ. შაბათი, მარტის 8. #475.
- ზავი საბჭოთა რუსეთთან. მთავრობის ოფიციალური ცნობა. საქართველოს რესპუბლიკა. 1920 წლის 11 მაისი. #103.
- Уратадзе Г., Общественное движение в Грузии в 1821-1921 гг., Париж, 1939.
- ჩაჩხიანი არჩილ, საბჭოთა რუსეთის სამხედრო ატაშე საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ქართველი მეთაურების შესახებ. საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია. სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „დიდი ძალების რეგიონალური პოლიტიკა და ეროვნული ინტერესები, გამოწვევები 2024 წლისათვის“. გორი. 2024.
- გურული ვახტანგ, საქართველოს საზღვრები საერთაშორისო ხელშეკრულებებში (1918-1921). გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი. 2013. გურამ შარაძე, გიორგი შარაძე. ისტორიული რელიკვიების დაბრუნება. 1918-1921. თბილისი. 2001.
- Ганин А. В. Советская военная разведка в Грузии в 1920–1921 годах. Миссия Павла Сытина. Государственное управление. Электронный вестник Выпуск №43. Апрель 2014 г. <https://cyberleninka.ru/article/n/sovetskaya-voennaya-razvedka-v-gruzii-v-1920-1921-godah-missiya-pavla-sytina>. Ганин Андрей Владиславович – кандидат исторических наук, редактор отдела военной истории российского исторического журнала «Родина»; старший научный сотрудник, Институт славяноведения РАН. (8 ЦИАГ. Ф. 1874. Оп. 1. Д. 2. Л. 26об.-27об.)
- რომანოვსკის მოხსენება. „სახალხო საქმე“. საქართველოს სოციალ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტიის მთავარი კომიტეტის ორგანოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გაზეთი. #574. 13. 07. 1919.
- კვინიტაძე გიორგი, მოგონებები, საქართველოს დამოუკიდებლობის წლები 1917-1921. ნაწილი I. „ლომისი“. თბილისი. 1998.
- საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი. (შემდგომში სეა. ცსა.). ფონდი 1867, ანაწერი 2, საქმე 20.

ზვადგანი დავით, ქესქინ-ზადეს დიდი თამაში აჭარულ ცუგცვანგში. 2022. საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფონდი 1861 (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის საქმეთა მმართველობა). ანაწერი 2, საქმე 144. <https://archive.ge/ka/blog>

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 6.

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 2.

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 3.

სეა. ცსსა. ფონდი 1867, ანაწერი 2, საქმე 20.

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4.

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4.

გამახარია ჯ. ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის ისტორიიდან. თბილისი. 1991

Червонная Светлана, Абхазия – 1992: Посткоммунистическая вандея. Хроника основных событий в политической жизни Абхазии (1917-1992). Москва. Мосгорпечать. 1993. [http:// www. conflicts. rem33.com/ images/abkhazia/ Czerwonna.htm](http://www.conflicts.rem33.com/images/abkhazia/Czerwonna.htm).

თოთაძე ა.. აფხაზეთის მოსახლეობა. ისტორია და თანამედროვეობა. თბილისი. 1995.

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი (5უკ-6).

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი 5.

Вольные города. Большая советская энциклопедия: [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1969-1978.

სეა. ცსსა. ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 4, ფურცელი (13უკ-14უკ).

Ганин А. В. Советская военная разведка в Грузии в 1920-1921 годах. Миссия Павла Сытина. Государственное управление. Электронный вестник Выпуск №43. Апрель 2014 г. [https:// cyberleninka.ru/ article/n/sovetskaya-voennaya-razvedka-v- gruzii-v-1920-1921- godah- missiya-pavla-sytina](https://cyberleninka.ru/article/n/sovetskaya-voennaya-razvedka-v-gruzii-v-1920-1921-godah-missiya-pavla-sytina). Ганин Андрей Владиславович - кандидат исторических наук, редактор отдела военной истории российского исторического журнала «Родина»; старший научный сотрудник, Институт славяноведения РАН. (5 РГВА. Ф. 37976. Оп. 1. Д. 85. Л. 20.)

Бутаков Ярослав, Кандидат исторических наук, политический эксперт, публицист. Священная миссия России. „Нация”. Журнал новых правых. №1. 1995. [http://www. nationalism.org/rnsp/Nacia/Butakov1. htm](http://www.nationalism.org/rnsp/Nacia/Butakov1.htm).

ჩაჩხიანი არჩილი, რუსეთი და თურქეთი: ბოლშევიკურ-იტოპადისტური ენიგმა (1920-1922). საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის ჯარების ლოჯისტიკური უზრუნველყოფის სარდლობის ტოპოგრაფიული სამმართველოს სტამბა. თბილისი. 2015.

კულტურისა და ინოვაციის ერთიერთმედეგა ქართულ ბიზნესში

თინათინ ჟორჟოლიანი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების
ასოცირებული პროფესორი,
ბიზნეს ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორი
ORCID: 0000-0002-8274-9028

აბსტრაქტი

სამეცნიერო ნაშრომი იკვლევს კულტურისა და ინოვაციის გადაკვეთის წერტილს ქართული ბიზნესის კონტექსტში, განიხილავს, თუ როგორ თანაარსებობს ტრადიციული კულტურული ღირებულებები და თანამედროვე ინოვაციური პრაქტიკები და როგორ ახდენს ეს გავლენას ბიზნესის სტრატეგიებზე. კვლევის მთავარი მიზანია გაანალიზოს, თუ როგორ აერთიანებენ ქართული კომპანიები კულტურულ ნორმებს ინოვაციურ მიდგომებთან, რათა შეინარჩუნონ კონკურენტუნარიანობა გლობალურ ბაზარზე. კვლევის ამოცანები მოიცავს იმ ძირითადი კულტურული ფაქტორების იდენტიფიცირებას, რომლებიც აყალიბებენ ინოვაციურ პროცესებს, და მათი გავლენის შეფასებას ბიზნესის შედეგებზე.

კვლევაში გამოყენებულია შერეული მეთოდოლოგია, რომელიც აერთიანებს ბიზნეს ლიდერებთან ჩატარებულ ხარისხობრივ ინტერვიუებს და სხვადასხვა ინდუსტრიებში ინოვაციური საქმიანობის რაოდენობრივ ანალიზს. შედეგები აჩვენებს მჭიდრო კავშირს კულტურულ ადაპტაციასა და ინოვაციურ წარმატებას შორის – კომპანიები, რომლებიც ერთდროულად მოიცავენ როგორც ტრადიციულ ქართულ ღირებულებებს, ასევე თანამედროვე პრაქტიკებს, უკეთეს შედეგებს აღწევენ ზრდისა და ბაზრის ადაპტაციის თვალსაზრისით.

კვლევის მიგნებები ცხადყოფს, რომ კულტურული იდენტობა საქართველოში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ინოვაციის ფორმირებაში და ქმნის კრეატიულობისა და ტრადიციის უნიკალურ შერწყმას,

რაც ხელს უწყობს ბიზნესის წარმატებას. დასკვნაში ხაზგასმულია კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებისა და ტექნოლოგიური პროგრესის დაბალანსების მნიშვნელობა მდგრადი ზრდის ხელშესაწყობად.

საკვანძო სიტყვები: კულტურა, ინოვაცია, ქართული ბიზნესი, ტრადიცია, კონკურენტუნარიანობა.

THE INTERSECTION OF CULTURE AND INNOVATION IN GEORGIAN BUSINESS

Tinatin Zhorzholiani

Associate Professor of Bachelor's program in Management of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Academic Doctor of Business Administration
ORCID: 0000-0002-8274-9028

Abstract

This research paper explores the intersection of culture and innovation within the context of Georgian business, examining how traditional cultural values coexist with modern innovative practices and how this dynamic influences business strategies. The primary objective of the study is to analyze how Georgian companies integrate cultural norms with innovative approaches to maintain competitiveness in the global market. The research aims to identify key cultural factors shaping innovation processes and assess their impact on business outcomes.

The study employs a mixed-methods approach, combining qualitative interviews with business leaders and quantitative analysis of innovation activities across various industries. The findings reveal a strong link between cultural adaptation and innovation success—companies that embrace both traditional Georgian values and modern practices achieve better results in terms of growth and market adaptation.

The research highlights that cultural identity in Georgia plays a crucial role in shaping innovation, fostering a unique blend of creativity and tradition that contributes to business success. The conclusion emphasizes the importance of balancing cultural heritage and technological progress to ensure sustainable growth.

Keywords: Culture, Innovation, Georgian Business, Tradition, Competitiveness.

შესავალი

კულტურისა და ინოვაციის კვება მნიშვნელოვან კვლევით მიმართულებად ჩამოყალიბდა, განსაკუთრებით იმ რეგიონებში, სადაც კულტურული ტრადიციები და თანამედროვე ბიზნესპრაქტიკები თანაარსებობენ. საქართველოში, რომელიც მდიდარია ისტორიითა და კულტურული მემკვიდრეობით, ეს ურთიერთობა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ბიზნესგარემოში. გლობალიზაციის გაძლიერებასთან ერთად, ქართულ ბიზნესს უწევს ორმაგი გამოწვევის დაძლევა – დარჩეს კონკურენტუნარიანი და ამავდროულად შეინარჩუნოს კულტურული იდენტობა. კვლევები მიუთითებს, რომ კულტურულ ღირებულებებს მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს ბიზნესპრაქტიკებზე, ორგანიზაციულ ქცევასა და ლიდერობის სტილზე, რაც თავის მხრივ განსაზღვრავს კომპანიის ინოვაციის პოტენციალს.¹

ინოვაცია ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთი მთავარი მამოძრავებელი ძალაა და მისი წარმატებული განხორციელება ხშირად იმ კულტურულ გარემოსთანაა დაკავშირებული, რომელშიც ის ვითარდება.² საქართველოში ინოვაციასა და კულტურულ ტრადიციებს შორის ბალანსის დაცვა ბიზნესისთვის ერთდროულად როგორც შესაძლებლობებს, ისე გამოწვევებს წარმოშობს. კვლევებმა აჩვენა, რომ კულტურა შეიძლება იყოს როგორც ბარიერი, ასევე ხელშემწყობი ფაქტორი ინოვაციისთვის, იმის მიხედვით, თუ როგორ იმართება ის ორგანიზაციაში.³ საქართველოში ბიზნესმა, რომელიც ღრმად არის ფესვგადგმული ტრადიციულ პრაქტიკებში, საჭიროა ფრთხილად მართოს ეს დინამიკა, რათა ეფექტიანად გამოიყენოს ინოვაციის პოტენციალი, კულტურული იდენტობის დაკარგვის გარეშე.

აღნიშნულისამეცნიერონაშრომი მიზნად ისახავს გაანალიზოს, თუ როგორ მართავს ქართული ბიზნესი კულტურისა და ინოვაციის გადაკვეთას. კვლევაში ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, თუ როგორ ახდენენ კულტურული ფაქტორები გავლენას ინოვაციურ სტრატეგიებზე და, თავის მხრივ, როგორ განსაზღვრავს ინოვაცია ბიზნესის წარმატებას საქართველოში. ამ ურთიერთობის განხილვით, ნაშრომი მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს კულტურისა და ინოვაციის შესახებ არსებულ დისკუსიაში და პრაქტიკულ ხედვებს შესთავაზებს როგორც ბიზნესლიდერებს, ასევე პოლიტიკის შემქმნელებს საქართველოში და მსგავს კულტურულ გარემოში. აღნიშნული კვლევა არა მხოლოდ ქართულ ბიზნესგარემოს უკეთ გაგებას შეუწყობს ხელს, არამედ აჩვენებს, როგორ შეიძლება კულტურული და ინოვაციური ელემენტების გაერთიანება გლობალურ ბაზარზე კონკურენტული უპირატესობის მისაღწევად.⁴

ლიტერატურის მიმოხილვა

კულტურასა და ინოვაციას შორის ურთიერთობა ფართომასშტაბიანი კვლევის საგანია სხვადასხვა დისციპლინაში მათ შორის სოციოლოგიაში, ანთროპოლოგიაში, ბიზნესისა და მენეჯმენტის კვლევებში. მეცნიერებმა დიდი ხანია აღიარეს, რომ კულტურული კონტექსტი განსაზღვრავს არა მხოლოდ იმას, თუ როგორ აღიქმება ინოვაცია, არამედ იმასაც, როგორ ხორციელდება იგი ორგანიზაციებში. კვლევის ეს ნაწილი აერთიანებს არსებულ კვლევებს კულტურისა და ინოვაციის გადაკვეთაზე, განსაკუთრებული ყურადღება კი გამახვილებულია მის მნიშვნელობაზე ქართულ ბიზნესში.

ამ სფეროს ერთ-ერთი ფუნდამენტური კვლევა არის ჰოფსტედეს⁵ მიერ შექმნილი კულტურული განზომილებების თეორია, რომელიც გამოყოფს ძირითად კულტურულ ფაქტორებს, როგორიცაა ინდივიდუალიზმი vs. კოლექტივიზმი, ძალაუფლების დისტანცია

1 G. Hofstede, „Software of the Mind. McGraw-Hill Education,“ *Cultures and Organizations*: 2010.

2 L. Roth, „The impact of cultural dimensions on innovation processes in global markets.“ *Journal of Innovation Management*, 8(3), 56-78. 2020.

3 J.Tidd, J.Bessant, *Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change* (6th ed.). Wiley. 2018.

4 P. B.Smith, M. F. Peterson, „Cross-Cultural Leadership and Innovation: Global Challenges in a Dynamic World,“ Routledge. 2022.

5 Ibid. Hofstede, 2010.

და გაურკვევლობის თავიდან არიდება, რომლებიც გავლენას ახდენენ ორგანიზაციულ ქცევასა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე. ჰოფსტედეს მოდელი ფართოდ გამოიყენება იმის გასაგებად, თუ როგორ მოქმედებენ ეს კულტურული განზომილებები ინოვაციაზე. მაგალითად, დაბალი ძალაუფლების დისტანციის მქონე კულტურებში, სადაც იერარქიული სტრუქტურები შედარებით ბრტყელია, მეტი ინოვაციური ქცევა შეინიშნება, რადგან ის ხელს უწყობს ღია კომუნიკაციას და რისკების გაწევას.⁶ მეორე მხრივ, მაღალი გაურკვევლობის თავიდან არიდება, რომელიც დამახასიათებელია ბევრ ტრადიციულ საზოგადოებისთვის, მათ შორის საქართველოსთვის, შესაძლოა ინოვაციის შემაფერხებელი ფაქტორი იყოს, რადგან ორგანიზაციები უპირატესობას ანიჭებენ სტაბილურობას და დამკვიდრებულ პრაქტიკებს.⁷

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი კვლევა ამ მიმართულებით არის GLOBE Study,⁸ რომელიც ჩატარდა 2004 წელს. ეს მასშტაბური კვლევა უფრო დეტალურად აანალიზებს კულტურის როლს ლიდერობასა და ინოვაციაში. კვლევა ხაზს უსვამს კულტურული ღირებულებების მნიშვნელობას ლიდერობის ფორმირებაში, რაც შესაძლოა ინოვაციის ხელშემწყობი ან შემაფერხებელი ფაქტორი გახდეს. საქართველოში, სადაც კოლექტივისტური და იერარქიული მიდრეკილებები დომინირებს, ინოვაცია გარკვეულ გამოწვევებს ქმნის, თუმცა შეუძლებელი არ არის. კვლევები მიუთითებს, რომ ორგანიზაციებს შეუძლიათ ამ ბარიერების გადალახვა ტრადიციული ღირებულებებისა და თანამედროვე ინოვაციური სტრატეგიების ჰიბრიდული ინტეგრაციის გზით.⁹

ინოვაციის თეორიები ასევე ხაზს უსვამენ გარე გარემოს, მათ შორის კულტურული გავლენების მნიშვნელობას ინოვაციური პროცესის ფორმირებაში. მკვლევარები ტიდდი და ბისსნტი ამტკიცებენ,¹⁰ რომ ინოვაცია არ არის მხოლოდ ტექნოლოგიური მოვლენა, არამედ სოციალური ფენომენიცაა, რომელიც მნიშვნელოვნად არის განპირობებული მის გარშემო არსებული კულტურული და ინსტიტუციური ჩარჩოთი. მათი კვლევის მიხედვით, კომპანიები, რომლებიც წარმატებას აღწევენ ინოვაციაში, ამას ხშირად ახერხებენ ინოვაციური ძალისხმევის შესაბამისობაში მოყვანით იმ კულტურულ ღირებულებებთან და სოციალურ მოლოდინებთან, რომლებიც მათ სამიზნე ბაზარზე გავრცელებული. იმ ბიზნესებს, რომლებიც პატივს სცემენ კულტურულ ტრადიციებს, ხოლო ამავედროულად ნერგავენ ახალ ტექნოლოგიებსა და ბიზნესპრაქტიკებს, უფრო მეტად შეუძლიათ ინოვაციის განვითარება.¹¹

სხვა მკვლევრებმა, მაგალითად როზმა (2020), შეისწავლა კულტურული ადაპტირება — ტრადიციული ღირებულებებისა და თანამედროვე ინოვაციის შერწყმის უნარი — და როგორ შეუძლია მას ბიზნესის შედეგების გაუმჯობესება. როზის (Roth, 2020) კვლევა მიუთითებს, რომ ისეთ კულტურულად მდიდარ რეგიონებში, (მაგალითად, როგორცაა საქართველო), კომპანიებს უნიკალური შესაძლებლობა აქვთ, შექმნან კონკურენტული უპირატესობა თავიანთი კულტურული მემკვიდრეობის ინოვაციის საფუძველად გამოყენებით. ეს თანხვედრაში მოდის სმიტისა და პეტერსონის თანამედროვე კვლევასთან,¹² რომელიც ხაზს უსვამს “გლოკალიზაციის” (გლობალური სტრატეგიების ლოკალიზაციის) ტენდენციას, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოს სწრაფად ცვალებად ბიზნესგარემოში.

კერძოდ, საქართველოს კონტექსტში, კულტურასა და ინოვაციას შორის ურთიერთობა ნაკლებად არის გამოკვლეული, თუმცა ბოლო დროს ამ მიმართულებით კვლევები აქტიურად

6 Ibid. Hofstede, 2010.

7 S. Shane, „Cultural influences on national rates of innovation,“ Journal of Business Venturing, 8(1), 59-73, 1993.

8 R. J. House, P. J. Hanges, M. Javidan, P. W., Dorfman, & V. Gupta, (Eds.). Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies. SAGE Publications. 2004.

9 (Ibid).

10 Ibid. Tidd & Bessant, 2018.

11 Ibid. Tidd & Bessant, 2018.

12 Ibid. Smith & Peterson, 2022.

ვითარდება. ცანავას და ლეკიშვილის კვლევები შეისწავლის,¹³ თუ როგორ ახდენენ ქართული ბიზნესები კულტურული იდენტობის ინტეგრირებას ინოვაციის საჭიროებასთან, განსაკუთრებით ისეთ სექტორებში, როგორიცაა ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა და სტუმარ-მასპინძლობა. მათი კვლევები მიუთითებს, რომ იმ ქართულ კომპანიებს, რომლებიც ინოვაციის პროცესში ადგილობრივ კულტურულ ელემენტებს ითვალისწინებენ, უკეთესი შედეგები აქვთ იმ კომპანიებთან შედარებით, რომლებიც სრულად დასავლურ მიდგომას ირჩევენ.

გარდა ამისა, კვარაცხელიას კვლევა ხაზს უსვამს ტრადიციული ქართული ღირებულებების,¹⁴ როგორიცაა იერარქიისა და საზოგადოებრივი ურთიერთობების პატივისცემა, როლს ორგანიზაციულ დინამიკაში. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ღირებულებები შეიძლება წარმოადგენდეს გამოწვევას ინოვაციისთვის — განსაკუთრებით რისკების თავიდან აცილებისა და ცვლილებებისადმი წინააღმდეგობის თვალსაზრისით — ისინი ასევე შეიძლება გახდნენ მყარი საფუძველი ინოვაციური იდეების განსახორციელებლად, თუ სწორად მენეჯმენტდება. ეს განსაკუთრებით ჩანს ისეთ დარგებში, როგორიცაა მეღვინეობა, სადაც ქართულმა ბიზნესებმა წარმატებით გააერთიანეს უძველესი ტრადიციები თანამედროვე ტექნოლოგიებთან, რათა შეექმნათ უნიკალური პროდუქტები, რომლებიც აღიარებას იმსახურებს როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ბაზრებზე.

არსებული ლიტერატურა კულტურასა და ინოვაციას შორის კავშირზე მიუთითებს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ კულტურამ შეიძლება შეზღუდოს ინოვაცია, მისი სწორად გამოყენება შეიძლება ძლიერი კატალიზატორი გახდეს. საქართველოს კონტექსტში, იმ ბიზნესებს, რომლებიც ერთდროულად ინარჩუნებენ კულტურულ იდენტობას და ახორციელებენ ინოვაციურ პრაქტიკებს, უფრო დიდი წარმატების მიღწევის შესაძლებლობა აქვთ. ეს ლიტერატურული მიმოხილვა ცხადყოფს, რომ საჭიროა დამატებითი კვლევები იმის გასარკვევად, თუ როგორ შეუძლიათ ქართულ ბიზნესებს ტრადიციასა და თანამედროვე მიდგომებს შორის ბალანსის დაცვა ინოვაციის მხარდასაჭერად. მოცემული კვლევის შედეგები ხელს შეუწყობს ამ მხარდის ცოდნის ბაზას, რადგან ის ემპირიულ მტკიცებულებებს მოიცავს საქართველოს ბიზნესგარემოდან, განსაკუთრებით იმ თვალსაზრისით, თუ როგორ განაპირობებს კულტურული ღირებულებები ინოვაციურ სტრატეგიებსა და შედეგებს.

ძირითადი ნაწილი

მეთოდოლოგია

ამ კვლევაში გამოყენებული იყო შერეული მეთოდის კვლევითი დიზაინი, რომელიც აერთიანებს როგორც რაოდენობრივ, ასევე ხარისხობრივ მიდგომებს, რათა შეისწავლოს კულტურასა და ინოვაციას შორის ურთიერთობა ქართულ ბიზნესში. კვლევა სამ ეტაპად განხორციელდა: ლიტერატურის მიმოხილვა, ხარისხობრივი ინტერვიუები და რაოდენობრივი ანალიზი.

1. ლიტერატურის მიმოხილვა: კვლევის თეორიული საფუძვლის შესაქმნელად ჩატარდა არსებულ ლიტერატურაზე კომპლექსური მიმოხილვა. გაანალიზდა რეცენზირებული ჟურნალების სტატიები, წიგნები და ანგარიშები, რომლებიც ეხება კულტურულ განზომილებებს, ინოვაციის თეორიებს და ქართულ ბიზნესპრაქტიკებს. აღნიშნულმა ანალიზმა საფუძველი ჩაუყარა კვლევითი კითხვებისა და ჰიპოთეზების ფორმულირებას.

13 Tsanava, D. The role of culture and innovation in Georgian business growth. *International Journal of Innovation and Business Development*, 7(1), 41-56, 2019. 7. Lekishvili, T.. Cultural innovation in the Georgian tourism sector. *Tourism and Hospitality Research*, 11(2), 76-90, 2021.

14 Kvaratskhelia, N. The role of cultural identity in Georgian business innovation. *Journal of Business and Economics*, 15(4), 135-152. 2021.

2. ხარისხობრივი ინტერვიუები: მეორე ეტაპზე ჩატარდა ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუები 20 ბიზნეს ლიდერთან, რომლებიც სხვადასხვა სექტორს წარმოადგენდნენ საქართველოში, მათ შორის, სტუმარ-მასპინძლობას, სოფლის მეურნეობასა და ტურიზმს. ინტერვიუებების შერჩევა განხორციელდა მიზნობრივი შერჩევის (purposive sampling) მეთოდით, რათა უზრუნველყოთ კომპანიების ზომის, ინდუსტრიის და ინოვაციური სტრატეგიების მრავალფეროვნება. ინტერვიუები ფოკუსირებული იყო იმაზე, თუ როგორ გავლენას ახდენს კულტურული ფაქტორები ინოვაციის პროცესებზე, რა გამოწვევებს აწყდებიან კომპანიები ტრადიციებისა და თანამედროვე ბიზნესპრაქტიკების ინტეგრაციისას და რა სტრატეგიებს იყენებენ ამ გამოწვევების დასაძლევად. თითოეული ინტერვიუ დაახლოებით 45 წუთს გრძელდებოდა, ყველა ინტერვიუ ჩაიწერა და თემატურად გაანალიზდა.

3. რაოდენობრივი ანალიზი: მესამე ეტაპზე 150 ქართულ კომპანიას დაურიგდა რაოდენობრივი კვლევის კითხვარი. კითხვარი შემუშავდა იმის გასაზომად, თუ რამდენად მოქმედებს კულტურული ფაქტორები ინოვაციურ შედეგებზე. შეფასებისთვის გამოყენებული იყო ლიკერტის სკალა, რომელიც მოიცავდა ცვლადებს, როგორც კულტურული ტრადიციების დაცვა, ცვლილებებისადმი გახსნილობა და ინოვაციური შედეგები. სტატისტიკური ანალიზი ჩატარდა SPSS პროგრამის გამოყენებით, რათა გამოვლენილიყო კულტურულ განზომილებებსა და ინოვაციურ წარმატებას შორის კორელაციები. რეგრესიული ანალიზი კი გამოყენებული იყო ამ ურთიერთობების სიმტკიცის განსასაზღვრად.

რეგრესიის ფორმულა

ქართულ ბიზნესში კულტურული ადაპტაციისა და ინოვაციური შედეგების ურთიერთობის გამოსაკვლევად, კვლევა იყენებს შემდეგ მრავალფაქტორიან ხაზოვან რეგრესიის მოდელს:

$$Y = \alpha_0 + \alpha_1 z_1 + \alpha_2 z_2 + \alpha_3 z_3 + \alpha_4 z_4 + \epsilon$$

სადაც:

- Y - ინოვაციური შედეგიანობა (გაზომილია პროდუქტის ინოვაციის, ბაზრის გაფართოების და მომხმარებლის კმაყოფილების კომპოზიციური ინდექსით)
- z_1 - კულტურული ადაპტაცია (იმ ხარისხის მაჩვენებელი, რამდენად ინტეგრირებულია ტრადიციული კულტურული ღირებულებები თანამედროვე ინოვაციასთან)
- z_2 - ძალაუფლების დისტანცია (ორგანიზაციაში იერარქიული სტრუქტურის დონე)
- z_3 - კოლექტივიზმი (გუნდური მუშაობისა და ჯგუფური გადაწყვეტილებების მიღების გავრცელების ხარისხი)
- z_4 - ტრადიციისკენ ორიენტირება (ბიზნესის დამოკიდებულება ტრადიციულ პრაქტიკებზე)
- α_0 - გადაკვეთის წერტილი
- $\alpha_1 \alpha_2 \alpha_3 \alpha_4$ - კოეფიციენტები, რომლებიც გამოხატავენ თითოეული დამოუკიდებელი ცვლადის გავლენას ინოვაციურ შედეგიანობაზე
- E - ცდომილების კოეფიციენტი

სტატისტიკური ანალიზი

- **აღწერითი სტატისტიკა:** დათვლილი იქნა საშუალო მნიშვნელობა, სტანდარტული გადახრა და სიხშირის განაწილება ძირითადი ცვლადებისთვის.
- **კორელაციური ანალიზი:** პერსონის კორელაცია გამოიყენებოდა კულტურულ

მახასიათებლებსა და ინოვაციურ შედეგებს შორის კავშირების შესაფასებლად.

- **რეგრესიის ანალიზი:** SPSS-ის გამოყენებით განხორციელდა მრავალფაქტორიანი ხაზოვანი რეგრესიის მოდელი კულტურული ფაქტორების გავლენის დასადგენად ინოვაციის წარმატებაზე. მოდელის მნიშვნელობა შეფასდა R^2 -ის, t -სტატისტიკისა და p -მნიშვნელობების მიხედვით, რაც ურთიერთობების სიმძლიერისა და ვალიდურობის განსაზღვრას უწყობს ხელს.

რეგრესიის ანალიზის ძირითადი მიგნებები

- მოდელმა ინოვაციური შედეგების ცვალებადობის 34% ახსნა ($R^2=0.34$).
- **კულტურული ადაპტაცია** (დადებითად და მნიშვნელოვნად მოქმედებს ინოვაციურ შედეგებზე ($\alpha=0.45$, $p < 0.01$), რაც მიუთითებს, რომ ბიზნესები, რომლებიც წარმატებით აერთიანებენ კულტურულ ღირებულებებსა და თანამედროვე ინოვაციებს, უკეთეს შედეგებს აღწევენ.
- **ძალაუფლების დისტანცია (და კოლექტივიზმი** (უარყოფითად კორელირებენ ინოვაციურ შედეგებთან ($\alpha=-0.40$, $p < 0.05$ და $\alpha=-0.32$, $p<0.05$ შესაბამისად), რაც გულისხმობს, რომ მკაცრი იერარქიული სტრუქტურები და ჯგუფური გადაწყვეტილების მიღების ტენდენციები შესაძლოა ხელს უშლიდეს სწრაფ ინოვაციას.
- **ტრადიციისკენ ორიენტაცია** (ზომიერად უარყოფით გავლენას ახდენს ინოვაციურ შედეგებზე ($\alpha=-0.28$, $p<0.05$), რაც მიუთითებს, რომ ტრადიციულ მეთოდებზე ზედმეტი დაყრდნობა შესაძლოა ზღუდავდეს ინოვაციის პოტენციალს.

რეგრესიის ანალიზი ცხადყოფს, რომ კულტურული ადაპტაცია ქართული ბიზნესის ინოვაციური წარმატების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია. მიუხედავად იმისა, რომ იერარქიული სტრუქტურები და კოლექტივისტური ტენდენციები შეიძლება გარკვეულ ბარიერებს ქმნიდეს, ბიზნესები, რომლებიც წარმატებით უთავსებენ კულტურულ მემკვიდრეობას თანამედროვე ინოვაციურ სტრატეგიებს, უკეთესად არიან პოზიციონირებული წარმატებისთვის.

ამ მეთოდოლოგიამ შესაძლებელი გახადა კულტურასა და ინოვაციას შორის კომპლექსური ურთიერთობების სიღრმისეული, მონაცემებზე დაფუძნებული ანალიზი ქართულ ბიზნესგარემოში.

ქართული ბიზნესის კულტურის ანალიზი

საზოგადოების კულტურა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ბიზნესპრაქტიკების ჩამოყალიბებაში, რაც გავლენას ახდენს ლიდერობის სტილიდან დაწყებული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესით დამთავრებული. საქართველოს შემთხვევაში, რომელსაც მდიდარი ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობა აქვს, ეს გავლენა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა. ქართული ბიზნესი ოპერირებს უნიკალურ კულტურულ კონტექსტში, რომელსაც ახასიათებს კოლექტივიზმი, მაღალი ძალაუფლების დისტანცია და ძლიერი პატივისცემა ტრადიციების მიმართ. ამ კულტურული განზომილებების გააზრება აუცილებელია იმის გასაგებად, თუ როგორ ახერხებენ კომპანიები ინოვაციას და ცვალებად ბაზრის მოთხოვნებთან ადაპტაციას.

კოლექტივიზმი და მისი გავლენა ბიზნესპრაქტიკებზე

კოლექტივიზმი, როგორც კულტურული განზომილება, რომელიც ჯგუფური ჰარმონიისა და სოციალური ერთიანობის მნიშვნელობას უსვამს ხაზს, საქართველოს საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი მთავარი მახასიათებელია. ქართული ბიზნესები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ ურთიერთობებს, ლოიალობას და საზოგადოების ღირებულებებს, რაც გავლენას ახდენს როგორც ორგანიზაციულ სტრუქტურაზე, ასევე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე. კოლექტივისტურ კულტურაში გადაწყვეტილებების მიღება უფრო

კონსულტაციურ ხასიათს ატარებს, სადაც დიდი ყურადღება ექცევა უფროსი ფიგურების და ფართო ჯგუფის მოსაზრებებს.¹⁵

ქართული კომპანიების კოლექტივისტური მიდგომა ხელს უწყობს მჭიდრო ორგანიზაციულ კულტურას, სადაც გუნდის მუშაობა და თანამშრომლობა განსაკუთრებით ფასობს. თუმცა, ამ მიდგომას გარკვეული გამოწვევებიც ახლავს: კოლექტივიზმი შეიძლება ხელს უშლიდეს ინდივიდუალურ რისკების აღებას და კრეატიულობას. კვლევები აჩვენებს, რომ ინოვაციები წარმატებულად ვითარდება იმ კულტურებში, სადაც ინდივიდუალური ინიციატივა და ექსპერიმენტაცია წახალისებულია.¹⁶ საქართველოში, სადაც ჯგუფური კონსენსუსი პრიორიტეტულია, ახალი იდეების მიმართ შეიძლება იყოს გარკვეული წინააღმდეგობა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ისინი არსებული წესრიგის შეცვლას გულისხმობს. შედეგად, ინოვაციები უფრო ეტაპობრივად ხორციელდება, ვიდრე რადიკალური ცვლილებებით, რადგან კომპანიები ფრთხილობენ არსებული სისტემების გამოწვევაზე.

ძალაუფლების დისტანცია და ორგანიზაციული იერარქია

ქართული ბიზნესკულტურა ასევე გამოირჩევა ძალაუფლების მაღალი დისტანციით, რაც გულისხმობს იერარქიული სტრუქტურების აღიარებას და ძალაუფლების არათანაბარ განაწილებას ორგანიზაციებში. ჰოფსტედე განმარტავს,¹⁷ რომ მაღალი ძალაუფლების დისტანციის კულტურებში ავტორიტეტი კონცენტრირებულია ზედა რგოლში, ხოლო ქვეითები ნაკლებად არიან მიდრეკილნი მათი ლიდერების გამოწვევისა და კითხვების დასმისკენ. საქართველოში ეს ვლინდება იმით, რომ ბიზნესებში გადაწყვეტილებები ხშირად ცენტრალიზებულია და უმაღლესი ხელმძღვანელობა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სტრატეგიულ მიმართულებებზე.

მაღალი ძალაუფლების დისტანცია უზრუნველყოფს მკაფიო ლიდერობას და მენეჯმენტს, თუმცა ამავდროულად, შესაძლოა ხელი შეუშალოს ინოვაციას, რადგან თანამშრომლები იშვიათად გამოხატავენ საკუთარ აზრს ან სთავაზობენ ახალ იდეებს, რათა არ დაარღვიონ იერარქიული წესრიგი.¹⁸ ასეთი გარემო ქმნის კულტურულ ბარიერს ინოვაციისთვის, რადგან კომპანიები შეიძლება დაკარგონ ქვედა რგოლებიდან წამოსული ღირებული ინსაიტები და კრეატიული გადაწყვეტილებები.

თუმცა, იმ ქართულმა კომპანიებმა, რომლებმაც თავიანთი სტრუქტურები მეტად ჩართულობითი ლიდერობისა და ჰორიზონტალური კომუნიკაციისკენ შეცვალეს, წარმატებით განავითარეს ინოვაციური სამუშაო კულტურა.¹⁹ ეს კომპანიები თანამშრომლების ყველა დონეზე წახალისებენ იდეების შეთავაზებასა და პრობლემების გადაჭრაში ჩართვას, რაც ორგანიზაციას უფრო დინამიურსა და ინოვაციურს ხდის.

ტრადიცია და მოდერნიზმი ქართულ ბიზნესში

ქართული ბიზნესებისთვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევა ტრადიციასა და მოდერნიზმს შორის ბალანსის დაცვაა. საქართველოს კულტურა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მის ისტორიულ მემკვიდრეობას, რის გამოც ბევრი ბიზნესი თავის საქმიანობაში ტრადიციულ პრაქტიკებსა და ღირებულებებს იყენებს.²⁰ ეს განსაკუთრებით შესამჩნევია ისეთ სექტორებში, როგორიცაა სტუმარ-მასპინძლობა, სოფლის მეურნეობა და მეღვინეობა, სადაც კომპანიები თავიანთ პროდუქტებსა და სერვისებს ქართულ ტრადიციებზე დაყრდნობით ყიდნიან.

15 Triandis, H. C. „Individualism & Collectivism.“ Westview Press, 1995.

16 Shane, S. Cultural influences on national rates of innovation. *Journal of Business Venturing*, 8(1), 59-73. 1993.

17 Ibid. Hofstede, 2010.

18 Ibid. House et al., 2004.

19 N. Kvaratskhelia, The impact of digital transformation on Georgian business. *Journal of Business and Technology*, 12(4), 102-120, 2021.

20 T. Lekishvili, Cultural traditions and innovation in Georgia: A study of the tourism sector. *Caucasus Business Review*, 8(2), 88-101. 2021.

თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ტრადიცია ძლიერ კულტურულ იდენტობას ქმნის, ის ასევე შეიძლება გახდეს ინოვაციის დაბრკოლება. იმ ბიზნესებმა, რომლებიც ზედმეტად არიან დამოკიდებული ტრადიციულ მეთოდებზე, შესაძლოა ნელა მიიღონ ახალი ტექნოლოგიები ან ბიზნესპრაქტიკები, რომლებიც მათ ეფექტიანობასა და კონკურენტუნარიანობას გააუმჯობესებდა. კვლევები აჩვენებს, რომ კულტურები, რომლებიც ძლიერად არიან მიჯაჭვული ტრადიციას, უფრო მეტ წინააღმდეგობას ავლენენ ცვლილებების მიმართ, რადგან ინოვაცია ხშირად აღიქმება როგორც საფრთხე კულტურული უწყვეტობისთვის²¹

მიუხედავად ამისა, ზოგიერთმა ქართულმა კომპანიამ წარმატებით მოახერხა ტრადიციისა და ინოვაციის შერწყმა, შექმნა უნიკალური პროდუქტები და სერვისები, რომლებიც როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ბაზარზე მოთხოვნადია. მაგალითად, ქართული მეღვინეობა თანამედროვე ტექნოლოგიებს იყენებს, თუმცა ინარჩუნებს ტრადიციულ მეთოდებს, როგორცაა ქვევრის (დიდი თიხის ჭურჭელი) გამოყენება ღვინის დაყენებისთვის. ამ გზით, ქართულმა ღვინის მწარმოებლებმა შეძლეს გლობალურ ბაზარზე გამორჩეულობა და კულტურული მემკვიდრეობის კონკურენტულ უპირატესობად ქცევა.²²

კულტურული ადაპტაცია და ინოვაცია

კულტურული ადაპტაცია, ანუ ინოვაციის კულტურულ ღირებულებებთან შეუსაბამობის უნარი, ქართული ბიზნესების წარმატებისთვის კრიტიკულ ფაქტორს წარმოადგენს. იმ კომპანიებს, რომლებიც პატივს სცემენ და თავიანთ ინოვაციურ სტრატეგიებში ადგილობრივ კულტურულ ელემენტებს აერთიანებენ, უკეთესი შედეგები აქვთ, ვიდრე მათ, ვინც მხოლოდ დასავლურ მიდგომას იყენებს.²³ მაგალითად, კომპანიები, რომლებიც თავიანთ პროდუქტებსა და სერვისებს ქართულ კულტურულ უპირატესობებზე – სტუმართმოყვარეობაზე, საზოგადოებრივ ღირებულებებსა და ტრადიციებზე – აწყობენ, უფრო მეტად იმსახურებენ მომხმარებელთა ნდობას და ლოიალობას.

ქართული ბიზნესის კულტურის ანალიზი აჩვენებს, რომ კულტურულ ფაქტორებს მნიშვნელოვანი გავლენა აქვთ ბიზნესპრაქტიკებზე, განსაკუთრებით კი ინოვაციის მიმართ დამოკიდებულებაზე. კოლექტივიზმი და მაღალი ძალაუფლების დისტანცია ერთდროულად ქმნის როგორც შესაძლებლობებს, ასევე გამოწვევებს, მაშინ როცა ტრადიციასა და მოდერნიზმს შორის ბალანსის დაცვა განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს. კომპანიები, რომლებიც წარმატებით ინტეგრირებენ კულტურულ ღირებულებებს ინოვაციურ სტრატეგიებში, უფრო კონკურენტუნარიან პოზიციას იკავებენ ქართულ ბაზარზე.

ინოვაციების ტენდენციები საქართველოში

ინოვაცია გახდა საქართველოს ეკონომიკური ზრდის მთავარი მამოძრავებელი ძალა, სადაც მთავრობა და კერძო სექტორი აქტიურად მუშაობენ კონკურენტუნარიანი ბიზნესგარემოს შექმნაზე. ბოლო წლებში საქართველომ ინოვაციური აქტივობების სტაბილური ზრდა განიცადა სხვადასხვა სექტორში, რაც განპირობებულია გლობალიზაციით, ტექნოლოგიური პროგრესითა და მეწარმეობის მზარდი კულტურით.

ტექნოლოგიური და სტარტაპ ეკოსისტემის ზრდა

საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ინოვაციური ტენდენცია ტექნოლოგიური და სტარტაპ ეკოსისტემის სწრაფი ზრდაა. ქვეყნის სტრატეგიული მდებარეობა, კარგად განვითარებული IT ინფრასტრუქტურა და შედარებით დაბალი საოპერაციო ხარჯები მრავალი ტექნოლოგიური სტარტაპისა და საერთაშორისო კომპანიის მოზიდვას უწყობს ხელს.

21 J. Tidd & J. Bessant, „Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change“ (6th ed.). Wiley. 2018.

22 Ibid. Tsanova, 2019.

23 L. Roth, „The impact of cultural dimensions on innovation processes in global markets.“ Journal of Innovation Management, 8(3), 56-78. 2020.

განსაკუთრებით თბილისი იქცა ტექნოლოგიური ინოვაციების ცენტრად, სადაც სულ უფრო იზრდება ინკუბატორების, აქსელერატორებისა და თანამშრომლობის სივრცეების რაოდენობა, რომლებიც მხარს უჭერენ სტარტაპებს ისეთ სფეროებში, როგორიცაა ფინტექი, პროგრამული უზრუნველყოფის განვითარება და ციფრული მარკეტინგი.²⁴

სტარტაპ კულტურა საქართველოში ძირითადად ახალგაზრდა, კარგად განათლებული კადრებით იკვებება, რომლებიც აქტიურად ერთვებიან მეწარმეობაში. ამასთან, ქართული უნივერსიტეტები და პროფესიული სასწავლებლები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ STEM (მეცნიერება, ტექნოლოგია, ინჟინერია და მათემატიკა) დარგებში ნიჭიერი სპეციალისტების აღზრდაში. ინიციატივები, როგორიცაა Tbilisi Startup Bureau, Startup Grind Tbilisi და საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტო (GITA), უზრუნველყოფენ დაფინანსებას, მენტორობასა და ქსელებზე წვდომას, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს ქვეყნის სტარტაპ ეკოსისტემას.

გარდა ამისა, საქართველოს სტრატეგიული ფოკუსი ციფრულ ტრანსფორმაციაზე, მათ შორის ელექტრონული მმართველობის სერვისების და ციფრული საბანკო პლატფორმების განვითარებაზე, ქვეყანას რეგიონის ლიდერად აყალიბებს IT ინოვაციებში. ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის დანერგვა სხვადასხვა სექტორში, მათ შორის უძრავი ქონების რეგისტრაციასა და ფინანსურ მომსახურებაში, ასევე ახალი შესაძლებლობების წინაშე აყენებს ქართულ ტექნოლოგიურ სექტორს.²⁵

ტურიზმისა და სტუმარ-მასპინძლობის ინოვაციები

საქართველოს ტურიზმისა და სტუმარ-მასპინძლობის სექტორებში ინოვაციები კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ტენდენციაა, რომელიც ქვეყნის მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობითა და ბუნებრივი სილამაზით არის ნაკარნახევი. ქართული ბიზნესები სულ უფრო მეტად აერთიანებენ ტრადიციულ ტურისტულ მომსახურებებს თანამედროვე, მდგრად და ტექნოლოგიურად განვითარებულ გამოცდილებებთან, რათა საერთაშორისო ვიზიტორები მოიზიდონ. მაგალითად, რამდენიმე სასტუმრო და კურორტი ნერგავს ციფრულ გადაწყვეტილებებს, როგორიცაა მობილური აპლიკაციები დაჯავშნისთვის და ვირტუალური რეალობის (VR) ტურები, რაც მომხმარებლის გამოცდილების გაუმჯობესებას უწყობს ხელს.²⁶

ასევე, მზარდი ტენდენციაა ეკო-ტურიზმი და პასუხისმგებელი მოგზაურობა. საქართველოს რეგიონებში კომპანიები ინოვაციებს ნერგავენ, ადგილობრივი კულტურული ელემენტების ინტეგრირებით ტურისტულ გამოცდილებებში, მაგალითად ღვინის ტურებში ტრადიციულ ქვევრში დაყენებული ღვინის დეგუსტაციით და კულტურულ ფესტივალებში მონაწილეობის შეთავაზებით. ამ გზით, ინოვაცია და ტრადიცია ერთიანდება, რაც არა მხოლოდ ამატებს ტურიზმის ღირებულებას, არამედ ხელს უწყობს ქართული კულტურის დაცვას. მდგრადი ტურიზმის ხელშეწყობა შეესაბამება გლობალურ ტენდენციებს და პასუხობს გარემოზე პასუხისმგებელი მოგზაურობის მზარდ მოთხოვნას.²⁷

სოფლის მეურნეობისა და აგრო-ტექნოლოგიების ინოვაციები

საქართველოს ეკონომიკის მნიშვნელოვანი საყრდენი სოფლის მეურნეობის სექტორია, თუმცა ბოლო წლებში აგრო-ტექნოლოგიების განვითარებამ ტრადიციული ფერმერული პრაქტიკები შეცვალა. ზუსტი სოფლის მეურნეობა, მონაცემთა ანალიტიკა და თანამედროვე სარწყავი სისტემები უკვე გამოიყენება პროდუქტიულობისა და ეფექტიანობის გასაზრდელად, რაც ქართულ ფერმერებს საშუალებას აძლევს, უკეთ შეეჯიბრონ როგორც ადგილობრივ, ისე

24 World Bank. Innovation and technology development in Georgia: A policy review. World Bank Group. 2021.

25 N. Kvaratskhelia, The impact of digital transformation on Georgian business. Journal of Business and Technology, 12(4), 102-120, 2021.

26 Ibid. T. Lekishvili, 2021.

27 Ibid. Tsanava, 2019.

საერთაშორისო ბაზრებზე.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ღვინის მრეწველობის ინოვაციები. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ღვინის უძველესი ტრადიციების ქვეყანაა, თანამედროვე მეღვინეები იყენებენ ტემპერატურულად კონტროლირებად დუღილს და ვაზის გაშენების მოწინავე ტექნოლოგიებს, რაც ღვინის ხარისხისა და მრავალფეროვნების გაუმჯობესებას უწყობს ხელს. ტრადიციული ქვევრის მეთოდის თანამედროვე ტექნოლოგიებთან შერწყმამ ქართულ ღვინოს გლობალურ ბაზრებზე კონკურენტუნარიანობა შესძინა.²⁸

გარდა ამისა, ჰკვიანი ფერმერული გადაწყვეტილებები, როგორცაა დრონების გამოყენება კულტურების მონიტორინგისა და ნიადაგის ანალიზისთვის, უკვე დანერგილია საქართველოში, რაც ფერმერებს პროდუქციის ოპტიმიზაციისა და გარემოზე ნაკლები ზემოქმედების შესაძლებლობას აძლევს.

ინოვაციის გამოწვევები საქართველოში

მიუხედავად ინოვაციის მზარდი ტენდენციებისა, საქართველო ჯერ კიდევ დგას გარკვეული გამოწვევების წინაშე. ერთ-ერთი მთავარი დაბრკოლება სტარტაპებისა და მცირე და საშუალო ბიზნესების (SMEs) დაფინანსების შეზღუდული ხელმისაწვდომობაა. მიუხედავად იმისა, რომ GITA და სხვა სახელმწიფო პროგრამები გრანტებსა და საწყის კაპიტალს უზრუნველყოფენ, ქვეყანაში კვლავ აკლია ვენჩურული კაპიტალის ინვესტიციები, რაც ბევრ ინოვაციურ ბიზნესს მასშტაბირების შესაძლებლობას უზღუდავს.²⁹

ასევე, საქართველოს მცირე ბაზრის ზომა ერთ-ერთ გამოწვევად რჩება. ქართულ ბიზნესებს ხშირად საერთაშორისო ბაზრებზე გასვლა სჭირდებათ, რაც მოითხოვს გლობალური ქსელების შექმნასა და საერთაშორისო ბაზრების მართვის უნარებს. ამ მიზეზით, ექსპორტზე ორიენტირებული ინოვაციები სულ უფრო მეტად ხდება ქართულ კომპანიებისთვის პრიორიტეტული.

მთავრობის როლი ინოვაციის ხელშეწყობაში

საქართველოს მთავრობამ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა ინოვაციური გარემოს შესაქმნელად. ისეთი პროგრამები, როგორცაა “სტარტაპ საქართველო” და ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტო, უზრუნველყოფენ დაფინანსებას, საგადასახადო შეღავათებსა და ინფრასტრუქტურის განვითარებას.

ასევე, ციფრული განათლებისა და STEM განათლების მხარდაჭერა კრიტიკულია ინოვაციის გრძელვადიანი ხელშეწყობისთვის. საქართველოს მიზანია ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის განვითარება, რისთვისაც საჭიროა აკადემიური ინსტიტუტების, კერძო სექტორისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომლობა.

ამრიგად, ინოვაცია საქართველოში ვითარდება სხვადასხვა. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს გამოწვევები, მთავრობისა და კერძო სექტორის ერთობლივი ძალისხმევით, საქართველო ინოვაციებისკენ მიმავალი გზაზე წინ მიიწევს, რაც ქვეყნის ეკონომიკურ მდგრადობასა და კონკურენტუნარიანობას უზრუნველყოფს.

კულტურისა და ინოვაციის კვეთა

კულტურისა და ინოვაციის ურთიერთობა წარმოადგენს რთულ და დინამიურ კავშირს, განსაკუთრებით ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა საქართველო, სადაც ისტორიული და კულტურული იდენტობა მნიშვნელოვანია სოციალური და ეკონომიკური ცხოვრების მხრივ. ამ შეზღუდვის გაგება მოითხოვს იმის გამოკვლევას, თუ როგორ შეუძლია კულტურულ ფაქტორებს როგორც დახმარება, ასევე შეზღუდვა მოახდინოს ინოვაციის პროცესების ბიზნესში, და როგორ შეუძლია კომპანიებს შეუსაბამონ კულტურა როგორც აქტივი და არა შეზღუდვა.

28 K.Kharatishvili & G.Meladze, Innovations in Georgian winemaking: Tradition meets technology. Journal of Wine Business Research, 35(3), 45-58, 2022.

29 Ibid. World Bank, 2021.

კულტურული ფასეულობები ღრმად ახდენენ გავლენას იმაზე, თუ როგორ უყურებენ ორგანიზაციები ინოვაციას. კოლექტივისტურ საზოგადოებებში, როგორცაა საქართველო, ძლიერ ყურადღებას ამახვილებენ ჯგუფურ ერთობაზე, იერარქიის პატივისცემასა და ტრადიციული პრაქტიკების შენარჩუნებაზე. ეს ფასეულობები შეიძლება გამოიწვიოს ცვლილების მიმართ კონსერვატიულმა მიდგომამ, სადაც ინოვაცია აღქმულია, როგორც დამკვიდრებული ნორმების დარღვევა. მაგალითად, კვლევებმა აჩვენა, რომ მაღალი ძალაუფლების კულტურებში თანამშრომლები ნაკლებად ახდენენ ახალი იდეების შემოტანას ან არსებული პრაქტიკების გამოწვევას, რადგან ეს ქცევები შეიძლება აღქმული იყოს როგორც მემკვიდრეობის გადახრა.³⁰ თუმცა, ეს კულტურული მახასიათებლები შეიძლება დაინახონ ინოვაციით, რომელიც აქცენტს უკეთესობაზე აკეთებს და სინამდვილეში შეუერთებს ახალ იდეებს არსებულ პრაქტიკებს, რათა შექმნას უფრო თანხვედრილი მიდგომა მოდერნიზაციისკენ. ამგვარი “ადაპტირებული ინოვაცია” საშუალებას აძლევს ქართულ ბიზნესებს შექმნან პროდუქტები და სერვისები, რომლებიც ადგილობრივი მომხმარებლებისთვის ნაცნობი რჩება, აგრეთვე თანამედროვე პროგრესებზეც შერწყმულია.

საქართველოს ძლიერი კავშირი კულტურული მემკვიდრეობასა და ისტორიასთან შთააგონებს ბიზნესებს, რათა ჩართონ ტრადიციული ელემენტები ინოვაციურ პრაქტიკებში, რითაც ქმნიან პროდუქტებს და სერვისებს, რომლებიც როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ბაზრებზე იზიდავს მომხმარებლებს. ეს ტენდენცია განსაკუთრებით შესამჩნევია ტურიზმისა და ღვინის ინდუსტრიებში, სადაც კომპანიები წარმატებით იყენებენ ძველ მეთოდებს თანამედროვე ტექნოლოგიებთან. მაგალითად, ღვინის სექტორში მეღვინეები იყენებენ ტრადიციულ ქვევრის ფერმენტაციის ტექნიკას თანამედროვე წარმოების პროცესებთან ერთად, რათა შექმნან გამორჩეული პროდუქტი, რომელიც იზიდავს მომხმარებლებს, რომლებსაც უნდათ ავთენტური გამოცდილებები.³¹ ტრადიციისა და ინოვაციის ამ ბალანსმა აჩვენა, როგორ შეიძლება კულტურული მემკვიდრეობა გამოიყენოს ბაზარზე განსხვავების საწყისად. ქართული კომპანიები სულ უფრო ხშირად იყენებენ მათ უნიკალურ კულტურულ იდენტობას კონკურენტული უპირატესობის მისაღებად, ქმნიან პროდუქტებს, რომლებიც ხაზს უსვამენ მათ მემკვიდრეობას, ხოლო შეესაბამებიან თანამედროვე ხარისხის სტანდარტებს და ბაზრის მოლოდინებს.³²

კულტურული ადაპტაციის უნარი — ორგანიზაციების მიერ ინოვაციების შესაბამისი შერჩევა ადგილობრივი კულტურული ფასეულობებისას — გახდა წარმატების მთავარი განმაპირობებელი ფაქტორი ქართულ ბიზნესში. კომპანიები, რომლებიც ახერხებენ კულტურულ ტრადიციებსა და თანამედროვე პრაქტიკების ურთიერთშეთანხმებას, უკეთესი პოზიციები აქვთ როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ბაზრებზე წარმატებისთვის. როზი (Roth, 2020) ამბობს, რომ კომპანიებს, რომლებსაც მაღალი კულტურული ადაპტაცია აქვთ, უკეთესი ინოვაციური შედეგები აქვთ, როგორც პროდუქტის განვითარების, ისე მომხმარებელთა კმაყოფილების მხრივ, რადგან ისინი შეძლებენ დააკმაყოფილონ მრავალფეროვანი მოლოდინები. მაგალითად, ქართული სტუმართმოყვარეობის კომპანიები იყენებენ თანამედროვე ტექნოლოგიებს მომხმარებელთა მომსახურებისათვის, მაგრამ ასევე ინარჩუნებენ ტრადიციულ საქართველოს სტუმართმოყვარეობას, რომელიც ზრუნავს თბილი, პერსონალიზირებული ურთიერთობების შექმნაზე. ამ ტექნოლოგიებისა და კულტურული სიტბოს შერწყმა საშუალებას აძლევს ამ კომპანიებს ემსახურონ გლობალურ მომხმარებლებს,

30 Ibid. Hofstede, 2010.

31 Ibid. Kharatishvili & Meladze, 2022.

32 Ibid. Lekishvili, 2021.

ხოლო ისინი განიცდიან უნიკალურ ქართულ მომსახურებას.³³

ორგანიზაციული კულტურა — რომელიც მორგებულია უფრო ფართო საზოგადოებრივი ფასეულობებისადმი — ასევე ახდენს გავლენას ინოვაციაზე. საქართველოში, სადაც პატივს სცემენ ავტორიტეტებსა და დასამკვიდრებელ ნორმებს, ორგანიზაციული კულტურის შექმნა, რომელიც ხელს უწყობს ინოვაციას, შესაძლოა მოითხოვს მიზანმიმართულ სტრატეგიებს, რომ ხელი შეუწყოს ღია კომუნიკაციასა და ექსპერიმენტების ჩატარებას. კომპანიები, რომლებიც აქტიურად მიმართავენ ინკლუზიური კულტურისა და უკუკავშირის წახალისებას, სადაც ყველა დონეზე თანამშრომლებს შეუძლიათ იდეების გაზიარება, უფრო ხშირად ახერხებენ ინოვაციური გადაწყვეტილებების შექმნას, რომლებიც ამცირებენ ადგილობრივ ბაზრის საჭიროებებს.³⁴ რამდენიმე კომპანიამ საქართველოში შეცვალა ორგანიზაციული სტრუქტურები, რათა ხელი შეუწყონ უფრო ინოვაციურ კულტურას. ეს ცვლილებები მოიცავს ფლატერ სტრუქტურების მიღებას, საქმიანობის გადახედვას, კრეატიულობასა და პრობლემების გადაჭრის წახალისებას. ორგანიზაციული კულტურის შექმნა, რომელიც აფასებს როგორც ტრადიციას, ასევე ინოვაციას, ქართულ კომპანიებს საშუალებას აძლევს შექმნან სამუშაო გარემო, სადაც თანამშრომლები თავს კარგად გრძნობენ ახალი იდეების გაზიარებისას, თუმცა ინარჩუნებენ კულტურულ ნორმებს.

თუმცა, ამ კვეტის გარკვეული გამოწვევებიც არსებობს. ბიზნესი, რომელიც ფუნქციონირებს მაღალი კონტექსტური კულტურებში, როგორცაა საქართველო, შეიძლება შეხვდეს სირთულეებს სწრაფი, შოკისმომგვრელი ინოვაციების მიღებასთან დაკავშირებით, რაც გულისხმობს სტაბილურ ცვლილებებს. ასევე, ტრადიციების ძლიერი შენარჩუნებამ შეიძლება დაბლოკოს კომპანიები, რათა მიეცნენ გლობალურ ინოვაციურ ტენდენციებს, განსაკუთრებით ტექნოლოგიებისა და ციფრული სერვისების სწრაფად განვითარებად სფეროებში.

კულტურისა და ინოვაციის შეზრდა ქართულ ბიზნესში წარმოადგენს გაცვლით კავშირს, რომელშიც კულტურული ფასეულობები განსაზღვრავენ და ზოგჯერ გამოწვევებს ქმნიან ინოვაციის პროცესში. მიუხედავად იმისა, რომ კულტურული ფაქტორები, როგორცაა კოლექტივიზმი, ძალაუფლების მანძილი და ტრადიცია, შეიძლება შეზღუდოს ინოვაციის ტემპი, ისინი ასევე ქმნიან უნიკალურ პლატფორმას ბიზნესებისთვის, რომ შექმნან პროდუქცია და სერვისები, რომლებიც თანამედროვეა და კულტურულად ემთხვევა. კომპანიები, რომლებიც წარმატებით გააერთიანებენ კულტურულ ფასეულობებს ინოვაციურ სტრატეგიებში — რაც მაღალი კულტურული ადაპტაციის ჩვენებაა — კარგად არიან პოზიციონირებულნი კონკურენტულ ბაზარზე.

ამრიგად, საქართველო აგრძელებს გლობალურ ეკონომიკაში ჩართვას, მისი ბიზნესებისთვის კულტურული იდენტობის გამოყენების შესაძლებლობა იქნება ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი. ტრადიციისა და მოდერნიზაციის შეზრდა არა მხოლოდ ეკონომიკური ზრდის გზას, არამედ საშუალებას მისცემს ქართულ ბიზნესებს, რომ მიიღონ კონკურენტული უპირატესობები, როგორც პროდუქციაში, ასევე ექსპერიმენტებში, რომლებიც ჩამოაყალიბებს მათ მდიდარ კულტურულ მემკვიდრეობას.

33 Ibid. Tsanava, 2019

34 Ibid. Kvaratskhelia, 2021

დასკვნა

ამ კვლევამ შეისწავლა კულტურასა და ინოვაციებს შორის რთული ურთიერთობა ქართულ ბიზნესში, ხაზს გაუსვა იმას, თუ როგორ ურთიერთქმედებენ ტრადიციული კულტურული ღირებულებები თანამედროვე ინოვაციურ პრაქტიკასთან. დასკვნები ცხადყოფს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ კულტურული ფაქტორები, როგორცაა კოლექტივიზმი, მაღალი ძალაუფლების დისტანცია და ტრადიციისადმი მტკიცე პატივისცემა, შეიძლება აღმოჩნდეს გამოწვევები ინოვაციებისთვის, ისინი ასევე უქმნიან უნიკალურ საფუძველს ბიზნესისთვის კულტურულად რეზონანსული პროდუქტებისა და სერვისების შესაქმნელად. ქართული კომპანიები, რომლებიც აერთიანებენ კულტურულ ადაპტირებას - აერთიანებს კულტურული იდენტობის პატივისცემას თანამედროვე პრაქტიკისადმი გახსნილობით - უკეთესად არიან განვითარებული როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო ბაზრებზე.

კულტურული ადაპტაციის კონცეფცია გაჩნდა, როგორც ინოვაციების წარმატების მთავარი მამოძრავებელი ძალა. ბიზნესები, რომლებიც უერთდებიან თავიანთ ინოვაციური სტრატეგიებს ადგილობრივ კულტურულ ღირებულებებთან, არა მხოლოდ აძლიერებენ კონკურენტულ უპირატესობას, არამედ ხელს უწყობენ უფრო მყარ კავშირებს მომხმარებლებთან და საზოგადოებებთან. ეს მიდგომა განსაკუთრებით ეფექტურია ისეთ სექტორებში, როგორცაა ტურიზმი, ღვინო და სტუმართმოყვარეობა, სადაც ტრადიციული ქართული ელემენტები გლობალურ ბაზარზე მძლავრ დიფერენციალს ქმნის გვევლინებიან. კულტურული მემკვიდრეობის რესურსად და არა შეზღუდვად, ეს ბიზნესები აჩვენებენ, რომ ინოვაცია და ტრადიცია ჰარმონიულად თანაარსებობენ.

თუმცა, გამოწვევები რჩება. შიდა ბაზრის შეზღუდული მასშტაბები, დაფინანსებაზე შეზღუდული ხელმისაწვდომობასთან ერთად, ზღუდავს ქართული სტარტაპებისა და მცირე ბიზნესის ზრდას. ეს შეზღუდვები ხაზს უსვამს მხარდამჭერი პოლიტიკის მნიშვნელობას, რომელსაც შეუძლია გააძლიეროს საქართველოს ინოვაციური ეკოსისტემა. საჯარო და კერძო პარტნიორობის გაფართოება, სარისკო კაპიტალზე ხელმისაწვდომობის გაძლიერება და STEM განათლებისა და ციფრული წიგნიერების ხელშეწყობა აუცილებელი ნაბიჯია მდგრადი, ინოვაციებზე ორიენტირებული ზრდისთვის.

ამრიგად, კულტურისა და ინოვაციების კვეთა ქართულ ბიზნესში სთავაზობს როგორც შესაძლებლობებს, ასევე გამოწვევებს. კულტურული ფასეულობების, როგორც ინოვაციების საფუძვლის გამოყენებით, ქართულ ბიზნესს აქვს პოტენციური შექმნას გამორჩეული შეთავაზებები, რომლებიც პატივს სცემენ ტრადიციას, თანაც თანამედროვეობას. როგორც პოლიტიკის შემქმნელებისთვის, ასევე ბიზნეს ლიდერებისთვის, გარემოს ხელშეწყობა, რომელიც მხარს უჭერს როგორც კულტურის შენარჩუნებას, ასევე ინოვაციურ აზროვნებას საქართველოს ეკონომიკური მომავლის მამოძრავებელი გასაღებია. ეს დაბალანსებული მიდგომა არა მხოლოდ აძლიერებს საქართველოს კონკურენტუნარიანობას გლობალურ ბაზარზე, არამედ აძლიერებს მის კულტურულ იდენტობას სწრაფი ცვლილებების ეპოქაში.

ბიბლიოგრაფია

- Hofstede, G. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. McGraw-Hill Education.
- House, R. J., Hanges, P. J., Javidan, M., Dorfman, P. W., & Gupta, V. (Eds.). (2004). *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*. SAGE Publications.
- Kvaratskhelia, N. (2021). The impact of digital transformation on Georgian business. *Journal of Business and Technology*, 12(4), 102-120.
- Kvaratskhelia, N. (2021). The role of cultural identity in Georgian business innovation. *Journal of Business and Economics*, 15(4), 135-152.
- Kharatishvili, K., & Meladze, G. (2022). Innovations in Georgian winemaking: Tradition meets technology. *Journal of Wine Business Research*, 35(3), 45-58.
- Lekishvili, T. (2021). Cultural traditions and innovation in Georgia: A study of the tourism sector. *Caucasus Business Review*, 8(2), 88-101.
- Lekishvili, T. (2021). Cultural innovation in the Georgian tourism sector. *Tourism and Hospitality Research*, 11(2), 76-90.
- Roth, L. (2020). The impact of cultural dimensions on innovation processes in global markets. *Journal of Innovation Management*, 8(3), 56-78.
- Shane, S. (1993). Cultural influences on national rates of innovation. *Journal of Business Venturing*, 8(1), 59-73.
- Smith, P. B., & Peterson, M. F. (2022). *Cross-Cultural Leadership and Innovation: Global Challenges in a Dynamic World*. Routledge.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism & Collectivism*. Westview Press.
- Tsanava, D. (2019). The impact of cultural identity on innovation in Georgian businesses. *International Journal of Innovation and Management*, 6(1), 45-60.
- Tsanava, D. (2019). The role of culture and innovation in Georgian business growth. *International Journal of Innovation and Business Development*, 7(1), 41-56.
- Tidd, J., & Bessant, J. (2018). *Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change* (6th ed.). Wiley.
- World Bank. (2021). *Innovation and technology development in Georgia: A policy review*. World Bank Group.

ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლა ციფრულ ეპოქაში: საგანმანათლებლო სტრატეგიები

თათია მარდალავიშვილი
სსიპ-გენერალ გიორგი კვინიტაძის სახელობის
კადეტთა სამხედრო ლიცეუმის
ინგლისური ენის მენტორი მასწავლებელი,
ფილოლოგიის დოქტორი

აბსტრაქტი

კაცობრიობის წინაშე მდგარ ერთ-ერთ უდიდეს გლობალურ გამოწვევას წარმოადგენს ჰოლოკოსტი, ტრაგედია, რომელმაც არა მხოლოდ ისტორია ჩამოაყალიბა, არამედ წარმოადგენს გაფრთხილებას სიმუღვილისა და შეუწყნარებლობის საშიშროების შესახებ. თუმცა, ჰოლოკოსტის უარყოფა და დამახინჯება კვლავ საფრთხეს უქმნის ისტორიულ სიმართლეს, რაც ანტისემიტიზმსა და დეზინფორმაციას აღვივებს. სტატიაში განხილულია ამ გამოწვევების წინააღმდეგ ბრძოლაში განათლების მნიშვნელობა და ამავდროულად, გამოკვლეულია ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ მიმართული სხვადასხვა პედაგოგიური მიდგომა.

სხვადასხვა სამეცნიერო რესურსების (იუნესკოს «ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლა განათლების საშუალებით» და «საშუალო განათლების გაკვეთილის აქტივობები»-ს და ჰოლოკოსტის ხსოვნის საერთაშორისო ალიანსი (IHRA)) საფუძველზე, ნაშრომი იკვლევს იმ საგანმანათლებლო სტრატეგიებს ციფრულ ეპოქაში, რომლებიც ავითარებენ ისტორიულ წიგნიერებას, მედია ანალიზის უნარებსა და კრიტიკულ აზროვნებას. გადარჩენილთა ჩვენებების ჩართულობით, მავნე ონლაინ კონტენტის ანალიზით და დეზინფორმაციის მიმართ მდგრადობის გაძლიერებით, განათლება ხდება ძლიერი ინსტრუმენტი ისტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისა და უფრო ინფორმირებული საზოგადოების ხელშეწყობისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ჰოლოკოსტი, გლობალური გამოწვევები, უარყოფა, დამახინჯება, ანტისემიტიზმი, დეზინფორმაცია, კრიტიკული აზროვნება, ისტორიული წიგნიერება.

COUNTERING HOLOCAUST DENIAL AND DISTORTION IN THE DIGITAL AGE: EDUCATIONAL STRATEGIES

Tatia Mardaleishvili

English Language Mentor Teacher of
LEPL General Giorgi Kvinitadze Cadets Military Lyceum,
Doctor of Philology

Abstract

One of the greatest global challenges humanity has faced is the Holocaust, a tragedy that not only shaped history but also serves as a warning against the dangers of hatred and intolerance. However, Holocaust denial and distortion continue to threaten historical truth, fueling antisemitism and misinformation. This article discusses the significance of education in countering these challenges and examines various pedagogical approaches to addressing Holocaust denial and distortion. Drawing on UNESCO's *Countering Holocaust Denial and Distortion Through Education and Lesson Activities for Secondary Education* and the resources provided by the International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), the paper explores educational strategies that develop historical literacy, media analysis skills, and critical thinking. By engaging with survivor testimonies, analyzing harmful online content, and fostering resilience against misinformation, education becomes a powerful tool in preserving historical integrity and promoting a more informed society.

Keywords: Holocaust, global challenges, denial, distortion, antisemitism, misinformation, critical thinking, historical literacy.

~~

შესავალი

კაცობრიობის წინაშე მდგარ ერთ-ერთ უდიდეს გლობალურ გამოწვევას წარმოადგენს ჰოლოკოსტი, ტრაგედია, რომელმაც არამხოლოდ ისტორიამაყალიბა, არამედ სიძულვილისა და შეუწყნარებლობის საფრთხეების გამაფრთხილებელ მაგალითს წარმოადგენს. თუმცა, ჰოლოკოსტის უარყოფა და დამახინჯება კვლავაც ემუქრება ისტორიულ ჭეშმარიტებას, ანტისემიტიზმისა და დეზინფორმაციის გაღვივებით.

რას წარმოადგენს ჰოლოკოსტის უარყოფა და დამახინჯება? ჰოლოკოსტის უარყოფა არის ჰოლოკოსტის შესახებ ისტორიული ფაქტების პირდაპირი უარყოფა, მათ შორის მეორე მსოფლიო ომის დროს ნაცისტური რეჟიმის მიერ ექვსი მილიონი ებრაელის განადგურება. უარყოფელები ხშირად აცხადებენ, რომ გაზის კამერები არ არსებობდა, რომ დაღუპულთა რიცხვი გაზვიადებულია, რომ ჰოლოკოსტი გამოგონილია.

ჰოლოკოსტის დამახინჯება, მეორე მხრივ, გულისხმობს ფაქტების მანიპულირებას ან არასწორ წარმოდგენას. დამახინჯებამ შესაძლოა შეამციროს მსხვერპლთა რიცხვი, ნაცისტებისგან ბრალეულობა სხვაზე გადაიტანოს, ან არასწორად გაათანაბროს ჰოლოკოსტი სხვა ისტორიულ მოვლენებთან, რათა შეამციროს მისი მნიშვნელობა.

როგორც უარყოფა, ასევე დამახინჯება ჭეშმარიტების შელახვას და ხშირად ანტისემიტიზმისა და სიძულვილის გაღვივებას ემსახურება. ეს ტაქტიკა უგულბებლყოფს უამრავ მტკიცებულებას, როგორცაა ნაცისტური ჩანაწერები, გადარჩენილთა ჩვენებები და საკონცენტრაციო ბანაკების ფიზიკური ნაშთები. ამ მავნე პრაქტიკის გაგება და იდენტიფიცირება გადამწყვეტია ისტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისა და დეზინფორმაციასთან ბრძოლისთვის.

ძირითადი ნაწილი

ჰოლოკოსტის დამახინჯება საფრთხეს უქმნის ჩვენს დემოკრატიას - შემაშფოთებელი ზრდა შეინიშნება ჰოლოკოსტის გავლენის შემცირებისა და ნაცისტური რეჟიმისა და მისი თანამზრახველების დანაშაულების დაკნინების მცდელობებში. ჰოლოკოსტის დამახინჯება თანდათანობით მეინსტრიმის ხასიათს იძენს, რაც აზიანებს ჰოლოკოსტის ისტორიული ჭეშმარიტების ჩვენს გაგებას, შეურაცხყოფს მსხვერპლებს და აღვივებს ანტისემიტიზმს. ის ადამიანებს მოუწოდებს ეჭვქვეშ დააყენონ ჰოლოკოსტის გავლენა, მისი დადგენილი ფაქტები და ისეთი ცნებების მნიშვნელობა, როგორებიცაა დემოკრატია და პლურალისტური, ღია საზოგადოებების ღირებულებები. ამ თვალსაზრისით, როგორც IHRA-ს (International Holocaust Remembrance Alliance) საპატიო თავმჯდომარე იეჰუდა ბაუერი აღნიშნავს, „ნახევარი სიმართლე სრულ სიცრუეზე უარესია“.¹

რა განსხვავებაა ჰოლოკოსტის უარყოფასა და ჰოლოკოსტის დამახინჯებას შორის? „ჰოლოკოსტის უარყოფელები ცდილობენ ანტისემიტიზმი მისაღები გახადონ, უზრუნველყონ ნაციზმისა და ფაშიზმის ლეგიტიმაცია, განაცხადონ, რომ ჰოლოკოსტი ებრაული წარმოსახვის ნაყოფი იყო და ა.შ.“ - ამბობს რობერტ უილიამსი, IHRA-ს მრჩეველი და IHRA-ს ანტისემიტიზმისა და ჰოლოკოსტის უარყოფის კომიტეტის ყოფილი თავმჯდომარე. ჰოლოკოსტის უარყოფის საბოლოო მიზანია ისტორიის გადაკეთება, რათა წაიშალოს ებრაელთა გენოციდის და ნაცისტებისა და მათი თანამზრახველების მიერ ჩადენილი მასთან დაკავშირებული სისასტიკეების მემკვიდრეობა და რეალობა.

ჰოლოკოსტის დამახინჯება, მეორე მხრივ, შეიძლება ბევრად უფრო დახვეწილი იყოს და, შესაბამისად, მისი შეუმჩნელობა ადვილია. ის არ კითხულობს, მოხდა თუ არა ჰოლოკოსტი; ის უფრო ამართლებს, არასწორად წარმოადგენს ან ამცირებს ისტორიას.

¹ Understanding Holocaust Distortion: Contexts, Influences and Examples, Publications & Reports, <https://holocaust-remembrance.com/resources/holocaust-distortion-contexts-influences-examples> (გადამოწმებულია 24.03, 25)

მიუხედავად იმისა, რომ დამახინჯებას ხშირად უარყოფის მსგავსი ანტისემიტური მიზნები აქვს, მის უკან მოტივების იდენტიფიცირება შეიძლება გაცილებით უფრო რთული იყოს, რადგან დამახინჯების ზოგიერთი ფორმა უცოდინრობიდან მომდინარეობს. თუმცა, მოტივის მიუხედავად, დამახინჯების ეფექტი ყოველთვის ანტისემიტურია და აძლიერებს შესაბამის მიკერძოებებს. ის კარს უღებს პირდაპირ ჰოლოკოსტის უარყოფას ან ანტისემიტიზმის სხვა მავნე, საშიშ და ძალადობრივ ფორმებს.

როგორ გამოიყურება ჰოლოკოსტის დამახინჯება?

„ჰოლოკოსტის დამახინჯება ყველა სახის ადგილას გვხვდება. ინტერნეტში დამახინჯებული ფაქტებიდან დაწყებული, პოლიტიკოსების განცხადებებით, მუზეუმებში შეცდომაში შემყვანი გამოფენებით და განცხადებებით დამთავრებული, როგორიცაა მაგალითად Extinction Rebellion-ის დამფუძნებლის, როჯერ ჰალამის განცხადება, რომელმაც ჰოლოკოსტი „უბრალოდ კიდევ ერთ უბედურებად ადამიანის ისტორიაში“ მოიხსენია. თითოეულ ამ ფორმას უნდა დაეუპირისპირდეთ და უნდა შემუშავდეს მათთან ბრძოლის სტრატეგიები, რათა საზოგადოებებმა და ინდივიდებმა შეასრულონ თავიანთი პასუხისმგებლობა მსხვერპლთა ხსოვნის პატივსაცემად“, - ამბობს IHRA-ს ყოფილი თავმჯდომარე ელჩი მიქაელა კიუხლერი.

IHRA-ს ექსპერტებმა ჰოლოკოსტის დამახინჯების ათი ძირითადი ფორმა გამოავლინეს:

- ჰოლოკოსტის ან მისი ელემენტების, მათ შორის ნაცისტური გერმანიის თანამზრახველებისა და მოკავშირეების როლების, გამართლების ან შემცირების მიზანმიმართული მცდელობები.
- მსხვერპლთა რაოდენობის უხეში შემცირება.
- ებრაელების დადანაშაულება ჰოლოკოსტში.
- ჰოლოკოსტის წარმოჩენა, როგორც დადებითი ისტორიული მოვლენა.
- ჰოლოკოსტის დანაშაულებზე პასუხისმგებლობის გაურკვევლობის მცდელობა.
- ებრაელების დადანაშაულება „ჰოლოკოსტის გამოყენებაში“ რაიმე სახის სარგებლისთვის.
- ტერმინი „ჰოლოკოსტის“ გამოყენება იმ მოვლენების ან ცნებების აღსანიშნავად, რომლებიც არ არის დაკავშირებული ნაცისტური გერმანიისა და მისი თანამზრახველების მიერ ევროპისა და ჩრდილოეთ აფრიკის ებრაელების გენოციდთან.
- სახელმწიფოს მიერ სპონსორირებული ჰოლოკოსტის ისტორიის მანიპულირება ქვეყნის შიგნით ან მის ფარგლებს გარეთ პოლიტიკური უთანხმოების გასაღვივებლად.
- ჰოლოკოსტის დანაშაულებში თანამონაწილე ადამიანების ან ორგანიზაციების ისტორიული მემკვიდრეობის ტრივიალიზაცია ან პატივისცემა.
- ჰოლოკოსტთან დაკავშირებული გამოსახულებებისა და ენის გამოყენება პოლიტიკური, იდეოლოგიური ან კომერციული მიზნებისთვის, რომლებიც არ არის დაკავშირებული ამ ისტორიასთან ონლაინ და ოფლაინ ფორუმებზე.

პუნქტები აღებულია პუბლიკაციიდან „ჰოლოკოსტის დამახინჯების ამოცნობა და წინააღმდეგ ბრძოლა: რეკომენდაციები პოლიტიკისა და გადაწყვეტილების მიმღებთათვის“.

რა როლს ასრულებს სოციალური მედია ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების გავრცელებაში? - აღსანიშნავია, რომ სოციალური მედიის პლატფორმები ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების გავრცელების მნიშვნელოვან არხებს წარმოადგენენ. ალგორითმები ხშირად აძლიერებენ სენსაციურ ან საკამათო კონტენტს, რაც უარყოფის ნარატივებს ზედმეტხილვადობას ანიჭებს. ეს პლატფორმები ასევე საშუალებას აძლევს ჯგუფებს დაუკავშირდნენ ერთმანეთს და დეზინფორმაცია გლობალურ აუდიტორიამდე გაავრცელონ. იუნესკოსა და გაეროს კვლევამ (2022) აჩვენა,² რომ მეშვიდე და „იუმორი“ გამოიყენება ფაქტების

2 History under attack: Holocaust denial and distortion on social media, Коллективный автор:

დასამახინჯებლად და მომხმარებლების მავნე იდეებისადმი გასაუცხოებლად. ჰოლოკოსტის შესახებ კონტენტმა, რომელიც ფაქტებს უარყოფს ან ამახინჯებს, ტელეგრამზე 49%-ს მიაღწია,³ რომელიც კონტენტის მოდერაციის მოწოდებებს ეწინააღმდეგებოდა.

რატომ ერთვებიან ზოგიერთი ინდივიდი და ჯგუფი ჰოლოკოსტის უარყოფაში ან დამახინჯებაში?

ჰოლოკოსტის უარყოფა და დამახინჯება ხშირად შეთქმულების იმ მითიდან მომდინარეობს, რომ ებრაელები აზვიადებენ ან იგონებენ ჰოლოკოსტს ძალაუფლების ან თანაგრძნობის მოსაპოვებლად. უარყოფა და დამახინჯება გამოიყენება ნაცისტური იდეოლოგიის გასაწმენდად და თეთრი რასის უპირატესობის გასავრცელებლად. ზოგიერთ შემთხვევაში კი ჰოლოკოსტის დამახინჯება პოლიტიკურ დღის წესრიგს ემსახურება, როგორიცაა ნაცისტურ სისასტიკეში ადგილობრივი თანამონაწილეობის შემცირება ეროვნული სიამაყის შესანარჩუნებლად. ჰოლოკოსტის დამახინჯება ასევე შეიძლება წარმოიშვას უცოდინრობისგან ან ისტორიის რელატივიზაციის მცდარი მცდელობებისგან, ჰოლოკოსტის სხვა მოვლენებთან გათანაბრებით, რაც მის მნიშვნელობას აუფასურებს.

ეს ქმედებები მიზნად ისახავს ებრაული იდენტობის შელახვას, ისტორიის წაშლას და სიძულვილის გაღვივებას. ამ მოტივაციის გაგება გადამწყვეტია უარყოფისა და დამახინჯების აღმოსაფხვრელად, რადგან ის ავლენს ცრურწმენებსა და პოლიტიკურ მიზნებს, რომლებიც დეზინფორმაციის უკან დგას.

როგორ შეგვიძლია ჰოლოკოსტის დამახინჯებასთან ბრძოლა?

ამ პრობლემის გადაჭრა მრავალმხრივ მიდგომას მოითხოვს. იუნესკოს სახელმძღვანელო “ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლა: სახელმძღვანელო მასწავლებლებისთვის” გვთავაზობს რეკომენდაციებს ციფრული მედიაწიგნიერების პროგრამების გასაძლიერებლად, რაც ახალგაზრდებს ასწავლის, როგორ ამოიცნონ და უარყონ შეცდომაში შემყვანი კონტენტი.

ჩვენ ახლა უფრო მეტად აღჭურვილნი ვართ, ვიდრე ოდესმე, ჰოლოკოსტის დამახინჯების წინააღმდეგ. IHRA-მ გამოავლინა ოთხი სფერო, სადაც სასწრაფოდ საჭიროა მოქმედება:

- დამახინჯების მუდმივი მონიტორინგი და თვალყურის დევნება
- ჰოლოკოსტთან დაკავშირებული ინსტიტუტებისა და მათი საგანმანათლებლო პროგრამების მხარდაჭერის გაძლიერება, რომლებიც ჰოლოკოსტის დამახინჯების წინააღმდეგ ბურჯებად გვევლინებიან.
- დამახინჯების ონლაინ გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლა.

როგორ შეუძლიათ მასწავლებლებს რეაგირება მოახდინონ ჰოლოკოსტის უარყოფასა და დამახინჯებაზე?

მასწავლებლები გადამწყვეტ როლს ასრულებენ მოსწავლეების ცნობიერების ამაღლებაში ჰოლოკოსტის დამახინჯებისა და უარყოფის შესახებ, ზუსტი ისტორიული ინფორმაციის მიწოდებითა და კრიტიკული აზროვნების განვითარებით. სანდო რესურსების გამოყენებით, როგორიცაა ჰოლოკოსტის დამახინჯების წინააღმდეგ (Against Holocaust Distortion) ხელმისაწვდომი რესურსები, პედაგოგებს შეუძლიათ დაეხმარონ მოსწავლეებს დეზინფორმაციის ამოცნობაში.

აღსანიშნავია, რომ მასწავლებლები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლაში, ფაქტობრივი გაგებისა და კრიტიკული აზროვნების ხელშეწყობით. მასწავლებლებს შეუძლიათ მოსწავლეებს მისცენ საშუალება, გახდნენ ისტორიკოსები, მტკიცებულებებზე დაფუძნებული მასალების გამოყენებით,

ЮНЕСКО, Организация Объединенных Наций, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382159>, <https://doi.org/10.54675/MLSL4494>, 2022.

3 Ibid.

როგორცაა გადარჩენილთა ჩვენებები, ფოტოები, ნაცისტური ჩანაწერები და მუზეუმებში ან მემორიალებში ვიზიტები. ამავე უნარების გამოყენებით სოციალურ პლატფორმებზე ნაპოვნი მედიისმიმართ, მასწავლებლებს შეუძლიათ წახალისონ მოსწავლეები, კრიტიკულად შეაფასონ წყაროები და ინფორმაცია და დაეხმარონ მათ დეზინფორმაციისა და მანიპულირებული ნარატივების ამოცნობაში.

იუნესკოს სახელმძღვანელო და გაკვეთილის აქტივობები მასწავლებლებს სთავაზობს ერთგვარ სტრატეგიებს, პირდაპირ მიმართონ ჰოლოკოსტის უარყოფასა და დამახინჯებას, მისი ფესვების, კომუნიკაციის სტრატეგიებისა და მის უკან მოტივაციის ახსნით, ცნობიერებისა და მდგრადობის ასამაღლებლად. მსხვერპლთა ისტორიების შესწავლას შეუძლია თანაგრძნობის გაღვივება და ისტორიასთან პირადი კავშირის დამყარება, რაც ხაზს უსვამს ისტორიული ჭეშმარიტების მნიშვნელობას სიმშვილთან ბრძოლასა და სამართლიანობის ხელშეწყობაში.

მასწავლებლების ასიცოცხლოროლს ასრულებენ ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლაში, განსაკუთრებით ციფრულ ეპოქაში, სადაც დეზინფორმაცია სწრაფად ვრცელდება. იუნესკოს სახელმძღვანელო მასწავლებლებისთვის ჰოლოკოსტის დამახინჯების შესახებ, განსაკუთრებით 3.1 განყოფილება ციფრული მოქალაქეობის შესახებ, ხაზს უსვამს მოსწავლეების კრიტიკული ციფრული წიგნიერების უნარებით აღჭურვის მნიშვნელობას. პასუხისმგებელი ონლაინ ქცევის ხელშეწყობითა და ფაქტების გადამოწმების წახალისებით, პედაგოგებს შეუძლიათ დაეხმარონ მოსწავლეებს ფართო ციფრულ ლანდშაფტში ნავიგაციაში, სანდო წყაროებისა და შეცდომაში შემყვანი ნარატივების გარჩევაში.

ციფრული მოქალაქეობის ინტეგრირება ჰოლოკოსტის განათლებაში მოსწავლეებს აძლევს საშუალებას, კრიტიკულად გაანალიზონ ონლაინ კონტენტი, ამოიცნონ მიკერძოებული ან მანიპულაციური ინფორმაცია და ჩაერთონ მნიშვნელოვან დისკუსიებში, რომლებიც გამოწვევას უქმნის უარყოფასა და დამახინჯებას. ეს მიდგომა შეესაბამება თანამედროვე საგანმანათლებლო სტრატეგიებს, რომლებიც ხელს უწყობს აქტიურ სწავლასა და სამოქალაქო ჩართულობას. ინტერაქტიული ინსტრუმენტებისა და რესურსების გამოყენებით, როგორცაა მედიაწიგნიერების სავარჯიშოები და ონლაინ ფაქტების გადამოწმების პლატფორმები, მასწავლებლებს შეუძლიათ წახალისონ მოსწავლეები, გახდნენ პასუხისმგებელი ციფრული მოქალაქეები, რომლებიც დეზინფორმაციის წინააღმდეგ დგანან.

გარდა ამისა, ციფრული პასუხისმგებლობის ხელშეწყობა შეიძლება თქვას, რომ საკლასო ოთახის ფარგლებს სცილდება. მოსწავლეების წახალისება, რომ ონლაინ სივრცეებში ისტორიულ ჭეშმარიტებას ადვოკატირება გაუწიონ - იქნება ეს სოციალური მედიის, ბლოგების თუ დისკუსიების საშუალებით - ხელს უწყობს ცნობიერების კულტურის შექმნას. როგორც იუნესკოს სახელმძღვანელოშია ხაზგასმული, ციფრული მოქალაქეობის ინტეგრირება ჰოლოკოსტის განათლებაში უზრუნველყოფს, რომ ახალგაზრდები არა მხოლოდ ინფორმირებულნი იყვნენ, არამედ მზად იყვნენ დამახინჯებისა და უარყოფის წინააღმდეგ მტკიცებულებებზე დაფუძნებული, ეთიკური ონლაინ ჩართულობით.

იუნესკოს რესურსი “გაკვეთილები ჰოლოკოსტის დამახინჯების შესახებ” გვთავაზობს ღირებულ შეხედულებებს დეზინფორმაციის საფრთხეების და ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლისთვის საჭირო სტრატეგიების შესახებ. ის ხაზს უსვამს, თუ როგორ შეიძლება დამახინჯებამ სხვადასხვა ფორმა მიიღოს, ჰოლოკოსტის გავლენის შემცირებიდან დაწყებული პირდაპირ უარყოფამდე, ხშირად ციფრული პლატფორმების საშუალებით გავრცელებით. რესურსი ხაზს უსვამს განათლების მნიშვნელობას ამ გამოწვევების გადასაჭრელად, მოუწოდებს მასწავლებლებს თავიანთ გაკვეთილებში ისტორიული სიზუსტის, კრიტიკული აზროვნებისა და ეთიკური ონლაინ ჩართულობის ინტეგრირებისკენ. ამ რესურსის განხილვით პედაგოგებს შეუძლიათ უკეთ გაიგონ დამახინჯების მექანიზმები და შეიმუშაონ მიზანმიმართული სტრატეგიები მის წინააღმდეგ საბრძოლველად.

დოკუმენტის მთავარი დასკვნა არის მედიაწიგნიერებისა და ციფრული პასუხისმგებლობის როლი დამახინჯებული ნარატივების გავრცელების პრევენციაში. დღევანდელ ციფრულ ეპოქაში მოსწავლეები მუდმივად ექვემდებარებიან ონლაინ კონტენტს, რომელიც შეიძლება იყოს შეცდომაში შემყვანი ან მანიპულირებული. რესურსი ხაზს უსვამს მოსწავლეებისთვის იმის სწავლების აუცილებლობას, თუ როგორ უნდა შეაფასონ წყაროები კრიტიკულად, ამოიცნონ მიკერძოებული რიტორიკა და გამოიწვიონ ყალბი ნარატივები ფაქტობრივი მტკიცებულებებით. ამ გაკვეთილების ჰოლოკოსტის განათლებაში ჩართვით, მასწავლებლებს შეუძლიათ მოსწავლეებს მისცენ საშუალება, გახდნენ ისტორიული ჭეშმარიტების შენარჩუნებაში და მავნე დეზინფორმაციის წინააღმდეგ ბრძოლაში აქტიური მონაწილეები.

გარდა ამისა, იუნესკოს სახელმძღვანელო გვთავაზობს პრაქტიკულ სტრატეგიებს მოსწავლეების მნიშვნელოვან დისკუსიებსა და აქტივობებში ჩართვისთვის, რომლებიც გამოწვევას უქმნის დამახინჯებას. ის გვთავაზობს გადარჩენილთა ჩვენებების, ციფრული არქივებისა და ინტერაქტიული სასწავლო ინსტრუმენტების გამოყენებას თანაგრძნობისა და ისტორიული მოვლენების ღრმა გაგების გასავითარებლად. მოსწავლეების წახალისება, დაფიქრდნენ დამახინჯების შედეგებზე, არა მხოლოდ აძლიერებს მათ ისტორიულ ცოდნას, არამედ ხელს უწყობს ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიული ღირებულებებისადმი უფრო ფართო ერთგულებას. ამ რესურსის ჰოლოკოსტის განათლების ფარგლებში განხილვა ქმნის მყარ საფუძველს საგანმანათლებლო სტრატეგიების შესამუშავებლად, რომლებიც ეფექტურად ებრძვის უარყოფასა და დამახინჯებას ციფრულ ეპოქაში.

დასკვნა

ჰოლოკოსტის უარყოფისა და დამახინჯების წინააღმდეგ ბრძოლა არ არის მხოლოდ ისტორიული ფაქტების დაცვა; ეს არის დემოკრატიული ღირებულებების, ადამიანის უფლებებისა და კრიტიკული აზროვნების მხარდაჭერა. ციფრულ ეპოქაში, სადაც დეზინფორმაცია სწრაფად ვრცელდება, აუცილებელია განათლებას გადამწყვეტი როლი მივანიჭოთ. თანამედროვე საგანმანათლებლო სტრატეგიები, რომლებიც მოიცავს ტექნოლოგიების გამოყენებას, მედია წიგნიერებასა და ისტორიული ცნობიერების გაღრმავებას, ხელს უწყობს ახალგაზრდების ცნობიერების ამაღლებას, რათა მათ შეძლონ კრიტიკულად შეაფასონ ინფორმაცია და წინ აღუდგნენ სიცრუეს.

სოციალური პასუხისმგებლობა ეკისრება არა მხოლოდ მასწავლებლებსა და ისტორიკოსებს, არამედ საზოგადოებას მთლიანობაში. ჰოლოკოსტის შესახებ ცოდნის შენარჩუნება და მისი გაკვეთილების გააზრება ხელს უწყობს სიძულვილისა და დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლას. მხოლოდ განათლებული და კრიტიკულად მოაზროვნე საზოგადოება შეძლებს ისტორიის მანიპულაციის წინააღმდეგ მოქმედებას, დეზინფორმაციის წინააღმდეგობის გაწევას და მეხსიერების დაცვის მეშვეობით უფრო სამართლიანი, ინკლუზიური და ჰუმანური მომავლის შექმნას.

ბიბლიოგრაფია

- Amadeu Antonio Foundation. 2021. Antisemitism in the Digital Age. Online Antisemitic Hate, Holocaust Denial, Conspiracy Ideologies and Terrorism in Europe. Berlin. <https://www.amadeu-antonio-stiftung.de/en/publications/antisemitism-in-the-digital-age/>
- Bilewicz, M., Witkowska, M., Stubig, S., Beneda, M. and Imhoff, R. 2017. How to teach about the Holocaust? Psychological obstacles in historical education in Poland and Germany. In: C. Psaltis, M. Carretero, and S. Čehajić-Clancy (eds.) History education and conflict transformation, London: Palgrave, pp. 169–197
- Bricman. A. 2024. Narratives of Holocaust Glorification, Distortion and Trivialisation Following the Hamas Massacre of October 7. In The Fragility of Freedom. ISD/CCOA.
- Bruner, J., Benkert, V., Harris, L. M., Hutchinson, M., & Lundin, A. E. 2017. 'Developing a critical comparative genocide method'. World History Connected, 14(2)
- Caulfield, M. and Wineburg, S. 2023. Verified. How to think straight, get duped less, and make better decisions about what to believe online. University of Chicago Press
- UNESCO, 2025 Countering Holocaust denial and distortion through education: a guide for teachers <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000392455>
- UNESCO, 2025, Countering Holocaust denial and distortion through education: lesson activities for secondary education <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000392479>
- UNESCO, 2022 History under attack: Holocaust denial and distortion on social media <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382159>
- <https://holocaustremembrance.com/wp-content/uploads/2023/09/Understanding-Holocaust-Distortion-Contexts-Influences-and-Examples-IHRA.pdf>
- <https://training.againstholocaustdistortion.org/topics/unit-4-preventing-and-combating-holocaust-distortion-educators/>
- <https://www.againstholocaustdistortion.org/a-brief-history-of-holocaust-denial-and-distortion/>

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების მიმოხილვა პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების კონტექსტში

იოსებ გაბარაევი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
ბკალავრიატის სამართლის მიმართულების
ასოცირებული პროფესორი
სამართლის დოქტორი

აბსტრაქტი

პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის უზრუნველყოფა და სათანადო საკანონმდებლო გარანტიების შექმნა, სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებას წარმოადგენს. აღნიშნული კი გულისხმობს სახელმწიფოს მუდმივ მზადყოფნას, სახელმწიფო ინტერესების დაცვისას, ადამიანის უფლებებში ჩარევა განახორციელოს თანაზომიერების პრინციპის დაცვით, სათანადო, კანონისმიერი წინაპირობების არსებობისას. ამისათვის კი თავისი მიდგომები და მეთოდები სახელმწიფომ ყოველთვის უნდა შეუსაბამოს როგორც მოქმედ ეროვნულ და საერთაშორისო ნორმების მოთხოვნებს, ისე სასამართლოს მიერ დადგენილ პრეცედენტულ პრაქტიკას.

სწორედ, ამიტომ სტატიაში ძირითადად ყურადღება გამახვილებულია პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაზე, რომელიც დაცულია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციით (მერვე მუხლი). დამატებით ასევე წარმოგიდგენილია საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი პრაქტიკა, რომელიც პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას შეეხება. ხსენებული უფლების ხელშეუხებლობის დაცვის კონტექსტში, მიმოხილულია ასევე, როგორც, ფარულ საგამომოებო მოქმედებების ჩატარებისას გასათვალისწინებელი მიდგომები, ისე პირის სქესობრივი თავისუფლების და ხელშეუხებლობის უფლების დაცვისათვის საჭირო გარანტიები, რომელიც გამომდინარეობს ადამიანის თანდაყოლილი ღირსებიდან და დაკავშირებულია, კონსტიტუციით გარანტირებული აბსოლუტური ხასიათის უფლების ხელყოფასთან.

წარმოდგენილ სტატიაში, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა გაანალიზების გზით, სქესობრივი თავისუფლება განხილულია, როგორც ქმედების თავისუფლების კონტექსტში, ისე პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლების შემადგენელი ნაწილის გამოხატულება. ახსნილია, ძალადობით ჩადენილი სქესობრივი დანაშაულების მოქმედი რედაქციის, როგორც პირის სქესობრივი თავისუფლების ხელყოფი ჩანაწერის ხასიათი, რაც პირის მიერ სქესობრივი პარტნიორის თავისუფლად არჩევის შეზღუდვაში ვლინდება, რაც თავისთავად იწვევს ღირსების უფლების ხელყოფასაც.

საკვანძო სიტყვები: პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობა, ადამიანის უფლებები, სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულება, ღირსების უფლება, სქესობრივი თავისუფლება.

OVERVIEW OF GEORGIAN CONSTITUTIONAL COURT DECISIONS IN THE CONTEXT OF THE RIGHT TO RESPECT FOR PRIVATE AND FAMILY LIFE

Ioseb Gabaraevi

Associate Professor of Bachelor's Program in Law of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia
Doctor of Law

Abstract

Ensuring the inviolability of private and family life and creating appropriate legislative guarantees is a positive obligation of the state. This implies the state's constant readiness to intervene in human rights while protecting state interests, while respecting the principle of proportionality, and when appropriate, legal prerequisites exist. To this end, the state must always align its approaches and methods with the requirements of applicable national and international norms, as well as with the precedential practice established by the court.

Therefore, the main issue focuses mainly on the right to respect for private and family life, protected by Article 8 of the European Convention on Human Rights, additionally, the practice of the Constitutional Court of Georgia regarding the right to respect for private and family life is presented and analyzed. In the context of the inviolability of private and family life, approaches to be taken into account when conducting covert investigative actions are also reviewed, As well as the guarantees necessary for the protection of a person's right to sexual freedom and inviolability, which stems from the inherent dignity of a person and is related to the infringement of an absolute right guaranteed by the Constitution.

In the presented article, through an analysis of the decisions of the Constitutional Court, sexual freedom is discussed both in the context of freedom of action and as an expression of the right to free development of the personality. The current version of the law on sexual crimes committed through violence is explained as a document that infringes on a person's sexual freedom, which is manifested in the restriction of a person's free choice of sexual partner, which in itself also leads to an infringement of the right to dignity.

Keywords: Inviolability of private and family life, human rights, positive obligation of the state, right to dignity, sexual freedom.

შესავალი

საბჭოთა კავშირის დაშლის (1991) და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, ქვეყნის სამართლებრივი და პოლიტიკური სისტემა ფუნდამენტური ცვლილებების პირისპირ აღმოჩნდა. დღის წესრიგში იდგა არსებული საკანონმდებლო ბაზის ცვლილება და ძირეული სამართლებრივი რეფორმების გატარება. ის ფაქტორი, რომ საბჭოთა საქართველოში ადამიანის პირადი ცხოვრება მკაცრად კონტროლდებოდა და სახელმწიფოს მხირდან გაუმართლებელ, მნიშვნელოვან ჩარევას განიცდიდა, დემოკრატიული სახელმწიფოს შექმნის გზაზე მყოფი ქვეყნის სამართლებრივი სისტემის, სწრაფ და გადაუდებელ ცვლილებების საჭიროებას ქმნიდა.

ქვეყანაში მიმდინარე ცვლილებების პროცესი, სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულების კონტექსტში, მოიცავდა ადამიანის უფლებათა დაცვას, მათ შორის პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის უზრუნველყოფას და სათანადო საკანონმდებლო გარანტიების შექმნას. ხსენებულის დასტურად შეიძლება აღინშნოს საქართველოს კონსტიტუციის მიღება 1995 წელს, ასევე საქართველოს გაწევრიანება 1999 წლის 27 აპრილს ევროსაბჭოში 41-ე წევრად, რამაც საქართველო ახალი სამართლებრივი რეალობის წინაშე დააყენა და ქვეყანა ვალდებული გახდა მოეხდინა დემოკრატიის, ადამიანის უფლებებისა და კანონის უზენაესობის განმტკიცება; ასე მაგალითად, საქართველო ვალდებული გახდა დაეცვა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია (ECHR) (შემდგომში - „ევროპული კონვენცია“) თავისი დამატებითი ოქმებით. ხსენებული კონვენცია სახელმწიფოს აკისრებს არა მხოლოდ პოზიტიურ, არამედ „ნეგატიურ ვალდებულებას“¹, თავი შეიკავოს ისეთი ქმედებებისგან, რომლებიც კონვენციითა და მის დამატებით ოქმებით დაცულ უფლებებსა და თავისუფლებებს არღვევს.²

პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება ადამიანის ფუნდამენტური უფლებაა, რომელიც დაცულია როგორც ეროვნული კანონდებლობით, ისე მრავალი საერთაშორისო ხელშეკრულებით და განმტკიცებულია უნივერსალური, ასევე რეგიონული ხასიათის საერთაშორისო ხელშეკრულებებით.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-15 მუხლი, ადამიანის პირად და ოჯახურ ცხოვრებას ხელშეუხებლად აცხადებს. თუმცა, ამ უფლების შეზღუდვას, დასაშვებს ხდის მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით.³ ამდენად, პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება არ წარმოადგენს აბსოლუტურ უფლებას და სათანადო სამართლებრივი საფუძვლებისას, კანონი უშვებს მისი შეზღუდვის შესაძლებლობას.

რეგიონის დონეზე მოქმედი უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო ხელშეკრულების - „ევროპული კონვენციის“ მერვე მუხლი ადგენს, რომ „ყველას აქვს უფლება პატივი სცენ პირად და ოჯახურ ცხოვრებას, მის საცხოვრებელსა და მიმოწერას. დაუშვებელია საჯარო ხელისუფლების ჩარევა ამ უფლების განხორციელებაში, გარდა ისეთი ჩარევისა, რაც დაშვებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში.“⁴ პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება არ არის ამომწურავად განსაზღვრული, რაც

1 ლუციუს ვილდჰაბერი, ადამიანის უფლება: როგორ უნდა იცავდეს მას სტრასბურგისა და ეროვნული სასამართლოები, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №1, 2002 წელი, 59-60.

2 „პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება და სახელმწიფოს ვალდებულებები“, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკისა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიმოხილვა, თბილისი, ოქტომბერი, 2017 წელი, 6-7;

3 დეტ. იხ. ნინო კაპანაძე, „პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის უზრუნველყოფა ფარული საგამოძიებო მოქმედების განხორციელების ეტაპზე“, სამაგისტრო ნაშრომი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2019, 10-15;

4 ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, www.matsne.gov.ge, (ნანახია: 2025 წლის 10 მარტს)

ძირითადად განპირობებულია დაცული ურთიერთობათა სფეროს საკმაოდ ფართო არეალით. „ევროპული კონვენციის“ მერვე მუხლი მოიცავს მრავალ საკითხს, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს პირის ფიზიკურ და მორალურ ხელშეუხებლობა, პატივი და ღირსება, სოციალური იდენტიფიცირება, პირის სქესობრივი ცხოვრება და სხვ. მერვე მუხლით დაცული სფერო მოიცავს ასევე პირის კომუნიკაციის საშუალებებზე მონიტორინგს, პირის ფოტო-ვიდეო მასალასთან, დნმ-სა და თითის ანაბეჭდებთან, მათ შორის ადამიანის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული ინფორმაციის შეგროვებას და შენახვის საკითხებს.

საქართველოს სამართლებრივი სისტემა სრულ შესაბამისობაშია ასევე, ისეთ უნივერსალური საერთაშორისო ხელშეკრულებასთან, როგორიც არის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი, რომლის მე-17(1) მუხლით დადგენილია, რომ „არავინ უნდა დაექვემდებაროს მის პირად და ოჯახურ ცხოვრებაში, მისი საცხოვრებლის შეუვალობის ან კორესპონდენციის საიდუმლოების თვითნებურ ან უკანონო ჩარევას ან მისი ღირსებისა და რეპუტაციის უკანონო ხელყოფას.“⁵

საქართველოში, ადამიანის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის გარანტს, უპირველესად, 1995 წელს მიღებული საქართველოს კონსტიტუცია წარმოადგენს. სტატიის ძირითად ნაწილში მოხმობილი საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ადამიანის ძირითად უფლებებზე საუბრისას, სასამართლო ყოველთვის განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს დემოკრატიულ და სამართლებრივ სახელმწიფოში ადამიანის როლის მნიშვნელოვნებაზე; რომ ადამიანი, როგორც დამოუკიდებელი, თავისუფალი და სხვა პირებთან თანასწორი სუბიექტი, წარმოადგენს სახელმწიფოს მთავარ ღირებულებას, მისი ფუნდამენტური უფლებებით სრულფასოვანი სარგებლობა კი განხილულია როგორც პიროვნების თავისუფლების, ღირსების ხელშეუვალობისა და თვითრეალიზაციის ურთიერთდაკავშირებული პროცესი.

ძირითადი ნაწილი

პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემა, ყველა ადამიანის თავისუფლების და უსფარტხოების გარანტიაა, რაც იცავს პიროვნებას სახელმწიფოს ან სხვა პირების მხრიდან ამ უფლებაში უკანონო ჩარევისაგან.

საქართველოს კონსტიტუციით, მართალია აღიარებულია ადამიანის პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლების, ასევე პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის ხელშეუხებლობის უფლების დაცვა,⁶ თუმცა არსებობს ხსენებულ უფლებებში არამართლზომიერი ჩარევის რისკი ფარული საგამოძიებო მოქმედების განხორციელების ეტაპზე, რომელიც კვლევის დამოუკიდებელ საკითხს წარმოადგენს და ძირითადად მკაცრი სასამართლო კონტროლის ქვეშ ხორციელდება. ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ უკვე მიმდინარეობს გამოძიება ან/და დაწყებულია სისხლის სამართლებრივი დევნა, რომელიც დაკავშირებულია განზრახ მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთან, ან სისხლის სამართლის კოდექსით განსაზღვრული კონკრეტული დანაშაულის ჩადენასთან.⁷

საქართველოში, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის გარანტორად, საქართველოს კონსტიტუციასთან ერთად, ის საერთაშორისო შეთანხმებები და კონვენციები გვევლინება, რომელიც ზღუდავს სახელმწიფოს არამართლზომიერ ჩარევას დასახელებულ უფლებაში. აღსანიშნავია, „ევროპული კონვენციის“ მერვე მუხლის პირველი ნაწილი

5 სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, საქართველოში ძალაშია 1994 წლის 3 აგვისტოდან, ხელისაწვდომია, www.matsne.gov.ge (ნანახია: 2025 წლის 20 თებერვალს)

6 საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 15. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>, (ნანახია 22.01.2025).

7 სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 1433 . ნაწილი 2, ქვეპუნქტი ა). <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034> , (ნანახია 22.01.2025).

განამტკიცებს პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას, ხოლო მე-2 ნაწილით კი გათვალისწინებულია ის საგამონაკლისო შემთხვევები და წინაპირობები, რომელთა არსებობის შემთხვევაშია სახელმწიფო უფლებამოსილია ჩაერიოს დაცულ უფლებაში მაშინ, როცა ასეთი ჩარევა დაშვებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში. აქედან გამომდინარე ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება უნდა ემსახურებოდეს ისეთი ლეგიტიმური მიზნის მიღწევას, როგორიცაა ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ან/და უწყესრიგობის, დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილება.⁸

საქართველოს კონსტიტუციასა და ევროპული კონვენციის მოხმობილი ნორმების ანალიზი ცხადყოფს, რომ მოცემული ნორმებით დაცული სფერო ზოგადად მოიზარებს „ადამიანის პირად სფეროს“, რომელიც ძირითადად შემოიფარგლება და მოიცავს (1) ადამიანის პირადი ცხოვრებას, (2) მიმოწერის ხელშეუხებლობას და (3) საცხოვრებლის ხელშეუხებლობას.

ტერმინი „პირადი ცხოვრება“ - ერთგვარად ბუნდოვანი ტერმინია, რაც იწვევს კამათს იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ შეიძლება გაივლოს ზღვარი ან რა მექანიზმებით შეიძლება პირადი და საჯარო სფეროს გამიჯვნა. მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს პირადი ცხოვრების როგორც ტერმინის ზუსტი დეფინიცია, არსებობს გარკვეული „მითითებები“ სხვადასხვა სასამართლო პრაქტიკიდან „პირადი ცხოვრების“ განსაზღვრების შესახებ. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე „ქართველ მუსლიმთა ურთიერთობა და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ“, აღნიშნა, რომ „პირადი ცხოვრება“ ფართო ცნებაა, რომელიც არ ექვემდებარება ამომწურავ განსაზღვრას.“⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მერვე მუხლის ფორმულირება, ისევე როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი არ შეიცავს პირადი ცხოვრების ამომწურავ განმარტებას. მეტიც, ერთ-ერთ საქმეზე ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპულმა სასამართლომ მიზანშეწონილად არ მიიჩნია სრულად განესაზღვა „პირადი ცხოვრების“ ცნება. სასამართლოს განმარტებით, პირადი ცხოვრების შეზღუდვა მხოლოდ „შიდა წრით“, რომელშიც ინდივიდი საკუთარი არჩევანით ცხოვრობს და გამორიცხავს გარე სამყაროს, არ არის სწორი, ვინაიდან პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება ასევე გულისხმობს, გარკვეულ ფარგლებში, ადამიანის შესაძლებლობას დაამყაროს და განავითაროს ურთიერთობები სხვა პირებთან.¹⁰

იურიდიულ მეცნიერებაში ადამიანის პირად ცხოვრებას მიაკუთვნებენ: (1) პირის ფიზიკური და მორალური ხელშეუხებლობის დაცვას, (2) სახელმწიფოს მიერ პირადი მონაცემების შეგროვებისა და შენახვის წესების დადგენა-დაცვას, (3) პირადი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის საკითხებს, (4) სქესობრივი ცხოვრების კონფიდენციალურობის უზრუნველყოფას და (5) სახელის უფლებას.¹¹

ფარული საგამოძიებო მოქმედებები განსხვავდება სხვა საგამოძიებო მოქმედებისაგან, რადგან მათი განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ კანონით განსაზღვრული კონკრეტული დანაშაულების შემთხვევაში. მაგალითად, ფარული აუდიო-ვიდეოჩაწერა ნებადართულია მხოლოდ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულებთან დაკავშირებით, ასევე სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში. ამგვარი მოქმედებებისას ჩარევა ადამიანის უფლებებში მიჩნეულია პროპორციულად, თუ დაცულია

8 გიორგი ხიდირბეგიშვილი, საგამოძიებო მოქმედებები სისხლის სამართლის პროცესში (ნაშრომი შესრულებულია სამართლის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად), თბილისი, 2020, გვ: 42-43

9 იხ. საქმე „ქართველ მუსლიმთა ურთიერთობა და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ“, Georgian Muslim Relations and Others v. Georgia, No 24225/19, 30.11.2023, § 78.

10 იხ. საქმე „ნიმიეტი გერმანიის წინააღმდეგ“, (Niemietz v. Germany), No 13710/88, 16.12.1992, § 29.

11 ლევან იზორია, კონსტანტინე კორკელია. კონსტანტინე კუბლაშვილი, გიორგი ხუბუა, საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარები. თბილისი, 2005, გამომცემლობა «მერიდიანი», გვ. 123.

ბალანსი ინდივიდის უფლებებსა და საჯარო ან სხვა კანონიერ ინტერესებს შორის. ყოველ კონკრეტულ საქმეზე, პროკურორს აქვს მტკიცების ვალდებულება იმის შესახებ, რომ ფარული ხასიათის საგამოძიებო მოქმედება არის ერთადერთი საშუალება კონკრეტული ინფორმაციის მატარებელი მტკიცებულების მოპოვებისთვის. პროპორციულობა ასევე მოიაზრებს საკმარის გარანტიებს, რათა ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისას გამოირიცხოს მისი ჩამტარებელის თვითნებობა და ძალაუფლების ბოროტად გამოყენება.¹²

სასამართლოს მხრიდან ფარულ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებაზე ნებართვის გაცემის საკმარისი საფუძველი არ შეიძლება იყოს, მხოლოდ ზოგადი მითითება ფარული ხასიათის საგამოძიებო მოქმედების მეშვეობით საქმისთვის ღირებულებითი მნიშვნელობის მტკიცებულების მოპოვების, ან თუნდაც დანაშაულის პრევენციის შესახებ. მხარემ, ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში, დამატებით უნდა დაასაბუთოს და ამტკიცოს, რომ სხვა უფრო ნაკლებად შემზღუდავი საგამოძიებო ან/და საპროცესო მოქმედების ჩატარებით, ამგვარი მტკიცებულების მოპოვება და ამგვარი მიზნის მიღწევა შეუძლებელი იქნება, ან/და მოითხოვს გაუმართლებელ ძალისხმევას.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, ფუნდამენტური უფლებების განმარტებისას, ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ყურადღება გაამახვილა ადამიანის ღირსების უფლების, პიროვნული თავისუფლების და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ურთიერთკავშირზე და განმარტა, რომ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება პირდაპირ უკავშირდება ადამიანის ღირსებას. პიროვნების ღირსება და თავისუფლება სრულად ვლინდება მისი ძირითადი უფლებების დაცვასა და რეალიზებაში. შესაბამისად, როდესაც სახელმწიფო საამისოდ აუცილებელი ზომების გადამეტებით ერევა ამ უფლებებში, ის უხეშად არღვევს ადამიანის ღირსებას.¹³

საკონსტიტუციო სასამართლოს შეფასებით, ღირსების უფლება, მჭიდრო კავშირშია სხვა უფლებებთან, ვინაიდან წარმოადგენს კონსტიტუციით დაცულ ფუნდამენტურ პრინციპს და ყველა სხვა ფუნდამენტური უფლებების საფუძველია.¹⁴

სქესობრივი თავისუფლების და ხელშეუხებლობის უფლება, გამომდინარეობს რა ადამიანის ღირსებიდან,¹⁵ მათი ხელყოფა უკავშირდება ღირსების, როგორც კონსტიტუციით დაცული აბსოლუტური ხასიათის უფლების ხელყოფას. სახელმწიფო, ადამიანს განიხილავს როგორც პატივისცემის ობიექტს, მთავარ ფასეულობას, რაც გულისხმობს ადამიანის რესპექტირებას სახელმწიფოს მხრიდან, მისი ღირსების, როგორც თანდაყოლილი უფლების პატივისცემას და დაცვას, რაც უპირობოდ ეკუთვნის ყველა ადამიანს, მისი ჩამორთმევის ან ღირსების სხვაგვარად შეზღუდვის დაწესების გარეშე.¹⁶

სწორედ აღნიშნულს ეფუძნება, მეცნიერებაში გამოთქმული მოსაზრება, რომ აუცილებელია გაუპატიურების და ზოგადად, ძალადობით ჩადენილი სხვა სექსუალური ხასიათის ქმედების კანონისმიერ შემადგენლობაში სავალდებულო ელემენტად კანონმდებლის მიერ ასახულ

12 Koba Grialashvili, Ensure the inviolability of personal life in the conduct of police preventive activities, LAW AND WORLD (#15, December, 2020), <https://lawandworld.ge/index.php/law/issue/view/44/16>, (ნანახია 10.03.2025), 53-55.

13 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბრის #1/3/407 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე - ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის N1/2/519 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ჩუგოშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1766900?publication=0>, (ნანახია 22.01.2025).

14 იხ. ავტორთა კოლექტივი, ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა, თბილისი, 2013, 87

15 იხ. გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ 1966 წლის 16 დეკემბერს მიღებული საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, პრეამბულა.

16 იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის #2/2-389 გადაწყვეტილება, საქართველოს მოქალაქე მაია ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ, II-30

იქნეს იმ პირის თანხმობა, რომლის სხეულშიც ხდება სექსუალურ ხასიათის შეღწევა ან რომლის მიმართაც ხორციელდება სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი ქმედება.¹⁷ სისხლის სამართლის კოდექსის 137-138-ე მუხლების მოქმედ რედაქციაში აღნიშნულის შესახებ არ არის მითითება, რაც შიძლება ითქვას, რომ სხვა არაფერია თუ არა სახელმწიფოს მხრიდან ადამიანის უპატივცემლობის გამოვლინება. ძალადობით ჩადენილი დანაშაულების მოქმედი რედაქცია, უზღუდავს პირს სქესობრივი პარტნიორის თავისუფლად არჩევის შესაძლებლობას, ძალადობრივი ხასიათის მიუხედავად, თავის შეხედულებისამებრ იქონიოს მისთვის სასურველ პირთან სექსუალური ხასიათის კონტაქტი, რაც სახელმწიფოს მხრიდან სხვა არაფერია თუ არა პირის სქესობრივი თავისუფლების უფლების შეზღუდვა და ამ გზით პიროვნების ღირსების უფლების ხელყოფაც.

საკონსტიტუციო სასამართლომ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დაცვის საზღვრების განმარტებისას ცალკეულ გადაწყვეტილებაში განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმო, როგორც პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების შემადგენელ ცალკეულ კომპონენტებზე, ისე ამ უფლების ღირებულებით მნიშვნელობაზე მსჯელობას. სასამართლოს განმარტების მიხედვით, აღნიშნული უფლება სასიცოხლო მნიშვნელობის მატარებელია ადამიანის თავისუფლების, თვითმყოფადობისა და თვითრეალიზაციისთვის. მისი სრულფასოვნად გამოყენების უზრუნველყოფა და დაცვა, უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს დემოკრატიული საზოგადოების განვითარებაში.¹⁸ ხსენებულის მსგავსად, ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ განმარტა, რომ პირადი ცხოვრების კონსტიტუციური უფლება წარმოადგენს თითოეული პიროვნების დამოუკიდებელი განვითარების საფუძველს და მისი თავისუფლების არსებითი ელემენტია. ეს უფლება უზრუნველყოფს ადამიანს შესაძლებლობას, საკუთარი შეხედულებების შესაბამისად ჩამოაყალიბოს და განავითაროს ურთიერთობები სხვებთან, განსაზღვროს თავისი ადგილი საზოგადოებაში და განსაზღვროს კავშირი გარე სამყაროსთან.¹⁹

პირადი ცხოვრება მოიცავს ადამიანის არსებობისა და განვითარების პირად სივრცეს (მაგ: საცხოვრებელი სახლი, ავტომობილი). პირადი ცხოვრების უფლება, ერთი მხრივ, გულისხმობს ადამიანის, როგორც ინდივიდის შესაძლებლობას, დამოუკიდებლად და საკუთარი შეხედულების შესაბამისად მართოს და განავითაროს თავისი პირადი ცხოვრება. მეორე მხრივ, იგი უზრუნველყოფს კერძო სფეროს დაცვას სახელმწიფოსა და სხვა პირების ჩარევისგან. შესაბამისად, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება ხელს უწყობს პიროვნების თავისუფალ განვითარებას, რადგან მას შესაძლებლობას აძლევს, საზოგადოების ჩარევის გარეშე, პირად სივრცეში გაცვალოს და გააზიაროს ინფორმაცია, მოსაზრებები და შთაბეჭდილებები.²⁰

„პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა, როგორც ინდივიდის შესაძლებლობა და უნარი, საკუთარი შეხედულების შესაბამისად წარმართოს თავისი პირადი ცხოვრება და იყოს დაცული

17 იოსებ გაბარავეი, ძალადობით ჩადენილი სქესობრივი დანაშაულების კვალიფიკაციის საკითხები, სადისერტაციო ნაშრომი, გვ. 105, 2022 წელი

18 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის N1/2/519 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ჩუგოშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2.

<https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=562>, (ნანახია 22.01.2025).

19 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ივნისის განჩინება N1/2/458 საქმეზე საქართველოს მოქალაქეები - დავით სართანია და ალექსანდრე მაჭარაშვილი საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს წინააღმდეგ, II, 4.

<https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=404>, (ნანახია 24.01.2025).

20 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბრის გადაწყვეტილება N1/3/407 საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე - ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 4.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1996918?publication=0>, (ნანახია 22.01.2025).

მის კერძო/პირად სფეროში სახელმწიფოს ან/და სხვა პირების ჩარევისგან, იცავს ადამიანის არჩევანს, იარსებოს გარე სამყაროსგან დამოუკიდებლად, იყოს მარტო, ასევე თავისუფლად გადაწყვიტოს, რა პირობებში და მოცულობით ექნება ურთიერთობა საზოგადოების სხვა წევრებთან²¹.

ამასთან, საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით²² პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება მრავალი კომპონენტისგან შედგება და თითოეულის დაცვა ერთმნიშვნელოვანია ამ უფლებით სრულყოფილად სარგებლობისთვის. საქართველოს კონსტიტუციის მეთხუთმეტე მუხლის (ძვ. რედ. მეოცე მუხლი) ფარგლებში პირებს დაცული აქვთ ფიზიკური და მორალური ხელშეუხებლობა, სახელის, პირადი მონაცემების, საცხოვრებლის, ოჯახისა და სქესობრივი ცხოვრების საიდუმლოება, ასევე მიმოწერისა და სატელეფონო საუბრის საიდუმლოება. სწორედ ხსენებული უფლებების განხორციელება განსაზღვრავს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის არსს, ამასთანავე თითოეული მათგანი დამოუკიდებელი შინაარსის მატარებელია.

საკონსტიტუციო სასამართლომ არაერთხელ აღნიშნა, რომ პირადი ცხოვრების ფართო და მრავალმხრივი შინაარსიდან გამომდინარე, შეუძლებელია მისი ზუსტი და ამომწურავი განმარტება.²³

საქართველოს კონსტიტუციის მიზანი არის პირებს შორის კომუნიკაციისა და მიმოწერის თავისუფლების დაცვა ნებისმიერი საშუალებით. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დაცვის კონსტიტუციურ გარანტიებს ქმნის საქართველოს კონსტიტუციის მე-12 მუხლი (ძვ. რედ. მე-16 მუხლი), რომლის მიხედვით, „ყველას აქვს საკუთარი პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება“. ხსენებულთან დაკავშირებით, სასამართლო უთითებს თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლების დაცვა-რეალიზაცია, თუ რაოდენ შეუცვლელია მისი როლი ადამიანის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებით სრულყოფილად დაცვისა და სარგებლობისათვის. ადამიანის თავისუფალი თვითრეალიზაცია, რაც გულისხმობს საკუთარი უნარების, შესაძლებლობების, სურვილების, გემოვნების და არჩევანის მიხედვით განვითარების პროცესს, წარმოადგენს პერსონალური ინდივიდუალიზმის მიმართულებას. ამგვარად, ეს არის გზა პლურალისტური და განვითარებაზე ორიენტირებული საზოგადოების ფორმირებისაკენ. ადამიანს აქვს უფლება იყოს ისეთად, როგორც თავად სურს, შეუძლია და მოსწონს.²⁴

იმავდროულად, სასამართლო ყურადღებას ამახვილებს სხვა გადაწყვეტილებაში და მიუთითებს კონსტიტუციის მე-15 მუხლის (ძვ. რედაქცია მე-20 მუხლი) ამომწურავად განმარტების შეუძლებლობაზე. საქართველოს კონსტიტუციის მე-15 მუხლის მიზანია იმ სიკეთეების ხელშეუხებლობის დაცვის უზრუნველყოფა, რომლებიც მასში არის ჩამოთვლილი. რაც შეეხება „პირადი ცხოვრების“ ცნებას, იგი გამოიყენება იმ ინტერესის გამოხატვისთვის, რომ

21 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 29 თებერვლის გადაწყვეტილება N2/1/484 საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ხიდაშელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2.

<https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=415> , (ნანახია 22.01.2025).

22 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბრის გადაწყვეტილება N1/3/407 საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე - ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 4.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1996918?publication=0> , (ნანახია 22.01.2025).

23 იქვე, II, 4.

24 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 14 აპრილის N1/1/625,640 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქეები - გიორგი ბურჯანაძე, ლიკა საჯაია, გიორგი გოცირიძე, თათია ქინქლაძე, გიორგი ჩიტიძე, ლაშა ტულუში, ზვიად ქორიძე, ააიპ „ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო“, ააიპ „საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველო“, ააიპ „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“, ააიპ „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება“ და ააიპ „ადამიანის უფლებათა ცენტრი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 4

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3263731?publication=0> , (ნანახია 22.01.2025).

პირადი მიმოწერის, საცხოვრებლის ან სამუშაო ადგილის ხელშეუხებლობა არის დაცული. „იმ შემთხვევაში კი, თუკი საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების პაალელურად შეიქმნება ახალი ინსტიტუტები, რაც პირად ცხოვრებასთან დაკავშირებული ინფორმაციის მატარებელი იქნება, ეს ზოგადი ფრაზა ჩამონათვალს გახსნის და იმ მოვლენების დაცვის საშუალებას მისცემს სასამართლოს, რაც ნორმაში პირდაპირ ჩამოთვლილი არ არის“. ²⁵

და ბოლოს, საქართველოს კონსტიტუციის მე-16 მუხლით (ახ. რედ. მე-12 მუხლი) დაცული სფეროს ფარგლებში, ადამიანის პრივატული სფეროს დაცვის გარანტიებზე მსჯელობისას, საკონსტიტუციო სასამართლო ასკვნის თუ როდენ გავლენას ახდენს პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლების დაცვის ხარისხი, ადამიანის პრივატულ სფეროს, პირადი სივრცის დაცვის ხარისხზე, რაც დაკავშირებულია და მოიცავს ადამიანის პირადი თავისუფლების ისეთ გამოხატულებებს, როგორც არის განმარტების უფლება, უფლება, თავად გადაწყვიტოს, როგორ და რა ფორმით დაუკავშირდეს გარესამყაროსა და საზოგადოებას, აირჩიოს დრო, ინტენსივობა ან/და გააკეთოს არჩევანი ნებისმიერ საკითხში, რომელიც მისთვის მნიშვნელოვანია და პირადად ეხება. ²⁶

დასკვნა

საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებულად დაცულია ადამიანის პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება. პირადი ცხოვრების კონცეფცია, თავისი არსისა და მასში შემავალი მრავალფეროვანი ურთიერთობების გამო, მუდმივად საჭიროებს სასამართლოს მიერ განმარტებასა და განვითარებას. პრეცედენტული სამართალი, როგორც კონსტიტუციის და კონვენციური დებულებების განმარტების ყველაზე ავტორიტეტული წყარო, პერმანენტულად განიცდის პროგრესს რათა ის უფრო მეტად იყოს შესაბამისობაში თანამედროვე რეალობასთან. ამასთან, ადამიანის უფლებათა დაცვის სულ უფრო და უფრო მაღალი სტანდარტების დადგენა ცხადყოფს, რომ კონკრეტული ურთიერთობები, რომლებიც 90-იანი წლების განმავლობაში არ ხვდებოდა პირადი ცხოვრების უფლების სფეროში, დღეს უკვე ერთმნიშვნელოვნად აღიარებულ იქნა პირადი ცხოვრების შემადგენელ ნაწილად, რასაც ბევრსხვა ფაქტორთან ერთად, გარკვეულწილად ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების შესრულების პროცესიც განაპირობებს.

საკონსტიტუციო სასამართლო განმარტებების მოხმობის გარეშე, ცალსახად, რთულია პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ზოგადი ფორმულის განსაზღვრა, თუ როგორ უნდა მოხდეს სახელმწიფო უსფარტხოების ინტერესების დაცვა ისე, რომ არ მოყვეს პიროვნების პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დარღვევა. ამრიგად, სათანადო უფლებამოსილებით აღჭურვილი პირები და სახელმწიფო უწყებები ვალდებული არიან მუდმივად განაახლონ თავიანთი კანონმდებლობა და პრაქტიკა, რათა უზრუნველყონ მათი ქმედებების შესაბამისობა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან დაკავშირებით სასამართლოს მიერ დადგენილ და გადაწყვეტილებებში ჩამოყალიბებულ სტანდარტებთან.

ყოველივე ზემოთ ხსენებულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება, ფართო და მრავალმხრივი შინაარსის მქონე, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი უფლებაა. იგი მოიცავს სხვადასხვა უფლებრივ კომპონენტებს, რომლებიც დაცულია კონსტიტუციის სხვადასხვა მუხლით. საქართველოს კონსტიტუციის მე-15 მუხლის შესაბამისად, ადამიანის პირადი და ოჯახური ცხოვრება

25 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ივნისის განჩინება N1/2/458 საქმეზე საქართველოს მოქალაქეები - დავით სართანია და ალექსანდრე მაჭარაშვილი საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს წინააღმდეგ, II, 17.

<https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=404>, (ნანახია 24.01.2025).

26 იქვე, II, 14.

ხელშეუხებელია, თუმცა თავის ხასიათით არ წარმოადგენს აბსოლიტურ უფლებას.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების ანალიზმა ცხადყო, რომ ამ უფლების შეზღუდვას კონსტიტუცია მხოლოდ იმ შემთხვევაში ამართლებს, როდესაც ის ხდება თანაზომიერების პრინციპის დაცვით და მხოლოდ კანონის საფუძველზე. ხსენებული შეზღუდვის გამართლება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა ეს აუცილებელია დემოკრატიული საზოგადოებისათვის, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოება ან სხვა პირების უფლებების დაცვა.

ბიბლიოგრაფია

- საქართველოს კონსტიტუცია, თბილისი, 24.08.1995 წელი;
- სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, თბილისი, 09.10.2009 წელი;
- ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, რომი, 04.11.1950 წელი;
- სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, გაერო, 16.12.1966 წელი;
- ვილდჰაბერი ლუციუს, ადამიანის უფლება: როგორ უნდა იცავდეს მას სტრასბურგისა და ეროვნული სასამართლოები, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №1, 2002 წელი;
- იზორია ლევან, კორკელია კონსტანტინე, კუბლაშვილი კონსტანტინე, ხუბუა გიორგი, საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარები. თბილისი, 2005, გამომცემლობა «მერიდიანი»;
- ავტორთა კოლექტივი, ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა, თბილისი, 2013;
- „პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება და სახელმწიფოს ვალდებულებები“, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკისა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიმოხილვა, თბილისი, ოქტომბერი, 2017 წელი;
- კაპანაძე ნინო, „პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის უზრუნველყოფა ფარული საგამოძიებო მოქმედების განხორციელების ეტაპზე“, სამაგისტრო ნაშრომი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2019;
- ხიდირბეგიშვილი გიორგი, საგამოძიებო მოქმედებები სისხლის სამართლის პროცესში (ნაშრომი შესრულებულია სამართლის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად), თბილისი, 2020;
- Grialashvili Koba, Ensure the inviolability of personal life in the conduct of police preventive activities, LAW AND WORLD (#15, December, 2020);
- გაბარაევი იოსებ, ძალადობით ჩადენილი სექსობრივი დანაშაულების კვალიფიკაციის საკითხები, სადისერტაციო ნაშრომი, 2022 წელი;
- ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს საქმე „ნიმიტცი გერმანიის წინააღმდეგ“, (Niemietz v. Germany), No 13710/88, 16.12.1992;
- ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს საქმე „ქართველ მუსლიმთა ურთიერთობა და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ“, Georgian Muslim Relations and Others v. Georgia, No 24225/19, 30.11.2023;
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 ოქტომბრის #2/2-389 გადაწყვეტილება, საქართველოს მოქალაქე მაია ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ, II-30;
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბრის #1/3/407 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე - ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2;
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ივნისის განჩინება N1/2/458 საქმეზე საქართველოს მოქალაქეები - დავით სართანია და ალექსანდრე მაჭარაშვილი საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს წინააღმდეგ, II, 4;

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 29 თებერვლის გადაწყვეტილება N2/1/484 საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ხიდაშელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2;

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის N1/2/519 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ჩუგოშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2;

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის N1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 11;

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 14 აპრილის N1/1/625,640 გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქეები - გიორგი ბურჯანაძე, ლიკა საჯაია, გიორგი გოცირიძე, თათია ქინქლაძე, გიორგი ჩიტიძე, ლაშა ტულუში, ზვიად ქორიძე, ააიპ „ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო“, ააიპ „საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველო“, ააიპ „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“, ააიპ „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება“ და ააიპ „ადამიანის უფლებათა ცენტრი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 20;

ომის შემდგომი ევროპული უსაფრთხოების დისკუსიები

ლევან ნიკოლეიშვილი

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
მაგისტრატურის უსაფრთხოების კვლევების მიმართულების პროფესორი,
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი

აბსტრაქტი

ჩრდილო ატლანტიკური ხელშეკრულების ხელმოწერით მხარეები შეთანხმდნენ, რომ დაიცვან ხალხთა თავისუფლებას, საერთო მემკვიდრეობასა და ცივილიზაციას, რომელიც დაფუძნებულია დემოკრატიის, ინდივიდუალური თავისუფლებისა და კანონის უზენაესობის პრინციპებზე. ნატოს მიზანია უზრუნველყოს მისი წევრების თავისუფლება და უსაფრთხოება პოლიტიკური და სამხედრო საშუალებებით. ნატო შესაძლებლობას აძლევს მის ევროატლანტიკური გეოგრაფიის წევრ ქვეყნებს, გაიარონ კონსულტაციები და ითანამშრომლონ თავდაცვისა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე პრობლემების გადასაჭრელად, ნდობის გასამყარებლად და გრძელვადიან პერსპექტივაში კონფლიქტის თავიდან ასაცილებლად. ნატოს, განსხვავებით ევროკავშირისაგან ძირითადი მიზანია მოკავშირეთა თავისუფლებისა და უსაფრთხოების დაცვა პოლიტიკური და სამხედრო საშუალებებით. მიუხედავად იმისა ევროპაში კვლავ მიმდინარეობს დისკუსიები, ნატო რჩება ტრანსატლანტიკური საზოგადოების უსაფრთხოების მთავარ ინსტრუმენტად და მისი საერთო დემოკრატიული ღირებულებების გამოხატულებად.

ნატოს გაწერილი აქვს არამარტო თავდაცვის ღონისძიებების, არამედ თავად ნატოს ფუნქციონირების ფინანსური ხარჯები. თუმცა როგორც ამჟამინდელ აშშ-ს პრეზიდენტს დონალდ ტრამპს და ნატოს გენერალურ მდივანს მარკ რუტეს მიაჩნია, ყველა ქვეყანა ამ ხარჯებში არც თუ ისე სამართლიან პროცენტს იხდის, შესაბამისად მათ ეს ხარჯები უნდა გაზარდონ. ეს იქნება სამართლიანი იმისათვის რომ ნატოს უსაფრთხოების ქოლგის ქვეშ შეფარებულმა ყველა ქვეყანამ თანაბრად გაიზიარონ ხარჯები. არ დაგვავიწყდეს ისიც, რომ ნატოს სამხრეთულ სახელმწიფოს საფრანგეთს, დიდ ბრიტანეთს და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის, წამყვანი და ლიდერი პოზიცია სწორედ აშშ-ს უკავია. ამის ერთერთი თითქოს უმნიშვნელო ელემენტიც ემატება მის ლოგისტიკა და საჰაერო თუ საზღვაო გადაზიდვების თვალსაზრისით აშშ-ში შესაძლებლობები ყველა წევრ ქვეყანაზე ერთად აღებულზე უპირატესია.

საკვანძო სიტყვები: ევროპა, ნატო, ევროპული უსაფრთხოება, შანტაჟი, იდეა

POST-WAR EUROPEAN SECURITY DISCUSSION

Levan Nikoleishvili

Professor of Master's program in Security Studies of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Political Science

Abstract

By signing the North Atlantic Treaty, the parties agreed to protect the freedom of peoples, their common heritage and their unity, based on the principles of democracy, individual liberty and rule of law. NATO's goal is to ensure the freedom and security of its members through political and military means. NATO provides members with the opportunity to consult and cooperate on defense and security-related issues to solve problems, build trust, and prevent conflict in the long term. NATO's fundamental purpose is to safeguard the freedom and security of its Allies by political and military means. NATO remains the principal security instrument of the transatlantic community and an expression of its shared democratic values.

NATO has a financial budget not only for defense measures, but also for the functioning itself. However, as current US president Donald Trump and NATO Secretary General Mark Rutte believe, all countries are not paying a fair share of these costs, so they should increase these costs by 2%. It would be fair for all countries under the NATO security umbrella to share the costs equally. Let's not forget that among the three nuclear powers of NATO—France, Great Britain and the United States—the US holds the leading position. On seemingly insignificant element to this is its logistics, and in terms of air and sea transportation, the US's capabilities are superior to those of all member countries combined.

Keywords: Europe, NATO, European Security, Blackmail, Idea

შესავალი

ნატო, ჩრდილოატლანტიკური ალიანსი განსხვავებით ევროკავშირისაგან, არის იმის გარანტი, რომ მისი წევრების უსაფრთხოება და თავდაცვა დაცული იყოს. თუკი რამეს ჰქვია აუტკივარი თავი, ეს გახლავთ სწორედ ის რასაც ევროპელი მაღალჩინოსნები კონტინენტის უსაფრთხოებისათვის აკეთებენ. რატომ და რისთვის სჭირდებათ ახალი ველოსიპედის გამოგონება, როდესაც ასეთი უკვე არსებობს. ამისათვის ნატოს მუხლები არსებობს, უმთავრესი კი მე-5-ე მუხლია, რომლის თანახმადაც მხარეები თანხმდებიან, რომ „ევროპის ან ჩრდილოეთ ამერიკის ტერიტორიაზე, ერთ ან რამდენიმე მათგანზე თავდასხმა უნდა იქნას განხილული, როგორც თავდასხმა ყველა მათგანზე. შესაბამისად, ისინი თანხმდებიან, რომ ასეთი თავდასხმის შემთხვევაში, მხარეები, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების 51-ე მუხლით აღიარებული ინდივიდუალური ან კოლექტიური თავდაცვის უფლებით სარგებლობის ფარგლებში, დაეხმარებიან თავდასხმის მსხვერპლ მხარეს ან მხარეებს, დაუყოვნებლივ, ინდივიდუალურად, და ასევე, სხვებთან კოორდინაციით, ისეთი ქმედებებით, როგორიც მიჩნეული იქნება საჭიროდ, მათ შორის, სამხედრო ძალის გამოყენებით, რათა აღდგენილი და შენარჩუნებული იქნას ჩრდილოატლანტიკური სივრცის უსაფრთხოება. ასეთი შეიარაღებული თავდასხმისა და საპასუხო ზომების შესახებ დაუყოვნებლივ ეცნობება უშიშროების საბჭოს. აღნიშნული ზომების განხორციელება შეწყდება უშიშროების საბჭოს მიერ საერთაშორისო მშვიდობის და უსაფრთხოების აღდგენისა და შენარჩუნების მიზნით შესაბამისი ზომების მიღებისთანავე.“¹ რაც იმას ნიშნავს, მარტივად რომ განვმარტოთ ერთ ან რამდენიმე წევრ სახელმწიფოზე თავდასხმა უნდა იქნას განხილული, როგორც თავდასხმა ყველა მათგანზე. შესაბამისად, ამოქმედდება სწორედ ის გეგმა, რომლიც დიდი ხნის წინაა შემუშავებული ნატოს თავდაცვისა და სამხედრო კომიტეტების მიერ, რომლის ადპტირება კი ყოველწლიურად ხდება შესაბამისი გამოწვევებისა და გარემოებებიდან გამომდინარე.

ძირითდი ნაწილი

ნატოს ასევე გაწერილი აქვს არამარტო თავდაცვის ღონისძიებების, არამედ თავად ნატოს ფუნქციონირების ფინანსური ხარჯები. თუმცა როგორც ამჟამინდელ აშშ-ს პრეზიდენტს დონალდ ტრამპს და ნატოს გენერალურ მდივანს მარკ რუტეს მიაჩნია, ყველა ქვეყანა ამ ხარჯებში არც თუ ისე სამართლიან პროცენტს იხდის, შესაბამისად მათ ეს ხარჯები უნდა გაზარდონ. ეს იქნება სამართლიანი იმისათვის რომ ნატოს უსაფრთხოების ქოლგის ქვეშ შეფარებულმა ყველა ქვეყანამ თანაბრად გაიზიარონ ხარჯები. არ დაგვავიწყდეს ისიც ნატოს სამ ბირთვულ სახელმწიფოს საფრანგეთს, დიდ ბრიტანეთს და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის, წამყვანი და ლიდერი პოზიცია სწორედ აშშ-ს უკავია. ამის ერთერთი თითქოს უმნიშვნელო ელემენტიც ემატება მის ლოგისტიკა და საჭაერო თუ საზღვაო გადაზიდვების თვალსაზრისით აშშ-ში შესაძლებლობები ყველა წევრ ქვეყანაზე ერთად აღებულზე უპირატესია.

ამ ფონზე ძალიან არასერიოზულად თუ არა ავანტურისტულად გამოიყურება ცალკეული ევროპელი პოლიტიკოსების მცდელობა იმის შესახებ, რომ აგერ უკვე მერამდენედ მათ საკუთარი ევროპული თავდაცვის სისტემის შექმნა სურთ. გასაგებია, რომ სხვადასხვა დროს ასეთი განცხადებების წინ წამოწევა სხვადასხვა გარემოებით იყო განპირობებული, მაგრამ მთავარი, მაინც ამერიკელებთან ვერ თუ არ დაღვებული პოლიტიკის შედეგი გახლდათ. ასეთი ვითარებაა დღესაც, ევროკომისიის პრეზიდენტმა, ურსულა ფონ დერ ლაიენმა „ევროპის გადართავების“ გეგმა წარადგინა,² რომლის მიზეზი ისევ ამერიკელებთან რუსეთ-

1 ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულება, https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=ka

2 “ევროკომისიის პრეზიდენტმა ევროპის გადართავების გეგმა წარადგინა - ევროპა მზად არის, მასიურად გაზარდოს თავდაცვის ხარჯები,” 1 ტვ, 4 მარტი, 2025 წელი- <https://1tv.ge/news/evrokomisiis-prezidentma-evropis-ga>

უკრაინის ომის გაგრძელებისა თუ დამთვრების შესახებ უთანხმოება გახლავთ. ვინ ვინ თუ არა ქალბატონი ურსულამ, რომელიც მანამდე გერმანიის თავდაცვის მინისტრი გახლდათ, კარგად უნდა იცოდეს, რომ ამ ომის დამთვრება სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ევროპის უსაფრთხოებისათვის, მიუხედავად იმისა რომ დასრულების შემდეგ შესაძლოა განხვავებული უსაფრთხოების არქიტექტურა და გეოგრაფია მიიღონ. როგორც ჩანს, მიუხედავად ამისა, ქალბატონი ევროკომისარი თვლის, პირადი ეგო და ამბიციები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ევროპის უსაფრთხოების გარანტიად მყოფი ამერიკელებთან პოზიციების დალაგება. შესაძლოა სხვა უფრო სერიოზული ფინანსური ინტერესებიც იყოს რომლის შესახებ ექვებიც არაერთხელ გაუღერებულა.

რა სახის უსაფრთხოების გამოწვევაზე მიდის საუბარი ცოტ არ იყოს გაუგებარია, თუმცა კონკრეტიკაც მოვისმინეთ. ურსულა ფონ დერ ლაიენმა მისი თქმით, ევროპელ ლიდერებს წერილი გაუგზავნა, რომელშიც „ევროპის გადაიარაღების“ გეგმის ხუთი პუნქტია აღწერილი:³

1. თავდაცვისთვის სახელმწიფო დაფინანსების გამოთავისუფლება;
2. ახალი ინსტრუმენტი, რომელიც თავდაცვაში ინვესტირების მიზნით წვერი ქვეყნებისთვის 150 მილიარდი ევროს ოდენობის სესხების გამოყოფას უზრუნველყოფს;
3. ევროკავშირის ბიუჯეტის შესაძლებლობების გამოყენება;
4. დანაზოგებისა და ინვესტიციების კავშირის მეშვეობით კერძო კაპიტალის მობილიზება;
5. ევროპის საინვესტიციო ბანკის მეშვეობით კერძო კაპიტალის მობილიზება.

ქალბატონი ურსულა ფიქრობს, რომ ევროპის თავდაცვითი და სამხედრო შესაძლებლობების გაძლიერების გეგმების მეშვეობით, შესაძლოა, 800 მილიარდი ევროს მობილიზება მოხდეს. თუმცა ამ ყველაფერში ყველაზე აბსურდულად 150 მილიარდიანი სესხი ჩანს, რატომ უნდა აიღონ ევროპელებმა სესხი, რომელსაც ჩრდილოატლანტიკური ალიანსი ისედაც უზრუნველყოფს, უბრალოდ საუბარი უნდა იყოს ნატოს ხარჯების რაციონალურად და პროპორციულად გადანაწილება.

ასეთი არა რაციონალური მცდელობების დროს, ბევრჯერ აღმოჩენილა, რომ ევროკავშირის შიგნით უთანხმოებაა ასეთი სახის მოცულობებზე და ფორმატებზე, განსაკუთრებით არა ერთი ქვეყნის, სამხედრო და ფინანსური უწყებების წარმომადგენლის მხრიდან.

ურსულა ფონ დერ ლაიენს „იდეას“ „იდეათივე“ უპასუხეს ევროპის ლიდერებმა: მაგალითად დანიის ლიდერი, პრემიერ-მინისტრის, მეტე ფრედერიქსენი ფიქრობს, რომ „ბევრი დრო გვაქვს. ასე რომ, ჩვენ გვჭირდება ევროპის გადაიარაღება: დახარჯვა, დახარჯვა, დახარჯვა თავდაცვასა და შეკავებაზე“,⁴ თუმცა საიდან მოაქვთ მათ ეს ხარჯები კვლავ ბუნდოვანია, ხოლო თუ ეს მოხდება შიდა ბიუჯეტის ხარჯზე, რა სახის ეკონომიკურ თუ სოციალურ პრობლემებს გამოიწვევს თითოეულ ქვეყანაში, ესეც გაურკვეველია.

უფრო შორს წავიდა თავის ფიქრებში ევროკავშირის უმაღლესმა წარმომადგენელმა საგარეო საქმეთა და უსაფრთხოების საკითხებში, კაია კალასი, მიუხედავად იმისა, რომ მან იცის ევროკავშირის 27 ქვეყნის ლიდერის ერთობა ევროპული თავდაცვის ახალი სისტემის შესახებ არა აქვს, „ახალი ინიციატივის ფარგლებში“ ის მაინც განვიხილავს „მსურველთა კოალიციის შექმნის შესაძლებლობას, რათა ერთმა ქვეყანამ ყველა დანარჩენი ვერ დაბლოკოს.“⁵

daiaraghebis-gegmawaradgina-evropa-mzad-aris-masiurad-gazardos-tavdacvis-kharjebi/

3 „ევროკომისიის პრეზიდენტმა ევროპის გადაიარაღების გეგმა წარადგინა - ევროპა მზად არის, მასიურად გაზარდოს თავდაცვის ხარჯები,“ 1 ტვ, 4 მარტი, 2025 წელი- <https://1tv.ge/news/evrokomiis-prezidentma-evropis-ga-daiaraghebis-gegmawaradgina-evropa-mzad-aris-masiurad-gazardos-tavdacvis-kharjebi/>

4 „გვჭირდება ევროპის გადაიარაღება: დახარჯვა, დახარჯვა, დახარჯვა თავდაცვასა და შეკავებაზე“ - დანიის პრემიერი, ტვ „რუსთავი2“, ოფიციალური გვერდი, 6 მარტი, 2025 წელი- <https://rustavi2.ge/ka/news/308056>

5 „კაია კალასი - ახალი ინიციატივის ფარგლებში, ჩვენ ასევე განვიხილავთ მსურველთა კოალიციის შექმნის

მაშინ ჩნდება მთავარი კითხვა ხომ არ იკარგება, ევროკავშირში გადაწყვეტილების მიღების პროცესში კონსენსუსის მთავარი პრინციპი?!

არანაკლებ პროვოკაციული და უპასუხისმგებლო აღმოჩნდა ლიეტუვის პრეზიდენტის, გიტანას ნაუსედას ევროპული საბჭოს სპეციალური შეხვედრის დაწყებამდე გაკეთებული განუცხადა, მისი თქმით, საჭიროა მოქნილი მიდგომა ფისკალური დეფიციტის წესებში თავდაცვის ხარჯების მიმართ და მეტი მხარდაჭერა უკრაინის მიმართ. საფრანგეთის ბირთვული ქოლგის გაფართოების შესახებ მაკრონის იდეის შესახებ კი, ნაუსედა ფიქრობს, ეს ძალიან სერიოზული შემთხვევითი საშუალება იქნება რუსეთის მიმართ.

საფრანგეთის პრეზიდენტის ემანუელ მაკრონი საერთოდ უფრო შორს წავიდა, მისი აზრით, „საფრანგეთი მზად არის ფრანგული ბირთვული იარაღით ევროპელი მოკავშირეების დაცვის შესახებ დისკუსია დაიწყოს.“⁶ ამაზე რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი, სერგეი ლავროვი ჩვეული სარკაზმით პასუხობს საფრანგეთის პრეზიდენტის, „თუ ის (მაკრონი) ევროპის ქვეყნებისა და დიდი ბრიტანეთის გენერალური შტაბის მეთაურების შეხვედრას იწვევს და ამბობს, რომ ბირთვული იარაღის გამოყენება აუცილებელია, რუსეთის წინააღმდეგ ბირთვული იარაღის გამოყენებისთვის ემზადება, ეს, რა თქმა უნდა, საფრთხეა.“⁷ ასეთ საფრთხეებს, რუსეთი ხოლმე სულმოუთქმელი ელოდება, რომელიც მას საშუალებას აძლევს შანტაჟ-მუქარის შემთხვევებს, დაგეგმილი პროვოკაციული ქმედებებით უპასუხოს, რომელსაც ხან შესაბამისს არქმევს და ხანაც მათი ეროვნული ინტერესების წინააღმდეგ გალაშქრებას. გავიხსენოთ, რომ ვინ თუ არა რუსეთმა ყველაზე კარგად იცოდა, რომ უკრაინა ნატოს წევრი ვერ გახდებოდა, თუმც სწორედ უკრაინის ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსში შესაძლო გაწევრიანება და ნატოს მის საზღვრებთან მოახლოება გახდა მისი უკრაინაში შეჭრის ერთერთ საბაბი.

ევროპა მზად არის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებლობა აიღოს და შეიარაღების რბოლაში რუსეთი დაამარცხოს. ამის შესახებ პოლონეთის პრემიერ-მინისტრმა, დონალდ ტუსკმა ბრიუსელში ევროპული საბჭოს სამიტამდე ჟურნალისტებთან საუბარში განაცხადა. „ბევრი დრო დავკარგეთ, როგორც ევროპამ, მაგრამ დღეს, ყველაფერი ნამდვილად შეიცვალა. ვსაუბრობ ევროკომისიის წინადადებაზე [თავდაცვაზე 800 მილიარდი ევროს მობილიზების შესახებ] და ყველა ჩემი თანამოსაუბრის ერთგულებაზე. მათ ეს დაადასტურეს პარიზსა და ლონდონში შეხვედრების დროს. ყველა მზად არის ეს გამოწვევა მიიღოს. ეკვი არ არსებობს, რომ ომი უკრაინაში, ევროპისადმი ამერიკული ადმინისტრაციის ახალი მიდგომა და, ყველაფერზე მეტად, რუსეთის მიერ დაწყებული შეიარაღების რბოლა, სრულიად ახალ გამოწვევებს წარმოადგენს ჩვენთვის. ევროპა უნდა ჩაერთოს ამ შეიარაღების რბოლაში და მოიგოს ის. დარწმუნებული ვარ, რომ რუსეთი წააგებს არ რბოლას, როგორც საბჭოთა კავშირმა წააგო მსგავსი რბოლა 40 წლის წინ. და ეს უფრო დიდი მასშტაბის კონფლიქტის თავიდან არიდების ერთადერთი მეთოდია...ევროპა დღეს მზად არის უსაფრთხოებაზე სტარტისთვის, მზად არის უფრო სწრაფად, ჭკვიანურად და ეფექტურად შეიარაღდეს, ვიდრე რუსეთი... დღეს არ გვაქვს ზედმეტად ოპტიმისტურად ყოფნის საბაბები. მაგრამ დარწმუნებული ვარ, რომ ეს გარდამტეხი მომენტია, როდესაც ევროპამ გაიაზრა, თუ რა პასუხისმგებლობა აკისრია მას“, ⁸ -

შესაძლებლობას, რათა ერთმა ქვეყანამ ყველა დანარჩენი ვერ დაბლოკოს,“ ინტერპრესნიუსი, 6 მარტი, 2025 წელი-<https://www.interpressnews.ge/ka/article/832284-kaia-kalasi-axali-iniciativis-parglebshi-chven-aseve-ganvixilavt-msurvelta-koaliciis-shekmnis-shesazleblobas-rata-ertma-kveqanam-qvela-danarcheni-ver-dablokos/>

6 „მაკრონის თქმით, მოსაფიქრებელია, გავრცელდეს თუ არა საფრანგეთის ბირთვული ქოლგა ევროპელ პარტნიორებზე,“ რადიოთავისუფლება, 5 მარტი, 2025 წელი- <https://www.radiotavisupleba.ge/a/33337647.html>

7 „სერგეი ლავროვი - ემანუელ მაკრონის ბირთვული რიტორიკა რუსეთისთვის საფრთხეს წარმოადგენს,“ ინტერპრესნიუსი, 6 მარტი 2025 წელი-<https://www.interpressnews.ge/ka/article/832275-sergei-lavrovi-emanuel-makronis-birtvuli-ritorika-rusetistvis-saprtxes-caroadgens/>

8 „დონალდ ტუსკი - ევროპა მზად არის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებლობა აიღოს და შეიარაღების რბოლაში რუსეთი დაამარცხოს,“ ინტერპრესნიუსი, 6 მარტი 2025 წელი-<https://www.interpressnews.ge/ka/article/832292-donald-tuski-evropa-mzad-aris-usaprtxoebase-pasuxismgebloba-aigos-da-sheiaragebis-rbolashi-ruseti-daamarcxos/>

განაცხადა ტუსკმა.

ამ ყველაფერს რათქმა უნდა დიდი შნტაჟისა და პროვოკაციის სუნი უდის, უბრალოდ საინტერესო კიის გახლავთ, რომ ის მიმართულია რუსეთის წინააღმდეგ ახალი ომის წამოწყების საბაბით თუ ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ, მათი ახალი პრეზიდენტის ე.წ. ახლი ევროპული პოლიტიკის გამო.

არა მგონია, რომ მოვლენები სიტყვებისა და ავტურისტული იდეებზე შორს წავიდეს, მით უფრო რომ ევროპას ახალი თავდაცვის სისტემის შექმნა კი არ ესაჭიროება, არამედ არსებულის ნატოს გაძლიერება. ჩრდილოატლანტიკური საბჭო (NAC) არის ნატოს ფარგლებში პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიმღები მთავარი ორგანო.⁹ ის ზედამხედველობს პოლიტიკურ და სამხედრო პროცესს უსაფრთხოების საკითხებთან დაკავშირებით, რომლებიც გავლენას ახდენს მთელ ალიანსზე. იგი აერთიანებს თითოეული წევრი ქვეყნის წარმომადგენლებს, რათა განიხილონ პოლიტიკის ან ოპერატიული საკითხები, რომლებიც საჭიროებენ კოლექტიური გადაწყვეტილებების მიღებას, უზრუნველყოფს ფორუმს წევრებს შორის ფართო კონსულტაციებისთვის ყველა საკითხზე, რომელიც გავლენას ახდენს მათ მშვიდობასა და უსაფრთხოებაზე. ცხადია ამ საბჭოში არიან, ნატოს წევრი ევროპული სახელმწიფოები, შესაბამისად მათ აბსოლუტური შესაძლებლობა აქვთ განიხილონ ნებისმიერი სახის საფრთხეებიც და შესაძლო გადაწყვეტილებებიც პრევენციის თუ პასუხის შესახებაც.

ნატოში მოქმედებს ბირთვული დაგეგმვის ჯგუფი, როგორც ალიანსის ბირთვული საკითხებზე უფროსი ორგანო და განიხილავს ბირთვულ ძალებთან დაკავშირებულ კონკრეტულ პოლიტიკის საკითხებს.¹⁰ ალიანსის ბირთვული პოლიტიკა მუდმივად განიხილება და იცვლება და ადაპტირებულია ახალი მოვლენების გათვალისწინებით. ამ ყველაფერმა შესაძლოა ევროპის უსაფრთხოების ახალ არქიტექტურაზე მოახდინოს გავლენა. მანამდე კი რუსეთ-უკრაინის ომში ჯერ ცეცხლის შეწყვეტა და მშვიდობის დამყარებაა საჭირო. ამ სიტუაციაში ცხადია ამერიკელებს აქვთ უპირატესი მდგომარეობა, თუმცა ევროპელების მიერ წაქეზებული პრეზიდენტი ზელენსკი ორმაგ ხანაც სამმაგ თამაშს თამაშობს. ასეთი სცენარის შემთხვევაში, უკრაინას უფრო მეტად დაზარალებდა, ტრამპის სცენარი კი ომის დასრულების, გარდა ნატოს იმ როლის გაძლიერებას გულისხმობს, რომელიც ერთმხრივ ევროპის კონტინენტის უსაფრთხოების გარანტი გახლავთ, მეორე მხრივ რუსეთის ამბიციების მოთოკვის საკმაოდ გამოცდილი და ადაპტირებული მექანიზმი.

ბიბლიოგრაფია

„ჩრდილო ატლანტიკური ხელშეკრულება

https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=ka

“ევროკომისიის პრეზიდენტმა ევროპის გადაიარაღების გეგმა წარადგინა - ევროპა მზად არის, მასიურად გაზარდოს თავდაცვის ხარჯები,” 1ტვ, 4 მარტი, 2025 წელი- <https://1tv.ge/news/evrokomisiis-prezidentma-evropis-gadaiaraghebis-gegma-waradgina-evropa-mzad-aris-masi-urad-gazardos-tavdacvis-kharjebi/>

“ევროკომისიის პრეზიდენტმა ევროპის გადაიარაღების გეგმა წარადგინა - ევროპა მზად არის, მასიურად გაზარდოს თავდაცვის ხარჯები,” 1ტვ, 4 მარტი, 2025 წელი- <https://1tv.ge/news/evrokomisiis-prezidentma-evropis-gadaiaraghebis-gegma-waradgina-evropa-mzad-aris-masi-urad-gazardos-tavdacvis-kharjebi/>

“გვჭირდება ევროპის გადაიარაღება: დახარჯვა, დახარჯვა, დახარჯვა თავდაცვასა და შეკავებაზე”

9 „ნატოს ჩრდილოატლანტიკური საბჭო,“ ნატოს ოფიციალური ვებ-საიტი, https://www.nato.int/cps/cn/natohq/topics_49763.htm

10 „ბირთვული დაგეგმარების ჯგუფი,“ ნატოს ოფიციალური ვებ-საიტი https://www.nato.int/cps/cn/natohq/topics_50069.htm

- დანიის პრემიერი, ტვ „რუსთავი2“, ოფიციალური გვერდი, 6 მარტი, 2025 წელი- <https://rustavi2.ge/ka/news/308056>

„კაია კალასი - ახალი ინიციატივის ფარგლებში, ჩვენ ასევე განვიხილავთ მსურველთა კოალიციის შექმნის შესაძლებლობას, რათა ერთმა ქვეყანამ ყველა დანარჩენი ვერ დაბლოკოს,“ ინტერპრესნიუსი, 6 მარტი, 2025 წელი-

<https://www.interpressnews.ge/ka/article/832284-kaia-kalasi-axali-iniciativis-parglebshi-chven-aseve-ganvixilavt-msurvelta-koaliciis-shekmnis-shesazleblobas-rata-ertma-kveqanam-qvela-danarcheni-ver-dablokos/>

„მაკრონის თქმით, მოსაფიქრებელია, გავრცელდეს თუ არა საფრანგეთის ბირთვული ქოლგა ევროპელ პარტნიორებზე,“ რადიოთავისუფლება, 5მარტი, 2025 წელი- <https://www.radiotavisupleba.ge/a/33337647.html>

„სერგეი ლავროვი - ემანუელ მაკრონის ბირთვული რიტორიკა რუსეთისთვის საფრთხეს წარმოადგენს,“ ინტერპრესნიუსი, 6 მარტი 2025წელი-

<https://www.interpressnews.ge/ka/article/832275-sergei-lavrovi-emanuel-makronis-birtvuli-ritorika-rusetistvis-saprtxes-caroadgens/>

„დონალდ ტუსკი - ევროპა მზად არის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებლობა აიღოს და შეიარაღების რბოლაში რუსეთი დაამარცხოს,“ ინტერპრესნიუსი, 6 მარტი 2025 წელი-

<https://www.interpressnews.ge/ka/article/832292-donald-tuski-evropa-mzad-aris-usaprtxoebase-pasuxismgebloba-aigos-da-sheiaragebis-rbolashi-ruseti-daamarcxos/>

„ნატოს ჩრდილოატლანტიკური საბჭო,“ ნატოს ოფიციალური ვებ-საიტი,

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/topics_49763.htm „ნატოს ჩრდილოატლანტიკური საბჭო,“ ნატოს ოფიციალური ვებ-საიტი,

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/topics_49763.htm

„ბირთვული დაგეგმარების ჯგუფი,“ ნატოს ოფიციალური ვებ-საიტი

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/topics_50069.htm

ინდოეთის დიდი სტრატეგია

ლევან გეგეშიძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების პროფესორი

ვიცე-პოლკოვნიკი ომარ თურმანიძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების უფროსი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
პოლიტიკური მეცნიერებების დოქტორანტი,
<https://orcid.org/0009-0000-3957-4472>

აბსტრაქტი

ინდოეთი მოსახლეობით ყველაზე მრავალრიცხოვანი დიდი სახელმწიფოა საერთაშორისო სისტემაში. ის მთლიანი შიდა პროდუქტით მსოფლიოში მეხუთე ადგილზეა. არსებული პროგნოზით ის მალე მესამე ადგილზე გადაინაცვლებს. ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის ინდოეთი მოიაზრება როგორც საკვანძო სახელმწიფო ჩინეთის გავლენის შეკავებისა და დაბალანსების მიზნით.

სტატიაში განხილულია თანამედროვე ინდოეთის დიდი სტრატეგია და მისი კულტურული და იდეოლოგიური საფუძვლები. ნაშრომი თავისი არსით წარმოადგენს მიმოხილვით სტატიას, რომელშიც მოყვანილია ინდოელი მეცნიერების მოსაზრებები დიდი სტრატეგიის და სტრატეგიული კულტურის შესახებ. თუ რა კავშირი აქვს თანამედროვე ინდოეთის სტრატეგიულ კულტურას ძველი ინდოეთის რელიგიურ და ფილოსოფიურ ტრადიციასთან. ზოგადად მიმოხილულია ინდოეთის პოლიტიკური ფილოსოფიის სკოლები, რომლებიც ეყრდნობიან როგორც ტრადიციულ ასევე დასავლეთიდან შეტანილ იდეებს.

ნაშრომის მეორე ნაწილში განხილულია ეგრეთწოდებული „მოდის დოქტრინა“, რომელიც გულისხმობს ძლიერი და მდიდარი ინდოეთის აღორძინებას. ამ პროცესში ის ცდილობს ამერიკის შეერთებულ შტატებთან თანამშრომლობას, მაგრამ სურს შეინარჩუნოს სტრატეგიული ავტონომია. ის ეკონომიკისა და ვაჭრობის სფეროში ასევე მჭიდროდ თანამშრომლობს რეგიონის ქვეყნებთან მათ შორის ჩინეთთან, მაგრამ 2020 წელს მომხდარმა ინციდენტმა გარკვეული დამაბულობა გამოიწვია სინო-ინდოეთის ურთიერთობებში. ამის შემდეგ მოდის მთავრობამ აქცენტი გააკეთა ინდოეთის სამხედრო ძალების მოდერნიზაციაზე და განვითარებაზე. აქტიურად მონაწილეობს სამხედრო საზღვაო სწავლებებში ინდო-წყნარ ოკეანეში.

საკვანძო სიტყვები: დიდი სტრატეგია, საგარეო პოლიტიკა, სტრატეგიული კულტურა, სამხედრო მოდერნიზაცია და გეოპოლიტიკა.

GRAND STRATEGY OF INDIA

Levan Gegeshidze

Professor of Defense and Security program of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Lieutenant Colonel Omar Turmanidze

Head of Defiance and Security Program of Baccalaureate of
LEPL – David Aghmashenebeli National Defense Academy of Georgia,
PhD student of Political Sciences of Caucasus International University,
orcid.org/0009-0000-3957-4472

Abstract

India is the most populous great power in the international system. In terms of Gross Domestic Product, it ranks fifth in the world, and according to existing forecasts, it is expected to soon become the third-largest economy. For the United States, India is considered a key state in efforts to contain and balance China's growing influence.

This article examines contemporary India's grand strategy and its cultural and ideological foundations. The work is essentially a review article that presents the perspectives of Indian scholars on grand strategy and strategic culture. It explores the connection between India's modern strategic culture and the religious and philosophical traditions of ancient India. The article also provides a general overview of the major schools of political philosophy in India, which draw on both traditional and Western ideas.

The second part of the paper discusses the so-called "Modi Doctrine," which envisions the revival of a strong and prosperous India. In this process, India seeks cooperation with the United States, while simultaneously aiming to preserve its strategic autonomy. In the spheres of economy and trade, India also maintains close partnerships with countries in the region, including China. However, an incident that occurred in 2020 caused a certain degree of tension in Sino-Indian relations. Following this, the Modi government placed greater emphasis on the modernization and development of India's armed forces. India is also actively participating in naval exercises across the Indo-Pacific region.

Keywords: grand strategy, foreign policy, strategic culture, military modernization, geopolitics.

შესავალი

ინდოეთი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დიდი სახელმწიფოა საერთაშორისო პოლიტიკაში. ბოლო წლებში მისი ეკონომიკა მნიშვნელოვნად იზრდება. 2024 წელს ინდოეთის მთლიანი შიდა პროდუქტი 4.27 ტრილიონ აშშ დოლარს შეადგენდა¹. იგი მე-5 ეკონომიკაა მსოფლიოში. სავარუდოდ, უხლოეს წლებში ის მესამე ადგილზე დაწინურდება. მოსახლეობის რაოდენობით უკვე გადაასწრო ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკას.² 2024 წელს მშპ-ს საშუალო ზრდა იყო 7%, რაც ოდნავ დაბალია 2023 წელთან შედარებით.³

აღმავლობის გზაზე მდგარმა ეკონომიკამ, ძლიერმა ტექნოლოგიურმა წინსვლამ და სტრატეგიულმა გეოპოლიტიკურმა პოზიციამ ხელი შეუწყო ინდოეთის მზარდ გავლენას რეგონალურ და გლობალურ დონეზე. ინდოეთის სამხედრო ბიუჯეტი 2014 წელს 50.9 მილიარდი აშშ დოლარი იყო.⁴ ხოლო 2025-2026 წლებში სამხედრო ბიუჯეტი 78.7 მილიარდ დოლარამდე გაიზრდება.⁵ რაც ასახავს მის მისწრაფებას თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერებისკენ.

სამხრეთ აღმოსავლეთ აზიაში მიმდინარე მოვლენების გამო მნიშვნელოვანია შევისწავლოთ ინდოეთის დიდი სტრატეგია, რათა დავადგინოთ პლანეტის ყველაზე დიდი ქვეყნის ძირითადი პოლიტიკური და სტრატეგიული ტენდენციები.

ნაშრომი არის მიმოხილვითი სტატია. იგი განიხილავს სხვადასხვა ფაქტორებს, რომლებიც ხელს უწყობენ ინდოეთის დიდ სტრატეგიას და მის გავლენას გლობალურ პოლიტიკაზე. სტატია უპასუხებს შემდეგ საძიებო კითხვებს:

1. რა არის ინდოეთის სტრატეგიული კულტურა?
2. რა არის ინდოეთის დიდი სტრატეგია?

დიდი სტრატეგიის პარადიგმა გულისხმობს სახელმწიფოს ყველა ინსტრუმენტის გამოყენებას ეროვნული უსაფრთხოების მიზნების მისაღწევად. ხშირად ეროვნული უსაფრთხოების ან ეროვნული სტრატეგია გამოიყენება დიდი სტრატეგიის სინონიმებად. რადგან დიდი სტრატეგია უსაფრთხოების საკითხებთანაა დაკავშირებული, შეიარაღებულ ძალები და მისი გამოყენება საკვანძო მნიშვნელობისაა.⁶ თუმცა დიდი სტრატეგია არ დაიყვანება ძალის გამოყენების ფუნქციამდე. სამხედრო ძალა მნიშვნელოვანი ფაქტორია მისთვის, მაგრამ არ ერთადერთი. ის სინქრონულად უნდა გამოიყენებოდეს სახელმწიფო მართვის ისეთ ინსტრუმენტებთან, როგორიცაა დიპლომატია, პოლიტიკა, დაზვერვა და ა.შ.⁷ დიდი სტრატეგიისთვის დამახასიათებელია ამ ინსტრუმენტების ინტეგრირებული და სინქრონიზირებული გამოყენება. მისი მიზნები ხანგრძლივ ვადაზე არის გათვლილი და ნაკლებად ექვემდებარება გარემოებების ცვლილებას, მაგრამ მეორეს მხრივ ის მოქნილი უნდა იყოს გარე გამოწვევებსა და საფრთხეებზე რეაგირებისთვის.

1 International Monetary Fund. India: Gross Domestic Product (Current Prices). World Economic Outlook Data Mapper. Accessed March 17, 2025. <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/IND?zoom=IND&highlight=IND>.

2 International Monetary Fund, India: Population (Millions of People), World Economic Outlook Data Mapper, accessed March 17, 2025, <https://www.imf.org/external/datamapper/POP@WEO/IND?zoom=IND&highlight=IND>.

3 International Monetary Fund. India: Real GDP Growth Rate (Annual Percent Change). World Economic Outlook Data Mapper. Accessed March 17, 2025. https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/IND?zoom=IND&highlight=IND.

4 Trading Economics. "India Military Expenditure." Trading Economics, 2023. <https://tradingeconomics.com/india/military-expenditure>. Accessed March 21, 2025.

5 Shivam Patel, "India's Defence Budget Heavily Weighted to Manpower Costs," Reuters, February 1, 2025, <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/india-budget-indias-defence-budget-heavily-weighted-manpower-costs-2025-02-01/>. Accessed March 21, 2025.

6 Lukas Milevski, *Evolution of Modern Grand Strategic Thought*. New York: Oxford University Press. 2016.

7 William C. Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice, The Need for an Effective American Foreign Policy*. New York, NY 10013: Cambridge University Press. 2015.

ინდოეთის სტრატეგიული კულტურა

ცნობილი ინდოელი სტრატეგი ს. ჯაიშანკარი აღნიშნავს, რომ დასავლური ისტორიული ნარატივი ხშირად უგულებელყოფდა ინდური საზოგადოებასა და მისი სტრატეგიული ტრადიციების მნიშვნელობას. ის განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ ინდური სტრატეგიული აზროვნების შესახებ სტანდარტულ დასავლურ ნაშრომებში არ არის საუბარი მაჰაბჰარატას ეპოსის შესახებ, რომელიც ძლიერად ზემოქმედებს ინდოეთის მოსახლეობის კულტურაზე, გონებასა და ღირებულებებზე.⁸

სვარნა რაჯაგოპალანი თავის შრომაში “დიდი სტრატეგიული აზროვნება რამაიანასა და მაჰაბჰარატაში”, ამტკიცებს, რომ ინდოეთის სტრატეგიულ აზროვნებას მყარად აქვს ფესვები გადგმული ცივილიზაციურ და კულტურულ ღირებულებებში, რომლებიც ასახულია ორ უნიშვნელოვანეს ძველ ინდურ ეპოსში - “რამაიანა” და “მაჰაბჰარატა”. თანამედროვე საერთაშორისო სისტემა უფრო ჰგავს მაჰაბჰარატას ეპოსში აღწერილ სისტემას, ვიდრე კლასიკურ ვესტფალიის მოდელს, დღეს სახელმწიფო საერთაშორისო სისტემაში ერთ-ერთი აქტორია სხვა ინსტიტუციებთან ერთად⁹. ავტორის აზრით, ინდურ ეპოსში მოცემულია სამი ღირებულება: დჰარამ, ანარქიის შიში და თვითობის ფლუიდური განსაზღვრება. დჰარმა უმაღლესი კოსმოსური კანონზომიერებაა, რომელიც პოლიტიკაში მანიფესტირდება, როგორც მოვალეობის შესრულება. მაგალითად, კშატრიის (მეომართა კასტა) მოვალეობაა საზოგადოებისა და ქვეყნის უსაფრთხოების დაცვა და ამ მიზნით ომის წარმოება. ასევე, მას აქვს პიროვნული განზომილება, რომელიც პიროვნების როლებს (მეუღლე, მამა და ა.შ) გულისხმობს. მაგრამ ინდივიდები თავად წყვეტენ რა არის „დჰარამა“ და რა „ადჰარამა“.¹⁰ ინდური პოლიტიკური ცნობიერებისთვის დჰარმა წარმოადგენს საზოგადოების ქაოსიდან დაცვის მთავარ ელემენტს.¹¹ აქ დჰარამა არის პოლიტიკური წესრიგის ფუნდამენტი და არა რელიგიური ან მორალური პრინციპი.

ინდური ეპოსის ინტერპრეტაციისას სვარნა რაჯაგოპალანი მთავარ გამოწვევად “სხვას” და “მეს” განსაზღვრავს თვლის. გარესამყაროს განსაზღვრა ყოველთვის საკუთარი თავით იწყება. რამაიანასა და მაჰაბჰარატაში ეპოქები, სახეობები და დრო ერთმანეთში გადადის და მკაფიო საზღვარი არ არსებობს მეს და სხვებს შორის.¹² ამ თვალსაზრისით ინდური პოლიტიკური და სტრატეგიული აზროვნება გარკვეულწილად განსხვავდება იმ დასავლური პოლიტიკური აზრისგან, რომლისთვისაც საერთაშორისო პოლიტიკა მტრის და მეგობრის პარადიგმაა.

ჯაიშირი ვივეკანანდა თავის ნაშრომში “სტრატეგია, ლეგიტიმაცია და იმპერია: მუგალების სტრატეგიული დისკურსის ჩარჩო”, თვლის, რომ მუგალთა იმპერია ქმნიდა სახელმწიფო მოდელს, რომელიც აერთიანებდა თეოკრატიულ და ადმინისტრაციულ მართვას. სამხედრო ძალასთან ერთად მმართველობა ეყრდნობოდა კულტურულ ტოლერანტობას, რაც სტრატეგიულ დონეზე გულისხმობდა ინტეგრაციას დაპყრობის ნაცვლად¹³.

შრინათ რაგავანი ეხება ბრიტანული ლიბერალური ფილოსოფიისა და კოლონიური ინდოეთის სამხედრო ინსტიტუტს შორის ურთიერთობას. თანამედროვე ინდოეთის სამხედრო-სამოქალაქო ურთიერთობები ბრიტანეთის იმპერიის დროინდელ ტრადიციას ეყრდნობა, რომელიც დღესაც გრძელდება. კოლონიური არმია ინდოეთში არ იყო მხოლოდ სამხედრო სისტემა, არამედ მმართველობის სტრუქტურის განუყოფელი ნაწილი. იგი

8 Subrahmanyam Jaishankar, „The India Way: Strategies for an Uncertain World“ New Delhi: HarperCollins India, 2020,

9 Swarna Rajagopalan, “Grand Strategic Thought in the Ramayana and Mahabharata.” In India’s Grand Strategy: History, Theory, Cases, edited by Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa, 31–62. New Delhi: Routledge India, 2014, p33.

10 Ibid, 40

11 Ibid, 41

12 Ibid, 42

13 Jayashree Vivekanandan, “Strategy, Legitimacy and the Imperium: Framing the Mughal Strategic Discourse,” in India’s Grand Strategy: History, Theory, Cases, ed. Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa (New Delhi: Routledge India, 2014), 63–89.

ინსტრუმენტალიზებული იყო მორჩილებისა და სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად, რაც წინააღმდეგობაში მოდიოდა ლიბერალურ იდეოლოგიასთან.¹⁴

კანტი ბაჯპაი თავის ნაშრომში „ინდოეთის დიდი სტრატეგია, აზროვნების ექვსი სკოლა“, ამტკიცებს, რომ ინდოეთის დიდი სტრატეგია არ არის ერთი მონოლითური დოქტრინა, არამედ სხვადასხვა სკოლებისა და იდეების დებატების შედეგად ჩამოყალიბებული ჰიბრიდული მიდგომა.¹⁵ თანამედროვე ინდოეთში სამი სკოლა „ნერუიანიზმი“, „ნეოლიბერალიზმი“ და „ჰიპერ-რეალიზმი“ არის დომინანტი. მათი გავლენა და აქტიურობა განსაკუთრებით თვალში საცემია ცივი ომის შემდეგ. ამ სკოლების მიმდევრები გვხვდებიან საჯარო სამსახურში, არმიასა და სხვადასხვა პოლიტიკურ პარტიებში. ასევე ისინი აქტიურობენ მედიასა და აკადემიურ წრეებში.¹⁶ პირველი სკოლა „ნერუიანიზმი“ - უკავშირდება ჯავაჰარლალ ნერუს პოლიტიკურ ფილოსოფიას, რომელიც გულისხმობდა მშვიდობიან თანაცხოვრებას, მიუმხრობლობის პოლიტიკას და მრავალ პოლუსიან საერთაშორისო წესრიგს. ამ სკოლის მიმდევრების აზრით, ინდოეთი უნდა იყოს გლობალური სამხრეთის მორალური ლიდერი და რაც შეიძლება თავი აარიდოს დიდი სახელმწიფოებს შორის ძალაუფლების დაპირისპირებაში მონაწილეობას. ის ეყრდნობა ისეთ ფასეულობებს როგორიცაა სუვერენიტეტი, მშვიდობა და საერთაშორისო სამართალი.

მიუხედავად საერთაშორისო სისტემის ანარქიულებისა, მათ აერთიანებთ რწმენა რომ სახელმწიფოებსა და ხალხებს შეუძლიათ ურთიერთგაგების მიღწევა და მშვიდობიანი თანაცხოვრება. დიდი სახელმწიფოების ძალის პოლიტიკის დროს ომის საფრთხე რეალურია და ამ დროს სახელმწიფოებისთვის ძალის გამოყენება, როგორც უკიდურესი საშუალება გამართლებულია.¹⁷ თუმცა ნერუიანები მაინც მიიჩნევენ, რომ ანარქიის მდგომარეობის შერბილება და მეტიც, მისი დაძლევა შესაძლებელია. ამისთვის საჭიროა საერთაშორისო სამართლისა და ინსტიტუტების გაძლიერება, სამხედრო თავშეკავება, მოლაპარაკებები და კომპრომისის პოლიტიკა.¹⁸

ხოლო რაც შეეხება ნეო-ლიბერალურ სკოლას, ისინი მხარს უჭერენ იმ იდეას, რომ ფართო გაგებით ეკონომიკური კეთილდღეობა ეროვნული უსაფრთხოების აუცილებელი კომპონენტია. საზოგადოება, რომელიც ეკონომიკურად სუსტია, ვერ იქნება კმაყოფილი, ხოლო უკმაყოფილება ხელს უშლის უსაფრთხოებას. ამდენად ეკონომიკური კეთილდღეობა არის საფუძველი უსაფრთხოების. ხოლო თავად კეთილდღეობა ნეო-ლიბერალების აზრით, გამომდინარეობს მხოლოდ თავისუფალი ბაზრის პოლიტიკისგან.¹⁹

ჰიპერ-რეალისტებს აქვთ საერთაშორისო ურთიერთობის პესიმისტური ხედვა. მათვის საერთაშორისო პოლიტიკა ძალაუფლებისთვის ბრძოლის მუდმივი ციკლია. მაშინ როდესაც სხვა სკოლები მიიჩნევენ, რომ საერთაშორისო ურთიერთობების ტრანსფორმაცია შესაძლებელია კომუნიკაციის, ბაზრისა და საერთაშორისო ინსტიტუტების მეშვეობით. ჰიპერ-რეალისტური ხედვით სახელმწიფოები მუდმივად იქნებიან ჩართული ძალაუფლების ბალანსში, შეკავებასა და ომში. სახელმწიფოთა შორის კონფლიქტი და მეტოქეობა ვერ გარდაიქმნება მდგრად მშვიდობასა და მეგობრობაში (გარდა დროებითი ალიანსებისა საერთო მტრის წინააღმდეგ); ასეთი დაპირისპირებები მხოლოდ შეიძლება მართო ძალადობის მუქარით ან მისი რეალური გამოყენებით.²⁰

14 Srinath Raghavan, “Liberal Thought and Colonial Military Institutions.” In *India’s Grand Strategy: History, Theory, Cases*, edited by Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa, 90–108. New Delhi: Routledge India, 2014.

15 Kanti Bajpai, “Indian Grand Strategy: Six Schools of Thought,” in *India’s Grand Strategy: History, Theory, Cases*, ed. Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa (New Delhi: Routledge India, 2014), 113–144.

16 Ibid, 113.

17 Kanti Bajpai, “Indian Grand Strategy: Six Schools of Thought,” in *India’s Grand Strategy: History, Theory, Cases*, ed. Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa (New Delhi: Routledge India, 2014) p117

18 Ibid, 118

19 Ibid, 119

20 Ibid, 120

ზემოთ ჩამოთვლილი სამი დომინანტი სკოლის გარდა არსებობს ალტერნატიული ხედვებიც, კონკრეტულად კი მარქსისტული, ჰინდუტვა (ინდუისტური კულტურული ნაციონალიზმი) და განდიზმი. განდიზმი უფრო მოძრაობაა, ვიდრე კარგად ორგანიზებული პარტია. მაგრამ მარქსისტებისა და ჰინდუტვას უკან პოლიტიკური პარტიები დგას. ჰინდუტვას სკოლის პოლიტიკურ ბერკეტს წარმოადგენს ინდოეთის სახალხო პარტია, რომელმაც 2014 წელს საპარლამენტო არჩევნებში გაიმარჯვა და დღემდე ამ პარტიის ლიდერი ნარენდრა მოდია პრემიერ მინისტრი.²¹

რაჰულ საგარი ფიქრობს, რომ ჰინდუ ნაციონალისტური ხედვის თანახმად საერთაშორისო პოლიტიკაში გავლენა და პატივისცემა დამოკიდებულია სამხედრო ძალასა და ეკონომიკურ სიმდიდრეზე. ხოლო წარმატებული დიპლომატია არის ძალის შედეგი.²²

ბოლო ათი წელია ინდოეთის ხელისუფლებაში არის მემარჯვენე ნაციონალისტური პარტია, რომლის პრემიერი ნარენდრა მოდია. მისი მმართველობის დროს ინდოეთი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური და ტექნოლოგიური განვითარებით ხასიათდება. მოდის მმართველობის პერიოდს დაემთხვა სი ძინ-პინის აგრესიული საერთაშორისო პოლიტიკა და ტერიტორიული დავების გააქტიურება სამხრეთ აღმოსავლეთ აზიაში. ჩინეთის აღზევებამ და რეგიონულმა კონფლიქტებმა ინდოეთის გეოპოლიტიკური როლი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახადა.

მოდის დოქტრინა

პრემიერ-მინისტრ ნარენდრა მოდის დროს, ინდოეთის დიდი სტრატეგია თავის თავში ატარებს საგარეო და საშინაო პოლიტიკაში უწყვეტობისა და ტრანსფორმაციის სინთეზს. მოდის მოღვაწეობა აღინიშნა მნიშვნელოვანი ინიციატივებით ისეთ სფეროებში, როგორიცაა სტრატეგიული პარტნიორობა, სამხედრო მოდერნიზაცია, რეგიონალური დიპლომატია და ეკონომიკური პოლიტიკა. თუმცა სტრატეგიული ავტონომია კვლავაც რჩება ქვეყნის საგარეო პოლიტიკის ძირითად ელემენტად. ინდოეთი კვლავაც ოსტატურად აპელირებს გეოპოლიტიკური ურთიერთობების რთულ სისტემაში, ისე რომ არ დაუშვას ერთ რომელიმე ძალასთან ზედმეტად დაკავშირება.²³ ნარენდრა მოდიმ გააღრმავა ურთიერთობები შეერთებულ შტატებთან, იაპონიასთან და ავსტრალიასთან, იმავდროულად შეინარჩუნა კავშირები რუსეთთან და ჩინეთთანაც.²⁴

თუმცა ჩინეთთან სასაზღვრო ზონაში ადგილი ჰქონდა დაპირისპირებას და მცირე შეტაკებებს შეიარაღებულ ძალებს შორის. 2020 წლის ივნისში გაღვანის ხეობაში შეტაკების დროს დაიღუპა 20 ინდოელი ჯარისკაცი.²⁵ ამ ტრაგედიამ მოდის მთავრობა აიძულა, რომ დაეწყო სამხედრო მოდერნიზაცია, რაც მოიცავს ქვეყნის სამხედრო წარმოების განვითარების ხელშეწყობასა და სტრატეგიულ პარტნიორობებთან ერთობლივ სამხედრო წვრთნებს. ჩინეთთან და პაკისტანთან არსებული დამაბულობის მართვა კვლავაც რჩება ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტად, განსაკუთრებით ტერიტორიული დავებისა და მზარდი საფრთხეების ფონზე.²⁶ ინდოეთი თავდაცვის სტრატეგიიდან გადავიდა შეკავების სტრატეგიაზე, რაც გულისხმობს ჰიმალაებში საზღვრისპირა ინფრასტრუქტურის განახლებას და სწრაფი რეაგირების ძალების

21 Ibid, 129

22 Sagar, Rahul. “Jiski Lathi, Uski Bhains’: The Hindu Nationalist View of International Politics.” In *India’s Grand Strategy: History, Theory, Cases*, edited by Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa, 198–219. New Delhi: Routledge India, 2014.

23 Shakti Sinha Gupta, “India’s Grand Strategy: A Framework for the Future That Builds on Bharat’s Ancient Statecraft of Peace, Prosperity, and Planet,” Observer Research Foundation, Oct. 4, 2023, <https://www.orfonline.org/research/india-s-grand-strategy-a-framework-for-the-future-that-builds-on-bharat-s-ancient-statecraft-of-peace-prosperity-and-planet>. Accessed Mar 21, 2025.

24 Rajesh Basrur. “Modi’s Foreign Policy Fundamentals: A Trajectory Unchanged.” *International Affairs* 93, no. 1 (January 1, 2017): 7–26. <https://doi.org/10.1093/ia/iw006>.

25 BBC News. “Galwan Valley: China and India Clash on Freezing and Inhospitable Battlefield.” June 17, 2020. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-53076781>. Accessed March 21, 2025.

26 Rajesh Basrur. “Modi’s Foreign Policy Fundamentals: A Trajectory Unchanged.” *International Affairs* 93, no. 1 (January 1, 2017): 7–26. <https://doi.org/10.1093/ia/iw006>.

განთავსებას.²⁷ ინდოეთმა უარი თქვა ათწლეულების დროინდელ სტრატეგიულ მიდგომაზე, რომელიც გულისხმობდა, რომ არ დაეშვა ჩინეთის მხრიდან ტერიტორიების მიტაცება. სანაცვლოდ კი შეიმუშავა მიდგომა „შეკავება დასჯის გზით“, რაც გულისხმობს აგრესიის შემთხვევაში საპასუხო შურისგებას. ამ სტრატეგიული მიზნის რეალიზებისთვის ინდოეთმა დააჩქარა გზების, გვირაბებისა და საჰაერო ბაზების მშენებლობა, რათა საზღვრისპირა რაიონებში სწრაფად შეძლოს ძალის პროექცია.²⁸

ფაქტობრივი კონტროლის ხაზის გასწვრივ უკვე განლაგებულია 50,000-ზე მეტი სამხედრო მოსამსახურე და საარტილერიო სისტემები (M777 ჰაუბიცები) შეიქმნა სამთო დანაყოფები, რომლებიც მაღალმთიან რეგიონებში ბრძოლისთვის არიან მზად.²⁹ ეს ყველაფერი მიზნად ისახავს ჩინეთის სამხედრო უპირატესობის დაბალანსებას ტიბეტის რეგიონში.

ასევე, ინდოეთმა გააფართოვა სამხედრო-საზღვაო პარტნიორობა საფრანგეთთან და ინდონეზიასთან და აქტიურად ეწევა ჩინეთის სამხედრო-საზღვაო ძალების მონიტორინგს რეგიონში.³⁰ ამერიკის შეერთებულ შტატებთან და იაპონიასთან თანამშრომლობით ახორციელებს მალაკის სრუტიდან ინდოეთის ოკეანეში შემოსული ჩინური წყალქვეშა ნავების დაკვირვებას ხმის სათვალთვალო სისტემებით.³¹

დასკვნა

ამრიგად, ინდოეთის მდებარეობა და სიდიდე მას უნიკალურ მოთამაშედ აქცევს ინდო-წყნარი ოკეანის რეგიონში. იგი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის ჩინეთის შეკავების მიზნით, როგორც ზღვაზე ასევე ხმელეთზე. მართალია, იგი არის სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი, მაგრამ პოლიტიკურად საკმაო მგრძნობიარეა, ამიტომ ის შესაძლოა ვერ გახდეს კლასიკური სამხედრო მოკავშირე დასავლური გაგებით, მაგრამ ინდოეთი უნდა ინტეგრირდეს ამერიკული შეკავების რეგიონალურ სისტემაში.³²

ინდოეთის სტრატეგიული მნიშვნელობა მხოლოდ გეოგრაფიით არ განისაზღვრება. მას აქვს ძალიან დიდი სამხედრო და ტექნოლოგიური პოტენციალიც, რომელსაც გაძლიერება სჭირდება. განსაკუთრებით დაზვერვის, თვალთვალის და დაკვირვების შესაძლებლების. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ი ცდილობს უფრო მჭიდრო კავშირს ჩინეთის საპირწონედ, ინდოეთი ფრთხილობს, რომ ამ თანამშრომლობამ არ გამოიწვიოს მისი სუვერენიტეტისა და სტრატეგიული ავტონომიის შეზღუდვა. მათი გეოპოლიტიკა განსხვავდება ისეთ ქვეყნებთან როგორიცაა პაკისტანი და რუსეთი, რაც გარკვეულ უნდობლობას ბადებს მხარეებს შორის.³³ განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ინდოეთმა განაგრძო ნავთობის იმპორტი რუსეთიდან უკრაინის ომის ფონზე, მიუხედავად აშშ-ის წინააღმდეგობისა.

27 Rajesh, Basrur and S. Narayanan Kutty. “Modi’s India and Japan: Nested Strategic Partnerships.” *International Politics* 59, no. 1 (February 2022): 67–89. <https://doi.org/10.1057/s41311-021-00288-2>.

28 Chaudhry, Rajeev. “Border Infrastructure: Shrinking the Gap.” *CSC Conversations*, November 30, 2024. <https://www.cscconversations.in/border-infrastructure-shrinking-the-gap/>. Accessed March 21, 2025.

29 Swarajya Staff. “China Reacts to India’s Deployment of M777 Howitzers on LAC, Says It Opposes ‘Arms Race.’” *Swarajya*, September 30, 2021. <https://swarajyamag.com/defence/china-reacts-to-indias-deployment-of-m777-howitzers-on-lac-says-it-opposes-arms-race>. Accessed March 21, 2025.

30 Christopher K. Colley, “The Emerging Great Game: Chinese, Indian and American Engagement in South Asia.” *Stimson Center*, April 8, 2024. <https://www.stimson.org/2024/emerging-great-game-china-india-america-engagement/>. Accessed March 21, 2025.

31 Pant, Harsh V., and Sohini Bose. “Andaman and Nicobar Can Lift India’s Maritime Capacity.” *Observer Research Foundation*, January 14, 2023. <https://www.orfonline.org/research/andaman-and-nicobar-can-lift-indias-maritime-capacity>. Accessed March 21, 2025.

32 Daniel Kliman, Rehman, Iskander, Kristine Lee, and Joshua Fitt. *Imbalance of Power: India’s Military Choices in an Era of Strategic Competition with China*. Center for a New American Security (CNAS), October 2020. <https://www.cnas.org/publications/reports/imbalance-of-power>. Accessed March 21, 2025.

33 Josukutty C Abraham, and Uma Purushothaman. “Limits of India–US Relations: Balancing Through Strategic Autonomy and Multi-alignment.” *Journal of Asian Security and International Affairs* 11, no. 4 (2024): 496–514.

ბიბლიოგრაფია

- Abraham, Josukutty C., and Uma Purushothaman. "Limits of India-US Relations: Balancing Through Strategic Autonomy and Multi-alignment." *Journal of Asian Security and International Affairs* 11, no. 4 (2024): 496–514.
- Basrur, Rajesh, and S. Narayanan Kutty. "Modi's India and Japan: Nested Strategic Partnerships." *International Politics* 59, no. 1 (February 2022): 67–89. <https://doi.org/10.1057/s41311-021-00288-2>.
- Basrur, Rajesh. "Modi's Foreign Policy Fundamentals: A Trajectory Unchanged." *International Affairs* 93, no. 1 (January 1, 2017): 7–26. <https://doi.org/10.1093/ia/iw006>.
- Basrur, Rajesh. "Modi's Foreign Policy Fundamentals: A Trajectory Unchanged." *International Affairs* 93, no. 1 (January 1, 2017): 7–26. <https://doi.org/10.1093/ia/iw006>.
- BBC News. "Galwan Valley: China and India Clash on Freezing and Inhospitable Battlefield." June 17, 2020. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-53076781>. Accessed March 21, 2025.
- Chaudhry, Rajeev. "Border Infrastructure: Shrinking the Gap." *CSC Conversations*, November 30, 2024. <https://www.csconversations.in/border-infrastructure-shrinking-the-gap/>. Accessed March 21, 2025.
- Colley, Christopher K. "The Emerging Great Game: Chinese, Indian and American Engagement in South Asia." *Stimson Center*, April 8, 2024. <https://www.stimson.org/2024/emerging-great-game-china-india-america-engagement/>. Accessed March 21, 2025.
- Jayashree Vivekanandan, "Strategy, Legitimacy and the Imperium: Framing the Mughal Strategic Discourse," in *India's Grand Strategy: History, Theory, Cases*, ed. Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa (New Delhi: Routledge India, 2014), 63–89.
- Kanti Bajpai, "Indian Grand Strategy: Six Schools of Thought," in *India's Grand Strategy: History, Theory, Cases*, ed. Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa (New Delhi: Routledge India, 2014), 113–144.
- Kliman, Daniel, Iskander Rehman, Kristine Lee, and Joshua Fitt. *Imbalance of Power: India's Military Choices in an Era of Strategic Competition with China*. Center for a New American Security (CNAS), October 2020. <https://www.cnas.org/publications/reports/imbalance-of-power>. Accessed March 21, 2025.
- Martel, William C. 2015. *Grand Strategy in Theory and Practice, The Need for an Effective American Foreign*
- Milevski, Lukas. 2016. *Evolution of Modern Grand Strategic Thought*. New York: Oxford University Press.
- Pant, Harsh V., and Sohini Bose. "Andaman and Nicobar Can Lift India's Maritime Capacity." *Observer Research Foundation*, January 14, 2023. <https://www.orfonline.org/research/andaman-and-nicobar-can-lift-indias-maritime-capacity>. Accessed March 21, 2025.
- Raghavan, Srinath. "Liberal Thought and Colonial Military Institutions." In *India's Grand Strategy: History, Theory, Cases*, edited by Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa, 90–108. New Delhi: Routledge India, 2014.
- Rajagopalan, Swarna. "Grand Strategic Thought in the Ramayana and Mahabharata." In *India's Grand Strategy: History, Theory, Cases*, edited by Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa, 31–62. New Delhi: Routledge India, 2014.
- Sagar, Rahul. "'Jiski Lathi, Uski Bhains': The Hindu Nationalist View of International Politics." In *India's Grand Strategy: History, Theory, Cases*, edited by Kanti Bajpai, Saira Basit, and V. Krishnappa, 198–219. New Delhi: Routledge India, 2014.
- Shakti Sinha Gupta, "India's Grand Strategy: A Framework for the Future That Builds on Bharat's Ancient Statecraft of Peace, Prosperity, and Planet," *Observer Research Foundation*, October 4, 2023, <https://www.orfonline.org/research/india-s-grand-strategy-a-framework-for-the-future-that-builds-on-bharat-s-ancient-statecraft-of-peace-prosperity-and-planet>. Accessed March 21, 2025.
- Subrahmanyam Jaishankar, *The India Way: Strategies for an Uncertain World* (New Delhi: HarperCollins India, 2020)
- Swarajya Staff. "China Reacts to India's Deployment of M777 Howitzers on LAC, Says It Opposes 'Arms Race'." *Swarajya*, September 30, 2021. <https://swarajyamag.com/defence/china-reacts-to-indias-deployment-of-m777-howitzers-on-lac-says-it-opposes-arms-race>. Accessed March 21, 2025.
- Trading Economics. "India Military Expenditure." *Trading Economics*, 2023. <https://tradingeconomics.com/india/military-expenditure>. Accessed March 21, 2025.

კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობა და მდგრადი განვითარების სტრატეგიები

გიგი დუჩიძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების
ასოცირებული პროფესორი
ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი

აბსტრაქტი

ნაშრომის მიზანია კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის (CSR) და მდგრადი განვითარების სტრატეგიების მნიშვნელობის გააზრება თანამედროვე ბიზნესში. განხილულია მისი გავლენა საზოგადოებასა და გარემოზე. ხაზგასმულია, რომ კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (CSR) და მდგრადი განვითარება არა მხოლოდ ეთიკური, არამედ პრაქტიკული მოთხოვნაა ბიზნესისათვის, რადგან ისინი ხელს უწყობენ გრძელვადიანი წარმატების მიღწევას და კომპანიების რეპუტაციის ამაღლებას, ზრდიან მომხმარებლის ლოიალობას, იწვევენ ხარჯების დაზოგვას, სტიმულს აძლევენ ინოვაციებისა და სიახლეების დანერგვას.

ნაშრომში განხილული საკითხები მოიცავს გლობალურ გამოწვევებს, როგორიცაა კლიმატის ცვლილებები, რესურსების სიმცირე და სოციალური უთანასწორობა, რომლებიც კორპორაციების სტრატეგიის ჩამოყალიბებაზე ახდენს გავლენას. ყურადღება გამახვილებულია მომხმარებელთა გავლენაზე და ინვესტორთა ქცევაზე, რომლებიც სულ უფრო მეტად ითვალისწინებენ კორპორაციების ESG (გარემოსდაცვით, სოციალურ და მმართველობით) მაჩვენებლებს. მზარდი კონკურენციის პირობებში, აღნიშნული მაჩვენებლების სტაბილურობა და მდგრადი განვითარების პრინციპების დაცვა კონკურენტული უპირატესობის მოპოვების წინაპირობას წარმოადგენს.

ნაშრომში ასევე გაანალიზებულია სოციალური პასუხისმგებლობის კონცეფცია, მისი წარმოშობის ისტორია და განვითარების ტენდენციები. ასევე ხაზგასმულია მდგრადი განვითარების მნიშვნელობა, შეფასებულია მისი განმსაზღვრელი ფაქტორები და მთავარი იდეა. გამოტანილია დასკვნა, რომ კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (CSR) მოქმედებს როგორც მდგრადი განვითარების ფაქტორი, შესწავლილია მათ შორის კავშირი და ურთიერთგავლენა. გამოტანილია შესაბამისი დასკვნები.

საკვანძო სიტყვები: მდგრადი განვითარება, კორპორაციული პასუხისმგებლობა, საზოგადოების კეთილდღეობა, კონკურენტული უპირატესობა, ეფექტური ბიზნეს სტრატეგია.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGIES

Givi Duchidze

Associate Professor of Bachelor's program in Management of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of Business Administration

Abstract

The aim of the paper is to understand the importance of corporate social responsibility (CSR) and sustainable development strategies in modern business. Its impact on society and the environment is discussed. It is emphasized that corporate social responsibility (CSR) and sustainable development are not only ethical, but also practical requirements for business, as they contribute to achieving long-term success and improving the reputation of companies, increase customer loyalty, lead to cost savings, and stimulate the introduction of innovations and news.

The issues discussed in the paper include global challenges such as climate change, resource scarcity, and social inequality, which affect the formation of corporate strategies. The focus is on the influence of consumers and the behavior of investors, who are increasingly taking into account ESG (environmental, social, and governance) indicators of corporations. In conditions of growing competition, the stability of these indicators and adherence to the principles of sustainable development are prerequisites for gaining competitive advantage.

The concept of social responsibility, its history of origin and development trends are analyzed. The importance of sustainable development is also emphasized, its determining factors and the main idea are assessed. The conclusion is drawn that corporate social responsibility (CSR) acts as a factor of sustainable development, the connection and mutual influence between them are studied. Relevant conclusions are drawn.

Key words: sustainable development, corporate responsibility, social welfare, competitive advantage, effective business strategy.

შესავალი

კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის (CSR) და მდგრადი განვითარების მნიშვნელობის ზრდა თანამედროვე ბიზნესში, უდვოდ, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ტენდენციაა. კომპანიებისთვის აუცილებელია, რომ (CSR) და მდგრადი განვითარება გახდეს მათი სტრატეგიის განუყოფელი ნაწილი. ეს ხელს შეუწყობს გლობალური გამოწვევების გადაჭრას და უზრუნველყოფს კომპანიების გრძელვადიან წარმატებას.

თანამედროვე ბიზნესში მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფას სწორედ კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (CSR) განაპირობებს, რომელიც ეფუძნება ისეთ ფაქტორებს როგორიცაა გლობალური გამოწვევები, მომხმარებელთა ცნობადობის ზრდა, ინვესტორთა მოთხოვნები, საკანონმდებლო ცვლილებები და რეპუტაციული რისკები.

კლიმატის ცვლილებები, რესურსების სიმცირე, სოციალური უთანასწორობა და სხვა გლობალური გამოწვევები ბიზნესს აკისრებს პასუხისმგებლობას, მიიღოს აქტიური მონაწილეობა ამ პრობლემის გადაჭრაში, რადგან საზოგადოება მოელის, რომ კორპორაციები არა მხოლოდ მოგების მიღებას უნდა ესწრაფვოდნენ, არამედ მდგრად განვითარებასაც უზრუნველყოფდნენ, ანუ კორპორაციები თავისი საქმიანობით გლობალურ გამოწვევებსაც უნდა პასუხობდნენ.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მზარდი კონკურენციის პირობებიდან გამომდინარე, მომხმარებლები სულ უფრო მეტად აცნობიერებენ თავიანთ გავლენას გარემოზე და სოციუმზე. ისინი უპირატესობას ანიჭებენ იმ კომპანიებს საქონელსა და მომსახურებას, რომლებიც იცავენ ეთიკურ პრინციპებს და ზრუნავენ მდგრად განვითარებაზე. მომხმარებელთა ცნობიერების ზრდა სულ უფრო მეტ გავლენას ახდენს ბიზნეს გარემოზე და უზრუნველყოფს კომპანიების მაღალ სოციალურ პასუხისმგებლობას, რაც ასევე პირდაპირ გავლენას ახდენს მათ მდგრად განვითარებაზე.

ეს გარემოება გავლენას ახდენს ინვესტორთა ქცევაზეც. ისინი სულ უფრო მეტად ითვალისწინებენ კორპორაციების ESG (გარემოსდაცვითი, სოციალური და მმართველობითი) მაჩვენებლებს. მზარდი კონკურენციის პირობებში, მდგრადი განვითარების პრინციპების დაცვა ხდება კონკურენტული უპირატესობა ინვესტიციების მოზიდვისათვის.

სამართლებრივი გარემოს გააზრება და შესაბამისი სტრატეგიის ფორმირება ბიზნესში წარმატების განმსაზღვრელი ფაქტორია, რადგან ბევრი ქვეყანა აძლიერებს საკანონმდებლო მოთხოვნებს კომპანიების სოციალური და გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობის კუთხით. ეს გარემოება აიძულებს კომპანიებს, თავის ბიზნეს მოდელებში მდგრადი განვითარების პრინციპების ინტეგრირება მოახდინონ. შესაბამისად, საკანონმდებლო ცვლილებები გავლენას ახდენს კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის (CSR) და მდგრადი განვითარების მიღწევებზე.

რეპუტაციული რისკების იდენტიფიცირება და გააზრება კომპანიების სტრატეგიის განუყოფელი ნაწილია. დღეს ეფექტური კომუნიკაცია და ინფორმაციის სწრაფი მიღება-გავრცელება კორპორაციების წარმატების განმსაზღვრელი ფაქტორია. განსაკუთრებით სოციალურ ქსელებში და მედიაში ინფორმაციის სწრაფი გავრცელება ზრდის რეპუტაციულ რისკებს კორპორაციებისთვის, რომლებიც არ იცავენ ეთიკურ პრინციპებს. CSR-ის ეფექტური პოლიტიკა ხელს უწყობს ორგანიზაციების რეპუტაციის დაცვას და გაუმჯობესებას.

ამდენად, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის (CSR) და მდგრადი განვითარების მიზნების უზრუნველყოფა, ასევე მისი გავლენა საზოგადოებასა და გარემოზე, ეს არის საკითხი, რომელიც თანამედროვე სამყაროში სულ უფრო მეტ ყურადღებას იქცევს. გლობალური გამოწვევების ფონზე, როგორიცაა კლიმატის ცვლილება, რესურსების სიმცირე, სოციალური უთანასწორობა, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (CSR) და

მდგრადი განვითარების სტრატეგიები ხდება არა მხოლოდ ეთიკური, არამედ აუცილებელი მოთხოვნა ბიზნესისთვის. თემის აქტუალობა განპირობებულია გლობალური გამოწვევებით, მომხმარებელთა მოლოდინებითა და საზოგადოების საჭიროებებით. CSR-ისა და მდგრადი განვითარების სტრატეგიების განხორციელება აუცილებელია არა მხოლოდ გარემოსა და საზოგადოების კეთილდღეობისთვის, არამედ ბიზნესის გრძელვადიანი წარმატებისთვისაც.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, წარმოაჩინოს კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის (CSR) და მდგრადი განვითარების სტრატეგიების მნიშვნელობა თანამედროვე ბიზნესში. გაანალიზოს მისი აქტუალობა და გავლენა საზოგადოებასა და გარემოზე.

ძირითადი ნაწილი

კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (CSR) გულისხმობს კომპანიების მიერ ისეთ სოციალურ, გარემოსდაცვით და ეკონომიკურ საკითხებზე პასუხისმგებლობის აღებას, რაც მათ ბიზნეს საქმიანობის ფარგლებს სცილდება.¹ CSR-ის ძირითადი პრინციპები მოიცავს კომპანიების ვალდებულებას გარემოს დაცვის, სოციალური სამართლიანობისა და გრძელვადიანი მდგრადობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. ეს პრინციპები მოიცავს გარემოსდაცვითი, სოციალური და მმართველობითი (ESG) საკითხების გათვალისწინებას, რათა კომპანიებმა არამხოლოდ ფინანსური მიზნები, არამედ საზოგადოებრივი კეთილდღეობაც უზრუნველყონ. CSR-ის ძირითადი პრინციპები მოიცავს:

- გარემოს დაცვის,
- სოციალური პასუხისმგებლობის,
- რეპუტაციის მართვის,
- სამართლებრივი უზრუნველყოფის საკითხებს.

კომპანიები პასუხისმგებლობას იღებენ გარემოზე მათი საქმიანობის გავლენაზე და ინვესტირებას ახდენენ ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნებასა და ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრის გზებზე. კომპორაციების მოლოდინი არ უნდა იყოს მხოლოდ ფინანსური წარმატება, არამედ პოზიტიური გავლენა საზოგადოების განვითარებაზე, მათ შორის თანამშრომლობის, მომხმარებლების და ადგილობრივი თემების ინტერესების გათვალისწინება. კომპანიებმა უნდა უზრუნველყონ რეპუტაციის დაცვა და გაუმჯობესება, რათა თავიდან აიცილონ რეპუტაციული რისკები და შექმნან სანდო ურთიერთობა მომხმარებლებთან, ინვესტორებთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან. CSR მოიცავს ადამიანის უფლებების დაცვას და კომპანიის ეთიკური და სამართლიანი მოქმედების პრინციპებს.

CSR-ის იდეა მრავალი წლის განმავლობაში არსებობს, თუმცა, მისი თანამედროვე ფორმა მხოლოდ XX საუკუნის მეორე ნახევარში ჩამოყალიბდა, როდესაც კომპანიებმა დაიწყეს პასუხისმგებლობის აღება არამხოლოდ თეორიულ დონეზე, არამედ პრაქტიკაში. პირველი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი CSR-ის განვითარებაში იყო 1950-60-იან წლებში, როდესაც ბევრი კომპანია დაინტერესდა ეკოლოგიური და სოციალური საკითხებით.²

1970-80-იან წლებში CSR გლობალურ ტენდენციად იქცა, როდესაც კომპანიებმა დაიწყეს საკუთარ საქმიანობაში სოციალური პასუხისმგებლობის სტრატეგიების ინტეგრაცია. 1990-2000-იან წლებში, როდესაც სესხებისა და საინვესტიციო პროექტების მიმართ მოთხოვნები შეიცვალა, კომპანიები მუდმივად გრძნობდნენ საზოგადოებისა და ინვესტორების მოლოდინების ზრდას, ამიტომ CSR-ის სტანდარტები გაფართოვდა.

1 A. B. Carroll, Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society*, 38(3), 268-295, 1999.

2 Ibid. Carroll, A. B. 1999.

მიუხედავად იმისა, რომ CSR დღეს პრაქტიკულად ყველა დიდ კომპანიაში ინტეგრირებულია, მისი გატარება ძირითადად დამოკიდებულია რეგულაციების განვითარებაზე, საზოგადოების მოლოდინებზე და ბუნებრივი რესურსების შემცირების საფრთხეებზე.

CSR-ის გატარებას კომპანიებისათვის ბევრი სარგებელი მოაქვს. უპირველეს ყოვლისა, ასეთი სტრატეგიები ზრდის კომპანიის რეპუტაციას და პოზიტიურ იმიჯს, რაც ხელს უწყობს მომხმარებელთა ნდობის გაზრდას და ბაზარზე კონკურენტული უპირატესობის მიღწევას.³ როგორც მომხმარებლები, ასევე ინვესტორები უფრო მეტად ითვალისწინებენ კომპანიებს, რომლებიც პასუხისმგებლობას იღებენ გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების მიმართ.

CSR ეხმარება კომპანიებს კონკურენტული უპირატესობის მიღწევაში, რადგან კომპანიები, რომლებიც ეფუძნებიან CSR-ის პრინციპებს, უფრო მეტად სარგებლობენ უპირატესობებით ბაზარზე, რადგან ისინი უკეთეს ურთიერთობებს ამყარებენ მომხმარებლებთან, რაც ზრდის გაყიდვებს და ბრენდინგის ეფექტს.

კომპანიები, რომლებიც ზრდიან ESG-ს (გარემოსდაცვითი, სოციალური და მმართველობითი) მაჩვენებლებს, ხშირად უფრო ადვილად ახერხებენ ინვესტიციების მოზიდვას. CSR-ის გამოყენება მათ ეხმარებათ თავიდან აიცილონ საკანონმდებლო პრობლემები და სასამართლო დავები, რადგან კომპანიები უფრო მკაცრად იცავენ სანდოობას და ეთიკურ სტანდარტებს.

მდგრადი განვითარება გულისხმობს რესურსების, ენერგიის და ადამიანური კაპიტალის გამოყენებას ისე, რომ ჰქონდეს გრძელვადიანი გავლენა, მომავალი თაობების შესაძლებლობების შეზღუდვის გარეშე.⁴ მდგრადი განვითარების სამი ძირითადი ქვაკუთხედი: გარემოს დაცვა, სოციალური განვითარება და ეკონომიკური მდგრადობა.

მდგრადი განვითარების მიზნები ძირითადად მოიცავს:

- გარემოსდაცვითი მდგრადობის მიღწევას,
- ეკოლოგიური მდგრადობის მიღწევას,
- სოციალური თანასწორობის საკითხს.

მდგრადი განვითარება ბიზნესში რამდენიმე მიმართულებით იძენს გამოხატულებას:

- ეკოლოგიური ინოვაცია - რომლის დროსაც კომპანიები მოიპოვებენ და ქმნიან უფრო ენერგოეფექტურ და გარემოსთვის უსაფრთხო პროდუქტებს.
- რეგულაციების დაცვა - მრავალ ქვეყანაში ბიზნესები ვალდებული არიან გაითვალისწინონ გარემოსდაცვითი და სოციალური წესები.
- კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის გაძლერება - რომლის დროსაც კომპანიები ცდილობენ პასუხისმგებლობის აღებას არა მხოლოდ გარემოს, არამედ ადგილობრივ თემებთან მიმართებაშიც.

მდგრადი განვითარების სტრატეგიების დანერგვა და წარმატებული განხორციელება ყოველთვის დაკავშირებულია გარკვეულ გამოწვევებთან.⁵ ამ გამოწვევებში შედის:

- მაღალის დანახარჯები ბიზნესის დაწყების ეტაპზე, რადგან მდგრადი განვითარების სტრატეგიების დანერგვა ხშირად საჭიროებს დამატებით ინვესტიციებს, რაც ხანდახან რთულად მისაღწევი შეიძლება იყოს მცირე და საშუალო ზომის კომპანიებისათვის.
- წინააღმდეგობები ცვლილებების მიმართ, რა დროსაც ზოგიერთი კომპანია სირთულეებს აწყდება, როცა სურთ არსებული ბიზნეს მოდელების შეცვლა და მდგრადი განვითარების სტრატეგიის დანერგვა.
- კულტურული ბარიერები, იქმნება ორგანიზაციებში, რომლის დროსაც ორგანიზაციებში შეიძლება არსებობდეს წინააღმდეგობა ახალი მიდგომების მიმართ, რამაც შეიძლება

3 M. E. Porter, M. R. Kramer, *Strategy & Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility*. *Harvard Business Review*, 84(12), 78-92. 2006.

4 J. Elkington, „*Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*“. Capstone Publishing. 1997.

5 R. E. Freeman, „*Strategic Management: A Stakeholder Approach*.“ Boston: Pitman. 1984.

შეაფერხოს მდგრადი განვითარების სტრატეგიების განხორციელება.

CSR და მდგრადი განვითარება ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულია, რადგან ორივე მიზნად ისახავს გრძელვადიანი კეთილდღეობის უზრუნველყოფას.⁶ CSR-ის სტრატეგიები ეხმარება კომპანიებს რომ მათ საქმიანობაში გაატარონ მდგრადი განვითარების პრინციპები და მიიღონ მონაწილეობა გარემოს, სოციალური და ეკონომიკური სტაბილურობის გაუმჯობესებაში.

დასკვნა

კვლევამ გვიჩვენა კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის (CSR) და მდგრადი განვითარების სტრატეგიების არსი, მათი ურთიერთკავშირი და მნიშვნელობა თანამედროვე ბიზნესში. როგორც CSR, ისე მდგრადი განვითარება ბიზნესისთვის გრძელვადიანი წარმატების, რეპუტაციის და კონკურენტუნარიანობის აუცილებელი კომპონენტებია. კომპანიები, რომლებიც სერიოზულად განიხილავენ CSR-ის პრინციპებს, არა მხოლოდ ფინანსური მიზნების მიღწევას, არამედ საზოგადოებისა და გარემოს კეთილდღეობაზე ზრუნვასაც უზრუნველყოფენ. მდგრადი განვითარების სტრატეგიები კი, გარდა იმისა რომ გლობალურ გამოწვევებთან გამკლავებას უწყობს ხელს, ასევე უზრუნველყოფს კომპანიების მყარ პოზიციას ბაზარზე.

მდგრადი განვითარების კონცეფცია და მიზნები ბიზნესში არა მხოლოდ კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის საშუალებად, არამედ ასევე ეთიკური და სოციალური პასუხისმგებლობის პრინციპების შესაბამისად მოქმედებად უნდა განიხილებოდეს. CSR-ის და მდგრადი განვითარების სტრატეგიების გააქტიურება კომპანებს შესაძლებლობას აძლევს, პოზიტიური გავლენა მოახდინონ გარემოზე და საზოგადოებაზე, რაც მათ გრძელვადიანი წარმატებისკენ უბიძგებს.

ბიზნესის როლი მდგრადი მომავლის შექმნაში უზარმაზარია. კომპანიებმა უნდა გაითვალისწინონ მათი საქმიანობის გავლენა გარემოზე, სოციალური უფლებების და სამართლის პრინციპების დაცვაზე, ასევე მდგრადი ეკონომიკური მოდელების შექმნაზე, რომელიც მოიცავს როგორც შიდა, ისე გარე გამოწვევების გადაჭრას. მხოლოდ მდგრადი და სოციალური პასუხისმგებლობის პრინციპების დაცვა უზრუნველყოფს ბიზნესის წარმატებას და დაგეხმარება მომავალი თაობების კეთილდღეობის შენარჩუნებაში.

CSR და მდგრადი განვითარება ის სტრატეგიებია, რომლებიც აუცილებელია არა მხოლოდ ბიზნესების გრძელვადიანი წარმატებისათვის, არამედ საზოგადოების და გარემოს კეთილდღეობისთვისაც.

⁶ World Commission on Environment and Development (WCED). *Our Common Future*. Oxford University Press. 1987.

ბიბლიოგრაფია

- Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society*, 38(3), 268-295.
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone Publishing.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). Strategy & Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. *Harvard Business Review*, 84(12), 78-92.
- Kotler, P., & Lee, N. (2005). *Corporate Social Responsibility: Doing the Most Good for Your Company and Your Cause*. Wiley.
- United Nations (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.
- Savitz, A. W., & Weber, K. (2006). *The Triple Bottom Line: How Today's Best-Run Companies Are Achieving Economic, Social, and Environmental Success-and How You Can Too*. Wiley.
- Schaltegger, S., & Wagner, M. (2011). Sustainable Entrepreneurship and Sustainable Innovation. *Journal of Business Ethics*, 99(1), 1-8.
- Hopkins, M. (2003). *The Planetary Bargain: Corporate Social Responsibility Comes of Age*. Earthscan.

საქართველოს სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის საკითხი

გიორგი ბერიძე

სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
ბაკალავრიატის თავდაცვა და უსაფრთხოების
მიმართულების მოწვეული სპეციალისტი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია საქართველოს სამხედრო ისტორიის და სტრატეგიის პერიოდები, ჩვენი ქვეყნის ერთგვარი „სამხედრო თავგადასავალი“, ქართული სამხედრო ფენომენის როლი საგარეო საფრთხეების წინაშე, სხვადასხვა პერიოდის სამხედრო საქმის, ტაქტიკისა და სტრატეგიის ფაქტორები.

სტრატეგიული მდებარეობიდან და გამორჩეული იდენტობისათვის ბრძოლის გამო, საქართველოს ისტორია „სამხედრო ისტორიად“ იქცა.

სტრატეგია და სამხედრო ხელოვნება არ ყოფილა ყოველ ეპოქაში ერთი და იგივე, მასზე გავლენას ახდენდა, როგორც ტექნოლოგიური და მისგან გამომდინარე ტაქტიკური ცვლილებები, ასევე საშინაო ფაქტორები და დიდი საერთაშორისო სტრატეგიულ-გეოპოლიტიკური მოვლენებიც!

იცვლებოდა თავად ქართული „ჯარის“ და სამხედრო საქმის სტრუქტურაც, მისი იერარქიაც და საბრძოლო სტილიც.

თუ ქარველი ხალხის სტრატეგია II ათასწლეულში მხოლოდ არსებობისათვის ბრძოლა იყო ქრისტეშობამდე III საუკუნეში ლეგენდარულმა ფარნავაზმა ერთიან „სახელმწიფო სტრატეგიას“ დაუდო სათავე, ასევე იყო პერიოდი როცა ქართველ ხალხს არათუ დიდი ამბიციური სტრატეგია არ გააჩნდა, არამედ უბრალოდ „გადარჩენისათვისაც“ კი უწევდათ ბრძოლა. ხოლო XIX საუკუნეში როგორც დამოუკიდებელი „საქართველოს სამხედრო ისტორია“ მთლიანად იქნა ოკუპირებული.

მაგრამ საბედნიეროდ ქართველმა ხალხმა დასძლია როგორც სამხედრო, ასევე მენტალური ოკუპაცია და კვლავ აგრძელებს ათასწლეულების ისტორიის მქონე საკუთარი გამორჩეული ფენომენის მქონე „სამხედრო ისტორიას“

ჩვენი მიზანია ესაა, რომ შევქმნათ საქართველოს სამხედრო ისტორიისა და სტრატეგიის ერთგვარი „შკალა“, სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის სურათი, რაც ხელს შეუწყობს სამხედრო ხელოვნების ისტორიის, როგორც ცალკე საგნის უკეთ კვლევას და განვითარებას!

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, სამხედრო, ტრადიცია, ტერიტორია, სტრატეგია

PERIODIZATION OF GEORGIA'S MILITARY STRATEGY

Giorgi Beridze

Invited specialist of Bachelor's Program in Defense and Security of
LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,
Doctor of History

Abstract

The paper discusses the periods of Georgia's military history and strategy, a kind of "military adventure" of our country, the role of the Georgian military phenomenon in the face of external threats, and factors of military affairs, tactics, and strategy of different periods.

Due to its strategic location and the struggle for independence, Georgia's history has become a "military history".

Strategy and military art have not been the same in every era; they have been influenced by technological and resulting tactical changes, as well as domestic factors and major international strategic-geopolitical events!

The structure of the Georgian "army" and military affairs itself, its hierarchy, and combat style were also changing.

If the strategy of the Georgian people in the 2nd millennium BC was simply a struggle for existence, in the 3rd century BC the legendary Parnavaz laid the foundation for a unified "state strategy", There was also a period when the Georgian people not only lacked a grand, ambitious strategy, but also had to fight simply for "survival." And in the 19th century, as an independent "Military History of Georgia", it was completely occupied.

But fortunately, the Georgian people overcame both military and mental occupation and continue their own unique phenomenon of "military history" with a history spanning thousands of years!

Our goal is to create a kind of "scale" of Georgian military history and strategy, a picture of the periodization of military history, which will contribute to better research and development of the history of military art as a separate subject!

Keywords: Georgia, military, tradition, territory, strategy

შესავალი

საქართველოს ისტორია, რომ „ომების ისტორიაა“ ეს ყველასათვისაა ცნობილი და მარლაც მნელია იპოვნო მეორე ისეთი ერი, ვისაც ყველა მსოფლიოს მნიშვნელობის სამხედრო მოვლენა და ეპოქის სიმძიმე, ისეთი მასშტაბებით ჰქონდეს გადატანილი,¹ როგორც ქართველებს. ჩვენი ქვეყნის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში არ არსებულა თაობა რომელსაც ომის საშინელება საკუთარი თვალთ არ ჰქონოდა ნანახი

მტრულად იზოლირებული გარემო, აგრესიული სამხედრო იმპერიების მეზობლობა, განსაკუთრებული იდენტიფიკაციური ეროვნული თვითმყოფადობა, უპირველესად კი ზესტრატეგიული გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა(სტრატეგიული დერეფანი) და იმპერიათა ინტერესების შეჯახების არეალი,² მუდმივ საომარ მდგომარეობას ქმნიდა.

ჩვენი ომები თითქმის მთლიანად ჩვენდაუნებური თავსმოხვეული და იძულებითი იყო, ყველა დამპყრობი თავისი გეგმებით, რელიგიით და ღირებულებებით იმდენად მიუღებელი იყო ქართველებისათვის, რომ ქვეყანა მუდმივ ბრძოლებში და აჯანყებებში „ცხოვრობდა“. მართალია უბრალო ქართველისათვის დიდი მნიშვნელობა არ ჰქონდა VII საუკუნის „ისლამის გავრცელებისათვის“ მეზომოლ არაბს ებრძოდა თუ XXI საუკუნის რუს ოკუპანტს, მაგრამ იცვლებოდა ტაქტიკა და სამხედრო სისტემები, ბრძოლის მეთოდები და ტექნიკური საშუალებები, იარაღი და ფორთიფიკაცია, სამხედრო ტენდენციები და გეოპოლიტიკური სურათი,³ რაც სხვადასვა კონკრეტულ „წმინდა სამხედრო პერიოდებს“ მოიცავდა, აქედან გამომდინარე კი თამამად შეიძლება ითქვას „სამხედრო ისტორია“ პრაქტიკულად ცალკე დისციპლინას წარმოადგენს და მას გეგმაზიომიერ და ჩამოყალიბებულ კვლევას ნებისმიერ შემთხვევა სჭირდება პერიოდიზაციის გამართული სისტემა.

ჩვენი მოკრძალებული მცდელობაა საქართველოს ისტორია, „სამხედრო ისტორიის“ ეპოქების „ჭრილში“ დავინახოთ და შევქმნათ საქართველოს სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის დაახლოებითი სურათი მაინც.

ყველა დაგვეთანხმება, რომ პერიოდიზაციის ნებისმიერი კუთხით შეფასება, თუ რა ურთულეს პრობლემას წარმოადგენს და მიუხედავად იმისა, რომ პერიოდიზაციის პრობლემის გადაჭრის ცდა არაერთხელ დამდგარა ქართველ ისტორიკოსთა წინაშე მთელი რიგი საკითხები და კრიტერიუმები ჯერ კიდევ არაა ბოლომდე შეთანხმებული⁴. ჩვენც წინასწარ შეგუებული ვართ აზრს, რომ საკითხის მრავალწახნაგობიდან და სირთულიდან გამომდინარე მასში რა თქმა უნდა ვერანაირად ვერ ავცდებით უამრავ შეცდომასა და ხარვეზს.

ძირითადი ნაწილი

საქართველოს სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციაზე მუშაობისას ჩვენს წინაშე შემდეგი პრობლემატური საკითხები წამოიჭრა;

1 - რა ადგილი უნდა დაიკავოს სამხედრო პერიოდიზაციამ საქართველოს ისტორიულ

1 ჯაბა სამუშია, საქართველოს სამხედრო ისტორია (სალექციო კურსი) გვ 9 თბ 2008.

2 თ. დუნდუა, ა. სილაგაძე, - საქართველო და გარე სამყარო გვ. 19 თბ 2002.

3 გ. ანჩაბაძე, -სამხედრო ისტორია, გვ. 3 თბ 2002.

4 თუ რაოდენ პოპულარული და საკამათოა პერიოდიზაციის პრობლემა ქართულ ისტორიოგრაფიაში მთელი რიგი ავტორების დაახლოებითი ჩამონათვალიც კი კმარა: - ანთაძე, კალანდაძე, მეშველიანი, - ისტორიის პერიოდიზაციისათვის-მაცნე, ისტორიის სერია N 2 , თბ. 1992,

თედო დუნდუა, - ისტორიის პერიოდიზაციის საკითხისათვის. თბ. 2009,

კალანდაძე -მსოფლიო ისტორიის პერიოდიზაცია ქართულ ისტორიოგრაფიაში. ქართული დიპლომატიის წელიდწლეული . ტომი N 11 თბ. 2004

მ.დუმბაძე -საქართველოს ფეოდალური ხანის ისტორიის პერიოდიზაციისათვის , საქართველოს ფეოდალური ხანის ისტორიის პერიოდიზაცია (ავტორთა კრებული) თბ 1980.

საქართველოს ფეოდალური ხანის ისტორიის პერიოდიზაცია -თბ 1980.

ა ჩიქობავა. „ფეოდალური რევოლუცია“ VII-IX საუკუნეების და მისი განვითარების ასპექტები.- თ.ს.უ. ისტორიის ინსტიტუტის შრომები ტ II თბ. 2011.

პერიოდიზაციაში და საერთოდ უნდა გამოეყოს თუ არა მას.

2 - როგორი შეფარდება უნდა ჰქონდეს საქართველოს სამხედრო პერიოდიზაციას მსოფლიოს სამხედრო ისტორიასთან.

3 - უმთავრესად კი რა კრიტერიუმები უნდა გამოვიყენოთ, საკვანძო თარიღების და სამხედრო ეპოქების შესაფასებლად.

პირველი საკითხი, იმდენად რთული გადასაწყვეტი გამოდგა, ლამის ხელი აგვადებინა მუშაობაზე, რადგან, „სამხედრო ისტორია“ სახელმწიფოს ისტორიის პერიოდიზაციას ბოლომდე იყო „მიბმული“, ვიწრო რკალში მისდევდა მას და სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაცია ლამის ისევ ჩვეულებრივი ისტორიის პერიოდიზაციის „გამეორება“ გამოგვივიდა, ზესტრატეგიულ დამტრულ გარემოში მყოფი, პატარა ქვეყნის არსებობა მხოლოდ საკუთარ თავზე იყო დამოკიდებული, მთელი მისი სამხედრო სტრატეგიაც უიშვიათესი გამოწვევის გარდა, მხოლოდ და მხოლოდ „თვითგადარჩენაზე“ იყო დაფუძნებული, შეიძლება ვიკამათოთ, რომ საქართველოს თავისი ძლიერების პერიოდებში დიდი სამხედრო-პოლიტიკური ამბიციები გააჩნდა, მაგრამ თუ სუფთა სამხედრო-სტრატეგიული კუთხით შევხედავთ საკითხს, ეს საფრთხის რაც შეიძლება შორს გადატანა, აქტიური თავდაცვა უფრო იყო, ვიდრე ამბიციური პოლიტიკა და ვაღიაროთ, რომ საქართველოს არასოდეს უწარმოებია მსოფლიო მნიშვნელობის ომები (დიდ ომებში იძულებით მონაწილეობა ომების წარმოებაში არ უნდა ავურიოთ), არასოდეს ქმნიდა მნიშვნელოვან „სამხედრო-პოლიტიკურ ამინდს“ და მისი ისტორიის ძლევამოსილების პერიოდებიც, ძლიერ სახელმწიფოს და კავკასიის ჰეგემონი სამეფოს სტატუსებს არასოდეს გასცილებია.⁵ პატარა და მცირე ტერიტორიების მქონე საქართველოსათვის რომელსაც გვიანი შუასაუკუნეების უმძიმესი პერიოდში კიდევ უფრო მცირე პოლიტიკურ ერთეულებათ დაიშალა, არათუ დიდი მასშტაბების ომები და სამხედრო კამპანიები, არამედ ლამის კონკრეტული ბრძოლებიც ახალ ისტორიულ ეპოქებს ქმნიდა, ამიტომ საქართველოს მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში, სტრატეგია ყველაზე ნაკლებად, თითქმის არც არასოდეს შეცვლილა და როგორც უკვე ითქვა უიშვიათესი გამოწვევის გარდა ქართული სტრატეგიის მაქსიმუმიც და მინიმუმიც თავის გადარჩენა „თვითმყოფადობის და ღირებულებების“ შენარჩუნება იყო.

შედარებისათვის თუნდაც ჩვენი ჩრდილოელი მეზობელი ავიღოთ, რომელსაც თავის არსებობის მანძილზე სულ სამჯერ მოუხდა ისეთი ომის გადატანა როდესაც რუსეთის სახელმწიფოს არსებობას დაემუქრა საფრთხე. პირველად მონღოლების ეპოქაში, მეორედ ნაპოლეონთან ომის პერიოდში და მესამედ მეორე მსოფლიო ომის დროს. დანარჩენი მისი სამხედრო კამპანიები უფრო ფართო ამბიციისა იყო ვიდრე სახელმწიფოს „ყოფნა-არყოფნის პრობლემა“ ამიტომაც ჩვენი ისტორია, კვალში მიჰყვება“ სამხედრო ეპოქებს, მაგრამ საქართველოს სამხედრო ისტორია იმდენად დიდი და უნიკალური მოვლენაა, რომ მისი როგორც დამოუკიდებელი დისციპლინის არსებობაც მიგვაჩნია აუცილებლობად.⁶

რადგან მიგვაჩნია რომ ქართული სამხედრო ხელოვნების, სამხედრო ფორტიფიკაციის, იარაღის ევოლუციის და სამხედრო უწყების, სამხედრო ტაქტიკის შესწავლა აუცილებლად ცალკე დისციპლინის: „**საქართველოს სამხედრო ისტორიის**“ დონეზე უნდა მოხდეს და მას აუცილებლად სჭირდება პერიოდიზაციის გამართული სისტემა.

მეორე საკითხი, რა შეფარდება უნდა ჰქონდეს საქართველოს სამხედრო ისტორიას, მსოფლის სამხედრო ისტორიასთან, ასევე ურთულესი გადასაწყვეტი გამოდგა. დასაწყისში ავღნიშნეთ და კიდევ გავიმეორებთ საქართველოს მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში

5 ს.მარგიშვილი, შუა საუკუნეების სამხედრო ხელოვნება და საქართველოს სამხედრო-პოლიტიკური ისტორიასა თბ. 2012 . გვ27

6 საქართველოს სამხედრო ისტორია(სალექციო კურსი, თავდაცვის სამინისტროს გამოცემა) ავტორთა კრებული ნაწილი 1, 2, . თბ 2013.

პრაქტიკულად არ არსებობდა „მშვიდობიანი თაობა“, არადა საქართველო არასოდეს ყოფილა „აგრესიული იმპერია“ და მოწინავე სამხედრო სახელმწიფო, მაგრამ ასე პოპულარული ტერმინი „სტრატეგიული გეოგრაფიული მდებარეობა“ მრავალ სიკეთესთან ერთად უფრო მეტი უბედური ფაქტორების მომტანი იყო, საქართველო ვერანაირად ვერ იცილებდა თავიდან მოთაბარე ხალხთა გადადგილებებს, მსოფლიო მნიშვნელობის სამხედრო მოვლენებს, ახალ სამხედრო ტენდენციებს და საომარ სიტუაციებს და მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არაერთხელ ჩამორჩა სამხედრო-ტექნიკურ მიღწევებს და სიახლეებს, ყველა სამხედრო სიახლის „საკუთარი სისხლის“ ფასად გაცნობა მაინც უხდებოდა⁷ რადგან ჩვენს წინააღმდეგ მებრძოლი სახელმწიფოები თითქმის ყოველთვის თუ არა უმეტეს შემთხვევაში მოწინავე სამხედრო იმპერიებს წარმოადგენდნენ⁸. ამ საკითხის შეჯამება მოკლედ ასე შეძლება:

ჩვენს ისტორიაზე უდიდეს გავლენას ახდენდა საერთაშორისო სამხედრო კამპანიები, ახალი სამხედრო ტენდენციები, ტექნიკური და ტაქტიკური სიახლეები, ერთი სამხედრო ეპოქა მეორეს ცვლიდა, ერთი იმპერია მეორეს, საქართველოს ტერიტორიაზე უძველესი დროიდან დღემდე, ქვის იარაღიდან დაწყებული ატომური ბომბის გარდა გამოყენებული იქნა აბსოლუტურად ყველა სახის იარაღი, რაც კი მსოფლიო სამხედრო ისტორიაში არსებობდა, ქართველები იბრძოდნენ დაუსრულებლად ხან ერთიანი ეროვნული სტრატეგიით, ხან ცალ-ცალკე (ხშირად ერთმანეთის წინააღმდეგაც) თუმცა თავად საქართველოს არანაირი მნიშვნელოვანი გავლენა არ მოუხდენია მსოფლიოს სამხედრო ისტორიაზე და საქართველოს სამხედრო ისტორიაც, მსოფლიოს სამხედრო ისტორიის განუყოფელ მაგრამ ძალზედ განსხვავებულ ნაწილს წარმოადგენს.

მივადექით ჩვენი თემის ყველაზე მთავარ და საკამათო საკითხს, სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის შეფასების **კრიტერიუმებს**: დღეს მოწინავე ქვეყნების უმრავლესობაში „**სამხედრო ისტორია**“ ცალკე დისციპლინად და მეცნიერებადაა ჩამოყალიბებული, რაც შეეხება სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის კრიტერიუმებს, აქ ორი ძირითადი მიმართულებაა გამოკვეთილი:

სამხედრო თეორიტიკოსების ერთი ნაწილი სამხედრო ისტორიას წმინდა სოციოლოგიურ და პოლიტიკური ისტორიის ჩარჩოებში განიხილავს⁹(სამხედრო ისტორიას მთლიანად პოლიტიკურ ჩარჩოებში განიხილავს, სამხედრო ისტორიის კვლევების ერთერთი უდიდესი ფუძემდებელი და ალბათ ყველაზე გამოჩენილი მკვლევარი გერმანელი მეცნიერი ჰანს დელბრიუკი¹⁰) მეორე ნაწილი კი ტექნიკური განვითარების მიყოლებით¹¹. რათქმა უნდა სამხედრო ეპოქებზე ერთიც ახდენს დიდ გავლენას და მეორეც, ორივე ეს ფაქტორი უდიდეს როლს თამაშობდა ჩვენს სამხედრო ისტორიაშიც, როგორც გერმანელი სამხედრო თეორიტიკოსი ჰანს კლაუზევიცი წერდა: „ომი და პოლოტიკა სახელმწიფოს ერთობლივი მოვლენაა“¹²

გავზედავთ და დავსვათ კითხვას-სამხედრო ისტორიაა პოლიტიკური ისტორიის გაგრძელება თუ სამხედრო მოვლენები ქმნის ისტორიის პერიოდიზაციას ???

და პასუხსაც შეიძლება დაახლოებით ასე ჩამოყალიბდეს -პოლიტიკური სიტუაციები ქმნიდა საომარ სიტუაციებს, (ცივ ომებს -ან შეიარაღებულ დაპირისპირებებს) ტექნიკური სიახლეები კი უშუალოდ განკარგავდა საომარ ტაქტიკას და ბრძოლების წარმოების მეთოდებს.¹³

ისტორიული წყაროების, არქეოლოგიური მასალის და იარაღის ჩვენს ხელთ არსებული

7 ი. ჯავახიშვილი, მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიიდან. თბ. 1983. გვ 284.

8 პ.ზაქარაია, ქართული ციხესიმაგრეების ისტორია. თბ. 2002, გვ. 203

9 არონი რაიმონ, „მშვიდობა და ომი ერებს შორის“, თბ.2009. ანდაც იხილეთ -კლაუზევიცი კარლ -1806 წელი. თბ/ 2007

10 იხილეთ : Дельбрюк Ханс-ИСТОРИЯ ВОЕННОГО ИСКУССТВА В РАМКАХ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ. Санкт-петербург 2001.

11 оливер Хогг, ЭВОЛЮЦИЯ ОРУЖИЯ МОСКВА 2008.

12 იქვე, არონი რაიმონ, კარლ კლაუზევიცი.

13 მამუკა წურწუშია, საქართველოს სამხედრო ისტორიის საკითხები. თბ. 2013, გვ241.

ფონდის და გალერეის, მარქსის, მერინგის, ხოკის, კლაუზევიცის, დელბრიუკის, ანთაძის, კილურაძის, გოგიტიძის, ბერძენიშვილის, კალანდაძის, გურულის, მეტრეველის, სამუშიას, დუნდუას და სხვა ისტორიკოსების თუ სამხედრო თეორიკოსების, ნაშრომების გადამუშავების შემდეგ, ვფიქრობთ საქართველოს სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციაზე მუშაობისას შემდეგი კრიტერიუმებით უნდა ვიხელმძღვანელოთ:

1-საგარეო და საშინაო გეოპოლიტიკის მნიშვნელოვანი სამხედრო მოვლენა, რომელმაც გავლენა მოახდინა საქართველოს სამხედრო ისტორიაზე.¹⁴

2-ახალი იდეა, სტრატეგია და სამხედრო ტენდენცია.

3-ახალი მიღწევები და სამხედრო ტექნიკური სიახლეები.

ანუ მარტივად რომ ვთქვათ სამხედრო პერიოდიზაციამ შემდეგ ძირიდათ საკითხებს უნდა უპასუხოს :

- ვის ებრძოდნენ და რატომ იბრძოდნენ?

- რა წარმოადგენდა გარკვეული პერიოდის საქართველოს „სამხედრო უწყება“ და რა საბრძოლო საშვალეებით იარაღით და ტაქტიკით იბრძოდნენ ?

რა იყო კონკრეტული პერიოდის სამხედრო ტენდენცია და სტრატეგია ?

- სუფთა სამხედრო კუთხით რითი განსხვავდებოდა ჩვენი ქვეყნის ერთი „სამხედრო ისტორიული“ პერიოდი მეორისაგან?

ურთულეს და ხანგრძლივ კვლევას საჭიროებს იპოვო „ოქროს კვეთი“ საკვანძო თარიღები რომლებიც ერთდროულად უპასუხებს იდეოლოგიურ, ტექნიკურ და სამხედრო-გეოპოლიტიკურ მოვლენას. მაგრამ ჩვენ მაინც გავხედოთ ამ ურთულეს საკითხებთან შეჭიდება და ვთვლით რომ საქართველოს სამხედრო ისტორია შემდეგ პერიოდებად შეიძლება დაიყოს:

1 - პრე ისტორიული პერიოდი. „სამხედრო საქმე“ საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრებ ადგილობრივ უძველეს ტომებში” უძველესი დროიდან ქრისტეშობამდე II-ათასწლეულამდე.

მწვავედ დგას საკითხი საიდან შეიძლება დაიწყოს- საქართველოს „სამხედრო ისტორია“ ? საქართველოს ტერიტორია ხომ მსოფლიოს იმ უიშვიათეს ადგილს წარმოადგენს სადაც ადამიანს ძველი ქვის ხანიდან დაწყებული ყველა ისტორიული ეპოქა უწყვეტად გაიარა,¹⁵ რთული სათქმელია აღმოჩენილი ზედა პალეოლითური, მეზოლითური და ნეოლითური ქვის და ძვლის იარაღები განეკუთვნებოდა თუ არა „საბრძოლო“ კატეგორიას¹⁶, მაგრამ ადრე ბრინჯაოს ხანიდან „სამხედრო“ დანიშნულების იარაღები უკვე გვაქვს, თუმცა ერთია საზოგადოება და მეორეა ტომობრივი გაერთიანება, რომელიც რაიმე სახის „სამხედრო პოლიტიკურ ოპერაციებს“ აწარმოებს. ამ პერიოდის საქართველოს ტერიტორიაზე არ არსებობდნენ სახელმწიფოები და შესაბამისად ვერ იარსებებდა „ოფიციალური ომები“. ამიტომ ამ სახის სამხედრო-პოლიტიკური მოვლენების ქვედა ქრონოლოგიური საზღვარი არაუადრეს ძვ. წ. II ათასწლეულით უნდა ვიგულისხმოთ.

2 - ადრეკლასობრივი სახელმწიფოების - ანუ ქართული ეროვნული თვითშეგნების და ეროვნული ემოციის ჩამოყალიბების პერიოდი; ქრისტეშობამდე II ათასწლეული ქრისტეშობამდე IV საუკუნეები .

ესაა პერიოდი როდესაც სახელმწიფო წყობასთან მიახლოებულ ქართველ ტომებში თუ ტომთა გაერთიანებებში(თრიალეთის „დიდი ყორღანების ბრწყინვალე კულტურა¹⁷“ დიაოხი, კოლხა,...) საკმაოდ მაღალ დონეზე დგას სამხედრო საქმე და იარაღის ინდუსტრია. ისინი ჩამბულები არიან მაშინდელ „გეოპოლიტიკაში“ და „ომის“ საკითხი უკვე არა პირველად

14 ჯ. სამუშია -საქართველოს სამხედრო ისტორია -თბ 2008.გვ.7

15 ოთარ ჯაფარიძე, ქართველი ერის ეთნოგენეზის სათავეებთან. თბ . 2006 გვ. 8

16 მ. ნიორაძე, ქვის იარაღები დმანისიდან-„დმანისი“(ერებული). თბ. 1998. ტ 1, გვ 140

17 ზოგიერთი მკვლევარი „თრიალეთის დიდ ყორღანების ბრწყინვალე კულტურას “ უკვე სახელმწიფოდ მიიჩნევს -მაგალითად-Куртин В.А.-АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ТРИАЛЕТИ . თბ. 1941 , გვ. 100.

მოთხოვნას, არამედ პოლიტიკურ აუცილებლობას წარმოადგენს. ამ დროს ჩვენს სამხრეთით ყალიბდება და თავისი ძლიერების ზენიტს აღწევს ძველადმოსავლური სახელმწიფოები, რომლებიც ყველაფერთან ერთად მსოფლიოში პირველ ორგანიზებულ „შეიარაღებულ ძალებს“ ქმნიან¹⁸, და ქართველი ტომები ძველ აღმოსავლურ სახელმწიფოებთან (ასურეთთან, ხეტებთან, ურარტუსთან)¹⁹ და მომთაბარეებთან (კიმირიელები, სკვითები²⁰) აწარმოებენ შეიარაღებულ ბრძოლას და ასევე მათთან უხდებათ მეტ ნაკლებათ მეზობლობა და თანაარსებობა²¹. ბრინჯაოს ეპოქას ცვლის რკინის ხანა, რამაც კიდევ უფრო დააჩქარა სამხედრო და პოლიტიკური ევოლუციები, აღსანიშნავია, რომ ქართველი ტომები ერთერთი პირველი „პიონერები“ იყვნენ ლითონის წარმოებაში²², ყველაფერს ადასტურებს როგორც არქიტექტურა და არქეოლოგიური მასალა (გიგანტური ყორღანები, ციკლოპური სიმაგრეები, უძველესი ფორტიფიკაციური ნაგებობები, აღმოჩენილი იარაღის რაოდენობა და ხარისხი) ასევე ძველადმოსავლური(ბიბლია, ხეთური, ასურული, ურარტული²³) და ძველი ბერძნული(პეროდოტე²⁴, ქსენოფონტე²⁵,.....) წერილობითი წყაროები.

როგორც აღნიშნული ეპოქის ზოგადი მიმოხილვიდანაც სჩანს, ქართველი ტომები ამ დროს იცნობენ და იყენებენ ყველა „სამხედრო სიახლეს“, რადგან საკუთარ სამხედრო მიღწევებთან ერთად მატზე ზეგავლენას ახდენს როგორც აღმოსავლური, ასევე დასავლური²⁶ სამხედრო მიღწევები²⁷ წარმოადგენენ მაშინდელი „პოლიტიკური რუკის „ არცთუ ისე უმნიშვნელო ნაწილს, თუმცა ეს პერიოდი მაინც არ მიგვაჩნია, რომ საქართველოს „სამხედრო ისტორიის სათავედ“ ჩაითვალოს. რამდენიმე მიზეზის გამო, მიუხედავად ყველაფრისა ჩვენს მიზანს წარმოადგენს შევქმნათ „საქართველოს სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის“ დაახლოებითი სურათი, ანუ როგორც „ერთიანი სამხედრო პოლიტიკური სივრცის თუ არა „იდენტური სივრცისა“ მაინც. რისგაზნაც მიგვაჩნია რომ შორს იდგნენ მაშინდელი ქართველი ტომები(მიუხედავად იარაღის ინდუსტრიისა და სამხედრო საქმის საკმაოდ მაღალი დონისა). ამიტომ არც „თრიალეთის ცივილიზაცია“ და არც მაშინდელი ქართული ტომთა გაერთიანებები (დიაოხი, კოლხა) მიგვაჩნია, რომ არ შეიძლება ერთიან „ქართული იდენტობის“ მქონე ცენტრალიზებულ²⁸ „სამხედრო სახელმწიფოებად“ ჩაითვალოს.

რაც შეეხება ქრონოლოგიურ ჩარჩოებს ის შეიძლება დაიწყოს ქრისტეშობამდე 1121 წლით, როდესაც ტიგლათფილესერის ლურსმნულ წარწერებში პირველად ფიქსირდება ქართველების სამხედრო-პოლიტიკური საკითხი და გაგრძელდეს ქრისტეშობამდე IV-III საუკუნით როდესაც ყალიბდება პირველი ოფიციალური ერთიანი ქართული სახელმწიფო: **იბერიის (ქართლის) სამეფო.**

3 - პირველი პერიოდი - ეროვნული სახელმწიფო სტრატეგიის ჩამოყალიბების ეპოქა,

18 Расел Робинсон-Досрехи народов востока. М 20066 Ст 7.

19 Меликишвили Г.-НАИРИ-УРАТУ. Т6.19546 ст.364.

20 მ. ფირცხალავა, სკვითური ძეგლების საქართველოში გავრცელების საკითხისათვის. საქართველოს არქეოლოგიის საკითხები I, თბ.1978. გვ 32-51.

21 გ. გიორგაძე, ხეთური და ასურული ლურსმნული წარწერები ქაშქებისა და აბეშალეების ეთნიკური წარმომავლობის შესახებ, ახალციხე 2001, გვ.23.

22 გ. კვირკველია, უცხოელი მეცნიერები უძველესი ქართველი ტომების მელითონეობის შესახებ. თბ 1976.

23 გ. მელიქიშვილი, საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ 1, თბ 1970, გვ.228.

24 პეროდოტე - ისტორია, თბ. 1975, VII, გვ.79.

25 თ. მიქელაძე, ქსენოფონტის ანაბასისი, ცნობები საქართველოს შესახებ. (ბერძნული ტექსტი ქართული თარგმანით) თბ. 1967.

26 როგორც ყველასათვისაა ცნობილია აქემენიდების იმპერიის XIX -ე სატრაპიის ქართველი ტომები დარიოსისა და ქსერქსეს არმიის შემადგენლობაში მონაწილეობას ღებულობდნენ, ბერძენ სპარსელთა ომში(პეროდოტე ისტორია III, გვ. 94). და მათ საქმად ცოდნა უნდა მიეღოთ ამ პერიოდის ბერძნების სამხედრო ხელოვნებაზე. იხილეთ აგრეთვე გიორგი ბერიძე-„ 300 სპარტანელთან ქართველებსაც უბრძოლიათ“ ჟურნალი არსენალი N3 20011 წ.

27 გ.კვირკველია, ჰოპლიტური ფარები კოლხეთში, ძიებანი, N7, თბ.2001. გვ. 33-39.

28 გ. ნარიშკინი. სიახლენი თრიალეთის კულტურაში, თბ. 2009 გვ.90.

ქრისტეშობამდე IV-III ახალი წელთაღრიცხვით V საუკუნეები.

ქრისტეშობამდე IV საუკუნისათვის არსებითად მთავრდება ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი თვითგამორკვევის და გაერთიანების პროცესი, როდესაც მთელი რიგი სამინაო და საერთაშორისო სამხედრო-პოლიტიკური მოვლენების შედეგად (ალექსანდრე მაკედონელის აღმოსავლური სამხედრო კამპანია და აქემენიდების იმპერიის დაცემა²⁹, დიადოხოსების ომები, საქართველოს სამოქალაქო ომი) ერთიანი ენით, ერთიანი სახელმწიფო ღირებულებებით შეიქმნა პირველი ერთიანი იდენტობის მქონე ოფიციალური ქართული სახელმწიფო **იბერიის სამეფო**, როდესაც ლეგენდარულმა **ფარნავაზმა** ყველა ქართველი ტომი ერთი ძალაუფლების ქვეშ მოაქცია³⁰, ჩამოყალიბდა სარდლობის ინსტიტუტი, სამხედრო იერარქიის სისტემა, დაკანონდა სასაზღვრო ზოლი, ფარნავაზმა დასძლია ტომობრივი ჩაკეტილობა და სეპარატიზმი და ყველა ბრძოლა და ომი არა ტომობრივ მოთხოვნად, არამედ ეროვნულ ღირსებად აქცია³¹. ზოგიერთმა ისტორიკოსმა საერთოდ ეჭვქვეშ დააყენა არათუ ფარნავაზის სამხედრო რეფორმები არამედ მისი არსებობაც, თუმცა გვერდს ვერავინ აუვლის იმ აშკარა ცვლილებებს რაც ელინისტური პერიოდის არქეოლოგიური მასალიდან სჩანს³² მთელს საქართველოში და განსაკუთრებით დედაქალაქ მცხეთის გარშემო იმდენად გლობალურ საფორტიფიკაციო ზოლს ვაწყდებით, წარმოდგენელია მისი მფლობელი უზრალო ტომის ბელადი ყოფილიყო, საინტერესოა აღმოჩენილი ელინისტური საბრძოლო იარაღიც, რომელიც მაშინდელი მსოფლიო სამხედრო საქმისათვის „ულტრათანამედროვეს“ მიეკუთვნება³³, საქართველოში დასტურდება პროფესიონალი მეომრების არსებობა (მაგალითად ოდნავ მოგვიანებით I საუკუნის ბერძენი გეოგრაფისა და მწერლის სტრაბონის ცნობაც ამყარებს, რომელიც იბერიის ერთ-ერთ სოციალურ კლასად პროფესიონალ მეომრებს ასახელებს³⁴), აღნიშნულ პერიოდში ხდება დიდ სამხედრო პოლიტიკური მოვლენების საქართველოს უზბდება აღმოსავლეთ (სპარსეთი-პართის)-დასავლეთის (რომი) შეიარაღებულ დაპირისპირებებში და „ცივ ომში“ ჩართვაც, აღსანიშნავია ერთი გარემოება, რომ ქართულმა სახელმწიფომ იბერიამ (ქართლმა) შეძლო თავიდან აეცილებინა ისეთი დიდი სამხედრო ზესახელმწიფოს სრული ანექსია როგორც იყო რომი³⁵, ჩვენს ქვეყანაში მიუხედავად პომპეუსის საკმაოდ წარმატებული სამხედრო კამპანიისა³⁶, ქართული ტერიტორიების სრული ანექსია და სახელმწიფოებრიობის დაკარგვა მაინც არ მომხდარა და რომთან ურთიერთობას უფრო მეტად დადებითი მოვლენა იყო ქართველებისათვის³⁷, იბერიის „ხელშეუხებლობის გასაღები“ არ შეიძლება მხოლოდ და მხოლოდ სტრატეგიული ადგილმდებარეობა, „დარიალის კარის“³⁸ ფლობა ან რომისათვის ქართული სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნების „სურვილი“³⁹ მივიჩნიოთ, აუცილებლად აღსანიშნავია იბერია-კოლხეთის სამხედრო პოტენციალიც ჯეროვნად იქნეს შეფასებული⁴⁰, იბერია რომ სუსტი სახელმწიფო ყოფილიყო, იგი ვერანაირად ვერ გადარჩებოდა პართიისა და რომის ზესახელმწიფოების ჭიდილში. საოცარი რომ ქართველები ამ დროს აწარმოებდნენ არა მხოლოდ თავდაცვით ასევე საკმაოდ გაბედულ დარისკიან შეტევით ბრძოლებს ტერიტორიების

29 Г. Дельбрюк - დას. ნაშრომი გვ. 404.

30 გრანი ქავთარია - ფარნავაზი, გვ. 92. თბ. 1999.

31 იქვე გვ. 103.

32 გ. გამყრელიძე, მ. ფირცხალავა, გ. ყიფიანი, ძველი საქართველოს სამხედრო ისტორიის საკითხები. თბ. 2005 გვ. 114.

33 გ. გამყრელიძე, ომი და შეიარაღება იბერია კოლხეთში, თბ. 2010, გვ. 67.

34 თ. ყაუხჩიშვილი, სტრაბონის გეოგრაფია-ცნობები საქართველოს შესახებ, თბ. 1957. გვ. 53.

35 კ. ვიფია, რომისა და აღმოსავლეთი შავი ზღვისპირეთის ურთიერთობა ახ. წ. I-II სს. თბ. 2004, გვ. 29.

36 ს. მარგიშვილი. „იბერიის ომი პომპეუსთან“, ჟურნალი მხედარი თბ. 1991.

37 ნ. ლომოური. საქართველოს საგარეო ურთიერთობების სათავეებთან, ქართული დიპლომატია 1, თბ. 1994, გვ. 52.

38 მ. ინაძე, კასპიის კარი (დარიალი დარუბანდი) ახ. წ. 1-5 საუკუნეების საერთაშორისო დიპლომატიურ ურთიერთობებში, ქართული დიპლომატია 3, თბ. გვ. 49-53.

39 დიონ კასიოსის ცნობები საქართველოს შესახებ, ნ. ლომოურის რედაქციით, თბ. 1966, გვ. 57

40 ი. გაგოშიძე, პირველი საუკუნის იბერიელი მხედარი-არქეოლოგიური კვლევითი ცენტრის ძიებანი, თბ. 2004, გვ. 118

გასაფართოებლად კი (!!!) ⁴¹.

რაც შეეხება ამ პერიოდს ვფიქრობ იგი უნდა ჩაითვალოს როგორც „საქართველოს სამხედრო ისტორიის საწყისი“ (წინა პერიოდები მხოლოდ საქართველოს სამხედრო ისტორიის წინარე პერიოდებად მიგვაჩნია) რადგან ამ დროს საბოლოოდ დასრულდა ქართული იდენტობის სრულად ჩამოყალიბების და ერთიანი ეროვნულობის შეგნების რთული გზა, მართალია ამის შემდეგ მთელი რიგ მიზეზთა გამო არაერთხელ დაირღვა ქართული სახელმწიფოს ერთობა, და უამრავჯერ ჰქონდა ადგილი შიდა სეპარატიზმს, მაგრამ ერთიანი ქართული იდენტობისა და ეროვნულობის შეგრძნება⁴² „ფარნავაზიდან“ დაწყებული დღემდე აღარასოდეს აღარ დარღვეულა.

ქრონოლოგიური საზღვრებად კი ვფიქრობთ იგი უნდა დაიწყოს, აზონის განადგურებით, ფარნავაზის ხელისუფლებაში მოსვლით, არტანის ბრძოლით, მცხეთის ტახტზე ფარნავაზიანთა დინასტიის დამკვიდრებით⁴³ და გაგრძელდეს ახალი წელთაღრიცხვის IV-V საუკუნით როდესაც საქართველოს სამხედრო ისტორიაში, სამხედრო-ქრისტიანული იდეოლოგია მკვედრდება.

4 - მეორე პერიოდი-ადრე შუასაუკუნეების სამხედრო ისტორია V-X საუკუნეები.

IV საუკუნეში ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგია ხდება, ვახტანგ გორგასლის სამეფო სათავეში მოსვლის შემდეგ კი ახალი სამხედრო ეპოქა იწყება⁴⁴, საერთაშორისო პოლიტიკაში ისევ ებრძვის ერთმანეთს ორი სამხედრო იმპერია სასანიდების ირანი და ქრისტიანული ბიზანტია⁴⁵, ქართველები კი ხან ერთ იმპერიას უპირისპირდებიან ხან მეორეს ხან კი ორივეს ერთად, ხდება სამხედრო ტექნიკური, ტაქტიკური და სტრატეგიული ცვლილებები, დაიხვეწა საბრძოლო იარაღი, შეიქმნა ახალი ტიპის აბჯარი, მეომრის სხვა საჭურველი, ჯერ მომთაბარე ჰუნებმა VI საუკუნიდან კი არაბებმა ბრძოლის ველზე ცხენების როლის გაზრდით, ცხენის სხვა საჭურველით და უზანგების გამოგონებით, ახალი სტილის საკავალერიო ბრძოლებს დაუდეს სათავე⁴⁶, აქედან მოყოლებული XV საუკუნის ბოლომდე, ცეცხლსასროლი იარაღის შემოსვლამდე, ბრძოლის ველზე დომინანტი კავალერია ხდება⁴⁷, ქართველები რომლებიც ყველაზე მძლავრ სამხედრო იმპერიებთან აწარმოებდნენ ბრძოლებს თავს ვერაფრით აარიდებდნენ სამხედრო საქმის „ევოლუციებს“ მითუმეტეს, რომ ქართლის ცხოვრებაში, გორგასლის პერიოდის ქართველი მეომრების აღწერისას, ჯუანშერის ცნობებში მაშინ არსებული ყველა სამხედრო ტექნიკური სიახლე გვხვდება⁴⁸, თუმცა ამ პერიოდის უმთავრესი განსაკუთრებულობა არა იარაღის და ტაქტიკის ცვლილებებში არამედ ქართულ სამხედრო იდეოლოგიაშია. ავტოქეფალიის გამოცხადების შემდეგ საქართველოში ახალი იდეალი, „სამხედრო ქრისტიანული იდეოლოგია“, ყალიბდება⁴⁹ ქრისტიანული იდეალები იმდენად ჩაჯდა ქართულ ფსიქიკაში, რომ სახელმწიფო და სამხედრო არსის ფუნდამენტად იქცა, მსოფლიოს არც ერთ სახელმწიფოს არ გაუღია ქრისტიანობისათვის იმდენი მსხვერპლი რამდენიც პატარა საქართველოს, როგორც ზვიად გამსახურდია აღნიშნავდა:

„ქართული ქრისტიანობა ეს მთლიანად სამხედრო ქრისტიანობაა და საქართველო ერთი მთლიანი სულიერი ორდენია წმინდა გიორგისა“ „ადრეფეოდალური ხანის აღმართის

41 გ. გამყრელიძე, ომი და შეიარაღება იბერია კოლხეთში, თბ2010, გვ 160.

42 რანაირი გალევანარულებული გმირიც არ უნდა ყოფილიყო ფარნავაზი იგი მაინც ანარეკლი უნდა იყოს რელურად არსებული ერთიანი საქართველოს პირველი მეფისა რომელმაც უდიდესი როლი ითამაშა ჩვენს ისტორიაში და ფსიქოლოგიაში-იხ ქართლის ცხოვრება ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით, თბ 1955 გვ 18, „ცხოვრება ფარნავაზისა“.

43 გ. მელიქიშვილი ს.ი.ნ. ტ 1, გვე 443.

44 მ. ლორთქიფანიძე, ქართლი მეორე ნახევარში, თბ 1979.. გვ 4

45 ნ. ხოფერია, ვახტანგ გორგასლის ეპოქის სამხედრო ისტორიის საკითხები, საისტორიო კრებული, თბ. 2014 გვ 61.

46 Nikolle david-Evropen medievfl tactics. The fall and rise of cavalry, 450-1260, OXSford 2011, 6.

47 НИКОЛЛ Д. МАК БРАЙД А.-АРММИИ МУСУЛЬМАНСКОГО ВОСТОКА VII- XI ВЕКА М. СТ 48.

48 ქართლის ცხოვრება.....-გვე 248

49 ბექან ჯავახია, ანიკურობიდან შუა საუკუნეებისაკენ, თბ 2005წ. გვ 49.

პერიოდი” უნდა დაიწყოს V საუკუნის ავტოქეფალიით და გაგრძელდეს X საუკუნემდე.

5 - მესამე პერიოდი-ერთიანი სამხედრო მონარქიის ეპოქა X-XV საუკუნეები.

მიუხედავად იმისა, რომ ეს პროცესები მრავალი წინააღმდეგობით იყო სავსე(ბიზანტიის⁵⁰ და შიდა სეპარატიზმის ფაქტორი) X საუკუნიდან საბოლოოდ მთავრდება ერთიანი ქართული სახელმწიფოს შენება და სახელოვანი ბაგრატიონების დინასტიის ქვეყნის სათავეში მოსვლით უკვე საბოლოოდ ყალიბდება ცენტრალიზებული სახელმწიფო,-**საქართველო**⁵¹.

ცვლილებები ხდება საგარეო პოლიტიკაშიც, ამ დროს ხდება უდიდესი სამხედრო პოლიტიკური-რელიგიური მოვლენა - **ჯვაროსნული ომები**,⁵² მსოფლიო სამხედრო ისტორიაში კიდევ ერთხელ ხდება აღმოსავლეთისა და დასავლეთის სამხედრო ხელოვნებების შეჯახება⁵³, მართალი ამ დროს ქართველებს დასავლეთის სამხედრო ხელოვნებასთან არ ჰქონიათ მნიშვნელოვანი ურთიერთობა, მაგრამ დასავლეთის სამხედრო ხელოვნებამ ქართველებზე მაინც მოახდინა საკმაოდ დიდი გავლენა, რაც კარკვეულწილად ტაქტიკურ მოქმედებებში აისახა,⁵⁴ იცვლება საქართველოს სტრატეგიული სიტუაციაც ჩვენს სამხრეთით აგრესიული თურქული ეთნოსების დამკვიდრებით, მთლიანად იცვლება მცირე აზიის და მახლობელი აღმოსავლეთის პოლიტიკური რუკა, თურქული სახელმწიფო არა მარტო აგრესიულ მეზობლად, არამედ მძლავრ სამხედრო იმპერიად და ჩვენს დაუძინებელ მტრად იქცა, არაერთი სახელმწიფო მათი მსხვერპლი გახდა და გადაშენების პრობლემა ახლად ჩამოყალიბებულ საქართველოს სამეფოსაც დაემუქრა, თუმცა ქვეყანამ შესძლო არათუ თურქ-სელჩუკური ტალღის აქტიურად მოგერიება, არამედ შეტევაზე გადასვლაც და მაშინდელი მსოფლიო პოლიტიკური რუკის საკმაოდ ძლიერ სახელმწიფოდ იქცა⁵⁵, ჩამოყალიბდა მძლავრი ცენტრალიზებული სახელმწიფო, ერთიანი სამხედრო სტრუქტურით და ამბიციური სამხედრო სტრატეგიით⁵⁶, არნახულად გაიზარდა მეფის როგორც უმაღლესი მთავარსადლის კულტი და ერისთავების ინსტიტუტის როლი⁵⁷, მეორე პლანზე გადაიწია დაბალი ხარისხის სახალხო ლაშქარმა და დამკვიდრდა „სამეფო სპათა“ სისტემა სამხედრო საქმეში კიდევ უფრო დაწინაურდა არისტოკრატია და ევროპის მსგავსად სამხედრო „ელიტად“ იქცა რადგან საბრძოლო საჭურველის შეძენა და გამოყენება უკვე მხოლოდ მდიდარი არისტოკრატისათვის იყო შესაძლებელი⁵⁸

საქართველო ხდება კავკასიის დომინანტი სახელმწიფო⁵⁹ აღნიშნულ პერიოდში უმნიშვნელოვანესი მოვლენა იყო მონღოლების გამოჩენაც, რომლებმაც უდიდესი

50 ქართულ ცნობიერებაში მონღოლების , სპარსელების და განსაკუთრებით კი თურქების ფონზე, „ერთმორწმუნე“ ბიზანტია მტრის ხატად არ შემორჩა , არადა ყველასათვის კარგადაა ცნობილი, რომ ამ პერიოდის დასაწყისში ერთიანი საქართველოს უპირველესი მტერი ბიზანტიის იმპერია იყო, მიუხედავად ამისა და განსხვავებული სტრატეგიებისა საქართველოს სამხედრო ხელოვნებაზე ალბათ ყველაზე დიდი გავლენა მაინც ბიზანტიურმა „სკოლამ“ მოახდინა, რომელსაც X დაXI საუკუნეების დასაწყისის ერთგვარი „ოქროს ხანა“ ედგა, ბიზანტიის სამხედრო ხელოვნება წარმოადგენდა აღმოსავლური და დასავლური სამხედრო ხელოვნებების ერთგვარ საინტერესო „ნაზავს“ -იხ მაგალითად: EDVARD N. LUTTWAK-THE GRAND STRATEGY OF THE BIZANTINE EMPIRE, Cambridge, Massachusetts and London 2009, ან Timothy Dawson-BYZANTINE INFANTRYMAN 900-1204, L. 2003/

51 ს. მარგაშვილი, შუა საუკუნეების სამხედრო ხელოვნება და საქართველოს სამხედრო პოლიტიკური ისტორია IX-XV საუკუნეებში , თბ 2013, გვ 360.

52 შ. ბადრიძე, საქართველო და ჯვაროსნები, თბ1972, გვ4.

53 David nikolle-Arms and armour of the crusading era, 1050-1350, London 1999, 7.

54 მ.წურწუშია, წაგრძელებული შუბით ბრძოლის წესი და ცხენოსანთა დარტყმითი ტაქტიკა: ქართული გამოსდილება. -საისტორიო კრებული(წელიწდეული) თბ. 2011წ.

55 ს. მარგაშვილი, მითები და რეალობა დავით აღმაშენებლის მეფობის შესახებ, თბ 2006.

56 ჯ. სამუშია, ციხე სიმაგრეების არების ხელოვნებაXI-XII საუკუნეების საქართველოში, საისტორიო ძიებანი, თბ.2007 -2008, გვ.99.

57 ნ. ბერძენიშვილი, ნარკვევებ ტპ, თბ.1979, გვ47,

58 მ. წურწუშია, შუა საუკუნეებისქართული ლაშქრის სოციალური შემადგენლობა და კომპლექტაცია, , საქართველოს სამხედრო ისტორიის საკითხები 1, თბ 2013 გვ.246.

59 რ. მეტრეველი, დავით აღმაშენებელი, თბ 1990, გვ 23

უარყოფითი როლი ითამაშეს მსოფლიოს⁶⁰ და ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში⁶¹, ქართველებს არაერთხელ მოუწიათ როგორც მათ წინააღმდეგ ასევე მათ მხარდამხარ ბრძოლა, მონღოლების მიერ წარმოებულ დაუსრულებელ სამხედრო კამპანიებში, მაგრამ მათ საქართველოს სამხედრო ხელოვნებაზე არანაირი მნიშვნელოვანი გავლენა არ მოუხდენიათ, მიუხედავად ჯალალედინის, მონღოლური, და თემურლენგის შემოსევების კატასტროფული შედეგებისა მათ მიერ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის საბოლოოდ დამხობა არ მომხდარა არანაირად არ შეცვლილა სამხედრო ტენდენცია, ამიტომ გავხედავთ და მონღოლების ეპოქას მაინც არ გამოვყოფთ ცალკე მოვლენად და მონღოლურ პერიოდს- „ერთიანი სამხედრო მონარქიის პერიოდში გავაერთიანებთ“ აღნიშნული ეპოქა ხასიათდება როგორც დადებითი ასევე უარყოფითი მომენტებით, როგორც დიდი გამარჯვებებით ასევე კატასტროფული დამარცხებებით და ლამის სახელმწიფოებრიობის სრული დაკარგვით. ერთიანი სამხედრო მონარქიის პერიოდი მოიცავს X-XV საუკუნეებს.

6 - მეოთხე პერიოდი-„თვითგადარჩენის“ ეპოქა- XV-XVIII საუკუნეები.

ჯერ ჯალალედინის, შემდეგ მონღოლთა დაპყრობების, საბოლოოდ კი თემურ ლენგის შემოსევები დამღუპველი გამოდგა საქართველოსათვის, ქვეყნის პოლიტიკური და სამხედრო დაღმასვლა შეუქცევადი პროცესი გახდა,⁶² ბიზანტიის დაცემამ კატასტროფულად იმოქმედა სახელმწიფოზე, ქვეყანა მტრულად იზოლირებულ გარემოში უკვე საბოლოოდ მოექცა, საქართველო დაიშალა სამეფო სამთავროებად⁶³, მოისპო ერთიანი ეროვნული სამხედრო სისტემა⁶⁴ და სტრატეგია, დიდროლი და ეკისრა სახალხო ლაშქარს⁶⁵ და ეს ხდება მაშინ როდესაც კიდევ უფრო გაძლიერდა სპარსეთ-ოსმალეთის სამხედრო იმპერიები, ცეცხლსასროლი იარაღის გამოჩენამ მთლიანად შეცვალა ტაქტიკა და სტრატეგია, მართალია ქართველებს არანაირი მნიშვნელოვანი როლი არ შეუტანიათ სამხედრო საქმისა და ცეცხლსასროლი იარაღის განვითარებაში, თუმცა როგორც ითქვა სამხედრო პოლიტიკური მოვლენებიდან და მუდმივი საომარი სიტუაციებიდან გამომდინარე ტაქტიკის და საბრძოლო მოქმედებების ცვლილება მაინც მოუხდათ⁶⁶ მთლიანად იცვლება პორტიფიკაცია და სამხედრო არქიტექტურა, სამხედრო საქმეში შემოდის ციხე-სიმაგრეებს უმთავრესი მტერი „არტილერია“⁶⁷ და ციხის გალავნებსაც უპირველესად ცეცხლსასროლი იარაღისათვის და არტილერიისათვის უნდა გაეძღო. ამიტომ XV საუკუნიდან ციხეები მნიშვნელოვნად განსხვავებული სტილისა და არქიტექტურისა იგება⁶⁸ ბრძოლის ველზე დომინანტი ისევ ქვეითი ჯარი გახდა, კავალერია და ცივი იარაღი ნელნელა უთმობს ადგილს ცეცხლსასროლი იარაღით აღჭურვილ ქვეითებს⁶⁹ არტილერია თანდათან „ომის ღმერთი“ ხდება და უკეთესი შეიარაღება უკვე საბოლოოდ განკარგავს ბრძოლის მოვლენებს⁷⁰.

60 Тарбун С. Мак Брайд-АРМИЯ МОНГОЛЬСКОЙ ИМПЕРИИ. М 2009Ю

61 ი. ცინცაძე, მონღოლები და მათი დაპყრობები თბ1961, გვ 4

62 საქართველოს სამხედრო ისტორია(ავტორთა კრებული) საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს გამოცემა, თბ.2013, წაწილი 2, გვ.47.

63 ი.ანთელავა, ერთიანი მონარქიის დაშლა და და შუა საუკუნეთა საქართველოს ისტორიის პერიოდიზაციის პრობლემა, მაცნე, ისტორიის სერია, 2, თბ1978, გვ 81.

64 გ. ანჩაბაზე, ფეოდალური საქართველოს ლაშქარი.(წიგნიდან საქართველოს სამხედრო ისტორიის საკითხები, 1920 წლამდე) თბ. 2010

65 ა. კლიმიაშვილი, მასალები XV-XVIII სს. ქართლისა და კახეთის სადროშოების ისტორიისათვის, თბ 1964 გვ 38.

66 მ. წურწუშია, „საქართველოში ცეცხლსასროლი იარაღის გამოჩენის საკითხისათვის, ქართველოლოგია,“ თბ.2011, N2, გვ 65.

67 Ю Шокарев, ИСТОРИЯ ОРУЖИЯ И АРТИЛЛЕРИИ М.2001Б с.ю 24.

68 პ.ზაქარაია, ქართული ციხესიმაგრეების ისტორია, თბ 2002, გვ. 202-237.

69 Ф. Меринг, ИСТОРИЯ ВОИН И ВОЕННОГО ИСКУССТВА. САНГ-ПЕТЕРБУРГ 1999 . 112.

70 ტაქტიკაში ცეცხლსასროლმა იარაღმა შეიძლება თამამად ითქვას საკმოდ გადაწონა შემართება და ფიზიკური მონაცემები, უხეშად რომ ვთქვათ, ფიზიკურად როგორი ძლიერი და შემართებულიც არ უნდა იყოს მეომარი, ცეცხლსასროლი იარაღის წინააღმდეგ მაინც ნებისმიერ შემთხვევაში „უშანსოდ“ იქნება, იმ უბრალო მიზეზების გამო, რომ ის ვერ მიაღწევს დისტანციურ ბრძოლამდე და ვერ შეძლებს თავისი ფიზიკური ძალის გამოყენებას

დაშლილი და დემოგრაფიული კატასტროფის წინაშე მდგარი საქართველო, ისტორიაში პირველად ჩამორჩა სამხედრო განვითარებას, იარაღის წარმოებას და საბრძოლო ინტელექტს⁷¹, მთელმა XV-XVIII საუკუნეებმა ჩაიარა უამრავ შიდა კონფლიქტებში და გარეშე მტერთან ბრძოლაში, ყოფნა არყოფნის ზღვარზე მყოფი ქართველები თავგანწირულ ბრძოლას აწარმოებდნენ მომხდურ დამპყრობლებთან, მიუხედავად იმისა, რომ ამ დროს დამპყრობლების წინააღმდეგ არაერთი ფენომენალური და მნიშვნელოვანი ბრძოლა იქნა მოგებული(თუნდაც ტაშისკარი, მარტყოფი, ხრესილი..), საქართველოში იყვნენ მსოფლიოს მნიშვნელობის მქონე გენიალური სტრატეგები და სარდლები(სიმონ I, სააკაძე, სოლომონ I, ერეკლე II) მთელი ჩვენი მაშინდელი სამხედრო სტრატეგია მთლიანად „თვითგადარჩენაზე“ იყო აგებული.

ამ პერიოდის ქრონოლოგიური საზღვრები შეიძლება განისაზღვროს 1480-იანი წლებიდან (საქართველოს ერთიანი მონარქიის დაშლა, ცეცხლსასროლი იარაღის გაბატონება სამხედრო საქმეში⁷²) და გაგრძელდეს 1801 წლამდე.

7 - მეხუთე პერიოდი -საქართველო რუსეთი იმპერიაში, 1801-1917 წლები.

მიუხედავად იმისა, რომ გვიანი შუა საუკუნეების საქართველოში ყველა დიდ იმედს „ერთმორწმუნე“ რუსეთის იმპერიაზე ამყარებდა, ქართული სახელმწიფოებრიობის საბოლოო მომსპობი სწორედ „ ჩდილოელი მეზობელი“, გამოდგა 1801 წელს ყველანაირი ნორმების დარღვევით რუსეთმა გააუქმა ქართლ-კახეთის ქართული სახელმწიფო და თანდათან მთელი საქართველო რუსეთის იმპერიის ჩვეულებრივ გუბერნიად აქცია, მოსპობილი იქნა ყველაფერი ქართული და მათ შორის რა თქმა უნდა ქართული სამხედრო ტრადიციებიც და სტრატეგიაც, ქართველები ჩაებნენ რუსეთის კოლონიურ უღელში⁷³ და ათობით გენერალი, ათასობით ოფიცერი და ათეულ ათასობით ჯარისკაცი რუსეთის ძლიერებისათვის ღვრიდნენ სისხლს⁷⁴, მიუხედავად ახალი სამხედრო სიახლეებისა, ამას საქართველოს ისტორიისათვის არანაირი დადებითი არ მოუტანია თუ არ ჩავთვლით ერთ ფაქტორს: რუსეთის იმპერიულ ბრძოლებში ჩამოყალიბდა მრავალი ქართველი ოფიცერი და გენერალი რომლებმაც მიღებული უზარმაზარი გამოცდილება 1918-1921 წლების საქართველოს რესპუბლიკას მოახმარეს. ეს პერიოდი ხასითდება ერთი პაქტორით მიუხედავად საქართველოს ისტორიის არაერთი ანექსიისა სხვადასხვა პერიოდში(სპარსეთის, არაბების, მონღოლების, ოსმალეთის..) საქართველოს ტერიტორიების ასეთი ფართო და პრაქტიკულად სრული დაპყრობა არ მომხდარა. ამიტომ ისტორიაში ყველაზე კრიტიკულად დადგა ეროვნული არსებობის საფრთხე⁷⁵, ეს პერიოდი ხასიათდება საზოგადოების(უფრო ელიტის) გაყოფით ერთი ნაწილი ცარიზის სრულ მარიონეტად იქცა და მის სამხედრო გეგმების ასრულებას შეუდგა, მეორე ნაწილი კი ერის ფართო მასებთან ერთად მუდმივ აჯანყებებს აწარმოებდა „ერთმორწმუნე ოკუპანტის“ წინააღმდეგ, (გამოსარჩევია 1804 წლის მთიანეთის, 1812-1813 წლების, 1819-1820 წლები იმერეთის აჯანყებები, და 1832 წლის შეთქმულება)⁷⁶. ალბათ მსოფლიოს სამხედრო ისტორიაში არავის უბრძოლია ერთროულად ერთმანეთის მხარდამხარ და ერთმანეთის წინააღმდეგ იმდენჯერ, რამდენჯერაც ქართველებსა და რუსებს..

8 - მეექვსე პერიოდი - საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკა 1918-1921 წლები

მიუხედავად თავისი „დროის სიმცირისა“ ესაა საქართველოს სამხედრო ისტორიის მეტად შთამბეჭდავი და საამაყო პერიოდი, დამოწმების მიუხედავად ქართველმა ხალხმა შესძლო

71 ჯავახიშვილი ი. -მასალები.... თბ1962, გვ.284.

72 იქვე. მ. წურჭუბია.გვ 86

73 М.Гогитидзе -ГРУЗИНСКИ ГЕНЕРАЛИТЕТ (1699-1921) КИЕВ 2001. С.4.

იქვე გვ. 48/

74 მ. გოგიტიძე, რუსეთის იმპერიის სამეფო არმიის ქართველი გენერლები, თბ 1999. გვ.5.

75 ვ. გურული, საქართველოს ისტორია (XIX საუკუნე) თბ2004. 93-101.

76 საქართველოს სამხედრო ისტორია,(ავტორთა კრებული სახელმძღვანელო) თბ. 2013, ნაწ 2, გვ.143-149/

და ალლო აულო ყველა სამხედრო მიღწევას, ტექნიკურ სიახლეს და ახალ სტრატეგიებს, მნიშვნელოვანი იყო მსოფლიოს სამხედრო პოლიტიკური ცვლილებებიც საქართველო ცდილობდა ღირსეული ადგილი დაეკავებინა მსოფლიოს პოლიტიკურ რუკაზე⁷⁷, ისტორიაში პირველად ჩამოყალიბდა პროფესიული „საქართველოს შეიარაღებული ძალები“, სამხედრო სასწავლებელი^{78, 79, 80}, ჰყავდა შესანიშნავი ოფიცრები⁸¹, დიდი გამოცდილების და სამხედრო ინტელექტის მქონე გენერლები⁸² (მაზნიაშვილი, კვინიტაძე..) მთელი რიგი ფინანსური , პოლიტიკური თუ სახელმწიფო პრობლემებისა⁸³ საკმაოდ წარმატებული ბრძოლები აწარმოა ყველა მეზობელ სახელმწიფოსთან და იმპერიასთან⁸⁴ და თუ მაშინ არ მოხერხდა სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნება ამაში ყველაზე ნაკლებად „დამნაშევე“⁸⁵ საქართველოს შეიარაღებული ძალების იყო.⁸⁶

9 - მერვე პერიოდი ანუ კომუნისტური ეპოქის და ქართველები 1921-1990წლები;

სუფთა პოლიტიკური კუთხით თუ შევხედავთ ჩვენი ქვეყნისათვის ტერმინების გარდა კომუნისტური კოლონიზაცია ბევრი არაფრით განსხვავდებოდა იმპერიული რუსეთის კოლონიზაციისაგან, უბრალოდ კომუნისტები უფრო „კეთილშობილი“ მიზნებისათვის და „სამყაროს ნათელი მომავლისათვის“ მებრძოლის იდეალებით გამოდიოდნენ, ქართველები ამჯერადაც იმპერიალურ სამხედრო მანქანაში ჩაებნენ, ამ პერიოდის განსხვავება პირველი კოლონიზაციისაგან სტრატეგიული და ტექნიკური სიახლეებით კი რადიკალური იყო, ბრძოლის ველზე უკვე დომინანტი გახდა: მძიმე არტილერია, ავიაცია, სატანკო და მოტორიზირებული შენაერთები, საზღვაო არმადები, ისტორიის საკუთრება გახდა კავალერია და ცივი იარაღი, მთლიანად შეიცვალა ტაქტიკა და სტრატეგია⁸⁷ ქართველებმა მონაწილეობა ისევ მიიღეს კომუნისტური იმპერიის ყველა ბრძოლაში და საოკუპაციო დაპყრობებში, მათგან რატემა უნდა გამოსარჩევია მეორე მსოფლიო ომი და ავღანეთის ოკუპაცია. კომუნისტურ იმპერიას შეეწირა ასეულ ათასობით ჩვენი თანამემამულე, რაც პროცენტული შეფარდებით ერთ-ერთი დიდი ეროვნული გეოფონდის დანაკარგი იყო მთელს მსოფლიოში⁸⁸

10 - დამოუკიდებელი საქართველოს სამხედრო ისტორია, 1990-

1990-წელს დიდი წვალების შემდეგ კომუნისტური იმპერიის არსებობა დამთავრდა, საქართველომ დამოუკიდებლობა იმედია საბოლოოდ მოიპოვა, და დაიწყო დამოუკიდებელი საქართველოს სამხედრო ისტორია რომლის ბოლომდე შეფასება ვფიქრობთ, რომ ჯერ ადრე უნდა იყოს...

დასკვნა

როგორც დასაწყისში ავღნიშნეთ, ჩვენი მოკრძალებული სტატიით შევეცადეთ საქართველოს სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის დაახლოებითი სურათი მაინც შეგვექმნა.

77 ა. ჩაჩხიანია, დაშნაკთა ექსპანსიონისტური იდეოლოგია და სომხეთ საქართველოს 1918-1919წლების ომი, გვ.127.

78 სამხედრო იუნკერთა სასწავლებლის შესახებ იხილეთ აგრეთვე -ალექსანდრე ჩხეიძის მოგონებები, -„სამხედრო სკოლა“ მხედარი 1991 , N1

79 გ. მაზნიაშვილი, მოგონებები , თბ 1927 ,გვ 9/

80 მათიკაშვილი, კვალიაშვილი-იუნკერები-თბ 1990. გვ 7.

81 იქვე.. გვ 11

82 დ. სილაგაძე, „პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის საორგანიზაციო საშტაბო სტრუქტურა და რიცხოვნების საკითხისათვის“, . თ.ს.უ. შრომები ტ 2, თბ 2011, გვ 385-393.

83 იქვე. ჩაჩხიანია... გვ.138

84 მ. ბახტაძე, 1921 წლის რუსეთ -საქართველოს ომის საბრძოლო მოქმედებების ისტორიიდან. თბ 2013.

85 როგორც არჩილ ჩაჩხიანი მიუთითებს -„ბრძოლებს იგებდა ჯარი თუმცა ომებს აგებდა პოლიტიკა“, ჩაჩხიანი დას, ნაშრომი გვ 464.

86 ვ. გურული. ახალი ქართული ჯარის სამხედრო დოქტრინის ისტორიიდან, თბ 2003 გვ 5

87 ნ. ჯანჯღავა, სამხედრო აზროვნებისა და სამხედრო გეგმების ევოლუცია ევროპაში პირველი მსოფლიო ომის წინ, თბ 2003 გვ 43

88 გურული, საქართველოს ისტორია XX საუკუნე თბ. 2003, (ქართველები მეორე მსოფლიო ომში) გვ.108 -221

რადგან თემატიკა მომავალი კვლევებისათვის შესრულებულ კვლევების გეგმის ნაწილს წარმოადგენს, ამიტომ ვხვდებით , რომ ის ერთგვარი თეზისებისა და ზოგადი მიმოხილვის შთაბეჭდილებას შეიძლება ტოვებდეს, ამასთან ერთად ხშირ შემთხვევაში შეგნებულად ავუარეთ გვერდი მთელ რიგ მეორეხარისხოვან ლიტერატურას. რადგან ვფიქრობთ რომ ეს სტატია ჯერჯერობით მხოლოდ საკითხის დასმაა , და მომავალში თითოეული პერიოდი სიღრმისეულ კვლევებს საჭიროებს.

წინასწარ შეგუებულნი ვართ იმ აზრს რომ მასში უამრავი ხარვეზი და შეცდომა იქნება დაშვებული, რთულია კონკრეტული სამხედრო-ისტორიული ტერმინების ჩამოყალიბება და დაზუსტება და არც ჩვენს მოკრძალებულ სტატიას ააქვს საკითხის გადაჭრის ამბიცია, მაგრამ თუნდაც იმიტომ უნდა ვცადოთ ამ ურთულეს საკითხთან შეჭიდება, რათა გათვალისწინებულ იქნას ყველა შენიშვნა, რომ მომავალ კვლევებში უფრო ნაკლები შეცდომა იქნეს დაშვებული და საბოლოოდ შევქმნათ **საქართველოს სამხედრო ისტორიის პერიოდიზაციის** სრული და გამართული სისტემა, რომელიც გახდება ერთ-ერთი საძირკველი, ცალკე გამოყოფილი საისტორიო დისციპლინის-**საქართველოს სამხედრო ისტორიის**.

ბიბლიოგრაფია

- მ. ბახტაძე, 1921 წლის რუსეთ -საქართველოს ომის საბრძოლო მოქმედებების ისტორიიდან. თბ 2013.
- როგორც არჩილ ჩაჩხიანი მიუთითებს -„ბრძოლებს იგებდა ჯარი თუმცა ომებს აგებდა პოლიტიკა”, ჩაჩხიანი დას, ნაშრომი გვ 464.
- ვ. გურული. ახალი ქართული ჯარის სამხედრო დოქტრინის ისტორიიდან, თბ 2003 გვ 5
- ნ. ჯანჯღავა, სამხედრო აზროვნებისა და სამხედრო გეგმების ევოლუცია ევროპაში პირველი მსოფლიო ომის წინ , თბ 2003 გვ 43;
- გურული, საქართველოს ისტორია XX საუკუნე თბ. 2003, (ქართველები მეორე მსოფლიო ომში) გვ108 -221;
- საქართველოს სამხედრო ისტორია,(ავტორთა კრებული სახელმძღვანელო) თბ. 2013, ნაწ 2, გვ.143-149/
- ა. ჩაჩხიანია, დაშნაკთა ექსპანსიონისტური იდეოლოგია და სომხეთ საქართველოს 1918-1919წლების ომი, გვ127.
- სამხედრო იუნკერთა სასწავლებლის შესახებ იხილეთ აგრეთვე -ალექსანდრე ჩხეიძის მოგონებები, -„სამხედრო სკოლა” მხედარი 1991 , N1
- გ. მაზნიაშვილი, მოგონებები , თბ 1927 ,გვ 9/
- მათიკაშვილი, კვალიაშვილი-იუნკერები-თბ 1990. გვ 7.
- დ. სილაგაძე, „პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის საორგანიზაციო სამტაბო სტრუქტურა და რიცხოვნების საკითხისათვის,“ . თ.ს.უ. შრომები ტ 2, თბ 2011, გვ 385-393.
- მ. გოგიტიძე, რუსეთის იმპერიის სამეფო არმიის ქართველი გენერლები, თბ 1999. გვ.5.
- ვ. გურული, საქართველოს ისტორია (XIX საუკუნე) თბ2004. 93-101.
- მ. წურწუშია, „საქართველოში ცეცხლსასროლი იარაღის გამოჩენის საკითხისათვის, ქართველოლოგია,“ თბ.2011, N2, გვ 65.
- Ю Шокарев, ИСТОРИЯ ОРУЖИЯБ АРТИЛЛЕРИЯБ М.2001Б с.ю 24.
- პ.ზაქარაია, ქართული ციხესიმაგრეების ისტორია, თბ 2002, გვ. 202-237.
- Ф. Меринг, ИСТОРИЯ ВОИН И ВОЕННОГО ИСКУСТВА.САНГ-ПЕТЕРБУРГ 1999 . 112.
- ტაქტიკაში ცეცხლსასროლმა იარაღმა შეიძლება თამამად ითქვას საკმოდ გადაწონა შემართება და ფიზიკური მონაცემები, უხეშად რომ ვთქვათ, ფიზიკურად როგორი ძლიერი და შემართებულად არ უნდა იყოს მეომარი, ცეცხლსასროლი იარაღის წინააღმდეგ მაინც ნებისმიერ შემთხვევაში „უშანსოდ” იქნება, იმ უბრალო მიზეზების გამო , რომ ის ვერ მიაღწევს დისტანციურ ბრძოლამდე და ვერ შეძლებს თავისი ფიზიკური ძალის გამოყენებას ჯავახიშვილი ი, -მასალები.... თბ1962, გვ.284.

გლობალური კრიზისები და მათი გავლენა თავდაცვის პოლიტიკაზე

თეა ბიძინაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
სამეცნიერო კვლევითი ცენტრის კვლევების განვითარების და
პროექტების მართვის მენეჯერი
სსიპ – დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია,
ბიზნეს ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორი

გენო მორჩილაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
მოწვეული ასოცირებული პროფესორი
საჯარო მმართველობის აკადემიური დოქტორი

ირმა ბახტურიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

აბსტრაქტი

21-ე საუკუნის დასაწყისში პოლიტიკური რისკები, კრიზისები, კონფლიქტები და წინააღმდეგობები, სამწუხაროდ, არ მცირდება, არამედ ხშირად კიდევ უფრო მეტად გამწვავდება. ამასთან, ისინი არ გულისხმობენ მხოლოდ ეკონომიკურ ან პოლიტიკური სირთულეებს, არამედ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით სოციალურ და უსაფრთხოების სფეროებში არსებულ გამოწვევებს. ეს კრიზისები, რომლებიც მსოფლიოში ვითარდება, ვერ მორგებულია მხოლოდ ერთეულ რეგიონებს, არამედ გლობალურ დონეზეა, რაც ქმნის ბევრად უფრო რთულ და რთულად პროგნოზირებად გარემოს. ამ სირთულეებმა წამოაყენა ახალი კითხვები მსოფლიო მშვიდობის შენარჩუნებასა და კაცობრიობის მომავალზე, რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება სოციალური პროგრესის არსებულ პროცესებს. ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში მსოფლიო ხედავდა წამოჭრილ გლობალურ საკითხებს, რომლებიც უკავშირდება პოლიტიკური სტაბილურობის დაცვას, საზოგადოებრივ გადატრიალებებსა და უშიშროების, უსაფრთხოებისა და ეკონომიკის დაცვის სტრატეგიების გადახედვას.

სტატიაში განხილულია ბოლო 30-40 წლის განმავლობაში განვითარებული გლობალური კრიზისები, რომლებიც პირდაპირ ასახავენ საზოგადოების ძირითად პრობლემებს, მათ შორის სახელმწიფოების თავდაცვით პოლიტიკაზე. გლობალური კრიზისები, რომლებიც მოიცავს როგორც სამხედრო, ისე ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ საკითხებს, გავლენას ახდენენ არამარტო პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სტრუქტურებზე, არამედ მთლიანად ადამიანის უსაფრთხოების საკითხებზეც. ზოგადად, ასეთი გლობალური კრიზისები განაპირობებს საზოგადოების წინააღმდეგობის მაქსიმალურ გამწვავებას, რაც პირდაპირ აფერხებს მშვიდობის დამყარების პროცესებს. როდესაც ქვეყნის სოციალური და პოლიტიკური სტაბილურობა დაირღვევა, ის ასხივებს გავლენას სახელმწიფოების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე, რაც ხშირად ხელს უშლის სახელმწიფოს თავდაცვითი სტრატეგიების ოპტიმიზაციას.

გლობალური კრიზისების ეფექტი განსაკუთრებით გამოჩნდება მაშინ, როცა ეს კრიზისები ემთხვევა სახელმწიფოების ფინანსურ სირთულეებს. კერძოდ, ეკონომიკური კრიზისების დროს, როდესაც სახელმწიფოები იძულებულნი არიან შეამცირონ თავიანთი თავდაცვის ხარჯები, ეს უმეტეს შემთხვევაში იქცევა რეგიონული სტაბილურობის შეფერხების მიზეზად. თავდაცვის ხარჯების შემცირება გლობალურ დონეზე უფრო მეტად იწვევს სამხედრო ძალების შეზღუდვას, რის შედეგადაც ზოგიერთ ქვეყანაში შესაძლოა დაიწყოს პოლიტიკური კრიზისი და არეულობები. როდესაც თავდაცვის სფერო იშლება, ქვეყნები აღარ შეძლებენ ადეკვატური დაცვის უზრუნველყოფას პოტენციურ საფრთხეებთან მიმართებაში.

მიუხედავად იმისა, რომ თავდაცვის ხარჯების შემცირება ხშირად ეკონომიკურ კრიზისებზე რეაგირებაა, გლობალური პოლიტიკური დამახულობა, როგორცაა უკრაინაში რუსეთის შეჭრა, ქმნის ახალ გამოწვევებს, რომელთა ფონზე თავდაცვის ხარჯების ზრდა გარდაუვალია. ამის მაგალითი იყო 2022 წლის თებერვალში უკრაინაში რუსეთის შეჭრის შემდეგ, რაც უაღრესად შეცვალა გლობალური უსაფრთხოების გარემო. ეს კონფლიქტი გამოიწვია ევროპაში თავდაცვის ხარჯების 18%-იან ზრდას, ხოლო ნატოს და დასავლელ მოკავშირეებთან ერთად, კიდევ უფრო მეტად შეინარჩუნეს რეგიონალური სტაბილურობა. ამ პროცესის შედეგად, ევროატლანტიკური უსაფრთხოების სისტემა გასაძლიერებელი გახდა, რადგან NATO-ს და ევროკავშირის წევრ ქვეყნებმა იმაზე მეტად გააძლიერეს თავიანთი კოლექტიური უსაფრთხოების სტრატეგიები.

როგორც ჩანს, გლობალური პოლიტიკა გადაიქცა ახალ გამოწვევად, სადაც განვითარებული ქვეყნებისთვის საჭიროა მეტი ინვესტიცია თავდაცვის სფეროში. 2023 წელს, ერთი მხრივ, ევროპაში, ხოლო მეორეს მხრივ აზიასა და ახლო აღმოსავლეთში სამხედრო ხარჯები გაიზარდა, რაც ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ გლობალური უსაფრთხოების საკითხები უმნიშვნელოვანესია. თუ გავითვალისწინებთ რომ მყიფე უსაფრთხოების გარემო ყველა რეგიონში გვხვდება, სახელმწიფოს თავდაცვითი სტრატეგიების გადახედვის აუცილებლობა კიდევ უფრო ნათელი ხდება.

„სამხედრო ხარჯების უპრეცედენტო ზრდა არის პირდაპირი პასუხი მშვიდობისა და უსაფრთხოების გლობალურ გაუარესებაზე“. ამით, სახელმწიფოები, რომლებიც ითვალისწინებენ აუცილებელ ინვესტიციებს თავდაცვის სფეროში, აძლიერებენ თავიანთი სამხედრო ძალის ეფექტიანობას, რაც საბოლოოდ გლობალურ უსაფრთხოებას შეუწყობს ხელს. თუმცა, ყველა ახალი რისკი და გლობალური დამახულობა კიდევ უფრო საჭიროებს ამ სფეროში უფრო ღრმა თანამშრომლობას და უსაფრთხოების სისტემების ჰარმონიზაციას.

საკვანძო სიტყვები: გლობალური კრიზისი, ეკონომიკური კრიზისი, გეოპოლიტიკა, კონფლიქტები, თავდაცვის ხარჯები, უსაფრთხოება.

GLOBAL CRISES AND THEIR IMPACT ON DEFENSE POLICY

Thea Bidzinashvili

Associate Professor of Georgian Technical University,
Manager, Research Development and Project Management of Scientific Research Center of
LEPL – David Agmashenebeli Georgian National Defense Academy,
Academic Doctor of Business Administration

Geno Morchiladze

Invited Associate Professor of Georgian Technical University,
Academic Doctor of Public Administration

Irma Bakhturidze

PhD student at Georgian Technical University

Abstract

At the beginning of the 21st century, political risks, crises, conflicts, and contradictions are unfortunately not diminishing but often intensifying. These challenges are not only limited to economic or political difficulties but also affect social and security aspects globally. The crises that are unfolding around the world cannot be limited to individual regions; rather, they are global, creating an increasingly complex and unpredictable environment. These difficulties raise new questions about world peace and humanity's future, directly opposing the processes of social progress. Over the past few decades, the world has witnessed global issues that relate to the maintenance of political stability, social revolutions, and the reevaluation of defense strategies for security, safety, and economic protection.

This article discusses global crises over the past 30-40 years and their direct impact on various sectors of society, particularly on state defense policies. Global crises, including military, economic, and ecological issues, not only influence political and economic structures but also the security concerns of human beings. In general, such global crises contribute to the maximum exacerbation of societal opposition, directly hindering the establishment of peace. When a state's social and political stability is disturbed, it affects decision-making at the state level, often impeding the optimization of defense strategies.

The effect of global crises becomes especially evident when they coincide with financial difficulties of states. Specifically, during economic crises, when governments are forced to reduce defense spending, this often becomes a cause of regional instability. The reduction of defense spending globally leads to the restriction of military forces, which may lead to political crises and turmoil in some countries. When the defense sector is compromised, countries may no longer be able to ensure adequate protection against potential threats.

Despite the fact that reducing defense expenditures is often a response to economic crises, global political tension, such as Russia's invasion of Ukraine, creates new challenges, making defense spending increases inevitable. An example of this was Russia's invasion of Ukraine in February 2022, which dramatically changed the global security environment. This conflict led to an 18% increase in defense spending in Europe, while NATO and its

Western allies reinforced regional stability. As a result, the Euro-Atlantic security system became stronger as NATO and EU member countries further strengthened their collective security strategies.

It seems that global politics has become a new challenge, where developed countries need to make additional investments in defense. In 2023, defense spending increased in both Europe and Asia, as well as in the Middle East, reflecting the growing importance of global security. Given that fragile security environments exist in every region, the necessity for revisiting national defense strategies is becoming even clearer.

“The unprecedented increase in military spending is a direct response to the global deterioration of peace and security.” In this context, states that make necessary investments in defense strengthen the effectiveness of their military forces, ultimately contributing to global security. However, every new risk and global tension calls for deeper cooperation in this field and the harmonization of security systems.

Keywords: Global crisis, economic crisis, geopolitics, conflicts, defense spending, security.

შესავალი

ბოლო 30-40 წლის განმავლობაში გლობალური ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთი მთავარი მამოძრავებელი ძალა იყო ქვეყნების გლობალურ სივრცეში ინტეგრაციის აქტიური პროცესი. ჩამოყალიბდა ერთიანი ბაზრები, გაერთიანდა სტანდარტები და შემუშავდა ერთიანი პოლიტიკა ცალკეულ საკითხებზე. თუმცა, ბოლო წლებში გეოპოლიტიკური დაძაბულობის ზრდა აჩენს კითხვას, რამდენად გაგრძელდება გლობალური ინტეგრაციის პროცესები იმავე მასშტაბით მომავალში ან იქნება თუ არა საპირისპირო ტენდენციები.

ყველა კრიზისს ახასიათებს სიტუაციის მნიშვნელოვანი გაუარესება საზოგადოების ზოგიერთ ან ყველა სფეროში. იგი ვლინდება სოციალური წინააღმდეგობების უკიდურესად გამწვავებაში და მთავრდება სოციალური ურთიერთობების მთლიან სისტემაში ფუნდამენტური ცვლილებებით. ხშირად ყველაზე მასშტაბურ კრიზისებს ომები ამძიმებს და სოციალურ რევოლუციებად იქცევა.

21-ე საუკუნის დასაწყისში პოლიტიკური რისკების მიმართულება და კრიზისები, კონფლიქტები და წინააღმდეგობები, სამწუხაროდ, კი არ მცირდება, არამედ, ზოგჯერ თავისი შედეგებით ის ხდება საშიში და არაპროგნოზირებადი, რაც რეალური შემფოთებას იწვევს ადამიანისა და კაცობრიობის მომავლის შესახებ ამ სამყაროში. როგორც ჩვენი უახლესი ისტორია აჩვენებს, საერთაშორისო ურთიერთობების დონეზე, თუნდაც რეგიონული და შიდასახელმწიფოებრივი პროცესები შეიძლება გახდეს ბიფურკაციის წერტილები გლობალური მასშტაბის შოკებისა და კრიზისებისთვის.

მსოფლიო კრიზისის ყველაზე დამახასიათებელი თვისება გახდა სტაბილური და სისტემატური ვარდნა, სრული და მზარდი დეგრადაცია ყველა კონტინენტზე ხალხთა სოციალური ცხოვრების ყველა ძირითად სფეროში. დედამიწის უმეტეს ქვეყნებში გლობალური კრიზისები გავლენას ახდენს საზოგადოების ყველა სფეროსა და მოსახლეობის ყველა ფენაზე და ხელს უწყობს ყველა სოციალური წინააღმდეგობის მაქსიმალურ გამწვავებას. პირდაპირ ეწინააღმდეგება კაცობრიობის სოციალურ პროგრესს, ხელს უწყობს მრავალ ქვეყანაში ეროვნული კატასტროფების და რევოლუციური სიტუაციების ჩამოყალიბებას. ამავდროულად, ეს იწვევს სამოქალაქო ომებს და სოციალურ რევოლუციებს სხვადასხვა რეგიონებში.¹

კრიზისისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ხარისხს შორის ურთიერთობის პრობლემა, მეტად აქტუალურია მსოფლიოში არსებული სიტუაციებიდან გამომდინარე, რომელიც ხასიათდება დაძაბულობის მაღალი დონით და სხვადასხვა მასშტაბის კრიზისებისა და კონფლიქტების მნიშვნელოვანი რაოდენობით.

ძირითადი ნაწილი

სამხედრო პოლიტიკა არის სახელმწიფოს და ძალაუფლების სხვა სუბიექტების ზოგადი პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილი, რომელიც უშუალოდ უკავშირდება სამხედრო ორგანიზაციის შექმნას და განვითარებას, მის მომზადებას, უნარს და მზადყოფნას გამოიყენოს შეიარაღებული ბრძოლის საშუალებები სახელმწიფოს დასაცავად და მისი სხვა პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად.

უკიდურესი ეკონომიკური შედეგების გაურკვეველი მომავალი დილემას უქმნის პოლიტიკის შემქმნელებს, მათ შორის თავდაცვის სექტორს. ფინანსური კრიზისის დროს მიღებული უნდა იქნას ზომები სახელმწიფო ხარჯების შესამცირებლად. პირველი დარტყმა აუცილებლად ადგება თავდაცვის ხარჯებს. ასეთ დროს ეკონომიკური პოლიტიკა ვერ აჩერებს გლობალურ ეკონომიკურ ვარდნას და სახელმწიფო ხარჯების მდგომარეობაც საკმაოდ სერიოზულია.

ეკონომიკური კრიზისების დროს ზოგიერთ ქვეყანაში თავდაცვის ხარჯები შეიძლება

1 Ю. Ермалавичюс. Глобальный кризис: закономерности и особенности – Берегinya. 777. Сова - 2010 - №1

აღმოჩნდეს მძიმე მდგომარეობაში. თავდაცვის ხარჯების შემცირება უფრო დიდ გავლენას ახდენს დასაქმებაზე რეგიონულ, ვიდრე ეროვნულ დონეზე. ამიტომ ამ სექტორში ხარჯების შემცირება უფრო ადვილია, ვიდრე სხვა სექტორებში.

ამავე დროს, თავდაცვის ინფლაცია ჩვეულებრივ აღემატება ინფლაციის ნორმალურ მაჩვენებელს. ამ მიზეზით, როგორც ჩანს, თავდაცვის სექტორი სხვებთან შედარებით ნაკლებად ეკონომიურია და, შესაბამისად, ალბათ უფრო იმსახურებს ბიუჯეტის შემცირებას.²

მიუხედავად იმისა, რომ თავდაცვის სექტორის ლიდერებმა გაწიეს დიდი შრომა, რათა მინიმუმამდე დაეყვანათ შემცირებული ხარჯები, ბოლო გლობალური ფინანსური კრიზისის რეალური ღირებულება გახდა უსაფრთხოების შემცირება, გაზრდილი საფრთხე და სამოქალაქო არეულობის შესაძლო გაძლიერება მსოფლიოს ზოგიერთ ნაწილში, რომელთანაც ეფექტურად ბრძოლა შეუძლებელი გახდა.

ბოლო წლებში გაიზარდა გეოპოლიტიკური დამახულობა, რამაც შექმნა უფრო არასტაბილური გლობალური უსაფრთხოების გარემო. ძირითადი კონფლიქტები და დავები აღმოსავლეთ ევროპიდან ინდოეთის და წყნარი ოკეანისა და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებამდე უბიძგებს ქვეყნებს გადახედონ თავდაცვის სტრატეგიებს. ამ ცვალებადობამ გამოიწვია სამხედრო ხარჯების უპრეცედენტო ზრდა, რადგან ქვეყნები ემზადებიან პოტენციური კონფლიქტისთვის. თავდაცვისა და საჰაერო კოსმოსური სექტორები უშუალოდ გრძნობენ გავლენას იარაღზე მოთხოვნილების მატებასთან ერთად ალიანსების ცვლილებით და ეკონომიკური ტალღის ეფექტებით მთელ მსოფლიოში.

მრავალწლიანმა მზარდმა დაუცველობამ გამოიწვია მსოფლიო სამხედრო ხარჯების ზრდა. გლობალურმა თავდაცვის ხარჯებმა 2023 წელს მიაღწია 2,44 ტრილიონ აშშ დოლარს, რაც 6,8%-იანი რეალური ზრდაა წინა წელთან შედარებით. ეს არის სამხედრო ხარჯების ყველაზე მკვეთრი წლიური ნახტომი 2009 წლის შემდეგ და თანდათან კიდევ უფრო იზრდება. 2023 წელს მსოფლიოს ყველა რეგიონმა გაზარდა თავდაცვის ბიუჯეტი, განსაკუთრებით მკვეთრი ნახტომებია ევროპაში, აზიასა და ახლო აღმოსავლეთში.

ევროპა და ნატო: 2022 წლის თებერვალში უკრაინაში რუსეთის შეჭრამ დაარღვია ევროპაში ათწლეულების შედარებითი მშვიდობა, რამაც გამოიწვია კონტინენტზე ყველაზე დიდი სახმელეთო ომი მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. სტრატეგიულად, მან გააძლიერა ნატო და დასავლელი მოკავშირეები - 2023 წელს გამოიწვია ევროპის თავდაცვის ხარჯების 18%-იანი ზრდა. კონფლიქტის სისასტიკემ გამოიწვია უსაფრთხოების შიში მთელს მსოფლიოში, მაგრამ დასავლეთის გაერთიანებულმა რეაქციამ ასევე გააძლიერა დემოკრატიების გადაწყვეტილება დაიცვან ცივი ომის შემდგომი წესრიგი. ნატოს ერთობლივი თავდაცვის ბიუჯეტი დაახლოებით 1,47 ტრილიონი დოლარია, რაც დღემდე ყველაზე მაღალია. მაგალითად, გერმანიამ შექმნა სპეციალური 100 მილიარდი ევროს თავდაცვის ფონდი და 2024 წელს პირველად მიაღწია ნატოს მშპ-ს 2%-იან მიზნებს. პოლონეთი ხარჯავს თავისი მთლიანი შიდა პროდუქტის 4%-ს შეიარაღებაზე, სწრაფად იძენს ტანკებს, საჰაერო თავდაცვას და გამანადგურებელ თვითმფრინავებს. საფრანგეთმა, დიდმა ბრიტანეთმა და სხვებმა გამოაცხადეს შესყიდვების ძირითადი პროგრამები (ახალი მოიერიშე თვითმფრინავებიდან დაწყებული საზღვაო გემებით და რაკეტებით). ევროპული სახელმწიფოები მშპ-ს 2%-ს განიხილავენ თავდაცვის ხარჯებისთვის. ეს გადაიარაღება მიზნად ისახავს ნატოს აღმოსავლეთ ფლანგზე შეკავების გაძლიერებას და უკრაინის სამხედრო დახმარების გამო ამოწურული მარაგის შევსებას.³

ნატოს 2023 წლის სამიტზე მოკავშირეებმა ხაზი გაუსვეს რუსეთის წინააღმდეგ ერთიანობას

2 Д.Бррадон, Что дальше? Оборона, бюджеты и финансовый кризис <https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2009/07/06/chto-dal-she-oborona-byudyoety-i-finansovyy-krizis/index.html>

3 P. Ortega, „The Crisis and the Inevitability of Cuts in Military Spending,“

<https://centredelas.org/actualitat/the-crisis-and-the-inevitability-of-cuts-in-military-spending/?lang=en>

და ჩინეთის გამოწვევებსაც კი პირველად შეხვდნენ. ნატოს ყველა წევრმა პირობა დადო, რომ გააფართოვებს თავდაცვის ინდუსტრიულ ბაზებს და გაზრდის შიდა იარაღის წარმოებას, რაც მიუთითებს კოლექტიური უსაფრთხოების გრძელვადიან ვალდებულებაზე. აშშ-ის ლიდერებმა ასევე ხაზი გაუსვეს ალიანსების მნიშვნელობას მოწინააღმდეგეების შეკავებაზე; ამერიკის შეერთებული შტატების უსაფრთხოების დახმარებამ მოკავშირეებისთვის რეკორდულ მაჩვენებლებს მიაღწია, როგორც ამ სტრატეგიის ნაწილი. თუმცა, კვლავ რჩება კითხვები მომავალთან დაკავშირებით - მაგალითად, აშშ-ს პოლიტიკურმა ძვრებმა (როგორიცაა „ამერიკა უპირველეს ყოვლისა“ მიდგომის პოტენციური დაბრუნება) შეიძლება გამოსცადოს ნატოს ერთიანობა. ამავდროულად, ნატო, სავარაუდოდ, უფრო ძლიერი და ერთიანია, ვიდრე ეს იყო ათწლეულების განმავლობაში, და იწყებს ევროპაში შეკავებისა და თავდაცვის ახალ ეპოქას.

აზია-წყნარი ოკეანე: აზიაში სამხედრო ბიუჯეტები იზრდება ჩრდილოეთ კორეის სარაკეტო გამოცდების ფონზე, განსაკუთრებით ჩინეთის სამხედრო გაფართოების გამო. ჩინეთი ახლა არის მსოფლიოში მეორე ყველაზე დიდი თავდაცვითი მხარჯველი - 2023 წელს 296 მილიარდი დოლარით; მისი სამხედრო ბიუჯეტი ბოლო 29 წლის მანძილზე იზარდება. პეკინის სწრაფმა საზღვაო გაძლიერებამ და მიღწევებმა ისეთ სფეროებში, როგორიცაა ჰიპერბერითი რაკეტები, აიძულა მეზობელი ქვეყნები სწრაფი რეაგირებისთვის. იაპონიამ დაამტკიცა საეტაპო თავდაცვის სტრატეგია, რომელიც დაახლოებით ხუთი წლის განმავლობაში გააორმაგებს მის ხარჯებს; მან 2023 წლის დანახარჯები 11%-ით გაზარდა 50 მილიარდ დოლარამდე. ანალოგიურად, ტაივანმა გაზარდა თავდაცვის ხარჯები 11%-ით 16,6 მილიარდ დოლარამდე და ინვესტიცია ჩადო ასიმეტრიულ შესაძლებლობებში, როგორიცაა ხომალდსაწინააღმდეგო რაკეტები და თვითმფრინავები. ინდოეთი სტაბილურად ზრდიდა თავდაცვის ბიუჯეტს (დაახლოებით 72 მილიარდი აშშ დოლარი 2023 წელს) ძალების მოდერნიზებისთვის ჩინეთისა და პაკისტანის საფრთხეების წინააღმდეგ. ავსტრალია იწყებს AUKUS-ის გეგმას, შეიძინოს ატომური წყალქვეშა ნავეები და შორ მანძილზე დარტყმის იარაღი.

ახლო აღმოსავლეთი და სხვა: ახლო აღმოსავლეთი კვლავ არამდგრადია, დიდი ხნის დავებს ემატება ახალი პრობლემები. 2023 წელს ჰამასის მოულოდნელმა თავდასხმამ და ისრაელ-ღაზას მხარდმა ომმა ხაზი გაუსვა რეგიონის არასტაბილურობას. უსაფრთხოების დილემები ასევე ზრდის სამხედრო ინვესტიციებს რეგიონში. 2023 წელს რეგიონის სამხედრო ხარჯები 9%-ით გაიზარდა და დაახლოებით 200 მილიარდ დოლარს მიაღწია. მთავარი მამოძრავებელი იყო ირანის აგრესიული პოზიცია და ომის გაჩაღება ღაზაში. ისრაელის თავდაცვის ხარჯები 2023 წელს 24%-ით გაიზარდა და 27,5 მილიარდ დოლარს მიაღწია. საუდის არაბეთი და სპარსეთის ყურის ქვეყნები ასევე ზრდიან ხარჯებს იარაღზე. სხვა რეგიონებში შესამჩნევი ტენდენციები მოიცავს ცენტრალურ და სამხრეთ ამერიკას, სადაც ორგანიზებული დანაშაულის წინაშე მყოფი მთავრობები მიმართავენ თავიანთ სამხედროებს - მაგ., მექსიკის თავდაცვის ბიუჯეტი 55%-ით გაიზარდა 2014 წლის შემდეგ, რადგან ის აგზავნის ძალებს შიდა უსაფრთხოებისთვის. აფრიკის მასშტაბით, მიუხედავად იმისა, რომ ბიუჯეტი უფრო მცირეა, იზრდება მოთხოვნა კონტრტერორისტულ აღჭურვილობასა და ტრენინგზე. ამრიგად, მსოფლიოს პრაქტიკულად არც ერთი ნაწილი არ არის თავისუფალი მილიტარიზაციის ტენდენციით, რადგან ერები იარაღდებიან არსებული საფრთხეების ფონზე.

თავდაცვის ხარჯების ზრდამ გააძლიერა თავდაცვითი კონტრაქტორების და იარაღის მწარმოებლების ქონება. ცივი ომის შემდგომი წლების კონსოლიდაციის შემდეგ, გლობალური თავდაცვის ინდუსტრიული ბაზა ახლა ცდილობს აწარმოოს საკმარისი აღჭურვილობა მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. ბევრი წამყვანი ფირმა აფიქსირებს რეკორდულ შეკვეთებს. მაგალითად, ამერიკულ გიგანტებს, როგორიცაა RTX (Raytheon Technologies) და Lockheed Martin, აქვთ თანხა \$150-200 მილიარდ დოლარზე მეტი, რაც წარმოადგენს წლების წარმოებას.

ბოინგიც კი - რომელსაც ბოლო დროს პრობლემები შეექმნა კომერციული თვითმფრინავების განყოფილებაში - ამაცობს 529 მილიარდი დოლარის მთლიან შემოსავალზე, რაც ექვსჯერ აღემატება მის წლიურ შემოსავალს. ეს მასიური შეკვეთები მოიცავდა არა მხოლოდ იარაღს დასავლელისამხედროებისთვის, არამედექსპორტსაცმოკავშირეებისთვისმთელსმსოფლიოში. შედეგად, გლობალურმა თავდაცვის სექტორმა დაინახა ძლიერი ფინანსური მაჩვენებლები: თავდაცვის საფონდო ინდექსებმა აჯობა ფართო ბაზარს. უკრაინის ომის დაწყების შემდეგ, 2022 წლის დასაწყისში, თავდაცვის მარაგები გაიზარდა საშუალოდ დაახლოებით 48%-ით (იხილეთ SPADE Defense Index-ით). საბირჟო ვაჭრობაზე ფოკუსირებულ ფონდებში აქტივები გაიზარდა 268%-ით, ოთხჯერ გაიზარდა ორი წლის განმავლობაში. ეს ასახავს ინვესტორებს, რომლებიც უყურებენ თავდაცვის/აერონავტიკის ინდუსტრიას, როგორც ზრდის სფეროს უსაფრთხოების გაზრდილი საჭიროებების ფონზე. მსხვილმა კონტრაქტორებმა, როგორიცაა Lockheed Martin, Northrop Grumman, BAE Systems, Thales და სხვები, გაზარდეს აქციების ფასი და მოგება, რაც გამოწვეულია მთავრობის სტაბილური შეკვეთებით.

თუმცა თავდაცვითი ხარჯების სწრაფ ზრდას მოყვა პრობლემები თავდაცვისა და საჰაერო კოსმოსური მიწოდების ჯაჭვებში COVID-19 პანდემიის დროს და ამჟამად ახალი ზეწოლის წინაშე დგას მოთხოვნის ზრდის გამო. ბევრი მწარმოებელი ებრძვის ნაწილების დეფიციტს, ნედლეულის ხარჯების ზრდას და გამოცდილი მუშაკების დეფიციტს. Boeing-ის აღმასრულებელმა 2024 წელს აღნიშნა, რომ ამ გამოწვევების გამო მიმწოდებლის დროული მიწოდების ტარიფები რჩება სასურველ დონეზე ქვემოთ.

გარდაამისა, დასავლეთის მთავრობები წუხან უცხოელ მომწოდებლებზე დამოკიდებულების გამო, მაგალითად, აშშ-ს თავდაცვის მიწოდების ჯაჭვები დიდი ხანი დამოკიდებული იყო ჩინეთიდან წარმოებულ იშვიათ ლითონებსა და ელექტრონიკაზე. მიმდინარეობს ნაბიჯები კრიტიკული თავდაცვითი მასალების წარმოების მოწყობისთვის. დაუცველობის შესამცირებლად, აშშ-ს საზღვაო ფლოტმა და არმიამ მნიშვნელოვნად შეამცირეს ჩინელი მომწოდებლების რაოდენობა თავიანთი ტექნიკური მიწოდების ჯაჭვებში 40%-დან 17%-მდე შესაბამისად.

ევროპა ასევე იწყებს ინიციატივებს იარაღის წარმოების გასაძლიერებლად. ევროკავშირმა 2023 წელს შექმნა ახალი ფონდი საბრძოლო მასალის წარმოების გასაძლიერებლად მას შემდეგ, რაც აღმოაჩინა, რომ მისი მარაგები არასაკმარისი იყო ხანგრძლივი კონფლიქტისთვის. თავდაცვის კომპანიები დიდ ინვესტიციებს ახორციელებენ ქარხნის შესაძლებლობების გაფართოებასა და დაქირავებაში, მაგრამ ინდუსტრიის ლიდერები აფრთხილებენ, რომ შესაძლოა წლები დასჭირდეს მიწოდების ჯაჭვების სრულად აღდგენასა და მოდერნიზაციას ახალი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. ეს არის კრიტიკული გამოწვევა: წარმოების ამჟამინდელმა შეზღუდვებმა შეიძლება შეაფერხოს გამომუშავების გაზრდის შესაძლებლობა, თუ სხვა დიდი კონფლიქტი იფეთქებს.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური წინააღმდეგობები (ინფლაცია, მიწოდების ჯაჭვის შეფერხებები) ქმნის მენეჯმენტის გამოწვევებს, საერთო ფისკალური გარემო - რომელიც ხასიათდება თავდაცვის ბიუჯეტის მზარდი და მხარდამჭერი მთავრობის პოლიტიკით - კვლავ ხელსაყრელია. გლობალური თავდაცვის ხარჯების ზრდა კვლავ გაგრძელდება და გაიზრდება, რაც შეინარჩუნებს მოთხოვნილებას სამხედრო თვითმფრინავებზე, გემებზე, ჯავშანტექნიკაზე და მოწინავე ტექნოლოგიებზე.

სამხედრო ხარჯები წარმოქმნის სახელმწიფო ვალს და ინფლაციას და ანელებს მსოფლიო ეკონომიკურ ზრდას, რადგან ტექნოლოგია გარდაიქმნება იარაღად და არა მოსახლეობის კეთილდღეობის გაუმჯობესების მიზნით განვითარებად ქვეყნებში, რომლებსაც აქვთ მცირე რესურსები.

გაძლიერებული თავდაცვის საჭიროებების გათვალისწინებით, ბევრი მთავრობა

ასტიმულირებს შიდა ინდუსტრიის ზრდას, რაც წარმოადგენს ინვესტიციის შესაძლებლობებს.

მთავრობები ზოგადად მხარს უჭერენ თავდაცვის სექტორს ახლა, მაგრამ ფისკალური რეალობა აყალიბებს გრძელვადიან პერსპექტივას. მაღალი ინფლაცია და საპროცენტო განაკვეთები ნიშნავს, რომ მთავრობებს უფრო მაღალი შესყიდვების და ვალების მომსახურების ხარჯები ემუქრებათ.

დასკვნა

გლობალური კრიზისები დიდ ცვლილებებს იწვევს თავდაცვის პოლიტიკაში, რომელიც წარმოადგენს სახელმწიფო პოლიტიკის შემადგენელ ნაწილს. ფინანსური კრიზისის დროს ზოგიერთი ქვეყნის თავდაცვის ხარჯები შეიძლება აღმოჩნდეს მძიმე მდგომარეობაში და მათი მთავრობები იღებენ სათანადო ზომებს სახელმწიფო ხარჯების შესამცირებლად. პირველი დარტყმა აუცილებლად იღებს თავდაცვის ხარჯები. ასეთ დროს სახელმწიფო ხარჯების მდგომარეობაც საკმაოდ სერიოზულია. ამ სექტორში ხარჯების შემცირება უფრო ადვილია, ვიდრე სხვა სექტორებში.

ბოლო გლობალური ფინანსური კრიზისის რეალური ღირებულება გახდა უსაფრთხოების შემცირება, გაზრდილი საფრთხე და სამოქალაქო არეულობის შესაძლო გაძლიერება მსოფლიოს ზოგიერთ ნაწილში, რომელთაზეც ეფექტურად ბრძოლა შეუძლებელი გახდა.

2022 წლის თებერვალში რუსეთის შეჭრამ უკრაინის ტერიტორიაზე გამოიწვია გეოპოლიტიკური დაძაბულობა, რასაც მოყვა სამხედრო ხარჯების უპრეცედენტო ზრდა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, განსაკუთრებით ევროპაში, აზიასა და ახლო აღმოსავლეთში, რადგან ქვეყნები ემზადებიან პოტენციური კონფლიქტისთვის. სამხედრო ხარჯების უპრეცედენტო ზრდა პირდაპირი პასუხია მშვიდობისა და უსაფრთხოების გლობალურ გაუარესებაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კონფლიქტები და დაძაბულობა უბიძგებს ქვეყნებს მეტი ინვესტიცია განახორციელონ თავდაცვაში.

ბიბლიოგრაფია

- Cervera R. C. Impact of the economic crisis on defence policies a comparative study file:///C:/Users/Asus/Downloads/Dialnet-ImpactoDeLaCrisisEconomicaEnLasPoliticadeDefensaE-4098274_2.pdf
- Ortega P. The Crisis and the Inevitability of Cuts in Military Spending. <https://centredelas.org/actualitat/the-crisis-and-the-inevitability-of-cuts-in-military-spending/?lang=en>
- Бррадон Д. Что дальше? Оборона, бюджеты и финансовый кризис <https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2009/07/06/cto-dal-she-oborona-byudyoety-i-finansovyj-krisis/index.html>
- Ермалавичюс Ю. Глобальный кризис: закономерности и особенности – Берегиня.777. Сова - 2010 - №1

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL - DAVID AGHMASHENEBELI NATIONAL DEFENCE
ACADEMY OF GEORGIA

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL – DAVID AGHMASHENEBELI
NATIONAL DEFENCE ACADEMY OF GEORGIA

ვებ-გვერდი: www.eta.edu.ge
ტელეფონი: +995 577 19 92 05
ელ. ფოსტა: nda@mod.gov.ge
თირაქი: 55

ISBN-978-9941-8-6033-1